

॥ श्रीगौतमायनमः ॥

सुस्त नैन वनिताविश्रामने अंगे प्रकट थतुं भासिक

महिला लुपण.

सद्गुणनीतिविचारकलेखे रुचिरं प्रकाशयते, धन्यम्
महिलाभूषणमेतत्सर्वस्वीहितकृते सततम् ॥

पार्थिक
सयाजम
श. २.
पोस्टेज
साथे
अगाडि-
थीज.

सुस्तः
४ ड.
अंक
१ डो.
अथेष्ट
संवत्
१८७८.

संपादिका:—पण्डित इडिभल्ली शं सां हीरायंद आतीयंदनी वीधवा.
गोपीपुरा-सुस्त.

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧ કર્તવ્ય.	સંપાદિકા.	૧
૨ માનૃત્યભાવના	જસરાજ હરગોવિંદલાલ શાહ.	૨
૩ સુંદરતા શામાં રહેલી છે ?	મુનીશ્રી કસ્તુરવિજયજી.	૩
૪ કંદારતા તથાને કામળ હૃદય કરી લેવાની જરૂર	સદ્ગુણાનુરાગી મુનીશ્રી કપૂરવિજયજી.	૪
૫ ચિંતાનો ચૂરો.	ગં. સ્વ. ખેલેન "પ્રેમલીલા"	૫
૬ અમ સહુણો સોરઠ દેશ	રા. રા. વલ્લભજી ભાણુજી મહેતા.	૮
૭ વદે માનરમ	" " "	૧૧
૮ પવિત્રતાના પથે	રા રા. વસંત નંદન.	૧૧
૯ રૂઢીનો ત્યાગ	રા. રા. અંબાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા.	૧૩
૧૦ ઉન્નતિનું એકજનક પ્રતાનત	મુની મહારાજ કસ્તુરવિજયજી.	૧૩
૧૧ ઉન્નતિજનક વિચારો		૧૫
૧૨ મહિમાજૂથ	રા. રા. રમણીકલાલ ગીરધરલાલ મોદી.	૧૭
૧૩ શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામ.	સંપાદિકા	૨૦
૧૪ શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામની હકીકત.	"	૨૧
૧૫ મહિમાજૂથ માસિક વિશે મહેતા અભિપ્રાય.		૨૨
૧૬ કન્યાવિકૃત	રા રા. આસકવિ.	૨૩
૧૭ કવિતા.	શ્રી ઉપેન્દ્રાચાર્ય	૨૪

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે જૈન વિધવા બહેનો આ સંસ્થાનમાં રહી સાધુ જીવન ગાળી, ધર્મનીનિ સખધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉઘોગી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાણું ગૌરવવાળું તથા આનંદપ્રદાયી બને અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક, તથા સમાજને પથ ઉપયોગી થઈ પડે. તે ઉપરાંત આ આશિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-મુરત.

આ પત્ર મુરત-ધારાના પૂજા ઉપર ટાંકી પામે આવેલા "શંકર" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લલમણરાવ નીકમે છાપ્યું અને બહેન રૂઢીમણી હીરાચંદ માતીચંદની વાવવાએ ગોપીપુરા મુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૪ થું.

અષ્ટ, સંવત ૧૯૯૮.

અંક ૧ લો.

કર્તવ્ય.

પદ (આખમાં ઝીણી ઝથુકે વીજળા રે એ રાગ.)

ભૂષણ આદર્શ ગૃહિણી ઉર ધરોરે.

સદગુણે અંતરમાંહિ ઉતારો-મહિલાઓ ગુણ આહી થને ખંતથીરે-૧

સહુન શીલ સંતોષી નિર્મળ થયુંરે,

નમ્ર વીવેકી બનેા ઉતારો-મહિલાઓ ગુણ આહી-૨

સેવા ભક્તિ ભાવ સ્વીકારજોરે.

દીન દુઃખીની દયા લાવી દીલ-મહિલાઓ ગુણ આહી-૩

ધર્મ દાન શિયળ સંભાળજોરે.

શાસ્ત્ર તણી આજ્ઞા અનુસાર-મહિલાઓ ગુણ આહી-૪

ગૃહસ્થાશ્રમ શિક્ષણ ઉરે ધરોરે.

ભારત સુદરીઓ ધરી ઉડલાસ-મહિલાઓ ગુણ આહી-૫

ક્રોધ માન માયાને નીવારજોરે.

કલેશ કંકાશને કરી દૂર-મહિલાઓ ગુણ આહી-૬

સદ્વિદ્યા વિનય તપન્ય કરીરે.

મહિલાભૂષણ સોભાવી સદાય-મહિલાઓ ગુણ આહી-૭

સંપાદિકા.

માતૃત્વ માવના.

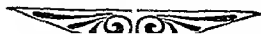

(શિખરણી.)

અરેરે ! વિશ્વેના કૃત્રિમ સઘળા ભાવ તણને,
 સુખે લીધી શાન્તિ જીવન છગલેદો વિરમીને;
 મધુરું તે લાગ્યું તુજ હૃદયને ઈષ્ટજ દીસે,
 અરે બહાલી માતા ? તુજ વિરહમાં આગ ઝગકે. ૧
 નથી મૃત્યે સોસ્યાં અતિ ગંહુન આવાં દુઃખ અને,
 અરેરે ? દિલાસો સ્વજન પરથી નામળી શકે;
 મધુરી આસ્થિતિ તુજ હૃદયને લાગતી લહે,
 અરે ? આ સંસારી તુજ વિરહને ના સમજશે. ૨
 મને પાળી પેલો જીવન પથમાં ઉત્તત કરી,
 અનેશં સુખાઠો વિધિ વિધિ લેણીવ્યાં શ્રમ થકી;
 દિલાસો દુઃખોમાં મુજ હૃદયને ત્યાંથી મળશે,
 અરેરે તે માતા ! તુજ સમીપનાં સુખ ત્યજતો. ૪
 અરેરે ! આ રોલું જીગર જાગવું ચોગ્ય ન દીસે,
 પરંતુ તે માફ હૃદય કુમળું ખળી ન શકે;
 અશ્રદ્ધા ના ધારૂં કુદરત તણા કાર્ય પરની,
 વિયોગે હું માતા ? તુજ નવનવા સ્નેહ ચિતરૂં. ૫
 નથી સેવ્યા પ્રિતે અહુર્નિશ તારા ચરણને,
 નથી સંતોષ્યે મેં તુજ હૃદયના સ્નેહ રસને;
 મહા કળ્થો વેડી હૃદય તુજ રાખે રસ લિલું,
 અરે બહાલી મૈયા ? તુજ વિરહથી આ બધું લીલું. ૫
 હવે હું ચાચું છું તુજ સમીપમાં માફી મેળશે,
 ગંધી આશા ત્યાગી તુજ હૃદયને સુખ મળશે;
 પ્રભુ પાસે ચાચું તુજ હૃદયની શાન્તિ સઘળે,
 અરે બહાલી મૈયા ? મધુર મીઠો આશા ઝગકશે. ૬

જસરાજ હરગોવિંદદાસ શાહ

શાન્તિ જીવન વિરમગામ,

“સુંદરતા શામાં રહેલી છે ?”

લેખક : મુનિશ્રી કસ્તુરવિજયજી.

અખિલ વિશ્વના વતનીઓ સુંદરતાની શોધમાં સમગ્રજીવનનું જર ખોઈ નાંખે છે. છતાં સુંદરતા મેળવવા ભાગ્યશાળી નિવડી શકતા નથી. કેટલાક અસુંદરને ‘પણુ સુંદર માની આનંદિત થાય છે, પરંતુ તેમને પરિણામે નિરાશ થવું પડે છે.

દુનિયામાં સાચી સુંદર વસ્તુ તેજ કહી શકાય કે જે વસ્તુ પરિણામે સુંદરતાનો પરિભાગ ન કરે અને પોતાના આશ્રિતને સુંદર બનાવે. સાચું સોનું તેજ કહી શકાય કે ધસવાથી કાપવાથી કે તપાવવાથી સુવર્ણપણાનો પરિભાગ ન કરતાં ધરેણાં બનાવી પહેરનારને દીપાવે. સાચું અમૃત તેજ કહી શકાય કે પાન કરનારને અમર બનાવે.

કાચના મણકાની માળા પહેરનાર કરોડપતિ પોતાની ઔર્વચ્યતાની ખ્યાતિ ખોઈ નાંખે છે. જો કે કાચમાં ચમક સારી હોય છે પણ તે રતનનું કામ સારી શકતો નથી. રતનની સુંદરતા તથા શુભો રૂપાળા કાચના મણકામાં હોઈ શકતાં નથી, એટલાજ માટે સુંદર માની ગળામાં ધારણ કરનાર માનવીને હલકાઓની ગણતરીમાં ગણાવે છે.

કેવળ ગારી ચામડી અને માંસના બેરાવવાળું માનવી સુંદર કહી શકાય નહીં. આત્મા અસુંદર અને દુર્ગુણી છે તો પછી ગમે તેટલો રૂપાળો માનવી કેમ ન હોય તેની ગણતરી અસુંદરમાં જ થઈ શકે છે. જેના સંસર્ગથી પોતાનું જીવન અમૃતમય બને, પોતાનો આત્મા દિગ્વલ ક્રાંતિમય બને તે પછી શરીરથી રચામ હોય, કૃશ હોય અથવા દૈર્ઘ્યથી અર્પદિલી ગમે તે દિશામાં વિચરતો હોય, છતાં સાચો સુંદર તેજ કહી-શકાય છે.

બ્રહ્મચર્ય શિયળ, સતોષ, સદ્વર્તન આદિ પોતાના અમૃત્ય ઝવેરાતને નિવરણપના બળ્લરમાં જુગુપ્સિત વિષયકોડીના મૂલ્યે વેચી નાંખનાર જેવો દુનિયામાં કોઈપણ મૂઢ નથી પંતગીયું દીપશિખાને સુવર્ણશિખા માની આનંદ મેળવવાને ઝંપલાય છે, પણ સાચી સુંદરતાના અભાવે પોતાની આશાના સાથેજ બળી મરે છે. બાજ પ્રમાણે આત્મા અસુંદર પણ શરીરની સુંદરતાએ સુંદર માની ભેનાર મૂઢ માનવીની દુર્દશા ચાલે છે.

આત્માની સુંદરતાને લક્ષ્યમાં રાખી ગવેપણા પૂર્વક સહવાસમાં વસનાર સાચી સુંદરતાના સંયોગથી સર્વોત્કૃષ્ટ સુંદર બની શકે છે. કેવળ શરીરની સૌંદર્યતામાં સપડાયલા પોતાના આત્મા તથા શરીરને અસુંદર બનાવી અસુંદર યોનિયોમાં પ્રવેશ કરીને અસુંદર આકૃતિઓના આશ્રિત થાય છે દુનિયામાં જેટલું અસુંદર તથા અપ્રિય અનુભવાય છે તથા જોવાય છે તે-સર્વ અસુંદર-તાના સંસર્ગનું ફળ છે. અનેક ભવોમાં હિસાહપૂર્વક અનુકૂળ પોષકપદાર્થ દ્વારાપુષ્ટ કરાયલા, સર્પથા પ્રકારે પૂર્ણ તથા પ્રુષ્ટ બની પોતાના પોષણકર્તાને તપ્ત રાખી તેને દેહાંતર્દંડની શીક્ષા કરીને દોઝગમાં બાંખનારા, અમેયદુષ્ટ વિષયોના પુનઃ પોષણ માટે જે મૂઢ માનવીઓ તથા અજાણ્યો પોતાની આંતરિય તથા બાહ્ય ધન સંપત્તિ ખોઈ નાંખે છે તેઓ અનંતાકાળે પણ સુંદર તથા પવિત્ર વસ્તુઓ મેળવીને પોતે સુંદર તથા પવિત્ર બનવા ભાગ્યશાળી થઈ શકતા નથી.

બહાલી બેન ! તારા જીવનમાં જે ચિંતા છે તે તને લાગે છે કે બીજા જીવોના તારા પ્રત્યેના અચૂક જાતના વર્તનથી હૃદયવેલી છે, માટે તેમાં તું શું કરી શકે ! પણ બહેન ! આ સ્થળે સ્મરણમાં રાખવું કે તમારા સુખદુઃખમાં બીજા જીવો તો નિમિત્ત માત્ર છે. તારી હાલની સ્થિતિ તે તારા પૂર્વે દરેકાં કર્મોનું પરિણામ છે, આપણે પૂર્વેલલોમાં કોઈક જીવોને સતાવ્યા હોય. તો તે જીવો આપણા સંબંધી તરીકે આવે અથવા બીજી કોઈપણ રીતે આપણા પ્રસંગમાં આવે, અને આપણને દુઃખનું કારણ થઈ પડે. હવે તે તે જીવો પ્રત્યે દુઃખ લગાડ્યા વિના, અથવા તે નિમિત્તે ચિંતા કર્યા વગર આપણા મનના વળણને ફેરવવું. દરેક જીવ આપણા સંબંધમાં આપણા પૂર્વ કૃત કર્મને લીધે આવે છે, પણ તે જીવ આપણને કોઈક શીખવવા માટે પણ આવે છે. એ વાત ભૂલથી નેહ્યએ નહિ. આપણું કોઈ સ્વજન કોંઈ હોય, અને તેનાં વચનોથી આપણને દુઃખ થવાનો સંભવ છે, પણ જે આપણે એમ વિચારીએ કે તે આપણને સંયમનો પાઠ શીખવે છે, તો આપણે તેને શત્રુરૂપ ગણવાને બદલે મિત્રરૂપ ગણતાં શીખીશું. કારણ કે તેટલે અંશે તે આપણો ઉપકારક છે. કોઈક આપણી નિંદા કરતું હોય, હારે આપણે આ પ્રમાણે વિચાર કરે. જે આપણામાં કાંઈ પણ નિંદાને ઉત્પન્ન કરે તેવું કારણ હોય તો દૂર કરવું. અને જે ખોટીજ નિંદા થતી હોય, તો પછી જે દોષ આપણામાં નથી, તેને વાસ્તે દીક્ષગીર શા સારુ થવું ? વળી નિંદા પણ એક રીતે આપણા ઉપકારક છે, કારણ કે આપણી નિંદા થાય, તેવું કાર્ય કરવા પ્રત્યે આપણું સ્નેહ પણ વળણ હોય તો આ નિંદક મિત્રોના પ્રભાવથી આપણે તેવું કાર્ય કરતાં અટકીએ છીએ.

વળી આપણે પોતે તો આપણાં દુઃખનાં ઉત્પાદક નથીને તેનો વિચાર કરવો. કારણ કે ધણીવાર આપણે પોતેજ તે દુઃખના કારણભૂત હોઈએ છીએ, અને દોષ બીજાને શિર દોળીએ છીએ. માટે દુઃખના કારણભૂત-કાર્યા, દંપ, અનુદાહતા પરદોષ દૃષ્ટિ વગેરે જે કાંઈ અશુભ તત્ત્વ આપણામાં હોય તે દૂર કરવા પ્રથમ આપણે પ્રયત્ન કરવો. આપણા હૃદયમાંથી જ્યાં આવ્યા અશુભ આવેલો જતા રહેશે, એટલે મન ઉપરથી મોટાં બોલો આવશે જશે, અને દુઃખ દદાય રહેશે, તોપણ દુઃખમાંથી તેનો ડંડ આવશે જશે.

વળી આ ક્ષાએ સ્મરણમાં રાખવું કે જે જે બનાવ આ વિશ્વમાં બને છે. તે તમારા વાસ્તેજ બને છે જે બનાવ બને તે આપણને તે સમયે પ્રતિકૂળ પણ લાગે, પણ પાછળથી-એ વર્ષ પછી તેનો આપણે વિચાર કરીએ તો આપણને જાણશે કે તે પ્રતિકૂળ પ્રસંગ પણ આપણા કલ્યાણ વાસ્તે હતો. આપણા જીવનમાં અત્યાર સુધીમાં જે જે પ્રસંગો બન્યા, તે સર્વ આપણા આત્માના હિત વાસ્તે હતા, તો પછી અત્યારે જે પ્રતિકૂળ બનાવ અથવા બનાવો બની રહ્યા છે, તે પણ ક્યાં આપણા કલ્યાણ વાસ્તે ન હોય ? માટે સાદ રાખો કે—

બનાવો જે બને વિશ્વે, બને હિત કારણે સર્વે,
નિમગ્ન એવો દમ્બજીનો, વિધિ એવો કૃપાજીનો,
કરી વિશ્વાસ તે નેમે, દુઃખોથી જીવ વિરામે.

પ્રતિકૂળ પ્રસંગો આપણને શિક્ષા કરવા નહિ પણ શિક્ષણ આપવા આવેલા છે, એવો વિચાર કરી તેમાંથી શીખવા યોગ્ય પાઠ શીખો, અને નિરર્થક તમારા આનંદ સ્વભાવનો ભોગ આપી દુઃખી ન બનો, અને આસપાસના મનુષ્યોને દુઃખી ન બનાવો.

ચિંતા એ ચેપી રોગ જેવી છે. તે એવી રાક્ષસી છે કે આપણું બધું સત્ત્વ ચુસી આપણને 'નિઃસ્ત્વ' બનાવી દે છે. ચળી એક ચિંતાનુર મનુષ્ય આસપાસના સર્વ મનુષ્યોને ચિંતાનુર બનાવે છે. માટે તેમ કરવાનો આપણને શો અધિકાર છે? બ્હેન! તારું નામ પદ્મા છે. પદ્મ એટલે કમળ. કમળ જેમ જળમાં રહેલા છતાં નિર્લિપ્ત રહે છે. અને નિરંતર જળની ઉપર રહે છે, તેમ તારે પણ પ્રતિકૂળ પ્રસંગોની ઉપર રહેતાં શીખવું. કારણ કે તારે આ સૂત્ર ગોખી રાખવું કે **इदमपि नमिष्यति** આ પણ ચાલ્યું જશે. કાંઈક સુખના તેમજ દુઃખના પ્રસંગો ચાલ્યા ગયા, તેમ આવા પ્રસંગો પણ ચાલ્યા જશે, પણ તેની ચિંતા કરવાથી મનોમગ્ન બીજું યદ્ જાય છે, અને તે પ્રસંગ લખાનો હોય એમ લાગે છે, પણ સુખ વખતે સમય ક્યાં ચાલ્યો જાય છે, તેનું ખાન પણ રહેતું નથી. માટે પ્રિય બ્હેન! જે તારે ચિંતામાંથી બચવું હોય તો તારાં દુઃખનો વિચાર નહિ કરતાં તમે જે કાંઈ અનુકૂળ સાધનો સુખજનક સાધનો-મગ્ધાં હોય તેનો વિચાર કરો. એટલે તમારો સમય બહુ તરાથી પસાર થઈ જશે, અને દુઃખ પણ કાંઈ સદાકાળ ટકતું નથી. ક્વિ કાલિદાસ લખે છે કે:—

कस्यैकान्तं सुखमुपनतं दुःखमैकान्ततो वानीर्बैर्गच्छत्युपरि च यशा चक्रनै-
मिक्तमेन ॥ કોને એકદમ સુખ મળ્યું છે? તેમજ કોને એકદમ દુઃખ મળ્યું છે? ચક્રના
ચાટની માફક દશા ઉંચે નીચે જાય છે માટે જરાપણુ ગમરાવવાનું કારણ નથી.

વળી એક વિચાર ટ્રેશી તમારી આગળ રજુ કરું છું. તે પર ચિંતન કરજો. તું પોને દિવ્ય છે. તુંમાં એક અનંત શક્તિ, અનંત જ્ઞાન અને અનંત પ્રેમ રહેલાં છે. તે અસારે ધુપાં છે. પણ તેનો વિચાર અને ચિંતન કરવાથી તે શક્તિ, જ્ઞાન અને પ્રેમ તારામાં ખીસશે, પણ જો તું તારી નિર્ભજનતાનો વિચાર કર્યો કરીશ તો અનેક રીતે દુઃખી થઈશ. માટે ધર્મ ધર, આવેલાં દુઃખો વીરતાથી સહન કર, અને તારા દિવ્ય સ્વભાવનો ખ્યાલ લાવ, રાગધુની છું અસારે તું દરિદ્રીના વેપમાં છું, તું તારું રાગધુનીવ જૂઝી ગઈ છું, તેથી તું ખરેખરી દરિદ્રી હોય એવું તને લાગે છે. પણ આ જ્ઞાન્તિ ટાળવાળી જરૂર છે. તે વાસ્તે યાદ રાખજો કે:—

किं नाम रोदिति सखे, त्वयि सर्वशक्तिः

आमंत्रयस्य भगवन् भगवत्स्वरूपम्

त्रिलोकमेलयस्त्रિं तव पादमुले

आत्मैव हि प्रमत्ते न जडः फट्पाणि ॥

હે સખિ! તું કેમ રૂવે છે! તારામાં સર્વશક્તિ રહેલી છે. હે ભગવતી! તારા દિવ્ય-સ્વરૂપને આમંત્રણ કર. આ અભિન્ન ત્રણ લોક તારા પદ આગળ આવીને પોતાનો પ્રભાવ જણાવશે.

માટે પદ્માશરીરમાં રહેલા હે આત્મન! જાગ્રત યા. સૂર્ય સમાન તારા દિવ્યસ્વરૂપનો વિચાર કર-ચિંતન કર-રજણ કર એટલે ચિંતાના વાદળો તે સૂર્યનાં કિરણો નહિ સહન થવાથી સ્વયમેવ વિસાઈ જશે, અને તારો આત્મસ્વ સૂર્ય પૂર્ણ તેજથી પ્રકાશશે.

આ પદ તારો વ્યાધિ તેમજ વ્યાધિ દર કરવામાં મદદમાર થાઓ એવી આશા સાથે પિરમું છું.

લી૦ તારી સદાની સખી

“પ્રમલીલા”.

વંદે માતરમ.

હરિગીત.

દેશનાં જય સ્તોત્રનો ગુરુ મંત્ર વંદે માતરમ;
 રાષ્ટ્રના ઉદ્ધાર શ્રુતિનો પ્રભુ વંદે માતરમ.
 મૃતદેહની સંજવની જડીબુટ્ટી વંદે માતરમ;
 જનતા તારું જીવન રસાયન શુદ્ધ વંદે માતરમ.
 દેશ દેહ વિરાટનો મહા પ્રાણ વંદે માતરમ;
 સત્યાગ્રહી જીવન તણી રસેદ્ધાણ વંદે માતરમ.
 સ્વરાજ્ય અમૃત વેલડીની કલમ વંદે માતરમ;
 યુધ્ધે ધવાયેલ વીરનો છે મહામ વંદે માતરમ.
 માતૃ ભક્તિ દીલગ્યાનો તાર વંદે માતરમ;
 મધુર મોહન મોરલી રણકાર વંદે માતરમ.
 મેરા મહાસાગરતણે ધુમવાટ વંદે માતરમ;
 જગત ભરના વાયુનો સુસવાટ વંદે માતરમ.
 ભક્તિ પાતા સુકિત દાતા કવચ વંદે માતરમ;
 જગત નેતા કુશળ નેતા ધન્ય વંદે માતરમ.
 વસુદેવ ભાણુ મહેતા.

પવિત્રતાના પંથે.

(લેખક રા. રા. વસંત નંદન.)

પવિત્રતાના પંથમાં વિહરનારી પક્ષિણી !

તારો, પત્ર મળ્યો. મને તારો પત્ર વાંચી અતિ આશ્ચર્ય થય છે. તારામાં આટલું બધું બીજાં પાણું સાથે છે, તે મારાથી સમજતું નથી. ત્યાં પવિત્રતા છે, ત્યાં તો નિર્ભયતા હોવી જોઈએ. પવિત્રતાની શક્તિ અસીધિક છે તે છતાં તું કેવળ જીરૂ (બીકલ) લાગે છે, એ શું ? આથી તારી પવિત્રતા ઉપર હું આશ્ચર્ય મૂકવા માગતો નથી; પણ તારા સ્વભાવમાં ક્યાં ખામી છે, તે સંજાવવા માણું છું: પવિત્રતા એ પ્રદારની છે, એક નિર્વેદાત્મક અને બીજી નિશ્ચયાત્મક નિર્વેદાત્મક શક્તિવાળી હોય. સર્વદા પાપકર્મથી અને પાપનો સ્થાનોથી દૂર ભાગે છે, અને તે તેમના હિતની વાત છે. ત્યાં સુધી મનુષ્યમાં અશુભની સામે યવા નેટલું બળ ન આવ્યું હોય ત્યાં સુધી આવી શક્તિ તથા વર્તન રાખવું એ ઈષ્ટ છે; કારણ કે તેથી જીવ અનેક પ્રદારના બચથી બચી જાય છે, આ કારણથી જ અત્યંત પાવન મારે જીવ, ધર્મે તથા પ્રદારની વાટો

(રક્ષણ કરનારા તુલાઓ) બાંધી છે. એક અંગ્રેજ લેખક લખે છે કે Chastity that requires to be often guarded is no chastity ને પવિત્રતાનું વારંવાર રક્ષણ કરવું પડે, તે પવિત્રતા કહેવાયજ નહિ. માટે હવે જીજ્ઞા પ્રકારની પવિત્રતા ને નિશ્ચયાત્મક પવિત્રતા છે તે જીલ્લવવાનો સમય તમારા જીવનમાં આવી રહ્યો છે.

મારે અમુક જનની અપવિત્રતાથી જાણવું છે, એવા વિચારો કરવાને બદલે પવિત્ર વસ્તુઓના વિચારો કરો, તમારી લાગણીઓને પવિત્ર બનાવો, તમારા વચનોને કેવળ પવિત્ર રાખો અને જો આ પ્રમાણે તમારા વિચારો, લાગણીઓ અને વચનો પવિત્ર હશે, તો તમારા કાર્યો આપો આપ પવિત્ર બનશે, અને એ પવિત્ર કાર્યોમાંથી તમારામાં અદ્ભુતબળ પ્રકટશે. અત્યારે લોકો તમે ભલાં છો, એમ કહે છે; પણ તમારા કથન મુજબ વર્તન રાખતાં લોકોમાં તમારી પવિત્રતાની એવી છાપ પડશે કે અપવિત્ર મનુષ્યો પણ તમારી પવિત્રતાનો પ્રભાવ સ્વીકારશે, તમારી પવિત્રતા સ્વયંમેવ ઓલવા લાગશે. અત્યાર સુધીની તમારી પવિત્રતા નિર્ગોષાત્મક છે. તમે અપવિત્રતાથી બચ્યા છો, એટલે અમે તમે પવિત્ર છો, પણ હવે તો તમારી પવિત્રતા એવી બળ વતી બનાવેાં કે તે પવિત્રતાનાં કિરણો તમારા દરેક અંગમાંથી કસ્તુરીની સુગંધ માફક આરે બાગુએ ફેલાય, અને તમે મોઝા આત્મા પાના, ઉપદેશ આપ્યા વિના પણ તમારી પવિત્રતાનો પ્રભાવ તમારાં સંબંધમાં આવતાં સર્વ જીવો પર પાડી શકો. પ્રિય બહેન ! એવો દિવસ તમારા જીવનમાં ક્યારે આવશે ? તમે આત્માની પવિત્રતાનું ચિંતન કરો. આત્મા પવિત્ર છે, હું તે આત્મા છું. માટે હું પવિત્ર છું, એવું સદા સર્વદા ચિંતન કરો. એ ભાવનાઓ તમારા મનમાંથી સતત બહેવા દો, એટલે આખા વિશ્વમાંથી પવિત્રતાનાં આદિશબ્દો તમારે ભણી ખેંચાઈ આવશે. તમે પવિત્રતાના મુખ્યબિન્દુરૂપ થશો. તમારી અનેક બહેનોને તમારું જીવન આદર્શરૂપ થશે. નિર્ગોષાત્મક પવિત્રતા કેવળ પોતાનું સાચવી બેસી રહે છે. પણ નિશ્ચયાત્મક પવિત્રતા જાતે તો બચે છે, પણ હર્ષરોગે તારે છે. જગતમાં અનેક પવિત્રતા સ્ત્રીઓ હોવા છતાં જા સાર લોકો સતીઓનાં વખાણ કરી પ્રાંતઝાંજમાં તેમને નમે છે ! તેમનામાં નિશ્ચયાત્મક પવિત્રતા હતી, જે અણીના પ્રસંગે ટકી રહી. એટલુંજ નહિ પણ તેણે તે પવિત્રતાનો નાશ કરવા મથનાર ઉપર પણ પોતાનો પ્રભાવ દેખાડ્યો એવી પવિત્રતાની જગતને વિશેષ જરૂર છે. એક દીપક અનેક દીપકને પ્રકટાવી શકે છે. તમારે કેવળ એક જ બાગુએ પ્રકાશ આપે એવા કાઠીયાના દીવા સમાન થવાનું નથી, પણ તમારે તો આરે બાગુએ ઉપર તેમજ નીચે સર્વ દિશાએ પ્રકાશ આપનાર દીપક સમાન થવાનું છે. તમારે યાસ્તે એક જીવન બલિષ્ઠ હું જોઈ શકું છું. તેથીજ આ પત્ર તમને હું લખું છું. તમને તમારા ગૌરવનું દજ બાન નથી. કમરૂ કે તમે ઘર ખુલ્લે બરાબ રહ્યા છો. પણ તમારામાં કુપી રહેલી પવિત્રતાની જ્યોત મારા જોવામાં આવી છે, ત્યારથીજ હું તેનો પૂજક બન્યો છું. અને મારી ભાવના સતત એજ વધાં કરે છે કે તમારી તે જ્યોતને વધારે પ્રજ્વળ બનાવો, તેને નિર્ગોષાત્મકને બદલે નિશ્ચયાત્મક બનાવો, અને જરૂર તમારા દીપકમાંથી અનેક આત્માઓ પોતાની જ્યોત જગાવી પવિત્રતાના પથે પૂણું વેગથી વિહરશે.

લી. સદાનો શુભેચ્છક.

“આત્મબંધુ”

૩૬૧નો ત્યાગ.

બોલવા કરતાં કરી બતાવવું એ વધારે સાદું છે. અને કિંમત પણ તેનીજ છે. માફ તો એમ પણ માનવું છે કે-જે-આપણાથી થનારું ન હોય-તે આપણે કરીશું એમ મિથ્યા બોલીએ તો આપણી વર્ચસ્વશક્તિ-વાણી બળ કીધું યાય છે. તેથી ઉત્કૃષ્ટ જે આપણે કરવા માગતા હઈએ તે વગર બોલ્યે કરી બતાવવું એ ધણું ઉપયોગી ને આદરણીય છે. અર્થાત્ જે ૩૬૧ને તમે ત્યાગ્ય ગણતા હો તે ૩૬૧ની દાનિ તમે ગાયા કરો-તે ૩૬૧ તજવા તમે બોલ્યા-લખ્યા કે લોકોને સમજાવ્યા કરો તેના કરતાં પ્રસંગે મળ્યે તમે જાનેજ-હર બોલો-તે ૩૬૧ને તથા દો. અને પછી તમારા વચનમાં જુદુંજ બળ આવશે તે જુદો. આચરણ વગરનો ઉપદેશ શી અસર કરે ? ગાણસ દાખલો જોઈ વધુ સુધરે છે માટે ૩૬૧નો ત્યાગ કરવાનું બીજાને તમે ક્યારે સમજાવવા લાયક થાઓ કે બ્યારે તમે પોને તે ૩૬૧ને કોઈ પણ બોલો તથા સંજ્ઞા હો. 'ઓ કરે તો અમે કરીએ' એવો શુદ્ધ જવાબ આપનાર કોઈજ સંગીન ફેરફાર-સમાજ સુધારો-ન કરી શકે. હાલનો આથી બીજું કંઈજ લખવું ગોચર ખારનો નથી બોલો નેટનું પાંજા સાથેજ 'પાંજા તેટલુંજ બોલો' એ વધુ ઉપદેશ લાગે છે. એજ.

અખંડાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા.

ઉન્નતિનું ખેદજનક વૃત્તાંત.

લેખક:-મુનીમહારાજ. શ્રીકસ્તુરવિજયજી.

આજકાલ ઉન્નતાના દિવસો હોવાથી સ્વદ્યારના દરેકજના હું ખદાર કરવાને માટે એ પણ માઈસ મુઠ્ઠી જઈ છું. આજ પણ હું નિત્ય નિયમ પ્રમાણે મળસકામાં ઉઠી વસ્ત્ર પહેરી ઘરના આંગણામાંથી ખદાર પણ મૂકું છું, કે તરતજ એક બિલાડી ખદાર જવાના માર્ગમાંથી આડી ઉતરી મળે, તે બિલાડીને જોતાંજ ખદારા મનમાં ધ્રુસકો પડે, કે આજ કોઈ અંશુબ સમાચાર મળશે, અને અને આખો દિવસ ઉદાસિનતા બોગવવી પડશે. આ પ્રમાણે વિચાર આવતાં છતાં હું આમગળને દૂર કરવાને માટે પરમાત્માનું સ્મરણ કરેના કરેના ગામની ખદાર નીકળે અને શીધો જંગલનો રસ્તો લીધો અનેક પ્રકારના વિચારોમાં મગસુબ બની પ્રાકૃતિક સૃષ્ટિ સૌંદર્યના નિહાળનો નિહાળનો પ્રાતઃકાળિન જંગલમાં આવેલા વિવિધ વૃક્ષોના રક્ષેને સ્પર્શ કરીને આવના પ્રાતઃકાળિન મંદમંદ અને શીતળ વાયુના સેવનથી સ્વચ્છ યર્ષણ ખદારા અસ્તિત્વમાં એક એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો. કે દુનિયાના મમાને જેવી રીતે આંદિક કાર્યોમાં કટિબદ્ધ થઈ પોતાના આરમેશ કાર્યોમાં કેટલેક અંશે સફળતા પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે તેવીજ રીતે પારમાર્થિક કાર્યોમાં ધણા પજાન પડેલા છે. આ પ્રમાણે બાલ્યદષ્ટિથી જોનાં આપણને માગ્ય પડે છે. પણ ખૂબ વિચાર કરી આખંતર દૃષ્ટિથી જોઈએ છે તો તેઓના કાર્યોનો ખોટો આગ પારકાકિક કાર્યોને સાધી રહ્યા છે. પદોપકારિતા, દયાશુના, સરળતા, નિરંબિ-

માનતા અને સમભાવના આદિ કાર્ય જે પારલૌકિકક્રમોની સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેઓમાં તેઓએ ધણી સફળતા પ્રાપ્ત કરી છે. પણ મહારા અનુભવ પ્રમાણે હુનિઆના કેટલાંક સમાજો કરતાં નૈનસમાજ ઐદિક તથા પારલૌકિક ક્રમોથી ધણો વચિત રહેલો છે તેવું શું કારણ હશે? આ વિચારમાં હું મહારા નિત્યનિયમના ગમન કરતાં વધારે દૂર નિકળી ગયો. એટલામાં :દન કરતી એક સ્ત્રીનો અવાજ મહારા કાને પડ્યો તે સાંભળતાંજ હું ચમકી ઉઠ્યો અને તત્કાળ મહારે લક્ષ્યબિંદુ વિચારને છોડી સ્ત્રીના કસ્ટુ શબ્દનું ચયું. હું ત્યાંથી ઉતાવળે પળે જે તરફથી રાખ્દ આવતો હતો તે તરફ ગયો. આગળ જઈને જોઈ ધું તેો કેટલાક ઉધાડાં માથાવાળાઓ અવિધાની, અભિમાનની, ચશની, છપ્પાની, તથા દ્રોણી મોટી મોટી લાકડીઓ લઈને અને સ્ત્રીજી તરફ કેટલાએક ઢાંકેલા માથાવાળા પણ પૂર્વોક્ત અવિધાના આદિ શસ્ત્ર ગ્રહણ કરી એક સ્ત્રીને એવી રીતે જળ્જરીત કરી નાખી છે કે ચિચારી પોતાના શરીરમાંથી નિકળતા લોહીથી ખરડાઈ જઈ જમીન ઉપર પડી પડી કળાકળાટ કરી રહી છે કે આ હુષ્ટોનાં હાથથી મને સુકત કરો. મહારી કોઈ રક્ષા કરો. આ પ્રમાણે દસ્ય જોઈ જોટલામાં હું તે સ્ત્રીને શાન્તવન કરવા જતો હતો તેટલામાં કેટલાક ઉધાડાં તથા ઢાંકેલા માથાવાળાઓ દોડતા આવ્યા અને પૂર્વોક્ત એકચિત ચંપકા જલને સમજાવવા લાગ્યા. પણ તેઓ માને શાના તે તો એકદમ પોતાના શસ્ત્રો લઈને પાછળથી આવેલા દલ ઉપર દૂરી પડ્યા, પાછળથી આવેલા દલની પાસે પૂર્વોક્ત શસ્ત્રો નહીં હતાં તેઓની પાસે તો ફક્ત પોતાની રક્ષા માટે વિદ્યા સમ્પત્તા, નિરભિમાનતા, શાન્તતા આદિ સાધનો હતાં તેથી પેલું શસ્ત્રવાળું દલ વિશેષ દાર્વી શક્યું નહીં પણ તે દલ પુષ્કળ હોવાથી અને પાછળથી આવેલું દલ ધણુંજ અશ્વ હોવાથી કેટલુંક 'નુકસાન પહોંચાડી શક્યું'. શસ્ત્રવાળું દલ શસ્ત્રરહીત દળને હુંકારા, તથા અપરાધનો ઉપહાર આપીને ત્યાંથી ગામ તરફ ચાલ્યું ગયું અને તે રથને હું પેલી સ્ત્રી તથા પાછળથી આવેલું દળ રહ્યું. શસ્ત્રવાળા દલના નવા પછી મેં પેલી સ્ત્રીને શાંત કરીને પૂછ્યું કે ખડેન આશું મામલો છે મારી સમજમાં નથી આવતું માટે તું પોતાનું સર્વ જ્ઞાન્ત મારી આગળ કહે હું ત્હારી સ્થિતિ જાણવાને ધણો ઉત્સુક છું માટે તું પોતાનું જ્ઞાન્ત કહી મારી જ્ઞાન્ત જાણવાની અભિલાષા પૂર્ણ કર. જેથી હું પણ ત્હારા હુઃખમાં ભાગ પડ્યારી ત્હારું દુઃખ દૂર કરવાને બનતો પ્રયાસ કરીશ. આ પ્રમાણે માર કહેવું સાંભળી પેલી સ્ત્રી બોલી.

ભાઈ તું મહારે જ્ઞાન્ત સાંભળવાને આતુર છે તો ધ્યાન દઈને સાંભળ. મહારે નામ ઉત્તરિ છે. દરેક સમાજમાં મારી સારી પ્રતિજ્ઞ છે. મ્હને એક દેવી તરિકે માને છે. પ્રતિદિન મહારી પુષ્ટિને માટે મોટી મોટી સમાજો, પરિવદો અને કમિટીઓ કરીને અને સારા સારા પ્રસ્તાવો પાસ કરીને અમલમાં મૂકે છે. વિશેષ કરીને યુરોપવાસિઓએ મ્હને મોહું-માન આપી મહારી સારી રક્ષા કરી છે. હિંદુસ્થાનિઓમાં પણ દરેક સમાજમાં મ્હને આમંત્રણ મળવા લાગ્યું અને હું દરેક સમાજમાં ફરવા લાગી. પારસી સમાજમાં મહારી સારી પ્રતિજ્ઞ થઈ તેઓ હમેશા પોતાની સમાજમાં સ્થિર રાખવાને માટે મોટી મોટી યોજનાઓ ધડી છે. તેમજ ખ્રીજ પણ હિંદુસ્થાનની સમાજોએ મ્હને આમંત્રણ કરી પોતાના માથા ઉપર ઉંચકી લીધી છે. દેશાઈ, કાપસ્ય આદિ સમાજોએ મહારે રક્ષણ કરવા પાછી પાની નથી ભરી તે દિવસે દિવસે આગળ વધતા જાય છે. કેમકે મહારી બંદિ તથા મહારા જીવનનો આશરો મહારી વિદ્યાખંડેન છે જ્યાં જ્યાં એ મહારી વિદ્યાખંડેન રહ્યું છે ત્યાંથી મહારે નીકળવાનું મન નથી થતું. મ્હને કોઈપણ સમાજમાંથી પ્રિયભાવ આત્રે છે તો હું સાફ કહી દઉં છું કે જે મહારી વિદ્યાખંડેન આવશે તો હું ખુશીથી

તદ્ભારી સમાજમાં આવીશ, નહીં તો હું કોઈપણ દહાડો તદ્ભારી પાસે આવવાની નથી. બ્યારે આહવે ઉત્તર કોઈપણ સમાજવાળા સાંભળે છે ત્યારે પહેલાં મ્હારી બહેનની તે લોકો ઘણી સેવા કરે છે. પછી બ્યારે મ્હારી બહેન તે લોકોની ગસીમ મેચથી પ્રભવ થઈ તેઓને ત્યાં રહેવા લાગે છે ત્યારે પછી મ્હારી બહેન મ્હારા આમંત્રણ માટે મ્હોટી મ્હોટી સભાઓ, તથા પરિપક્વ ભરોચી મ્હને આમંત્રણ કરવાની પ્રેરણા કરે છે તે લોકો પણ સભાઓ ભરી પરસ્પર પ્રમ વધારી, ઔચિત્ય કરી એક બીજાને ચાહી પરોપકાર કરી, અને કેટલાએક પ્રસ્તાવો પાસ કરી મ્હને નિમંત્રણ કરે છે એટલે હું શીઘ્ર તેઓના સમાજમાં સામિલ થઈ મ્હારી વિદ્યાબહેનને જઈ મળું છું આ પ્રમાણે નિરતર હું પૂર્વોક્ત સમાજોમાં આનંદથી દીવસો ગાળવા લાગી. એક દીવસ એહવે આવ્યો કે પૂર્વોક્ત સમાજોમાં આનંદથી નિવાસ કરતી મ્હને જૈન સમાજવાળાઓએ જોઈ તેઓનું મન મારા તરફ આકર્ષાયું. એટલે જૈન સમાજમાં રહેલા કેટલા છોડ જૈન સમાજખેડાએ સભાઓ ભરી મ્હારા નિમંત્રણના નિયમો જેમકે બ્રાત્રીભાવ ઔચિત્ય આદિ મ્હારી વિદ્યાબહેનના ભક્ત કપી સંભળાવ્યા તદ્માં વિશેષ કરીને અપ્યનિયમ વિદ્યાની સેવા કરવી એ ઉપર સમાજનું વધારે લક્ષ્યેયુ. છતાં પણ સભાઓમાં નિયમો, પ્રસ્તાવો પાસ કરી અમલમાં કોઈપણ નહીં લાવ્યા એટલે હું તેઓથી દૂર રહેવા લાગી કેટલાએક મ્હારી બહેનના ભક્તોના નિમંત્રણથી હું તેઓને ત્યાં તે કોઈ કોઈ વખત જતી પણ. સમાજમાં રહેલા મ્હારી બહેનના શત્રુઓથી બંદી હું જતાં મ્હારી બહેન રહેતી ત્યાંથી જતી, ચારે બાઈ વધારે શું કહું ? તદ્માં આ સમાજનું પૂર્ણ વૃતાન્ત નહિ સંભળાવું તો પણ કેટલુંક તદ્માં આગળ કહું છું તે સંભળ કેમકે ચોડું ઘણું વૃતાન્ત સંભળાવ્યા વગર મ્હારી આ દશા પ્રોત્ત થવાનું બાન તદ્ને નહીં થશે. આ સમાજથી બ્યારે હું દૂર રહેવા લાગ્યો ત્યારે કેટલાએક મ્હારી બહેનના દુસ્ત્રો ઉદારથી ધર્મધૂત અભિમાની યશના લોભી મોવાવીઓ આવાની જાળમાંથી લોકોને જાળમાં સપડાવવા લાગ્યા પરસ્પર ધર્મિયા, દ્રેષ, અનિદ્યિતવન, અંધ પતન, તિરસ્કાર, નીંદા, આદિ લોકોના હૃદયમાં ઠંસી ઠૂસીને જરવા લાગ્યા કેમકે ત્યાં ક્રોધ ધર્મિયા સાથે લોકોના પરિચય નહીં કરાવે ત્યાં સુધી પોતાનું ધારણું કાર્ય તેઓ પાર નથી પાડી શકતા.

ઉન્નતિજનક વિચારો.

• ચોડું પણ સત્ય બહુ બળવાળું અને અસરકારક હોય છે. સર્વ મન્યમાંજ પ્રીતિ પામે છે. માટે તમારા હૃદયને સત્યથી ભરપૂર કરો.

• જગતને નિભાવનાર એક જ છે અને તે સર્વનું દરેક ક્ષણે રક્ષણ કરે છે

• સન્યાસરણી-સદા ચરણી હૃદયે શાંતિ પ્રપન્ન હોય છે. તેથી તે પોતાની આત્મા દિવસે દિવસે વધારે સમજતો જાય છે. શત્રુના પુણ્ય શુભ જોશમાં લાલ્ય છે. તેમાં નીતિ તો છે.

• સ્વસ્વરૂપમાં અમેલભાવ કાલુષ્ય જોતા પરમ પ્રસન્ન રહેશે.

• ધર્મવર તો કેવળ સત્ય અને શાંતિનો જ્યેષ્ઠ છે. તેથી જો આપણે આપણા મનોરથો સિદ્ધ કરવા માંગના હોઈએ તો આપણે શાંતિ કેળવવી.

નિશ્ચિંત રહેા. પ્રારબ્ધનું કંઈ જતું નથી. જેના લોભનું હશે તેનેજ મળશે. વૃથા મોડમાં પડશે નહિ.

જે કિયાનો પ્રતિધોય ન થાય તે કિયાનો છેવટ નાશ થાયજ. એ અનિવાર્ય કાયદો છે એ જાણે તે કદી પેર લેવાનો વિચારજ ન કરે.

મનુષ્ય નીડર ને નિસ્વાર્થ હોયો જોઈએ. સત્પરણયજી અદિસક નીડર ને નિસ્વાર્થ મનુષ્ય પોતાના અંતરામાને પૂછી સુખેથી આગળ ધપે જાય.

જે વેપારી પાકેલી હુંડી પાછી વળે તેની સાથેનો વ્યવહાર બંધ કરવાનો સમાજનો દક છે. આ સંબંધ ત્યાગમાં ન્યાત બહિષ્કાર કે સેવા અહિષ્કાર નથી આવતો. પણ કેવળ વ્યાપાર ત્યાગ આવે છે.

સ્વેચ્છાનું મરણ એજ મુક્તિ છે. દિંદુએની માન્યતા મુજબ તો ઉંચામાં ઉંચી મોક્ષ-દશા એજ છે. કે જે માણસ સ્વેચ્છા પૂર્વક પોતાના શરીરને ચાપણ કરી દે અને શારીરિક સુખ દુઃખને વિશે તદ્દન ઉન્નાસિત બને.

સર્વ પ્રકારની શારીરિક સગ નામુદ કરવી એ હરકાઈ સુધરેલી કહેવડાવનારી સરકારના તંત્રનો મુળાક્ષર છે.

નિરૂપા એ આપણી અલ્પસમજનીજ નિરાની હોઈ શકે.

સત્કૃત્યનું શુભ પરિણામ આવેજ. દુષ્ટત્વથી નાશ થાયજ, આ નિયમ વ્યક્તિને વિશે જોડલો સાચો છે તેટલોજ સમાજને વિશે પણ સાચો છે.

સાચું જોતાં આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિમાં અપજશ જેવી વસ્તુજ નથી.

જ્યારે જ્યારે ધારેલું પાર નથી ઉતરતું ત્યારે ત્યારે અંતર્યુષ્ યવાની, આત્મપરિક્ષણ કરવાની એક અમલ્ય તક આપણને મળે છે. જેમ માણસ મંદિ પડે છે તેથીજ વૈદને અનુભવ મળે છે તેમજ જ્યારે બૂલ થાય છે ત્યારેજ આધ્યાત્મિક સંપ્તિના સ્તુલ અને સુક્ષ્મ નિયમોનું આપણને દર્શન થાય છે.

આપણે પુણ્યનું ફળ માંગીએ અને પુણ્ય સંચય કરવાની ના પાડીએ તે કેમ સાચે ?

આધ્યાત્મિક સંપ્તિના નિયમ અટલ છે. અધિરા થવા કરતાં આપણે આત્મસંશોધન કરીએ તો વધારે લાભ થાય અને ફલમિદિ નહક આવે.

આપણી હિતચાત્રમાં જોડેલે ગશે સત્તાનો અંશ છે તેટલાજ ગશે ફળ આપણને મળે છે. રમે તેમ કરી પરિણામ લાવવાની ઉત્તરણ કરવાં કરતાં આપણે દરેક જાણ પેનપોતાનું અંતર તપાસીએ. ત્યાં બૂલ હોય તો સુધારીએ, દંભ હોય તે દૂર કરીએ, મેલ હોય તે બાળી નાંખીએ. દેવ હોય તે બૂલી જઈએ નયજાઈ હોય તે તણ દઈએ અને પશ્ચાતાપથી પાવન થઈ ઇશ્વર પાંચ ફરીથી આશિર્વાદ માંગી લઈએ.

જ્યારે જ્યારે દાખજાનો જવાજ બરાબર આવતો નથી ત્યારે ત્યારે વિદ્યાર્થી પોતાનો દાખજો ફરી ફરી તપાસે છે. જ્યારે જ્યારે ધાર્યું પરિણામ નથી આવતું ત્યારે ત્યારે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પોને કરેલો પ્રયોગ ફરી તપાસી જુએ છે. અને જ્યારે જ્યારે જીવનયાત્રામાં અપયથ આવે છે ત્યારે ત્યારે ધાર્મિક માણસ અંતર્યુષ યજ્ઞ પોતાની બૂલ તપાસે છે. અને પોતાની તપશ્ચર્યા વધુ તિવ્ર કરે છે. વિશ્વામિત્ર આમજ કરેલું દેવોએ એજ મામં સ્વીકારેલો રાજ બર્તુદરિએ અનેકવાર આત્મપરિક્ષણ અને આત્મશુદ્ધિ કરી હતી એમ કહેવાય છે. સિદ્ધિનો ઉપાય આત્મપરિક્ષણ અને તપશ્ચર્યા એજ છે, એમ અનુભવી ઋષિમુનીઓ કહેતા આવ્યા છે. આજે આપણે પણ તેમજ કરીએ તો આપણો વિનયજ છે.

મહિલા સૂપણ.

ભૂમધ્યસ્થના ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારનાં જીવજાતોની સંખ્યા ગણી શકાય નહિ. જડ જીવજાતો કરતાં નેના પહેરનારની કિંમત વધારે તો ખરીજ પરંતુ વાસ્તવિક, દૃષ્ટિએ આધુનિક ઇતિહાસમાં એ કમ ઉધી રીતે વ્યાપી રહ્યા છે. ઇતિહાસનાં પાનાને અસંકૃત કરનારી સતી સાંખી સ્ત્રીઓ હીરા માણેક અને મોનીનાં આજીવણો પહેરીનેજ પોનાનું નામ અમર કરી ગઇ હોય એવું તો ક્યાંયે જણાવું નથી; પરંતુ આધુનિક મહિલાઓ તો એમજ માની રહી છે કે 'જે આપણે આજીવણો ધારણ નહિ કરીએ તો કોઈ આપણી કિંમત કરી નાંખશે.' વાત ખરી કે જ્યાં અત્યંત વસતું હોય હોય જ્યાં જીવણ એટલે શું એનો સ્પષ્ટ અર્થ સમજાવવામાં નથી આવ્યો ત્યાં પોનાની ઉત્પત્તિ ક્રિયા અવનતિ જીવજાતના ભાવે અને અભાવે અંકાય છે. પરંતુ ફુનીઆમાં તેવાં જીવજાતો કાંઈ કિંમત કદાચ હોય તો પણ તે માનુષિક જીવજાતની અપેક્ષાએ તો તુરંત અને સ્વસ્થ મૂલ્યનાંજ છે. સતી સીતાના જીવનની રૂપરેખા નિહાળનાં કોઈ સુત તેનાં અસંકારોને લીધેજ તેને સતી અને સુદીપ્તા કહેશે નહિ ધારો કે કોઈ પણ કારણે તેની પાસે જીવણ ન રહ્યાં તો તેથી શું તેના સતીત્વમાં ખામી આવી એમ કોઈ પણ માની શકશે ? રાવણ સીતાનું હરણ કરી જતો હતો તે સમયે સીતાએ માર્ગ દર્શાવવા પોતાનાં સર્વ આજીવણો એક પાંડી એક રસ્તામાં ફેંકી દીધાં અને રાવણને ત્યાં અસંકારહીન યદિને ગઈ. આજીવણો ગયાં-જોવાયાં તેથી શ્રી રામચંદ્રની પ્રીતિમાં ઘટાડો થયો એમ કોઈ કહી શકશે ?

ભારતની મહિલાઓએ પોનાનાં અસંકલ આજીવણોનો ત્યાગ કરી ત્યારથી કેવળ બાહ્ય આડંબર સ્વરૂપમાં પોતાની હંદગીની સાયંકંતા માત્ર ત્યારથીજ આ દેશની અધોગતિનો આરંભ થઈ ચૂક્યો. મહિલા એ સદૃશ વિસ્તૃત જીવણ છે અને વિસ્તૃત જીવણોને ઉત્પત્તિ કરનાર જાણ છે. જે પોને જીવણરૂપ હોય તેને અન્ય જીવજાતોની અપેક્ષા રહેતીજ નથી. અગ્નિને શુદ્ધ કરનાર વસ્તુ ફુનીઆમાં કોઈ નથી. અગ્નિ પોને ખીજ વસ્તુએને શુદ્ધ કરી શકે છે. પાણીને પવિત્ર કરનારી વસ્તુ ખીજ કોઈ હોઈ શકે નહિ. પાણી પોનેજ અન્ય વસ્તુઓને શુદ્ધ કરનાર હોઈ પોતાની શુદ્ધિની તેને જરૂર હોય નહિ વિસ્તૃતવં જનનીઓ, તમનના મહાપુરુષો અને નરરત્નોની જન્મ દાત્રીઓ શું બાહ્ય જીવણો પર મોહી નર મોહ મેસવા છૂંકશે કે ? જે પીરાંગનાઓએ ઇતિહાસની રિધિનિમાં પરિવર્તન આણ્યું, અને ફુનીઆને પોનાનો ચમત્કાર દાખવ્યો તે પીરાંગનાઓની વારસ આજની-આપ્ય મહિલાઓ કેવળ વસ્ત્ર અને આજીવણોનેજ પોનાની હંદગીનું ક્ષેપ માની બેસવામાં શું ગંભીર ભૂલ નથી કરતી ? માનનીય મહિલાઓએ જાણવું ન્નેઈએ કે તેમણે પોનેજ સંસારના અસંકારરૂપે સંસારને અને શુદ્ધસંસારને દીપાવવાનો છે. અમાવાસ્યાની અધારી રાતે દીપાવલિના દીપકોથી જગત સર્વ જ્યોતિર્મય થઈ રહે છે, આનેજ તેનીજ રીતે મહિલાઓએ નીરસ, નિરર્થક અને તમેજીવ યઈ પડેલા જીવનમાં પ્રેમરૂપ શુદ્ધજ્યોતિ પ્રગટાવવાની છે. શાસ્ત્રકારો સચોટ જણાવી ગયા છે કે- 'ન. ગૃહં-ગૃહમિત્યાદુઃ ગૃહિણી-ગૃહમુચ્યતે' ચાર બીંત અને ચાર ચાંબકાનેજ પર ન કહેવાય; આરી-આરજવાળા ધરને પણ નગ કહી શકાય. ખર્ચ ધર તો ધરમાં રહેતી ધન્યજીવ કહેવાય કે જોના વડે ધરના ચારે ખુણા દેદીખમાત દેખાય છે. ધરની દરેક

વસ્તુ હવન્ત બાસે છે. ધરનાં ઉદરમાં અને ગિલામાં પણ સુખપૂર્વક ચલિણીનો આભાર માની રહે છે. પ્રત્યેક વસ્તુ માણે ચલિણીનું સ્વામિન્ય સ્વીકારતાં ન હોય તેમ ચલિણીના કર્મપર્યાનું સુખ અનુભવે છે. એક શબ્દમાં કહીએ તો 'ધરમાં અપૂર્વ આનંદ પ્રસરી રહે છે.' અત્યારના હિંદુ સંસારમાં અને સમાજમાં, મહિલાઓ ! આપને કેટું સ્થાન મળ્યું છે તેની પણ કાંઈ આપને જિજ્ઞાસા થાય છે ખરી ? હિંદુ સમાજે તમારી કર્મ ધરાડી પોતાની કદર પણ ખોધ બેઠા છે. બારણા પાછળની નારણીની ઉપમા સ્ત્રીને આપનાર સમાજ કોઈ પણ દિવસ પોતાની ઉન્નતિની આશા રાખી શકે ખરો કે ? દ્રોપદીના વત્સ હરણની હપ્તકત આજે હિંદુ સમાજને સંસાર સમક્ષ નીચું બેવડાવે છે. કુમારી રમેહલતાનું આત્મચક્ષિત્વન હિંદુ સમાજને કાળાટીટી કરી ગયું ! બાળવિધવાઓ હિંદુ સમાજનું પોષણ દેખાડી રહી છે. વૈધવ્ય વેદના હિંદુ સમાજને શાપ સમાન થઈ પડી છે. વેશ્યાપ્રદિ હિંદુ સમાજનો ભાવિ નાશ બાખી રહી છે. કોઈ કહી શકશે કે હિંદુ સમાજ આ હાલનાં હિંસાનો શો જવાબ આપી શકશે ?

મૃતપ્રાય આર્યજનિના બૂધણરૂપ મહિલાઓ પોતાનું જ બૂધણ શુભાવી બેઠી છે. બહારનાં બૂધણનો યથા શક્તિ ત્યાગ થાય તોજ આંતરિક બૂધણો તરફ ધ્યાન દોડી શકે. સૌજન્ય ખનિ-પરાયણના, એક, દયા, સુશીલતા એ સર્વે સ્ત્રીમાનનાં બૂધણ છે. એ બૂધણોવડે સ્ત્રી ઉગાય કુળનો, સમાજનો અને સમસ્ત સંસારનો ઉદય કરી શકે છે. 'બહેનો, હીરા, માણેક, પન્ના વગેરે બપણો ધારતી. અને 'બાળને મારતી, ઘણાંને ધમકાવતી, પ્રુવડ રંગ કરે ક્ષેરા રહિ' એવા શુણ સ્ત્રીને કદિએ જોએ ખરાં ? કેશુમના ફૂલ અલંકૃત રૂપવાળાં હોય છે પરંતુ સુવાસહીન હોવાથી તે મનુષ્યને પ્રિયર નથી; શુણહીન વસ્તુઓ દેખાવમાં અલંકૃત મુંદર હોવા છતાં મનુષ્યનો કાંઈ પણ ઉપકાર કરી શકતી નથી. ખરી આર્યમહિલા બાળ આબૂપણને હંમેશાં નિરપેક્ષ દૃષ્ટિએ જ જુએ છે, અર્થાત્ તેને મન બહારના અલંકારો એટલાં મલનાં નથી જટલાં શુણરૂપ આત્મકાર નવયુગનો યોગી એક કટિવસ્ત્રમાનમાં સતોપ માની સમસ્ત સંસારને યોગી રહ્યા છે. એને મન તો એનો દેશ એજ એનું બૂધણ, એને મન તો રાજ એજ મોહું ધરેલું છે અને અસત્ય એજ મોટામાં મોહું પાપ છે. એજ યોગીની સદ્ધર્મચારિણી નાકમાં જડ પહેર્યા વગર, ઉત્તમમાં ઉત્તમ રેશમી સાડી ઝોડયા વગર પણ એક ખાદીનું વસ્ત્ર પહેરેતી પણ દેશાન્તરમાં દેશોદયનો આદાલનો પ્રેરી રહ્યાં છે. કેવળ કદિ એમ કહી શક્યું છે કે આત્મકારની હોવાથી એ નવયુગના યોગીની સદ્ધર્મચારિણી દેશચોવાનું કાર્ય કરવાને અગમ્ય નીવડ્યાં છે ? કોઈ સમાચાર પત્ર પણ એવી રીકા કરી હોય એનું જણાવું નથી. આદું હવન અને ઉચ્ચ વિચાર ભારતીય મહિલાઓ દિનપ્રતિદિન વિસરતી જાય છે. જેના ધરમાં નાણાં બે મેઝમમેઝ કરી દેવા પ્રભુએ દૃષા કરી હોય તેણે તો એજ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે 'યશપકાર અને પરમાર્થ માટેજ તેમની સંપત્તિ' છે. કથય આ બાળતમાં આપ સંમત ન થાઓ એ સંભવ છે. તો પણ સંપત્તિનો ઉપયોગ કેવળ પોતાનેજ શણગારવામાં નથી, અનેક વસ્ત્રાભૂષણો ધરમાં વિદ્યમાન હોવા છતાં અનેકનેક અન્ય વસ્ત્રો તથા નવા નવા પ્રકારનાં ધરેણાં ધરમાં એટલાં કરવામાંજ નથી પરંતુ પોતાને ચાલી રહે એટલું રાખી શેયનો સન્માર્ગે વ્યય કરવામાંજ છે એ રાતમાં બે મત હોઈ શકેજ નહિ. નીનિશાઓ કહી ગયાં છે : કે—

‘યદ્ દદાસિ વિશિષ્ટેભ્યો વધારનાસિ દિને દિને ।

તત્તે વિષ્ણુર્હ મન્યે નીવં કસ્યાપિ રહસિ ॥’

અર્થાત્ જો કાંઈ આપ્યું (કુપાયે) તે અને જો કાંઈ બોગવ્યું તેટલું તો તમારું યદ્યપ્તું પરન્તુ ધનલાલસાથી, લોહપતાને વશ યદ્યપ્તું જો કાંઈ ભેંયમાં ડાટી રાખ્યું તેનો ઉપભોગ કરનાર કોઈ બીજાન જો. આ ઉપરથી આપણે એમ નથી સમજવાનું કે આપદ સમય માટે આપણે સંચય ન કરવો. મહિલાઓની સંચય વૃત્તિ કાંઈ જેવી તેવી હોય નથી પરન્તુ તે સંચયવૃત્તિને કારણે દાન, ધર્મ, ઇલાદિને કારણે મૂકી શકાય નહિ. મહિલાનું મોટું બૂપણુ વિવેકયુક્ત દાન છે. દાન, ભોગ, અને નાશ એ ધનની ત્રીણ અતિ થાય છે. મહિલાઓના દાનવડે આજે ભારતના અનેક છવોનાં પેટ બારાય છે. એ દાનપ્રણાલી ચકીજ આજે ભારતવાર્ષી કાંઈક ભાગતું જણાય છે.

કેવળ દાન કરીનેજ સતોય માનવાનો નથી. દાન એ બૂપણુ તો ખરૂં પરન્તુ તેની સાથે જો બીજાં બૂપણુ ન હોય તો કાંઈક અણધરતું યદ્ય જવાનો સંભવ રહે. કપાળે ચાંદ્રો હોય અને હાથમાં બંગડી ન હોય તો ખરાજ દેખાય; હાથમાં બંગડી હોય અને પગમાં સાંકળાં અથવા કપાળે ચાંદ્રો ન હોય તો પણ ખરાજ દેખાય. એવીજ રીતે કેવળ દાનરૂપ બૂપણુજ ધારણ કર્યું હોય અને ગૃહિણી તરીકેની બીજી ફરજો અદા કરવામાં ન આવે તો ગંભીર પ્રમાદમાં પડી જવાય. દાનનો નિયામક વિવેક, વિવેકનો નિયામક શુદ્ધિ અને શુદ્ધિની ઉત્પત્તિ અને વૃદ્ધિ કરનાર વિદ્યા. એટલાજ માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે, 'વિદ્યાચ્ચનં સર્વધનપ્રધાનમ્'. સદ્વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવી એ સ્ત્રી અને પુરુષ ઉભયનું કર્તવ્ય છે. વિદ્યાવિહીન નરનારીને કેટલા પશુની ઉપમા આપે છે તે બૂણ છે. હું તો વિદ્યાવિહીન બ્રહ્મિને કહી ઉપમા આપવી એજ સમજી શકતો નથી. પશુઓની ઉપયોગિતાથી આપણે અભણ્યા નથી, પરન્તુ વિદ્યા વગરનો માણસ શું શું ઉંચું ચતું કરે છે એ થોડાંજ ખચર છે. કહેવત છે કે 'વિદ્વાન શત્રુ સારો પણ મૂર્ખ મિત્ર ખોટો' સત્ય છે. વિદ્વાન પુરુષ અને વિદુષી સ્ત્રી હમેશાં પોતાનું કાર્ય સ્વાર્થ અને પરમાર્થ લક્ષમાં રાખીનેજ કરશે. જ્યાં તેમનું રહેઠાણ થશે ત્યાં સદ્ગુણોના સંચાર થતાં વિલગ નહિ થાય. મનોહર પુષ્પોની સુગંધિ માફક તેમની પ્રતિમા દૂર દૂર પ્રસરશે. આધુનિક વિદ્યાવિહીન સ્થિતિ જેતાં શત્રુની આંખમાં પણ ઝળઝળાયાં ભરાઈ આવે છે. વિદ્યાના અભાવે દાંપત્ય સ્નેહન મળીયાં સૂકાતાં ચાલ્યાં; કુટુંબકક્ષેરા અહીં સુધી વધ્યા કે દમ્પતીને સરકાર દરબાર કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો. મહિલાઓ, તમારું બૂપણુ તમે શા માટે કાંડીન ચલાવો છો? હીરાની કિંમત અંદર પડેલા ગાધને લીધે ઓછી થઈ જાય છે; મોતીનો ચળકાર હડી જવાથી મોતીનું મૂલ્ય અડધું યદ્ય જાય છે. તમે તમારું સંપાદન કરો અને સદ્વિદ્યારૂપ ઉત્તમ અવકાર પ્રાપ્ત કરશો તોજ સંસારમાં કાંઈ શકશો અને સાક્ષ્ય મેળવી શકશો અન્યા આહાર, નિદ્રા, ભય, ઇલાદિ જેમ સપ્તમાં પ્રાણીઓને માટે છે તેમ તમારે માટે પણ છે. પશુ અને આપણામાં અભારની સ્થિતિમાં કાંઈ વિશેષ ભેદ પ્રતીત થતો નથી રૂપ, રંગ અને આકૃતિનો ભેદ માની શકાય. મહિલા-બૂપણોની પાટીમાં વિદ્યા એ સૌથી શ્રેષ્ઠ બૂપણુ અને વિવેકયુક્ત દાન એ બીજા નંખરે આવતું બૂપણુ છે. શરીરના અંગકારો તો ઘણા છે પરન્તુ સ્થળસંકેતને કારણે કેવળ એજ જણાવી અન્ય અંકમાં અન્ય આબૂપણો સંબંધી અર્થો કરવાની ધારણા છે.

મુરત, આદિત્ય સદન,
વાણીઆશરી, મહીધરપુરા.

રમણીકલાલ ગીરધરલાલ એલી, એમ એ.

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ.

ગયા વર્ષમાં મહિલાબૂધમાં આશ્રમને મદદ રૂ. ૧૦૨) આપનાર સદસ્યોના
ફાઇલ મુકાયા તેના નામ.

- ૧ રાવસાહેબ શેઠ હીરાચંદ મોતીચંદ ઝોરી.
- ૨ શેઠ દેવકરજી મુલજી મુખર્જીના જણીના દાનવીર જૈન.
- ૩ શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરી સુરના જણીના દાનવીર જૈન.
- ૪ શેઠ ચીમનરામ લક્ષુભાઈ સુરના જણીના જૈન મુનસફ સાહેબ.

નવીન યોજના.

હવે પડી આ વર્ષથી એવી ગોઠવણ રાખી છે કે પાંચસોથી હજાર સુધી રૂ. આપનાર સદસ્યોએ અથવા મુન જહેનોના ફેરા મારિકના પુરુષર આપશે. ૧૦૧) રૂપિયાની ગોઠવણથી અંદર માનિકમાં ફેરા આવે છે તેમજ કાયમ રહેશે.

જરૂરીયાત લાણુવા જોગ વિગત.

ગયા વર્ષમાં સુરા અન્ધુઓ તથા સુરીસ જહેનો આશ્રમની મુસાફાતે
પથારેલા તેના નામ.

સૈ. પુન્ય માતુશી કસ્તુરબા ગાંધી.

સૈ. મુન જહેન ભક્તિબા.

શ્રીમુત: કલ્યાણજીભાઈ

સૌરાષ્ટ્ર પેપરના અધિપતિ.

રા. રા. ભાઈશી પાર્વતીશંકર મણીસંજર બટ, ફર્સ્ટક્લાસ સગજડજ સાહેબ અમદાવાદ.

રા. ઝવેરી મણીભાઈ મગનભાઈ અમદાવાદ.

મીસીસ ન્હાતાલાલભાઈ કવિ,

ગં. સ્વ. મગનજહેન મુંબઈ શ્રવિકાકમના વ્યવસ્થાપિકા.

સૈ. જહેન દેવળી તથા સૈ. જહેન નસુદ.

ગં. સ્વ. માતુશી ગંગાબાઈ તે શ્રીમુન દયાળજીભાઈના માતુશી.

પાલણપુરના વડીલ મયાચંદભાઈ.

અમદાવાદના વડીલ.

લીંબડી જૈન બોર્ડિંગના સોફ્ટરી.

પરમપુન્ય મહારાજ શ્રી દેશરવિજયજી મહારાજ.

પન્થાસ શ્રી દેવવિજયજી રિદ્ધીમુનીજી.

શ્રીમુત જવેરી ફકીરભાઈ નગીનચંદ તથા જવેરી બાલુભાઈ ભગવાનદાસ તથા ગં. સ્વ. બાઈ રકિમણી બાઈ તે શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદની વિધવા તથા ગં. સ્વ. બાઈ હીરાકુંવરબાઈ તે શા. પાનાચંદ તારાચંદની વિધવા.

ગુરૂણી શ્રી ગુણસરીજી તથા તેમના સાથે ચાર સાધ્વીઓ.

ગયા વર્ષમાં જૈન વનિતા વિશ્રામને સુજ્ઞા બંધુઓ તથા બહેનોની વપગાંઠની ખુશાલીમાં દર વર્ષે મળેલી મદદની વીગત.

- ૨૫) શેક દેવકરણ મુલજી પોતાની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) શેક ભગવાનદાસ હીરાચંદના પુત્ર મોહનભાઈની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શેક કુશીચંદ નગીનચંદ જવેરીના પુત્ર અમરચંદભાઈની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શેક હીરાચંદ મોતીચંદના પુત્ર કુન્દનદાસભાઈની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શેક નયુભાઈ કીરપારામ જુનાગઢવાલા.
- ૨૫) ગં. રૂ. બેન સરસ્વતી તે શેક શાભાગચંદ તલકચંદની પુત્રી.
- ૨૫) શેક નયુભાઈ કીરપારામના પુત્ર ચી. ચીતરંજનની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) શેક નયુભાઈ કીરપારામના પુત્ર ચી. હર્ષદસની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) મુનસફ સાહેબ ધનસ્થામદાસ દારકાદાસની વર્ષગાંઠની ખુશાલી. આચારાગ્રહ.
- ૨૫) સદગત શેક તુલશીદાસ મોહન કરાણી.
- ૨૫) ભાઈ ધનરાજ જે. પરમારની પુત્રીની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) શેક જેસીંગભાઈ મોહનદાસ દક્ષાલના પુત્રની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) શા. મગનભાઈ દેવચંદના પુત્ર મનુભાઈની વર્ષગાંઠની ખુશાલી.
- ૨૫) ચી. ભાસ્કરરાવ જમનાદાસની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શા. દુસરીમજી હોગમજીની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શા. સાકરચંદ મોકમચંદની વર્ષગાંઠ.
- ૨૫) શેક પ્રજ્ઞાસભાઈ શેશકરણ તરફથી શ્રી વીરપ્રભુની જયંતીની ખુશાલી.
- ૨૫) જુનાગઢના ડેક્કટર સાહેબ ત્રીભાવનદાસના પુત્ર જગજીવનદાસના સ્મરણાર્થે. હ. બેન વિશ્વચંદ.
- ૨૫) શા. બાલુભાઈ કલ્યાણચંદના સ્મરણાર્થે. હ. બેન હીરાકેર.
- ૨૫) ભાઈ જગમોહનદાસ જેઠાભાઈની વર્ષગાંઠ કલકત્તા.

જૈન વનિતા વિશ્રામની હકીકત.

આ વર્ષમાં હિમર લાયક થવાથી તેના વાલીઓ લઈ ગયેલ બાળાઓનાં નામ.

૧ ચંદન ચીમનલાલ.	૬ જનમુદ મુલચંદ.	૧૧ મણી અંબારામ.
૨ રતન લખભાઈ.	૭ કમળા મણિલાલ.	૧૨ બીજી ભાણુભાઈ.
૩ મોંધી ભાઈલાલ.	૮ લલિતા જગનલાલ.	૧૩ ગજરાજબેન નાનચંદ.
૪ સરસ્વતી મનસુંખલાલ.	૯ સંતોક મોતીચંદ.	૧૪ ચંદન કરતુચંદ.
૫ કપીલા મનસુંખલાલ.	૧૦ લીલાવતી હિરાજી.	૧૫ ગજરા હીરાચંદ.

મહિલા ભૂષણ માસિક વિષે મળેલા અભિપ્રાય.

મહિલા ભૂષણ આ નામનું નવું પ્રગટ થતું માસિક પુ. ૨ જી અંક બીજે જુલાઈ ૧૯૨૨નું મળ્યું છે. તે સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામ તરફથી પ્રગટ થાય છે. વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૨) પોસ્ટેજ સાથે રાખેલ છે. પ્રથમ ત્રીમાસિક આવિકાસુબોધ નીકળતું હતું. તેનુંજ આ રૂપાંતર છે. માસિકના લેખો જોતાં તે ખાસ સ્ત્રી વર્ગને વાંચવા લાયક છે લેખો બહુ ઉપયોગી છે આ અંકના લેખો પૈકી સરલા કે શારદાવાળો લેખ બહુ અસરકારક છે. આના લેખો દરેક અંકમાં આવવાની જરૂર છે. સુનીરાજ શ્રી કુર્પુરવિજયજીવાળો લેખ પણ જૈનવર્ગને ઉપયોગી છે. દયાનું ખર્ચ સ્વરૂપ સમજવાની સ્ત્રી વર્ગ અને પુરૂષ વર્ગને બંન્નેને ઘણી જરૂર છે માસિકનું લઘાત્મક કાંઈક વધારે છે. પણ તેનો આધાર ગ્રાહકો ઉપર ગ્રાહકોની સંખ્યા વધશે તો જ. ૨ લઘાત્મક ઘટવા સંભવ છે. અમે તેની ફતેહ ઈચ્છીએ છીએ. સંપાદિકા જોઈને રૂઢિમણીનો આ પ્રયાસ સ્તુત્ય છે.

શ્રી જૈન ધર્મપ્રકાશ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામને આગે પ્રગટ થતાં આ માસિકના વર્ષ ત્રીજાનો બીજો અંક બીજે અંક બે અમને અભીપ્રાયે મળેલા છે. સંપાદિકા રૂઢિમણી બેનના આ પ્રયાસને અમે પ્રસંસીએ છીએ. નિતીશતકના એક મ્લોકને પુષ્પને રેકણે મહિલા શબ્દનો ઉપયોગ કરી મુઠા લેખ તરીકે મૂક્યો છે બીજા અંકમાં બહુશ્રી ને અમણ સ્ત્રીનો સંવાદ છે. એકંદરે સ્ત્રી વર્ગને ઉપયોગી કંઈક અંશે થઈ શકે તેવા લેખો એમાં આવે છે. અને એક જોઈને આ પ્રયાસ છે તે દૃષ્ટીએ ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

સમાજ જીવનમાં પુ. ૫. અંક ૧. ૧૯૨૨ સપ્ટેમ્બર.

મહિલા ભૂષણ માસિક.

જુનરાત વગેરે બાજુથી આગ્રહાત અનેક માસિકો પ્રગટ થાય છે. તેમાં સ્ત્રી અધિપતીથી પ્રગટ થતાં માસિકો બહુજ યોગ્ય દરે.

ઉપરું માસિક જોઈને રૂઢિમણી હી. જવેરીની આગેવાની હેઠળ અને જૈન વનિતા તરફથી પ્રગટ થાય છે. આ માસિકના અંકો ઉપરથી માત્રમ પડે છે કે તેમાં સારા ઉપયોગી હુંકા લેખો પ્રગટ થાય છે. પણ હજુ તેમાં ઉપયોગી સ્ત્રી ઉપયોગી લેખોની ખુટ છે. તે ખુટા તંત્રીઓ પૂરી પાડી શકશે કંઈક જી માસિક વ્યારે સ્ત્રીના તંત્રીપણા હેઠળ પ્રગટ થાય છે તો તેમાં દરેક સ્ત્રી લેખકોનેજ ઉત્તેજન આપવું ગોચર છે. ને દરેક મંસારિક વ્યાવહારિક યાને સ્ત્રી ઉપયોગીને સ્ત્રીઓની ઉગતી થાય તેવા લેખો સ્ત્રીઓનીજ કલમે લખાવવા લેવા જોઈએ. જો આનું લાભની કામ નીતી દીવાથી શા કરવામાં આવશે. તો દરેક સમજુ માણસ પોતાના ઘરમાં એકેક નકલ લેવાને લગજશે. એમાં મંદેહ નથી.

આ માસિકમાં માત્ર સ્ત્રીઓને બાળકોને જરૂર અનેક ઉપયોગી લેખોની જગ્યા કરવામાં આવે તો કરોડોની લોક વસ્તીમાં તેનો ફાયદો થાય એવું અમો અનુમાન કરીએ છીએ.

જ્ઞાનવર્ધક અને માસિક મિત્ર.

મહિલા ભૂષણ સંપાદિકા. ગં. ૩૪. જોઈને રૂઢિમણી ગોપીપુરા સુરત વા. લ. રૂ. ૨-૦-૦ જુલાઈ. આગામી ૧૯૨૨ સ્ત્રીઓનું જીવન ઉચ્ચતમ બનાવવાના ઉદ્દેશો જણાય છે. રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી સાધિકાનો અગ્રુહ આથી પણ વધુ ચર્ચાય એમ ઈચ્છીએ છીએ.

મસ્તાન પ. ૧. અક્ટોબર ૧૯૨૨ અંક ૪ થો.

મહિલા ભૂષણ સુરત જૈન વનિના વિશ્વામને અગે પ્રકટ થતું માસિક ત્રણ વરો થયાં આ માસિક ઉપયોગી અને ઉપદેશક લખાણોથી પ્રકટ થાય છે. સ્ત્રીઓનો સંસાર સુખરૂપ થવામાં જરૂરીની ટાપટીપ કે વાદ્ ચાતુરી વીગેરે કારણરૂપ નથી પણ તેનું હૃદય સદૃશ્યોથી ભરપૂર થતું જોઈએ જોઈ વર્તન એની મેજે સુધરી જાય. હૃદયને સદૃશ્યોથી ભરપૂર કરવા માટે નિરભિમાન રહી શાંત ચિત્તે સારી શિખામણો સાંભળવી અને આવાં માસિકો વગેરેના વાંચનથી પોતાના કર્તવ્યને સમજવું એજ મુખ્ય કારણ છે. અમે આ માસિકની ઉત્તરોત્તર અભિવૃદ્ધિ ચાહીએ છીએ અને તેનું સંચાલન કરનારી બહેનોનો થમ સારી રીતે ક્ષિત થઈ દેશને તેનો લાભ મળે એમ અંતર પાસે માંગીએ છીએ.

અંકુશ પુ ૬. અંક ૧ લો. કાર્તિક ૧૯૭૯.

૩૦

કન્યા વિક્રય !

કન્વાલી.

સ્વાર્થની ના રહી સ્ત્રીમા કલિતું જોર બહુ બમ્બું
પેટની પુત્રી વેચાણે જરીના દીલ દુઃખ પામ્યું,
પાળો પોપી ઉછેરે શું બાળકો વેચના માટે ?
અધિક કિંમત શું પૈસાની અરે છે કન્યકા સાટે !

દ્રવ્યના તેજમાં અંધા બની શું બાળકી આપો !

ત્યજી વાત્સલ્યતા પાપી બની કન્યા ગળું કાપો,

જુઓ ના સ્વાર્થના સાધુઃકષ્ટ શું બાળકી માથે,

નથી કયમ હૃદય ચીસતું મિલંગ બાંધો મક્કા હાથે.

ખીખી ઘર ભેગ થાયે ત્યાં મીયાં તો ઘોરમાં પોચે,

પછી બાળા બિચારીએ ગૂંકી નિશ્વાસને રોથે;

નવલ શુભ બુધ્ધિની બાળા ગાપતું માગણું દેવાં,

મુંગે મોઢે થતી તૈયાર દુખને કપ્ટ સહુ સહેવા.

નોટ જડ કાગળો ફેરી ચલાવે આજ અંજોળે,

હાય ! હિન્દુ અધમ હુંડી સજીવ કન્યા વટાવેજો.

ફરે કન્યા તણે નાણે પ્રથમ તો રોજ મદમાતા,

કર્મ લોગે રહી અંતે નર્કના કુડમાં બંતા.

દીકરીના લઈ નાણા બન્યો ધનવાન ના કોઈ,

ફુટતા જગતમાં છાપી અકલને આબરૂ પોઈ.

લિયો ના દ્રવ્ય કન્યાનું હલાહલ ઝેર એ બંણો,

‘બાલ’ ના વેચવા કાને સંતતિ સૌખ્ય પરમાણો.

બાલમંદિર, જામનગર.

‘બાલકવિ’

ઉપાધિરહિત હૃદયસ્થાન ઇષ્ટને પ્રત્યક્ષ કરનાર હોવાથી વિવેકી વૃત્તિને તેજ રૂચે છે.

૫૬ ગરબો. (રજની શરદની રળીયામણી રે, એ લય.)

અન્દ્ર:

હે—રસિલિ કુસુદિનિ ! સોહામણી રે,

તને શોધવા અઢયો હું તો આકાશમાં, આશાએ તને૦

હે—શાથી સંગી બની સરવરતણી રે,

છૂપી આવા કાં એકાન્તાવાસમાં; લપાઈ છૂપી૦

હે—તને શોધી ગિરિના નિવાસ,

જોયું સિન્ધુ-સરિતા આસપાસ,

દીકા ત્યાં ન તુજ વિલાસ, શોધવા૦

કહે પ્રિય કુસુદિનિ ! કહે મને, શું જપતી કાંઈ જાપ,

નાનકડા સરવરતીરે, બેઠી બની ચુપચાપ હે રસિલિ૦

કુસુદિની:

હે—મારા સૌભાગ્યશૃંગાર અન્દ્રમા રે,

તને જપતી હું શ્વાસપ્રશ્વાસમાં અખંડ તને૦

હે—જોતી વાટ, મારો સુકુટ આવી મધ્યમાં રે,

ક્યારે જોલશે એ તારલાના રાસમાં, આકાશે ક્યારે૦

ખીલ જલ પ્રવાહી તરંગ રે' ખાસ,

તેમાં જોઈ ન શકું તારું આર્ય,

મારાં મનગમતાં હાથ; જપતી૦

ખીલત અસ્થિર જલવિપે, જિમ્મ ન લહું તુજ સ્પષ્ટ,

શાન્ત-સ્થિર જલમાં તુંથી, મેળવું દષ્ટેદષ્ટ;

રમ્ય સ્થલો શા કામનાં, શું કહું ગિરિનું શૃંગ;

શહું માત્ર હું વાલમા ! અવિચિન્ન તુજ સંગ,—

શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્યજી.

સ્ત્રી રત્ન.

સ્ત્રીઓના ઘણાજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને બાળલગ્નથી થયેલ વ્યાધીને દુર કરે છે. વારંવાર ત્યા વધારે પેશાબનું થવું ત્યા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવ્યા દરદોને માટે સમજાણુ છે. બાથુની બદલુજમી, કમતાકાત, કબજાયાત, સંઘડણી, પેટનું આકેરવું, છાતીનો બળતો દાહ, ખારા, ખાટા, તીખા, એડકાર, અંકુ, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચોટી, (આંબોઇનું ખસવું) ચોડા જોરાક આવાથી પચુ બલરી, ગોળો ચડવો, વેણાંચુથા, કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, ખરડાની ફાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રી રત્ન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ડબ્બી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરેજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઈશ્વરચ્છાથી આ દવાથી ઘણી સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહુપુત્રા (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

એક ડબ્બી ચાર માત્ર ચાલે છે અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે, વાપરવાની હકીકત ડબ્બી સાથે સખવામાં આવે છે.

લોહીયા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને ભયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલો ભેરમાં હોય તો પણ પહોંચેલી દીવસે ફાયદો થાય છે. ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦.

બાળાગોળી.

બાળકોને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂપ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

મક્ત !!! ધાતુ વિકાર આર્તવ વિકાર. મક્ત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્ત્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો ભંડાર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કપાડું લખી મક્ત મંગાવી લેયો.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી યુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

દરેક સ્ત્રી પુરૂષ અને બાળકને એક સરખી રીતે વાંચવા યોગ્ય પત્ર

સ્ત્રી બોધ.

૬૫ વર્ષથી પ્રસિદ્ધ થતું જુનામાં જૂનું બાણીતું પત્ર. બાણીતા વિદ્વાનોને હાથે લખાઈ બહાર પડે છે. વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત ત્રણ રૂા અનેજ લખા:—

જીવનકાલ અમરશી મહેતા.

મંત્રી—સ્ત્રી બોધ, ખીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામને ચાલુ માસમાં મળેલી મદદ

શા. મહાસુખબાઈ લલ્લુભાઈ કે. શાંતિનાથનીપેળ અમદાવાદ તરફથી હા. બાઈ ગોકળભાઈ સાકરચંદ્ર મારફતે એક સેકંડહેન્ડ સીવવાનો સચો ભેટ મળ્યો છે.

સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામ તરફથી પ્રગટ થતું

મહિલા ભૂપણ

મહિલા ભૂપણના શુભેચ્છકો માટે ખાસ પારમાર્થિક યોજના.

સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ પારમાર્થિક અને નિરાશ્રીત બહેનોને આશ્રય આપવાનો છે. અને આ પત્ર પણ તે આશ્રમ તરફથીજ પ્રગટ થાય છે આશ્રમ ખાતે રૂા. એકસોની મદદ આપનાર ગૃહસ્થનો અગર બહેનનો ફોટો આ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

અમને આશા છે કે દરેક મહીને ઉદારચિત્ત ગૃહસ્થો આ આશ્રમ ખાતે મદદ મોકલતા રહી પોતાના ફોટા સુકાવી પોતાનું નામ અમર કરશે.

રૂા. ૫૦૦ થી ૧૦૦૦ આપનારનો ફોટો બહારના મુખપૃષ્ઠ ઉપર પ્રકટ થશે.

॥ श्री गौतमायनमः ॥

सुरत जैत वनिताविश्राभने अंगे प्रकट धतुं भासिके

महिला भूषण.

सद्गुणनानिविधायकलेखे रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलाभूषणमेतत्सर्वस्त्रीहितकृतं सततम् ॥

पुस्तक

४ बु.

अंक

२ नो.

अपार

संवत्

१९८८

वापिक

सवाज्जम

३. २.

पोस्टल

आथे

अगावि

धीन.

संपादिका—प्रबुद्ध इडिमणी राठ साठ हीराचंद मोतीचंदनी वीथवा.
आपिपुरा—मुस्त,

વિષયાનુક્રમણિકા

પૃષ્ઠ.	વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	સુગન સ્ત્રીઓ ધરને દીપાવે છે.	સંપાદિકા.	૨૫
૨	વાંચવું કે વિચારવું.	રા. આલકવિ-ગમનગર	૨૬
૩	માનુભુમિને નમન.	રા. વક્ત્રબજી ભાલુજી મહેતા.	૩૧
૪	અમ ગુણવંતો ગુજરાત.	રા. વક્ત્રબજી ભાલુજી મહેતા.	૩૧
૫	નિર્મળ બાળા,	રા. અંબાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા ભાલુસા.	૩૩
૬	મારી અભિક્ષાયા.		૪૨
૭	ધરસંસારમાં પત્નીની પદવી.	ખા. બા કરીમખાલી રહીમનાનજી બાણી,	૪૭
૮	માનુભુમિને ચરણે.	રા. રમણીકજ્ઞાન ગીરધરજ્ઞાન મોદી.	૪૪
૯	સ્ત્રીઓનો દરજ્જો.	સદ્ગત વી. ટી. કાકારી બી. એ. એસ એસ બી. વકીલ-કરાંચી.	૪૬
૧૦	પહોંચ અભિપ્રાય.	સંપાદિકા	૪૮

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંબંધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિઃશ્વર્ગી જીવન ઉદ્યોગી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું ગૌરવવાળું તથા આત્મશ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક, તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે. તે ઉપરાંત સંધ્યા શ્રાવિદ્યા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-સુરત.

આ પત્ર સુરત-ઝાટાના પૂલ ઉપર ટાંકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે જાપું અને બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ મોતીચંદની વીવધાએ ગોપીપુરા સુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૪ થું.

અપાઝ, સંવત ૧૯૫૮.

અંક ૨ નો.

સુજન સ્ત્રીઓ ધરને દિવાલે છે.

રાજ કોઈ વસન્ત હ્યો. વસન્ત હ્યો-એ રાગ.

હોરે શુ શિક્ષીત સ્ત્રીઓથી ગૃહ દીપેરે.

ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. વિદ્યા અહો. ૧

નૈતિક ધાર્મિક ઉદ્યોગી સાથે.

હોરે ગૃહ વ્યવહારી જનવા કાળેરે ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૨

પ્રેમની પેઠી કામળ વેલી.

હોરે સુખ દુઃખમાં પતિની સ્ત્રી બેલી રે. ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૩

પતિ ભક્તિને કુટુંબની સેવા.

હોરે વડીલોથી વિનય સાથે રહેવારે. ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૪.

નમ્ર સરલ ને ગુણીલ શિષ્યજ ધારે.

હોરે શુદ્ધીયલ જની કુળ અજવાળો રે. ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૫

સ્ત્રી કેળવણીથી સંસાર મુધરે.

હોરે ભવિષ્ય સંતતી યાએ સંસ્કારી રે. ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૬

જન્મથી બાળક માતાના સહવાસમાં.

હોરે ખડું શિક્ષણ માતાઓનું જાણોરે. ખડેનો સદ્વિદ્યા અહો. ૭

(૧)

“કુચુ ! એ કુચુ ! સાંભળું કે ? જરા ચંદુને તેડી લે જોઈ !”

“હું તો કોઈ તેડતી નથી. ત્યાં કીક ખેંચા છે. અહીં આવીને પણ શું ? મને હેરાનગત કરવાનો ને ? કાગળ ખેંચે, ખડીયો ખેંચે, હોદ્દર ફેંકી દે, ચોપડી ફાડવા માંડવી એજને ! અમસ્તી ઉપાધિ !”

“આપુ ! પણ તે ક્યારનો રમે છે. આ બેયું-તે બુખ્યો થયો લાગે છે. જો હવે રડવાની તૈયારીમાં છે.”

“હા. રડશે જ ને. શું કરવા ન રહે ? હું નજરે પડી કે થયું ! બુખ લાગી નથી ને કોઈ થયું નથી. તમે બ્યારે ખારા ઓગળાજ તેને લઈ ખેંચો, ત્યારે પછી તે શું કરવા માથું ન કરે ? પણ જરા બહાર તેડી આવ એટલે આકુડો રહેશે.” કમળાગૌરીએ મોંધીબાઈને કહ્યું.

“કીક આ ! જાડું. હું સારું.” મોંધીબાઈ ચંદુને તેડીને બહાર જવા લાગ્યાં.

“એક કલાક સુધી આવશે નહિ. રામજીયાને ?” કમળાગૌરીએ હુકમના સ્વરે કહ્યું.

મોંધીબાઈના જવા પછી કમળાગૌરીએ પાછું નવલકથાનું વાંચન શરૂ કર્યું.

કમળાગૌરીએ ચમનલાલ દેસાઈની બીજીવારની સ્ત્રી છે. ચમનલાલ એ પચીસ રૂપિયાના પગારથી રેલવે સ્ટેશન પર સિમ્બરની નોકરી કરે છે. તેનો વિદ્યાભ્યાસ જો કે વિશેષ યથેચો નથી. તો પણ જે શિક્ષણ તેને મળ્યું છે તેટલા ઉપરથી તે સ્ત્રી શિક્ષણનો પ્રકોટ દિમાપતી છે. તેને નોકરી મળવા સાથે ઘણી કન્યાઓના કુટુંબ આવેલાં પણ તે ઘણી ખરી અસિક્ષિત ! એટલે નાપસંદ કરીને, આ કમળાગૌરીનું શિક્ષણ તેના સંસ્કૃત વિચારો, અને મધુર વાણી વિનોદ આદિ ગુણોમાં લુપ્ત બનીને તેનેજ પસંદગી આપી હતી.

પ્રથમના ગૃહસ્થાશ્રમનો મિચારા ચમનલાલને કાંઈજ લાભ મળ્યો ન હતો. કમળાગૌરી સાથે લગ્ન થયાને બે વર્ષ થયાં હતાં અને આ નૂતન ગૃહસ્થાશ્રમના પરિપક્વ ફળ તરીકે ચંદુલાલનો જન્મ થયો હતો.

મોંધીબાઈ એ ચમનલાલની જુદા માતા હતી. તે પોતાના પુત્રના ગૃહસંસ્કારમાં મદદરૂપ થવાને વનનથી તેની સાથે આવી રહી હતી. તે જરા જૂના ચિચારની હતી.

કમળાગૌરી સાલતા જમાનાની શિક્ષિત તરણી હતી. તેને વાચનનો બહુ શોખ હતો. હર્મેસ તે કોઈ વારતા અથવા નવલકથા કે બીજી પુસ્તકો વાંચતી ખેંચતી.

એવાંરે તે દેલવાડાંકરની “નીલમ-માણેક” વાંચતી હતી અને તેમાં તે એટલી બધી તક્ષિન બની હતી કે તેને અન્યવ્યવસાય કાંઈ પણ મળતો ન હતો.

(૨)

“શું નોંધએ ચંદુભાઈને ? ધુધરો આપું ? કે આ સીટી નોંધએ ? લે. રોમાં ભાઈ! આવ”

આમ કહેતાં મોંઘીઆઈએ ધુધરો, સીટી, પાત્રો વગેરે રમકડાં ચંદુની આગળ ધર્યાં. પણ ને તેણે એકદમ ફેંકી દીધ પોતાનું રસતું બાલવાજન શરૂ કર્યું.

“ત્યારે શું નોંધએ ચંદુભાઈને ? બહાર જશું કે ? ચાલો.” મોંઘીઆઈ ઉઠ્યા અને પાટાશી વાસીઆઈની સાથે બીડબંજનનજીમહાદેવના દર્યાને જવા સારૂ ચંદુને તેડીને નીકળ્યાં. ત્યાં તે વધારે રડવા લાગ્યો. “ત્યારે ક્યાં ઘેર જતું છે ?”

ચંદુએ “અ” કહેતાં હકાર બતાવ્યો એટલે મોંઘીઆઈ ધર તરફ વળ્યાં. ચંદુ કાંઈક સુપ ચતો ચાલ્યો. તે ઓશરીમાં આવ્યાં એટલે પાછો રડવા લાગ્યો અને મેડીપર લઇ જવાને આંગળી બતાવવા લાગ્યો.

“નારે બાપુ ! અહીંજ બેસને. તારી બા પાછી ચીડવાશે.” મોંઘીઆ ઓસરીમાંજ બેઠાં.

બેસતાં વારને ચંદુએ તો રડવાનો એવો સપાટો ચલાવ્યો, કે મોંઘીઆઈને મેડીપર જવું પડ્યું. તેણે વડુને યુમ પાડતાં કહ્યું:—“કમુ ! એ કમુ !”

કમળાગૌરી નવલકથાના વાંચનમાં નિમગ્ન હતી. મોંઘીઆઈએ કેટલીએ હાથિ મારી, ચંદુએ પણ રડવાનું જોરથી ચલાવ્યું હતું, પણ તેની દાંદ કોને ? કેટલીકવાર પછી કમળાગૌરીએ ઉચ્ચ આથું કરી પૂછ્યું—“શું છે ?”

“ચંદુને લે, ધવરાવ. તે બહુ લુખ્યો છે.” આમ કહી ચંદુને તેણે નીચે ઉતાર્યો. તે ધરાડતો ધસાડતો પોતાની માતા પાસે ગયો અને તેના પરના આધારે ઉભો રહ્યો. “કમળાગૌરીનું વાંચતું હજી શરૂજ હતું. ચંદુએ તેના હાથમાંના પુસ્તક ઉપર પોતાનો હાથ પછાડ્યો. કમળાગૌરી બહુ ચીડાઈ. “રડ્યા ! બેસીજ બાજુમાં.” આમ કહી તેનું કાંડું પકડી બાજુપર ધકેલ્યો. ચંદુ વિચારો નિરાશાથી આકંઠ કરવા લાગ્યો !

કમળાગૌરીને અતિશય સંતાપ થયો. તે પોતાની વદ સાસુપર બહુ મુસ્સે થઈ અને કંટાળો બતાવતાં તે બોલી. “રડ્યાને હવે સ્લીપિંગ ડોઝ્જ આપવો જોઈશે. હમણાજ ધવરાવ્યો તો પણ અમરતો રજાજ કરે છે.”

કમળાગૌરીએ કબાઈમાંથી એક બાટલી કાઢી અને તેમાંથી એક ડોઝ એક ગ્લાસમાં બાંધને “લે પી આ દૂધ.” એમ કહી ચંદુને બોલાવ્યો.

એટમાં જૂખ લાગે છે ત્યારે રાજકુમારને કુચકાની રાજ પણ મીડી લાગે છે. જૂખના વખતે આનાજ નથી મળતું ત્યારે ઘાસ પાત્રો પણ ચાલે છે. તરસ લાગતાં ઝાંઝવા જોઈને ઘણા હરણોએ પ્રાણ બોધ્યા છે. ત્યારે જૂખથી વ્યાકુળ બનેલ ચંદુ બાંખેડીયાબર દોડતો માતા પાસે પહોંચી જાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

ચંદુના આવવા સાથે એ ડોઝ કમળાગૌરીએ તેને પાઈ દીધો. અને પાસેના ગાલીચા ઉપર સુવાડી દીધો. એ ઉપાધિ દૂર થઈ એટલે તેણે ફરી નવલકથા વાંચવા શરૂ કરી.

સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓ પોતાના બાલકોની, પોતાના ધરબારની, બંધી રીતે કાંગળ રાખે છે, શિક્ષણથી તેનું મન મુગ્ધરૂઠ બને છે, તેના હૃદયમાં દયા, પ્રીતિ, ક્ષમા, શાન્તિ આદિ શુભોના

વિકાસ થાય છે, તે ઉત્તમ ગૃહિણી અને છે. આવી રીતે અધેશ્વરિથી જોનારા ઘણાક દરીનાચાર સમાજમાં નગર પડે છે ! અને તેમની આ અધેશ્વરનો સુશિક્ષિત કહેવડાવનારી આજઠાણની ઘણી ઉચ્છ્રમણ યુવતીઓ ફાયદો લે છે.

શિક્ષણ ! શિક્ષણ ! કોલેજિયન સ્ત્રી શિક્ષણ !! જોઈએજ શા સાર ? સમાજ કે વ્યક્તિને ફાયદો થવા સાર. તો તેને માટે એમજ કહેવું પડે છે કે હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિથી જન્મે આગુથી ફાયદો થતો નથી, પણ નુકસાન જ થાય છે !

કમળાગૌરી સુશિક્ષિત છે પણ તે કેવા સ્વભાવની છે ? ચંદુ પોતાનાજ પેટનો છોકરો-અજ્ઞાન-બૂખથી વ્યાકુળ બનેશે તેને નહિ ધવરાવતાં કે દૂધ પાતાં સ્ત્રીપિંગ ડોઝ પાશે ! શા માટે ? તેણે સ્વયં ઉંઘી રહેવું અને પોતાના વાંચનમાં ખસેલ ન આવે માટેજ. બાળકની બૂખ કરતાં વાંચનજ તેને વધારે મહત્વનું જણાયું ! બાળકના છત્ર કરતાં વાંચન વધારે વહાણું કેમ ? હોય. સુશિક્ષિતોના વિચાર ગમે તેવા હોય નો પણ તે ઉચ્ચ કક્ષાનાજ માનવા જોઈએ. ગિયારી મોંઘી-બાઈ જૂના વિચારની નેનું શું આવે !

(૩)

“શાખાસ ! નીલમ ! શાખાસ.” કમળાગૌરી વાંચતાં, વાંચતાં વચમાંજ જગડી, ફરી વાંચવા લાગી. તે વચમાં વચમાંથી સ્વગત કાંઈ બોલની અને પાછી વાંચવામાં તક્તિ થતી હતી. અમન-લાસ આવીને ખુરશીપર બેઠાની પણ તેને ખચર રહી નહિ. તેણે તેણે “સાંગણું કે ? જોયું કે ?” એમ ઘણીવાર કહ્યું પણ વાંચરામાં નિમગ્ન બનેલ કમળાગૌરી શાનો જવાબ આપે ?

છેવટે અમનલાસે ઘણીવાર સુધી રાહ જોઈને કંટાળી જતાં કહ્યું—“ઓ હો હો ! આ તે કંઈ જાતનું વાંચન ? કમળા તારી ડાગળી ખસી ન જતી. સંભાળજે હાં !” આમ કહેતાં સીમારેટ સળગાવીને ધુમાડાથી રમ બરબક કરવા માંડ્યો—“ત્યાં ફોનોગ્રાફનો સ્વર તેના સાંભળવામાં આવશે

“કુંડી કુંડી સીમારેટ ગળામાં હાય ! કંઈ જાણે,

સીંગ ફાટી બજ્યું ગાયું જોઈને સર બદ્ધ થાયો !

સતત બો-બો કરી જડયું ગિડાપે ના રહે દાટયું.

બાળ કુંડી સમું મોડું રહે દુર્ગંધથી દાટયું—”

કન્વાસિના બૈરવી ગિત્ર સંગીત સાંભળીને અમનલાસે સ્વમન કહ્યું—“વાત તો સાચી. વ્યસન તો તેવુંજ. પણ કરવું શું ? પટેલી ટેવ કેમ જાય ? કાં ખઈને કમુ ? જાય ખરી કે ટેવ ?” આમ કહેતાં અમનલાસે કમળાનું મોડું ઉચું કહ્યું. વળી તે બોલ્યો—“તને એવી શૃંગાર રસથી છલકાતી કેઈ નવલકથા એકાદે દિવસે ન મળી તો—”

“આશો-આશો મરકરી કેવી ?” આમ કહેતાં અમનલાસનો હાથ ઝુંટાવીને કમળાગૌરીએ પાછું પોતાનું વાંચન શરૂ કર્યું.

એટલામાં મોંઘીબાઈ મેડીપર આવ્યાં. તેમણે કહ્યું—“અમન ! તને બૂખ લાગી નથી કે ?”

“બા ! બૂખ તો ઘણી લાગી છે. પણ આ જોઈ કે વાંચવામાં કેવી ઘેલી બની બેઠી છે ?”

“હું શું જોઉં ? તું જ ને એટલે પચું ! જોઈ જોઈને હું તો યાદી. આજે કંઈ નષ્ટ ન છે ?
જોઈતું જ છે એ. પણ ત્યારે તને ચાહું પીવી છે ? લાઈ આવું ?”

“ઓહો ! કેમ મળે બધી આમનેજ ફિકર ? અમે પરજીતર બેરીએને તો ઘણીની કંઈ
કાળજી ન લેાય !” કમળાગૌરીએ ચીકાઈને હસું માયું કરીને કહ્યું. પાછી તે વાંચવા લાગી.

“ભલે બાપુ તેમ પછી કંઈ ?” આમ કહીને મોંઘીઆઈનીએ મયાં.

ચમનલાલ હાલે કમળાગૌરી પાસે ગયો. અને તેના ખમાપર હાથ મુકીને બોલ્યો—“ઘેંચું
શું આટલું બધું વાંચવામાં તલિન બની છે ?”

ચમનલાલ કમળાગૌરીને ‘ઘેંચું’ના મીઠા નામથી સંબોધનો હતો. પણ તેના ખારની કિંમત
કમળાગૌરીને બહુ નહોતી. તે બોલી—“હવે રહેવા ઘેંતે. જરા વાંચવા તો શે.” પછી તે વાંચનાં
બોલી—“માણેક ! અહા !”

ચમનલાલ ફિગમદ બની જોતોજ રહ્યો. પાછી કમળાગૌરી બોલી—“હું પાછી બહી જઈશ.
કેટલાય પાને વાંચું છું બસ !” આમ કહેતાં તેણે પોતાના ખમાપર મુકેલ ચમનલાલનો હાથ ખસેડ્યો.

“અરે ! આજે તું આમ શું કરે છે ? ખરેજ ઘેંચુંની ઘેંચી બની કે શું ? આપણે
ચંદુ ક્યાં છે ?”

કમળાગૌરીએ કંઈજ પ્રત્યુત્તર નહિ આપતાં વાંચવાનું ચલાવ્યું.

“અગ્નિ ! નથી સાંભળતી ? કંઈ છું રહેવા દે તો જરા. ચંદુ ક્યાં છે તે કહે.” આમ
કહીને કમળાગૌરીના હાથમાંનું પુસ્તક લઈ લેવા તેણે આગળ પોતાનો હાથ વધાર્યો.

“આ શું ? મને આવી તમારી મજાક આજે નથી ગમતી. આ પુસ્તકમાં શી ગમત
ચડે છે પણ ?”

ચમનલાલ હવે સમજ્યો તે બોલ્યો—“શું આ મજાક નથી ગમતી કાં ? ચંદુ ક્યાં છે
એ પૂછું છું તે મજાક કેમ ? આ તને વાંચવાની છૂટ આપી, ઘરમાં કંઈ કામકાજ કરવું પડ્યું
નથી, તેના આ બદલો કાં ?”

ચમનલાલ કંટાળીને લાંબી પોતાની ખુરસીપર આવી બેઠો. એટલામાં મોંઘીઆઈ સાદ
લઈને ઉપર આવ્યાં. તેને જોઈ ચમનલાલે પૂછ્યું—

“બા ! ચંદુ ક્યાં છે ?”

“અહીંયાંજ તેને મુક્યો હતો. કમુએ શું કર્યું કોણ મળે ? ક્યાં ગયો ? પડી બડી તે
ગયો નથી ?” આમ કહેતાં મોંઘીઆઈ લાંબા એટલામાં જોવા લાગ્યાં. “આ જોયો ? કમુનીજ
ખુરસી પાસે સુવાડ્યો લાગે છે !” તે તેની પાસે ગયાં. “આવો મારાં જીવકલાં ! સુતો છો કાં ?
જો તારા બાપુ બોલાવે. હા” આમ કહી ચંદુને નેડવા માટે તેના તેના અંગને હાથ અડકાડ્યો.
લાંબ “એય બાપરે ! મારા ચંદુ—” આટલું કહેતાં મોંઘીઆઈ મરજાવરા થયાં.

“બાપુ. આ તે કેવો ત્રાસ ? ડોસી યયાં તો પણ અકસ્ર આવી નહિ ! આવી રીતે
દુઝાવાની જેમ બરડો પાડવા એવું શું થયું છે ? જુઓ. ચંદુ લાંબુ સુતો છે. તેને સ્કીપિંગ ડોઝ
બાટલીમાંનો પાયો છે.” આમ કહેતાં કમળાગૌરીએ બાટલી આગળ ધરી. તેના ઉપરનું લેબલ
વાંચતાની સાથેજ ચમનલાલ ચક્રિત થયો. તેનું માથું ભમવા લાગ્યું. તે તાકુક્તાં બોલ્યો—“શું
આ સ્કીપિંગ ડોઝ ! આમાનોજ ચંદુને તે ડોઝ પાયોને ? બોલ. બોલને જલદી.”

“હા, તેમનીજ પાસે.

“હેં ? અરેરે ! કેવી શક્તી છે તું ? ને ને. આંખો ઉઘાડીને વાંચ જોઈ શું છે આ ?” આમ કહેતાં ચમનલાલે તે બાટલી તેનાં તરફ ફેંકી. અને “બા ! બા ! ચંદુ ચાલ્યો ગયો !” એમ મોટથી બરાડો પાડતો તે તેની પાસે ગયો. ચંદુ ડહો પડી ગયો હતો !

કમળાગૌરી બાટલી હાથમાં લઈ જોવા લાગી, તો બાટલીપર “Poison” એટલી લેખક. એટલાંટલી દીડી. પછી શું પુછું ? હાથમાંની એપડી તેણે એકદમ ફેંકી દીધી. અને તે છાતીપટ રડતી ચંદુ પાસે ગઈ ! પણ હાય ! ચંદુના મુખમંડળ ઉપર મૃત્યુની છાયા છવાઈ હતી !

આવી રીતે દુઃખથી આખું કુટુંબ સુપચાપ હતું, ત્યાં નીચેથી કાઢ્યો “ચમનલાલ ! છે કે ઘેર ?” એવી યુમ પાડેલી સંભળાઈ. પણ આ વખતે તેને કાણ જવાબ આપે ?

જવાબ ન મળેલ જોઈ યુમ પાડનાર વ્યક્તિ મેડીપર ચડી આવી. શૂન્યતા બાપેલી જોઈ તે આગળ વધી ચંદુ પાસે આવતાં તેને જોઈ થયો. પરંતુ આ દુઃખી મંડળને આશ્વાસન આપતાં, તેણે ખીસામાંથી નંખી-કાઠી ચંદુના હૃદયપર મુકી. ઘણો ઉંડો ધબકારો હૃદય ચાલતો હતો તે સાંભળી તેને હિંમત આવી.

ચમનલાલે આતુરતાથી પૂછ્યું—“કાં મગનબાઈ ! કંઈ આશા છે કે ?”

“હા. જરાપણ ગમરાવાનું કારણ નથી. તમારો ચંદુ હું હમણાં જ મોકલતો કરી દઉં છું.”

આમ કહીને ડૉક્ટર ચમનલાલે ખીસામાંથી એ ત્રણ બાટલીઓ કાઢી ડોઝ તૈયાર કર્યા અને ચંદુનું મોઢું બોલી તે અંદર રેડ્યો. મુખાગ્રે તે પેટમાં ઉતર્યો.

ગોંધીબાઈએ જાણી હાથ ભારતાં કહ્યું—“મારા ચમનના બાપજન ! કે વગર મોલાબચ્ચ આપ આવી ચડ્યા ! મારા પ્રભુએજ તમને મોકલ્યા. તમારો હાથ જરાનાળી છે. હવે મારો ચંદુ, હકો ન દેખું છું.”

પ્રિય પાત્ર ! હવે આ હુંકો ઘટનાને વધારે શું લંબાવવી ? ડૉક્ટર મગનલાલના તાત્કાલિક હપચારેથી મૃતવંશ થએલ ચંદુ બેઠો થયો.

એ ઘડી પહેલાં આનંદથી ઉમરાતું ઘર, ટાણ પહેલાં દુઃખથી દગાણું હતું તે પાછું પ્રથમના જેવું આનંદમય બન્યું ! કમળાગૌરીને અતિવાંચનના દુષ્પરિણામનું બાન થયું. તે હવે પોતાની જુદ સાસુ અને પ્રિય પતિની આજ્ઞાતુ જરાપણ ઉલ્લંઘન કરતી નથી. અને શુદ્ધ-નવલકથા-નાટકો જેવાં પુસ્તકોના વાચન કરતાં, સ્ત્રીઓને ધાર્મિક પુસ્તકો અને બાઇબલોપનના પુસ્તકો વાંચવા એવરુદ્ધ છે એમ માની તેજોજ અનુભવ પોતાની શિક્ષિત સહચરીઓને કહે છે. વળી કોઇ પણ બાળક અતિ સાદું નહિ કેમકે—

“અતિ રૂપેણ વૈ સીતા, અતિ ગર્વેણ રાવણઃ

અતિ દાન યલિ યદ્ધ, અતિ સર્વેષ્વર્જયેત્ ”

એ ન્યાયે નિર્ધારિત વખત પુરતુંજ વાંચન કમળાગૌરી રાખે છે. ચંદુના બનાવ પછી હવે કમળાગૌરીએ પુસ્તકોના-પોષ્ટિકા જાનને નિહાળ્યાં આંખોને પોતાની જુદ સાસુ પાસેથી વ્યવહાર જ્ઞાન-સર્વેશ્વર સ્પર્શે-કુટુંબચેમના પાઠ ભણે છે. શું બારોગતિ અર્થે આર્યમહિલાઓને કામેલવન જ્ઞાન કરતાં એવાં ધરમનું જ્ઞાનની જ વિશેષ આવશ્યકતા નથી ? એટલે તેમણે વાંચનું કે વિચારનું ?

માતૃભૂમિને નમન.

(ગુણવંતી ગુજરાત-એ શાંદ.)

ભગવતી ભારત માત, અમારી ભગવતી ભારત માત;
કરીયે નમન દિનરાત, અમારી ભગવતી ભારત માત.
રસ કસ વાળી રૂપ ગુણશાળી રઠિયાળી રજિયાત;
પુણ્ય પનોતી જગતે જ્યોતિ હજવાળી તુજબાત. અમારીં
મન હરનારી સુન્દર તારી એક કમુગ્ધલા ભાત;
સ્વર્ગ પ્રભાવી કીર્તિ અગાવી મહીમાં તું મહેલાત અમારીં
નકલંક દેવી પ્રભુએ સેવી એક અજાત સુખાત;
વીર ભૂમી તું રત્ન પ્રસુતા વિશ્વ વિષે વિખ્યાત. અમારીં
બંગ મંત્રણે રજપુતના મહારાષ્ટ્ર ને ગુજરાત;
તુજ આંગણિયે રૂમઝુમવંતા-રિદ્ધિ સિદ્ધિ પદમાત. અમારીં
હિન્દુ ઈસ્લામી પારસી બંધુ નમિયે સહુ સંગાત.
વદલભ ચરણે નિરાદીન શરણે અપણુ કરિયે જૂત. અમારીં
વદલભજી ભાણુજી મહેતા.

અમ ગુણવંતી ગુજરાત.

દિવ્ય

રસકમવંતી હરિયાલી,
ભૂમિ ભગવંત હસંત;
જ્યાં ગિરિશુક્ર વન ઝાડી,
કુદરત લીલા લહેરંત.
જ્યાં પતિત પાવની નદિયો,
ને રત્નાકર મદમાત;
એવો મોહન મોંઘેરો;
અમ ગુણવંતી ગુજરાત.

૨

જ્યાં પ્રેમ શૌર્ય હૃદયે,
ગરબ્યા ઘેરાં આકાશ;

ને લક્ષિત દેયા શ્રદ્ધાનાં,
 ગિંડા પૂરાતન વાસ.
 સાદા સીધા જીવનિયા,
 ને વિવિધ ધર્મને જાત;
 એ પ્રભુ ઘેલો અલખેલો,
 અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

૩

જ્યાં સંત મહંત ઝંનતો
 જન્મ્યા ધૂમ્યા ભગવાન;
 જ્યાં પુણ્ય પુરાણા તીર્થો,
 સૌંદર્ય તણા નિર્ધાન.
 જ્યાં આંદર્શ દેખતી પ્રેમી,
 પાટે સંસારે ભાત;
 એવો સદ્ભાગી કર્મી,
 અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

૪

જ્યાં ધર્મવીર કેસરીઓ,
 ક્ષત્રીય કુલ તિલક રાજ;
 યાહોમં કર્યાં રણજી.
 જીવે યશદેહે આજ.
 એ રાજકુલ રમણીઓ,
 કરતી રણમાં રિપુ મહાત;
 એ ધર્મયુધ્ધ મતવાલો,
 અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

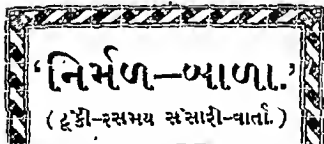
૫

જ્યાં પતિવ્રતા પ્રમુદાઓ,
 ગણતી પતિ દેવ શમાન;
 ને દેવી કુલ કલ્યાણી,
 શિશુન સારે નિજ પ્રાણ.
 સૂતી અગ્નિ ચિંતામો,
 સતીઓ આગી સંગાત;
 એ ઉજ્જવલ શીલ પ્રભાંચી,
 અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

૬
જ્યાં રાજનગર રઢિયાણું,
ને રત્ન ભૂમી વિશાળ.
જ્યાં સુસ્ત ઘોઘાભાઈ,
ને વડોદર આબાદ.
જ્યાં ભરૂચ પાટણ જુવું,
ને પાવાગઢ ખંભાત;
એ મહીમાં મહિમાવંતો,
અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

૭
મલયા નિલે મદલીનો
ભારતનો કુંજ વિહર;
જ્યાં લક્ષ્મી કાંતે પોપ્પો,
લવભૂતિનો ભંડાર.
જ્યાં રસ રસ સાગર રહે,
ને વસુધે વિખ્યાત;
એવો મન ગમતો મીઠો,
અમ ગુણવંતો ગુજરાત.

લેખક:—અંબારાંકર નાગરદાસ પંડ્યા, માણસા.

“ જગદીશ્વર તારી કશ્ચાથી, હોયજ લીલાશ્વર,
કરવું તેવું જોગવડું, એમાં કાંઈ ન મળે દેર. ”

હજીતો ‘નિર્મળખ્યાળ’—અયવા-લોકમાં કહેવાતી—નીમુને આડ નવ વરસ થયાં હતાં, શરીમાં તે રમખે હસતી, કુદતી, માતી અને ક્યારેક સખીઓ સાથે રમતમાંએ રિસાઇ પડતી, એની સ્ત્રી તેની સખીઓથી સહનજ ન મતી. ગમે તેમ કરીને—તેવુંજ ધાર્યું કરીને—બધી છાડીઓ તેને મનાવી લેતી—અને પછી તો રસબેર રમત આલતી—નીમુ તેમાં આગેવાન રહેતી. તેની આવી

અવસ્થામાંજ ધરમાં નીચુના વેવિશાળનીજ વાતો થતી. જ્યાવતી સાત તેનાં લગ્ન કરી નાંખવા તેનાં માખાપની મરજી હતી. જ્ઞાતિમાં નેવ દસ વરસની છોકરીનાં લગ્ન ખાસ કરીને તે બહુજ ઉધરતી હોય ત્યારેજ કરવામાં આવતાં પણ નીચુનું શરીર તો દુખળું હતું તેમ છતાં તેનાં માખાપ તેને વહેલી પરણાવી દેવાને ઉત્કુહ હતાં તેનાં અનેક કારણો-તેઓના અંતરમાં હતાં, પણ બહારનો ફક્ત 'છોકરી વહેલી પરણાવીએ તે સારું' એટલુંજ, તેઓ કહેતા:—

નીચુના ખાપ દિમાશેક-વ્યાન્નવટંતરનો નામીયો 'ધંધો' કરતા. કેળી, ખવાસ, બીજ, ફાકરડા અને એથી બીજી હલકી વસ્તુને તેઓ 'મોટાએજ' એટલું નાણું ધીરતા અને વ્યાન્નનો દર મરજી પ્રમાણે (ધણે મોટો) રાખેતા. કુટુંબનું ચુજરાન તેઓ આ ધંધા આવકમાંથી ચલાવતા. હેમુભાઈ શેકને ત્રીજી વારનાં પત્ની ચંચળ શેફાણી હતાં. આગલા ધરની એક દીકરી થઇ હતી તેજ આ નીચુ. ચંચળ શેફાણીથી હજી કાંઈ સંતાન- તેમને પરજ્યાં લગભગ ૭ વરસ થયા આવ્યાં છતાં—થયું ન હતું—શેફાણીની ઉમર એકેવીસ-વર્ષની અને હેમા શેકની ઉમર એકાવન વર્ષની થઇ હતી. શેકને વરસ-બિલકુલ ચરતાતાં નહીં થયું તો તેઓને ૪૦-૪૫ વરસ થયાં હશે એમ સૌ કોઈ જ્નેનારને લાગે—શરીર ખાજત શેક સુખી હતા.

નિર્મલખાળા ચુજરાની ત્રીજી ચોપડી શીખેતી હતી ત્યારે પાડોશમાં રહેતો—તેમનીજ જ્ઞાતિનો એક પંદર સોલ વરસનો છોકરો 'મોતીભાઈ' અઝેજી છઠ્ઠો ધોરણમાં અભ્યાસ કરતો હતો નિશાળે જવાનો રસ્તો જન્ને ને' એકું હેતો—નિશાળે જવાનો વખત થાય ત્યારે નિચુ ધણીવાર ખૂબ મારતી કે— 'એ-મોતીભાઈ ઉભા રહેજે હું', આયું, છું!', 'મોતીભાઈ જરા થોમતા અને જન્ને સાથે જતાં—આવતાં પણ, ધણીવાર સાથે થતો. નિશાળમાં ન સમજતું લેસન નીચુ બહુ નમ્રતામરી 'વાણીથી મોતીભાઈને કહી સમજ લેતી.

અહા ! તેનાં પ્રત્યેક શબ્દોમાં કેવી મીઠાશ ! ! ! કેવોં નિર્દોષ ભાવ ! ! ! એકવાર તે મોતીભાઈને રસ્તે પૂછવા લાગી:—

નીચુ-મોતીભાઈ ! કાલે કન્યાશાળામાં સાહેબ અને તેમની મોડમ-એટલે તેમની વડુખરે? તે જન્ને આવ્યાં હતાં, મોતીભાઈ એ, લોક ક્યાંનાં ? તેમનાંમાં લાંબ કેમ નહિ? જૈરીને તે વળી આંગળાએ વળગાડી સાથે ફેરવાયા હેં ! મોતીભાઈ એ કેવું ખરાબ ! ! !

મોતીભાઈ-નીચુ ! એમાં ખરાબ શાનું ? આપણાંમાં એવું નથી, પણ જ્નેને તારી જોડે પીરોજ ભણે છે તેનો-ખાપ ને મા-સોહજ લેકની જમજ આપે છે.

મોતીભાઈ-વળી તમારા બાપુની સાથે એકવાર પેલાં-પરાવતં પાડે આવ્યા હતા-તેમને એ એવું. વડુ-સસરા કે વર, જો, કેલની લાંબ ને કાલે.

નીચુ-બહુ મોતીભાઈ એ તે શું સારું લાગે?

મોતીભાઈ-આપણાંમાં એ ધણી બહુ ભણેલી બાઈઓ-સુધરેલી વરની વડુઓ લાજ કાઢતી નથી.

નીચુ-તોય-મોતીભાઈ નાનાં હલકે ત્યારે એવું સારું ન લાગે મશાળે તો શેખોવળો ગણાય.

* * * * *

નીચુ—મોતીભાઈ આજ વરસાદ વરસે છે માટે મને તમે રૂંલખી બંધાવ્યો ત્યારે જેરા શુભ દેશે.

મેતીભાઈ—ચાલ તૈયાર, ચા... હું ! નીચું... ઉભી રહે, જોડ, તારી, આખો આખો, સુઝ
અમેલી કેમ, લાગે છે—તું, શેષ હપ્પણ.

નીમુ—ના—ભાઈ એ—તો—તમને અમથું લાગે છે. આટલા શખ્દો બોલતાં, ગમર
નિમુની આંખમાંથી મેતીના બે દાણા સરી પડ્યા. તે મોં છુટી પાટી દશતર તૈયાર કરી નિશાળે ગઈ.

* * * * *

એક દિવસ તેની મા—સાવકી—એ કહ્યું—

“જો નીમુ તું કંઈ નાની નથી મોટી દસપાર વરસની થવા આવી. કામમાં તો હજી
કંઈ હંગ નથી—આ બ્યારે હોય ત્યારે મેતીભાઈ—મેતીભાઈ કરતી ચોપડીનાં થોથાં લઈને જાય
છે તું તારા મનમાં શું સમજે છે, હું બધાય તારા એન ચાળા બોળખું છું”

નીમુતો આ વચન સાંભળી ભોંકી પડી ગઈ—જો કે તે કશોય મર્મ સમજી શકી નહિ,
કારણ કે તેની ઇતિમાં મલિનતા ન હોતી. પણ માતા ‘મેતીભાઈ’ સાથે વાત ન કરવી એમ
કહે છે, એટલું તે સમજી તેથી તેણે ખામેશથી ઉત્તર વાળ્યો કે—

“બા ! તમે એમ શું કહો છો ? મેતીભાઈ બિચારા કેવા બધા છે, ? તેઓ મને કેવું
લેણ કરાવે છે ? એ શિખવે છે ત્યારે તો હું પહેલો નંબર રહું છું, પણ તમને ન ગમતું હોય
તો હવે તેની સાથે નહિ બોલું” છેલ્લા શખ્દો બોલતાં, તે ગળગળી થઈ ગઈ. તે પોતે એ ન
સમજી કે—આમ સાચી યાચ છે. નીમુ એ બોલ્યું કે હવે માનો કોઈ સમી જશે પણ આ વચ્ચેથી
આતા વધુ ઉરકેશક છે તેણે કહ્યું—

“શંક ! કુતી ! તું નાની દીગલી જેવડી મને શું સમજાવો બેડી છે. ખખડાર જો હવે
એ મેતીઆનું નામ જીમ પર લાવી તો જીમ કાપી નાખીશ.”

આવા કહણ શખ્દો સાંભળીને બિચારી દશ વરસની નિર્દોષ-પવિત્રતાની મૂર્તિ—નિર્ભયા
હેમતાઈ ગઈ. તદન મૈન થઈ ગઈ—તેણે ધાર્યું કે—‘જરૂર મેતીભાઈએ મારી બાતું ગંભીર અપમાન
કર્યું હોતું જોઈએ.’ આથી મારે હવે તેના સાથે લેણપણ બોલવું નહિ—

* * *

નિમુનું વેવિશાળું કરવું છે કરતાં બે ત્રણ વરસ નીકળી ગયાં—નિમુને હાલ તેરમું
વરસ ચાલે છે. બાલકાળ પૂર કરી તે યુવાનીના ઉંબરે પગ ભરતી પહેાંચી છે. તે નિશાળે જતી
નથી, પણ આજે કંઈ ધનામનો મેળાવડો હોવાથી—રાસડામાં હોશિઆર—(નીમુ) હોવાથી તેને
મહેતીજીએ તોડતી હતી—તે નિશાળે ગઈ અને જામત, પૂરો, ચતાં કેપ્પુટી સાહેબે ખુશી થઈ
સારીનોતો કકડો લેટ આપેલો તે લઈને આવતી હતી,

મેતીભાઈ ગામ છોડી કોલેજમાં—શહેરમાં—ભણતા થઈ ગયા હતા—આજે તે ચાર છ
દિવસ તહેવારની રજા હોવાથી હાથમાં પોટકું લઈને ઘેર આવતા હતા.

નિમુને માગે કરેલો પ્રતિજ્ઞ તે બાલ્યુતા ન હતા.

નીમુને નિશાળેથી ઘર તરફ આવતી જોઈ તેએ બોલ્યા બોલ્યા ! ! ! નીમુને કે ?

“હા ! ભાઈ”—પ્રથમ લાંબી લાંબી વાતો હવે છુપી થઈ હતી—તે હુંકે બોલી શરમાઈ
જતી નીચે જોઈ રહી.

મોતીભાઈ ધારતા હતા કે- નીમુ હમણાં જ કહેશે કે- ‘લાવો મોતીભાઈ પોટલું ઉઘાડવું.’ પણ તેમની એ ધારણા ખોટી પડી. નીમુતો જરીકે સરખો ઉપર લખ્યો ‘હા ! ભાઈ-એટલો જવાબ દેતી આગળ ચાલવા માંડી મોતીભાઈ એ મનમાં વળી ખેદ સાથે વિચાર્યું કે- ‘અરે ! નીમુ એ પણ પૂછતી નથી કે ‘ક્યારે આવ્યા ?’

આવાં તરંગ પણ બેપળમાં ક્યાં ન ક્યાંને મોતીભાઈથી મોટથી બોલાઈ જવાયું- ‘અરે નીમુખેન આમ જલદી ક્યાં ચાલ્યા ? જુઓને હું આવું છું ને’-

આમ કહેતાં કહેતાં મોતીભાઈ જરા ઊતાવળા ચાલ્યા. તેણે બાપુનું કે- મારા શબ્દોથી નીમુ અટકશે- અથવા તો ધીમે ચાલી મારાં સાથ કરી મને કાંઈ કાંઈ બહુતર સંજયે પૂછશે. હું હોણસાલ પહેલે નંબરે પાસ થયો છું તેના મળેલો અંક હું તેને બતાવીશ, નીમુ કવી ખુશ થશે ? ! ! ! તે પણ હવે તો છટ્ટી સાતમી બહુતી હશે. ”

પણ અરે ?? મોતીભાઈના ખ્યાલ તો તેમના મગજમાં રમતાજ રહ્યા અને નીમુ જરાક થોભી ન થોભીને ‘મારે ઘેર જઈને ખાંચડી ચૂકવી છે. મોડું થઈ ગયું’ મોતીભાઈ ? એમ બોલતી બોલતી અપાટ બધે ચાલતી ચઈ ગઈ-

* * * * *

મોતીભાઈને ‘નીમુ’ ઉપર બહુ શરસી આપ્યો તેને એમ થયું કે-ઘેર જઈને હમણાં તેના પાસે જઈ તેને દપકો દઈ આવીશ, કે- ‘અરે તું તે કવી કોર એમ પૂરા પાંધરો જવાબ દીધા વિના ચાલતી ચઈ ગઈ. મને ખર-ખર પણ ના પૂછ્યા.’ પણ ઘેર આપ્યો-ને નીમુ પોતાની ધરની એકસરીના છેડાપર કંઈ દાણા વીણી રહી હતી. તેને જોતામાં જ કાણુ નતલે સા કારણથી તેનો બધો શરસો ઉતરી ગયો.-

‘નીમુની સામું ફરી ફરીને મોતીભાઈ જોઈ રહ્યો-નીમુએ માત્ર એકવાર-એકબાર-‘મોતીભાઈ’ સામું સહજ માત્ર જોઈ પોતાના કામ તરફ મન પરોવ્યું.

* * * * *

મિનદળતું પૂરવમારે-ઈર્મ પશ્ચિમે એવી જાય
એવી અતિ મુરકલીમારે-કહેા કેમ જન્તાં કમ રહેવાય.
અમકની શબ્દયીરે-સણે વાત માંડીને કાન,
કશું નહિ બોલતીરે, તો પણ એકજ નેને ધ્યાન,
શરમના શેરડારે, મુખપર, નહિ રિમત, કિંતુલાન,
એહ શું ચઈ ગયું રે, ? આવી જુવાની સામે આજ.

(પ્રભુદેવ).

* * * * *

નીમુના વેવિશાળની પૂરી ચિંતા તેના માત પિતાને હતી-પર હતું ત્યાં વર ન્હોનો-વર હતો ત્યાં ધર ન હોતું. એ બંને હતું ત્યાં- બીજેનું કાંઈ વાંધો હતો. તે શો વાંધો હતો ? શેઠને, અંચળ શેઠાણી કહેનાં હતાં રે-” તમે ઘરડા બાબા થયા છો, હું હજી નાની છું, બે પૈસા હશે તો હું રાંધ રાંધે આઈસિ નહિતર બીજા માગતા એ મારું પૂરું નહિ ચાપ; બાપુ કાંઈ પેટ

સંતાન હોય તો એ જાણે એમ મન વાળીએ કે એ દહાડા દુઃખના કાઠી તેને નેત્ર જવ કારીશું, માટે તમારે ગમેતેમ કરે પણ પાછળ મારે હંથાકુટ ન રહે. તેમ કરે-છેડી માટે એવું સારું દેકાણું શોધી-કે બન્ને કામ સરે.”

સ્વારથની દુનિયાં છે સધળી,

પરમારથ તો પ્રભુને ઘેર.

સહુ કરે છે પોત-પોતાનું,

માની એમાં-લીલા દહેર.

સ્વારથની દુનિયાં છે સધળી, પરમારથ તો પ્રભુને ઘેર.

(પ્રભુધ્વ.)

હેમા શેઠ એ દિવસથી મારે ખુશાલીમાં હતા, ચંચળ શેઠાણી પણ ધણીનો અને પુત્રીનો પડયો ખોલ આજકાલ ઉપાડી લેતાં- ‘બેટા ? નીમુ લાવ નેહ તારો અબોડો લઈ ! અરર બેટા આ તારા વાંસામાં ફેરવીઓ શાની યઈ છે ?’ (ધણીને ઉદ્દેશી)- ‘અરે સાંભળો છોકે ક્યાં ગયા ? જરા વૈધને ત્યાં ન્હાંઓ જુઓને આ બધાં તો જુઓ-આટલી બધીફાડલીઓ શી ? ન્હાંઓ જટ ટાંધકે દવા લાવો.’

વળી પાડેસણુ પ્રતિ શેઠાણી બોલ્યા ‘અરે ? બેન હવે અમારે કાંઈ બેસવાની નવરાસ ક્યાંથી ? જો ને આ મારી નીમુનાં લખ વેશાખ માસમાં કરવાનો વિચાર છે, મ્હને તો એની અહુજ ફિકર થાય છે, જો કે છોડી બિચારી ડહીને ગરીબ છે પણ આપણને તો એ સારે દેકાણે પડી સુખી થાય, સારેજ જીવને એન પડેના ? બા ! દીકરીની ચિંતા દીકરીનાં મામાપ જાણે’

આજકાલ આ પ્રમાણે નીમુના વિવાહની વાતો ચાલી રહી હતી પણ નવાઈ ફક્ત એ હતી કે- ચંચળ શેઠાણી- અપરમા નીમુ પર કોઈ દિવસ મીઠા વહાસના બે શબ્દોએ ખોલતી નહોતી તે આજકાલ કેમ બહુ મમતાથી નીમુની સાથે વાત કરતી હતી ? એ નીમુથી કાંઈ સમજાયું નહિ. પણ આમ થએલો ફેરફાર ફક્ત તે સમજી નીમુએ જાણ્યું કે ‘આજ લગી હું અણસમજણી હતી તે માનું મનમાં ખોટું લગાડતી-ને જોણું લાવતી પણ દિવેજ જણાય છે, કે તે, મારીજ જૂઝ હતી, આરમાન મા છતાં એનો મને પેટની દીકરી જેમ-સગી માની જેવું- ચાહે છે.’

*

*

*

*

વાચનાર પાઠક ગણુ !! તમને વધારે સંક્રમાં નાખવા વિચાર નથી; ચંચળ શેઠાણી અને દિમા શેઠનાં વર્તન અને બાળા પ્રત્યેની રીતભાતમાં શાથી ફેર થયો હશે તે જણાવીજ દષ્ટએ છીએ કે આ પુત્રીને લીધે તો આજકાલ થોડા રોજમાં આઠ હજાર રૂપીઆની મોટી કમાણી થવાની હવે તૈયારી હતી !! લેખાથે વ્યાજખાડ વાણીઓ પૈસાનો દાસ-આઠ હજારની સામગ્રી રકમ જેનાથી પ્રાપ્ત થવાની હોય તેના પર કેમ ખુશી ન રહે ?

નિર્મલ બાલા હજી કરી વાત જાણતી નહોતી ગામના માણસો પણ જાણતા નહોતા કે આ સુકુમાર નિર્દોષ દીકરી પંચાવન વરસના ખુદા સાથે આવતા વેશાખમાં લખગાંઠથી જોડવાની છે.

*

*

*

*

આજ દિમાશેના મરમાં ધામધુમને આનંદ મંગળનાં વાગ્મ વાગી રહ્યાં છે. !!! શોભાને રોડના દરખનો પાર તૂટી. બધે, બહાર થઇ ગયું છે કે-તેણે દિવસ પછી દિમાશેને ઘેર મન આવવાની છે. વરરાજની ઉમ્મર ચાળીસ વર્ષ ઉપરની છે, એમ સાચે જાણ્યું છે, પણ પંચાવતની તો કોઈકનેજ ખબર છે. બેસાં બધાં મંગળ ગીતો ગાઈ રહ્યાં છે.

નિર્મલા-નિર્મલબાળા-ધરમાં આથે ખૂણામાં બેસી ચોધાર આંસુથી રડી રહી છે.

“દીકરીની ગણના પુટ્યા ઘટની દીકરી-પરમાણે”

“સચું વહાલું સ્વારથનું સરવે, પોતપોતાનું તાણે”

(નાટકનું એક ગાયન).

*

*

*

*

જે બાળકની માતા ગઇ મરી,

બાપની સગાઈ સાથે ઉતરી,

(અમાનંદ).

*

*

*

માતા જણીને મારી કાં ન નાંખી ?

શીદ દુઃખ ખમવા જવતી રાખી ?

મારું, કોણ-? સુણે, કોણ, વાત ?

હાથ હું પડે કુલો કરી પાત.

(મથુર).

મદ.

જોગી રામ જીભા રહેના દાગે—

દયા ગઇ જંગમાંથી આવી.

કસાઇ હાથ ગાયને આશી.

હાથ જવતી તે કેમ રેશે ?

જબ કરડી ને હત્યા દેશે.

કન્યા વિક્રમના કરનારા

ધિક એ ધનથી જવનારા

ધિક એવી રીતે લભ કરતું,

એવું જ્યાંથી ભય મરતું.

વંદાના ધાળે અમારી વારે,

કોણ અન્ય તું વિષુ ઉમારે,

હાથ દેને કરી દરિ રહાને,

કદ પ્રાર્થના કરગરી આને,

(અપ્રયુક્ત)

નિર્મલબાળા આને ઓરડાના અંદરના ભાગમાં રહી બાંધે કાંઈ કાંઈ ઉપર પ્રમાણે બોલી રહી છે. છેવટ ધરને વિનન કરતી તેઓ મારી વિનન નરેર સાંભળશેજ-એવી અધ્યા ધરતી આંખો લુટી લેતી થઇ ધર કામે વળગી,

સહુ જ્યારે મૂર્છા આનંદમાં હતાં ત્યારે આ-પરણનારને હૈયે શોકની સિંગડી સળગી રહી હતી. અરે આ વખતની તેની સ્થિતિ કોઈ કુશળ લેખકજ વર્ણવી શકે. સરખની મારી કશુંજ એકી ન શકાય ! અને મગ સાથે પરણવાનું છે એ જાણતાં છતાં હાથમાં દીવો લઇને કુવામાં પહોં કેમ પડાય ?

આ વખતે તેને મોતીભાઈ યાદ આવ્યા વગર રહ્યા નહિ-ધણીવાર તેની સાથે યએલી વાત ચીતથી તેમજ અણતરમાં પહોં આવી ગએલી વાતથી તે જાણતી હતી કે-આપણામાં પરણનારાથી કંઈ ન બોલાય-અને જે ધણી મળે તે સ્વીકારી લેવો જોઈએ એ કરતાં તો બીજી કામ કે જેમાં ચણીની પસંદગી સ્ત્રી કરી શકે છે તેનો દિવાજ સારો “આજ આઠ હજાર રોકડા ! ! ! કાચળા મૂકી દબાવું ધરમાં. વાપરશે બિચારી જીવે ત્યાં મુઠી” આવા વિચારો કરતા કરતા દિમા ભાઈ શોક આનંદથી મૂછો આમળના લાગ્યાં ત્યારે શેઠાણી ચંચળ ગામરી ગામરી દોડતી આવી કે આશે આશોરે આપણી નિમ્ન મેડીની બારીએથી પડી ગઇ છે !”

‘હું ! હું ! આ મારી નિમ્નડી’ ! ! ! શેઠ દોડ્યા

“આજ આ દેહ આઠ હજારથી-પંચાવન વર્ષના છુટ્ટાને વેચી મારવામાં આવશે. હાથ નસીબ” ! ! ! પહેલા માગની મેડી પર બારી આગળ ઉભી ઉભી નીમ્ન- ઉપરનો વિચાર કરતી હતી એવામાં દુઃખના એ વિચારના વેગે તેને ચક્રી આવતાં, તે નીચે પડી, માથું કુદી મૂકું તેના લોહીથી પથ્થરે સ્નાન કર્યું ! ! ! હવે તેના અચવાની આશા રહી નથી-હેમા શેઠ દોડદોડી કરી મૂકા. આ વખતે-આજ દિવસે, મોતીભાઈ આવ્યા હતા, ડાકટરને મેળી તેમજ દવાદારની સારી વ્યવસ્થા કરી તે બંચશે કે કેમ એ કાંઈ નહોતું.

જન આવી બાબો-વાત સાંભળી-આબો બની ગયો, તેણે જાણ્યું કે ‘હવે આ બાંધને આપણે પરણી રહ્યાં ! હેમા શેઠને બોલાવી તેણે કહ્યું-“પહેલેથી જા. દોઢ હજાર આંધલાના આપ્યા છે તે લાવો.”

હેમાશેઠ-રૂપિયા શા ? હજી મારી નિમ્નડો દવાખાનામાં છે, મરી તો નથી ગઈ ? સાજી ચશે તો આપણે બે મહિના પછી લગ્ન કરીશું.

જમાઈ બાબો-ના ! એતો મરી જવાનીજ, મારા રૂપિયા લાવો રૂપિયા ! ! દોઢહજાર લાવ.

હેમાશેઠ-આપણે એવી ક્યાં સરત હતી કે લગ્ન થવા અગાઉ તે કંદાય મરી જાય તો

જા. પાછા આપવા.

જમાઈ બાબો-અરે રાંડના ! સરત ને બરત, લાવ રૂપિયા લાવ. હું, પેમા ! જોઈશું રહ્યા છે ? જા એને ઘેર, ચંચળાને કે, રૂપિયા કાઢી નાંખે. આશો અથવા પાછા ! આશ્વે હરામખોર રૂપિયા પડાવી લેવા છે. ! ! !”

વેવિશાળે વંખને આપેલા જા. દોઢહજાર માટે મારામારી ચર્ચા રહે છે. ખૂબ લડાડ થાય છે ગામના લોકો વચ્ચે પડી તકરાર પર્તાવે છે. ડાસો (નીમ્નડો યનાર ધણી) જનના સહિત પાછો જાય છે.

પહોંચ્ય અભિપ્રાય.

સિન્દૂરપ્રકર-શતાર્થિક ગ્રી સોમપ્રસૂરિકૃત.

પ્રયોજક અને પ્રકાશક:—માવજી દામજી શાહ, ધાર્મિક શિક્ષક, ખાણ
ચી. પી. જૈન હાઈસ્કૂલ, સુબધ, રૂ. ૦-૫-૦.

—પ્રસૂરિકૃત—

કુમારપાલ પ્રતિબોધ, અને શતાર્થિકાવ્યના કર્તાશ્રી સોમપ્રસૂરિકૃત. અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, શીલ, ધૈર્યના આદિ નીતિવિષયક ૧૦૦ કાવ્યના સંગ્રહરૂપ આ ગ્રંથ છે. અનુક્રમે શ્લોકનો અકારણિક અનુક્રમ મૂળ શ્લોકો, તેના અનુવાદ, વૃત્તોના લક્ષણ અને ભુદા ભુદા વૃત્તોની શ્લોક સંખ્યા સહિત અર્વાચીન પદ્ધતિએ તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. અને તે સર્વને ઉપયોગી છે. જૈન હાઈસ્કૂલના છઠ્ઠા અને સાતમા ધોરણમાં ચલાવવા માટે શ્લોકોના સંપૂર્ણ અનુવાદને બદલે કંઈક શબ્દો ઉપર ટુંક ટિપ્પણ અને શ્રુતબોધમાંથી વૃત્તોના લક્ષણ આપવાને બદલે વૃત્તરનાકર જેવામાંથી આપવામાં આવ્યા હોત તો તે વિદ્યાર્થીઓને માટે વધુ યોગ્ય પાઠ્ય સુસ્તક બનત એવો અમારો સ્વર્ત્ર મત છે.

પુરાતત્વ-ત્રૈમાસિક, વર્ષ ૧૯૭, અંક ૪થો.

સંપાદક અને પ્રકાશક:—રસિકલાલ છોટાલાલ પરીજ-અમદાવાદ.
વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૫) પોસ્ટેજ આડ આના.

ઈંદિઅન એન્ટીક્વરી જેવા ઝોઠ અને વિદલભોજ સંશોધનાત્મક માસિકની પદ્ધતિએ ગુજરાત વિદ્યાપીઠને અંગે સ્થાપિત થયેલ પુરાતત્વ મંદિરના વાદિત્ર રૂપ નિકળતા આ મહાન વિદ્યાન અને સંશોધક પરિતોની કલમથી લખાયેલા લેખોથી ભરપૂર ત્રૈમાસિકને વિષે શું કહેવું? એટલું જ લખવું બસ છે કે પ્રાચીન તત્ત્વ-વિદ્યા, કળા, શિક્ષણ આદિ વિષયોનું વિવેચન કરનાર આ મુદ્દમ ત્રૈમાસિક હોઈ ગુજરાતી સાહિત્યની આ દિશામાં મોટી ખામી પૂરતર છે. પ્રસ્તુત: અંકના. બાળકોને અશોકને શિલાલેખ, અપભ્રંશનું વ્યાકરણ, ત્રૈસર્ગિક શ્રેણીઓ, વલ્લભીના સ્તવ કવસેન (પહેલું) એક તામ્રશાસન, ચિત્તની પાંચ વૃત્તિઓ, આપણી અદ્યક્ષ સ્ત્રી લેખનકળા, અંટાળીઆ મહાદેવમાં લકૃષ્ણીની મૂર્તિ, હિંદુસ્તાનનો પુરાતત્વ શોધ, સ્તંભચાય અને કૌટિલ્યના અર્થશાસ્ત્ર, એ વિષયની નવીન અને પ્રામાણિક માહિતી આપનારા લેખો છે. સ્વજાણવાને લીધે વધુ વિવેચન નહીં કરતાં અંગે આ ત્રૈમાસિકને ઉત્તેજન આપવા અમારા સાહિત્ય રસિક વાંચકોને અલામલ કરીએ છીએ.

સ્ત્રી રત્ન.

સ્ત્રીઓના ઘણાજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રગસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને ખાગલશથી થયેલ વ્યાધીને દુર કરે છે. વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને માટે રામબાણુ છે. બથુની બદ્ધજમ્બી, કમતાકાત, કબજિયાત, સંઝડણી, પેટનું આફરવું, છતીનો બળતો દાહ, ખાશ, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચોટી, (આબોઈનું ખસવું) થોડો જોરાક ખાવાથી પણ ઊલટી, ગોળો ચડવો, વેણાંચુથા, કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની ફાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રી રત્ન નામની દવા ઉંઝામાં ઉંઝી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩બી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરેજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઈશ્વરચ્છાથી આ દવાથી ઘણા સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રા (બચ્યાવાળીઓ) કરી છે ! ૩બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩બી ચાર માત્ર ચાલે છે. અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩બી સાથે રાખવામાં આવે છે.

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને લયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલો બેરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે. ૩બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

સ્ત્રેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખગળ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩બી ૧ની કી રૂ. ૨-૮-૦.

ખાગલોળી.

ખાગકાને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ પુદ્ધ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩બી ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

મફત !!!

ધાતુ વિકાર અતવ વિકાર.

મફત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સો તેમજ ખાગકના દરદની તમામ દવાઓનો લંકાર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કચાડે ૩બી મફત મંગાવી લેવો.

વૈદ શ્રી. ગીરધરલાલ કહાનજી સુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

પૃથ્વીપાણી પૂર્વમાં સુપાત્રે દાન આપવાનું ઉત્તમ સ્થળ.

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ.

ગોપીપુરા-સુરત.

આવી સંસ્થા જૈન કોમમાં આ એક જ છે. જ્યાં તમારી સ્વધર્મિ જાહેનો આશ્રય લે છે. માળાપ વિનાની ન્હાની જાળાઓને પણ વગર ખર્ચે દાખલ કરવામાં આવે છે.

ગામડાઓમાં જ્યાં ધર્મના શિક્ષણનું સાધન ન હોય, તેવા સ્થળની જાહેનો તથા જાળાઓને પણ પોતાના ખર્ચે દાખલ થવા ઇચ્છા ધરાવતી હોય. તેને પોતાને ખર્ચે પણ દાખલ કરાય છે. તેમજ જેને આશ્રમને ખર્ચે દાખલ થવું હોય તેને આશ્રમ તરફથી સર્વ સાધન પુરાં પાડવામાં આવે છે. જાળાઓને ઉત્તમ ગૃહિણી જનાવવાનું શીક્ષણ આપવામાં આવે છે. વિધવા જાહેનોનું સાદુ અને સાધુ જીવન જનાવવા માટે પ્રયત્ન કરાવવામાં આવે છે.

અભ્યાસ ક્રમ.

શિક્ષણ.

સંગીત.

ઉદ્યોગ.

ધાર્મિક, ગુજરાતી, નૈતિક, પાકશાસ્ત્ર.
વ્યવહારિક, સંસ્કૃત, હિન્દી
વગેરે.

ભારત, ગુંથણ, શ્રીવણ,
તથા ભારતોદ્ધારક રેડીઓ
શીખવવામાં આવે છે.

જેવા પ્રકારનું શિક્ષણ જેને લેવા ઇચ્છા હોય તેને ઉપર લખ્યા પ્રમાણે અપાય છે. હાલમાં સંખ્યા ૨૫ છે. ફંડના બાબતે નવા જોડાણ દાખલ કરી શકાતાં નથી. તો આવા મહાન પૂર્વમાં તમારી ગરીબ જાહેનોને જીવશે નહિ અને બને તે માટે મોકલશે.

લિ. રૂકિમણીબાઈ હોરાચંદ મોતોચંદની વીધવા.

વ્યવસ્થાપિકા.

મહિલામૃદાણ આશ્રમ તરફથી પ્રકટ થતું શ્રીઓને માટે ઉપયોગી થવ.
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩૦. જે નમુનો મફત.

॥ श्री गौतमायनमः ॥

मुस्त नैत वनिताविद्याभने अंगे अकट थतुं भासिक

महिला भूषण.

सद्गुणनान्तिविधायकलेखे रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलाभूषणमतेः सर्वस्वीहितकृते सततम् ॥

पुस्तक

४ थु.

अंक

उ नं.

श्रावण

संवत्

१८७८

वापिक

लवाज्जम

३१. २.

पोस्टेन

आथे

अगाडि

थीन.

नमो तनू मूलिषु
संगतिपिपरीरमा

संपादितः—पण्डित इडिमल्ली रा० सा० हीरायंद भाटीयंदनी विधवा.

गोपीपुरा-मुस्त.

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	લેખક	પૃષ્ઠ
૧	પ્રભુના ગુણ.	સંપાદિકા	૪૯
૨	હુંક નોધ.	સંપાદિકા	૫૦
૩	એક દુઃખી અખળાની કથા.	રા. અંબાશંકર નાગરસ પંડ્યા માણસા	૫૧
૪	રાસડો.		૫૩
૫	માતા તરીકે સ્ત્રીનો ભાગ,	રા. વસન્ત નન્દન	૫૪
૬	સ્ત્રીઓનો દરજ્જો.	સદગત પી. ડી. કોહારી બી. એ. એસ એસ બી. વડાલ-કરાચી.	૫૬
૭	અન્તે એક તો છેજ.	રા. સ્વયં	૬૧
૮	કપટીનું કારરયાન અથવા શુદ્ધ પ્રેમનો ચિતાર	રા વિહંગદાસ આર. વૈદ.	૬૩
૯	સુખોધિક સદ્વિચાર.	મુની મહારાજશ્રી કર્તુરવિજયજી	૬૫
૧૦	નામમાં શું ?	રા. ભદ્રપ્રસાદ દિવાન.	૬૭
૧૧	સ્વીકાર અને અભિપ્રાય.	સંપાદિકા	૬૯
૧૨	આપણું કર્તવ્ય.	મુની મહારાજશ્રી કર્તુરવિજયજી.	૭૨
૧૩	અવિધવા દશમી.	રા. દીપચંદ એશિવજી શહ-ભાવનગર.	૭૨

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૪ થું.

આવણું, સંવત ૧૯૨૮.

અંક ૩ બે.

પ્રભુના ગુણ.

ગરબો.

પરમ કૃપાળુ દેવ, અંતર્યામીરે.
કરું નિત્ય તમારી સેવ, સુહૃદ ગામીરે.
તણુ ભુવનના નાથ અંતર્યામીરે.
ઠા દયા તણા ભંડાર સુહૃદગામીરે.
જગ ચીંતામણી જગગુરુ અંતર્યામીરે.
જગ રખખલુ દેવાધીદેવ, સુહૃદગામીરે.
જગ વંદન છન દેવ, અંતર્યામીરે.
જગ હંચન જગનાથ સુહૃદગામીરે.
છે નિર્મળ પ્રભુનું નામ, અંતર્યામીરે.
એ પરમદયાનનો પંથ, સુહૃદગામીરે.
કરો અધમ તણે ઉદાર અંતર્યામીરે.
ઠા દયા તણા ભંડાર, સુહૃદગામીરે.
મવ સુ- તાર, અંતર્યામીરે.
મદી સેવક શ્રી સુહૃદગામીરે.

સંપાદિકા.

ટુંકે નોંધ.

એક દાનવીર જૈન.

અપાડ માસમાં મોરળીથી શ્રીમાન દાનવીર શેઠ અંગ્રાવીદાસ ડોશાણીના તરફથી આમંત્રણપત્રિકા આવી હતી. તેથી હું મોરળી ગઈ હતી. તે વખતે દાનવીર શેઠના તરફથી જૈન બોર્ડિંગ સ્થાપવાનો વિચાર નક્કી થયો હતો. આવા શુભ પ્રસંગે રાજકોટ લીમડી વાંઘાને સદ્ગૃહસ્થો પણ પધાર્યા હતા. અપાડ સંદે પાંચમને દીવસે જૈન બોર્ડિંગની વ્યવસ્થા તેમજ તે લખાણ કરાવેલું તે સર્વ સંઘસમક્ષ વાચી સંભળાવ્યું હતું તે વખતે જાહેર કરેલી સખાવત નીચે મુજબ

૪૨૦૦૦) જૈન બોર્ડિંગ મોરળીમાં સ્થાપવા-સાર.

૧૩૦૦૦) મોરળી ગામ જંગમડયું.

૨૦૦૦) રાજકોટમાં ઉપાશ્રયમાં છલ્લોદારાયે.

૧૦૦૦) સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામ.

૧૦૦૦) જામનગર ખાંને માંછલા ખર્ચાવવાને એક વર્ષના.

૫૦૦) વરાણીયા ઉપાશ્રયમાં.

૫૬૫૦૦ આ સિવાય દાનવીર શેઠે પોતાના નામથી તેમજ પોતાના પત્ની પોતાની પુત્રીના

૫૫૫૦૦ નામથી તેમજ પોતાના પુત્રીના પુત્રના નામથી રૂ. ૫૫૫૦૦ની છુટક સંખ્યાવનો કરી હતી.

૧૧૫૦૦૦ એક લાખ પંદર હજારની મોટી સખાવત શ્રીમાન શેઠે પોતાની દેવાનીય ધણા ઉદાર મનથી કરી છે. અને તેમની ઉમર દાત્રમાં લગભગ ૮૦ વર્ષની છે. પોતે જાને મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ પોતાને હાથેજ કરનાર ઉદાર દાન નરોમાં તે એકજ નીકળે છે. શીયુત્ત શેઠ સાદા ચરણ દયાળુ ધર્મિયુ-હૃદયવંત લક્ષ્મી મેળવી જ તેમ તેનો ઉપયોગ કરવાનો પણ જાણ્યો. આ શુદ્ધિમાન શેઠે વિદ્યા એટલી મેળવી નહોતી. છતાં પાટીપર ધુળ નાંખીને પોતે સાધારણ માન મેળવ્યું હતું. તેની ઉદારતાને તેમજ તેની શુદ્ધિને ધન

અસારના સુદાયલામાં ધણા વિદ્વાનો વિદ્યાનું અર્થ રંદસ્ય સમગ્રતા છતાં તેમજ સાંભળણતા છતાં પોતાની લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કરી શકતા નથી. ધણાં બેરિટરે; સોલીસ ડોક્ટરો વીગેરે એ ધણી સારી વિદ્યા મેળવી હોય છે પણ પોતાની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ આગળ જોવામાં આવતા હશે. બાકી કેયનને ખોટાં ડોળમાં અને સફાઈમાં અવળા ખર્ચ લક્ષ્મીનો દુરુપયોગ ધણી જગ્યાએ દેખાય છે. ખાસ જરૂર જેવું જણાય ત્યાં લક્ષ આ નથી. ખાસ વિદ્યાના પ્રેમીની કદાવરતા આવી દેખાતી નથી. તે આનો સાધારણ વિદ્યા ભેદ શુદ્ધિને ધન્ય છે. મોરળીના શ્રીમાન જૈન શેઠની સખાવતને અમે ધન્યવાદ આપીએ છીએ. અહોનીય દાનવીર નર એવાં ઉત્તમ કાર્યમાં મદદ કરતા રહેવા લાંચ આપુલ્ય ભાવે

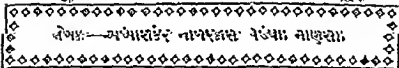
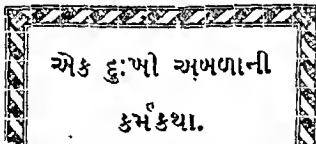
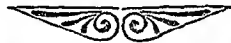
જૈન વનિતા વિશ્રામને રૂ. ૧૦૦૨ ભેટ આપનાર સદ્ગૃહસ્થ.
ઉદારચિત્ત દાનવીર શ્રીમાન શેઠ ગ્વંબાવીદાસ ડોસાણી.
રહેવાશી મોરબી કાઠીયાવાડ.

જૈન વનિતા વિદ્યામને મોરખીથી મળેલી રકમ.

- ૧૦૦૦) શ્રીમાન દાનત્રીર શેઠ અંબાવીદાસ ડોશાણી,
૫૦૦) શ્રી કુબેર બંડાર.
૧૦૧) સંઘવી પાનાચંદ કારચંદના ધર્મપત્ની સ્વર્ગવાસી સૌ. અમકમાર્ષ.
૧૦૧) શેઠ વનેચંદ રાજપાળ દેસાઈના ધર્મપત્ની સૌ. બહેન નાનુમાઈ.
૧૦૧) શેઠ વનેચંદ પોપટભાઈ.
૧૦૧) શેઠ ખુશાલચંદ બદવણ.
૫૦) ઝવેરી મોણીસી અમુલખ.
૨૫) દક્તરી મનસુખભાઈ લાલચંદ.
૨૫) મહેતા નીમચંદ દેવચંદ.
૨૫) બાઈ જવલભાઈ દેસાઈ વનેચંદ રાજપાળના પુત્રી.
૨૫) મેતા હવરાજ ડોશાણી.
૧૮૨ પરચુરણ રકમ.

૨૨૩૫ ઉપરની રકમમાં સૌથી વધારે રકમ આપનારના હોટા આ માસિકમાં મુકવામાં આવશે.

સંપાદિકા.

નરજાત મુખી હુશે કહિ અહિં મહાસતી સ્વછંદથી;

પણ નારીને 'સેવા' વિના બીજું કશું કર્યું નથી.

(સ્વ. સાદર ગોવર્ધનરામ.)

“હાથ, વિધાતાને દોષ હઈ કે આ બાગ્યવિહીણ કષાળને । શું કરે ? ક્યાં જાઉં ? કોને કહું ? મારી પાત કોણ સોબળવા નવરે ? હાથે સમાજ । ત્હારે શું આ બધારણુ-નિરાધાર એકલી અટુલી જીવાન. મારા જેવી જાળાને રહેવાનું સ્થાન ક્યાં ? । । રહેવામાં સલામતી ખાન-પાન ને.....માન ક્યાં ?”

“મહાઈ નામ મોહિની, અગિયારમેં વર્ષે જ્યારે હું પાંચમું ધોરણ શુજરાની ભણતી હતી ત્યારે, મારા પિતાએ મારાં લગ્ન મહેમદાવાદમાં ગોવારોડના સૌથી મોટા દીકરા હુલમ સાથે કરેલાં-મહારા પિતાએ હું એકની એક ખોટની દીકરી એટલે કરીઆવરમાં મને પાંચ છ હપ્તરનું તો ધરેણું જ મળેલું. મરતી વખતે મારા પિતાની છવીસ હપ્તરની પુંછ પણ મને જ મળે એવું તેઓ વીલ કરી ગયા ! થોડાક વખતમાં સંપત્તિ બધી મહારા હાથમાં આવી. અમે-હું ને મારા ધણી-સુખ એનમાં શરૂઆતનાં આઠ દશ વરસ રહ્યાં ! પણ હાય ! સુખ કાયમ કેને રહ્યું છે ? સુખની, પછી દુઃખ અને દુઃખની પાછળ સુખ એ ન્યાયે હવે અમારા અવળા દિવસ ખેસવાનાં પગલાં વાગી રહ્યાં, હત્યા, સસરાનું કુટુંબ પૈસેટકે સાધરણ હતું. પ્લેગમાં નાનાં મોટાં અગિયાર માણસો, અમારા, ધરમાંથી પ્રણુને દાર સીધાવી ગયાં-હું અને મારા પતિ બેજ આ બર્બામાદયાં ધરમા રહ્યાં ! બધાનું નાતની રીત પ્રમાણે અમારે ખરચ કરવું પડ્યું. તેમાં ધરનાં વધ્યાં સધ્યાં દરેણુંએ વેચાઈ ગયાં-ધરનું ધર પણ વેચાઈ ગયું. એવામાં વળી મને જે ફરજનદની માતા યવાના પ્રસંગે પણ આવી ગયા-આમ ખરચ તો ઉપરાડપરી થતું, અને એઓ-મારા, ધણી પૂરી ચાર ચોપડીએ, શીખ્યા નહોતા કે બે પૈસા રળી લાવે પહેલેથી જ તે ગણતારા હતા કે હું સાસરાના પૈસા મેળવી ગૃહસ્થ સવાનો છું. એટલે એ તાનમાં કાંઈ ભણેલા પણ નહિ, ત્યારે રળે તો શૈના જ ? મારા બાપની આવેશી રકમના બાજમાં અમે સુખે ખાઈએ તેવું હજીએ હતું, પણ નરીખ જે ડગલાં આગળનું આગળ ! મારા પતિ-બૈરીના પૈસા ઉપર તાગડ ધીના કરનારા છે એવું કોઈએ તેમને મેણું દીધું અને કોઈવાર નહિને આ વખતે તેમને તે બહુજ આકર્ષ લાગી આવ્યું-નેઓ રળતા માટે સુખમાં સીધાવી ગયા.

કહેવાની જરૂર છે કે-પિતાના સુખેશ, તમામ, દુઃખની કુદ્ર મલિકી મેં મારા પતિ દેવની જ કરી નાંખી હતી. મારા તે પર મેં કરી જ હક રાખ્યો નહોતો-ને એજ અતે મને ખુવાર કરનારી વાત થઈ.

મુંબઈ ગયા પછી મુડીમાંથી પાંચેક હપ્તર રૂપિયા ઉપાડી તેઓએ પ્રથમ તો વેપાર શરૂ કર્યો. પણ અનુભવ અને આવડત વગર કાંઈ ફાયદો છે !-એ એક વરસ સુધી તેઓએ અલાભુ-પણ પરિણામે લાભને, બદલે, બારે નુકસાનીમાં આવી ગયા-આ ગાળા દર્મિયાન એમને કોઈ મિત્ર સદાનો શોખ લગાડ્યો એટલે દુઃખ-ઉદાવી નાંખી તેમાં પડ્યાં-અને હાય તેથી જ ખાચમાલ થઈ ગયા. બૈરીના સપાટામાં મહારાં જન્ને, બાળકો આવી ગયાં અને ચાર છ દિવસની બિમારી ભોગવી મોતને આધિન થયાં. પતિ આ વખતે મુંબઈ હતા-મેં તેમને કાગળ લખ્યો અને ઘેર તેડાવ્યા પછી હાય ! વિદુરેલ વિષાતા !! તેમના આવવાની વાત તો કયાંઈ રહી પણ નીચે પ્રમાણેના મતલબનો પત્ર મને મળ્યો—

“હુલમંજીએ થોડાં વખતથી સદેા કરવનું આદ્યું હતું અને તેમાં આવડત વિના મોટી ખોટ જતાં ચાડીસ હપ્તરના મોટા ખાડામાં આવી ગયા-નેમણે જ્ને કે તે રકમે x x x એકમાંથી રૂપિયા ઉપાડી લઈ ધણીપરી પતાવી દીધી, પરંતુ આખરે ધીરજ ખોડીને બે દિવસ પહેલાં દરિઆમાં પડી આપણાત કર્યો છે ! ! !”

મ્હારાં બન્ને કદ જોડી સાથે કરામ્મ ગયાની પૂરી વેદનામાં હું હતી તેમાં આમ અત્યાનક આરા સૌભાગ્યનો નાશ થઇ ગયાતું સાંભળી મારા ઉપર કેટલી દુઃખની ઝાડી ટુરી પડી હતી. અને કેવી કેવી મનોવેદના થઇ હશે તેનો ખ્યાલ કરવાનું હું તમનેજ સોંપું છું.

એવાર દાળીના હતા તે વેચીને મેં મારા પ્રતિપ્રજુની પાછળ સારી નાત કરી. આ પછી હવે મારે આજીવિકાનું શું કરવું? એ સવાલ થઇ પડ્યો—વિધવા હોવાથી વરસ દહાડો તો મારે ધર ખૂણાં પાળવાનો. આ હકિકત હું મહું છું ત્યાં સુધી હું છેલ્લા નવ મહિનાથી ખૂણામાં છું. અને કોઇ ઉદ્યોગ આપડો નથી કે ઘેર ગમે તેમ કરી પેટ ભરું. મારે નાણાં તો રહ્યાં નથી કે તે સાચવવાની કાળજી રાખવી પડે, પણ નાણાં કરતાં વધુ કિંમતી મારી આખર-મ્હારું ચીવન છે. તે મારે સમાજમાં રહી સાચવવું રહ્યું.

ઓની જન અમથીએ એકલી રહે બીહુ છે, તો એમાં મારે કદ રીતે આ મારા બર્ષાં સરમાં દિવસ કાઢવા? પડેરાતી હોડાએને સુરા બોલાવું છું લારે તો હું મૂળ ધરમાંએ રહી ચાકું છું. પણ રોજનું થયું તે કાણ આવે? કેટલા દિવસ આવે? મ્હારા હૃદયના દુઃખની વાતો મારી કોઇ ગોઠવું-મિત્રાણીને કહું છું, પણ તે એ મ્હારા જેવીજ હોય તેમાં તે મ્હારું દુઃખ શું સાંભળે?

સૌભાગ્ય ગયા પછી સમાજમાંથી જાણે મારી કિંમત કાઢીની થઇ ગઇ હોય એમ અને બધાંય-અનુભવાય છે હવે મારે ત્રણ મોહના પછી શું કરવું તેજ વાતે હું મુઝાવું છું. આંવી મુઝવણને લીધે એક દિવસે હું બેર બેર આંસુ ઢાળી રહી હતી ત્યાં એક સજ્જન આંધળે મને આશ્વાસન આપે દિશ્મત આપી કહ્યું “આ દેશમાં કેટલાક સજ્જનના પ્રયાસથી વિધવા પ્રેરેનાને રહેવાને-ત્યાં ઉદ્યોગ ધર્મ શીખવાને-વિધવાઓ છે” એવી વાતે કહી-ત્યારથી મારા જીવને નીરાંત થઇ છે. હું પણ ખુણાની મુદન પૂરી થયે ત્યાં જઇ રહીશ-અને મારે જીવનું ઉપયોગી કરીશ હે પ્રભુ! એવી વિધવાને પાળતી સંસ્થાને શીઘ્ર વધુ ઉત્તેજન અપાવ જેથી મારા જેવી અનેક અનાથ વિધવા-પોતાની જાત જાળવી સંપત્તી રહી સુખરૂપ જીવન ગુજારી શકે-દેશના હે દાંત વીરો-વિધવાઓને સહાયક થાઓ અને અમમરી જેવી દુઃખી જાણના આશિર્વાદ મેળવો.”—એમાંજ સમાજનું અને તમારું કલ્યાણ છે.

રાસડો.

હે! ધન્ય ધન્ય પૂર્ણિમાની રાત,

જુઓ નલમાં રમી રહો આંદલોરે લોલ.

આંદલીએ તેજ દૂધ જેવું બધે પાચયું,

ખાલિકાઓ ફેરે ગાય રાસડોરે લોલ.

નલમાં રમી રહો આંદલોરે લોલ.

પગે ધુધરીનો ધમકાર ગરજ રહ્યો,

ફેરે ઘેટડી અવાજ શોરે લોલ.

નલમાં રમી રહો આંદલોરે લોલ.

શિતળ શાંતિ સૃષ્ટિ પર વરસી રહી,
 આકાશે હસે કોઈ તારલોરે લોલ.
 નલમાં રમી રહ્યો ચાંદલોરે લોલ.
 ધરતી માતાએ ધરી સ્વેત સાડી મુંદર,
 લલિત આ મહિમા કિરતારનોરે લોલ.
 નલમાં રમી રહ્યો ચાંદલોરે લોલ.
 ધન્ય ધન્ય પૂર્ણિમાની રાત,
 જુઓ નલમાં રમી રહ્યો ચાંદલોરે લોલ.

માતા તરીકે સ્ત્રીનો ભાગ.

(અનુવાદક:—રા. વસન્ત નન્દન.)

મનુષ્ય જાતિના વિદ્યાસક્રમમાં સ્ત્રી જાતિનો અર્ધા ભાગ છે. સ્ત્રીઓ ધણા પ્રકારના ભાગ્ય જીવે છે. તે એક ગુલામડી તરીકે, વૈતર કંદારી તરીકે, પુરો સાથે મીલમાં એક મનુર તરીકે કામ કરે છે. તેમને ઘણા એકા પગાર આપવામાં આવે છે, અને મોડેમાં મનુર કરનારી સ્ત્રીઓના સંબંધમાં ઇંગ્લાંડમાં રાજ્ય કમીશન આગળ એક કારખાનાના ઉપરીએ કહ્યું હતું કે તેઓ "સહેલાઈથી વશ થાય તેવી" હોય છે. વળી આપણે સ્ત્રીને રાણી તરીકે, રૂઆબવાળી સ્ત્રી તરીકે, પુરુષસંન્યની વીર નાયિકા તરીકે, કવિ તરીકે નવલકથાની લેખિકા તરીકે જાનારી તરીકે અને નરી તરીકે જોઈએ છે, અને વર્તમાન સમયમાં તો તેઓ મનુષ્યોની સાથે હંમેશા ધંધામાં કામ કરતી માલમ પડે છે. વળી આપણે સ્ત્રીને પ્રેમીજન, પત્ની, અને મિત્ર તરીકે અરણ્ય પર્વત વક્ષાદાર રહેનારી જોઈએ છીએ. પણ તેનું મદાન કર્તવ્ય, જેને લીધે પ્રજાઓ અગે ગૃહો બંધાય છે, અને જેના સિવાય મનુષ્ય જાતિ ટકી શકે નહિ, તે કર્તવ્ય સ્ત્રીએ માતા તરીકે જાળવવાનું છે. મનુરમૂર્તિમાં સ્ત્રીના સંબંધમાં કહેલું વાક્ય નિરંતર સત્યજ છે કે "સ્ત્રીઓ માતા થવાને અને પુરો પિતા થવાને સરખાં છે."

તેનું રચૂલ શરીર માતૃપંક્તિ વારતેજ રચવામાં આવ્યું છે. અત્યારની મનુષ્ય જાતિ જે રીતે બંધાય છે, તેમાં પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચે ન તો એવો ભેદ એ છે કે સ્ત્રી પોષણ કર્તા છે, અને પુરુષ કામ કર્તા છે. રચૂલ શરીરની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો સ્ત્રી શરીરમાં માંસપીંડ (grands) મોટા પ્રમાણમાં માલમ પડે છે, અને પુરુષ શરીરમાં રનાયુ રચના વિશેષ પ્રમાણમાં મળી આવે છે. માંસપીંડ એ લાગણીઓનું રચૂલ સ્થાન છે, અને રનાયુઓ એ પ્રવૃત્તિ કરવડું રચૂલ સ્થાન છે. સ્ત્રીને માતા તરીકે પ્રજાઓએ પૂજ્ય ગણી છે. મનુર મૂર્તિમાં સ્ત્રીને દેવી-ગૃહની પ્રકાશિકા તરીકે ગણેલી છે. પૂર્વ તરફના દેશોમાં પૃથ્વિ માતા કુટુંબમાં ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પદવી ભોગવે છે.

ઉદારચિત દાનવીર શ્રીમાન શેઠ અંબાવીદાસ ડોશાણીના
ધર્મપત્ની સ્વર્ગવાસી સૌ મહીબાઈ
રહેવાશી મોરબી કાઠીઆવાડ.

તે કુટુંબના બધાં મનુષ્યોપર રાજ્ય ચલાવે છે, અને પુખ્ત વયના મનુષ્યો પણ તેની આજ્ઞા માને છે. તેની આજ્ઞા છેવટની ગણાય છે. હિંદમાં જે સામાજિક હિંસ્યાઓ ચાલે છે, તેની હાસની નિર્જળતાઓ અને ભવિષ્યના બળનો આધાર આ માનપદની મદદતપર રહેલો છે. કેટલા સૈકાથી હિંદના ઘણા ભાગોમાં સ્ત્રીઓને પડેનરીન રાજવામાં આવે છે, તેથી તેમના વિચારો અને દીલસોટ સંકુચિત થાય છે. અને છોડાયેલા અંગ્રેજી ભણનાં થયા છે, અને બાળાઓ લગભગ અત્યાર સુધી અંગ્રેજી ભણી ન હતી. તેથી જાહેર પ્રજાના કામકાજમાં સ્ત્રીઓના અભિપ્રાયનું મદદરૂપ થઈ ગયું છે. ગણુ ગૃહસ્થાનને લગતા સામાજિક પ્રશ્નોની આજ્ઞામાં સ્ત્રીઓ પોતાની સત્તા બજાવી રહી છે. વંશપરંપરાથી તેમજ સંસ્કારથી હિંદની સ્ત્રીઓ ધાર્મિક હોય છે, પણ ઘણી સ્ત્રીઓના સંબંધમાં એમ કહી શકાય કે તેમનો ધર્મ શુદ્ધિવિપર્યય કરતાં ભક્તિવિપર્યય વધારે હોય છે. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાન કરતાં ક્રિયાને વિશેષ પ્રધાન પદ આપે છે. તેમની ભક્તિ બહુ તીવ્ર હોય છે, પણ હાલના સમયમાં બાળ્યેજ કોઈ ખરી જ્ઞાતી સ્ત્રી મળી આવે છે. અસલતા સમયમાં સ્ત્રીઓ જાહેર હિંદના સંસ્કારોમાં ભાગ લેતી હતી, પણ કેટલાક સૈકાથી તે રાજ કુટુંબમાં જન્મેલી સ્ત્રીઓ સિવાય બાળ્યેજ કોઈ સ્ત્રીએ તેનો ભાગ લીધો સંભળાય છે; પણ તે છતાં સ્ત્રી બહુજી વ્યવહાર કુશળ હોય છે. અને જે તે શીખે છે, તે તરતજ અમલમાં મૂકે છે. હાલમાં સ્ત્રીઓ ઘણી તરારથી જાગૃત થતી જાય છે, અને પોતાનું અસર મદદરૂપ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે; બાળ લગ્નનો અટકાવ, બાળાઓની કેળવણી અને બાળપરણનો અટકાવ વગેરે સામાજિક સુધારા વસ્તુની સંસ્કારો, જ્યાં સુધી સ્ત્રીઓ આ પ્રશ્નો હાથ ધરશે નહિ, ત્યાંસુધી દેશમાં ફાવવાની નથી; અને જ્યાં સ્ત્રીઓ આ આજ્ઞામાં રસ લેતી યત્ન કે ફેરફાર ઘણી તરારથી થયા લાગશે.

પ્રજાના બળ વાસ્તે મનુષ્યોની પૂર્ણ તાકાત વસ્તે અને જ્ઞાનતાંતુઓના રોગના અટકાવ વાસ્તે સ્ત્રીઓને મદદ કરવાની ઘણી મોટી અને ન ચલાવી લેવાય તેવી જરૂર છે. આ જ્ઞાન-તાંતુઓના રોગો કેળવાયેલા મનુષ્યોને ખાસ કરીને લાગુ પડે છે, જેથી તેઓ એક સંખ્યા પહેલાંના લાંબા આયુષ્યને બદલે અઘણ વૃદ્ધ બની જાય છે. આ અનર્થોનું કારણ એ છે કે અયોગ્યકાર્યો સ્ત્રીઓ માતાઓ અને છે. બાળકોને યોગ્ય પોષણ મળતું નથી. સગર્ભા સ્ત્રીઓની આસપાસની સ્થિતિ અનારોગ્ય હોય છે. ખરી રીતે જે આરોગ્યમય રિવાજો હતા, અને ધર્મના ફરમાન રૂપે હોઈ પળાતા હતા તે નાશ પામ્યા છે, અને વિજ્ઞાનની પદ્ધતિએ જેવી જાતની સંભાળ લેવામાં આવતી છે તેથી તેવી લેવાતી નથી.

બ્યારે સ્ત્રીઓ કારખાનામાં કામ કરે છે, અને મોટા શહેરોમાં ગીચ વસ્તીવાળી ચાલમાં રહે છે. ત્યારે તેઓને આશ્ચર્યજનક નજીવીતી હતી, તેના કરતાં તદ્દન જુદીજી સ્થિતિમાં તેઓ આવી પડે છે. નવા સંયોગોને કેમ અનુકૂળ થયું, તે સંબંધી કોઈ પણ જાતની મદદ તેમને મળતી નથી, અને તેમનાં બાળકો ઓખીઓની માફક મરણ પામે છે, અને જન્મ્યા પૂર્વે પણ મરણાધીન થાય છે.

આપણે કેટલાક આંકડાઓ તપાસીએ. સન ૧૯૧૮માં સિટિય હિંદમાં ૮૪,૩૦,૫૬૦ જન્મ થયા હતાં, એટલે ૧૦૦૦ ઉપર ૩૫ ટકા જન્મની સરેરાશ આવી. તેજ વર્ષમાં બાળ મરણનું પ્રમાણ ૨૨,૫૨,૦૩૪ હતું, એટલે કે ૧૦૦૦ બાળકે ૨૬૭ બાળકો મરણ પામ્યાં.

મધ્ય પ્રાન્ત અને બીરારમાં જન્મી પ્રમાણ ૧૦૦૦ ઉપર ૪૩ ટકા હતું. પણ મરણ પ્રમાણ પણ તેટલું જ મોટા પ્રમાણમાં હતું. ૧૦૦૦માં ૩૯૯ બાળકો મરણ પામ્યાં. આ સંયોગોમાં નોંધાયા વિના કેટલાં મરણ પામ્યાં. હશે, તે તો કેણે જાણે? વળી જે જીવતા રહે છે, તેમાંથી પણ ઘણાં બાળકો નિર્મળ, અસકળ રહે છે, અને ઘણાંને મરણ પામે છે.

આનું શરણ બાળ માતા છે. ફક્ત એકલા કસ્ટોડિયાનું વસ્તીપત્ર જણાવે છે કે ૧૮૨૫૬ બાળાઓ પત્ની બની ગઈ હતી. જેમાંની ૧૪૭૪૯ ૧૦ થી ૧૨ વર્ષની વયની હતી પંદર વર્ષની અંદરની ૨૬૯૬ બાળ વિધવાઓ છે. ગરીબ લોકોમાં જન્મ પૂર્વે અને જન્મ પછી પણ પુરતા ખોરાકનો અભાવ એ આવાં બાળ મરણનું મોટું કારણ છે. મદ્રાસમાં પંચામા (અત્યંત) વારતેની મહત્તની નિશાળોમાં હોકરાઓની શકતની રીતે તપાસ કરવામાં આવી હતી, તો તેમાં નાનાં બાળકોમાં ૭૮ ટકા બાળકો પુરતા ખોરાકને અભાવે દુષ્ટ થતા હતા. આ સ્થિતિ એ એક મોટો ભય છે. જે પ્રજાના જીવનને ઘણુંજ નુકસાનકારક છે; કારણ કે તેથી શરીરમાં કમતાકાત આવે છે, અને જીવન ઉપરનો કાષ્ટ ઘણો નબળો હોય છે. રોગ સમયે લાખો મનુષ્યો મરણને શરણ થાય છે, તેનું કારણ એ છે કે તેમને પુરતો ખોરાક મળતો નથી. બુખ્યા સ્થિતિઓ ઉત્પન્ન કરે છે, અને બુખી માતાઓ બાળકોને જન્મ આપે છે, અને બાળકો જન્મ પૂર્વે પણ બુખમરાની સ્થિતિમાં હોય છે.

પણ દિંદની ગરીબાદોના સવાલ અને ચર્ચા રોકાય નહિ. આપણે જે અન્યકારી સ્થિતિનો સર્વથા નાશ ન કરી શકીએ, તેમાં યોગ્ય સુધારો કરવાને આપણે જે કાંઈ કરી શકીએ, તેનો વિચાર કરીશું. બાળકોના દિતની સાથે જાહેર પ્રજાની તંદુરસ્તીના સવાલ સંબંધમાં ઇંગ્લાંડ પણ ઢમણો ચોડા સમકથી જાગ્યું થયું છે, કે પ્રજાની તંદુરસ્તી એ પ્રજાની જોખમદારીનો પ્રશ્ન છે, અને તે માટે ૧૯૧૯ માં તંદુરસ્તી ખાતાનો પ્રધાન નીમવામાં આવ્યો હતો, અને તેનું કામ પ્રજાની તંદુરસ્તીના જુદાં જુદાં ખાતાઓ વચ્ચે ચોક્કસ લાવવાનું છે. દિંદના દરેક પ્રાન્તમાં તંદુરસ્તી ખાતાનો પ્રધાન નીમાવાની ઘણીજ જરૂર છે, અને તે ખાતાએ બાળકોના દિતના સવાલમાં આસ લક્ષ આપવું જોઈએ.

પૂર્વ અને પશ્ચિમ બંનેની સંસ્કૃતિઓ ભેગી થવાથી અહીં મોટી અડચણ હતી યદ્યપિ છે, અને મદ્રાસની સરકારે દિંદની દેશી દવા સંબંધી તપાસ કરી રિપોર્ટ કરવાને એક કમીટી નીમવામાં ઘણું ડહાપણ વાપર્યું છે. તે રિપોર્ટ ઢમણોજ બહાર પડ્યો છે. દિંદની બારે જરૂરી-આનો પુરી પાડવાને તેનાં સાધનોનો અને તોટકો સારો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. માતા અને બાળકોના કલ્યાણને વારતે રથપાયેલા લેડી ચેલ્સર્સ એસાઇ ઇન્ડિયા લીગે દિંદની દાયણે. સુધારવા તથા કેળવવા માટે દિંદીમાં તે સંબંધીના વર્ગો ખોલવામાં ઘણું ડહાપણ બપું કામ કર્યું છે.

ઇંગ્લાંડમાં સુસંસ્કારી ગુનસીપાલીટીઓએ મોટા સદેશમાં જેવાં કે યોર્કશાયરના ઇસ્ટ્રીડ સદેશમાં માતાઓ તથા બાળકોને વારતે જે આરોગ્ય વિષયક માર્ગો મદલ કર્યા છે. તેવા માર્ગો ગરીબ વર્ગની સર્ગર્ભા સ્ત્રીઓની સંબાળ વારતે અને લઈ ચકાય, તેવી ગોઠવણ થઈ જોઈએ. બાળકના જન્મ પૂર્વે જન્મ જન્મ પછી પણ ત્યાં માતાની તથા બાળકની ઘણીજ સંબાળ લેવામાં આવે છે, અને તે સર્ગર્ભા સ્ત્રીને ઘેર અથવા સુવાવડ ખાતાની દેશપીટાલમાં તેના પર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે છે. મદ્રાસમાં મી. સી. જનરલનાસે પોને મેઇક મેન્ટને સાથે

કેટલાક માપણા આ સંબંધમાં આપ્યાં હતાં, અને ત્યાંની ન્યુનીસીપાલિટીના કમીશનરોમાં તેની ઘણી સારી છાપ પડી હતી, પણ તેનું કાંઈ પરિણામ આવ્યું નહિ. તે છતાં હિંદના કેળવણેલા વર્ગનું ફરીથી આ બાબત તરફ લક્ષ દોરવું જોઈએ, કે જેથી તેઓ આ સવાલને ગંભીરતા પૂર્વક હાય ધરી તેનો નીકાલ લાવવાને પ્રેરાય છે.

કેળવણેલા વર્ગમાં આ સંબંધની બારે હીલચાલ ચલાવવી જોઈએ કે જેથી તેમના દ્વારા જન સમાજને સગર્ભા સ્ત્રીઓ, જન્મ પૂર્વે અને જન્મ પછી બાળકની સંભાળ, બાળકોને તંદુરસ્તી સ્થિતિમાં કેમ ઉછેરવા વગેરે સંબંધીનું જ્ઞાન આપી શકાય, કારણકે આ જ્ઞાન ઉપરજ બળવાન અને તંદુરસ્ત પુરૂષો અને સ્ત્રીઓને આધાર છે.

જો નાના બાળકને તથા કિશોરવયના બાળકને યોગ્ય પોષણ ન આપવામાં આવ્યું હોય તો પાછળથી ગમે તેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવે, છતાં તેની ખેાટ પુરી શકાય નહિ. અજ્ઞાનથી અથવા બેદરકારીથી બાળકોને થયેલા નુકસાનનો બદલો કે ઇપણ રીને વળી શકે તેમ નથી. ખોરાક, સારી હવા, પુરતી ઉંખ, અને સ્વચ્છચુક્ત સ્વતંત્રતા આ રીતે બાળકની શારીરિક સંભાળની ઘણીજ જરૂર છે. કેમકે આપણી કોલેજોના યુવકો ઘણીવાર શ્રીકા મ્હોરના અને સાંકા જેવા જણાય છે, અને જ્યારે કેળવણી પુરી કરી રહે, ત્યારે તેમના જ્ઞાનતંત્રણો ધસાઇ ગયેલા જણાય છે, અને જ્યારે તેઓ જીવન શકિતવાળા અને ઉત્સાહી જણાયા જોઈએ, ત્યારે થોડા અને સુસ્ત જેવા લાગે છે, તેનું કારણ તેમના બાળ માથાપ, અધોગ્ય અને ઉચ્ચેરી નાખે તેવો ખોરાક, અને બાલ્યાવસ્થામાં તથા કિશોરાવસ્થામાં ઘણી ઓછી ઉંઘ હોય છે.

મજુરવર્ગના, નાના વેપારીઓના, અને કલાકોના તેમજ ઓછી આવકવાળા સઘળા મનુષ્યોનાં બાળકો વાસ્તે જન્મ પૂર્વે તથા જન્મ પછી માતાઓની સહજ લેનારી સંસ્થાઓ, તથા માતાઓ અને બાળકોના આરોગ્ય ગૃહો, સ્વપાવાં જોઈએ જેમની માતાઓ કારખાનાઓમાં કામ કરવા જતી હોય તેવાં નાની વયના તથા કિશોરવયના બાળકો માટે દિવસમાં સંભાળ રાખનારાં બાળ ગૃહો, ચાર પાંચથી સાત વર્ષના બાળકો માટેની રમત શાળાઓ, સઘળી શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓની ડેઝટરી તપાસ, અને દરેક વિદ્યાર્થીની તંદુરસ્તી તથા વૃદ્ધિની સંભાળ પૂરક નોંધ રાખનારી નોંધ પુસ્તકોની ઘણીજ જરૂર છે. જનત મહેનત કરનારી સ્ત્રીઓને માટે એવા કાયદાની જરૂર છે કે તેમને માતા તરીકેના કેટલાક લાભ મળવા જોઈએ બાળકના જન્મ પૂર્વે છ અઠવાડીઓ અને બાળકના જન્મ પછી બે માસ સુધીનો પગાર મક્કત મળવો જોઈએ, અને ઘણી પ્રશંસાકરક પરિસ્થિતિ વચ્ચે તેમની પાસેથી ઘણુંજ ઓછું કામ લેવાવું જોઈએ. ચિંતા, હલકી બાપા, અથવા હલકી રીતબાત, કાંઈ પણ જાતની નિર્દયતા તથા કઠોરતામાંથી દરેક સગર્ભા સ્ત્રી મુક્ત હોવી જોઈએ. તે તેનો હક્ક છે. આ બધાની ગર્ભમાં રહેનારા બાળકને અચર થાય છે, અને તેના નાણુક શરીરના સુસંગત વિકાસમાં અડચણ આવે છે.

અમેરિકાના સુનાઇડેડ સ્ટેટસમાં મજુરખતાના આશ્રય તથા એક બાળરક્ષણ કરનારી સંસ્થા છે, તે સંસ્થાએ તપાસ કરી બાળકોના હિતના સઘળા પ્રશ્નો તથા સઘળી જનતાના લોકોમાં બાળજીવનની સ્થિતિ સંબંધી તે ખાતાને રિપોર્ટ કરવાનો હવા છે. ખાસ કરીને તે

સંસ્થાએ બાળમરણ જન્મનું પ્રમાણ, અનાથ બાળકો, બાળશુન્દાઓની કોર્ટો, તથા દીધેલાં બાળકો, બાળકો વારને બચ બરેલા ધંધાઓ, બાળકોને યત્ના - અકસ્માતો, બાળકોના રોગો બાળકોની પ્રવૃત્તિઓ, અને બાળકોને અસર કરતા કાયદાઓ વગેરે બાળદિનના પ્રાનો સંબંધી તપાસ કરવાની હોય છે.

તે બાળરક્ષક સંસ્થાએ પોતાના તરફથી બાળકોની સંભાળ સંબંધીની એક સીરીઝ બહાર પાડી છે; અને તેનું પ્રથમ પુસ્તક જે માતાઓને ઉદ્દેશીને લખવામાં આવ્યું છે, તેમાં માતા બચારથી સગર્ભા થાય, સ્વાસ્થ્ય તે બાળકનું નામ જન્મ રજીસ્ટરમાં નોંધાય, ત્યાં સુધી તેણે કેમ વર્તવું, તે સંબંધી માહિતી આપેલી છે. તે પુસ્તકની શરૂઆતમાં આવેલા પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જે એક વર્ષની અંદરનાં બાળકો મરણ પામ્યાં તેમાં ૪૨ ટકા બાળકોના જન્મ પછી એક માસ પછી જન્મ ન હતો; અને તેમાંના ૨૬ ભાગના બાળકો તો જન્મ પૂર્વેની રિયલિને લીધે અથવા જન્મ વખતે થયેલા નુકસાન કે અકસ્માતને લીધે મરણ પામ્યા હતા. આ પુસ્તકાવલિનું એક પુસ્તક બેથી ૯ વર્ષ સુધીના બાળકની (નિશાચે મૃત્યુમાં આવે તે પહેલાં) સંભાળ કેમ લેવી, તે વાત સમજાવે છે, વળી તેની પહેલાંના બે પુસ્તકોનાં નામ જન્મ પૂર્વે બાળકની સંભાળ, અને નાના બાળકની સંભાળ છે.

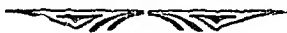
વળી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એક સંસ્થા બાળ સ્વભાવના અભ્યાસ વાસ્તે છે. તેનો હેતુ આતંકિતની રિયલિટી સારીરીને સમજાવવાનો, અને વધારે અસરકારક બનાવવાનો, તથા બાળકોને તેઓ વિશેષ ઉપયોગી બને તેમ કરવાનો છે.

તે અભ્યાસના પરિણામે તેઓએ એ શોધી કાઢ્યું કે બાળકમાં પુરતા ખેરાસના આભારે દુઃખ ભોગવે છે. વળી આપણે જાણીએ છીએ કે બાળકો શુન્દા કરવાને દોષાય છે, તેનું એક કારણ એ છે કે બાળકોને અવકાશના સમયનો કેમ ઉપયોગ કરવો તે શીખવવામાં આવતું નથી. વડી ગયેલા બાળકો વાસ્તે રમત શાળા સ્થાપવામાં આવી, અને તેનું થઈ શકે પરિણામ આવ્યું. આ વિચારને પછી દિંદના લોકો ઉપયોગમાં લાવી શકે.

મુંબાઈમાં બાળ કલ્યાણ મંડળ (Infant Welfare Society) ઈ. ૧૯૧૯માં સ્થાપવામાં આવ્યું, અને દાસ ૧૯૨૩માં તેના આઠ મધકો છે. ગાંધી મદિનામાં બંધા મળીને ૬૮૯ બાળકોને દુધ આપવામાં આવ્યું. અથવા ભોજન આપવામાં આવ્યું હતું. એક મદિનામાં ૧૨૫૬૨ની દાગડી દત્તી, અને તંદુરસ્તીની તપાસ કરનારાઓએ માતાઓની તેમના ઘરમાં ૨૭૮૯ મુલાકાતો લીધી.

લેડી એન્સ ફ્રં લીગે “ માતા અને બાળકોનું કલ્યાણ ” એ વિષય ઉપર એક નાનું ઉપયોગી પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે. તેમાં તંદુરસ્તીની તપાસ રખનારાઓ જે ઓછોતી મુલાકાત લે, તેમને કેવી મુયતા આવે. તે વર્ણવ્યું છે. અહીં અભ્યાસમાં લેડી વી ટીંગન નાના બાળકોના દિન વસ્તે અદ્યુન હંતસાદ અને આગ દયા રૂપ ખાસ યુગો વડે લગત ચલાવી રહી છે; દિલ્હીમાં “ બાળ સનાર મંડ ” નામનું ધણું ઉત્તમ મંડ છે, જ્યાં બે રાય તપાસી રહીએ.

બાળકોના હિત માટે, અને માતાઓની મદદ વાસ્તે, કામ કરી રહી છે. સમાજનું, અતંકરણ બન્યું છે, તેના આ ચિન્હો છે, અને જ્યારે હિંદની શ્રીઓ ખરેખર આ પ્રશ્નો ઉપાડી લેશે, ત્યારે તેઓ મોટા ફેરફાર કરી શકશે, ગરીબોના બાળકોની ઉદ્ધારક બનશે *

શ્રીઓનો દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૪૭ થી.)

લેખક:—સહૃદય વી. ડી. દોશરી. બી. એ., એલ. એલ. બી. વકીલ-કરાંચી.

સામાજિક કાયદાઓની સાથેના સાથે ધાર્મિક પશ્ચાન્નાપના કાયદાઓ પણ દુર્ગુણ દાખી દેવાની દિશામાં સારા પ્રયાસ કર્યો હતો. વ્યભિચારના પાપોની જગ્યાએ તેના કાયદા કાનુનોમાં સુખ્ય સ્થાન ભોગવે છે. અસ્વાભાવિક પ્રેમ કરનારી વ્યક્તિ અને માતાઓ કે જેણે પોતાની પુત્રીઓને જાંનીતિ માગે પ્રમાણ કરાવું હતું તેઓને પણ દાખી દેવા પ્રયાન થયો હતો. નીતિ-કાંડના આ વિભાગની પ્રસિદ્ધિ ક્રિશ્ચીયન સાધુઓના આ વિચારે વધારી હતી અને અખંડિત શીલવળા ધર્મ વાસ્તે દેહ આપનારાઓના શુદ્ધ અને અભિજાત દૃષ્ટિોત્પત્તિ મનુષ્યોની શલ્યનાને યોત્સાદન મળ્યું. જે અખંડ શિયળવળી કુમારિકાઓની જીવન રેખામાં પુરૂષોની તુલનામાં સુકતાં તેવાં શીર્ષના ચિન્હો હતાં અને વિશેષમાં સ્ત્રી જાતિની મૃદુતા અને નમ્રપણાની હતી. શારીરિક અતિ દુઃખદ તપસ્યા સહન કરવામાં એ તપસ્વિની ગુણમ કન્યા ખાતે ધર્મવાસ્તે ભોગ અપાતી હતી.

વિચિત્ર જાતની સંખ્યાબંધ દંત કથાઓ પ્રજામાં પ્રવતમાન હતી. અને જો કે તે વાર્તામાં આંતર રહસ્ય કાંઈ નથી તો પણ દલિદાસમાં મનુષ્યોની લક્ષ્ય વૃત્તિ બતાવવા વાસ્તે એને હૃદય સ્થાનકે લઈ તે દિવસોમાં શારીરિક રોપુ લેખાનો હતો.

શ્રીસના એક યુવાનના ચારિત્ર્યના સંબંધમાં એક આખ્યાયિકા છે કે તેના ચારિત્ર્યની પરીક્ષા કરવા માટે તેને એક સુંદર બગીચામાં રેશમની દેરીથી બાંધી તેની આસપાસ મધુ અને કણને આહવાદ આપે એવી મોહક વસ્તુઓ ખડી કરવામાં આવી હતી. અને તેની સન્મુખ એક રૂપ સંપૂર્ણ નારાયણને અભિનય સહિત, નાચ કરવા રાખી, પરંતુ તે યુવકે તેના તરફ દ્રષ્ટિ સરખી ન કરી. તેના મોઢા સાસુ જોઈ શુંકયો અને પોતાના ચારિત્ર્યને રક્ષી શક્યો.

એવેજ એક દાખલો આપણા હિંદુશાસ્ત્રમાં પણ છે. અને તે વેદવ્યાસના પુત્ર શુકદેવના સંબંધમાં છે. શુકદેવજી બાળ અક્ષયારી હતા. છોદ્રદેવે તેને જીવવા રંજા નામની અપસરા મોકલી. રંજાએ લણાં લણાં પ્રણયો કર્યા છતાં મુનિવર શુકદેવનું ચિત્ત એ જરા પણ વિચલન કરી શકી ન

* ડા. ઝેની બેસન્ટના એક લેખનો અનુવાદ.

હતી. કેટલીક વખત સદાચારી પુરુષો હજારો રામ ધારણ કરીને પણ એ દુરાચારગામી ઓઝોને ઊડવી લાવતા હતા. કેમકે જનમથીજ કોઈ દુષ્ટ અથવા દુરાચારી હોવું નથી સહવાસજ માણસને બગાડે છે. સદુચ્છવી સ્ત્રીઓ પણ કેટલીક વખત એવા હજારા સહવાસને લીધે નીચતામાં ફસાઈ જાય છે. અને તેથી પોતાના સંબંધમાં આવનાર માણસના સંબંધમાં ખાસ તપાસતા રહેવાનું છે.

સ્ત્રીઓમાં શરમાળ પ્રકૃતિ સ્વભાવથીજ રહેલી છે. એક સ્ત્રીના વૃક્ષસ્થળમાં નાંકે વ્યાધિ થયો હતો. પરંતુ તે બાગ ડોહટર લોકો જુએ તે તેનાથી સહન થયું નહિ. તેણે તે વ્યાધિ ઉપર સંયમ કર્યો અને આરોગ્યના કિરણો તેના ઉપર પડે છે એમ ધાર્યું તેમાં એકાગ્ર યત્ન એટલે તરતજ એ એકાગ્રતાના પ્રભાવે તેનો વ્યાધિ સારો થઈ ગયો.

પણ આતું કવચિતજ બને છે. ધણી ખરી સ્ત્રીઓ તો આ શરમના કારણે ધણી ખરા ગુપ્ત વ્યાધિઓથી પીડાય છે. સ્ત્રીઓમાં ધણે ખરે અંશે પ્રદંર વ્યાધિની સત્તા ઝામેલી છે. અને તેના દુષ્પરિણામો જગ જાહેર થયાં છે.

મનુષ્ય જાતિનું અસ્તિત્વ સાચવવા જે સંબંધ કુદરતે નિર્મિત કર્યો છે અને જે મૃત્યુથી ચતા વિનાશને નિયમમાં આણવાના સાધનબુદ છે. જે સંબંધી ગ્રાહ પાન અને વનસ્પતિમાં પણ હવાતી ભોગવે છે તે સંબંધના દુરુપયોગથી મનુષ્યની અવનતિનું કારણ મનાવા લાગે. અને ખ્રીસ્તી ધર્મગુરુઓથી પણ તેની દીક્રા થતી હતી. એનું કારણ એ છે કે વિવાહથી ઉત્પન્ન થતો અનંતર પ્રેમ તથા જ્યા પતિના પવિત્ર કંથાણુ અને ઉદાસ ઉત્પાદક દંડ અનુરાગનું ધમ્મના પાટ્ટીઓની દ્રષ્ટિમાં તદ્દન વિરમદણુ થયું હતું. ચોગીને મુખ્ય આશય કોમારા વસ્થા તરફ મનુષ્યને આકર્ષવાનો હતો. અને કુદરતી રીતેજ વિવાહ તે અવરધથી ઉતરતી પંક્તિને ગણાતો. છતાં એટલું તો તેઓ સ્વીકારતા હતા કે મનુષ્યવેશની વદિ વારતે તેમજ સ્વતંત્ર માણસોને વધુ બચકર પાપમાંથી અટકાવવા વારતે લક્ષ આપરખ હતું. પરંતુ આમ છતાં પરમ કંથાણુ અને મુક્તિના અજિલાયિઓ વારતે તે નુકસાનકારક ગણાવું. ખ્રીસ્તી ધર્મની અસરની એક ખુબી તો એ હતી કે જ્યારે લક્ષ થતાં ત્યારે પણ દંપતીમાંથી ખ્રીસ્તી ધર્મની વિરોધતાનો ડંખ નાશ થતો નહિ. આપણે જોઈએ કે સ્નેહી સંબંધીઓમાં કેવો એક અને દ્રેષ સાંસારિક જીવન તરફ થતો આમાં પણ જે અતિશય પવિત્ર હતો તેમાં તો વિરોધતાનો દાવાનજ સળગતો હતો અને જ્યારે દંપતિમાંથી પતિ પત્નીમાંથી એ કયાં ધમતું જનુન દાખલ થતું ત્યારે તેનું પ્રથમ પગલું તો સાંસારિક સુખને અસંભવિન બનાવતું હતું.

પ્રેમી યુગલોમાં ધર્મિક પસંદગર એકાંતમાં તપસ્યા કરવાની જાહેગી અધિક ચાહતો અને જોકે બહારથી જુદો રહેવાનું એક પસંદગર પસંદ ન કરે. તે છતાં પણ તેઓ અકુદરતી રીતે સંયુક્ત રહેતાં. ધાર્મિક પ્રગતિના ઇતિહાસમાં અભ્યાસકેને આ જાતનું સત્ય જેમાં ધર્મ ગુરુઓએ વિવાહના વિરોધી પ્રકારના શિક્ષણથી જ્યા પતિમાં મિનનતા પેદા કરતી હતી. તે અપરિચિત નથી.

આ વિષયના ચોડાકે હજારોનજ બસ યુદ્ધ પડશે. St. Vilusને એ બાળકો યથા પછી ધર્મની ધક્કા લાગી હતી. અને તેની સ્ત્રીએ ઘણી વિદ્યાપના અને ચાચના કરી તોપણ તેને વિયુક્ત રહેવું પડ્યું હતું. St. Ammor પોતાના વિવાહના સંબંધને લીધે પ્રથમ મેળાપને વખતેજ પોતાની બાથાને પરણીત સ્થિતિની અનિષ્ટતા ઉપર બાવણ આપ્યું હતું અને આ ઉપરથી હવે વિયુક્ત રહેવું પસંદ કર્યું હતું. St. Abratiam પરણે તોજ સત્રિએ સ્ત્રી પાસેથી ભાગી નાઠો હતો.

(અપૂણ.)

અન્તે એકતો છેજ.

(લેખિકા:—સ્વયં.)

હવે શું કરે? કાંઈ નથી સમજાતું. આ બધંકર અધિકાર કંઈપણ નથી દેખાતું. કાંઈ પણ માર્ગ નથી? કદાચ હોય, તો બતાવનાર કોણ છે? કોને પૂછું ક્યાં જઈ? મારે બાળ્ય કોણાદલ યદ્ય રહ્યો છે. કાંઈ સંભળાતું નથી. સાંભળવા માટે કાન માંડું છું પણ પ્રપત્ન વ્યર્થ કાંઈ સહાયક નથી. કાંઈ ધીરજ આપનાર નથી. અરર? હે પ્રભુ? આ શું? પથ્ય કાલ? ત્યારે શું મ્હારું જીવન નકામુંજ નશે? નશે શું? ગયુંજ, એમ કાં ન કહું? જે ગયું તે ગયું એ સંભારે શું થાય? વ્યતીત કાલના સ્વપ્નો રમરણ કરીને શું કરે? મ્હારે હાથેજ જાણી જોઈ આ અધિકારમાં સપડાઈ ન સહેવાતું સહ્યું; ન સાંભળવાતું સાંભળ્યું. ન જોવાતું જોઈ બાકી શું રહ્યું? સર્વ પદાર્થ મોજુદ છે. પણ તે મ્હારે શું કામના? વૈભવ, વિલાસ, સાદુભી સર્વ છે પણ આત્માને શાન્તિ આપનાર એમાંની એક પણ વસ્તુ નથી. હાય? આ કકલાટ પણ હવે શા માટે? મ્હારું કાંઈ નથી; હોવા છતાં પણ અત્યારે કાંઈ નથી. હે પ્રભુ? તારા પ્રત્યે શ્રદ્ધા છે. પણ તે આવા સમયે તોફાનમાં પડેલી હોડીની પેઠે યદ્ય રહી છે. મ્હારી ધણી ધણી ધારણાઓ હતી એકે ન બર આવી. આ બધું સહું છું તે સત્ય ભવાંતરનો મ્હારો સંગાતી યશે. મ્હને જે જીવિ પૂર્વ યુગના યોગે મળી તેનો ઉપયોગ ન થયો. અરર? જીવનને હવે ક્યાં સુધી ટકાવી રાખું? મ્હારામાં સમજણ ન હોત તો સારું હતું. મ્હને આટલું દુઃખ ન થાત. એ મ્હારાજ પાપકર્મનો કલ્પ. કાંઈ માની નથી? મ્હારો ખુલાસો કોણ કરે? મ્હારી મુંજવણ કોણ મટાડે? અરેરે હે પ્રભુ? મ્હારી અંદરની વેદના તારા સિવાય કોણ જાણી શકે છે? હું અત્યારે આ અધારા ઝોગમાં પોક મુકીને છાતીકાટ રડું છું પણ કોણ સાંભળે છે. પ્રભુ? મ્હારી વેદનાનો ભાગીદાર કાંઈ છે ખરું? હેય તો ભાગ ન લે? અરેરે હવે નથી રહેવાતું. નથી સહેવાતું, એક પણ પણ યુગ સમાન ભાસે છે. હાથે શું કરે? બસ હવે તો કાંઈ નહિ. હે પ્રભુ! હું આ દશામાં ગરક થઈ મ્હારી પધારીમાં પડી પડી મ્હારા આસીકા આંસુઓથી પલાળતી હતી, એટલામાં ટપાકિયાએ શુભ પાડી કે—

યશોદા બહેન—તીલકે કાઢારી...

હું એકદમ ખારણા ઉપાડી બહાર આવી તો એટલે પડેલું કવર જોયું. કવર લઈ ફાડ્યું. હિંચકે બેસી વાંચવા લાગી. થાણા ૨-૪-૨૩. પુન્ય માતૃશ્રીના ચરણ કમળમાં

વિનીતના વિનય પૂર્વક પ્રણામ વાંચજો. હજી સુમધી તમારા તરફથી કારણ નથી તેથી ચિન્તા થાય છે. હું આનંદમાં છું. કોઈ જાતની શીકર કરશે નહિ. જોઈતું કરતું મંગાવજો. વિશેષમાં બેન સ્ત્રીઓને બદલ પૂર્વક માલમ થાય કે તારાં તરફથી એક પત્ર મળ્યો હતો તેમાં તારા મનમાં તો એમજ થઈ આવ્યું કે હું ઉત્તર ન લખતાં પોતે આવી પ્રત્યક્ષ ખુવાસી કરે. પણ જે જાણતો તને દુઃખ આપનારી જણાય છે તેમાં તું પોતે જાણી જોઈને શા માટે બાગ લે છે ? તને વધારે લખવું અને સમજાવવું સ્થળે દીવો દેખાડવા જેવું છે. મદારા કરતાં તો તારામાં વધારે જ્ઞાન વધારે સમજ છે. હું મોટેા છું તોપણ શું તારા કરતાં મદારામાં કાંઈ વધારે સમજવાની શક્તિ નથી. આતો અધિકા જોનારને રસ્તો જતાવે તેવું લાગે છે.

અરે બહેન ? તું આમ શું કરે છે ? જરા ધીરજ ધર. તારા જીવનમાં ગમે તેવાં પ્રસંગો અને પરિણામો જરાએ નિરાશ ન થા. ધીરજને ન લાગ, આશાને ન છોડ, ઉત્સાહને ન રૂકી દે. અને પ્રયત્નમાંથી ન વિરમ. ગમે તેટલી નિષ્ફળ-ખરાબ સ્થિતિ થઈ જાય અને આપત્તિના હુગર પોતાના ઉપર છોડે આવી પડે તોપણ ઉચ્ચ હૃદયને સિદ્ધ કરવાની તારી બાવના દોષ તો તેના માટે “હું અનિષ્ટાચી છું” એમ જરા પણ મનમાં લાવતી નહિ. અરે બહેન ? સર્વ રીતે પોતાની-ધારણા જ્ઞાણ-દુ સિદ્ધ કરવાને તને અધિકાર છે. તું ગમે તેવી અવસ્થામાં હોય તોપણ તારું હૃદય સાધવા માટે કોઈ આડે આવી શકે તેમ છેજ નહિ. નિષ્ફળ સ્થિતિરૂપ, દુઃખાશ્વ મનમાં-ખાડામાં પડવાનું બની ગયું હોય તો તેથી તને સંકોચાવાનું કે શરમાવાનું કે નિરાશ થવાનું પ્રયોજન નથી, પણ તારી આત્મ બાવનાને અર્ધાનુ ઉચ્ચતર જણાવિંદુને ન સુલતી તારા આત્મને પ્રભુ પરમાત્મા બાણી અભિશુભ કરી તારી દૃષ્ટિને સ્વ દર્શન સાધવા બાકી રાખ, પ્રયત્ન કર, આશા, ઉત્સાહ, ધૈર્ય, પ્રસન્નતા, અધિકૃતપણું શાન્તિ બળ વગેરેને ધારણ કર. કોઈના દોષ કાઢવાની જરૂર નથી. કોઈના લીધે આપણને દુઃખ પડે એમ લાગે છે પણ એને હું તો જીતી ગયું છું. દારણુકે એતો નિમિત્ત માત્ર છે. સખ ખ તો આપણા કરેલા દર્શના ફોજ છે. ચોડા સમયમાં પ્રત્યક્ષ મંદી બધી વાત કરીય. હું તને નિરાશથી કદાપિ ઉગારી ન શકું તો તને છોડીને હું એક મીનીટ પણ મદારા સખ માટે જીવી જા નહિજ પડું એટલી તું ખત્રી ગમજે પ્રભુ કૃપા જોઈએ. ધરમાં સર્વને સંભારીયું રહેજે. પત્રને ઉત્તર લખજો — એજ

સિ. વિનિતના સ્નેહ પ્રણામ.

પત્ર વાંચીને હું એમનાં હસી, તે વખતે હું હતીજ એલી. ધડી પટેલાં, ગદરી શી દયા હતી અને હવે શી દયા મધ ? મને લાગ્યું કે હું કુળી બતી હતી મને કોઈએ દાસ બનીને બચાવી લીધી, હું બચકર અખિના વચ્ચે બળી મરતી હતી તેમથી કોઈએ બચાવી લીધી, હું ઉપરથી પડી જતી હતી મને કોઈએ અધવચમાંથી ઝીલી લીધી. આ શું થયું ? પ્રભુ ? આ મદારા બાદના માટેજ હું જીવીશ તું મને અને મદારા મદારા બાદને તારા ચરણમાં એકી સાથેજ શરણ આપજો એજ યાચના એજ પ્રાર્થના, મને લાગ્યું કે જગતના સંખ ધી સર્વથી વધુ તો નથીજ અતિ એક તો છેજ.

જૈન વર્તિતા વિદ્યામતે રૂ. ૧૦૧ની ભેટ આપનાર.

સ્વર્ગવાસી સૌંઠ અબકબહેન સંઘવી પાનાચંદ કીરચંદના ધર્મપત્ની.

રહેવાશી મોરબી-કાકીયાવાડ.

તેના મંત્રી કુરસિંહે પહેલાં એવો નિશ્ચય કર્યો કે આપણે કુમુદકુમારીનું હરણ કરવું. આ વાત રાજાને પણ પસંદ પડી તુરત તે કોમને મોટે લાયક સરદાર જોરાવરસિંહ રામનગર જવાને તૈયાર થયા, ત્યાં કેટલાક સરદારો વેશ બદલી, છુટા છવાયા રહેવા લાગ્યા, સાયકાળે સર્વે લાંભોગા થતા ને રાજકુમારીને ઉપાડી જવાનો સમય ક્યારે મળે તેની રાહ જોતાં. આખર કેટલાક દિવસે તેમની ધારણા સફળ થઇ, કે એક દિવસ સાંજનાં સમયે કુમુદકુમારી ચાર સખીઓ સાથે વનલીલા અવલોકવાને નગર બહાર ગઇ. તેનાં રક્ષણ માટે આઠ સિપાઇઓ હતા. આ વાતની ખબર પડતાં જોરાવરસિંહ તત્કાળ તેનાં માથા સાથે શહેર બહાર નીકળ્યો. આવા એકાન્ત સ્થળનો લાભ લઇ રાજા કન્યા પર હુમલો કર્યો કુમુદકુમારીની સખીઓ તો બહી ગઇ, ને તુરત તેઓ ધર તરફ રવાના થઇ. કુમુદકુમારીની બાળ લેવા પણ ન રહી. બનેલી વિગત રાજાને કહી. જોરાવરસિંહ અને તેના સાથીદારોએ રાજકન્યાના ચોકીદારો જોટલા બાગી ગયા તેટલા બચ્યા અને સામા થનારાને મારી નાંખ્યા. રાજકુમારીને લઇ મનહરપુર તરફ રવાના થયા થોડી મુદતમાં તેઓ મનહરપુરમાં આવી પહોંચ્યા મહારાજા અધિકારસિંહને આ ખબર થતાં તેઓ જોરાવર સિંહ પર બહુ ખુશી થયા. ને બહોસ પણ આપી. બાદ કુમુદકુમારીને અનેક પ્રકારે સમજાવવા માંડી પણ તે રાજકુમારીએ તેનો તિરસ્કાર કરી રપટ ના પાડી. આથી પાપીએ રાજકુમારીને એકાન્ત મહેલમાં કેદ કરી જે મહેલ નર્મદા નદીના કીનારે આવેલો હતો, અને તેની સેવામાં નિર્મળા એ નામની રમણીને રાખવામાં આવી. કુમુદકુમારી કેદખાનામાં દુઃખના દિવસો કાઢવા લાગી. રાજકુમારીના હરણની જાણ થતાં રામનગરમાં ઢાઢાકાર થઇ રહ્યો, મહારાજા કેશરીસિંહ અને રાણી કુંદુમતીના શોકનો પાર રહ્યો નહિ. તેમણે ઘણી શોધ કરાવી પણ રાજકન્યાનો ચતો લાગ્યો નહિ. આથી રાજારાણી શોકમાં દીવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યાં, ચંદ્રનગરમાં આ વાતની જાણ થતાં શુરસિંહના શોકનો પાર રહ્યો નહિ, તેને અધિકારસિંહ ઉપર વહેમ ગયો.

તેની તપાસ કરવા માટે પિતાની આજ્ઞા લઇ મિત્ર મોહનલાલ સાથે સસ્ત્ર-અસ્ત્રથી સજ્જ થઇ વેરા બદલી મનહરપુર જવાને તૈયાર થયા, કેટલાક દિવસે તેઓ મનહરપુર આવી પહોંચ્યા કુમુદકુમારીની તપાસ કરવા લાગ્યા. તપાસમાં ઘણા દિવસ વ્યતીત થયા પણ કંઈ પત્તો મળ્યો નહિ. શુરસિંહ શોકસમુદમાં ડુબી ગયો. બાદ એક દિવસ સાંજના મોહનલાલને ફરતાં ફરતાં એક સરદારનો બોટો થયો. એ સરદારે તે વખતે પુછળ દાર (મધ) પીધેલો હતો. મોહનને જોઇ તે નજીક આવ્યો, ને નકામાં લવારા કરવા લાગ્યો, ચાલાક મોહને સુકિતપૂર્વક તેની પાસેથી મનહરપુરની સઘળી હકીકત મળવી લીધી. તે સરદારે અધિકારસિંહની ઘણી નીંદા કરી. તે સાથે કુમુદકુમારીની પણ વાત પ્રગટ કરી દીધી તથા મહેલ બીજેરની માહિતી મેહનને આપી દીધી. મોહને ત્રણ સોના મહેરો આપી મુવર્ણનાણું જેમ્મ તે સરદાર ખુશી થતો ને નાચ કરતો થનાને રસ્તે પડ્યો. મોહને સઘળી વાર્તા શુરસિંહને જણાવી. રાત્રી પડતાં બંને વીરો એ મહેલ તરફ જવાને તૈયાર થયા મોહને જેમ્મનાં સાધનો તૈયાર કરી એક માછી પાસેથી મછવો વેચાનો લીધો, મછવાને નદીમાં મૂકી બંને અંદર બેસી મહેલની પાછલ તે આવ્યા અને જીવના જેખમે કુમુદકુમારી તથા તેની સાથે રહેલી નિર્મળાનો ઉદ્ધાર કરી ચાલ્યા ગયા. એ બંધી બીગત આપણે વાંચી ગયા છીએ. પ્રાતઃકાળમાં તેઓ રામનગર આવી પહોંચ્યા. બંને વીર કુમુદકુમારીને લઇ નગરમાં આવી પહોંચ્યા- રાજકન્યાને જેમ્મ નયત્રોક આનંદ પામ્યા ને રાજામહેલ તરફ આ સમાચાર જણાવવા દોડવા લાગ્યા.

શૂરસિંહ તેના મિત્ર સાથે રાજકુમારીને લાઈ રાજ્ય મહેલ આગળ આપ્યો, કેશરીસિંહને રાજ્ય રાણી હર્ષ થેલાં બની કુમુદકુમારીને હૃદયે દાખી તેની ખખર પૂછવા લાગ્યાં, સદ્ગુણી કુમુદાએ અધિકારસિંહનું નામ નહિ જણાવતાં ફક્ત એટલું જ જણાવ્યું કે મને લુથારા ઉપાડી ગયા હતા તેમનાં ત્રાસમાંથી આ વીર યુવકોએ મને બચાવી છે, રાજા અને વીર યુવકોનો ઉપકાર માની સર્વને મહેલમાં લાવ્યા શૂરસિંહ મનમાં કુમુદકુમારીને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો, કારણકે જે અધિકારસિંહે તેને સંકટમાં મુકાવી હતી તે દુષ્ટનું નામ તે સદ્ગુણી બાળાએ ન લીધું. સજ્જન માણસો રાત્રના પછુ પાપ કર્મ જાહેર કરતા નથી કિશોરસિંહે પુત્રીના મિલનથી આનંદ પામી ગરીબ ગરબાઓને પુછુજી ધન આપ્યું. અને શૂરસિંહ તથા મોહનલાલને હીરાની અમુલ્ય માળાઓ પહેરાવી ખાદ્ય બે નવયુવકો ચંદ્રનગર તરફ રવાના થયા, અને ત્યાંના મહારાજને ખખર આપી મહારાજએ બંનેને ધન્યવાદ આપ્યો.

અપૂર્ણ

સુબોધક સદ્વિચાર.

લેખક-મુનિ મહારાજશ્રી કરતુરવિજયજી.

જગતવાસી પ્રાણી માત્ર એક બીજના આચારવિચાર તથા ઉચ્ચારતું અનુકરણ કરે છે અર્થાત્ બીજના જીવનને અનુસરીને બીજને પગલે ચાલીને પોતાનું જીવન વ્યતીત કરે છે. નાનાં બાળકો પોતાના માતાપીતાના વર્તનના અનુસાર પોતાના જીવનનો પાયો રચે છે. તાત્પર્ય કે જેના સહવાસમાં વધારે આવે છે તેનું વર્તન પોતે સ્વીકાર કરે છે. મોટી ઉમરના મનુષ્યો પણ બીજના વર્તનને જોઈ જોઈને પોતાના વર્તનની વ્યવસ્થા રચે છે. બીજના આચારવિચારનું અનુકરણ કરતાં પહેલાં સારી રીતે કુદ્ધિ શક્તિ વાપરવાની જરૂર છે. વગર વિચાર કરે બીજના આચારવિચારનું અનુકરણ કરવાથી પોતાના જીવનમાં અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ ભોગવવાં પડે છે. જેમ અને તેમ ઉંચા આચારવિચારવાળા મનુષ્યની પરીક્ષા કરીને તેને સહવાસ કરવાથી કે તેના આચારવિચારનું અનુકરણ કરવાથી સુખસંપત્તિના ભોગવવાળા તથા પોતાના જીવનને નીર્મળ તેમજ આનંદમય બનાવવાવાળા યશ શકાય છે. ખરાબ આચારવિચારવાળા મનુષ્યના સાથે સંભાળ પણ કરવાથી પણ પોતાના જીવનની સ્થિતિ બગડી જાય છે તો પછી તેવા મનુષ્યને સગ કરવો કે તેમનાં આચારવિચાર અદલણ કરવા તો ઘણાજ અનિષ્ટ કરવાવાળા થાય છે. દુનિયામાં સારા આચારવિચારવાળા મનુષ્ય ઘણાજ યોગ્ય હોય છે અને તેઓની ઓળખાણ કરવી ઘણુંજ દુર્લભ કાર્ય છે કારણ કે દિવસે દિવસે દુનિયામાં પ્રપંચ વધતો જાય છે. પ્રપંચી દુનિયાના માનવીઓ બીજના ભોળા જીવોને ફસાવવાને માટે ઉપરથી સારા મનુષ્યો જોવો ડોળ કરે છે અને પોતાની નીચી વાસનાઓને પૂરી કરવાને નૃપ્ત કરવાને ભોળા જીવોને ખોટા રસ્તે દોરી જઈને તેના જીવનને નષ્ટબ્રષ્ટ કરી નાંખે છે. માટે પ્રપંચી દુનિયામાં ઘણુંજ સાવધાન રહેવાની જરૂર છે. એકદમ બીજના ઉપર વિશ્વાસ રાખવા જેવું નથી. બલેને બીજ આપણા સુખને રસ્તો બતાવે પણ તેના કહેવામાં આપણે એકદમ આવી જવું નહીં. સારી રીતે પરીક્ષા કર્યા પછીજ તેના કહેલા માર્ગપર ચાલવા વિચાર રાખવો. પણ વગર વિચારે તો બીજના બતાવેલા માર્ગ ઉપર એક પગલું

પણ મૂકતું નહીં. પ્રાયઃ કરીને સંસારમાં ધણા છવો સુખ તથા આનંદના લાભના લોભે પોતાના જીવનની દુર્દશા કરી નાંખે છે. બીજાનો સદવાસ પણ આનંદ તથા લાભના માટેજ કરવામાં આવે છે. પણ જે માણસના સાથે સદવાસ સોળત કરવામાં આવે છે તે માણસથી આનંદ તથા સુખનો લાભ મળશે કે નહીં તેનું જ્ઞાન કરવાવાળા જીવ ધણાજ યોગ્ય હોય છે. આંખો મીચી જે નજીબા માણસોના પંખમાં સપડાઇ જઇને પોતાના સુખ તથા અનંદને ખોઇ બેસે છે. ઉંચા આચારવિચારવાળા માણસો પાસેથીજ સુખ તથા આનંદ મળી શકે છે. ખરાબ આચાર-વિચારવાળા પાસે આનંદ તથા સુખનો લેશ પણ સંભવ હોતો નથી. ચિંતામણી રત્ન રોહણચળ પર્વતની રત્નની ખાણમાંથી મળી શકે છે પણ કોપલાની ખાણમાંથી મળી શકતું નથી. જે માણસ પોતેજ ખોટા આચારવિચારવાળો હોય તે બીજાને સુખદિ ક્યાંથી આપી શકે અને સુખદિ ન આપવાથી સારા આચારવિચાર પણ ક્યાંથી આપી શકે અને સારા આચારવિચારના અભાવે સુખ તથા આનંદ કેવી રીતે મળી શકે. સુખ તથા આનંદ ક્યાં રહે છે તેને પણ સારી રીતે જાણવાની જરૂર છે. સુખ તથા આનંદ પોતાના આત્મામાંજ રહેલા હોય છે. કાષ્ટબીજના આપેશ મળી શકતા નથી. પોતાના આત્માને સ્વચ્છ બનાવવાથી તથા નિર્દોષ અને નિરપરાધિ બનાવવાથી આનંદ તથા સુખ સ્વયં મળી આવે છે. અસદ્વર્તનથી કે ખોટા આચારવિચારથી આનંદ કે સુખ મળી શકતાંજ નથી.

ધણાખરા છવો પોતાની ઇચ્છાની મૂર્તિમાં આનંદ માને છે. પોતાની મનની ઇચ્છાઓ પૂરી થવાથીજ આનંદ તથા સુખ મળે છે. યદ્યપિ આ વાત હીક છે કે દુનિયામાં આનંદ અને સુખ તેનુંજ નામ છે કે મનુષ્યોના મનમાં ઉત્પન્ન થઇ પેહી ઇચ્છાઓ પાર પડે. મનમાં જે જે વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય અથવા મનમાં ધારેલાં કાર્ય પાર પડે ત્યારે તેને અનંદ આનંદ તથા સુખ ઉત્પન્ન થાય છે તથાપિ ઇચ્છાઓ તથા કામનાઓને માટે ખાસ જુદા રાખવાની જરૂર છે કે તે ઇચ્છાઓ અને કામનાઓ પૂરી થવાથી આ લોક તેમજ પરલોકમાં તેનાં અમૂલ જેવાં ફળ મળવાં જોઇએ જે ઇચ્છાઓ તથા કામનાઓનાં ફળ દેખીતાંતો સુખ તથા આનંદમય હોય પરંતુ પરિણામે વીધ જેવાં હોય તો તે સર્વથા ત્યાગવા લાયક છે. માટે ઇચ્છાઓ તથા કામનાઓ ઉંચા પ્રકારની હોવી જોઇએ. નજીબા ઇચ્છાઓ તથા કામનાઓને નાશ કરવો જોઇએ નજીબા ઇચ્છાઓ તથા કામનાઓને પોષવી ન જોઇએ. નજીબા ઇચ્છાઓને નાશ કરવને ઉંચા વિચારને નિરંતર વિચારવાની ટેવ પાડી જોઇએ ઉંચા વિચારોથીજ ઉંચા આચારો તથા ઉચ્ચારો બની શકે છે. બીજાનો સદવાસ પણ પોતાના આચારવિચારોને ઉંચા બનાવવાને માટેજ કરવામાં આવે છે માટે સદવાસીનું જીવન ધણુંજ ઉંચું હોવું જોઇએ દીવમે દીવમે વખત ધણાજ આર્થિક આવનો જાય છે સારી સારી વસ્તુની અછત થતી જાય છે. શોધવાથી પણ સારી વસ્તુ જડતી નથી માટે જેમ અને તેમ જરૂરિયાતો ઓછી કરતા જવું જોઇએ. દમેશાં સાદું વતન રાખવું જોઇએ. દમેશાં સાદી રિયતિમાં રહેનાર જીવન પર્વત સિદ્ધતો નથી પોતાની આર્થિક રિયતિના પ્રમાણમાંજ વ્યય થવો જોઇએ. વધારે શીર્ષતાઇ બતાવવી ન જોઇએ. ધણાઓના સાથે પરિચય પણ ન રાખવો જોઇએ. નિરંતર ચિત્ત ઉપગ્રથી બાર ઓછા કરતા રહેવું જોઇએ પોતાના મન ઉપર નકામો બાર ન મૂકવો જોઇએ. નકામો બોમ્બ નિમે મન દમાઇ જવાથી અસાંત અને નિરાનંદવાની ઉત્પત્તિ થાય છે માટે કામ પૂરેતો અને જરૂરિયાતનો બોમ્બ મન ઉપર રાખી બાકીનો બોમ્બ ઉતારી નાંખવો. દુકા જીવનને જેમ અને તેમ આનંદમય બનાવવા

સુરત જૈન વનિતા વિદ્યામને ડ્રા. ૧૦૧ની લેટ આપનાર.
શેઠ વનેચંદ રાજપાળ દેસાઈના ધર્મચિત્તની સૌ. નાનુબાઇ.
રહેવાશી મોરબી કાઠીયાવાડ.

ફરતાં ફરતાં ગાળી નાંખતો બાકીનો વખત તે હગનલાલની મુશ્કેલીયે પુત્રી સવિતા સાથે ફરવા ફરવામાં ગાળતો. તેઓ વચ્ચે ગાદ મિત્રતા બંધાઈ, પરિણામે હગનલાલે તથા તેમની પત્નિએ તેના પાસે થવાની આશા છોડી દીધી.

આજે સવિતા રોજ કરતાં જરા મોડી હતી. હડતિને જોય છે તો તેની મા કંઈ કહેતો આવુર એવી પાસેજ હતી હતી. તે બોલી, “બહેન, આજે રમેન્દ્ર મુંઝાઈ ગય છે.”

સવિતા કંપી હતી. તે એટલુંજ બોલી ચકી, “કે...મ એકદમ ?”

તેની મા બોલી, “આજે તારા પિતાપર શેકનો કાગળ આવેલો. તેમાં તેમણે લખ્યું છે કે, ‘રમેન્દ્રના લક્ષ દુકે સમયમાં મુંઝાઈના શેરીફની પુત્રી સાથે ચનાર છે તે સાંભળી તમે ખુશ થશોજ.’ તારા તરફની એની હાજતી વર્તણૂક જોતાં તે ગય તોજ સાદું એમ ધારી તારા પિતાએ તેને અત્યારની ગાડીએ આપ્યા જવા ફરમાવ્યું છે.”

એટલામાં નીચેથી ચાલી જતી બહુતી ગાડીનો અખડાટ સંભળાયો. રમેન્દ્ર ગયો. જતી વખતે સવિતાને મળવા પણ ન આવ્યો. શાનો આવે ! તેને તેની શું દરકાર ? બહી ભોળી સવિતા તકીયામાં મ્હોં છૂપાવી ખૂબ રોષ. તેણે તેને જરાયે ધીકાર્યો નહિ. તેણે પોતાના નસીબનોજ વાંક કાઢ્યો. તેની બમદોષ કરતું કાઢતું કહેતું તો તે સાંભળેજ શાની !

૩

તે પછી સુરતનું ઘર સુનું લાગવા માંડ્યું. સવિતાએ પણ પોતાનો બાલિશ સ્વભાવ છોડી યુવતિપદ ધારણ કર્યું હતું. એક સાંજે વખત પસાર કરવા તેણે એક પેપર લઈ વાંચવા માંડ્યું. એટલામાં નીચલા સમાચારે તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું.

લક્ષ

મી રમેન્દ્ર ધીરજલાલ મહેતાના-મીસ હીરા કાનદાસ પારેખ સાથે.

પેપર ફેંકી દઈ તે પોતાની વડીના એક ખુશમાં ચાલી ગઈ. પાસે કોઈ ન હોવાથી વિચારમાળા ફરવતાં તે લઈ ગઈ જગીને જુએ છે તો પાસેજ રમેન્દ્ર બેઠો હતો. તે બોલી હતી, “બાહો ! તમે ક્યાંથી ?”

રમેન્દ્ર બેઠો. “બહાલી સવિતા, પાસે એક પાણીનું-હો કચુલવા. તું સાંભળશે ખરી ?”

તે બોલી, “પણ તમે તો પરણ્યા ને ?” રમેન્દ્રએ ડોકું ધુણાવ્યું.

તે બોલી, “મેં પેપરમાં વાંચ્યું ને ?”

તે બોલ્યો, “પહેલું તો હું રમેન્દ્ર નથી.”

સવિતાએ પૂછ્યું, “ત્યારે તમે કોણ છો ?”

તે બેઠો, “રમેન્દ્ર મારો મિત્ર થાય છે. તેની પરીક્ષા પહેલાં તે મીસ હીરાને પરીતે પરણેલો હોવાથી તેના પિતાના ફરમાન મુજબ તે અડીઆ આવી શકે એમ ન તેથી તેણે મને મોકલેલો. તે ગમે તેમ કરી માન સાથે પાસ થયો. પછી તેણે પોતાના પાસે આ વાત કહ્યું કરી. તેણે તેની ફરજથી ખૂબ ચક્ર તેને, મારી આપી છે એટલુંજ પણ આ બખર પર એણેજ છપાવેલી. તેને નામે તારી સાથે સંબંધ બાંધવાં મ દીલગીર છું પણ.”

તે વચ્ચેમાં બોલી હતી, “નામમાં શું ? બહાલા, રમેન્દ્ર કે ગમે તે નામે તમે તે તેના તેજ છો આ દેહ તંમને અપણું ક્યો છે. તે સ્વીકારી દારીને ફતફત કરો.” *

મથવું જોઈએ. ઉંચા અને કીમતિ જીવનવાળાના જીવનમાંથી દરેક પ્રાણીને પોતાના જીવનને પુષ્ટ બનાવવા માટે અત્યુત્તમ પદાર્થ મળી આવે છે.

નામમાં શું ?

(લખનાર—શ્રી. ભદ્રપ્રસાદ દિવાન.)

સવારનો સમય હતો કેજીઆરી મહિનો શરૂ થઈ ગયો હતો. યુનીવર્સિટીની મોટી પરીક્ષાઓ લેવાવાને માત્ર એક મહિનાની જ વાર હતી મુંબઈના હયુજસ રોડ પર આવેલાં કોલેજની હોસ્ટેલનો દેખાવ જોવા જવો થઈ રહ્યો હતો. મોટી રાત સુધી વાંચીને સતેલા વિદ્યાર્થીઓ હજી ધોરતા હતા. સવારમાં વહેલા હઠી વાંચનારા વિદ્યાર્થીઓ “હાસ” કરી ચોપડી ઉંચી મૂકી દઈ આ વખતે આજસ મરડતા હતા. રાતે વહેલા સઘ મોડા હાલના વીરો “સાજુ બહુ મોડું હાલુ” એમ બબડી કયો વિષય વાંચવો એ સુઝ ન પડતાં એક પછી એક ચોપડી લઈ-આમ તેમ ઉચકાવી-પછી મૂકી દેતા હતા. એટલામાં ટપાલીએ બૂમ પાડી, “રમેન્દ્ર ધીરજલાલ મહેતા.”

રમેન્દ્ર અમદાવાદના જાણીતા મોલ માલોફ સર ધીરજલાલનો એકનો એક પુત્ર હોઈ આજ હોસ્ટેલમાં રહી પી. એ. નો અભ્યાસ કરતો હતો. ધોડીવાર પરજ તે ચોપડીની પ્રખ્યાત હોટલમાં જઈ સાંઢ તથા નાસ્તો લઈ આવ્યો હતો. આ વખતે તે મોંમાં સીગારેટ ધાલી ગંધેરીમાં લહેરથી ફરતો હતો. ઉપલા શખ્દો સાંભળી તે દોડી આવ્યો કાગળ લઈ, અક્ષર જોળખી, ફેડીને વાંચવા મંડ્યો.

“ભાઈ રમુ,

તારો કાગળ પહોંચ્યો છે. તારી પરીક્ષા માર્ચમાં થવાની છે તે જાણ્યું. તેને માટે તું વાંચતો તો હશે પણ મારો વિચાર એવો છે કે આ છેલ્લો મહિનો તારે આપણા સુરતના એજન્ટ હગનલાલ દલાલને ત્યાં જઈ ખૂબ વાંચવું. મેં તેને આ ભાવ્ય લખી દીધું છે. માટે આ કાગળ પહોંચે તેજ દિવસે રાતે નીકળી સુરત જાજો. કાગળ લખતો રહેજો.

લી.

ધીરજલાલના આશીય

તા. ૬. તારાં માતૃશ્રી ને પણ તને આ છેલ્લી પરીક્ષામાં માન સાથે પાસ થયેલો જોવાની હોંશ છે.

રમેન્દ્ર વિચારમાં પડ્યો હરે શું કરવું ? આ બધી મોજાંમગને સુરતમાં તિલાંજલી આપવી પડે તે તો જાણે સમજ્યા, પણ—પિતાજીની આજ્ઞા યદ્ય એટલે જવું તો જોઈએ કાંઈ રસ્તો ન સૂઝવાથી તે કપડાં પહેરી નીકળી પડી તેના એક કોકેટની રમત દરમ્યાનના મિત્રને જઈ મળ્યો.

૨

હગનલાલ વગેરેએ ધારેલું કે રમેન્દ્ર ચોપડી વાંચી વાંચીને ખવાવી નાંખેલા મગજવાળો એક નિસ્તેજ યુવક હશે. પણ નવા આવનારને જોતાંજ તેઓની ધારણા ખોટી પડી. તે તે પુરુષોગ્મશી જીવાનીયો દોષ એક અચ્છો જોવાડી લાગ્યો. પહેલાં પહેલાં તો તે વાંચવાનું નામ શું લેતો નહિ. આખરે હગનલાલના અતિ આગ્રહને લીધે તેણે વાંચવાનું શરૂ કર્યું.

તેનાં પહેલા દિવસના અભ્યાસમાં તેણે એકદમ સ્ત્રીના અસ્પષ્ટ ચિત્રોન દર્શાવી ક્યાં ? ક્યાં ? બહુ ખરો વખત તે તેને વાંચવાને જીદી કાઢી આપેલી ઓરડીમાં ગાયન ગાઈ તથા સીસોટી વગાડી

ફરતાં ફરતાં ગાળી નાંખતો બાકીનો વખત તે હગનલાલની ચુણીપુત્ર પુત્રી સવિતા સાથે ફરવા ફરવામાં ગાળતો. તેઓ વચ્ચે ગાઢ મિત્રતા બંધાઈ. પરિણામે હગનલાલે તથા તેમની પત્નિએ તેના પાસે થવાની આશા છોડી દીધી.

આજે સવિતા રોજ ફરતાં જરા મોડી હતી. હડિને જોય છે તો તેની મા કાંઈ કહેવાને આવતી એવી પાસેજ હતી હતી. તે બોલી, “જેને, આજે રમેન્દ્ર મુંબાઈ જાય છે.”

સવિતા કંપી હતી. તે એટલુંજ બોલી શકી. “કે...મ એકદમ ?”

તેની મા બોલી, “આજે તારા પિતાપર શેઠનો કાગળ આવેલો. તેમાં તેમણે લખ્યું છે કે, ‘રમેન્દ્રના લગ્ન કુંક સમયમાં મુંબાઈના શેરીફની પુત્રી સાથે થનાર છે તે સાંભળી તમે ખુશ થશોજ.’ તારા તરફની એની હાલતની વર્તણૂક જોતાં તે જાય તોજ સાઈ એમ ધારી તારા પિતાએ તેને અત્યારની ગાડીએ આજે જવા ફરમાવ્યું છે.”

એટલામાં નીચેથી ચાકી, જતી બહુની ગાડીનો અખણ સંભળાયો. રમેન્દ્ર ગયો. જતી વખતે સવિતાને મળવા પશુ ન આવ્યો. શાનો આવે ? તેને તેની શું ફરકાર ? બન્ની બોળી સવિતા તકીયામાં મ્હોં છૂપાવી ખૂબ રોષ. તેણે તેને જરાયે ધીક્કારો નહિ. તેણે પોતાના નસીબનોજ વાંક કાઢ્યો. તેની બગદોષ કરતું કાઠતું કહેતું તો તે સાંભળેજ શાની ?

૩

તે પછી સુરતનું ઘર સુતું લાગવા માંડ્યું. સવિતાએ પશુ પોતાનો બાકિશ સ્વભાવ છોડી યુવતિપદ ધારણ કર્યું હતું. એક સાંજે વખત પસાર કરવા તેણે એક એપર લઈ વાંચવા માંડ્યું. એટલામાં નીચલા સમાચારે તેનું ધ્યાન ખેંચ્યું.

લગ્ન

મી. રમેન્દ્ર ધીરજલાલ મહેતાના-મીસ હીરા કાનદાસ પારેખ સાથે.

પેપર ફેંકી દઈ તે પોતાની વાડીના એક પુત્રામાં ચાકી ગઈ. પાસે કોઈ ન હોવાથી વિચારમાળા ફરવતાં તે કંઈ ગઈ નહીને જુલે છે તો પાસેજ રમેન્દ્ર બેઠો હતો. તે બોલી હતી, “ઓહો ! તમે ક્યાંથી ?”

રમેન્દ્ર બેઠ્યો, “મ્હાંસી સવિતા, પાસે એક પાસની મુંહો કચલવા. તું સાંભળશે ખરી ?”

તે બોલી, “પશુ તમે તોં પરણ્યા ને ?” રમેન્દ્રએ ડોકું ધુણાવ્યું.

તે બોલી, “મેં પેપરમાં વાંચ્યું ને ?”

તે બેઠ્યો, “પહેલું તો, હું રમેન્દ્ર નથી.”

સવિતાએ પૂછ્યું, “ત્યારે તમે કાણ છો ?”

તે બેઠ્યો, “રમેન્દ્ર મારો મિત્ર થાય છે. તેની પરીક્ષા પહેલાં તે મીસ હીરાને ખાતરી રીતે પરણેલા હોવાથી તેના પિતાના ફરમાન મુજબ તે અહીં આ આવી શકે એમ ન હતું. તેથી તેણે મને મોકલેલો. તે ગમે તેમ ફરી માન સાથે પાસ થયો. પછી તેણે પોતાના પિતા પાસે આ વાત કહી, તેણે તેની ફરજી ખૂબ થઈ તેને મારી આપી છે એટલુંજ નહિ પશુ આ ખૂબ પર એણેજ છપાવેલી. તેને નામે તારી સાથે સંબંધ બાંધવાં માટે હું દીક્કારી છું પશુ.”

તે વચગાંજ બોલી હતી. “નામમાં શું ? વહાલા, રમેન્દ્ર કે ગમે તે નામે તમે તો છો તેના તેજ છા આ રેહ તમને અપણુ કર્યો છે. તે સ્વીકારી દસીને કૃતકૃત્ય કરો.” *

સ્વીકાર અને અભિપ્રાય.

તિથિ તપ માણિક્ય માલા અને કુસુમ વાણી વિકાશ ભાસ્કર

૧ આ બે બુકો પરમપુન્ય શાન્ત મુર્તિ. શ્રીમાન હંસવિજયજી મહારાજ સાહેબ તરફથી મલી છે, તેમાં તીર્થતપ માણિક્યમાળામાં ખીજ સામાન્યપંચમી અષ્ટમી માનએકાદશી તીર્થોના સ્તવનો લખેલ ઘણું સારું છે. તેમજ રાહીણીતપ વીશરથાનક તપ નવપદ તપ સિદ્ધચક્ર તપ વીગેરે તેમજ ઘણું તીર્થોના સ્તવનો પણ ઉપયોગી સારું છે અને તે ખાસ મહારાજ શ્રીએ પોતે બનાવેલી છે ને કુસુમવાણી વિકાશ ભાસ્કર, તે તેઓ શ્રીના શિષ્ય શ્રી કુસુમવિજયજીની બનાવેલી છે તેમાં અતીત ચોવીશીના નામ અનાગત ચોવીશીના નામ. વીશ વીહરમાન પર્વમાનકાળમાં થયેલાં ચોવીશ તીર્થકરોના નામ. સ્તવનો. છંદો ચેત્યવંદનો. શુદ્ધવંદન જનપૂજા વીગેરે સમગ્રધર્મો ગહૂલીઓ વીગેરે સારું છે.

શાન્તિનો માર્ગ.

૨ આ પુસ્તક શ્રીમદ્ પન્યાસજી શ્રી કેશરવિજયજી ગણી તરફથી. અમોને મળ્યું છે ખાસ તેઓ શ્રીના વિચારથીજ લખેલું છે. આ પુસ્તક ઘણું સાફ છે. વાંચવા સમજવા મનન કરવા લાયક છે.

દેવભક્તિમાળા પ્રકરણ.

૩ આ પુસ્તક પન્યાસ શ્રી મહારાજ શ્રી દેવવિજયજી તરફથી મળ્યું છે. તેમાં જૈનધર્મનું ઘણું ઘણું જાણવા યોગને સમજવા લાયક ઘણું ઉપયોગી છે. ખાસ આ પુસ્તક જૈન બ્રાધઓ તેમજ ખંડેનોને ઘણું ઉપયોગી છે. માટે વાંચવા સલામજી કરીએ છીએ.

૪ ૧ વીતરાગ. મહાદેવ. સ્તોત્રમ્. ૨ સુસુખ નૃપાદિ ધર્મ પ્રભા-
વકોની કથા. ૩ આવદ્યની સંજીવ વીગેરે.

૫ પ્રગટ પ્રભાવી પાર્શ્વનાથ અથવા પાર્શ્વનાથમત્કારો.

આ પુસ્તક અમોને અમદાવાદવાળા અવેરી મોહનલાલ મગનલાલ તરફથી મળ્યું છે. તેઓ શ્રીની સહાયથી તેમજ મદદ અનુભવથી છપાવ્યું છે. પાર્શ્વનાથના જુદા જુદા નામ. તેમજ તેમની ચમત્કારી કથાઓ અને દેવોદશની બત્રા જવાને સંગવડતાઓના વિષયથી લરપુર, અને બત્રાજીઓને બાળુ માટે ઘણું ઉપયોગી પુસ્તક છે. x

૬ પ્રત્નોત્તરી બોધમાળા.

આ પુસ્તક અમો સૌ. ખંડેન હરકોર ચત્રભુજ તરફથી મળ્યું છે. ખાસ તે ખંડેનનુંજ લખેલું છે. સાધ્વીજીને શ્રાવીકાના પ્રશ્નોને ઉત્તર. આપવા તરીકે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે પાઠશાળાઓમાં તેમજ ખીજ ખંડેનોને મનન કરવા યોગ્ય છે તેનાથી જૈનધર્મનું ઉપયોગી શિક્ષણ મળશે.

આનંદના આગમનથી આત્મ અને રાંદ્ર અવધાનો દૂર થઈ જાય છે. જ્યારે આ બે ધ્યાનો દૂર ચ્યાં તો પછી આપણને આ ઇશ્વરમાં ઉદ્ધૃષ્ટ-લાભ થાય છે. જ્યારે સંપૂર્ણ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે આત્માની શુદ્ધિ રહેલી એક મહાન શક્તિ પેદા થાય છે કે જે શક્તિ અન્ય પ્રાણીઓને ધણીજ ઉપયોગી નીચે છે. સૂચક ઉદાહરણથી આપણે તપાસીએ કે જે મનુષ્ય હરકડી આનંદમાંજ રહેતો હશે. તેને જોઈને અન્ય મનુષ્ય કોઈપણ પ્રકારના ઉચ્ચારથી નિરાનંદતા દૂર થઈ જશે અને તેને પણ આનંદની અસર થશે.

આનંદી મનુષ્યને વસ્તુસ્થિતિ વિચારની પણ ધણી સુગમ થઈ પડશે. વસ્તુનરત્ન સુગમતાથી મેળવી શકશે. આનંદી મનુષ્યનું ઇવન સરસ નીચે છે, અને નિરાનંદી મનુષ્યનું રસ વમરતું હોય છે.

આનંદી મનુષ્યને તિરસ્કાર કે નમસ્કાર કનડી શકતા નથી. તેને તિરસ્કારમાં પણ આનંદ છે અને નમસ્કારમાં પણ આનંદ છે.

અવિધવા દશમી.

અવિધવા દશમી તપ-વૈધવ્ય રહિત થવા માટે સ્ત્રી જાતીએ આ તપ કરવાનું છે. તેમાં આદરવા સુદી ૧૦ના દીવસે, બ્રહ્મચર્ય પાળવું. અને, એકસાથું અથવા ઉપવાસાદીક થયા શકતી કરવું. રાત્રીએ અખીકા દેવી પાસે ગીત ગાન વીગેરે વાજાન સાથે જાગરણ કરવું. તથા અખા દેવીનું પૂજન કરવું, શ્રીફળ દશ, પકવાન દસ, વીગેરે સર્વ ફળાદીક વસ્તુ, દસ દસ રાખવી. આ પ્રમાણે દસ વર્ષ સુધી આ તપ કરવું. દરેક બાદરવા સુદી ૧૧ના દીવસે સાધાર્મિકને જમાડી સાધુને દાન આપી પછી પારણું કરે. અખા દેવીને કંકુની પીળ કરવી અંગૂઠ કરવું. તેમ પોતાને પણ અંગૂઠ કરવું અને રેશમી ચણીયો, કાંગળી, ચંદ્રનો, તથા ચક્કુ, દેવીને ચક્રાવર. પછી દીપક દસ કરવા ઉઘાપને છંદ્રાણીની પૂજા કરવી. સંધ વાતસંધ. સંધ પૂજા કરવી. આ તપનું ફળ અવિધવાપણું પ્રાપ્ત થાય તે છે. દરેક વર્ષે ઉગાપનમાં જમણું જમણું ને વેધ મુદ્ધુ એટલે કે પટલે વર્ષે શ્રીફળાદીક દસ દસ રાખવાં. ખીજે વર્ષે વીસ વીસ રાખવાં એ પ્રમાણે સમજવું આ પ્રમાણે તપાવળી નાખતા મંચમાં વાંચવામાં આવતા સ્ત્રી જાતીનેજ ખાસ ઉપયોગી ધારી ઊતારો કરેલ છે વીગેસ જાણવાની છંદા ધરાવનાર બેતો તથા માનાએ સુત્રી મહારાજધીને પછી વાકેક થયું, મુખ્ય વાત એટલી કે સ્ત્રીયો માટે આત્મી જાતનો એક તપ છે. એવું આપની જાણમાં આવે એટલા માટે આપણા વન વનિતા વિશાગ મારીકમાં મોકલેલ છે. સ્વારે સાંજ પ્રતિક્રમણ પ્રભુ પૂજા સામાયક ગુરવંદન વીગેરે વાત પણ સાથે સમજવી.

દીપચંદ્ર આધિવજી શાહ સાવનગર.

સ્ત્રી રેતને,

સ્ત્રીઓના ઘણાજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રેત નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને ખાળલગ્નથી થયેલ વ્યાધીને દૂર કરે છે. વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાણું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને માટે સમખાણ છે. બથુની બદ્ધજમ્બી, કમતાકાત, કળજયાત, સંઘડણી, પેટનું આક્રમણ, છાતીનો બળતો દાહ, ખાસ, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચોટી, (આંગોઈનું ખસવું) થોડો ખોરાક ખાવાથી પણ ભિલટી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુથા, કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, ગરકાની ફાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રી રેત નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩બી ૧ કી. ૩. ૨-૮-૦ ખાસ પદેજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરબ્રહ્મથી આ દવાથી ઘણી સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રા (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ૩બી ૧ની કી. ૩. ૨-૮-૦

એક ૩બી ચાર માસ ચાલે છે. અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩બી સાથે સખવામાં આવે છે.

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને ભયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા ભેરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે. ૩બી ૧ની કી. ૩. ૨-૮-૦

શ્વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩બી ૧ની કી. ૩. ૨-૮-૦.

ખાળગોળી.

ખાળકાને આ ગોળીથી ઘણુજ આનંદ રહે છે અને રૂપ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩બી ૧ની કી. ૩. ૧-૦-૦.

મફત !!!

ધાતુ વિકાર આર્તવ વિકાર.

મફત !!!

વધારે વિગત બાણવા અને સ્ત્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો ભંડાર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક ક્યારે લખી મફત મંગાવી લ્યો.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી સુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામને ચાલુ માસમાં મળેલી મદદ.

- ૧૦૦૦-૨-૦ શ્રીમાન શેઠ અંબાવીલાસ ડોસાણી
- ૫૦૦-૦-૦ શ્રી કુબેર ભંડાર
- ૨૦૦-૦-૦ વેલ્લયંદ ઉમેદયંદ હાઈકોર્ટ પ્લોડર અમદાવાદ
- ૧૦૧-૦-૦ મોદી જગજીવન હેમરામના દીકરા મોદી ભોગીલાલ જગજીવનના સ્વર્ગસ્થ પત્ની સૌ. જવલબાઈ
- ૧૦૧-૦-૦ છોટુબાઈ ચીમનલાલ મુનસફ. (ખોવાના પીતાની છત્રી મૂકાવી તે બદલ).
- ૧૦૧-૦-૦ સ્વર્ગવાસી સૌ. બહેન ઝમકબાઈ સંઘવી પાનાચંદ કીરચંદના ધર્મપત્ની
- ૧૦૦-૦-૦ સૌ શ્રીમતી નાનુબાઈ શેઠ વનેચંદ રાજપાળ દેશાઈના પત્ની, મોરબી કાશિવાલાલ
- ૧૦૦-૦-૦ રા. મહેતા ખુશાલચંદ જાદવજી
- ૭૫-૦-૦ નામજી અમરશી ક્ષીકટવાળા
- ૫૦-૦-૦ બહેન કમળા પરસોતમ અમદાવાદ હા. રા. બાઈ ગોડળચંદબાઈ
- ૫૦-૦-૦ રા. ઝવેરી મોણસી અમુલખ
- ૨૭-૮-૦ કસ્તુરબહેન લાલચંદ હીરાજીની વિધવા
- ૨૫-૦-૦ રા. મહેતા નેમચંદ દેવચંદ
- ૨૫-૦-૦ બહેન જવલ વનેચંદ દેશાઈની પુત્રી
- ૨૫-૦-૦ રા. મહેતા મનમુખલાલ લાલચંદ
- ૨૫-૦-૦ સુરત પરોણીગર મંડળ
- ૨૫-૦-૦ રા. મહેતા જીવરાજ ડોસાણી
- ૨૫-૦-૦ હેમચંદ નથુબાઈ હા. રા. અંબાલાલ હેમચંદ
- ૧૫-૦-૦ રા. મહેતા લખમીચંદ માણેકચંદ ખોખાણીવા
- ૧૫-૦-૦ બહેન પાર્વતી જગજીવન નથુની મા
- ૧૦-૦-૦ રા. શુક્લાચંદ અંબાબાઈ
- ૧૦-૦-૦ બહેન મણીબાઈ
- ૧૦-૦-૦ સૌ નંદકુંવરબાઈ મહેતા રાવચંદ જુહાપાઈના પત્ની
- ૫-૦-૦ સંઘવી નેમચંદ દેવકરજી
- ૫-૦-૦ શેઠ અમૃતલાલ વર્ધમાન હા. નંદુબાઈ
- ૫-૦-૦ રા. મહેતા લખમીચંદ ભુદર
- ૫-૦-૦ રા. દામોદર રાધવજી
- ૫-૦-૦ રા. મહેતા અભેચંદ કાનજી જીરીવાલાળા
- ૫-૦-૦ રા. મહેતા ઝીજી મોરારજી હા. રા. વીરચંદ
- ૫-૦-૦ રા. મહેતા સામજી ત્રીકમજી
- ૫-૦-૦ રા. રા. ઓદિલાલ ખીમચંદ
- ૫-૦-૦ રા. સંઘવી રાજપાલ વાધજી
- ૫-૦-૦ હેમકુંવરબાઈ
- ૫-૦-૦ રા. મહેતા શુક્લાચંદ ગોપાળજી હા. મગનલાલ

॥ श्री गौतमायनमः ॥

‘सुरत लैन वनिताविश्राभने अंगे प्रकट-थतुं भात्रिके

महिला भूषण.

सद्गुणनीतिविधायकलेखे रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलाभूषणमतेरसर्वस्त्रीहितकृते सततम् ॥

प्रस्तुत
४ पु.

अंक
४ धा.

लादपद
संवत्
१८९८.

वापिक
लवाजम
३१. २.

पोस्टेज
साथे

अगाड-
योग.

संपादिका:—जडेन इकिमणी २०० सा० हीश्रयंदे गोतीयंदेनी विधवा.
गोपीपुरा-सुरत.

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય.	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	સ્વભાવ અનુકૂળ કરવા સુબોધ.	સૌ. મહાલક્ષ્મી	૭૩
૨	ત્યાગદ્વારા વિકાસ.	રા. જ્ઞાનપ્રેમી.	૭૪
૩	વીણા.	રા. બદ્રપ્રસાદ દિવાન.	૭૫
૪	પ્રભાત સંગીત.	રા. આનંદ.	૭૮
૫	અદિ સા પાત્રન વા નિઃસનો ત્યાગ.	રા. જ્યોતિ.	૮૦
૬	સંવાદ.	સૌ. મહાલક્ષ્મી.	૮૨
૭	એકના.	રા. અખેલાલ મકનથ વસી.	૮૩
૮	કન્યા વિકલ્પ કરનાર પિતાને.	રા. કાસાર.	૮૪
૯	વિવેક.	રા. રા. અખેલાલ મકનથ વસી.	૮૬
૧૦	પ્રજ્ઞા અને જ્ઞેપનિ.	રા. પ્રભુશંકર વ્યાસ.	૮૧
૧૧	શ્રીઓના દર-નને.	સદગન વી. ટી. શાહરી બી. એ. એસ. એલ. બી. ચક્રીલ-કરાંચી.	૮૨
૧૨	કન્યાને ! ! !	રા. યુજ્ઞાચંદ મૂળચંદ બાવિસી.	૮૩
૧૩	શ્રીઓના શરીર શી રીતે તંદુરસ્ત રહે ?	રા. યુજ્ઞાચંદ મૂળચંદ બાવિસી.	૮૩
૧૪	બહેનોને એક પત્ર.		૮૬

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં શરી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંજોગથી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉઘાડી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું, ગૌરવવાળું તથા આત્મ-શ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિદ્ર થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-મુરત.

આ પત્ર મુરત-ચાટાના પૂલ ઉપર ટાંકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું અને બહેન રૂક્મિણી હીરાચંદ ખોતીચંદની વાધવાએ ગોપીપુરા મુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

મહિલા સૂપણ.

પુસ્તક ૪ થું.

લાદપદ સંવત ૧૯૭૬.

અંક ૪ થી.

સ્વભાવ અનુકૂળ કરવા સુબોધ.

પદ (જામના દરદો જામની જાણે—એ લય.)

ગાહેન ? ને સ્વભાવ મેળવી જાણે, તે સ્વર્ગને અહિં નાણે,
ખડું મુખ સ્વભાવ મેળવે ગાણે; હેઝે કંઈ મુખ દહાણે—ખડેન.
પાત્રે પાત્ર મળતાં ધ્વનિ ઉઠતો, સૃષ્ટિ નિયમ એ જાણે,
તો પછી શીઠ અંતરથી વિકળ થઈ, ઓહું મનમાં આણે;
તમે રત્નની છો જાણે, અમુલાં રત્નની છો જાણે—ખડેન.
રત્નખાણમાં રત્નજ નીકળે, નીકળે ના કદિ પહાણેન.
હસીત વદનથી મુખથી ન સવે કેમ, મીઠી મધુરી વાણે;*

— એ અંતર પ્રમાણેન સ્થિર થઈ અંતર પ્રમાણે—ખડેન.
કલેશરૂપી શાળજ રહી તેનો, સ્વભાવ વાણે તાણે,
અનુકૂળ ને રાખ્યો ન તેને, જાણે વળ મુંઝાણે;
એ કરશે બહુ હાણે* જીવનમાં કરશે બહુ હાણે—ખડેન.
જેવાં હોય તેવાં થઈ રહેતાં, ટળતાં વિરોધ જાણે,
કમથી સ્થિર થઈ પછીથી તેને ઉંચી સ્થિતિમાં આણે;

એ પરમ લક્ષ્ય જાણે તમારું પરમ લક્ષ્ય જાણે—ખડેન.
સાહનશિલતા દિવ્યમંત્ર જે, જીવનમાં છે પચાણે,
ધન્ય જીવન તે ધન્ય જીવન તે, વદતા રેવો વાણે;
કંઈ ધ્યાન તે પ્રતિ આણે—ખડેન.

મહાલક્ષ્મી

ત્યાગદ્વારા વિકાસ.

(લેખક:—રા. રા. જ્ઞાનપ્રેમી. બી. એ.)

Whatever does not belong to life crushes life—*Wise maxim.*

અર્થ—જે જીવનને ઉપયોગી નથી, તે જીવનને કચરી નાંખે છે.

સામાન્ય રીતે લોકો એમ માને છે કે મણી વસ્તુઓ ગ્રહણ કરવાથી આપણે શક્તિ પામીએ છીએ. ત્યાગ કરવાથી—આપવાથી આપણો વિકાસ થાય છે, એ ઘણા મનુષ્યને નવું સૂત્ર લાગશે. આપણે જરૂર ઉંડાણમાં ઉતરી આ આખતનો વિચાર કરીશું.

આપણે એમ ધારીએ છીએ કે આપણે અમુક વસ્તુઓના માલિક છીએ, અમુક વસ્તુઓ આપણી છે, પણ વસ્તુતઃ તે વસ્તુઓ આપણી માલિક અને છે. કારણ કે તે વસ્તુઓ આપણા મનને એવું જરૂરિયાત બાધે છે કે તેને જોડવા ધારીએ તોપણ તે ઊંઘતી નથી. આપણને તે વસ્તુઓનો મોહ ખીગ વિચારે આવવા દેના નથી. માટે જે વસ્તુઓ આપણને જરૂરની ન હોય, જે વસ્તુઓ નવીન વસ્તુઓને આવવા ન દે, તેવી વસ્તુઓને તિલાંજલી આપવા મનુષ્યે તત્પર થવું.

જો મારાપણનીશ્ચિન્ન-મમત્વ બાવના ઝાઝી થાય તો આ કામ ઘણું સરસ થાય. ખરી રીતે કોઈ પણ વસ્તુ આપણી પોતાની નથી. આપણે તેના પર મારાપણું આદેશણ કરીએ છીએ, તેથી તે આપણી બને છે. દાખલા તરીકે ઘર માટી, ઇંટો, સુનો, લાકડાં, કોદું, પથરા વગેરેનું બનેલું છે. તે ખરી રીતે કોઈનું પણ નથી. લોકો તેને પોતાનું કરાવે છે; અને પછી તે ઘર તે મનુષ્યને પોતાનો ગુલામ બનાવે છે.

આપણે કદાચ બધી વસ્તુઓનો ત્યાગ ન કરી શકીએ, પણ જે વસ્તુઓ આપણને જરૂરની ન હોય, જે વસ્તુઓ આપણા માર્ગમાં અડચણરૂપ થતી હોય, અને જે વસ્તુઓ આપણને બિપ્લવમાં પણ ઉપયોગી થશે કે કેમ, એ પ્રશ્ન હોય તેવી વસ્તુઓ—દાખલા તરીકે જુનાં પ્રસ્તકો, માસિકો, નાના નાનાં ચોપાનીઆઓ, ફરેલાં, છૂર્ણ વસ્ત્રો, નકામો ચપ્પ ગયેલો અને ઉપયોગમાં ન આવતો સરસામાન, ભાગેલાં, તથા ઉપયોગમાં ન આવતાં વાસણો વગેરેને જેમ અને તેમ જરૂરીથી ત્યાગ કરવા તત્પર બને. તેનો ત્યાગ કરવાની તૈયારી ધ્યાનમાં છે, પણ હજી તેનો રાગ ઝાડાતો નથી.

“ રાગ અને ત્યાગની વચ્ચે હંધું તે ઝુલવું હતું. ”

જો તમને એમ લાગતું હોય કે તે વસ્તુઓ ઊંચા જેવી છે, તો તે કાંઈ એકદમ કરો. કારણ કે જેમ-સમય વધતો જાય છે, તેમ ત્યાગ કરવાનું કામ અધિક થાય છે.

વસ્તુઓના સંબંધમાંજ આવી શ્ચિત રાખવાની નથી, પણ જે કચ્છાઓ તથા વાસનાઓ તમને તમારા માર્ગમાં અડચણરૂપ લાગતી હોય, તેનો ત્યાગ કરો. કેટલીક ક્રિયાઓ તથા કેટલાક રિવાજો અનુપયોગી છે, તથા આપણા વિકાસમાં તથા શક્તિમાં વિધિ કરતો છે. તે જો જેમ અને તેમ જરૂરીથી ત્યાગ થાય, તેમાંજ આપણું દિલ રહેલું છે.

ઉચ્ચ વિચારો અને સાદું જીવન (Plain living or high thinking) એ કહેવત પણ આપણા આ વિષયને લાગુ પડે છે. સાદું જીવન ગાળનારને ઘણો સમય બચે છે, કારણ કે તેવું જીવન ગાળનારને ઘણી થોડી વસ્તુઓની જરૂર પડે છે, અને તે થોડી વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરતાં ઘણી થોડી શક્તિ અને સમયનો વ્યય થાય છે, એટલે વખત બચે એ સ્વાભાવિક છે. તે સમય અને શક્તિ માનસિક, નૈતિક આધ્યાત્મિક વિકાસમાં વાપરી શકાય.

આ સંબંધમાં મી. સી. જનરલ/દાસજી સ્વ સ્મરણમાં રાખવા લાયક છે. તે જણાવે છે કે વસ્તુ, દરેક લાગણી, દરેક વિચારને પૂછો કે તમને ખરી રીતે ઉપયોગી છે કે નહિ, તે તમારા જીવન સાથે એક યજ્ઞ શકે તેમ છે કે નહિ, તેનો વિચાર કરો. જો તેમ ન હોય તો તેનો ત્યાગ કરો, પણ આ કામ કાણુ કરી શકે તે લાગ કરવાને તૈયાર હોય, તેજ આનો પ્રશ્ન પૂછી શકે.

આ કામ કરવા ધારો તો પૂર્ણ મનથી કરો. જ્યાં સુધી મનુષ્ય છૂટછાટ મૂકે, ત્યાં સુધી તે ખરા હૃદયથી લાગ કરી શકે નહિ. પ્રથમ હૃદયથી નિરપેક્ષગી વસ્તુઓ, વિચારો, વાસનાઓનો ત્યાગ કરો, અને પછી પ્રથમ તકે તેને જતાં કરો. કારણ કે જે પ્રમાણમાં નિરપેક્ષગી અને અશુભ વાતોનો તમે ત્યાગ કરશો, તે પ્રમાણમાં ઉપયોગી અને શુભ વાતો તમારા પ્રત્યે ખેંચાઈ આવે છે, કારણ કે કુદરતમાં ખાલી સ્થાન રહી શકે નહિ.

મનુષ્ય ધારે તો આ કામ કરી શકે, કારણ કે આત્માની શક્તિ અનંત છે, અને આત્મા જો પોતાના સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરે તો ત્યાં તેને એટલો બધો આનંદ થાય કે તે બાહ્ય વસ્તુઓ વિના ચલાવી શકે. જે મળે તેમાં સ્વસંતુષ્ટ બનો, નિરર્થક અને નકામી ધણેલી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરો, એટલે તમારો ખરો વિકાસ થશે.

વીણા

(લખનાર શ. ભદ્રપ્રસાદ દિવાન.)

વીણા મરીચ કુટુંબમાં ઉછરેલી હોવા છતાં મર્ચુરિ અને નક્ષત્રવાળી હતી. લગ્ન પછી તે એન્ડ્ર્યુને જન્મ આપી હંમેશની માંડગી ભાગવવા લાગી. શોકો તેના પતિ નગેશની દયા ખાવા લાગ્યા; તેઓ જાણતા ન હતા આજ નગેશ એક રાત્રે તેના સાથે જોઈ રહ્યા હતા અને આવી સાંધી જેવી સ્ત્રીના પોતાના જેવા અગિયાર માણસ પ્રત્યેના પ્રેમથી ચકિત થતા હતા.

*

~

*

*

પ્રમીલા નામની તેની એક દુરની સગી હતી. પ્રમીલાની માએ તેને વાંચતાં લખતાં તથા દિસાવ ગણતાં શીખવ્યાં હતાં પણ સિધ્ધ અને શિક્ષક આમ કરવું એ ફરજરૂપ ગણતાં અને વ્યવહારમાં તેનાથી થતા ફાયદાથી અજાણ હતાં. પ્રમીલા વખતોવખત વીણાને ત્યાં જતી. ત્યાં તેને સર્વપ્રકારનું જ્ઞાન મળતું તથા તેના સરકાર સુદ્ધ થતા.

વીણા શિક્ષણને બોળરૂપ ન ગણતી. ઘણું કરીને તે જાણતી હતી કે તેની દેખરેખ તરે પ્રમીલા ધણું શીખતી હતી. પણ તેનું કાંઈ કૃત્ય કે વચન આનાથી થતી પરોક્ષ અસરની આડે આવતું નહિ.

તે પોતે સાદી હતી. હમેશાં તે પોતાની બૂઝો કપુસ કરતી. પોતાને તેમજ બાળકોને વસ કરવાની લાક્ષણિક શક્તિ તેને અમાન્ય ન હતી. તેની અવિષ્વાન છતાં પવિત્ર સાદી, અને સંસ્કારથી ભરપૂર હૃદયી ધણી ધર્મબોધની ગરજ સારતી પ્રમીલા ગંબીર અને વિચારશીલ હતી. પોતાના વિચારોનાં વીણાની અનુકંપાની તેને ખાતરી હતી; તેથી તે પોતાની ઐર્ષ્યન હૃદયગીતે લીધે ઉદ્ભવતા વિચારોને વ્યક્ત કરવા ધણી મહેનત લેતી. વળી તે તેને કહેતી કે, 'વીણાબહેન, તમે મારે સુખે સુખી અને દુઃખે દુખી થાઓ જા. પ્રમીલાની તર્કશક્તિને ઉત્સાહથી તરફ મઠ જવાનો તેનો આશય હતો. તે તેને સાધુપુરુષોની તથા ધર્મને માટે દેહન્યાય કરનારા ઝોની વાત કહેતી. વાત ને તેને પોતાની જાતને બૂઝી પ્રભુના કમમાંજ મૂકી ધર્મ ગણેલી નાયિકાઓના દ્રષ્ટાંત પણ આપતી. વાર્તાનો ખરો રસ જમતાં કહેનાર અને સાંભળનારની આંખો અશ્રુસાગની પણ ત્યારે તેણે જાણ્યું કે, પ્રમીલા એકાદ મટીર કર્ણ કરી બતાવવાના સમયની રહ જોવામાં વર્તમાનકાળને જોણે કાંઈક બૂઝવા લાગી છે ત્યારે તેણે તેને બીજી નાયિકાઓની વાર્તા કહી સંભળાવી. તે તેને કહેતી કે, જો સ્ત્રીઓ વિશે આપણે એકાદ મહત્વના કામને લીધે જાણીએ છીએ તેઓએ ધણી નીરસ વાર્તાઓએ કરીને અપૂર્ણતાનું મંદિર બાંધ્યું હશે. વળી તેઓએ સમાપ્તિપત્ર પહેલાં કર્તવ્ય વેદિપર ફેટલાંક નાનાં અસિદ્ધાન મૂક્યાં હશે. વગેરે.

વળી તે કારીગરો કે જોઓ પોતાના આનંદ અને આશમનો ભોગ આપી પવિત્ર કાર્યો તરફ સહકર્ય રહ્યા હતા છતાં જોઓનાં નામ કદી અમર થશે નહિ તેઓના દાખલા પણ તે તેને આપતી.

પોતાની પુત્રીને ખીઆતો વગાડતાં ન શીખવવા માટે પ્રમીલાની મા તો વીણા તરફ આસનોપની લાગણીથીજ જોતી.

*

*

*

*

વીણાનું શરીર ધસાતું ગયું. પ્રમીલાની તેના તરફની આસક્તિ તેના સુખમાં વધારો કરતી.

પણ તે અને પ્રમીલા જાણનાં હતાં કે આ બધું પગી અને તેની મા તરફની ફરજ પહેલી.

વીણા તેને કહેતી કે, તારી પહેલી ફરજ તારી માનું કશું માનવાની છે જે નામે જૂનાનું જોઈએ નહિ. હું તને જોઈને ખુશી થાઉં છું પણ તું અર્ધીઆ ન આવનાંજ હું કારણ સમજી જાણ્યું તેને તારી જરૂર વારંવાર પડે એ જનના જોગ છે.

તે ધમાનીજ ચાલી. તેનો પુત્ર અવધાસાર્યે જ્યારે છેલ્લી વાર પરગામ ગયો ત્યારે વિણાને લાગ્યું કે, હું હવે એને ફરીથી જોઈ શકાય નહિ. તે ધીમે ધીમે બારી આગળ ગઈ અને તેને જોતો જોઈ રહી

બીજવાર ને આવ્યો ત્યારે તેની ખાત્રા અવસાન નિમિત્તે બોલાવ્યો આવેલો.

*

*

*

*

*આ બાલ ૧૬ પર એક વ્યક્તિ સ્મૃતિ પાસવનમ આચાર્યન કરી રહી છે-જેણે જીવનાં અર્થમાત્ર આપ્યું. જે માત્ર અમવાતેજ સરજાઈ હતી; જે નવ પવિત્ર અને ધીરજથીર જનતામાંજ સનેલ માનની-શીયારી હમેશની માંદી વીણાની સ્મૃતિ !

❧ પ્રભાત સંગીત. ❧

આવ્યું આ પ્રભાતઃ જાગો;

દિવ્ય આ પ્રભાતઃ જાગો.

અંધકાર મય નિંદ્રા ત્યાગી તેજ પ્રભાત નિહાળો;

પ્રજા આજસ હર કરી પ્રભુના સુવિચાર વિચારો...આવ્યું.

ઋષિ મુનિઓના જાગો ?

ઉઠો કાર્ય સંભાળો ? આવ્યું આ પ્રભાત.

સ્મરણ કરો પ્રભુ ચરણ તણું પ્રભુનાં ગાન ગજવો ?

દિવ્ય ધામની વાટ લઈને આનંદ સૌ વાધો.

ભૂલી અપવિત્ર વિચારો;

દુદ્ર સ્વાર્થની વાત વિસારો.

રામ, કૃષ્ણ તણાં જાગો ?.....આવ્યું;

મધુર વાયુ લહરીઓ શીળી ઉત્સાહ દીલે ભરતી,

શાંત પવિત્ર સુમંગલકારી ઉર્મીઓ ઉભરાતી.

નવ ચેતનમાં ડુબવતી,

શાંતિ માર્ગ સૂચવતી.

ચાલો જાગો ! કુમારો....આવ્યું આ પ્રભાત.

“જય પ્રભુ, જય દેશ” ગર્જી ઉઠો શિથીલતાને ત્યાગો;

દેશ જૈન ઈશ્વર કે લીધે કર્તવ્યમાં સૌ લાગો.

ભારતનાં સંતાનો !

પ્રભુના કરીએ કામો

જૈન નિજ સંભાળો....આવ્યું આ

પવિત્રતાને ઘણ્ણચર્યાના મંત્રો સુખથી જાપીએ,

હોમીએ હૃદય જાત આપણી સુંદર પંથ વિચરીએ.

પળપળ પ્રભુને સ્મરીએ,
 પ્રભુ કાચ પ્રાણ પાથરીએ,
 ભારતનાં દુઃખ હરીએ,
 કમર કસો વીર ણાળો....આવું આ.

હૃદય મંદિરે હે નાથ ! આવીને વિરાજે,
 પ્રેમને પ્રકાશની ત્યાં દિવ્ય મૂર્તિ સ્થાપો; હૃદય.

અંધકાર દૂર કરી,
 દિવ્યતાથી આત્મભરી.

આપના પ્રકાશથી જીવન બધું ઉગ્મળો-હૃદય.

ચ્યુલ ચક્ષુ પડળ તોડી,
 દષ્ટિ દોળને પછોડી.

આપો દિવ્ય નયન નાથ, નાથ મુખ જોઈ હૃદય,
 નાથ મુખ જોઈ હું પ્રેમ ખીચૂં પીઠ.
 રૂપ સમુદ્ર જોઈ જોઈ પૂર્ણ લીન થાઉં હૃદય,

આનંદ.

અહિંસાપાલન વા નિન્દાનો ત્યાગ

ત્રેજીવન—‘ન્યોતિ’

દરેક ધર્મમાં કેટલાક નિયમો હૃદયે અપાયલા છતાં, તે સાદા, સરલ, અને ચાલુ વ્યવહારમાં ચંપી શકાય તેવા છે. જેટલા તે સાદા, સરલ, અને ચાલુ વ્યવહારમાં મુકવા જેવા છે. તેટલાજ પ્રમાણમાં તે અવશ્ય-ગ્રોહકસ પાળવાના હોય છે, કે જે સર્વોચ્ચ, હૃદયપૂર્વક બાળક, યુવાન, ઐશ્વર્ય અદસંસારી, વિદ્યાર્થી વૈરાગી વીગેરે સરખી રીતે પોતાના જીવનમાં ચંપી શકે, પ્રગટાવી શકે.

જો નિયમો એવા છે કે, જે સાધારણ વ્યક્તિથી પણ પાળી શકાય. તે માટે યોગ, સિદ્ધિ કે શક્તિ કે કોઈની સહાયતા વા બોધની જરૂર પડતી નથી. જરૂર માત્ર એટલી હોવી જોઈએ કે, તેઆત્મ, મારા ધર્મમાં તેના સ્થાપકથી, ધર્મશુદ્ધિ, અપાયેલ છે તે મારે ખરા ધર્મ તરીકે તે આત્મ પાલનમાં મુકવા જરૂર પ્રયાસ કરવો જોઈએ. પ્રયાસ માટે ઈચ્છા અને ખાત, દૃઢતા એજ જરૂરની આગત છે. ધર્મની આગત તરીકે તે માનતા હૃદયે ધર્મ પ્રત્યે ખરેખર પુન્યભાવ

હોય તો-તેમાં અપાયેલ જીવન વ્યવહાર આતાઓ તો અવશ્ય સંસારી જીવનમાં પળાવી નોંધાઈ દરેક ધર્મનું મૂળ હયા “ અહિંસા પરમો ધર્મ ” છે. દરેક જુદા જુદા ધર્મના અને પંથના તે કયુલ તો કરે છે. અને બંદુજ મોટાથી ઘણા લોકો કહે છે અમારા ધર્મ જેવો મોટો કોઈ નહિ. અમારા ધર્મ જીવમાનું પાલન કરમાવે છે. અમારો ધર્મ “ અહિંસાપરમોધર્મ ” પુકારી રહ્યો છે એમાં ખાસ કરીને જૈન ધર્મીઓ તો ચોક્કસ કહેશે કે, ને કે તેથી આતા સર્વ ધર્મમાં છે. કારણ દરેક ધર્મ તે મહાન કૃપાળુ પિતાની કૃતિ, જશીસ અને આતા છે. અને તે આતા સાવનાર તેનો સંદેશ ફેલાવનારા-તેના દૂતો, ધર્મસ્થાપકો, ધર્મગુરુઓ પુરુષધાની મૂર્તિઓ છે. તેઓએ દિવાનો અર્થ ઘણી રીતે સમગ્ર તરેવો બોધ આતા આપેલ છે. દિસાનો અર્થ કોઈનો જીવન લેવે એમ થતો નથી. દિસા ઘણા પ્રકારની છે. અને તેટલા પ્રકારે આપણે અથા દિસેકો પણ ધીએ. ઘણી રીતે આપણે અથા દિસા કરી રહ્યાં છીએ; અને જીવનનો ઘણો ભાગ એવી જાતની દિસા-માં જીવવાની છે. કારણ કે તેમાં એક જાતનો (અજાતી નગર) આનંદ અનુભવ થતો જણાય છે. આવી દિસા દૈનિક જીવનમાં આવી રહી છે. તે એટલે સુધી પ્રવર્તી રહેલ છે કે તે બંદુજ સાધારણ અને નજીવી જેવી લેખાય છે, પરંતુ તેટલીજ તે હાનિકારક અને અધોગતિએ પહોંચાડનાર છે. જેનું તે ધ્યાન ખેંચે છે તેવા નિમજ હૃદયના-આવા પ્રકારથી મુક્ત મનુષ્યોની નગર તે હોય છે. તેમને તે બંદુજ સાધારણ હુલુલ અને કુટ્ટેવ જણાય છે. આવી દિસાથી મુક્ત રહેવા શાસ્ત્રોમાં ઘણા પુરાવા સહિત આતા છે.

આ મનુષ્ય દેહરથી અમુક સમયનો આપણે કેવો ઉપયોગ કરીએ છીએ, તેનો જે સવારથી સાંજ સુધીનો દિસામ ચોક્કસ દિશથી તપાસીશું તો, સત્યને ખાતર કહેવું પડશે કે આપણો સમય બ્યથજ નય છે. બ્યથ શા માટે નય છે? ક્યા કારણથી નય છે? કોનાથી નય છે? ધ્વજા થાય તો તે કારણે અટકાવી શકાય છે? જીવનનો સહુપયોગ કરી શકાય કે કેમ? ધર્મની નાની નાની પણ આતાઓ પાળી શકાય કે? આવા પ્રશ્નો એકવાર હૃદયમાં જાગવા થાય તો ને દરેક પ્રશ્નનું નિરાકરણ આપણે પોતેજ કરી શકીએ, અને આપણેજ તે કારણ દુર કરી શકીએ; અને આપણા અમૂકા જીવનનું ધર્મપાલન વડે સાર્યક વા ઉલ્લેખની નિર્ધેક પણ આપણેજ કરી શકીએ. કોઈનો પ્રશ્ન હરી લેવા એ જેમ દિસા છે તેમ સમ્બંધી, વર્તનની, વિચારની, નિર્દયતા, સમ્બંધ પ્રદાર, કોષ, ઈર્ષા, વૈરની લાગણી, વહેમ, નિન્દા એ દિસાનાજ પ્રકાર છે. આપણે હાલ નિન્દા વિષે, દિસાનો એ પ્રકાર કાલ ધરીશું. નિન્દા શું શું પાત્ર જાનવે છે તે જોઈશું. આવા પ્રકારની દિસાથી કોઈ તદ્દન મુક્ત છે એમ ખાત્રીપૂર્વક કહી શકશે? છે તેવો કોઈ વીરો એ અંતઃકરણની શક્તિએ સત્ય કહી શકે કે તે એવી દિસાથી મુક્ત છે. જે આવા પ્રકારથી મુક્ત ન કહેવાય તો, અહિંસા આર્માં આપણી જાતને કેમ કહી શકાય? દિસા આજ રીતે કરનાં જનાં અહિંસા ધર્મનો હક કેમ રાખી રહીએ? આર્માં દરેક-દરેક પ્રકાર એટલા અથા આપણામાં પ્રવેશ કરી દીધેલ છે કે આપણા પર તેઓજ રસ્તા બોગવે છે. જે દિસા કોષ, ઈર્ષા, વૈરમાવ, વહેમ નિર્દયતા વિગેરેના પર સંયમ મેળવી આપણું આત્મ તત્ત્વ પ્રકાશીત કરવાનું છે, તેજ હુલુલો આપણા પર ફાલી વર્ષ આપણું ધ્વજી અંશી આત્મતત્ત્વ ઠાંકી ઘડ આપણને નિર્જન કરી અધોગતિએ લઈ જાય છે. પોતાના ધર્મમાં ખરી માન્યતા હોય, તેની આત્મનો સ્વીકાર હોયતો જરૂરજ આવા હુલુલથી દૂર રહેવા સતત પ્રયત્ન કરવો, આવા પ્રયત્ન દરેકો એ ધર્મજ છે, ધર્મનું પાલન; પ્રભુના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરવા હક એ તો આપણા

આત્મ-તત્ત્વને પ્રકાશીત થવા हेतु’ નેહાંએ. નિન્દા એક એવો ખરાબમાં ખરાબ દુર્ગુણ છે કે તે દુર્ગુણ એક દોષરૂપ, આત્માની ઉન્નતિમાં નડતરરૂપ અને સર્વ મહાન પાપોમાંનું એક પાપ-આહુતી સંપત્તિ છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ૧૬માં અધ્યાયના પ્રથમના ત્રણ શ્લોકમાં દેવી સંપત્તિના અર્થથી બાજીવતી કર્યું છે કે:—

“નિહરતા, શુદ્ધ અંતઃકરણ, જ્ઞાનપોષમાં દહતા, દાન કરતું, કંટિય નિઘ્રય, યમ કરવા, શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, તપ, સરલતા, અદિતિ, સત્ય, અંધેષ, ત્યાગ, શાન્તી, નિન્દા નહિ કરવી, પ્રાણી પ્રત્યે દયા, લાલચરહિત નામ્રતા, વિનય, નિશ્ચળ મન, દિમ્બન, કામા, ધીરજ, પવિત્રતા, ક્ષિત્રનસારાણ્ય અને ગર્વથી રહિત આવા શુભો દેવી સંપદ છે.”

આ દર્શાવેલ શુભો પરથી બહુાય છે કે આમાં પણ “નિન્દા નહિ કરવી” કોષ નહિ કરવો, સખ્ત શબ્દ પ્રદાર નહિ પરતુ નામ્રતા અને કામા રાખવી.

હિન્દા કાઠનું બોલી દેવા. અને તેવી નાનાવેલી કરો રહી હોય છતાં—કાનો કાઠની આલે તેવો પ્રકારની વાનો મામળવા આનુર યદ્ય ગયલા દેાય છતાં—નિન્દા ન કરવી, અપશબ્દ ન બોલવો. માહની વિરહ યાત સાંભળવાના દરાવથી સંયમમાં વાણી અને શ્રદ્ધાનિધ્યનો નિઘ્રહ તે ઇન્દ્રીયનિઘ્રાદ વા લાલચરહિતા.

જ્ઞાનરૂપી યજ્ઞમાં દુર્ગુણોનો—આહુતી સંપત્તિનો હોમ કરવા સાર શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ.

શુદ્ધ અંતઃકરણ માટે, વિચાર, વાણી અને કર્મનું તપ પછીના શુભો તો એક પછી એક સુધાહને રહેલાજ છે. અદિતિની સાથે અકોષ, નિન્દા નહિ કરવાનું શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના કથનથી સમગ્રજ્ઞ બન્ય છે. આ કથન પવિત્ર આના, પવિત્ર ગણના ધર્મ પુસ્તકમાં અપાયેલ છે, છતાં તે કર્મગિનજ કોઈ વીરજ હવાત્મા તે પ્રમાણે વર્તી નેના હવનનું સાર્થક કરે છે. (અપર્ણ)

સંવાદ.

પદ (લગન તે શું સમજો છો એલ સાહેલી એલય)

૧ લી સી—કહો ગહેન ? સાધન શાં હાલ આલે,
મન નિજ ધર્મમાં કેટલું મહાલે.
વળત તમ કઇ પ્રવૃત્તિમાં હાલે,
દિવસનો કમ તું કેવી રીતે ગાળે.

૨.૨ સી—હું તો ભાગ્ય દેશની સેવાને કરતી,
એ વીળુના ખીજ પ્રવૃત્તિને ધરતી.

૧ લી સ્ત્રી—છે, શુભ, પણ સંતતિ ઘેર ન કરતી,
તો સેવા એ કાંઈ ફળો નથી ઝરતી.
પ્રથમ નિજ ઘરને પ્રીતેથી સંભાળો,
વધી ત્યાંથી આગળ આગળ ચાલો.
જેણે નથી નીજ ઘર પ્રથમે સુધાર્યું,
તેનાથી શું થાયે સુધારો વારું, કહો.

૩ છ સ્ત્રી—લકિત ભાવે ભયું ચિત્ત માડું,
દૃઢ્યમાં કાંઈ નથી માડું કે તાડું,

૧ લી સ્ત્રી—વચન તો છે ઉપરથી ઘણું સારું,
પણ અનુભવે કેટલું તેને ઉતાર્યું;
હાનિ થતાં પછની જો દૃઢ્ય કેપે.
વાણી વેગ લેશ નહિ જરી જપે,
રહ્યાં નહિ એક ખીજથી સંપે.
લકિત એને કહેતાં દીલ મુજ કેપે; કહો.

૬ થી સ્ત્રી—કથા નિત્ય સાંભળવાને હું જાતિ,
શુભો માત્ર એક પ્રભુના હું ગાતિ.
છતાં પણ બોધ ન સમજો જો છાતી,
તો મહેનત સઘળી વ્યર્થ જણાતી; કહો.

૫ મી સ્ત્રી—હું તો માત્ર વિદ્યા ભણાવીને જાણું.
શિક્ષકાનો ધર્મ હું પ્રેમે પીછાણું,

૧ લી સ્ત્રી—કદી અનુભવમાં ન જ્ઞાન પચાણું,
જાણો એ તો ફોનોઆકેતું જાણું.
ખાળેલી દોર ન કંઈ અર્થ સારે,
જોવામાં આવતી જ્યારે ને ત્યારે.
વિદ્યા શિખી વિદ્યાનો મર્મ ન લીધો,
વૃથા એની પ્રાપ્તિ કળે શ્રમ કીધો; કહો.

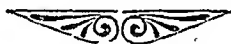
૬ થી સ્ત્રી—નદી જઈ સ્નાન હું પ્રીતે કરું છું.
સાહેલીની સંગમાં પાછી ફરું છું.

૧ લી સ્ત્રી—રસ્તે જાતાં નિંદા જો પરની યાત્રી,
તો સ્નાનની મહત્તા કંઈ ન ગણાતી.

૭ મી સ્ત્રી—નિત્ય દેવ દર્શન કરવાં મારે,
તે વિના જન્મવું ના કદીએ ક્યારે.

૧ લી સ્ત્રી—છતાં નેત્ર હોય દર્શનને જો ધારે,
તો દર્શન કંઈ ન અર્થજ સારે.
પ્રવૃત્તિ સઘળી તમારી છે સારી,
બલો જે હોય તે હોજો સુધારી.
જીવન તમ અનુભવની કરો કંધારી,
સુવામના સઘળે હોજો પ્રસારી.

સૌ મહાસક્તી P.

એકતા.

(લેખક-અણેલાલ મકનજી વસી.)

સમસ્ત સૃષ્ટિના સરજનદારે એકતાનો એવો ઉત્તમ ગુણ સદુ જીવોને આપેલો છે. કે જેના અવગંબીર મનુષ્યને કોઈ પણ પદાર્થ અસંખ્યૂત હોતો નથી. કિંવા કરતકમલ હોય છે. પરંતુ એ એક જ દક્ષની જ્વલિ બહુ વિવિધ હોય છે. કેમકે દક્ષ તો એક જ રથમાં સજ્જિત હોય છે. પણ આ દક્ષ તો એવું છે. કે ધણી રથમાં એવું જ હોય છે. એની બુનિ આત્મકરમ છે. પરંતુ આજકાલ એ નિરત્સાદરૂપી ક્રીડારૂપી બહુ બગડી ગઈ છે. પહેલાં એ ક્રીડાનો સમજગો નાશ કરી ઉન્નતરૂપી ખાતર-મસાલો દેવો ઉચિત છે, કે જેની એ દક્ષ બહુ સારી રીતે વધે એની શાખા નામરૂપી ફેલાય. એ દક્ષને યુક્તિરૂપ જળ સંગ્રહું નેમએ. યશસ્વ એની મુખ્ય શાખા છે. કેટલોક કાળ પીસા કેડે મનોભ્રમણ પૃતિરૂપ ફળ લાગે છે.

જો સૌ કામ આ બંને નામ સાંભળી કચ્છ કરશે કે એ બરાબર છે, તો એનાં ફળ. ફલને પ્રસાદ કરવાનો ઉપાય આપણે કરવો જોઈએ. પરંતુ એમાં જ મુખ્ય મમાલો-ખાતર ઉત્સાહ છે. તે ક્યાંથી લાવવો? કેમકે એ કાંઈ વેચાતો નથી મળતો. અને એના વિના પ્રસાદિ (અંશનાં) થઈ શકતી નથી. એને માટે પ્રથમ જ્વલિ શોધીને. તો દક્ષ આગવું સુગંધ ધરે જોઈએ મસાલો-રસકસવતી ન મળી, તો તેને ખાતર આપી, આની મુંદર કરતી નેમએ. પરંતુ ઉપર

કહેવામાં આવ્યું છે, કે જે વક્ષની ચાલજ વિલક્ષણ છે. કેમકે એ બહુધા મનોરૂપી બુદ્ધિમાં હોય છે. તો જટલી બુદ્ધિ હોય તેટલી સંધળી પરમવંત્રથી પરિકૃત કરી શકાય. કદાચિત્ કોઈ સંગજન કહેશે, કે આમે કોની બુદ્ધિમાં મસાતો દષ્ટએ. અને અમોને એથી શો લાભ છે? તો તેમણે એ સમજવું જોઈએ કે જે સહુ કોઈ બુદ્ધિના માલિક એવું જ કહે. તો તેમાં હાનિ કેવળ પોતાને જ નહિ. પણ સહુને છે. જે એકલો કોઈ એ સામગ્રીયુક્ત હોય, તથાપિ એ વક્ષ બનાવી, નથી પોતે ફળ ખાઈ શકે, કે નથી પરને ખવરાવી શકે. એ કારણથી સહુ લોકોને એજ ઉચિત છે, કે થોડી બુદ્ધિમાં થોડા લોકોએ વાવેલાં એ વક્ષને ફળવંતુ બનાવી સહુ કોઈ એ ફળનાં ભાગી અને.

એકતાથી થતા લાભ:—(૧) સગાજમાં આવવા જવાથી, બેસવા ઉઠવાથી, ખોતવા ચાલવાથી કાંઈ પણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. (૨) વિવિધ પ્રકારના વાર્તાલાપ સાંભળવાથી બુદ્ધિ વિલક્ષણ બને છે, તિક્ષણ બને છે. (૩) ચતુરાઈ આદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. (૪) સમાન વય સંગે મિત્રતા થાય છે, તે સર્વ પ્રકારે મનુષ્યોને આનંદદાયી થઈ પડે છે. (૫) દેશ વિદેશ તથા સર્વ વ્યવહારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. એ સિવાય ઉગર જણાવ્યા પ્રમાણે ફૂલ, ફળ મળે છે. ધણીએ સાંભળ્યું હશે, કે પાંડવો પાંચ ભાઈઓ હતા. બ્યારે તેઓએ રાજસૂય યજ કર્યો, ત્યારે પિત્રાઈ દુર્યોધનને જળમાં સ્થળ, સ્થળમાં જળનો વ્રમ પેદા થયો. દુર્યોધન બહુ ખિન્ન બની શકુનિને પૂછવા લાગ્યો. ભારી અપ્રતિજ્ઞાનો બદલો લેવો એ અવશ્ય ઉચિત છે. ત્યારે શકુનિએ કહ્યું પ્રથમનો ધુત રમાડી સર્વ દ્રવ્ય હરણ કરી લેવું. દ્રવ્ય હરણ કરવાથી તેઓ સર્વથા દરિદ્ર બની જશે, અને પરસ્પર લડાઈ ટોટા કરશે. આતે એકતા નષ્ટ થશે લગ્ન પામી વિદેશે નાથી જશે. સારાંશ કે શકુનિના ઉપરનાં વાક્યાનુસાર જે તેઓ એકતાનો ત્યાગ કરત તો કેટલાં દુઃખના ભાગી બનત કે કિંતુ તેમણે તો વડીલ બંધુ ધર્મરાજના પ્રતિજ્ઞા રૂપી બંધનમાં પડ્યા, તથા વનવાસ જવાનો સમય આવ્યો, તોપણ એકતાનો ત્યાગ સ્વપ્ને પણ નહિ ઇચ્છ્યો. એજ પ્રભારથી ૧૩ વર્ષ પછી યુદ્ધમાં વિજય મેળવી સહુ પૃથ્વીના સ્વામી થયા. આ દૃષ્ટાંતથી સહેજે ખ્યાલ થશે કે એકતા કેટલી બધી લાભદાયક ચીજ છે?

—નીચું દૃષ્ટાંત:—એક ધનાઢ્ય ગૃહસ્થના પાંચ પુત્રો હતા. બ્યારે પિતાનો મરણકાળ સમિષ આવ્યો, ત્યારે બધા ભાઈઓ દ્રવ્ય સંબંધી ચર્ચા ચલાવવા મંજ્યા. આ વાન મરણ સમ્યાપર પડેલા પિતાએ સાંભળી, તેથી તે બધાને પેતાની પાસે તેજા. પાતળી પાતળી પાંચ લાકડીએ મંગાવી. તેની એક ભારી બનાવી. પછી પ્રત્યેક યુત્તને કમે કમે તે ભારી ભાંગવા આપી. પરંતુ કોઈથી તે ભારી ભાંગી શકાઈ નહિ ત્યારે તેણે એકેક જુદી પાડીને ભાંગવા આપી તો તે બધાએ સહેજથી ભાંગી. ત્યારે પિતાએ કહ્યું, જુઓ. જ્યાં સુધી બધી લાકડી ભેગી હતી ત્યાં સુધી તમે કોઈ ભાંગી શક્યા નહિ. અને જુદી જુદી કરી તો ઝટ ભાંગી. એ પ્રમાણે જે તમે એકતાથી-સપથી રહેશો, તો તો તમેને કાંઈ પણ હાનિ થશે નહિ. કોઈ પણ તમેને તુકસાન કરી શકશે નહિ. અને વંશ શક્તિ પણ થશે. સારાંશ એકતાથી અધિકારિક લાભ થાય છે. થોડી જેવું નાનકડું પ્રાણી, તે પણ એકતાથી મહાન વિષધર સાંપને હાવી ચાલી જાય છે. ધતિ.

“કન્યાવિક્રય કરનાર પિતાને.”

(ગંઝલ)

અરે ઓ દ્રવ્યના લોભી, પિતાઓ પાપ બધો છે;
 તમોશ રક્તથી ઉપજી, નજર તે પર કરાવો છે; ૧
 સુકી તેના સુખે છીંલી, કટરી લેંકતા ઝીલી;
 ગરીબડી ગાય જેવીને, કસાઈ ખાને વસાવો છે; ૨
 અરે તેના પ્રણયમાં તો, યુગો સુક્યો પિતાઃ ધર્મને,
 જલી ગર્ધ હા? જલી ગર્ધ તે, દયા નહિ દુષ્ટ લાવો છે; ૩
 તમારું પેટ ભરવાને, બની દ્રવ્યવાનં ફરવાને;
 હમરો બે હમરો લેઈ દાવાનળમાં દળાવો છે; ૪
 કરી ચોકખું ચટક જેવું. ધગડું છુડું નહિ ભેવું,
 ભરાયે પેટ ન્યાં ન્યારે, તહાં કન્યા વળાવો છે; ૫
 પુટો તમ પેટમાં સૂળી, પડો તમ પેટમાં ક્રીડા;
 સૂતાવું રક્ત પીનારા, સુખો શાંને જાતાવો છે; ૬
 નથી, તમ દ્રવ્ય ટકવાનું, અગ્નિ ચોરે લૂંટાવાનું,
 તમારે હાથ ધમવાનું, શિરે અપણુ ચઢાવો છે; ૭.

સુા. સરખેજ

“કાતાર”

હાલ અમદાવાદ

વિવેક.

(લેખક:-અર્જુનરાવ મેકનજી વસી, અમદાવાદ શુરત.)

ઓ સંસારમાં સર્વ પ્રાણીઓની કૃપિતિ યાપ છે, પણ તે સર્વમાં માનવ જન્મ અતિ દુર્લભ છે. માનવ જન્મમાં પણ પુરુષપત્નું દુર્લભ છે. તેમાં પણ અન્નપત્નું દુર્લભ છે. તેમાં અણુવેદોક્ત ધર્મના માર્ગમાં તપશ્ચર્યનું અતિ દુર્લભ છે, તેમાં પણ આત્મા અને અનાત્માનો અવેક મળવો દુર્લભ છે. અને તે સઘા પછી પણ અજ્ઞાને રહેવું એટલે મુક્તિ થતી; એ દુર્લભ છે. ને મુક્તિ સેકડો જન્મમાં કરોડો યુગ વિના મળતી નથી.

આ સદ્ગુણના લાભ એટલા બધા છે, કે તેનું પૂર્ણ વર્ણન કરવા, મારી આંધ મગજ-ચકિત કિચીનું પણ શક્તિ ધરાવતી નથી. પરંતુ સુત સચ્ચનોને એ સુત્ર મદણ કરવા દર્શનુર બનેવે. હોવાથી થોડુંક સખ્યા સિવાય મારાથી રહેવાનું નથી.

એ મહાત્મ શુશ્રુતા યોગ્યતા સમજી ને મનુષ્યો કર્તવ્ય કરે છે, તે સર્વ સ્થળે પંકાય છે. તેનો સંગ કરવા સજ્જનનું મન થાય છે. તેમ છતાં તે શુશ્રુ પ્રાપ્ત કરવા અને સાચી રાખવા સાર લેશ માત્ર પણ દ્રવ્યનો ઉપયોગ કરવો પડે નથી-ખર્ચ કરવો પડે નથી? સારાં સારાં વસ્ત્રાભૂષણ પરંતુ, અત્તર આદિ સુંગંધીદાર વસ્તુઓ રાખી, ગાનતાન આદિના મોજ શોષ રાખી, એકને દેકાણે બે પૈસા ખરચવાથી નોટલા રહેલી, મિત્રો અવિવેકી મનુષ્યને પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તેટલા વિવેકીને માત્ર પોતાની જીભમાં મીઠા શાદોનોજ વ્યય કરવાથી તે સજ્જન સર્વત્ર પ્રેમપાત્ર થઈ પડે છે. કહેવન પણ છે, કે “જાનમાં શીરિ, તો મુઝકગીરિ”!

માઁ એમ કહેવું નથી કે હંમેશને માટે મિલ્કાંશ ચાખવી, હંમેશને માટે ‘આવોજી, બેસોજી’ વગેરે મીઠા મધુર શાદોનો ઉચ્ચાર કરવાનોજ સ્વભાવ ગ્રાપવો. જીભમાં મધુરતાની સાથે હૃદયની મહિનતાનો પણ ત્યાગ કરવો નોંધજો. હંમેશ આપણે એક માણસને આદર સત્કાર આપના હોઈએ હંમેશ તેને સવિનય નમતા હોઈએ, હંમેશ આપણે વિવેકથી તેને મગ્ન કરતા હોઈએ; પરંતુ કાંઈ અનુચિત કર્મ કરવાની તેની ઇચ્છા થાય, તો તે પ્રસંગે વિવેકથી ન માને તો અવિવેકથી પણ તે કાર્યનું આચરણ કરતાં વિલેપ કરવો, એજ સાચા વિવેકીનું લક્ષણ છે બલે તેમ કરનાં તેને કષ્ટ થાય, તેનું મન ખિન્ન થાય, પરંતુ અને તેને ક્ષમાદો છે. એક કવિએ સત્યજ્ઞ કહ્યું છે કે.

“વસમા લાગે શીખ વચન, ઉરે વિચારો આપ;
(પણ) પીધા વિના કદુ આસડો, ટળે ન તનનો તાપ”

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે યોગ્ય સમય સચકતા સાથે જો વિવેકનો ગુણ રાખવામાં આવે, તો એ શુશ્રુતા જ્ઞાનની પરિમીમાં મૂકી.

કેટલાક જનોનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે સદૈવ મોટમ પદ માથે મૂકી, કાંઈને પણ નમન ન કરતાં, કાંઈને પણ મધુરતાથી બોલાવવા એને જણે ખરેખર દલકું કૃપા કરતા હોય. તેમ પોને આચકો ખાય છે. કે તું એમ થવામાં મોટાઈ નહિ, પણ ચોક્કસી-દત્તકાઈજ જાણી જોઈ છે.

હે સુજ બહુઓ! જો આપણી કંઈ દ્રવ્યથી કે અન્ય રીતે કોઈનું મન રાખી શકતા સક્ષ ન હોય, તો વિવેકના શુશ્રુતા અષ્ટ ખખનો આપણી મુખ રૂપી પેટીમાં રાખવો કોઈ એક હાય નહો, તે પહેલાં આપણે સાદાંગ નમીશું, તો આપણી યોગ્યતા શું જોઈ શકાતી છે? ગર્વનો સર્પથા ત્યાગ થશે, તો આ મદાને શુશ્રુ પ્રાપ્ત થઈ શકશે. કારણ કે ગર્વથી મનુષ્યની લાગણી તદન બહેર મારી જાય છે. ગર્વિષ્ઠ મનુષ્યને સારા સાર સમજવાની શક્તિ રહેતી નથી. પોતાનું બેઝેનું, પોતાનું લખેનું, પોતાનું કરેનું વર્તન, ગર્વિષ્ઠ મનુષ્યને પરમ સત્ય સાથે છે. એટલે તેનાથી ખરા તત્વાર્થ જોવા શકના નથી. આપણી નો પુરૂષ ધન, વિદ્યાપદ વિરૂપ અધિકારો પ્રાપ્ત થયો હોય, એવા મનુષ્યને તો આપણે નમીએ. સદસ્ત્રવાર સત્યામ કરીએ, એમાં કાંઈ આશ્ચય નથી, પરંતુ આપણથી પકિનનાં, ધનમાં, વિદ્યામાં, યોગ્યતામાં એમ અને પ્રારંભ કરનાં હોય, કે તું તેના પુરૂષને પણ યોગ્ય સન્માન દેવું એ આપણો મુખ્ય ધર્મ છે. જો આપણે તો કનિષ્ઠ પુરૂષ સાથે વિવેક લખું વતન ન રાખીએ, તો તે પણ આપણી સાથે

તેમ વિવેક સાચવી રાખશે ? ખરો બાવ શી રીતે રાખશે ? તેને કાંઈ આપણી દરકાર હશે. તો તે કદાચ ઉપરથી પ્રીતિ જતાવશે. પણ હૃદયમાંથી તો કાંઈ પણ આવું તેને ઉત્પન્ન થતો નથી એ નિઃસંશય છે. કોઈ અવિવેકીને એવો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થશે, કે આપણા આશ્રીત નોકરો આપણા ઉપર ખરો બાવ ન રાખે, નો તેમાં શું વધારે હકૂત છે ? કિંતુ નિશ્ચય પાદ રાખવું કે:-

“થાય ભલા આકર થકી, ધણીતું રૂકું કામ;

વચ અંગદ હનુમાનથી, સીતા પામ્યા રામ”

વિવેકથી પ્રાણીમાત્રની પ્રીતિ સંપાદન થાય છે. જેમ મનુષ્યની પ્રીતિ વિવેકથી વધારે અહેસાસથી આકર્ષી શકાય છે, તેમ પણ, પક્ષીના પણ પ્રેમ સંપાદન કરી શકાય છે. એક પોપટને અમરાવી બચ્ચાવીએ છીએ, તો તે આપણા ચબ્દોપર ધ્યાન ન હેતાં ઉલટો લાગ ફાવે કરડવા આર આંચ લાંબી કરશે. વાઘ સમાં ઉચ પ્રાણીઓ વિવેકથી વિવેકી મનુષ્યને વશ થઈ શકે છે. આવા અનેક દૃષ્ટાંતથી સિદ્ધ થાય છે, કે વિવેકની ગતિ વિચીત્ર છે. ‘રખેને કોઈપણ પ્રકારે અવિવેકી ચર્કશું.’ એવી ભીતિ અંતરમાં અદોનિશ રાખવી એ પરમ લક્ષણ છે. અહા ! અમૃત્ય, શુભ, કૃતાર્થક વિવેક ! તું એક તારા શુદ્ધ રનેહીઓનો ‘સલાયક’ છે, સુખનો ‘વધારક’ છે, કર્મનો ‘હારક’ છે, ખરેખર તું અમૃત કાવચારક છે. તું અમને પૂર્ણપણે પ્રસન્ન થા. તું હોય તોજ અમે કોઈને દુષ્ટાવી શકીએ છીએ, વિકારને લક્ષવી શકીએ છીએ, પાપકર્મ કરતાં અટકીએ છીએ. દ્વંદ્વ વિના અમે ધનવાન છતે નિર્ધન છીએ. આખરદાર છતાં વિદ્યારવા યોગ્ય છીએ. ઉચ્ચ સ્થિતિના હોવા છતાં નીચ સ્થિતિથી શુરાં છીએ.

હે આર્ય બધુઓ ! હે ભારત સુતો ! એક ટેક રાખી, સત્ય એવા વિવેકને વળગી રહો. ચકીમાં ત્યાગ કરી, બાધ્યાવરથા સમાન આચરણો કરી, દારવજનક ના યાઓ. સર્વ નાશવંત છે, પણ વિવેકી એવા સુશીલ પ્રાણીતું નામ અવિનાશ છે, એમ ચોકસ ખાતરી રાખવી. યજ્ઞાબનો હોય રળિઆમણો છે, સુગંધી પુષ્પદાર છે, છતાંય કરંડને લાધે તેની ખાસે જતી વેળા સંભાળી જાણ્યા વિના આણતું નથી. સરિતા ગમે તેટલી ખવિત્ર છે, કિંતુ તારકને પૂર વેળા ડુબાવી દે છે. તે પ્રભાણે અવિવેકી ખાસે જતાં પહેલાં પૂર્ણ વિચાર કરવા મારી નામ વિનતિ છે અસ્તુ !

પ્રજ્ઞા અને જ્યોતિ.

પ્રકરણ ૧ લું.

પતિપત્ની વાતચિત.

ગંધારાત્રિનો સમય હતો. સર્વત્ર જ્ઞાંતાવાનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તિ રહી પોતાના દિવસના કામથી કંટાળેલ મનુષ્યો કુદરત દેવીના આશ્રમે પડ્યાં હતાં. અર્થાત્ નિદ્રા લેતાં હતાં. માત્ર પતિ વિયોગીની બાધાઓ અને બીજા ચિંતામરત તેમ વ્યાધિમરત મનુષ્યોનેજ આ સમયે નિદ્રા આવતી નહોતી. અને તેઓ પધારીમાં આખતેમ આજોટયા કરતા હતા.

આ સમયે આપણે રાજ્યનગરના ખાડીઆવાળા લતામાં આવેલાં એક ગૃહ તરફ આપણી દૃષ્ટિને લાઇ જવાની છે. એક ત્રણ માળવાળા 'મનુષ્ય' આંધણીથી આવેલા ગૃહનાં દિવાનખાનામાં એક ગૃહસ્થ આ સમયે બેસે છે. રાત્રિનો સમય પરમાત્માએ મનુષ્ય તથા પ્રાણીનાં ત્રણ વિશ્રાંતીને અર્થે જ કરેલો છે છતાં તેની આંખમાં નિદ્રા જરૂરપણ આવેલી નથી. એક આરામખુરશી ઉપર બેસીને તે આરામની રંગની હાંડીના સાંત્વણ પ્રકાશથી 'સતસંદિતા' નામનું વેડાંનું ચા, અને ભક્તિવિધયથી ભરપૂર હાલમાંજ પ્રકટ થએલું પુસ્તક વાંચે છે. હાલના યુવકો જેમ પુસ્તક ઉપર ઉપરથી ઉપર જ નેહ જાય છે તેમ આ યુવકને કરવાની ટેવ નથી. તેની સાથે થોડો વંચન નિરિક્ષણ કરવાથી તરતજ ભાસ થાય એમ છે કે તેને વાંચવાની પદ્ધતિ તદ્દન જુનીજ છે. તે એક પાતું વાંચે છે. તેના ચિચારોનું શાંત ચિન્તે મનન કરે છે અને પછી અનુભવમાં ચક્રવા જવા નિહાં-તોની એક ગોંધ કરી લે છે.

આ પ્રમાણે યુવકની ક્રિયા થયે જાય છે. પરંતુ તેના ઉપર ધ્યાન રાખીને જોતાં તેની સઘળી ક્રિયા આજે અસ્વસ્થ ચિન્તે કરાતી હોય તેમ લાગે છે. મનુષ્ય પ્રપત્ત કરી પોતાના અંતઃ કરણના ભાવને ગમે તેટલો છુપાવી રાખે તો પણ તે કદી છુપો રહી શકતો નથીજ. અને આજ કારણને લઈ ચોર પોતાને ચોરી કર્યા પછી નિર્દોષ છે એમ બતાવા પ્રયત્ન કરે તો તેમાં નિષ્ફળ થતો નથી.

યુવકને પોતાની ક્રિયામાં અસ્વસ્થતા થવાનું શું કારણ હશે તે જાણવાને આપણે વધારે પરિશ્રમ કરવો પડે તેમ નથી. કેમકે દિવાનખાનામાં યુવકની ખુરશીની સામેજ એક પક્ષગ ઉપર તેની સ્ત્રી શાષ્ટકાંડ તાવથી પીડાતી દ્રષ્ટિ ગોચર થાય છે. આ તાવ આજ તેને પંદર દિવસથી આવે છે અને તેને લીધે શરીરની શક્તિઓ ઓછાં દણાઈ ગઈ છે. તાવની સાથે વળી, ઘડી ઘડીમાં ઉઘડી અને છાતીમાં ગાંઠાણ પણ તેને થાય છે. અને આ કારણને લીધેજ યુવકની આંખે નિદ્રાનો સ્પર્શ પણ કર્યો નથી. પોતાની પ્રિય પત્ની તાવથી પથારીમાં આમ તેમ તરફથીયે મારતી હોય અને તે સમયમાં પોતે સુખપૂર્વક નિદ્રા લે એવો આ યુવક નથી. તેને પોતાની પત્નીની ખરેખરી દાઝ છે. પત્ની મુખી એટલે પોતે સુખી અને તે દુઃખી એટલે પોતે વધુ દુઃખી એવો તેનો સિદ્ધાંત છે તેનેજ અનુરૂપ આ તેનું વર્તન છે.

યુવક બ્યારે આ પ્રમાણે આરામ ખુરશી ઉપર બેસે બેસે વાંચતો હોય ત્યારે તેની પત્ની કાંઈક નિદ્રાદોષીના યોગમાં પડી હતી. પત્નીને આજે ઘણા દિવસે આ પ્રમાણે ઉધતી જોઈ તે યુવકના અનુરૂપ ॥ ઉડણુનાં કાંઈક પ્રસન્નતા થતી હતી. પણ બ્યારે તે તેના કંપાગ ઉપર હાથ મૂકીને જો ॥ ત્યારે આ પ્રસન્નતા તેની હાથમાં ટળી જતી. કેમકે તાવ હજી ઉતર્યો નહોતો. અને કંપાગ ઉપર હાથ મૂકવાથી હાથ પણ તપી જતો હોય.

દનન કરી ઘડીયાળમાં બેના ટકોરા ચલા. પોતાના યોખરા 'અવાજના' હુમ્મુમીયા વડે ચહેરામાં રોન કરેનારાંઓ દ્રષ્ટાણા શેઠ બે વાગ્યા એમ 'બુચે' પાડ્યા હોયા એમ કરતાં કરતાં તે યુવકના ગ્રંથપાસે આવી ચંદ્રમુખરાય બે વાગ્યા. એમ કહી ત્યાંથી પણ અંગત 'આવડા' માંડ્યું. દોંડીતાના શબ્દથી તે યુવકે કે જેનું નામ ચંદ્રમુખરાય છે. તે પોતાના ચિચારાનાં 'મેનન' આવડ થક પત્નીને દત્ત આપવનો સમય થયો છે. એમ માની ખુરશી ઉપરથી ઉભા થઈ દેવાની સીટી લીધી. અને બેઠકા તાસમાં દવાકાદી પોતાનાં હાથમાં લઈ પત્નીના પર્વક આંગળે આવીને કેમો રહેા-

પતિ મળના, તો એક વેધી છે. અને પુરુષ વૃક્ષરૂપ છે. વૃક્ષના આશ્રયે જ વેધી વિંટાઈને રહે છે. વૃક્ષ વગર તેને આ મળ વધવાનો અવકાશ નથી. અમારા વૃક્ષરૂપ આપજ છો. અને આપના આશ્રયે જ અમે વધી શકીએ છીએ. પતિના આશ્રય વગર જે સ્ત્રીઓ આગળ વધવાની આશા રાખે છે. તે ઝેર નાખેલા પદાર્થના બક્ષણથી પોપણની આશા રાખવાના જેવી વ્યર્થ છે.

ચંદ્રમુખરાય—દેવી તમારા વિચારો સર્વોચ્ચ આર્થરમણીઓએ આચારમાં ઉતારવા જેવા છે પરંતુ મારા જોવામાં ધણે સ્થળે આવ્યું છે કે પત્ની પોતાના પતિને વિનાશકરણ સંતાપે છે. અને કેટલાક પતિ પણ પોતાની લક્ષ્મીરૂપ ગૃહદેવીને દુઃખ દે છે "

પ્રત્ના-શિવ । શિવ । આવી સ્ત્રીઓ અને આવા પુરુષોની નીતિરિતી ઉપર વિચાર કરતાં અતુ કંપાજ થાય છે વિનાશકરણ તો શું પણ કારણ હોય તો પણ પતિને સંતાપ આપવો એ સ્ત્રી ધર્મમાં નથી. કેમકે પતિ ગમે તેવો હોય તો પણ સ્ત્રીનો તો એક હૃદયજ છે. તેમ છતાં જ સ્ત્રીઓ પતિને દુઃખ આપે છે તેમની નર્કમાં જ ગતિ થાય છે. આવી સ્ત્રીઓ એમ માનતી હોય છે કે અમે વ્રત ઉપવાસ કરીએ છીએ, અમે હૃદય દર્શન કરીએ છીએ, અમે શંકરની પૂજા કરીએ છીએ એટલે અમારી તો સ્વર્ગમાં જ ગતિ થશે પણ આ રાધાજી જે પતિને હુબલીને પતિને કોઈ પણ પ્રકારનો ત્રાસ આપીને કરવામાં આવ્યું હોય છે તો વ્યર્થ જાય છે. કેમકે સ્ત્રીનો પ્રથમ ધર્મજ આ છે.

ચંદ્રમુખરાય—વડાશ્રી, આપણી વાતો એટલી બધી મદતવની છે કે તેના સમ્બંધમાં આપણે જેટલું વિવેચન કરીએ તેટલું આવ્યું છે. તથાપિ હાલમાં તમારી તળીયત સારી નથી તેથી તેને દહે અન્ય પ્રસંગ ઉપર રાખી તમે વિશ્રાંતી લ્યો તો સારું.

પ્રત્ના—શ્રીરહસ્ય । આપની સાથે આવી રસીક વાતો કરવાથી ધણેજ આનંદ થાય છે. ઉત્તમ પ્રકારના વિચારવાળી વાતો કરવાથી તથા યોગ્યતાથી મનને ઉત્તમ પ્રકારનો ખોરાક મળે છે એ હું સારી રીતે સમજું છું અને તેથીજ મારી અશક્ત રિયલિટીમાં પણ દુઃખ-આનંદોનાં કાંઈક આનંદ મેળવી શકું છું.

ચંદ્રમુખરાય—આ જગતમાં પણ પ્રકારના મનુષ્યો હોય છે. દક્ષિણ વિચારો કરતા, જેમાં તેમાં દેવતાને જ જોવો અને સારી શુભ વસ્તુમાં પણ અશુભત્વ જાન કરાવવાના મનુષ્યો પ્રથમ પ્રકારના છે આવા મનુષ્યો સ્વાર્થ પરાધણ હોઈ તેમનો હૃદય આવા પીવામાં ઉપવામાં તથા કંઈ પણ આજીવનાની વાતો કરવામાં અને પાર્થીવ પ્રેમને પોસવામાં જ ધણે બાજે સમાજ જાય છે. આંધક વિચાર કરી શકે પણ અચારમાં હિતારી ન શકે રાજસ તામસ રસવાળી વાર્તાઓમાં અશયુક્ત રહે તેવા મનુષ્યોની ખીજ પ્રકારના મનુષ્યોમાં મળના થાય છે. અને શુદ્ધ પ્રેમમય, કહે તે પ્રમાણે કરી બનાવનાર, માત્ર પોતાનું જ નહિ પણ પોતાની સાથે આખા જગતનું બહુ કરવા હૃદય રાખનાર, હૃદય વિચાર સંપન્ન મનુષ્યોની ગણના ત્રીજા પ્રકારમાં થાય છે. ત્રીજા પ્રકારના મનુષ્યો ધણુંજ ઓછાં હોય છે અને જાણીને આનંદ થાય છે કે તમે પણ આ ત્રીજા પ્રકારના છો તેથી હું મને બાળકવાળી માનું છું. દહે મારા આ યજ્ઞેલા આનંદને વધારવા તમારે એક કર્તવ્ય કરવું છે ? અને તે એજ કે જેટલું પીવાય તેટલું દૂધ પી વિશ્રાંતી લો.

પ્રમા-પાછા મળ વાત ઉપર આવ્યા આપનો ઉદ્દેશ મને દૂધ પાવાનો છે અને તે આપ સુકિત પ્રયુક્તિથી પણ સિદ્ધ કર્યા વગર રહેનાર નથી. તો લાવો પ્યાલું.

ચંદ્રમુખરાય-મારા ઉદ્દેશને જાણી આવી મંદવાડની હાલતમાં પણ તેનું પાલન કરનાર દેવી ! તમને કન્ય છે. ચૂકે ચૂકે તમારા જેવીજ દેવીઓની અમારે જરૂર છે. લો આ દૂધનો પ્યાલો.

પ્રમાએ પ્યાલામાંથી આશરે પાસેર દૂધ પીધું અને પછી સુષ ગઈ. ચંદ્રમુખરાય પણ તેને યાકેલી જોઈ કાંઈ ન બોલતાં આરામપુરથી ઉપર પડી છટ સ્મરણ કરવા લાગ્યા.

અપૂર્ણ.

સીઓનો દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૧૧ થી)

લેખક—સદગત, વી. ટી. કોહારી, બી. એ. એલ. એલ, બી. વકીલ, કરાંચી.

રોમના એક St. Georgey. ને જેને કમનસીબે પરણવાનું અગ્યું હતું. તેણે અખંડ અલ્પરથના પ્રભાવ વાસ્તે ધણી સુંદર ભાષામાં લખ્યું છે અને શોક દર્શાવે છે કે કમભાગ્યે એ રિયલિટી ભોગવવાનું એને નસીબે નહોતું. તે આપણને કહે છે કે તેની રિયલિટી એક આખસા જેવી છે. જેને ક્ષેત્ર ખેડવાનું હતું. તેનું ફળ તે ભોગવવા એ નસીબ હતો. અથવા તો એક પિપાસુ માણસ જેવી હતી, જેના નસીબે વહતા ઝરાતું નિર્મળપાણી ભેવાનું હતું. પણ તૃપા છીપાવવાનું નહોતું. અથવા તો એક ગરીબ માણસ જેવી હતી. જેની ગરીબાઈ આડોશી પાડોશીના ધન વૈભવ દેખીને વધુ દેખાતી હતી. અને સાથેજ વિચારના દુઃખ અને આધિ ઉંપાધિ પણ વર્ણવે છે.

એમના વિવાહ જેમાં સ્ત્રી પુરુષ પરણતા પણ કોઈ દિવસ શારીરિક બચહાર રાખતા ન હતા. આનાં દ્રશ્યો અનેક બનતા હતા.

એક ફ્રેંચ કીડ નામ Tnyvosiad હતું તે પોતાને ઘેર એક કુટડી સુંદરી જેનાં તે પ્રેમમાં હતો તેને લઈ ગયો. તેજ રાત્રીએ તેણીએ આંસુ રાધે કમુલ કમુલે તેણીએ અખંડશીલપણ રાખવાનું વ્રત લીધું છે. અને તેણી તેના પર આશય થઈ પરણી તેટલા વાસ્તે દીલગીર હતી. તેણે પ્રત્યક્ષ આખો કે તેઓએ સંયુક્ત રહેવું અને પુશીથી પોતાનું વ્રત પાળવું. અને આખી જીંદગી સુધી આ કોલ પળાયો હતો. બ્યારે કેટલાક વર્ષો પછી તે પંચતવ પામી ભારે કમરમાં દાટતાં તેણીના પતિએ ગંભીરતાથી પ્રાર્થના કરી કે હે ખુદા જેવી પવિત્ર અને અકલુષ્ઠિત તેણી જેવી જન્મી હતી તેવીને તેવી છું તેને પાછી આપું છું. આટલું બોલાયું કે તરત તે મરણ પામેલી સ્ત્રીના મુખ ઉપર સ્મિત ફરક્યું. અને તે બોલી કે તારે તમને જે પૂછવામાં નથી આવતું તે શા માટે બોલવું. જોઈએ પતિ પણ થોડા વખત પછી મરણ સરણે થયો. અને તેનું શબ જે જુદું દાટવામાં આવ્યું હતું તે દેવતાઓએ તેની જોડા જોડ દાટ્યું હતું.

આ દ્રષ્ટાંત ધણું અસરકારક થઈ પડે તેમ છે. પાશ્વર્યવૃત્તિઓ તથા શારીરિક વ્યવહારનેજ પ્રેમનું સાધન માનનારા મનુષ્યો જો તેના ઉપરથી બેઠકેથી તો ધણું શિખવાનું મળી શકે છે.

કુટુંબના મુખને પાયમાલ કરી ચૂકનારા સિદ્ધાંતોને લઈ તેમજ કેટલાક વિવાહ પ્રતિ પક્ષીઓ ધર્મ ગુરુઓના ઝનુનને લઈ ધર્મના કેટલાક સંગ અધિકારીઓએ વિવાહિત પુરોહોએ અરસપરસની સંમતિ સિવાય સાધુ ન થવું. તેવો ધાર્મિક કાયદાઓ પસાર કરવામાં આવ્યો. તપોવિનયોને ઉચ્ચ આશય તો જોમનો તેમ કાયમ રહેશે. અને તો વિવાહથી મુક્ત રહેવું. અને પછી પણ વૃત્તિઓ ઉપર અંકુશ રાખવો.

બીજી વખતના વિવાહ સંબંધી પણ અભિપ્રાય પ્રતિકૂળ આપવામાં આવતો હતો. અને જો બીજી વખત લગ્ન કરતા તેમના પ્રતિ સમાજમાં સખત અણુમતો દર્શાવવામાં આવતો હતો.

રામની રામલાંગીઓ પણ પતિને સંપૂર્ણ વફાદાર રહેતી હતી. પતિના મરણ પછી પણ પતિનું શુભ સ્મરણ જન્યત રાખીને તેઓ પોતાનું જીવન વિતાવતી હતી. અને પ્રેમ પરાયણ થઈને સદાકાળ પવિત્ર રહેતી.

એક રામન કવિ કહે છે કે જીવતી હોય સારે સ્ત્રીને અદાવી એમાં તો મજાને આનંદ છે. પરંતુ મૃત્યુ પછી પણ તેના પર પ્રેમ રાખવો તે તો એક ધર્મજ છે.

પુરૂષ કરતાં પણ સ્ત્રીમાં આ બીજી વખતના વિવાહ પ્રત્યેની તીક્ષ્ણ વિરક્તિનું કારણ મુખ્યત્વે કરીને એક બીજીનું હતું અને તે પોતાના બાળક તરફનો પ્રેમભાવ હતો. કારણકે પુરૂષો બીજી સ્ત્રી કરે તો તેઓના બાળકો ઉપર સાવકી માતાઓ આવે જો તે બાળકોના હિતમાં નહીં કરતાં થઈ પડે.

વિવાહ વિરોધની લાગણીઓ ઇસુની ધાર્મિક સંસ્થામાં સખળ રીતે પ્રવેશ કર્યો. પરંતુ તેના કારણે મિત્તજ હતા. આપણને જણાય છે કે પ્રથમ ધરનેજ વિરક્ત સ્ત્રી પતિનું સ્મરણ તદ્દન બુરસીજ નાંખતી. બીજી કારણ ધાર્મિક લેખકો વિવાહ તરફ સ્થુપ દ્રષ્ટિથી જોતા હોવાને લીધે એવું જ માની લેતા કે બીજી કે ત્રીજી વખત વિવાહ કરવાનું કારણ નિપાચર્યવૃત્તિ સિવાય અન્ય કશું જ હોઈ શકે નહિ. સાંતા યજ્ઞ ખરા વિદ્વાનો બીજી વખતના વિવાહને તદ્દન વખેડડી કાઢે છે. જુની પદ્ધતિના સંરક્ષકો મનુષ્યની સખતન પ્રવૃત્તિ ધ્યાનમાં લઈ તેને કાયદા પૂર્વક માનતા. પરંતુ તેના તરફ તિરસ્કારની દ્રષ્ટિથી જોતા કારણકે પ્રથમનો તેઓ બીજીવારના વિવાહને બિચાર વૃત્તિ ગણતા અને બીજી કારણ એ હતું કે પ્રથમ વખતના વિવાહને પવિત્ર અને દેવતાના વિવાહરૂપ ગણતાં સારે બીજી વખતના વિવાહમાં તેનો ખુદને ખુદનો બેંગ થતો હતો.

અપૂર્ણ.

કન્યાને !!!

વિવાહીત થયા પહેલાનું જીવન દૌમાર્થ જીવન કહેવાય છે, બાધ્યાવસ્થા કહેવાય છે. તે જીવન નિરપ્રસાધી અને નિર્દોષ જીવન ગણાય છે. ૧૦ વર્ષની ઉમ્મર થતા સુધી તે તે કન્યાના અટપટા અને કસિષ્ટ વાતાવરણનું ભાન હોતું નથી. ૧૧મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યા પછી તેના હૃદયમાં સ્ત્રીત્વની બાધ્યાવસ્થાનું ભાન થાય છે. જીવનને જીતવાનું, અને મનને ઉચ્ચ માર્ગ ઉપર લઇ જવાનું, આંકની ચોપડીનું પ્રથમ પાતું શરૂ થાય છે. ખરી ખુબી સારથી તે વિવાહીત થાય ત્યાં સુધીની છે. તે વખત સુધીમાં પોતાના ધરના ન્હાના મોટાને વિનયથી માન આપી તમામ કામકાજ શીખી લેવા. પોતાને ગૃહસંસાર ચલાવવામાં ઉપયોગ થઇ પડે એટલી કેળવણી સંપાદન કરી લેવી. પોતાના ધર્મના સુચો વિગેરે તૈયાર કરી લેવા, એકલા ધરની બહાર જવું નહી. માર્ગમાં ચાલતા આડી અવળી ક્યાંક પણ નજર ફેરવવી નહી. કોઇ પુરુષ સાથે વાતચીત કરવી નહી. ખડખડ હસી કોઇ જાતના લટકા કરવા નહી સોનેમા તથા નાટકો જોવા ખીસકૂલ જવું નહી યુરમહારાજના દર્શને એકલા જવું નહી. અંગ દેખાય તેવા કપડા પહેરવા નહી. કામ કરવું, અને શરીરને ઠસવું. પોતાના વખાણ થાય અને પોતાના કૂળની આજર વધે અને તેમ કરવું. કન્યાને આથી વધારે શું હોય !

ગુલાબચંદ મુન્ડ બાવિશી,

સ્ત્રીઓના શરીર શી રીતે તંદુરસ્ત રહે !!

(૧) કાઠીયાવાડમાં અને ગાંધીગાંધીમાં ધણું કરીને સ્ત્રીઓના બાંધા મજબુત હોય છે. જ્યારે મોટા શહેરમાં અને મોટા ગણના પ્રીમંત કુટુંબોમાં સ્ત્રીઓના બાંધા કોમળ-નબળક-અને નબળા હોય છે. આ માટે તેઓએ દરેક પ્રકારે થમ સેવવો જોઇએ.

(૨) ખાંધ પીને સુષ્ક બેસી ન રહેતા ધરનું કામકાજ બની શકે તેટલું હાથેજ કરવું જોઇએ.

(૩) દળવાનું, ખાંડવાનું, લીંપવાળું પવનું, વાસણ માંજવાનું, સાદ કરવાનું—આ બધા કામકાજ સ્ત્રીઓએજ કરવા જોઇએ.

(૪) પાણી બરી લાવવાનું કામ પણ સ્ત્રીઓએજ કરવું જોઇએ.

(૫) રસોઇ પણ પોતેજ કરવી જોઇએ.

(૬) દવાદારનું સેવન કે ઉત્તમગરા કરવા નહી.

(૭) શરીર, હૃદયેશા આનંદ અને ઉદ્ધાસમાં રાખવું.

(૮) બાંધાપીંચા વિગેરે વિગેરેમાં મિનાહારી તથા નિયમિત થવું.

ગુલાબચંદ મૂલચંદ બાવિશી,

બહેનોને એક પત્ર

બહેનો, તમે જે વિચાર કરો તો જણાઈ આવે કે સુશોભિત વસ્ત્રાલંકારથી તમારું શરીર શોભે છે.—એ માન્યતામાં કેટલી મોટી ભૂલ રહેલી છે ! તમારે લીધે એ જડ પદાર્થો કોઈક દીપે એમ કદાચ બને; તને બદલે તમે માનો છો કે એને લીધે તમે શોભો છો ! જે સુંદર વસ્ત્રાલંકારથી રૂપ દીપતું હોય તો સ્વોત્તુ સુઝડુ પણ વસ્ત્રાલંકારથી સુશોભિત લાગતું જોઈએ.

એથી ઉઘટું જે મહાપુરુષની પૂજા કરવાને માટે તમે આજે સમારંભ માંડ્યો છે તેને જુઓ. તેણે વસ્ત્ર અને અલંકારથી મળતી શોભાનો સદંતર ત્યાગ કર્યો છે એક ઘુંટણપૂર નાને ખાદીનો કન્થ, એજ એના શરીરને લાંકે છે. એનાં ગળામાં કંઠી નથી કે આંગળી પર વીંટી નથી. સેયો પાડેલાં, તેલથી લીંપેલા, સફાઈદાર ઓગ્રેસા એને માથે વાળ નથી. એના શરીરમાં ઘડપણનાં ચિન્હો જણાય છે; એના વાળ પાક્યા છે; કપાચે કચલી વળી છે; ગાલ ખેસી ગયા છે; તીણું લાંબુ નાક જખરીથી જોનારતું ધ્યાન ખેંચે છે; અશક્તિને લીધે એને લાકડીની મદદ લેવી પડે છે અને ખેસીને બોલવું પડે છે; એનું કાનું નખણું, પાતળું અને ઠીંગણું છે. છતાં હું કહું છું કે જગતના સુંદરમાં સુંદર દૃશ્ય અને સુંદરમાં સુંદર પુરુષ, સ્ત્રી કે પ્રાણી કરતાં એ વધારે સુંદર છે. એના મ્હોં સામું જોવાજ કરીયે, એની વાણી સાંભળાજ કરીયે, એની સામે ખેસીજ રહીયે એવી એની મનને ચોરવાની શક્તિ છે. જગતમાં જે કાંઈ પવિત્રતાને સૂચવાવાળા છે, જેમની આંખો સ્વાધથી કે અલંકારથી ઓધેલી બનેલી નથી તેવી સવેને એ અત્યંત પૂજનીય છે.

બહેનો, હરણ જેવા પશુની કે કમળ જેવા ફૂલની જોડે મનુષ્યની આંખોને સરખાવી કવિઓ એને સુંદર મનાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. હું તો માતું છું કે જેની આંખમાંથી કરુણા ઝરે છે તેજ આંખો સુંદર છે, અને તેવી સુંદર આંખો ગાંધીજીની છે. એથીજ મનુષ્ય કરતાં કોમ હીન વસ્તુના મનુષ્યના મુખને ઉપમા આપી કવિઓ એના મુખને સુંદર કહે-જેનું હું તો માતું છું કે જેનો મિત્રતાથી બરેસો હસમુખો ચહેરો છે તેજ સુંદર છે, પછી બલે તે બાળકનો હોય, જુવાનનો હોય, કે વૃદ્ધનો હોય. આવો સુંદર ચહેરો ગાંધીજીનો છે. જગતનો શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ કવિ, શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ શરીરગ પણ હોય, તોયે એ આવી સુંદર કળાનો નમુનો નહિ સ્ત્રી શકે એની હું તમને ખાતરી આપું છું.

એક બહેન વસ્ત્રાલંકાર સંજવામાં રોજ એક કલાક ગાળતી હોય, એની ટાપટીપમાં કેટલી ખાખી કાઢી ચકાચ એમ હોય, પણ એને સાસુ, નેદાણી, દેરાણી. નણુંદ કે પાડોશજી જોડે બનતું ન હોય, રોજ એમની જોડે હિયાખાળ ચતી હોય; તો એનો સુશોભિત શૃંગાર જોઈને કેટલે ટાઢક વળશે ! બીજી બહેન દાગીના વિના ફરતી હોય, ધોળા ભડી ખાદી ઓઢતી હોય, પણ એનો સર્વ સમય નાનામોટાની સેવામાં જતો હોય. એ પડોશજીને મદદગાર હોય, ઘરનાં કુટુંબીઓ સાથે એનો સંબંધ મીઠાચંબળો હોય, એને જોઈને નાનાં બાળકો મારી બા, મારાં કાકી, મારાં માથી, એમ કહી એને છાડવા તૈયાર જ ન હોય એવી બહેનના શરીર પર શૃંગાર

નથી કે એનો સિક્કો સારો નથી તેથી એને માટે કાણુ એને તરછોડશે ? ખરી સુંદરતા એ સ્વભાવની મિઠીશમાં છે; હેતાળ સ્વભાવમાં છે.

એ આપણે બાહ્ય વસ્તુઓનાં સૌંદર્ય અને કળાની પૂજામાંથી આપણું મન પાણું એવી લઘ્યે તો આપણે પણ એ ખરી સુંદરતાને પ્રાપ્ત કરી શકીયે.

હલવાઈના છોકરોને મિષ્ટાન્ન ન ખાવાયું, મન લેવા કહેવું અને મુંબઈની—અને તેમાંથી મધ્યમ કે ધનવાન વર્ગની—બહેનોને વિદ્યાર્થી વસ્ત્રાલંકારનો ત્યાગ કરવા કહેવું એ સરખું છે એ હું બહુ ધૂં પણ મુંબઈનું જીવન કેટલું અપ્રિયપાત કરાવવાયું છે; મુંબઈની બાહ્ય શોભાની પાછળ કેટલી બધી ક્ષુદ્ર વિકાસિતા, અસંયમ અને સામાજિક સડો રહેલાં છે; એ શણગારની પાછળ કેટલા કેટલા રોગોનો આગ્રિ બજે છે, અને પુરૂષોને હાથે તમારો કેટલો છળ ચાલે છે એનો મને ઠીક ખ્યાલ છે. જેમ મેન્ટ નાખેલો રમાસ નાકે દાંથી રાખવાથી પાપખાનાની દુર્ગંધનું જ્ઞાન કેવળ અટકાવી શકાય, અને તેથી એને સુધારવાનું સુઝે નહિ, છતાં ગંદા પાપખાનાના દુષ્પરિણામો રોજી ચાલે જ નહિ; તેમ આપણે બાહ્ય ટાપટીયમાં પડી રહીએ ત્યાંસુધી આપણું જીવન જ સુધારી મુકવાનું આપણને સુઝવાનું નથી.

તમે અબળાઓ કહેવાઓ છો. નિર્ગળપણું એ સારા માણસને તો લાંછનરૂપ લાગે; પણ વિચિત્રતા તો એ છે કે સ્ત્રીઓને અબળા કહેવાથી એમને માન આપ્યું હોય એમ મનાય છે આપણે બધાં જ—પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ—ખરે અબળ તો છીએ જ. જ્યાં સુધી આપણે વિવરોના શુક્લમ છીએ, વિવેકસુદ્ધિથી જોતો જઆવ ન ધઈ શકે એવી રૂઢિઓ અને માન્યતાઓના દાસ છીએ, પરાવર્તી છીએ, પરત્ર છીએ, અપમાન પામતી પ્રજા છીએ, આપણું ચોતાનું રક્ષણ કરવાને શક્તિમાન નથી, જ્યાં સુધી આપણે પદાણુની બીડીથી ધર જહારનીકળી શકતાં નથી કે પડણુ વિના ધરજાર સાચવી શકતાં નથી; જ્યાં સુધી પુણ્યના મનમાં રહ્યું છે કે સ્ત્રી ન હોવા તો અમે મુખ્યા પડ્યા છીએ, અને સું એને લાગે છે કે પુરૂષો જ અમારો આધાર છે—ત્યાં સુધી આપણે અબળ જ છીએ.

પણ અબળાપણું પુરૂષ કે સ્ત્રી કેઈને શોભાવતું નથી. અબળા નામ એ તમારી ઉપર ક્લંક છે. એ ક્લંકને તમારે કાઢી નાખવું જોઈએ. એને માટે તમારે બંદુક કે ડાંગ લઈ ક્વામત કરવાની જરૂર નથી, પણ તમારામનમાં આત્મવિશ્વાસ આવત.ની જરૂર છે જ. સીતાનું રક્ષણ રામ કરતા અને રામે એને લંકામાંથી છોડાવ્યાં એ ખરું, પણ અશોક વાઢિયામાં સીતાનું રક્ષણ કાણે કર્યું ? એ કંઈ શક્તિ હતી કે જેને લીધે રાવણ જેવો સમ્રાટ પણ સીતા ઉપર બળાહાર ન કરી શક્યો ? એ પુરૂષો જ સ્ત્રીઓને આશ્વાસ હોત તો પાંચ પાંચ વીર પાંતઓ વાળી દ્રૌપદીની બીજ અને દ્રોણ જેવાં શૂરજનોના દેખતાં લાજ લૂંટાવાનો પ્રસંગ ન આવેલો હોત ! અને એ પ્રસંગમાંથી કાણે દ્રૌપદીને બચાવ્યાં ? કાંઈ પુરૂષે તો નહિ જ, પણ એના હૃદયમાં રહેલા સતીત્વના, પવિત્રતાના બજો. સતી અનમુલા આગળ થહા, વિશ્વ અને શિવે ખાવાએને વેપે નહિ માગણી કરી, એવી પૌરાણિક કથા છે. પણ અનમુલાએ પોતાના હૃદયની પવિત્રતાથી એ ત્રણે ખાવાએને બાળક જેવા નિર્દોષ દૃષ્ટિવાળા કરી મુક્તિ એમ કહ્યું છે.

આ પ્રસંગે એક બૌદ્ધ કથા પણ સાંભળવા જેવી છે. નકુલ માતાને નામે ઝોળખાવી એક સ્ત્રી બુદ્ધની શિષ્યા હતી. પોતાના પતિના બારે મંદવાડ વખતે એણે પતિને કહ્યું.

“હે શુદ્ધપતિ ! સંસારમાં આસક્ત રહીને તમે મરણ પામે એ બરાબર નથી. આવા પ્રધાનું પ્રખ્યાતશક્તિયુક્ત મરણ દુઃખકારક છે, એવું બગવાને કહ્યું છે.

“હે શુદ્ધપતિ ! કદાચિત તમારા મનમાં એવી શંકા આવશે કે ‘હું’ મુખ્યા પછી નકુલ માતા છોકરાઓનું પાલન કરી શકશે નહિ, સંસારવ્યવહારનું ગાડું હાંકી શકશે નહિ;’ પરંતુ એવી શંકા તમે મનમાં લાવશો નહિ. કારણ કે મને સૂતર કાંતવાની કળા આવડે છે અને ઉન તૈયાર કરતા આવડે છે. એના વડે હું તમારા મરણ પછી છોકરાઓનું પોષણ કરી શકીશ માટે, હે શુદ્ધપતિ, આસક્તિયુક્ત અંતઃકરણથી તમારું મરણ ન થાઓ, એમ હું ઇચ્છું છું.”

“હે શુદ્ધપતિ” તમને બીજી એવી શંકા આવવાનો સંભવ છે કે ‘નકુલમાતા મારા મરણ પછી પુનર્વિવાહ કરશે.’ પરંતુ આ શંકા તમે છોડી દો. હું આજ સોળ વર્ષથી ઉપોસથ મત પાળું છું તે તમને ખબર છે જ. તો પછી હું તમારા જીવ પછી પુનર્વિવાહ કેમ કરીશ ?

“હે શુદ્ધપતિ ! તમારા મરણ પછી હું બુદ્ધ બગવાનના બિહુસંધનો ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા નહિ જાઉં, એવી તમને શંકા આવવાનો સંભવ છે. પણ તમારી પાછળ પહેલાં પ્રમાણે જ બુદ્ધોપદેશ સાંભળવામાં મારો ભાવ રહેશે એવી તમારે પકડી ખાતરી રાખવી. માટે કોઇ પણ પ્રકારની ઉપાધિ સિવાય મરણને શરણ થાઓ.

“હે શુદ્ધપતિ ! તમારી પાછળ હું બુદ્ધ બગવાને ઉપદેશોનું શીલ યથાર્થ રીતે નહિ પાળું એવી તમને શંકા આવવાનો સંભવ છે; પણ જે ઉત્તમ શીલવતી બુદ્ધની ઉપાસિકાઓ છે, તેમાંની જ એક હું છું, એમ તમે ખાતરીથી સમજો. માટે કોઇ પણ પ્રકારની પ્રાણજી વગર મરણ આવવા ઘો.

“હે શુદ્ધપતિ ! મને સમાધિલાભ યથો નહિ હોય એમ ધારી તમારા મરણથી હું બહુ દુઃખી થઈશ એમ તમે સમજશો નહિ જે કોઇ બુદ્ધોપાસિકા સમાધિવાળા દશે તેમાંની હું એક છું એમ સમજો અને માનસિક ઉપાધિ છોડી દો.

“હે શુદ્ધપતિ ! બૌદ્ધ ધર્મનું તત્ત્વ મને હજી સમજાયું નથી એવી પણ તમને કદાપિ શંકા આવશે પરંતુ જે તત્ત્વજ્ઞાનની ઉપાસિકાઓ છે તેમાંની જ હું એક છું એમ ચોક્કસ ધ્યાનમાં રાખો, અને મનમાંની કાળજી કાઢી નાંખો.”

જે જગતની સર્વે સ્ત્રીઓ નકુલમાતા જેવી ઉદ્યોગ બુદ્ધિવાળી; વિવેકી, બહાદુર અને સાહસી હોય તો સ્ત્રીઓને અબળા નામ આપવાની કેવી મઠદૂર હોય ? આવી સ્ત્રી યવામાં સ્ત્રીતત્ત્વની સફળતા છે. જે સમાજમાં આવી અનેક સ્ત્રીઓ પાકે તે સમાજ ઉન્નતિને શિખરે પહોંચ્યા વિના રહે નહિ. એવી સ્ત્રીને પેટે જન્મ મેળવવો એ બાળકનું સદમાત્ર જ સમજવું.

સ્ત્રી રતન,

સ્ત્રીઓના ધણજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રતન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા આનયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને બાળલક્ષ્મી થયેલ વ્યાધીને દુર કરે છે. વારંવાર ત્યા વધારે પેશાબનું થવું ત્યા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવવા દરદોને માટે રામબાણ છે. બાથુની બદલુજમી, કમતાકાત, કબજીયાત, સંઘડણી, પેટનું આક્રમ્બ, છાતીનો બળતો દાહ, ખારા, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, ખીચોટી; (આંખોમાંનું ખસવું) થોડો ખોરાક ખાવાથી થણુ ભલટી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની ફાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રી રતન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર (નવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ડબી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરધંધાથી આ દવાથી ઘણી સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રી (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ડબી ૧ની કિં. રૂ. ૨-૮-૦

એક ડબી ચાર માસ ચાલે છે. અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હુકીકત ડબી સાથે રાખવામાં આવે છે.

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને ભયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા ભેરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે. ડબી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ડબી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦.

બાળગોળી.

બાળકાને આ ગોળીથી ઘણોજ આનંદ રહે છે અને રૂપ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ડબી ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

મફત !!!

ધાતુ વિકાર-આતંત્ર વિકાર,

મફત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્ત્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો ભંડાર નામે “આતંત્ર વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કચાડ લખી મફત મંગાવી લ્યો.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી સુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

પ્રાસંગીક નોંધ.

મહાત્મા ગાંધીજીની જયંતિ પ્રસંગે ખાદી પ્રચાર પ્રાંતિક સમીતિની સૂચના અનુસાર સુરતમાં પણ આ વર્ષે સારો કરાયો હતો. સ્વદેશ સેવાના કામમાં આગળ પડતો લાગ લેનાર ઉત્સાહી લાઇ તથા બહેનોએ પોતાના અમુક વખતનો લોગ આપી ઘણું સારું કામ કર્યું હતું. અને એક અડવાડીયામાં રૂ. ૧૦૦૦ ઉપરાંતની ખાદી વેચાઇ હતી. સુરત જૈન વનિતા વિદ્યામના સ્થાપિકા શ્રી. રૂકિમણી બહેન તથા તેમના બહેન કરંચીના સદગત વધીલ રા. વી. ટી. કોઠારીના પત્ની મહાલક્ષ્મી બહેન, સૌ. અશ્વિનબહેન, સૌ. પદ્માબહેન, સૌ. કૌશલ્યાબહેન, ગં. સ્વ. મોતીબહેન, સૌ. સુમનબહેન, ગં. સ્વ. ઘેલી બહેન વીગેરેનો પ્રયાસ આ વેળાએ વખાણવા લાયક હતો.

પર્યુષણ પર્વ નિમિત્ત આશ્રમ તરફથી વિરૂપિત પત્ર મોકલાયાં હતાં તેથી મુંબઈમાં પરમ પુન્ય પન્યાસજી શ્રી દેવવિજયજીના સંદર્ભપદેશથી તેમજ ગં. સ્વ. હીરાકુંવર બહેનના અસરકારક લાપણથી તેમ શેઠ સારાભાઈ મગનભાઈ મોદીના સતત પ્રયાસથી રૂ. બે હજારના આસરની રકમ જૈન વનિતા વિદ્યામના ફંડમાં મળી છે. તેમજ વલસાડથી પુન્ય મહાશય સાહેબ કેશરવિજયજી મહા-રાજના સંદર્ભપદેશથી રૂ. ૧૦૦ની રકમ આવી છે. વીકાનેરના સંધ તરફથી રૂ. ૫૫ની મદદ મોકલાઈ છે. અને આ પ્રમાણે આવા સુપરોના દિવસોમાં ધાર્મિક ચરંચાઓ તરફ નજર દોડાવાઈ છે. અને અનાથ (વધવાઓના આશિર્વાદો મેળવાયા છે.

સુરત જૈન વનિતા વિદ્યામ તરફથી પ્રગટ થતાં

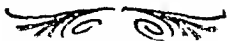
 મહિલા ભૂષણ.

પત્રના—શુભેચ્છકો માટે ખાસ પારમાર્થિક

યોજના.

સુરત જૈન વનિતા વિદ્યામનો હેતુ પારમાર્થિક અને નિરાશ્રિત બહેનોને આશ્રય આપવાનો છે. અને આ પત્ર પણ તે આશ્રમ તરફથીજ પ્રગટ થાય છે. આશ્રમ ખાને રૂ. એકસોની મદદ આપનાર મદરચનો અગર બહેનનો ફોટો આ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

અમને આશા રહે છે કે દરેક મહિને ઉદ્ધરવિત મદરચો આ આશ્રમ ખાને મદદ એકલતા રહી પોતાના ફોટા મુદ્રાવી પોતાનું નામ અમર કરશે.

જન વનિતા વિશ્રામ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતું

શ્રી પુસ્તક તથા બાળકોનાં હિતવિની વિષયે ચર્ચનાર માસિક

સંવત ૧૯૭૯ આશ્વિન.
પુસ્તક ૪ થું. અંક ૫ એ.

વાર્ષિક લવાજમ.
રૂ. ૨-૦-૦, પોસ્ટેજ સાથે.

સંપાદકા—
વકમણીબાઈ રા. સા. હીરાચંદ
આતીચંદની વિધવા.
ગોપીપુરા-મુરત.

બહેનોની આશિષ.

નવીન વર્ષમાં આશિષ આપે બહેનો તે મુખ્યજો,
પ્રભુ તમ હૃદયને દૂર કરજો !
સદા મુખ શાંતિ ઉર ભરજો !

વધજો, બળ લક્ષ્મી, યશ, આદિ પરમાર્થે વધજો,
રસજો, સદા તમ જીવનની સાથે શુભ શુભને રસજો,
હસજો, સદા આનંદે રહિને, મરતપણે હસજો !
વસજો, પ્રભુ તમ હૃદયશુદ્ધિમાં પ્રકટપણે વસજો,
સાર્થક નરતનુનું કરજો !
મુખેથી લવસાગર તરજો !

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	સુભોધ	સંપાદિકા.	૯૭
૨	સ્ત્રી કેળવણી.	ગંગાશંકર ગણપતરામ.	૯૭
૩	પ્રજ્ઞા અને જ્યોતિ.	પ્રભુશંકર નરભેરામ વ્યાસ.	૧૦૨
૪	માતૃપદ.	સંપાદિકા.	૧૦૭
૫	સ્ત્રીઓની મહત્તા.	(એક ચોપડીમાંથી)	૧૦૯
૬	જીવન સુધા.	મુનીશ્રી કસ્તુરવિજયજી.	૧૧૧

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંબંધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉઘાડી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક રિચાત સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું ગૌરવવાળું તથા આત્મ-શ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બંહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-મુરત.

આજના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા પૂજ્ય મુનિ મહારાજ શ્રી કસ્તુરવિજયજીનો જીવનસુધા નામનો લેખ મનુષ્ય જીવનમાં ખરેખર સુધા-અમૃત (સંચય કરનાર હોવાથી પૂરો અપાય છે. દિવાળીના સુપરોના દિવસોમાં સદિવેકી વાંચકે તેનો મનનપૂર્વક અભ્યાસ કરી આત્મારમાં મૂકી પોતાના જીવનને દિવ્ય બનાવશે એવી શુભાશા રાખી શકાય છે.

આ પત્ર મુરત-ચાંદાના પૂલ ઉપર યાંત્રી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકેએ છાપ્યું અને બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ માતીચંદની વાંધવાએ ગોપીપુરા મુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

જૈન વર્નિતા વિશ્રામને (૧૦૦૧) લેટ આપનાર.
અમદાવાદની દયાપ્રચારિણી મહાસભાના છેલ્લા
પાંચસેક વર્ષોથી પ્રાણરૂપ શેઠ

મોહનલાલભાઈ મગનલાલભાઈ ઝવેરી.

હાલ મુંબઈ ગિરાજતા

શ્રીમંદ પન્થાસણ મહારાજ શ્રી દેવવિજયણ ગણી.
 જેઓશ્રીના સદુપદેશથી મુરત જેન વનિતા વિદ્યામને
 મુંબઈના શ્રીસંઘે લગલગ રૂ. ૨,૦૦૦
 (બે હજાર) ની મદદ કરી છે.

સ્ત્રી કેળવણી.

“ પણ નારીને રોવા વિના નહિ કર્મમાં બીજું કંઈ.”

ત્રગંવારી સાક્ષર શિરોમણી ગોવર્ધનરામે આ એક જ લીટીમાં પોતાના રત્નદ્રુમ નામના કાવ્યમાં હિન્દુ સ્ત્રી જીવનનું હૃદયસ્પર્શક ચિત્ર આલેખ્યું છે. આટલું બધું હૃદયસ્પર્શક ચિત્ર તેણે શાથી આલેખ્યું હશે? જો આ બધાનું આપણે તારણ કાઢવા બેસીએ તો આપણને સ્ત્રી કેળવણીનો અભાવ રહેજે માત્રમ પડ્યા વગર રહેશે નહિ. સ્ત્રી કેળવણી પર અતિશય યોગ્ય ધ્યાન અપાય છે, અને જ્યાંસુધી આના પર યોગ્ય ધ્યાન અપાશે ત્યાંસુધી અવરજ પડતી દશા રહેવાની.

મારા વાંચકામાં એક કેટલે આપ્યું છે કે, “એક પુરૂષને જ્ઞાન આપશે તો તે જ્ઞાનનું તેના મૃત્યુ પછી નામ નિશાન નહિ રહે, પરંતુ એક સ્ત્રીને જ્ઞાન આપશે તો તે ભવિષ્યની પ્રગતિ કેળવણી છે.” વિદુષી એની બિસાન્ટના વિચારપણ મનન કરવા યોગ્ય છે. તે કહે છે કે:-

“ Never yet has a nation risen to greatness unless the men and women in in talked side be side hand in hand. As soon may you try to make an Indian nation without the education of indian women, as a bird might try to fly high in the air with one wing broken before it starts upon the fight. It is only where the men & women stand side by side, heart with hearts and hand in hand that any great Social or political progress is possible for any people.”

હાલની નવિન જાગૃતિને લીધે આજે આપણા દેશમાં-યુગરતમાં આપણા સામાજિક પ્રકરણોના જુદા જુદા અનેક વિષયો ચર્ચાય છે. ખાસ કરીને આ ચર્ચામાં સ્ત્રી કેળવણી એ અગત્યનો વિષય છે. એટો સર્વમાન્ય સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે કે કન્યાઓને કેળવણી આપવી એમાં કોઈ પ્રકારનું પાપ નથી પણ પુણ્ય છે. પરંતુ ક્યા પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું એના પર હજી કોઈ એકમત થયા નથી. સરકારી શાળાઓમાં અપાય છે તેવા પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું જોઈએ કે રાષ્ટ્રીય વિનયમંદિરોના કન્યાશાળામાં અપાય છે તેવું શિક્ષણ આપવું જોઈએ. આ અને આવી તરેહના અનેક પ્રશ્નોનું નિરાકરણ કરવાને મેં મારી અવશ્યકિત પ્રમાણે પ્રયત્ન કર્યો છે. મનુષ્ય માત્ર જીવને પાત્ર છે. જેણે કદિ જૂઠા કરી નથી તે કદિ મહાન થઈ શક્યો નથી. મેં પણ મારી મર્યાદિત અવશ્યકિતને લઈને કદાચ જૂઠા કરી હોય તો પ્રિય વાચકવર્ગ ખાસે હું આશા રાખું છું કે તેઓ હંસક્ષીર દૃષ્ટિ રાખશે.

આ અસાર સંસ્કારમાં પોતપોતાના કર્તવ્ય સારી રીતે કરવાને કેળવણીની સઘળાને જરૂર છે. પુરુષ કરતાં સ્ત્રીને કાંઈ ઓછા કર્તવ્ય નથી. જો લોક સ્ત્રી કેળવણીને નકામી ગણે છે તે લોક તેના અર્થજ સમજતા નથી.

શ્રીમતી સરોજની નાથકુ કહે છે કે:-

પ્રગતિ ઉત્પન્ન કરનારા તમે નથી પણ અમે છીએ. અને પ્રગતિના દરેક માર્ગ પર અમારા પ્રોત્સાહક સહયોગ વિના તમારી પરિવેશ અને તમારી રાષ્ટ્રીય સમાજો નિર્વર્થક છે. તમારી સ્ત્રી

કેળવો, એટલે પ્રગ્ન પોતાની સંભાળ પોતેજ લેશે. ગણકાશ, આજ એટલુંજ નહિ પણ મનુજ જીવનના અંત સુધી, એ વાત સત્ય છે કે જે હાથ પારણું દિવેળે છે તેજ હાથમાં સાધાન્ય ભોગવવાની સત્તા છે. ”

ખુઃ મહાત્મા ગાંધીજીએ પણ કહ્યું છે કે:—

“આપણે જે કામ હિંદુસ્તાનમાં કરવાનું છે તે શ્રીકેળવણીનું પ્રથમ છે. કેળવણી હોયતો શ્રીઓ પોતાના શિયળનું રક્ષણ કરી શકે. તે કેળવણી આપવાને આપણને ધણી વિદ્વાતાની જરૂર નથી. પણ ફક્ત આરિચ્ચની જરૂર છે. ”

કન્યાઓને અમણુ રાખવાથી શા શા જેર ફાયદા થાય છે તે બધા લખવા બેસું તો એક મોટું પુસ્તક બરાબ. નિરંતર સાસુ વહુના ઝગાડા ચાલુજ હોય વરની સાથે કેમ વર્તવું તેનું તેને બાન હોતું નથી “સાસુ વહુની લગાઇ” ઉપર તો મહિપતરામ રૂપરામે એક આખું પુસ્તક લખ્યું છે. તે વાંચવાથી વાંચક તને ખબર પડશે કે કન્યાઓને રોજના કેવા મેણાંઓ ખમવા પડે છે. જ્યારે બીજી તરફ કેટલાક ઉચ્છંખલ (રૂપણી ને ખલકનંદા જેવી) શ્રીઓ કેવી ખરાબ રીતે વર્તે છે, તે વાંચક તારી નજર બહાર નહિ હોય ? જે વર બેનને ઠપકો આપે તો શ્રી સામે થાય. અને શ્રીને ઠપકો આપે તો જ નન્દત ઈતિ નનાન્દા સામી થાય. આ પ્રમાણે ઈવસે તો મુખ નહિ પણ રાતે પણ જોવા જેવા વિચિત્ર બવાડા થાય. જે લખતાં મને અતિ શરમ આવે છે.

સદ્ગુણી ને સદ્ કેળવણી પામેલી શ્રીનું કર્તવ્ય શું છે ? શ્રીઓએ ધરમાં પ્રધાનવટાનું (કાર્યોપુ મંત્રી) કામ કરવું જોઈએ તેમ તે અમણુ હોવાથી કરી શકતી નથી પણ એક શુભામ-ડીના જેવું વૈતરું કરી જાણે છે. આથી કરીને પુરૂષને ધરની ને બહારની બન્ને ક્ષેત્ર રાખવી પડે છે, પણ શુદ્ધચાત્રમના કામની ખરી જોઈએ તો એ છે કે પુરૂષે બહારથી અને શ્રીએ ધરની વ્યવસ્થા ચલાવવી.

ખાળકોની સંભાળ ને કેળવણી એ શ્રીના ખાસ કર્તવ્ય છે. પણ તે અમણુ હોવાથી તે કરી શકતી નથી નેપોલિયન બોનાપાર્ટ પોતાના જીવન ચરિત્રમાં લખી ગયો છે કે:—મારી માએ જો મને કેળવી ઉચ્ચ આદર્શવાન કર્યો ન હોત તો હું આજે આ સ્થિતિએ નહોત. આ જગતમાં જે જે મહાન પુરૂષો થયા છે તે સર્વ તેમની માનાની સદ્કેળવણીથીજ થયા છે એમ કહું તો કંઇમાત્ર ખોટું નથી. મહાત્મા ગાંધીજી, દેશબ-મુદસ વિગેરેના દૃષ્ટાંત હજીએ ભારતવર્ષમાં મોજીદ છે.

અલખન હું એમ નથી કહેવા માંગતો કે શ્રીઓએ પુરૂષોના જેવીજ કેળવણી સંપાદન કરવી. બનેની કેળવણીમાં અંતર તો અવશ્ય હોવુંજ જોઈએ કારણ કે દરેકના જીવન પણ જુદા છે. એકને પેદા કરવાનું ને બીજાને પોષણ કરવાનું છે. એકને સાધનો મેળવી આપવાનું ને બીજાને તેની વ્યવસ્થા કરવાનું હોય છે. માટે તે જાતનું જ્ઞાન તેમને હોવું જોઈએ. કન્યાઓને માટે વિદ્યાલયો એવા હોવા જોઈએ કે થોડી મહેનતે (નકામા વિષયોના અભાવે) ધારેલો લાભ મળે. કેમકે છોકરીની ઉંમર ૧૨ થી ૧૫ લગી અતિ નાજુક સ્થિતિમાંથી પસાર થાય છે, તે વખતે તેમને ધર કામ તથા શીખવાનો બેવડો બોલને આવી પડે તો તેઓના શરીર લથડી જાય છે. તેમની કેહપિણુ પ્રકારે માવજત કેવાતી નથી. “છિકરીની માકીને શા ઝટકા પડનાર છે” આવા ઉદાગો તેમની જાત બેનોનાજ હોય છે. સુશ્રેયના દેશાઈ કહે છે તે મુજબ “જરૂર પુરતા દાખલા, ઇતિહાસને રાખાણુ ને મહામારનની વિરસની ક્યાઓ તે સિવાય આરોગ્યવિદ્યા, શુદ્ધકળા માંડાની માવજત. ખાળકોર ધરગતુ થોડું વૈદજ્ઞાન બરનશીવણ સંગીન વગેરે ખાસ શીખવવું જોઈએ.”

કન્યાઓને ઇંગ્લીશ કેળવણી આપવી કે કેમ એ પ્રશ્ન એક નિરાણો છે. કારણ કે કપાળે કપાળે જુદી મતિ. એટલે એના ઉપર હું મારો અભિપ્રાય નથી આપી શકતો. પણ જગત જેને સંત પુરુષને મહાત્માથી ઓળખે છે તે મહાન પુરુષ ગંધીજી પોતાના 'હિન્દ સ્વરાજ' નામના પુસ્તકમાં કહે છે કે:-સ્ત્રીઓને ઇંગ્લીશ કેળવણીની જરૂર મિત્રકુલ નથી. તે છતાંયે જેમને ઐવિહક વિષય તરીકે તે બાપા લેવી હોય તે બહે લેવ પશુ હું તેના કરતા આપણી દિન્દી બાપા (દેશની બાપા) ને માટે વધારે આગ્રહ કરું છું. તેમને (યુરોપીઓને) જોઈએ તો આપણી બાપા તેઓ શીખે. આના કરતાં વધારે ઉત્તમ વિચાર બીજો કયો મહાન પુરુષ આપી શકે એમ છે ?

સ્ત્રી કેળવણી એવા પ્રકારની આપવી જોઈએ કે તે ગૃહસંસ્કારમાં ઉપયોગી થઈ પડે. વિદ્યુષિ ઝોની ખિસારે પોતાના એક લેખમાં પ્રથમ વર્નાકુલર શીખવણું કહ્યું છે. પણ આગળ જતા તે કહે છે કે:-

I plead next for knowledge of English. I will tell you quite frankly why. English is the language of politics, of Social matters, of discussions among the men.

ખિસાર બાઈ એક અંગ્રેજી બાનું રજા એટલે તેમણે ઇંગ્લીશ શીખવાને સલાહ આપી. પરંતુ મહાત્માજીએ તો ચોક્કસ ચોક્કસ જણાવ્યું છે કે:-“સ્ત્રીઓના પોતાક તત્ત્વને સંહાર કરનારી વિદ્યા આપણને નથી જોઈતી, અને તે વિદ્યા બહુધા આપણી સ્ત્રીઓને ઉપયોગીયે નથી. યુરોપપ્રદેશમાં પુરુષ તથા સ્ત્રીઓ અપરિચિત અવસ્થામાં ઘણા કાળ માળે છે, અને તેથી સ્ત્રીઓને કારખાનામાં અગર કોઈ એવા બીજાનખાતામાં નોકરી કરી પેટ ભરવાની વેક કરવી પડે છે. આવું દુઃખમય જીવન આપણા દેશની સ્ત્રીઓ ન પામે અને તેઓ સુધારો પૂર્વ તરફના દેશમાં ન આવે એની આપણી પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના છે. આવો પાશ્વસ સુધારો (ઈ) પશ્ચિમ દેશમાં જ બેસે રહે !

જનાં પણ કન્યાઓને કેળવણી આપવી એ અતિ અવશ્યની વસ્તુ છે. વિદ્યાહીન સ્ત્રીથી સંસારચાક્રમાં પરિક્રમણ કરવું એવો પેલા એની ખિસારના દર્શાવેલા “પાંખહીન પક્ષીની માફક જીવન ચલાવવા જેવું થાય.” આપણામાં દરેક સુખ રીવાજોને વડેઓ વાગ કરે છે. “સ્ત્રી પિતા દેશની ઉન્નતિ કરવી અશક્ય છે” એ સાદર શિરોમણી ચોવનરામનું શાસ્ત્ર થયારું છે. કેટલીક વડેઓ ને અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ પુરોણે સ્વરાજમાં નિરંતર આડે આવે છે, અને છોકરાઓને બગાડે છે.

સુધરેલા દેશમાં સ્ત્રીકેળવણી અવશ્યની ગણાય છે. યુરોપમાં જુઓ ! જે યુરોપમાં જંગલી લોકો વસતા હતા તે યુરોપ આજ આટલી વડની દશાએ શાથી છે ? અમેરિકા દેશ સ્વતંત્ર શાથી થયો ? જાપાનમાં વડની શાથી થઈ ? જે આ બધાનું મળ કારણ તપાસીએ તો તે સ્ત્રીકેળવણી છે. નવસરખના રાષ્ટ્રોમાં કહીએ તો “સ્ત્રીઓ બ્યાંબુધી બહેલી નથી હોતી ત્યાંબુધી કોઈપણ દેશ સુધરેલો શી રીતે કહી શકાય ? વડનીને અર્થે બાગ તો નિઃસંસય જંગલી રહેત. સ્ત્રીઓ બહેલી ન હોય ત્યાં પુરોણી કેળવણી પણ અપૂર્ણ રહે.

આપણે આ ભારત બ્યારે ચડતીના ઉચ્ચ શીખરે હોય ત્યારે સ્ત્રીકેળવણી તરફ સારી રીતે લગ આપવામાં આવતું હતું. એને માટે સંગીત પુરાણ મોળ્યું છે.

વૈદિક અને પૌરાણિક કાળની સ્ત્રીઓમાં એને લીધેજ ધન્યતા, વિદ્યતા, ઉચ્ચ આદરો, સમુદ્રપર્યટન વિગેરેના દૃષ્ટાંતો મળી આવે છે. વિદેશ દેશનાં રાજાઓની કુંવરી અગત્ય ઋષિની સાથે ધન્યતાવનથી પરણે છે. વાગ્દેવીની સ્તુતિ દેવિસુક્ત રચવા માટે પ્રસિદ્ધ છે. આત્માની અમરતા માટે (ચંદ્રકાન્ત ભા. ૩ જે) પોતાના પતિ યાજ્ઞવલ્ક્ય સાથે મૈત્રેયની કાલ્યાણીની ચર્ચા અને સંન્યાસ; મગનલાલ મહેતા કહે છે તે મુજબ “જનકવિદેહીના યતમાં તત્ત્વજ્ઞાનની ચર્ચામાં ગાર્ગી બ્રહ્મચારીણીએ યાજ્ઞવલ્ક્યને ઉત્તર દેવામાં ઉભી કરેલી ગુચ્છણ; તેવીજ રીતે રાજપુત્રી સુલભા સાથે જનક રાજ્યે કરેલી વેદાંતી ચર્ચા.” આ બધું શું બતાવે છે ?

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યે બ્યારે બ્યારે વેદાંતની શ્રીલોસોરીમાં મંડનમિશ્રને હરાવ્યા ત્યારે મંડન-મિશ્રનો બચાવ કોણે કર્યો હોતો ? સરસ્વતિએજ (મંડનમિશ્રની સ્ત્રીએ પોતાના સ્વામીનો રસ રાસનો વાદ કરીને બચાવ કર્યો હતો) (જુઓ બુની ગુ. પાંચમી મોપડી) શંકરાચાર્યના અધો પર એક સ્ત્રી ભામિનીએજ ટીકા લખી છે. ભાગ્યગચાર્યની પુત્રીએ રચેલા લીલાવતીના ગણિત તથા ખગોળ અધો. વળી કેટલાક બીજગણિત (Algebra)ના શોધક તો એમ પશુ કહે છે કે, અક્ષરગણિતની શોધ એજ ભાસ્કરાચાર્યની પુત્રીએજ કરેલી હતી. નોમિનું વિધવાવરયાના દુઃખ વિષે કર્ણપુરસિક નાટક, કૃતિએ યુધિષ્ઠરને ગાદીએ બેસતી વખતે અને અને યુદ્ધમાં મોકલતી વખતે આપેલી રાજનીતિ (મહાભારત) અને યુધ્ધ નીતિની આપેલી ઉડીને સુધ્ધ શિખામણ; સૌપિર રાજની પુત્રી વિદુલા, સુમદ્રા દ્રૌપદી અને ઉત્તરા (અભીમન્યુની સ્ત્રીએ) શોકચરત યવાને બદલે “મારા કેસરબીના કંથહો ! સીધાવોજ રણવાટ” કહીને યુદ્ધ પરાયણ થવાની પોતાના પતિને કરેલી ઉરકેરણી; દમયંતિ, સિતા, અને સાવીત્રી, સુકન્યા (અયવન ઋષિની સ્ત્રી), મદાલસા, અને તારામતિ (હરિશ્ચંદ્રની સ્ત્રી) વિગેરે તેમના પિયર જવાને તેમના પતિઓએ કહ્યું હતું છતાં પણ પોતાના પતિઓના ધોર સંકલ્પ અને પ્રતિજ્ઞાથી હોરેલા દુખે વેઠ્યા. અને તેમના પતિઓના ના કહેવા છતાં પણ તૈયાર થવું. અને છેવટ સુધી સ્વીકૃતિથી ભોગવવાં; તે સિવાય જો ઐતિહાસિક પુરવા નોછતા હોય તો, સુન્દર્યા, સંયુક્તા, પદ્મિની, કલાવતી, કુમ્ભરદેવી, દુર્ગાવતી, વિમલદેવી, છત્રબાહુ, ચાંદળીબી, અહલ્યાબાઈનાં અમરજટ ચિર સમયને માટે ઇતિહાસમાં સુવર્ણોદારે લખાઈ રહ્યાં છે.

ઉપરોક્ત સર્વ દૃષ્ટાંતો વર્તમાનકાળમાં અને અને ભવિષ્યકાળમાં સ્ત્રીકેળવણીની આવશ્યકતા છે તે શું ખરેખરી રીતે સાંખીત નથી કરતાં શું ? વળી આથે ક્યાં જવું અર્વાચીન જમાનામાં કેળવણી રહિન શ્રદ્ધ ડોસીઓ કાંઈ જોઈ વહેવાર કુશળ છે ?

ગુજરાતમાં વસતી દરેક બેને ગુજરાતીનું જ્ઞાન અવશ્ય સંપાદન કરવું જોઈએ એવો મહાભારતનો ખાસ આચ્છ છે. કવિ શિરોમણી બટ પ્રેમાનંદે પોતાના એક નાટકમાં લખ્યું છે કે:-

સંસ્કૃત ભાષા હવે મૃતપાય યદ્યજ અને હવે તો વાધો ગીરા ગુર્જરી એજ ધન્યવાનુ.
ગુર્જર ભાષામાં જેવા ઉત્તમ પુસ્તકો કાળે લખાયા છે તેવા ઉત્તમ પુસ્તકો બીજી કઈ ભાષામાં લખાયા છે ? ગોવર્ધનરામના સરસ્વતિચંદ્રની સાથે કઈ ભાષાનું કયું પુસ્તક હરિશ્ચંદ્ર કરી શકે તેમ છે ? પ્રેમાનંદના કાળે તથા નાટકો કઈ જેવા તેવા છે ? વિદેશીય ભાષા કરત આપણી માતૃભાષામાં આપણી આર્યબેનો વધારે સમજી શકે એમ છે.

(અપૂર્ણ)

ગંગાશંકર ગણપતરામ.

અગાજી-સુન્દર.

પ્રજ્ઞા અને જયોતિ.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૪ ૯૧ થી.)

પ્રકરણ ૨ જી.

એર રેડ્યું.

પ્રજ્ઞાનનો સમય એ મનુષ્યમાત્રને આનંદ આપનારજ છે. જગત્ના નેત્ર રૂપી સૂર્યનારાયણ સ્વચ્ચાન પોતાનાં રાતા દિરણો પૂર્વ દિશામાં નાંખવા લાગે છે તે જોતાં કેવો આનંદ થાય છે? કેવળોમાં મધુર રણકારથી વાગતા ધટેના નાદથી પણ કેવો આનંદ થાય છે? માટલામાં દહીં નાંખી હાથ અને નવનીત શુદ્ધ પાડવા દહીં પચાવતી મેયારીઓનો ધમ ધમ કરતો શબ્દ પણ કાનને કેટલો પ્રિયકર થઈ પડે છે? પક્ષીઓના વિવિધ કક્ષરો પણ કેટલા બધા આનંદને પ્રકટાવે છે. ખરેખર સૂક્ષ્મપણે નિરક્ષણ કરવાથી આ પ્રાતઃકાળનો સમય ગમે તેવા ઉદાસીન મનુષ્યોને પણ અંતઃકરણમાં શાંતિને આપનાર થઈ પડે છે.

અંદ્રમુખરાય પ્રભાતનો સમય થવાથી તરતજ ઉઠ્યા. રાત્રિના પાછલા ભાગમાં તેમને એક જે હોધના ઝોડાં આવ્યાં હતાં પણ નિયમીત સમયે ઉઠવાની ટેવ હોવાથી આંખ ઉઘડી ગઇ તેઓ ઉભા થયા. પછી શીઘ્ર દાંતણુ આદિની ક્રિયાઓથી પરવારી સ્નાન કરવા બેઠા. તેઓ હમેશાં હંડા જળથીજ સ્નાન કરતા હતા. સ્નાન કરવાની પદ્ધતિ તેમની જે લોટા આમ ઢોળ્યા અને જે તેમ ઢોળ્યા એમ કરી પોતાને સ્નાન કર્યું છે એમ માનનાર મનુષ્ય જેવી નહોતી પણ વિધિપૂર્વક સરીરને સ્વચ્છતાથી ચોળીને બરાબર રીતે સ્નાન કરવાની હતી. અને તેના પરિણામમાં તેમને ત્વચાનો કોષ્ઠપણુ રોગ થવા પામ્યો નહોતો. કેમકે ત્વચાના રોગની ઉત્પત્તિ ઘણું ભાગે યથાર્થ સ્નાન ન કરવાથી અને સ્વચ્છતા ન રખવાથીજ થાય છે. આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક સ્નાન કર્યા પછી તેણે પોતાની સંયમશાળામાં પ્રવેશ કર્યો. આને નિત્ય નૈમિત્તિક કર્મો કરી સંયમ સાધવા બેઠા.

આ નિત્ય નૈમિત્તિક ક્રિયાને તથા સંયમને સાધવારૂપ ક્રિયાને કેટલાક જડવાદને સ્વીકારનારા નાસ્તિક મનુષ્યો તથા કાલક્ષેપ જેવી માને છે પણ તેમાં તેઓની પોતાનીજ ભૂલ છે. જેમ આખી સૃષ્ટિને નવીન જળથી પ્રદુષિત કરનાર વાદળને વર્ષાદર્શુ જળ સમુદ્રમાંથીજ મળે છે તેમ જળ અત્રને પ્રાદુર્ભાવ આ ક્રિયાને સાધવાથીજ ઉત્પન્ન થાય છે. કુંકમાં સરળ શબ્દોથી જણાવીએ તો જળમાત્રનું મૂળજ આ ક્રિયા છે અને તેથીજ તેને અંતઃકરણના પ્રેમપૂર્વક સાધવી ઘટે છે. મનુષ્યોનાના પ્રકારના સ્વાદીષ્ટ ભોજનો ખાવામાં દુરસદ મેળવી શકે છે. તે બનાવવાની સામગ્રી લાવવામાં દુરસદ મેળવી શકે છે. મનુષ્યો નોકરી કરવામાં તથા વ્યાપાર કરવામાં દુરસદ મેળવી શકે છે. મનુષ્યો સગા સંબંધીઓ સાથે વાતચિત કરવામાં દુરસદ મેળવી શકે છે. મનુષ્યો રાત્રિના વખતમાં

નિદ્રા લેવાની દુરસદ મેળવી શકે છે પણ આ સર્વતા મળ્યાપ આ સર્વ જોનાથી ઉત્તમ પ્રકારે સધાય તેમ છે તે આ આધ્યાત્મિક ક્રિયા પ્રતિ ઉપેક્ષા કરે છે તથા અમને સાધવાને દુરસદ નથી એમ જણાવે છે તે કટકું બંધુ અયોગ્ય છે તે સદગ્રમાં જણાઇ આવે તેમ છે. આવી પરમ-હિતકર ક્રિયા પ્રતિ જ્યાં સુધી મનુષ્યનું લક્ષ બેઝામર રીતે જોવાશે નહિ ત્યાં સુધી મનુષ્યની સલ્લ ઉત્તતિની આશા રાખવી અપુષ્પવન મિથ્યા છે. વિષયાંતર થતું અટકાવવાના કાયથી ચંદ્રમુખરાય પોતાની સંયમશાળામાંથી અદાર આવે તે પૂર્વે તેના સંબંધની થોડીક માહિતી આપવી યોગ્ય છે.

ચંદ્રમુખરાયની ઉમર હાલ ૨૮ વર્ષની છે. છ વર્ષથી તેનો અમદાવાદમાં નિવાસ છે. તેના પિતા પાટણમાં ડેપુટી કમિશ્નરના ઝોલા ઉપર હતા. તેમને ગુજરી જવાને આજે આઠ વર્ષ થયાં છે. માતા તો પહેલાનીજ પરણેલાસિની થઈ છે. ચંદ્રમુખરાયને પિતાજી તરફથી ઘણું સારું શિક્ષણ મળેલું છે. અને પિતાના ઉચ્ચ વિચારો તેનામાં કતરી આવેલા છે. પિતાએ તેમની હયાતી-માંજ તેના લગ્ન કરી આખ્યાં છે પ્રજા પણ નામ પ્રમાણે એક શુદ્ધિનો ખમનોજ છે. ચંદ્રમુખરાય અને પ્રજાને જુગતે જોડું મળી રહ્યું છે. પોતાની આખી વડતગરી તાગરી ન્યાતમાં આ જોડાંના વખાણ થાય છે. વાતચીતમાં તેમનું જ દૃષ્ટાંત અપાય છે. પોતાના પિતાના મરણબાદ બે વર્ષ પાટણમાં રહ્યા પછી ચંદ્રમુખરાયે હવે પોતાના ગૃહમાંજ રહેવાનું રાખ્યું છે. અર્થાત્ છ વર્ષથી તેઓ અમદાવાદમાં રહે છે. તેમના પ્રસન્નતાજનક સ્વભાવથી સગાં વહાલાંઓમાં પણ તેમની આખર સારી છે. ઉમર તાની હોવા છતાં તેમની ન્યાતગતના કામમાં સલાહ લેવાય છે. તેમની સ્ત્રીને કાંઈ પ્રજા નહોતી. પણ દોઢ વર્ષથી એક પુત્રીરત્ન પ્રાપ્ત થયું છે. તેને જોઇ તેઓ પોતાના દિવસો આનંદમાં વ્યતિન કરે છે.

આજે કોર્ટમાં કેસ હોવાથી ચંદ્રમુખરાયને કોર્ટમાં જવાનું છે. તેથી પોતાનો કાર્યક્રમ પૂરો થતાં બટલને વહેલી રસોઇ બનાવવાનું કહી પોતાની પત્ની પાસે ગયા. આ વખત તે પંચારીમાં બેઠી ઘઈ હતી અને તેનો તાવ ઉતરવાપર આવ્યો હતો. પોતાની પત્નીની તખીયત તપાસનાં હીક લાગવાથી અહો આજ તો તખીયત સારી ઘઈ જશે એમ જણાવી પ્રસન્નતાથી તેની પીઠ ઉપર હાથ ફેરવ્યો. અને પછી સુખદુઃખની વાતો કરવા માંડી.

આ પ્રમાણે લગભગ એકાદ કલાક વાતમાં ગયો ત્યારબાદ બટલએ આવી રસોઇ તૈયાર થવાની ખબર આપી. આ વખતમાં પ્રજાનો તાવ છેકજ કતરી જવા આવ્યો હતો અને દીવ યોડુ યોડુ ગરમ હતું પત્નીને આજના ન્યાતના ઝગડાની વાત કહી. ટાર્કિ થવાથી ઘરમાં કામ કરનારી યંગાજાઈને આજે પ્રજાની સંભાળ રાખવાનું કહી જમી તે કોર્ટમાં ગયા.

ન્યાતના ઝગડાની વાત આજે સર્વને ખબર હતી તેથી ચંદ્રમુખરાયની ન્યાતની ડેલીઓએ એમ ધાયું કે આજે તે પણ કોર્ટમાં જનાર હશે માટે લાતો જરા પ્રજાની ખબર જોઈ આવીએ રતતકાકીએ હીવાળીયાને વાત કરી અને હીવાળીયાએ મણીમાસીને વાત કરી આ પ્રમાણે એ ત્રણે ડેલીઓ આજે પ્રજાની ખબર જોવા આવવા તૈયાર થઈ. રોજ તો ચંદ્રમુખરાય ઘેર હોય એટલે બોલકું કાવે નહિ એટલે આજનો આવો સારો સુયોગ જવા દે એવી ડેલીઓ કાચી ન્હોતી કેમકે તેણે ઘાટ ઘાટના પાણી પીધેલાં હતા.

ધીમે ધીમે પગલે ચાલતી કમરમાંથી વાંકી વળી ગએલી ધડી ધડીમાં છેડંણીની ડાબી હવાડી તપખી સુંઘતી તથા પોતાના કુગડાને પણ તપખીથી ભરી દેતી એ ત્રણ ડાબીઓ પ્રગટે સાં આવી પહોંચી. ધરમાં પેસતાની સાથેજ પ્રગામહેન છો કે ? પ્રગા બહેન ? એા પ્રગા બહેન એમ યુમે પાડવા લાગી, પ્રગા બિચારી ત્રીજે માથે સુનેલી તે શી રીતે સાંભળે ? અને કશય સાંભળે તોપણ તે ડાબીઓ સાંભળી શકે તેવો તાણીને જવાબ પણ શી રીતે આપે ? આથી ડાબીઓએ તો બચડતા ફકડતા માળ ઉપર ચઢવા માંડ્યું. “અડી એા ધરમાં છે પણ ગોઝલીએ નથી એાથ માડી ? માંડી છે તોપણ શાં અભિમાન છે” દયાદિ વાગ્યો બોલી ભડી બિચારી પ્રગાનો દ્વિંદા કરતાં અને યુમે પાડતાં તેઓ છેક ત્રીજે માથે આવી પહોંચી અને દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો.

ડાબીઓને પ્રવેશ કરતાં જોઈ પ્રગા બેડી થઈ તેની નોકર ગંગા તો પોતાના પતિને ગયા પછી કલાક રહીને હમણાં આવું છું એમ કહીને ક્યાંય જતી રહી હતી. એટલે અત્યારે પ્રગા એકલીજ ધરમાં હતી. કેમકે બટણ તો રસોઇ કરીને ક્યારના એ જતા રહ્યા હતા. તેથી પ્રગાએ કશું બહુ દિવસે દર્શન દિધાં પધારે માથ. આવો. બેસો.

ડાબીઓ—કેમ બા, અમે આટલી આટલી જૂઓ પાડી તે ન સાંભળી કે શું. અમને જરા જવાબે ન આપ્યો.

પ્રગા—“માથ મેં તમારી બે જૂઓ સાંભળી હતી પણ તેનો જવાબ હું તમને તાણીને બોલીને આપું ત્યારે તમારાથી સાંભળી શકાય. પણ મારામાં તેટલી શક્તિ નથી. માથ”

રતનકાકી—“એાથ એાથ એટલીએ શક્તિ નથી. આ તો નહિ સારું આપ. મારા મહુના બાપ પણ એટલાજ શક્તિહીન થઈ ગયાતા. અરે માં: તેમને સારા કરવા તો પેલા ધસપોતાલના વજાપતી ગોરા સાહેબને બોલાવ્યો પણ આખરે સારું ન થયું.”

દીનાળીયા—(શરીર ઉપર હાથ ફેરવીને) “હાથ હાથરે માં તાવ કેવો-સખત છે. હાથી-નાંચે હાડ બાગે. જલ્દી શરીર ઉપર રેહલો મહુઓ હોય તો તે પણ સેકછ જાય. મારી ધનુનો જાછ રીંચો એવા તાવમાં તાવમાં બેઘતે બેઘતે ચાલ્યો ગયો. અરે બહેન ! તારું આવરૂદા સો વર્ષનું ચાપ પણ મને તો કાંઈ તારો ભરેસો લાગતો નથી. મારું જો માને તો ચંદ્રચુખ સો ભરેસો નહિ. આપણે ન હોષએ તો તરત ખીચ લાવે અને આપણાં પેટના કાઢવને દુઃખ દે. મારી પડોસમાંજ પેલો હિરાલાલ નવી લાગ્યો છે. તે નવી આગલીના છોકરાને જો કંઈ દુઃખ દે છે. એ તો બા નજરેએ ન જોવાય. હિરાલાલને દેખતે બિચારાને મારે હુડે પણ હિરાલાલ તો નાચે માંચીમાંનો માંકણ ન બોલે કે ન ચાલે. આ દુઃખ તો બિચારો એ છોકરાજ સહન કરે.”

મણિમાતી—હા બા, આપણે હોષએ કની તો આ દુઃખ જરાએ સહન ન થાય આજકાલના આપડાઓ તો ‘વહુધેલા’ જ થઈ ગએલા છે. જરા કંઈ વહુને થયું કે લાવ તારું માથું દાખું અને તારા હાથ પગ દાખું. આમને આમ વહુ ઉપર ઓપરાઈ જાય છે. ધરમાં બિચારી માતા હોય તો તેનો કાંઈ ભાવે નથી પૂછવું કે તેને શું જોઈએ છે અને શું નથી જોઈવું.

પ્રગા—ભાવડાઓ સ્ત્રીની ઉપર વ્હાલ રાખે તેમાં તેઓ ખોટું કરે છે એમ કહેવાય તેમ નથી ભગવાન મનુ મહારાજ પણ આને માટે કહે છે કે યજ્ઞ નાર્યસ્તુ પૂજ્યન્તે રમન્તે તત્ર

દેવતાનાં ન્યાં નારીઓનું પૂજન થાય છે ત્યાં દેવતાઓ પ્રમુખ રહી રમણુ કરે છે. છતાં-એટલું પણ ખરું છે કે જોઓ પોતાની વહુનેજ માન આપી માતાપિતાની અવગણના કરે છે તે દીકરતા નથી. સાચું વહુને રાગ આવતોજ નથી એમ આપણા હિન્દુ સંસારને માથે દેવકે છે. આ દેવકેને દૂર કરવા દરેકે તૈયાર રહેવું જોઈએ, માતા પિતા એ આપણાં વૃદ્ધ અને વડીલ છે તેથી તેમની આરામ માનવી એ આપણો ધર્મ છે.”

દીવાળીયા—અહીં, આ ધર્મને સમજે છે કોણ ! પેલી અમારાજ મહોલ્લામાં રહેલી સરસ્વતી અને તેની સાસુ નર્મદાને રોજ કજીયા કંઠાત્ર થાય છે. દહાડે ઉઠ્યા વગર રહે તો તેમને કજીઓ થયા વગર રહે. તેમાં નર્મદા કાંઈ જોઈતી નથી હાં ! સરસ્વતીની સાને પેહુડીનાં પરીયાને ઉથલાવી નાખે તેવી છે.”

પ્રજ્ઞા—સરસ્વતી અને નર્મદાની વાત મને ગરાગર ખબર છે. તેઓનો થોડો ધણો પરિચય મેં પણ મેળવ્યો છે. અને તે ઉપરથી હું કહી શકું છું કે આમાં સરસ્વતીના બિલકુલ વાંક નથી છતાં પણ નર્મદા જાણે તેની સાથે પરાપૂર્વતું વેર હોય તેવી રીતે લાકે છે. સરસ્વતી કામ કરવા માટે તૈયાર હોય દ્રષ્ટાંત તરીકે રાંધવા તૈયાર હોય તો પણ તેને રાંધવા ન દેતાં પોતેજ રાંધે છે અને આજ પ્રમાણે બીજાં કામો પણ પોતે કરી લે છે. અને ત્યારે સમય આવે છે ત્યારે મારી વડુ તો કાંઈપણ કામ કરતી નથી એમ બોલે છે. આ બોલવું એ કેટલું બધું બુલ બરેલું છે. પરંતુ ધણે ખરે દેકાણે આ પ્રમાણેજ મતું જોવામાં આવે છે.

રૂતનકાકી—મેટા પ્રજ્ઞા, અમે બહુજ સમજીએ છીએ, પણ વહુઓ ઉપર તો ધાક રાખવો જોઈએ સમજ. વહુ ઉપર ધાક નહિ રાખીએ અને રોપ ન કરીએ તો તે પછી છાપરે ચડી જાય. જોની પેલી ગોપાળની વહુ તેની સાસુને ક્યાં ગાંડે છે ? સાસુને કેટલું બધું દુઃખ દે છે.

પ્રજ્ઞા—માણ તમારી વાત ખરી છે પણ કાંઈ બધીજ વહુઓ ગોપાળની વહુના જેવી હોતી નથી. સારી પણ હોય છે. અને હું તો જણાવું છું કે નહારી વહુઓ તો કાંઈ કાંઈ અપવાદ રૂપજ હોય છે. પરંતુ તેવી નહારી વહુઓને કેળવવાને પણ ધાક રાખવાની અથવા રોપ કરવાની કાંઈજ જરૂર નથી પણ તેને કેળવણી આપી સુધારવાની જરૂર છે.

દીવાળીયા—“બહુ એવું તે શું જોઈને બોલતી હકીકત. મોટાં બૈરાંને તે કેળવણી આપી. શકાય ખરી કે ? એ તો નાનપણમાંજ જે અપાઈ હોય તે ખરી.”

પ્રજ્ઞા—“મોટી ઉમરમાં કેળવણી ન આપી શકાય એવું કાંઈજ નથી. કેળવણી આપવાને અને ઉમરને કાંઈ પણ સંબંધ નથી. ગમે તેટલી ઉમરે પણ કેળવણી લઈ શકાય છે. માણ આપણાં દેશમાં તો મોટાં થયાં એટલે કેમ કેળવણી લેવાય એ પ્રશ્ન. ઉડે છે પણ પેલા સાહેબ લોટો તો ગમે ત્યારે પણ કેળવણી લઈ શકે છે.

મણિમાસી—“સાહેબસાહેબ અને આપણાં રીતરિવાજ જુદાં છે. સાહેબ જે કરે તે કાંઈ શકે આપણે કાંઈ કરીએ તો લોટો ચુંટી આવે.”

પ્રસા—“જો લોકની લાજ આવતી હોય તો નિશાળે ન જવું. મોટી ઉમર થયા પછી નિશાળે જવાનું હું પણ કેટલેક અંશે આપણું દેશના સંજોગો જોતાં પસંદ કરતી નથી પણ એવી વહુઓને માટે યુદ્ધ એ શાળાજ છે પોતાનાજ ગૃહમાં વહુને કેળવણી આપવી હોય તેની આપી શકાય છે. આ કામ સાસુઓ તથા તેના પતિઓ બહુ સારી રીતે કરી શકે તેમ છે. પરંતુ આ મહત્વની બાબતમાં હજી કાંઈ પણ મનુષ્યનું ધ્યાન ખેંચાતું જોવામાં આવ્યું નથી. પોતાને વિદ્વાન કહેવડાવનાર અને બ્રહ્મનીજ વાતો કરનાર મનુષ્યનાજ ગૃહપ્રતિ દ્રષ્ટિ નાંખીને જોતા અને ધણી વખત જણાયું છે કે તેઓ પોતાના ગૃહમાં પોતાનીજ ગૃહદેવીને જરાપણ શિક્ષણ આપી શક્યા નથી. સ્કુલોમાં તથા કોલેજોમાં હજારો છોકરાઓને શિક્ષણ આપનાર પ્રોફેસરો અને માસ્તરો પોતાનીજ પત્નીને શિક્ષણ આપી શક્યા નથી. સભામાં જઈને જ્ઞાતિ સુધારણાના ઉપદેશ આપનાર મોટા વ્યાખ્યાનકારો, કન્યાશાળામાં ઉપરીપણું ભોગવનાર હેડ મીસ્ટ્રેસો પણ પોતાનીજ વહુને સુધારી શકતી નથી. જગત આજે પારકાનું દિત સાધવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પરદિતમાંજ જાણે સર્વસ્વ સમાયું હોય તેમ તેઓ તે કરવામાં પારકાનાં ધરતું કામ શુભામ તરીકે કરવામાં પોતાને ભાગ્યશાળી માને છે. પણ પોતાના ઉપર કાંઈપણ જોતું નથી. પોતાનીજ પત્ની અમુક કાંઈ કહે તો તે પતિ કરતો નથી અને પતિ કહે તે પત્ની કરતી નથી. આજ પતિ પત્ની પારકાનું કાંઈ કામ હોય તો તે વિના વિશ્લેષે પ્રસન્નતાથી કરે છે. અને આ પ્રમાણે સડો પેસી ગયેલો છે. અરે! આ જગતના અજ્ઞાન મનુષ્યો! જાગૃત થાઓ. તમે ગમે એટલા જ્ઞાની હશો, તમે ગમે એટલા સંસાર સુધારાના હિમાયતી હશો પણ જ્યાં સુધી તમે તમારું પોતાનું તમારી પત્નીનું અને તમારા આપ્ત સંબંધીઓનું સુધાર્યું નથી ત્યાં સુધી તમારો સધળો સુધારો એ ખરો સુધારો નથી પણ નામ માત્રનો સુધારો છે. તમે કદપનાના ઉંચા તરંગોમાં ઉડવા ધણીએ ઇચ્છા રાખતા હશો પરંતુ તમે જાણો છો કે એ પાંખ વગર ઉડી શકતું નથી. તમારી એક પાંખ કપાયેલી છે પણ તે તદ્દન કપાઈ ગઈ નથી અત્યુક્ત ઉપચારોથી તેને સારી કરો તોજ તમારાથી ઉંચે ઉડી શકશો.

દીવાળીયા—પ્રસા બહેન તમે જે વિચારો અમને દર્શાવો છો તે અમે બરાબર સમજી શકતા નથી પણ તે તમારા આ સામાજિક સુધારા સંબંધનાજ છે એમ અમે જાણી શકીએ છીએ. પણ જુઓ આ તમને તાવ વધારે ચઢેલો લાગે છે માટે હવે ન બોલતાં સહ જાઓ.

મણિભાસી—“મને તો એમજ લાગે છે કે આ પ્રસા બહેનનું બોલવું છેલ્લેલુંજ છે. દિવો ન્યારે તંત્ર ખૂટી જવાથી હોલવાઇ જવાની અણી ઉપર આવે છે ત્યારે વધારે પ્રકાશ આવે છે. તેમ આ આટલો બધો બોલવાનો જોરસો કાંઈ ખરાબ પરિણામનેજ સૂચવે છે.

રતનકાકી—જરા સન્નેપાતનો ચાઓ લાગે છે.

“હું” બાને શું સનેપાત થયો છે.” પ્રજાની નોકર બાઈ ગંગા જે સવારની નાસી ગઈ હતી. તે હાલ આવેલી હોવાથી વચમાં બોલી ઉઠી.

પ્રજાની સ્થિતિ આ વાત સાંભળીને જરા બદલાયેલું થઈ હતી. અને અંતઃકરંજીમાં જરા પણ ભયને પ્રવેશવાનું દાર મળે છે તો તે એકલો નહિ પણ પોતાના આપ્તસંબંધીઓ સિતા, ઉદ્દેગ, શોક વગેરેને લેતો આવે છે. એટલે પ્રજાના અંતઃકરંજીમાં તેનો પણ સંચાર થયો.

ડોસીઓએ પ્રણાની નોકરને આવેલી જોઈ ત્યાંથી પ્રણ બહેન અને જમથું કામ પડે તરત હામર યજ્ઞ એમ કહી રમ લીધી. આ ડોસીઓ જો કે યોગા ધણાં સારા વિચાર-પ્રણાની સાથે કરવા ભાગ્યશાળી ધર્મ હતી પણ આખરે પોતાનો સ્વભાવ વ્યક્ત કર્યો. કાગડો ગમે તે પ્રયત્ન કરે પણ રાજહસની ઉપમાને પામી શકે તેમ નથી. કેમકે ગમે તેવા સુંદર અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ તે વિદ્યામાં ચાંચ મારશે. આ નિયમને અનુસરી પ્રણાનું શરીર જો કે સારું હતું તો પણ પ્રતિકુળ બોલી ડોસીઓએ પોતાનો ધર્મ પ્રકાશ્યો. એની અસર પ્રણને દૂધના પાત્રમાં ઝેર રેડવા જેવી વિવશથી થઈ.

(અપૂર્ણ)

માતૃપદ.

સવ સંતાનોની ખરી ગુરુ સ્વમાતા છે. ગર્ભાવસ્થા તેમજ બાલ્યાવસ્થામાંજ માતા ગુરની પરિપૂર્ણ મુદ્રા બાલકોપર પડે છે. અર્થાત્ બાલ્યાવસ્થામાં બાલકોમાં એટલે અંશે મુખ્યત્વે હોય છે કે પરિચયમાં આવતી સર્વ સહવ નિર્ણવ વસ્તુથી તેઓ આદ્ર્ થઈ જાય છે. માતામાં જેવી પ્રમા, વિદ્યા, અને નીતિ ગુણની ઝમક હોય છે તેવી બનાવવાનો સર્વ આધાર તેને બાલ્યાવસ્થામાં થતા સંસ્કાર છે. યુવાવસ્થા અને વૃદ્ધાવસ્થામાં એજ સંસ્કારો પ્રૌઢ અને દૃઢ બની બિલી રહ્યા હોય છે. આદિ ગુર એટલે સ્વમાતા વિનયવાન હોય તોજ સંતાનમાં પણ વિદ્યાથી અધિક ઉત્તમ વિનય પ્રવેશે છે. માટે બાલકોના દુર્ભાગ્યનું આદિ કારણ માતા છે. માતા પ્રતિથી મેળવેલા વિન-યાદિ સદગુણ વડેજ આચાર્ય (ગુર)ની સેવા કરી તેમની પ્રીતિ મેલવાય છે, અને ગુરની પ્રસન્નતાથીજ તેમને અર્પણ કરેલી સર્વ વિદ્યા કલા ક્ષણીભૂત થાય છે.

જો પ્રથમ માતા પ્રતિથી શીલ સ્વભાવનું, વિનય, લગ્ન, ઉદ્યમ, ગુરભક્તિ આદિનું બાલ-કોનું શિક્ષણ ન મળ્યું હોય તો ગુરની સેવા અને તેમનો સકારણ કોપ, તેમનાથી સહન થઈ શક્તા નથી. અને તેથી વિદ્યા, કલા પ્રાપ્ત કરવામાં પણ તેમની ચિત્ત વૃત્તિનું સાનિધ્ય થવું ફરિજન ! બાલ્ય કાલથીજ અવિવેક અવિનયરૂપ દુર્ગુણ જો બાલકોમાં પ્રવેશે છે તો હવન પર્થત બાલકને તે નષ્ટ અને પિષ્કાર પાત્ર બનાવી દે છે. અને જો વિવેક વિનય પ્રવેશે છે તો અન્ય દુર્ગુણ બાલકમાં હોવા છતાં પણ તેને તે ગુણો યશસ્વી અને પ્રસંસા પાત્ર બનાવે છે. એવો માનુશિક્ષાનો પદ હવન પર્થત રહે છે. માટે દેશનું, સમાજનું અને આત્માનું કલ્યાણ કરતાં સુશિક્ષિત ધર્મત સ્વભાવના છે. તેથી બાલિકાઓને યોગ્ય કેળવણીથી પરિપૂર્ણ બનાવવી જોઈએ. બ્યારે બાલકો સુશિક્ષિત ધર્મવાન નીતિવાન અને વ્યવહાર કુશળ થશે ત્યારેજ ભારત ભૂમિનો બાલુ પુનઃ ઉદય પામશે. જેટલે અંશે સ્ત્રી જાતિય કેળવણી અર્થાત્ તેમને યોગ્ય ધર્મ નીતિની કેળવણી અતિ લાભપ્રદ છે. તેટલેજ અંશે તેમને અપૂર્ણ કેળવણી આપવી કિંવા કેલવણી રહિત રાખવી નુકસાન-કારક પણ છે. દરેક બાલકનો ભાગ્યનો મઝ આધાર તેની સુશિક્ષિત માતા છે. માતાપિતા કેળવાયલાં શીલ સ્વભાવના અને વિદ્વાન હોય તો તેના સંતાન પણ તેવાજ શીલ સ્વભાવના વિદ્વાન હોય છે.

મુખાવરયામાંજ સર્વ પ્રકારનો ઉપદેશ, સત્સંગતિ અસરકર્તા છે. કુમળા છોડને જેમ વાળાએ તેમ બાલ્યકાળમાંજ વળી શકે છે. તેમ બાલકને પણ બાલ્યકાળમાં માતા પિતા શરૂ જેમ જાણે, તેમ વળી શકે છે. બાલ્યકાળનાજ સંસ્કારો યુવાવસ્થામાં ખીલી નીકળે છે. માટે બાળકને જેવા રૂપમાં લાવવું હોય તેવા રૂપમાં લાવવા માટે તેની બાલ્યાવસ્થા પરજ અવશ્ય લક્ષ્ય આપવા જરૂર છે. માટેજ માતા, પિતા, શરૂ અને પરિચિત વર્ગ ઉચ્ચ પ્રકારનો હોવો જોઈએ. જ્યાંસુધી માતાઓ મઠ અને અને વિનયહીન રહેશે ત્યાં સુધી સંતાનો કદી પણ સુધરશે નહિ । । । માટે ઉત્તરનો સર્વ આધાર શિષ્ટ અને સુસ્ત જનની ઉપરજ છે.

આપણી બાલિકાઓને જ્યારે તેમની જાતિને ઉચિત યોગ્ય કેળવણી બાલ્ય કાલમાંથીજ તમે આપશો ત્યારેજ આપણા સંતાનો વિનયશીલ, પ્રભાવશાલી અને વિદ્વાન થશે. અને એ પ્રમાણે અનુક્રમે ઉત્તરોત્તર બાકી પ્રભુ સુધરતી જશે. સંતાનેને સુધારવાનો પિતા જોડેલોજ માતા પર પણ આધાર રહે છે. નીતિના, રીતિના, વિનયના, શીલ્પના, મૃદુલના, કેટલાક બોધપાઠ માતા પ્રતિ-થીજ સંતાનો શીખે છે. અને તપત્રાત્ દ્વિતીયશાખા શરૂના તેમને દર્શન થાય છે, માટેજ આદિ શરૂ માતા વિદ્યાવાન હોવી જોઈએ.

પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીનું મન સ્વાભાવિક વિશેષ ચંચળ અને ચક્રાવમાન હોવાથી વૃત્તિઓ પણ તેમની અધિક વેગવાન હોય છે. સ્ત્રીમાં સ્વભાવથીજ શાન્તિ સુણ પુરૂષ કરતાં કાંઈક ન્યૂન હોય છે. બુદ્ધિમાં આપણ, સાદસપણું અને ચિત્ત ચંચળ હોય છે. વિચાર શક્તિ પણ કાંઈક ન્યૂન હોય છે. માટે ઉક્ત દુર્યોધુની નિર્વૃત્તિ નિમિત્ત બાલિકાઓને વિદ્યા, ધર્મ, નીતિ અને મૃદુકેળવણી વિશેષ આપવા આવશ્યક છે. શારિરિક શિક્ષણની સાથે માનસિક શિક્ષણ વિદ્યા સંસ્કાર સુધારો મૃદુકેળવણી અને નીતિના અર્થો અવલોકન કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. મનને બાલ્યકાલથીજ વિદ્યાકલાના મળતલ્પથી સંસ્કારી કૃતું હોય તો પછી તે યુવાવસ્થામાં પણ સન્માર્ગમાંજ પ્રવર્તે છે. દુર્ભાગ્ય વિરામ પામે છે.

બાલિકાઓને જો બાલ્યકાલથી વિદ્યા, કલા, ધર્મ, નીતિની યથાર્થ અને પૂર્ણ કેળવણી ન આપાય તો યૌવનકાલે સ્વભાવથીજ તેમનામાં અવિચારપણું આપણ, આંચડ્ય અને બલવત્તર અનિ-વાર્થ કામવૃત્તિ આદિ દુર્યોધો પ્રવેશતા હોવાથી યૌવન કાલે તે સ્ફુરતાં પતિત થવાનો વિશેષ બધ રહે છે અને તેથીજ અવનતિ થાય છે. અને દુરાચાર આદિ અનેક અધર્મ કર્મનો પ્રચાર થાય છે. પરંતુ જો બાળાઓનું મન બાલ્યકાલથીજ વિદ્યા, ધર્મ, નીતિ, અને મૃદુધર્મ કેળવણીથી યોગિત થયું હોય, તો તેનું મન દુરાચારથી વિરામ પામેલું હોઈ સન્માર્ગમાંજ પ્રવર્તે છે. સ્ત્રીની વૃત્તિનો વેગ પુરૂષ કરતાં એવો બલવત્તર હોય છે કે વસ્તુ સૌન્દર્ય માત્રથી તે સત્તર આકૃષ્ટ થાય છે. અને જે જે વિષય કૃત્યનું તે ચિત્તમાં ચિંતવન કરે છે. તે તે તે સત્તર પ્રાણુ જતાં પણ સિદ્ધ કરે છે. અને મેલવે છે. અને પુરૂષમાં એટલે અશે વૃત્તિ સૌંદર્ય સુન્દર્ય અને કાર્ત્તવ્ય હોતું નથી. માટે બાલિકાઓને મન અને તનની ઉચ્ચ પ્રકારની કેલવણી આપવામાંજ દેશ અને જનસંમાનની ઉન્નતિ છે. એ નિઃસંશય વાત છે.

શ્રીઓની મહત્તા.

“કોઇ પણ કોમ કે સમાજ સુધારામાં કંટાળે અથવા પહેચિલી છે, તેના નિર્ણય કરવાનો આધાર તે કોમ કે સમાજમાં શ્રીઓની કેવી સ્થિતિ છે, તેના પર રહેલો છે” આ એક તત્ત્વવેત્તાના મહાન શબ્દો બહુ ગંભીર અને વિચાર કરવા લાયક છે.

અન્યધર્મો શ્રીઓને કેવી પદવી આપે છે, તે નહિ વિચારતાં આપણે જૈન દૃષ્ટિએ આ સવાલને તપાસીશું. શ્રી જાતિને મોટામાં મોટું માન આપી શકાય તે જૈનો તેને આપે છે. જૈનધર્મ બેધક એટલે સુધી કહે છે કે શ્રીઓ સકલકર્મનો હાય કરી તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત કરે છે. તીર્થંકર કરતાં મહત્ત્વનું પદ આ જગતમાં બીજું શું હોઇ શકે? જ્યારે તે પદને માટે પણ શ્રી લાયક ગણવામાં આવી ત્યારે જગતમાં એવી કઇ સ્થિતિ છે, એવી કઈ પદવી છે કે જેને વાસ્તે તે નાલાયક ગણાય?

તીર્થંકરને જન્મ આપનાર માતાઓને દેવાધીશ ઈન્દ્ર અને તેના અનેક અનુચર દેવો પણ નમે છે. તેના કરતાં બીજું વધારે મોટું માન કયું હોઇ શકે? મહાત્મા પુરુષોને જન્મ આપનારી રત્નપ્રસૂતાઓ જગતને સર્વંશ વંદનીય છે.

પ્રાતઃકાળમાં ઉઠી આપણે સોળ સતીઓનાં પવિત્ર નામ ઉચ્ચારીએ છીએ, તેમનાં યશોમાન કરીએ છીએ, તેમને નમસ્કાર કરીએ છીએ, આપત્તિ વખતે પણ ભક્તિ સાથે તેમનાં નામ ગણીએ છીએ. આ શું ચોથું માન છે? આ શું જૈન સમાજમાં શ્રીઓની સ્થિતિ ઉચ્ચ નથી?

પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે સોળ વિદ્યા દેવીઓને નમસ્કાર કરી, આપણું કલ્યાણ કરવા તેમને પ્રાર્થાએ છીએ. આ દેવીઓ પણ શ્રીઓ છે. તો શું જૈન સમાજમાં શ્રીઓની મહત્તા નથી?

જૈન સંઘના જે ચાર અંગ છે, તેમાં શ્રાવિકા અને સાધ્વીઓ આવી જાય છે. શ્રી તીર્થંકર ભગવાન પણ દેશના સમયે નમો સ્વીચ્છસ્ત કહી સદળ સંઘને નમે છે, તે સંઘના બે વિભાગ શ્રી જાતિથી બનેલા છે. તો શું શ્રીઓની જૈન સમાજમાં પ્રધાન સ્થિતિ નથી?

લગવતી સૂત્રમાં જમો વંમી લિલ્લો ‘નમો બ્રાહ્મી લીપીને’ એ પાઠ છે જેના નામ ઉપરથી બ્રાહ્મીભાષા થઇ તે બ્રાહ્મી સુંદરીને શું જૈન શાસ્ત્રોમાં નમસ્કાર કરવા ચોક્ક નથી ગણી? શું ચંદનખાળા અને મુદ્રસા સતીના શ્રી મહાંતીર પ્રભુએ બર સભામાં વખાણ નથી કર્યો.

શું પતિએ જાતિ જૈન ધર્મ માર્ગ સમજવી તેનું કલ્યાણ કરવું એવો પાઠ શ્રાદ્ધ વિધિમાં નથી? જે ઉપરની હકીકત ખરી હોય (અને તે ખરી તો છેજ) તો જૈન સમાજ સુધારાની ટોચે પહેચેલા હોવો જોઇએ, તો જૈન સમાજ બીજી સમાજો કરતાં અગ્રેસર જાગ બજવતો હોવો જોઇએ.

ઉપરની હકીકત ખરી છે, પણ દિગ્ગીરી સાથે જણાવવું પડે છે કે હાલના જૈન સમાજમાં શ્રી જાતિની સ્થિતિ બહુ અધમ છે, અને તેને વાસ્તે કારણો છે, જે હવે નીચે જણાવવામાં આવે છે.

લોકોને વૈરાગ્યનો ઉપદેશ આપવાના હેતુથી શાસ્ત્ર લખનારા કેટલાક આચાર્યોએ સ્ત્રીઓને ન આપી શકાય એવી અધમ ઉપમાઓ આપવામાં બાકી રાખી નથી. તેઓનો ઉદ્દેશ સ્તુત્ય હતો, પણ તેવું પરિણામ બહુ ખેદજનક અને “વિપરીત” આવ્યું છે, એ તો આખું ઉદ્ધારીને જોનારને જણાયા વગર રહેશે નહિ. સ્ત્રીને ‘નરકની ખાણ’ ‘પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી’ ‘અનેક અધમ શુભોનો બંડાર’ વગેરે એવી તો હજારો ઉપમાઓ આપી કે જેના પરિણામે લોકો સ્ત્રીઓ તરફ તિરસ્કાર ભાવથી જોવા લાગ્યા, અને સ્ત્રીઓ પોતાના અવતારને નીચ માનવા લાગી. આની ખેદજનક અસર એટલી બધી થઈ કે જ્યારે પુત્રીનો જન્મ થાય ત્યારે માતા રડવા લાગે. આવા વિચારો ધીમે ધીમે એવા ઘટ થતા ગયા કે ‘સ્ત્રીની બુદ્ધિ પગની પાનીએ’ ‘સ્ત્રી એ પગના ખાસડાં બરાબર,’ ‘સ્ત્રી મરી ગઈ તો ઉંદરડી મરી ગઈ’ આવી આવી કહેવતો આપણામાં પ્રવેશ પામી; અને આવી ભાવનાઓની જન સમાજ ઉપર શી અસર થઈ છે તે તો તમારી આસપાસ જુઓ એટલે તરત જણાઈ આવશે.

જ્યારે સ્ત્રીની મહત્તા પ્રથમ શાસ્ત્રકારોએ ઘટાડી, પછી ધીમે ધીમે જનસમાજમાં તે મહેત્તા મરી અને છેવટે લોકો સ્ત્રીઓ તરફ કેવળ તુચ્છ બુદ્ધિથી જોવા લાગ્યા. “સ્ત્રીને ક્યાં કમાવા જવું છે ? રોને બાણાવવાથી શો લાભ ? અથવા બજારી તો બગડશે” આવા આવા વિચારો જન સમાજમાં જુસતા ગયા. પોતાનું ‘સ્વાત્મમાન (Self Respect)’ જે આવવાનું એક આદર્ ફળવણી હોઈ શકે, તે પણ આ રીતે બંધ કરવામાં આવ્યું. આવી રીતે ચારે બાજુએથી અજાન અને અજાણની દિવાલોમાં કેદ પડેલી, સ્વાત્મમાન વગરની, સ્ત્રી જાતિએ હલકી છે એવા વાતાવરણમાં જન્મથી ઉછરેલી સ્ત્રીઓ કોમતું, ધર્મતું કે સંતતિનું શું કમ્યાણ કરી શકે ?

બહાલા જૈન બધુઓ ! તમારો ઉદ્દય બહુ દૂર છે, તમે સ્ત્રીઓને નીચ અને અધમ બનાવી છે, તેનાં ફળ તમારે ભોગવવાંજ પડશે. સ્ત્રીઓ ઉપર જે ત્રાસ તમે શુભર્ષી છે, તે પાપથી તમારાથી છુટાય તેમ નથી. તમે ધર્મિષ્ઠ બંધુવાનો ખોટો દાવો કરો છો, દયા ધર્મના હિમાયતી છો એમ ખોટો પોકાર કરો છો. જ્યાં સુધી તમારા શરણતળે આવેલી તમારી પુત્રીઓ, બહેનો કે સ્ત્રીઓ તરફ તમે દયા નહિ બતાવો, તેમને નહિ બાણાવો, તેમને ઘટવું સન્માન નહિ આપો અને જ્યાં સુધી તમે તેમને એક જોગ્ય વસ્તુ કે સંતતિ ઉત્પન્ન કરવાના સાંચારૂ જ માનશો, ત્યાં સુધી અચીત માનને કે તમે અધમતામાં વિશેષ ને વિશેષ ધસડાતા જશો. તમે મકાન દેવો ખાસે દયાની પ્રાર્થના કરો છો, પણ જેની આગળ તમે દેવ સમાન છો એવી તમારા શરણતળે આવેલી અનાથ સ્ત્રીઓ તરફ તમે દયા નહિ બતાવો, તમે તેમનું કમ્યાણ નહિ કરો ત્યાં સુધી દેવો કદાપિ તમારા સાસુ જોશે નહિ. જે દયા મેળવવાની આશા રાખતા હો તો દયા કરો. સ્ત્રીઓને ઉન્નત બનાવવામાં બહાલા બધુઓ ! તમારો સ્વાર્થ પણ છે. પરોપકારની ખાતર નહિ તો કેવળ સ્વાર્થ બુદ્ધિથી પણ સ્ત્રીઓ તરફ ઘટવું સન્માન રાખતા જાઓ. આ લેખક કદાપિ એમ કહેવા માગતો નથી કે સ્ત્રીઓને કેવળ સ્વતંત્ર કે ઉચ્ચપક્ષ બનાવી દો; પણ એટલું તો તેની બહેનોવતી કહેવાની હિમ્મત ધરે છે કે તેમના તરફ જે નિંહુરતા વાપરવામાં આવે છે, તેમની તરફ દોરને હાજતી જે વર્તણૂક ચલાવવામાં આવે છે તે નિંહુરતા કે નિર્દયતાના ચાપથી મુક્ત થાઓ.

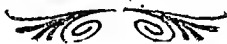
બધુઓ ! તમે કદાચ કહેશો કે આજકાલની સ્ત્રીઓ એવીજ વર્તણૂકને લાયક છે પણ આ તમારું કહેવું અનુગિત છે. ખરી વાત છે કે હાલની સ્ત્રીઓ બહુ ઉચ્ચ નમુનાની નથી. પણ તેમ

હોવાનું-કારણ તમે પોતે જ છો. જરા શાંત થઈ હું જે કહું છું તે વિચારો. અને મારો કહેવાને બાવાર્ય તમને સમજશે.

જૈન શાસ્ત્રનો જેણે સ્વેચ્છા અભ્યાસ કર્યો હશે તેના જાણવા બહાર નહિ હોય કે મોટા આત્માઓ ઉચ્ચ કુળમાં જન્મે છે, તીર્થંકરો ક્ષત્રિય જેવા પ્રતાપી કુળમાં આવતે છે. કર્મના મહાન્ નિયમ પ્રમાણે મોટા આત્માઓ અનુકૂળ સંજોગોમાં આવતે છે. જે આ જાગૃતની તમને સંપૂર્ણ અદ્વા હોય તો એક બીજી જાગૃત હવે વિચારીએ.

જ્યાં સુધી તમે પુત્રીઓના જાળવણમાં લગ્ન કરી તેને ગમે તેવા સાથે લાકડે માંકડું વળગાડી દો, જ્યાં સુધી તમે તેને જાળવો અને કેળવણીના લાવણ્ય લાભથી એનશીય રાખો, જ્યાં સુધી સ્ત્રી જાતિને યોગ્ય ગુણો ન આપો, ત્યાં સુધી મહાન્ આત્માઓ તમારા કુળમાં કે કુટુંબમાં કે કોમમાં જન્મ લે એ તદ્દન અસંભવિત છે. જે આ જાગૃતની તમને ખાતરી થતી હોય તો હાલમાં જૈન સંમાજમાં જે સ્ત્રીઓ જન્મ લેવા પામી છે, તેને સારું મારા બહાણ બંધો. તમે જ અને તમારી વર્તણૂક જ એખમદાર છે. પુણ્યશાળીને થોડું સારું જીવો આવતે છે. જે આપણે જાળ લગ્ન બંધ કરીશું, જે આપણે પુત્રીઓને યોગ્ય કેળવણી આપીશું, જે તેમને લાકડે માંકડાની પેઠે ગમે તેવા વૃદ્ધ સાથે કે ન ગમતા પતિ સાથે પરણાવીશું નહિ, પણ તેમને યોગ્યવર પસંદ કરી શકે તેવા સચોટોમાં મુકીશું, જે તેમનામાં સ્ત્રી જાતિની મહત્તાની ઉચ્ચ ભાવના આપણે લાવીશું, અને આપણું તેમની તરફનું વર્તન પણ તેવા પ્રકારનું રાખીશું, જે આ પ્રમાણે ૧૫ કે ૨૫ વર્ષ સુધી ચાલીશું, તો મારી ખાતરી છે કે આપણી જૈન કોમને દીપાને એવા આત્માઓ જૈનોમાં પુત્રીઓના ચરો. જે પ્રતાપી આત્માઓ-વિશુદ્ધ ગુણવાળાઓ સ્ત્રી તરીકે જન્મશે તો પછી તે કોમનો ઉદય ચતાં વાર થી ! માટે છેવટમાં એટલું જ જણાવવાનું કે સ્ત્રીઓને સ્વાત્મ લાભવાળી પણ વિનીત બનાવો તો જ જૈનોનો ઉદય છે, નહિ તો પુરોહિત એટલું ચક્ર ક્યાં સુધી ચાલશે !

એક ચોપડીમાંથી.

‘જીવન સુધા.’

વિચર્ય પ્રાણી માત્ર સુખમય જીવન ગાળવા ઇચ્છે છે, પરંતુ જીવન સુખમય કેવી રીતે ખતી શકે, તેના જ્ઞાનથી શૂન્ય હોવાથી ઇચ્છિત-સાધી શકતા નથી. સર્વ જીવનો કરતાં માનવ જીવન અસંત ઉત્તમ ગણાય છે. જાવા જીવનની જેઓ ઉત્તમ રીતીથી વ્યવસ્થા કરી જાણે છે તેમનાં જ જીવન સુખમય વ્યતીત થાય છે અને ઉત્તમ ગણાય છે. સુદૃઢદષ્ટિથી અવલોકન કરતાં જીવનની કિંમત કરી જાણનાર હુનિયામાં યોગજ નગર આવે છે. જે પોતાના જીવનની કદર કરી જાણે છે. તે જ બીજાના જીવનની પણ કદર કરી જાણે છે.

જીવન શું વસ્તુ છે ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર જીવનને ઓળખનાર કોઇપણ કાલે આપી શકશે ? જ. ના. જ્યારે જીવનને જ ઓળખતાં નથી આવડતું. જીવનના સ્વરૂપથી જ અનભિજ છે તો પછી જીવનની કિંમત કે કદર કેવી રીતે કરી શકાય. જીવનના ભોમીયાઓનું કહેવું છે કે; માનવ જીવન એક ચમકનો ફાડીનું હીરો છે, જીવન ચિંતામણી રત્ન છે, માનવના અસ્તિત્વને સિદ્ધ

કરી આપનાર ઉમરું રસાયણ છે; હવન હવનું અત્યુત્તમ આશ્રય સ્થાન છે. હવનની કિંમત શું છે ? તેને સુખમય તથા આનંદમય બનાવી તેની કદર કરી નાખ્યા શિવાય દિશ્વમાં એવી કોઈપણ વસ્તુ નથી કે જેના બદલામાં હવન ખરીદી શકાય. આવું અમૂલ્ય હવન કે જેની કિંમત આંકી શકાતી નથી તેને તુચ્છ વાસનાઓને વશ થઈને કોડીના મૂલ્યે વ્યથ કરી દેવામાં આવે તો ખરી તેમાં કરતાં વધારે મહાત્મા કોણ હોઈ શકે. ચિંતામણી રત્ન પ્રાપ્ત કરી ભોરનાં સાટે વેચી નાંખનાર ગમાર કોઈ કાળે પણ ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરી શકે ખરો કે ? તુચ્છ વાસના વાસિત બદલામાં ઇચ્છિત વાસનાની પૂર્તિ માટે ચિંતામણી સદૃશ હવનને વેચી નાંખે છે તો શું તે કલ્પે માનવી કહી શકાય ખરો કે ? હવનના બદલામાં હવન અદણ કરનાર પણ પરીક્ષક ને હોવાથી દુઃખ જાય છે. અધમ હવનના બદલામાં ઉત્તમ હવન વેચી નાંખે છે.

હવનનો ભોમીયો હવનમાંથી નિરાશા, નિરાનંદતા, કષ્ટ, આપત્તિ અને અંધમત્તાને દૂર કરીને ઉચ્ચ આશા, ઉચ્ચ બાવના, આનંદ, સુખ અને સંપત્તિ મેળવી શકે છે. પીત્તલમાં સુવર્ણની શુદ્ધિ મારણ કરનાર ખરું સુવર્ણ પ્રાપ્ત કરી શકતોજ નથી. અધમ હવનને ઉચ્ચ હવન કદરનાર માનવી પોતાનું ઉચ્ચ હવન બનાવી શકતોજ નથી. દ્રવિય વાસના વિહીન માનવી ઉચ્ચ હવનનો ગર્વપક હોય છે, ઉચ્ચ, સુખમય તથા આનંદમય હવન બનાવવા ઉચ્ચ તથા આનંદમય હવન બનાવવા ઉચ્ચ તથા આનંદમય હવાત્માઓનાં હવનને અવલંબે છે, રથે રથે રસકુંપિકાઓ હોતી નથી, હવન સુવર્ણ શાષક ઉચ્ચ આશયવાળી રસકુંપિકાજ અનેક સ્થળમાં મનાવી હોય તો મોટી ભૂલ થાય છે. રસકુંપિકા કે જે હવનને રસાયણ બનાવી આપે છે. તે કવચિત્તજ રથે હોય છે અને તે રસ વાસના વિહીન દિવ્ય આત્માનેજ ગણી શકે છે. વાસના અસ્ત થઈ હવનને રસાયણ બનાવનાર રસકુંપિકાનું ગવેપણ કરે તો તેને રસકુંપિકાના બદલામાં દારૂ (તેમજ) કુપિકા મળે છે જેના પ્રતાપથી હવન રસાયણ બનાવનાર બદલે ગળીને નષ્ટ થઈ જાય છે. વાસના વાસિત હવાત્માઓનાં દિવ્ય ચક્ષુ ટંકાઈ બતાવી દારૂકુપિકાને રસકુંપિકામાંની પોતાના હવનને આનંદમય તથા સુખમય બનાવવારૂપ રસાયણના અભાવમાં પણ નષ્ટ થતા હવનને રસાયણની કલ્પના કરી ખુશી થાય છે. પણ જ્યારે હવન સમગ્રણું ગળી જાય છે ત્યારે પશ્ચાતાપથી ઘેરાઈ જાય છે. અને વાસનાઓની પૂર્તિથી પણ વંચિત રહી જાય છે. વિશ્વમાં માનવ હવનને મારણ કરનારા ઘણાખરાઓની આવી દશા અનુભવાય છે. વિરલોજ માનવી હશે કે જેણે પોતાના હવનને રસાયણ બનાવવા તથા પોતાના હવનને અમર બનાવવા રસકુંપિકા તથા હુધાનો ઉપયોગ કર્યો હશે. ઉચ્ચ, પવિત્ર, આનંદમય તથા સુખમય હવન બનાવી અમૃતત્વ મેળવવા માટે અનુરાગ, રથૂંગ અને દૃશ્ય દેહપર ન કરતા ઉચ્ચ તથા પવિત્રતાપર કરવો ઘટે છે. હીરાઓ કાંઈ ચમકતાજ નથી. પ્રાપ્ત થતાં પાપાણુના અંદરથી અનેક પ્રયત્નોદ્વારા યોળી કદાય છે. ઉચ્ચ અને પવિત્રતાઓ ઉપરના ડોળથી કે ધમાલ કરવાથી નથી મંદ શકતા તેવા આત્માઓ તો ઘણા પ્રયાસે શોધવાથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેમ હીરા પત્થરની આડમાં રહેલા હોય છે તેમજ ઉચ્ચ આત્માઓ પણ સાદા તેમજ આડખર વગરના હવનની આડમાં રહેલા હોય છે. દીપશીખાને સુવર્ણ શીખામાંની પતંગીઉ પોતાનું હવન નષ્ટ કરે છે. બહારના આડખરથી ઉચ્ચ આત્માની કલ્પના કરી માનવ પોતાના હવનને નષ્ટ કરે છે. યોગ્ય નમ્રતા તથા સોદાશ રૂખ્યા વગર હવનમાં ઉત્તમ તથા મોટાઈ આવતી નથી. જેને આપણે આદર્શહવી કહીએ છીએ. જેમનાં હવન અન્યને પોતાને ઉચ્ચ બનાવવામાં તથા આનંદ અને સુખમય બનાવવામાં ઉપયોગી નિવડ્યાં છે. તે પુરોના અંદર

સાદાઈ તથા નમ્રતા આ બે ગુણોનો નિવાસ હોય. તેમને પોતાની સત્તા, ધન, વિદ્યા તથા મદ્યશોભાન્ય જનસમુદાય આગળ ગાઈ બતાવવાની નથા આંખરદારા પ્રગટ કરવાની ટેવ નહોતી. જેઓ આંખર કરી પોતાને વિદ્વાન ધનવાન કે ગુણવાન બતાવવા નિરંતર ઉત્તુક રહે છે તે જાણે કે વિદ્યા, ધન કે અન્ય ગુણ તેના અંદર નથી. અને આંખર કરીને પોતાની નિર્બળતા જાહેર કરે છે. સાદાઈ મોટામાં મોટા પુરુષમાં પણ હોવી જોઈએ, જ્યાં સાદાઈ હશે ત્યાં નમ્રતા પણ અવશ્ય હશે અને જ્યાં નમ્રતા હશે ત્યાં બીજા ગુણો પણ પ્રગટ થશે. માટે જ્યાં સાદાઈ નથી ત્યાં મોટાઈ નથી. બુદ્ધિમાન પુરુષ નિરંતર સાદાઈ નમ્રતા અને પુરુષાર્થની જ ઇચ્છા રાખે છે તેના મનમાં વસેલું હોય છે કે અન્ય મનુષ્યો જેમ મારી પ્રથમ સાંધી કરે તેમ સહ છે. તે પુરુષ કોઈના સહારની પણ અપેક્ષા નથી રાખે તે તે સાહે છે કે અંત રંગથી હું મદન કેવી રીતે બની શકું આમ વિચારી વાસ્તવિક રીતે મહાન બનવા નિરંતર પ્રયત્ન રહે છે. આવા મહાત્માઓની ચર્પણે ઉચ્ચ જીવન બનાવવામાં ઉપયોગી નિવડી શકે છે. જીવનની જ્યોતિ સતેજ બનાવવા ઉચ્ચ અને પવિત્ર જીવનવાળા મહાત્માના વચનરૂપ તેજ પુરવાની જરૂરત રહે છે. પણ અનુચ્ચ આશયવાળા ઈર્ષિયાની ઉત્પત્તિ થયેલી અનેક પ્રકારની વાસનાયુક્ત માનવીના વચનરૂપ પાણીને પુરવાથી જીવન જ્યોતિ સતેજ થઈ શકતી નથી.

ઉપરના લખાણથી સ્પષ્ટ સમજાયું હશે કે સાધ્યસિદ્ધિમાં ચોખ્ખું સાધનજ ઉપયોગી થઈ શકે છે. અનેક પ્રકારની વાસનાયુક્ત માનવી પોતાની વાસનાની પૂર્તિના માટે અન્યને અવગણી મારે દોરવા વસ્તુતત્ત્વની સત્યતાને તિશ્નાંજલી આપે છે. જ્યાં સત્યતાનું શૂન્ય છે ત્યાં વસ્તુતત્ત્વની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે. અને વસ્તુતત્ત્વનો પ્રાપ્તિ થયા વગર સુખમય કે આનંદમય જીવન બની શકેજ નહીં.

પોતાનું અતીત જીવન તપાસી વર્તમાન જીવનની સાથે તુલના કરીને ઉત્કર્ષતા તથા અપ-કર્ષતાનો વિચાર કરવાથી જીવનનો આદર્શ માર્ગ જણાઈ આવે છે. જેમ જેમ માનવીની અવસ્થાની વૃદ્ધિ થતી જાય છે તેમ તેમ બુદ્ધિનો વિકાસ થતો જાય છે. આદર્શ જીવનની સંગતી થવાથી સદ્બુદ્ધિનો વિકાસ થાય છે, અને તુચ્છ તથા ક્ષુદ્રજીવોના સંગતથી કુબુદ્ધિનો વિકાસ થાય છે, કેટલાક માનવીઓનું પૂર્વ જીવન તુચ્છ તથા ક્ષુદ્ર હોય છે પણ તેઓનું આંતરજીવન આદર્શ હોય છે. કેટલાક માનવીઓનું પૂર્વજીવન આદર્શ હોય છે તે આંતરજીવન તુચ્છ તથા ક્ષુદ્ર હોય છે. પૂર્વજીવનમાં આદર્શજીવીની સંગતી થાય તો પૂર્વજીવન આદર્શ બને છે અને જે આંતરજીવનમાં આદર્શજીવીની સંગત પ્રાપ્ત થાય તો અપરજીવન આદર્શ બને છે. જેને નિરંતર આદર્શજીવીની સંગતી હોય તો તેનું સમગ્ર જીવન આદર્શ બને છે. અને જેના જીવનને નિરંતર તુચ્છ તથા ક્ષુદ્ર જીવીની સંગત મળે તો તેનું સમગ્ર જીવન તુચ્છ અને ક્ષુદ્ર બને છે. જીવનના જે પ્રદેશમાં આદર્શજીવીને સંગ થાય છે જીવનનો તે પ્રદેશ આદર્શજીવી બને છે, જે પ્રદેશમાં સુગ્રંથિ થાય તેમ પ્રદેશમાં સુકાળ થાય છે. પણ જે પ્રદેશમાં સુગ્રંથિનો અભાવ હોય છે તે પ્રદેશમાં સુકાળને અદબે દુષ્કાળ પડે છે. જીવનનો જે પ્રદેશ આનંદમય અને સુખમય બને છે તે પ્રદેશ સુકાળવાળો રહેવાય છે, અને જે પ્રદેશ દુઃખમય તથા ક્લેશમય બને છે તે પ્રદેશ દુષ્કાળવાળો કહેવાય છે. જીવનના પ્રદેશમાં સુકાળ તથા દુષ્કાળ ઉત્પન્ન કરવાવાળી સુગ્રંથિ તથા કુગ્રંથિ. આદર્શજીવી તથા અપરજીવીની સુસંગતી તથા કુસંગતીજ કહી શકાય છે. અન્યની સંગતની ઉપાદક મનુષ્યમાં રહેલી અમુક પ્રકારની વાસનાઓ કરીને વાંધિત પ્રીતિ હોય છે. જ્યારે માનવીને શુભ અથવા અશુભ

વાસનાન્ય પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે જેના ઉપર પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો હોય છે તેની સંગત કરવા ઉદ્દેશ થાય છે. કેટલેક સ્થળે તો ઉભય વ્યક્તિઓમાં સ્નેહ ઉત્પન્ન થયેલો હોવાથી પરસ્પર પ્રેમનું સંગઠન સ્વેચ્છાથી થઈ શકે છે. પણ જ્યાં એક પક્ષમાં પ્રેમ રહેલો હોય છે તો અન્ય પ્રેમવિહીન વ્યક્તિની સાથે ઉત્પન્ન થયેલા પ્રેમનું સંગઠન કરવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. ઉભયપક્ષમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થયેલો હોવા છતાં જો બિન્ન બિન્ન કારણોથી ઉત્પન્ન થયો હોય, અથવા એક પક્ષમાં શુભ વાસનાથી અને અન્ય પક્ષમાં અશુભ વાસનાથી ઉત્પન્ન થયો હોય તો પણ પરસ્પર પ્રેમનું સંગઠન થતું નથી. પ્રેમ સંગઠન થવા પછી પણ જો ઉભય વ્યક્તિની વાસનામાં વિરોધ પડી જાય છે તો પ્રેમ સાંકળના આંકડા ખુલી જાય છે.

શુભ વાસનાથી ધણીયી પ્રેમસાંકળો ઘણીજ મજબુત હોય છે. તેના જોડાયેલા આંકડાઓ ગમે તેવા પ્રકારના વર્તનથી પણ છુટી શકતા નથી. પરંતુ ઉભયપક્ષમાંથી એકપક્ષમાં પણ અશુભ વાસનાની સાંકળ હોય તો તે આંકડા ઢીલા થઈ જાય છે અને છુટી પણ જાય છે. ઉભયપક્ષમાં શુભ વાસનાથી પ્રેમસાંકળ ધણીયી હોવી જોઈએ અને તેમાં પરિવર્તન ન થવું જોઈએ પછી તેવી પ્રેમસાંકળને તોડવા કોઈ પણ સમર્થ નથી. જેઓની પ્રેમસાંકળો અશુભવાસનાથી ધણીયી હોય છે તે ઘણીજ કાચી હોવાથી યોગ પણ વર્તનથી તુડી જાય છે. ઘણે સ્થળે જોડાયેલી પ્રેમસાંકળો તુડતી નજર આવે છે તેનું કારણ એજ છે કે તેઓની પ્રેમસાંકળ અશુભ વાસનારૂપ મજબૂત હોવાની બનેલી છે એટલે કોઈપણ પ્રકારના ભારને ખમી શકતી નથી. શુભ વાસનાની પ્રેમસાંકળ એટલા માટે નથી તુડી શકતી કે માનવીને શુભ વસ્તુથી નિરંતર અનુપ્રાપ્તિ રહે છે શુભ વસ્તુની વૃદ્ધિ માનવીની અનુપ્રાપ્તિને વધારે છે અને અનુપ્રાપ્ત થયેલો માનવી તથાથી આકર્ષીતને તૃપ્ત થવા માટે સ્નેહને વધારે છે શુભ વાસનાનો અંતરજ નથી એટલા માટે શુભ વાસનાન્ય સ્નેહ અશુભ તથા અખંડ રહે છે. અને અશુભ વાસનાન્ય સ્નેહ વાસનાની પૂર્તિની સાથે સાથે નષ્ટ થઈ જાય છે. અશુભ વાસનાનો અંત જલદી આવી જાય છે અશુભ વાસના ચિરસ્થાયિની નથી. જ્યાં અશુભ વાસનાન્ય સ્નેહ હોય છે ત્યાં અંતરબિન્નતા તથા માથાકપટનો પણ સારી રીતે નિવાસ હોય છે અને અસ્પૃશ્ય તો ત્યાં મુખ્ય સરદારી બોમ્બે છે. કારણ અશુભ વાસના વાસિન પ્રાણી ગમે તેવા પ્રકારથી સાચુ જુઠું કંઈને આપાકપટ કરીને પોતાની વાસનાની પૂર્તિના પ્રયત્નમાં નિરંતર સાવધ રહે છે. અશુભ વાસના વાસિત આનંદી નીતિના પથનું ઉલ્લંઘન કરતાં પાટ નથી લગાડતા. વાસનાની પૂર્તિ માટે અનીતિનો પણ આશ્રય લીધે છે.

શુભ વાસના તથા અશુભ વાસનાનું પૃથક્કરણ કરતાં પ્રથમ શુભ વાસના શું વસ્તુ છે, તે જાણવાની અત્યંત આવશ્યકતા રહે છે. શુભ વાસના આત્મિક વાસના આત્મિક વાસના છે. આત્માના સાથે સંબંધ ધરાવવાવાળી છે. શુભ વાસના આત્મિક શુભોનું દોહન કરવા નિરંતર ઉત્સુક રહે છે. આત્મામાં અનંત શુભો રહેલા છે તે શુભોનો અંત ન આવવાથી આ શુભ વાસનાનો પણ અંત આવતો નથી નિરંતર આત્મિક શુભોનું દોહન કર્યે જાય છે. માટે આ આત્મિક વાસનાન્ય પ્રેમ આત્માની સાથેજ સંબંધ ધરાવે છે. આ વાસનામાં અસ્વીકૃત સ્પર્શ પણ હોતો નથી જેમ જેમ આત્મિક શુભ પ્રાપ્ત થતા જાય છે તેમ તેમ વાસનાની વૃદ્ધિ થતી જાય છે. અંતિમ પરિણામ એ આવે છે કે અન્ય આત્મા કે જેની સાથે પ્રેમ જોડાયેલો હોય છે તેમાં તન્મય થઈ જાય છે એટલે કે આગલા આત્માની સાથે મળી જાય છે. આ વાસનાથી ફણે ફણે જીવનમાં આનંદ તથા સુખનો

સંચાર થતો જાય છે. અને જીવનની આદર્શતા પ્રગટ થતી જાય છે. અંતમાં દિવ્ય જીવન પ્રગટ થાય છે આ વાસનાની ક્ષણે ક્ષણે યતી શ્રદ્ધિથી માંનવી અધારામાંથી પ્રકાશમાં આવતું જાય છે અને તેમ જ્યાંથી દિવ્યમાર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે. વસ્તુતત્ત્વ ઓળખાય છે. પોતાની ભૂલો સુધારાય છે. સુક્રિતને આપવાવાળા પ્રેમની ઉત્પન્ન કરનારી જનની પણ આજ શુભ વાસનાજ છે આ વાસના-જન્ય પ્રેમ ધનાઢ્ય રૂપવાન, બળવાન, કંગાળ, કુરૂપવાન, નિર્બળ, બાળ તરુણ, વૃદ્ધ, દરિદ્રી, રાગ, રંક, બિખારી તેમજ અન્ય દશામાં રહેલા માનવીને પસંદ નથી કરતો પણ જેનો આત્મા ઉચ્ચ દશાને પ્રાપ્ત થયો છે, આદર્શજની બન્યો છે. આનંદ તથા સુખમય જીવનનો ભોગી થયો છે તેને પસંદ કરે છે. આ શુભ વાસનાજન્ય પ્રેમને કાંમની લાલસા મુદ્દત્ત હોતી નથી. જીવનની કિંમત કદર કરી જાણનારના અંદરજ આ પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે. શુભ વાસનાથી દુનિયાની તમામ શુભ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને અંતમાં સર્વ જગતનું પૂજ્યપણું મળે છે.

અશુભવાસના શુભવાસનાથી સર્વથા વિરોધ ધરાવનારી છે. અશુભવાસનાનો આત્માથી બિન્ન બીજા પદાર્થોની સાથે સંબંધ હોય છે. પાંચે ઇન્દ્રિયોના નિપવને નિર્નર પમંદ કરે છે, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શને અધિક્ર માટે છે. અશુભ વાસનાજન્ય પ્રેમ દુષ્ટચરુણ દેહના ઉપરજ રહેલો હોય છે. અને પાંચે ઇન્દ્રિયને પિય એવા શુભરૂપ, રસ, ગંધ તથા સ્પર્શને પામીને આનંદ પામે છે. બ્યારે રૂપસાદિની લાની થાય છે ત્યારે આ પ્રેમ નખળો પડી જાય છે અને ધીરે ધીરે હીન થઈ એક દીવસ સર્વથા નષ્ટ થઈ જાય છે. આવા પ્રેમને ધારણ કરવાવાળામાં અશુભ વાસનાની પૂર્તિ રૂપ સ્વાર્થે ઈંસી ઈંસીને ભરેલો હોય છે તેમજ માયાકારી તથા અસત્ય પણ હોય છે. શુભવાસના જન્ય પ્રેમ પ્રથમ મંદ મંદ અને પછી દીવસે દીવસે વૃદ્ધિ થતો જાય છે અને કાળાંતરે અતીવ દૃઢ થઈ જાય છે. પરંતુ અશુભ વાસનાજન્ય પ્રેમ પ્રથમ તીવ્ર દેખાય છે અને પછીથી દીવસે દીવસે મંદ થતો જાય છે. અશુભ વાસનાજન્ય પ્રેમના ધારણ કરનાર બ્યારે કોઈનું મુંદર રૂપ જુએ છે ત્યારે તેને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી એકદમ પ્રેમ દર્શાવે છે. બ્યારે તેની ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ જાય છે ત્યારે બનાવડી પ્રેમને છોડી દીએ છે. આજ પ્રમાણે અન્ય પણ સારો રસ સારો ગ્રંથ સારો સ્પર્શ જોઈને પણ તેની પ્રાપ્તિ માટે અન્યને પ્રેમ દેખાડે છે બ્યારે તેની વાસનાની પૂર્તિ થઈ જાય છે એટલે પ્રેમને જ્યાંજ્યાંથી આપે છે. રૂપસાદિ વસ્તુઓનો સ્વભાવ છે તે પ્રતિશ્રણે બદલાઈ જતું. ક્ષણે ક્ષણે સારાનું નરતું અને નરતાનું સારું થઈ જાય છે. માટે અશુભ વાસનાજન્ય પ્રેમ ચિરસ્થાયી હોતો નથી. અશુભ વાસના વાસિત માનવીએનું ધનવાન, રૂપવાન, વિષયાશક્ત, બલવાન, તરુણ તેમજ મહોન્મત વધારે પસંદ પડે છે. અશુભ વાસનાનું અતિમ પરિણામ આધિ, વ્યાધિ અને કલેશ શિવાય કાંઈ પણ પ્રાપ્ત થતું નથી. અશુભ વાસનાજન્ય પ્રેમથી સંગીત થયેલા માનવીઓનાં જીવન નિરસ તેમજ દુઃખમય બને છે. તથા જીવનમાં ક્ષુદ્રતા તથા તુચ્છતાનો સંચાર થાય છે. નિર્મળ જીવન પણ મરીન બની જાય છે. જીવનજ્યોતિને પ્રકાશ મંદ પડી જાય છે, દિવ્યસુખ દેકાઈ જાય છે. પ્રકાશમાંથી દીવસે દીવસે અધારામાંજ ગમન કરાય છે, કર્તવ્ય ભૂલી જાય છે, વારંવાર આપત્તિઓને ભેગાય છે, સંપત્તિ નષ્ટ થઈ જાય છે. માનવજીવન વિષમય બની જાય છે અને અંતમાં શ્રેષ્ઠ જીવનનો વિદાત થાય છે.

જેઓના અંદરથી આ વાસના નીકળી ગઈ છે જેઓને વાસનાવિહીનપણું પ્રાપ્ત થયું છે જેઓના અંદરથી વાસનાનો સદંતર નાશ થઈ ગયો છે, તેના માનવીઓજ પોતાને સીધે માર્ગે

અલાવી શકે તેઓનેજ દિવ્યજીવનનો માર્ગ જરૂર છે. તેવા માનવીઓજ જગતમાં ચક્રવાળા ગણાય છે. આનંદમય, સુખમય તથા આદર્શમય જીવનના અભિલાષી માનવીઓએ સદ્વિચાર રૂઝવા કરવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. સદ્વિચાર પણ જીવનમાંથી સડો કાઢવાને માટે અદ્વીતિય ઔપધીનું કામ કરે છે. જ્યાં સદ્વિચાર છે ત્યાંજ સદ્બુદ્ધિ છે અને જ્યાં સદ્બુદ્ધિ છે ત્યાંજ જીવનમાં અમૃતસિંચ થાય છે સદ્બુદ્ધિ અને સદ્વિચાર પરસ્પર માલ સંબંધ ધરાવે છે અને સાથેજ રહે છે જ્યાં સદ્બુદ્ધિ છે સદ્વિચાર પણ ત્યાંજ આપીને વસે છે તથા જ્યાં સદ્વિચાર છે સદ્બુદ્ધિ પણ ત્યાંથી વેગળી ખસતીજ નથી. સદ્વિચારની સેવા એકવાર નહિ પણ વારંવાર કરવી જોઈએ. જેમ જેમ સદ્વિચારની સેવા કરવામાં આવે તેમ તેમ માનવીના હૃદયમાં પ્રદાશ વધતો જાય છે. જે માનવી નિરંતર એક વખત પ્રભુપ્રાર્થના કરી બેસી રહે છે તેના કરતાં જે તે સદ્વિચારની સેવા કરે તો સારો લાભ હાવી શકે છે. વિચારોદ્ધારા શરીરને બળવાન બનાવી શકે છે. વિચારોદ્ધારા સુખી થઈ શકે છે વિચારોદ્ધારાજ દુઃખી થઈ શકે છે. દરેક પ્રકારની શક્તિ વિચારોના અંદરજ રહેલી હોય છે. વિચારો દ્વારા દુઃસાધ્યકાર્ય પણ સુસાધ્ય બનાવી શકે છે અને વિચારોદ્ધારાજ સુસાધ્ય કાર્ય દુઃસાધ્ય બનાવી શકે છે. જેવા જેવા પ્રકારના વિચારોની સેવા કરવામાં આવે છે માનવીઓની દશા પણ તેવા તેવા પ્રકારના રૂપમાં પરિણત થઈ જાય છે. પોતાને ઉચ્ચ બનાવવો હોય અથવા તો પોતાને નીચ બનાવવો હોય તો ઉચ્ચ તથા નીચ વિચારોનું સેવન કરવાથી જની શકાય છે.

જે માનવીઓ ઉચ્ચ વિચારના હોય છે તેઓ કેવળ પોતાના જીવનનેજ ઉચ્ચ બનાવી શકતા નથી પરંતુ અન્યના જીવનને પણ ઉચ્ચ બનાવી શકે છે. આપણે અનુભવીએ છીએ કે, એક પુરૂષ કાયર હોય છે તો તે પોતાનેજ ડરપોક નથી બનાવતો પણ તેના સહવાસમાં આવનાર અન્ય આદમીને પણ ડરપોક બનાવી દીએ છે, જેના વિચાર નિરંતર વિશુદ્ધ હોય છે તેના જીવનમાં પ્રતિદેશજ આનંદનો વધારો થતો જાય છે. જગતમાં એવો નિયમ છે કે સમાન વસ્તુ, સમાન વસ્તુને ખેંચે છે. ઉચ્ચ વિચાર આનંદને તથા ઉચ્ચતાને ખેંચે છે તથા નીચ વિચાર નિરાનંદતા તથા નીચતાને ખેંચે છે, માનવીઓને ચાહે ગમે તેટલો બોધ આપવામાં આવે પણ જ્યાં સુધી તેઓનાં વિચારોમાં પરિવર્તન થતું નથી ત્યાં સુધી આપેલો બોધ નિષ્ફળ જાય છે. વિચાર શૂન્ય માનવી કોઈપણ કળો રહેતો નથી. કોઈને કોઈ પ્રકારના વિચારો નિરંતર ઉત્પન્ન થયા કરેજ છે. માટે આ વિચારમાળામાંથી અસદ્વિચારોને છીનાર કરીને જે સદ્વિચારોની સેવા કરતો રહે અને વિચાર-માળામાં કેવળ સદ્વિચારોનાજ મહા પ્રસંગ રહે તો તેના જીવનમાં આ સદ્વિચારોની માળાને જાળ આનંદ તથા શાંતિને આપી શકે છે. આદિચરત માનવી સર્વ આપેલો છોડી દઈને કેવળ સદ્વિચારરૂપ ઔપધીનું સેવન કરતો રહે તો તેના વ્યાધી સદંતર નાશ થઈ જાય છે માનવીઓને જે શોક પેદા થાય છે તથા દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે તેનું મૂળ કારણ તેના વિચારોજ થઈ શકે છે. વારત્તિકમાં વિચારીએ તો વિચાર એ દરેક કાર્યનું કારણ છે, વિચારોનુકૂળજ કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય છે.

આપણે જેવા પ્રકારનું આચરણ બનાવવું હોય તેવા પ્રકારના વિચારોનું સેવન એક વખત નહીં પણ વારંવાર કરવું જોઈએ. જે કે પહેલપ્રથમ નવો વિચાર ઉત્પન્ન કરતો જરા કંટાળેજો નજીકથી પણ કેટલોક સમય વ્યતીત થયા પછી તે એક પોતાની પ્રકૃતિનું રૂપ પકડી લેશે. આપણે કોઈ પણ નવા કાર્યનો આરંભ કરીએ છીએ ત્યારે આપણને તે કાર્ય પ્રારંભ વખતે ઘણુંજ કંટાળા ભાસે પડે છે પરંતુ તેજ કાર્યમાં ધૈર્યના રમ્પીને લગાડી રહીએ તો ઘણુંજ સરળ થઈ જાય છે.

એક વખત કહ્યું જણાશે તો ખીજી વખત તે કાર્ય કાંઈક સરળ થશે ત્રીજી વખત તેનાથી સરળ આમ વારુંવાર તે કાર્યના સેવનથી ઘણીજ સરળતા થઈ જશે. તેમજ પહેલાંપ્રથમ નવો વિચાર લાવવો જરા કઠણ જણાશે પણ વારુંવાર તેનું સેવન કરવાથી તે વિચારને આપણે પોતાના વશ કરી શકીશું. આ પ્રમાણે વરા થયેલા વિચાર કોઈ અન્ય માનવી દૂર કરવા પ્રયત્ન કરશે તો તે નિષ્ફળ પ્રયત્ન નિવડશે. આપણે જો આરા વિચારોનું સેવન કરીને એક પોતાની પ્રકૃતિરૂપ જનાવેલાં હશે તો દુનિયાના દાનયો આપણા વિચારોને ફેરવવા શકિતશાળી થઈ શકશેજ નહીં. અને તેમ ન થવાથી દુરાચારિણોના દુરાચાર આપણને જરાએ હરકત કરી શકશે નહીં. આ બાબતનો આપણને પ્રત્યક્ષ અનુભવ થઈ રહ્યો છે માનવીઓને જે ધર્મનો બોધ થતો નથી તેનું કારણ એજ છે કે તેઓએ સંસારિક કાર્યોના વિચારોનું એવું સેવન કરેલું છે કે સાંસારિક વિચારો એક તેમનું અંગ થઈ ગયા છે. એટલા માટે ધાર્મિક વિચારોની અસર તેમના ઉપર થઈ શકતી નથી. સ્વાભાવિક કાર્યની અસર બદલાઈ જાય છે. માનવી પોતાના વિચારજળથી ઉચ્ચ પદવી પ્રાપ્ત કરે છે તેમજ નીચ પદવી પણ વિચારજળથીજ મેળવી શકે છે. પોતાને તથા પરને ઉચ્ચ તથા આદર્શજીવી બનાવવામાં પણ વિચારજળનીજ અવ્યક્તતા હોય છે વિચારોથીજ સુખ વદે છે અને વિચારોથીજ દુઃખ વદે છે. સમગ્ર જીવનનો પાપો વિચારજળ છે જીવનના બ્યવસ્થાપક વિચારોજ છે. માટે પ્રથમ વિચારોની વિશુદ્ધિ નિરંતર કાયમ બની રહે તેમ વર્તવાની જરૂર છે. જેનું વિચારક્ષેત્ર વિશુદ્ધ છે તેનું જીવન પણ વિશુદ્ધજ છે જીવનને આનંદમય તથા સુખમય બનાવવા ઉચ્ચ વિચારોનેજ હૃદયમાં રચાવે આપણું જોઈએ નીચ વિચારોથી જીવન ઉભત દશાને પ્રાપ્ત થઈ શકીશું નથી. જે વિચારોથી તમારા ચિત્તમાં ઉદ્ભવ થતો હોય ચિંતા થતી હોય કપાય ઉત્પન્ન થતો હોય દીનતા ઉત્પન્ન થતી હોય તેવા વિચારોને તમે પોતાના હૃદયમાં વધારે વાર રહેવા દેશો નહીં. તત્કાળ તેને કાઢી નાંખશો તો તમને તેવા વિચારો કાંઈ હરકત કરી શકશે નહીં જે વખતે નળળા વિચાર આવે તે વખતે તમે પોતાની મનોવૃત્તિને અન્ય કાર્યમાં રોકશો તો તમારા નમળા વિચારો રહેવા પામશે નહીં. વિચારોને કાટવાને માટે વિચાર જેટલા કામ નથી આવના કે જેટલી બહારની ક્રિયાઓ કામ આવે છે. બહારની ક્રિયા અંદરના વિચારોને દૂર કરવા સમર્થ થઈ શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે વિચાર કરો કે, જેમ કોઈ માણસને એવો વિચાર આવ્યો કે મારે અમુક માણસના ધરમાંથી અમુક વસ્તુ ચોરી લેવી છે. તે માનવી તેવા વિચારનું સેવન કરી રહ્યો છે એટલામાં એક માણસે આવીને કહ્યું કે આજે મારે હાં તમને જમવાનું નિમંત્રણ છે. રસોઈ તૈયાર છે માટે જલદી પધારજો આ નિમંત્રણ સાંભળીને તે માનવી કે જેણે ચોરીનો વિચાર કર્યો હતો તેણે તત્કાળ જમવા જવાની તૈયારી કરી અને જમવા આઈયો ગયો તેનું ધ્યાન જમવા તરફ હોવાથી જમવાના કાર્યમાં લીન થયો જથી કરી ચોરીનો વિચાર તેના અંદરથી નીકળી ગયો અને ચોરી કરતો અટકી ગયો. આ પ્રમાણે અભિદવિચારોને દૂર કરવાને માટે અન્ય અન્ય કાર્યમાં મનની પ્રવૃત્તિઓ રોકવાની જરૂર પડે છે. બ્યારે સદ્વિચારો ઉપર પૂર્ણ સત્તા આવી જાય છે ત્યારે માનવીએ પોતાના આચરણને શ્રેષ્ઠ બનાવી શકે છે. વિચારોના અંદર હમેશાં આદ્ય શુભ આશા, પરંદિન શ્રદ્ધા અને ઉચ્ચતા ગામળી જોઈએ. સદ્વિચારોની શીઘ્ર ગતિ હોય છે માટે તેને રોકી રાખવા નિરંતર સાવધ રહેવું જોઈએ. અશુભ વિચારોની ગતિ ધણીજ મંદ હોય છે માટે તેને શીઘ્ર ગતિ બનાવવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ. આમ કરવાથી સદ્વિચારો શીઘ્ર ગતિ લાગીને મંદગતિવળ્લ થશે અને ખીરે ધીર અંતઃકરણને એક પોતાનું આશ્રયસ્થાન બનાવી લેશે પછી તમે નિઃસંશયપણે સદ્વિચારો

અર્થ શકશે. અને એ વાત યોક્ત્સ જાણ્યો કે તમારી તમામ અવસ્થાઓના ઉત્પાદક વિચારોનું છે દરેક પ્રકારની દશાને પ્રાપ્ત કરાવનાર વિચારો શિવાય બીજી કોઈપણ વસ્તુ નથી. તમારી પાસે સામાન્ય ધન હોય તો તમે દુઃખ ન ધરાવશો પણ તમે તમારા જેવા વિશ્વવાસી હોવાને ધ્યાનમાં લેશો પણ માનવીઓ એમ કહે છે કે અમારી પાસે આર્થિક પૂરતું ધન ન હોવાને લીધે અમારો નિર્વાહ નથી થઈ શકતો આ પ્રમાણે વિચાર કરનારે સ્મરણ રાખવું જોઈએ કે પોતાની અવસ્થા કરતા દુષ્કર્તા ધરાવનાર વ્યક્તિનો વિચાર કરવો જોઈએ. દુનિયાના અંદર સમાન અવસ્થા ભોગવનાર અનેક વ્યક્તિઓ હોય છે સર્વ માનવીઓ કાંઈ રાખજ નથી હોતા, તેમજ સર્વ ધનવાન પણ નથી હોતા અને સર્વ કંગાલ પણ નથી હોતા. દુનિયાના કોઈ પણ માનવીની અવસ્થા જોઈએ તો તેવી અવસ્થાથી પ્રાપ્ત થયેલા બીજા પણ મળી આવશે, માટે આપણી અવસ્થા ટેરી છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને આપણા જેવીજ અવસ્થાવાળાનો વિચાર કરવો કે, આની પણ મારી જેવીજ અવસ્થા છે છતાં એ માનવી પોતાનું નિર્વાહ કેવી રીતે કરી શકતો હશે એ જેવી રીતે નિર્વાહ કરે છે તે માર્ગથી હું પણ પોતાનો નિર્વાહ કરી શકું છું. આમ જો વિચાર કરવામાં આવે તો માનવી પોતાની સાધારણ અવસ્થાનાં પણ આનંદમય જીવન ગાળી શકે છે વિચાર કરીએ તો માનવીને જન્મથી લઈને મરણ પર્વત સદ્વિચાર હોય તો કોઈ દિવસ પણ શોક, શોક, આધિ, ઉપાધી દરકત કરી શકતા નથી. જેટલા આત્મિક શુભો પ્રગટ થાય છે તે પણ સદ્વિચારથીજ ચાલે છે, માનવીઓના અંદર જે ખોટી રેગો નમર આવે છે તેમાં વિચારોત્તુજ ગળા હોય છે. અસદ્વિચારોને લાઇનેજ કુટેવો પડી જાય છે. જો કે વિચાર કરવામાં મનુષ્ય સ્વતંત્ર છે માનવીને આદે તેવી નિમંત્રણમાં રાખવામાં આવે તેપણ માનવી સખત નિમંત્રણમાં પણ વિચાર કરવાને સ્વતંત્રતા ધરાવે છે કાયિક ક્રિયા તો અમુક અમુક સ્થાનમાં નથી થઈ શકતી જેમકે ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં કાયિક વિપરીત ક્રિયા નથી થઈ શકતી. પણ માનસિક ક્રિયા ધર્મસ્થાનમાં પણ માનવી કરી શકે છે. ધર્મને બાધ પહોંચાડનાર વિચારો ધર્મસ્થાનમાં પણ કરવામાં આવે છે. દુઃશિષ્યતાને લઈને માનવી અન્ય માનવીને કાયિક ક્રિયાદ્વારા બાધ પહોંચાડી શકતો નથી. પરંતુ અન્ય માનવીના પ્રલક્ષમાં માનસિક ક્રિયાદ્વારા અહિં ચિંતવન કરી શકે છે.

જેમ સદ્વિચાર જીવનગ્રાપેતિ પ્રગટાવવામાં સદાયક છે તેમજ મહત્વાકાંક્ષા પણ માનવજીવનને અવ્યજીવન બનાવવામાં પૂર્ણ સદાયતા કરે છે. જેને મહત્વાકાંક્ષા છે તે પોતાના આચારવિચારને સખત જીવ્ય બનાવી શકે છે, કારણ કે તેને મહત્વના ભંગનો ભય રહે છે મહત્વાકાંક્ષીઓએ જો મહત્વાકાંક્ષા રાખવાની જરૂર છે. જેઓ ખોટી મહત્વાકાંક્ષા રાખે છે તેઓનાં જીવન સુધરી જાય નથી. ખોટી મહત્વાકાંક્ષાવાળાના આચારવિચાર કનીકજ રહે છે. ખોટી મહત્વાકાંક્ષાવાળાને જીવન જામ કપડ અસહ્યતા તથા ધૂર્તતા લણી કરવી પડે છે. કારણ કે તેની પાસે મહાનશુભોનો અભાવ હોય છે તેના આચારવિચાર કનીકજ હોય છે છતાં તેઓ પોતાને મહાન ગણાવવા લોકોની શ્રદ્ધા પોતાના તરફ દોરે છે, પોતાના તરફ બીજાની નિતર્યત એવંચાને માટે પૂર્વોક્ત માયા આદિની આગમ્યુને તેને અવશ્ય કરવી પડે છે. મહત્વાકાંક્ષા સર્વ પ્રાણી માને રાખવી જોઈએ પરંતુ મિથ્યા જિવન ન રાખવું જોઈએ. મિથ્યાભિમાનથી કોઈ કાંયે પણ મહાન થઈ શકાય નહીં મહાન બનવાનો તો કેવળ મહત્વાકાંક્ષાજ ઉપયોગીની થઈ શકે છે. મહત્વાકાંક્ષાની દુનિયાના મોં તરફ દૃષ્ટિ નથી પણ આત્મા ઉપરજ દૃષ્ટિ રહે છે અને મિથ્યાભિમાનીઓની દૃષ્ટિ જનસમુદાય તરફ રહે છે મિથ્યાભિમાનીના મનમાં એવી વિચારણા રહ્યા કરે છે કે મને લોકો સારો કેવી રીતે કહે, હું

કેવાં કાર્ય કરું કે જેથી લોકો અને પૂજ્ય તથા શ્રેષ્ઠ માને. આવી અનેક પ્રકારની ધારણાઓથી મિથ્યાભિમાની નિરંતર જનસમુદાયની સાથે ધૂર્તતા કરવા ઉચિત રહે છે. મિથ્યાભિમાનીઓનું જીવન ધણીજ કંઈકો સ્થિતિવાળું હોય છે. અનેક પ્રકારના દુર્વિયોગથી મિથ્યાભિમાનનું ચિત્ત કંટુચિત વસ્તુ મેળવવાનું સાધન ન હોય તો કરેલી ધારણા વ્યર્થ પણ જાય છે આ પ્રમાણે બનાવટી મહત્વાકાંક્ષા એટલે મિથ્યાભિમાનીનું જીવન ક્લેશમય તથા દુઃખમય બની વ્યતીત થાય છે. મિથ્યા-ભિમાની પ્રાપ્ત થયેલા ઉત્તમ માનવ જીવનને નષ્ટ જાત કરી નાંખે છે, ક્ષુદ્ર તથા તુચ્છ બનાવી નાંખે છે. સદ્મહાદ્વિથી વિચાર કરીએ તો મિથ્યાભિમાનથી મહત્વાકાંક્ષા બની શકતીજ નથી મહત્વાકાંક્ષા અને મિથ્યાભિમાનમાં ઘણુંજ અંતર રહેતું હોય છે, મહત્વાકાંક્ષી નિરંતર પોતાના આચારવિચારને વિશુદ્ધ બનાવવામાંજ તબર રહે છે. કારણ કે જ્યાં સુધી વિશુદ્ધ આચારવિચાર બને નહીં ત્યાં સુધી આત્મા મહાન બની શકેજ નહીં અને આત્મા મહાન બન્યા વગર મહત્વાકાંક્ષા પૂર્ણ થઈ શકે નહીં. મહત્વાકાંક્ષીને લોકોનાં નિંદા અથવા સ્તુતિ ઉપર દૃષ્ટિ હોતીજ નથી પરંતુ પોતાની કુચ્છ પ્રતિ તરફ દૃષ્ટિ હોય છે કારણ કે મહત્વાકાંક્ષીને લોકોની સમ્મતિની જરૂરત હોતી નથી તે તો પોતાની આત્માનીજ સમ્મતિથી ચિત્તરવાવાળો હોય છે. તેને વાસ્તવિક મહત્વતા મેળવવી છે પણ બનાવટી નહીં. લોકોની તરફ દૃષ્ટિ રાખી ચિત્તરનાર મહત્વતા મેળવી શકેજ નહીં કેટલીક વ્યક્તિઓનું માનવું છે કે જેને જનસમુદાય પૂજ્યની દૃષ્ટિથી જુએ છે-ભલે તેનજ આચારવિચાર નીંદનીય છે છતાં તેજ મહાન પુરુષ ગણાય છે. આવી માન્યતા યથાર્થ કહી શકાયજ નહીં, જેને પરિમિત જનસમુદાય મહાન માનતો હોય પૂજ્ય ગણી આદરણીય ધરાવતો હોય તો પણ જ્યાં સુધી તેનો આત્મા મહાન બન્યો નથી. તેના અંદર પૂજ્યપંથુના શુભો પ્રાપ્ત થયા નથી ત્યાં સુધી તે મહાન કહી શકાયજ નહીં, લોકો જે તેને પૂજ્ય અથવા તો મહાન ગણે છે તેનું કારણ એજ છે કે, ધૂર્તતા વાપરીને મિથ્યાભિમાની માનવલોકોના ચિત્તની વૃત્તિના અનુસાર પોતાનું વર્તન બનાવે છે. અથવા તો મહાન પુરુષોના જેવો બહારથી ટોળ કરે છે જેથી કરી પરિમિત જનસમુદાય તેમાં પણ વિશ્વે કરીને અજ્ઞતાને ભ્રમવાવાળા આચારવિચાર વિહીન માનવને પણ મહાન પુરુષોની કોટીમાં ગણી નાંખે છે. અજ્ઞાન સમુદાયની પ્રશંસા સાંભળી તે મિથ્યાભિમાની માનવ કૃત્તાઈ જાય છે અને વ્યારે પોતાને અમહાન છતાં પણ મહાન સંમજીને કનીષ્ઠ આચાર-વિચારનું કારણ લીધે છે, મહત્વતા પ્રાપ્ત કરવી કાંઈ સહેલી વાત નથી આત્મ માનસંપાદન કરવું પડે છે ત્યારેજ મહાન બની શકાય છે, સર્વ પ્રકારની તૃણુઓ તથા સર્વ પ્રકારની વાસનાઓને હૃદયમાં રાખીને મહાન બનવાની ઇચ્છાવાળો મિથ્યાભિમાનીનીજ પંક્તિમાં ગણી શકાય છે. જે સાચો મહત્વાકાંક્ષી છે તેનુંજ જીવન આદર્શજીવન કહી શકાય છે. મિથ્યાભિમાનીના જીવનમાં આદર્શતાનો સંચાર થઈ શકેજ નથી. પણ મહત્વાકાંક્ષીના જીવનમાં આદર્શતાનો સંચાર અવરય થઈ શકે છે જે મહાન છે તેજ આદર્શજીવી છે, અને જે આદર્શજીવી છે તેજ મહાન છે, એટલાજ માટે આદર્શ-જીવનમાં મહત્વાકાંક્ષા અત્યંત ઉપયોગીની છે આ મહત્વાકાંક્ષા પ્રાણીમાત્રમાં રહેલી હોવાથી તેઓને જીવનને આદર્શ બનાવવામાં વધારે પ્રયત્ન કરવો પડતો નથી કેવળ મહત્વાકાંક્ષામાંથી મિથ્યાપણું કાઢી નાંખવાની જરૂરત છે. જેની મહત્વાકાંક્ષામાં મિથ્યાનું મિશ્રણપણું હોય છે તેજ માનવી મિથ્યા-ભિમાની કહેવાય છે અને તેનું જીવન આદર્શ નહીં પણ તુચ્છ તથા ક્ષુદ્રજીવન કહેવાય છે.

સુનીત્રી સ્વસ્તિવિજયજી.

નવીન વર્ષ નિમિત્ત પ્રભુ પ્રાર્થના.

આ નૂતન વર્ષાનંદકારી વિષ્ણુ મહા નિવારણે,
અમ જાતિને ઉદ્ધારવા, બળ આપી અમને તારણે;
જ્ય શાંતિદાતા ધર્મ આણે, વારં અમ ઝડ આપણે,
સદ્બુદ્ધિ આપી દોષ દાપી, જ્ઞાન દીપ પ્રકાશણે.
નિવારી સઘળા પાપતાપો, કરી ઉદ્ધવ મહિલા તણે,
જ્ઞાન બુદ્ધિ આપણે, વિકસાવણે અમ યશ ધણે,
વર્ષના આરંભમાં યાચું પ્રભુ 'હું' એટલું,
અમ બળ નથી પણ આપણે કૃષ્ણાધી માગું તેટલું.

સ્ત્રી રત્ન,

સ્ત્રીઓના ઘણાજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રગસ્વળા આનયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને બાળકથી થયેલ વ્યાધીને દુર કરે છે. વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાણું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને માટે રામબાણ છે. બાથની બદલુજમી, કમતઃકાત, કબજિયાત, સંબ્રહ્મણી, પેટનું આક્રમણ, છાતીનો બળતો દાહ, ખાસ, ખાટા, તીખા, ઝોડકાં, ચૂંક આંકડી, પેટનું દાહ, હેડકી, પીચાટી, (આબે ઇનું ખસવું) થોડો ખોરાક ખાવાથી પણ ઊલટી, ગોળો ચડવો, વેણાંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાયો, બરડાની ફાટ મસ્તક સુખ વગેરે દરદે. માટે સ્ત્રી રત્ન નામની દવા ઉંઘ્યામાં ઉંઘી અને અકસીરમાં અકસીર (નવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ડબ્બી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરેજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના માત્ર દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરચ્છાથી આ દવાથી ઘણા સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહુપુત્રા (ગરબાવાળીઓ) કરી છે ! ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

એક ડબ્બી ચાર માત્ર આવે છે. અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ડબ્બી સાથે રાખવામાં આવે છે.

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

અજ દરદ સ્ત્રીઓને ભયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા ભેરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે. ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખગળ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦.

બાળગોળી.

બાળકોને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ પુદ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ડબ્બી ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

મફત !!! ધાતુ વિકાર-અસાત્ય વિકાર. મફત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્ત્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો જાહેર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કપાડે લખી મફત મંગાવી લેવો.

વૈદ શા. ગીરધરસાહ કહાનજી મુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

સાભાર-સ્વીકાર.

પરમપૂજ્ય મહારજ શ્રીમત્ વલ્લભવિજયજી. મહારજશ્રીની લેલામણથી શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા અંગાલા શહેર (પંજાબ)ના સેક્રેટરી તરફથી નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેનાં પુસ્તકો જૈન વનિતા વિદ્યામની બાળાઓના ઉપયોગ માટે ભેટ મે.કલાયાં છે. તેની આભાર સહિત પાંડાંચ સ્વીકારાય છે.

—: પુસ્તકોના નામ :—

આત્મકોતિ પ્રકાશ પ્રત-૧૦. આણુ જૈન મંદિરોની નિર્માતા પ્રત-૨. સ્તવન સંગ્રહ. પ્રત-૪. અકબર જૈન ધર્મ-૧. સત્ય હરિશ્ચંદ્ર; સંબોધ સત્તરિ, વિજયસેન સૂરિની પધરામણી, આદર્શ જીવન, જૈન ઇતિહાસ ભાગ ૧-૨, જૈનમત ન્યાસિકવાદી નથી, બનકકુમાર, સતિ દમયંતિ, અજીનાથ અને સંભવનાથનું ચરિત્ર, ચંદનબાણા, ઉત્તરકુમાર ચારજ, સમ ભગી નય, રત્નુલભદ્ર ચરિત્ર ધનપાલ ચરિત્ર, આરામશોભા ચરિત્ર. શું ઇશ્વર જગતકર્તા છે?, મહાસતી સીતાજી, વીર હનુમાન, વિદ્યલીલા, પ્રજ્ઞાત્તરમાળા, દ્રોપદી, સાચું બાલદાન, હી. એરા મીપર વિચાર, જૈનતત્ત્વ મિમાંસા પ્રત-૨ અનાથી મુનિ, સમુચ્ચિત શિક્ષા, મનુષ્ય દર્શન, તિર્થંકર ચરિત્ર ભૂમિકા. અનેકાત્મક પ્રભુના, સમભગી નય, વિકટબલ, કન્યા એજન્સીકા વ્યાપાર, શિલવતી, રૂપ દીશેર, શુર ઘંટાલકા વ્યાખ્યાન.

પચુંપણુ પર્વમાં મુંબઈમાં થયેલી રીપ.

- ૧૦૧) શેઠ સારાભાઈ મગનભાઈ મોદી.
- ૧૦૧) „ મોતીલાલ મુલજી.
- ૧૦૧) „ હીરાલાલ બકોરદાસ.
- ૧૦૧) „ વાડીલાલ બકોરદાસ.
- ૧૦૧) „ કલ્યાણચંદ શોભાગચંદ.
- ૧૦૧) „ રાયચંદ મોતીચંદ.
- ૧૦૧) „ જશકરજી કેસરીચંદ હા. લખમીચંદ.
- ૧૨૫) „ પ્રેમચંદ રાયચંદ એન્ડ સન્સ.
- ૧૨૫) „ સાકરચંદ મોકમચંદ (પચીસ રૂ. વર્ષગાંઠને દિવસે લોજન)
- ૫૦) „ ચુનીલાલ વીરચંદ.
- ૫૧) „ અમરચંદ ઝવેરચંદ હા. બેન હરકોઈબાઈ.
- ૫૧) „ લલ્લુભાઈ ગુલાબચંદ ઝવેરી.
- ૫૧) „ મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડીયા સોલીસીટર મુંબઈમાં ભર્યા
- ૫૧) „ મોતીચંદ કાપડીયા ભારનગરમાં તેમનાં પુત્રની લગ્નની ખુશાલીમાં ભર્યા.
- ૫૧) „ અલોચંદ મુલચંદ હા. નેમચંદભાઈ (અપુણી)

॥ श्री गौतमायनमः ॥

—: सुरत जैन वनिताविश्रीभमे अंगे प्रकट थतु भासिक :—

महिला भूषण

सद्गुणतीतिविधायकलेखे रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलाभूषणमतेस्वयंहीहितकृते सततम् ॥

पुस्तक
प भुं.

अंक
६ ठो.

कार्तिक
संवत्
१९८०.

वापिक
लयाजभ
३१. २.

पोस्टल
साथे

अगाडि
थीज.

संपादिका:—ज्जेन इडिमणी २० साठ हीरायद भातीयदनी विधवा.
गोपीपुर-सुरत.

સાહાર-સ્વાકાર.

પરમપૂજ્ય મહારજ શ્રીમન્ વલ્લભવિજયજી મહારજશ્રીની લેલામણથી શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા અંગાલા શહેર (પંજાગ)ના સેક્રેટરી તરફથી નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેનાં પુસ્તકો જૈન વનિતા વિશ્વામની બાળાઓના ઉપયોગ માટે ભેટ મે.કલાયાં છે. તેની આહાર સહિત પહાંચ સ્વીકારાય છે.

—: પુસ્તકોના નામ :—

આત્મકાંતિ પ્રકાશ પ્રત-૧૦. આણુ જૈન મંદિરોની નિર્માતા પ્રત-૨. સ્તવન સંગ્રહ. પ્રત-૪. અકળર જૈન ધર્મ-૧. સત્ય હરિશ્ચંદ્ર; સંબોધ સત્તરિ, વિજયસેન સૂરિની પદરામણી, આદર્શ છત્રન, જૈન ઇતિહાસ ભાગ ૧-૨, જૈનમત નાસ્તિકવાદી નથી, ખનકકુમાર, સતિ દમયંતિ, અછતનાથ અને સંભવતાયનું ચરિત્ર, ચંદનખાલા, ઉત્તરકુમાર ચારજ, સમ ભગી નથ, રથુલભદ્ર ચરિત્ર ધનપાલ ચરિત્ર, આરામશોભા ચરિત્ર. શું ઇશ્વર જગતકર્તા છે?, મહાસતી સીતાજી, વીર હનુમાન, વિશ્વલીલા, પ્રશોત્તરમાળા, દ્રૌપદી, સાચું બાલદાન, હી. ઓરા મીપર વિચાર, જૈનતત્ત્વ મિમાંસા પ્રત-૨ અનાથી મુનિ, સમુચ્ચિન શિક્ષા, મનુષ્ય કર્તવ્ય, તિર્થંકર ચરિત્ર ભૂમિકા, અનેકાત્મક પ્રભુતા, સસભગી નથ, ચિકટબલ, કન્યા એજન્સીકા વ્યાપાર, શિલવતી, રૂપ કીશોર, ગુરુ ઘંટાલકા વ્યાખ્યાન.

પચુંપણુ પર્વમાં સુંબઈમાં થયેલી ટીપ.

- ૧૦૧) શેઠ સારાભાઈ મગનભાઈ મોદી
- ૧૦૧) „ મોતીલાલ મુલજી.
- ૧૦૧) „ હીરાલાલ બકોરદાસ.
- ૧૦૧) „ વાડીલાલ બકોરદાસ.
- ૧૦૧) „ કલ્યાણચંદ શોભાગચંદ.
- ૧૦૧) „ રાયચંદ મોતીચંદ.
- ૧૦૧) „ જશકરજી કેસરીચંદ હા. લખમીચંદ.
- ૧૨૫) „ પ્રેમચંદ રાયચંદ એન્ડ સન્સ.
- ૧૨૫) „ સાકરચંદ મોકમચંદ (પચીસ રૂ. વર્ષગાંઠને દિવસે લોજન)
- ૫૦) „ ચુનીલાલ વીરચંદ.
- ૫૧) „ અમરચંદ ઝવેરચંદ હા. જેન હરકોઈબાઈ.
- ૫૧) „ લલ્લુભાઈ ગુલામચંદ ઝવેરી.
- ૫૧) „ મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડીયા સોલીસીટર સુંબઈમાં ભર્યા
- ૫૧) „ મોતીચંદ કાપડીયા લાવનગરમાં તેમનાં પુત્રની લગ્નની ખુશાલીમાં ભર્યા.
- ૫૧) „ અલેચંદ મુલચંદ હા. નેમચંદભાઈ (અપુલ્કી)

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૫ મું

કાર્તિક સંવત ૧૯૮૦.

અંક ૬ હો.

સદ્ગુણી થવા વહેનોને સુવોધ.

પદ. (નાથ કેસે ગજકો ખંધ છુડાયો—એ લય.)

ગુણીયલ ખહેનો, સદ્ગુણ ઉરમાં ધરને.
 શુદ્ધ અંતરથી જ્ઞાન મેળવને, દેશ હિત દીલ ધરને;
 સમદ્રષ્ટી નિરખો સહુને, અમૃત વાકયો ઉચરને—ગુણીયલ
 નમ્ર વિવેકને સદ્વાકયો ધારી, સહુનશિલતા ધરને;
 સત્ય સંપને તેમાં સરલતા, દાન દયા કર ગૃહને—ગુણીયલ
 મેહ માયા લોભ માન નિવારી, રાગ દ્વેષ પરહરને;
 ક્રોધ કલેશ કદી રાખો ન તનમાં, દુરગુણો દૂર કરને—ગુણીયલ
 દીન દુઃખીના કષ્ટો નિવારવા, શુભ પથે સંચરને;
 દાન શિયળ તપ ભાવના ભાત્રી, ભવસાગરથી તરને—ગુણીયલ

સંપાદિકા.

વાર. સમસ્ત ત્રણું પ્રકારના હોય છે. મન્દ્ર, મધ્ય અને તાર. જે સ્વરોના ઉચ્ચારણ કરતી વખત હૃદયમાં પુષ્કળ જોર લાગે અને જે સ્વરોથી હૃદયની અધિક શુંચ નીકળે તે મન્દ્ર સમસ્ત, જે સ્વરો ડુંકમાંથી નીકળે તે મધ્ય સમસ્ત અને જે સ્વરોનું જોર તાલુસ્થાનમાં લાગે તે તારસમસ્ત કહેવાય છે. બધ્યાઓને સમગ્રવીએ તો ગ્રામ સ્વર નીકળે તે મન્દ્ર, સાધારણ (વચગાળાના) તે મધ્ય, અને તીણા નીકળે તે તાર સમસ્ત મન્દ્ર સમસ્તથી મધ્ય સમસ્ત ઉચો અને મધ્યથી તાર સમસ્ત ઉચો-આ તદ્દાવત ત્રણ સમસ્તમાં જોવામાં આવે છે.

તેવીજ રીતે જ્ઞાના અવાજથી રેનો અવાજ ઉચો, રે થી ગ તો, ગ થી મ, મ થી પ, પ થી ઘ, ઘ થી નિ નો અવાજ ઉચો; અને આટલાજ માટે જ્ઞાત સ્વરો જુદા પાડેલા. સ્વરને ઉગા ચઢાવવા, એટલે સ્તા, રે, ગ, મ, પ, ઘ, નિ, અવાજ કાઢવો એને આરોહ કહે છે. અને અવાજ નીચે ઉતારવો, અથવા સ્તા, નિ, ઘ, પ, મ, ગ, રે સ્તા તે અવરોહ કહે છે. આ ગાયન વગાડવાને ધણો ઉપયોગમાં આવે છે.

સંગીત, ખાસી સ્વરોનું ઉચ્ચારણ કરવામાં નથી. “તાલ” એ અગત્યની વસ્તુ છે. જેમ ખાંડ વગરનો દૂધપાક, મીઠા બીનાં શાક, પ્રેમ વિનાના લગ્ન, તેમ “તાલ” વિનાનું સંગીત. જે સંગીતની અંદર તાલ નથી તે સંગીત નથી, તેટલા માટે જે માણસ નીચમમાં નથી, જે માણસ તાલમાં નથી, તેને વહેવારમાં ‘એતાશે’ કહેવામાં આવે છે. તો એ “તાલ” શું વસ્તુ છે ? ગાતી વખત અથવા વગાડતી વખત, સમય ગણવાને જે હાથથી તાલી દેવામાં આવે તેને તાલ કહે છે. જેમ ધડીપાળ, દીક્ર દીક્ર કરીને સમય. કાળ ગણે છે તેમ તાલ સમય ગણે છે. કેટલેક વખત એક સ્વર કાલતા થયો તે તાલ કહી આપે છે. દીક્રશ્યા વગાડવા વાળો તાલ પોતાના ગળપર અથવા પગેથી ગણે છે, ખાનો વગાડવાવાળો હાથેથી અથવા માથું ધૂંચાવીને ગણે છે, તખ્તાવાળાને ચુપ્પ હેતુ “તાલ” ગણવાનોજ છે, શીદકવાળો (Violinist) પગેથી હારમોન્યમવાળો ચાવીપર ટકારા મારીને-એમ જુદા જુદા માણસો જુદી જુદી રીતે તાલ ગણે છે. જે તાલનું બાન થાય તોજ સંગીતમાં ખરો રસ જામે. તાલ અનેક પ્રકારના છે માટે તે ન લખતાં હું એટલુંજ કહીશ કે જે માણસને તાલનું બાન થાય નો તે કહેશે કે આગાઠી અમુક તાલમાં આવે છે, ઘોડા અમુક તાલમાં આવે છે, આ બાપણકર્તા આ તાલમાં બોલવાનો પ્રયત્ન કરે છે, ઈલાદી ઈલાદી. સારાંશ એટલે કે તેના આખા જીવનમાં તાલ દેખે. પોતાને રોજ કરવાને કાર્યક્રમ (Time Table) તેની તાલમાં જોઈએ; ખાવા પીવાનું પણ તાલમાં જોઈએ, બોલવા ચાલવાનું પણ તાલમાં જોઈએ, આટલા માટેજ વિદ્વાનો કહે છે કે જ્યારે લોકો તાલમાં આવી જશે; દેશમાં સંગીતનો પ્રચાર થેઢેથેર થશે ત્યારે સ્વરાજ જરીવારમાં મળી જશે.

પરંતુ તાલ કયી ગતીમાં હોવો ? આનો જવાબ લયકારી આપી શકે. ખીજા શબ્દોમાં તાલની ગતીને લય અથવા લેદ. કહે છે. તાલી ધીમે ધીમે દે છે કે જલદી જલદી દે છે તેને લય કહે છે. “લય” ત્રણ પ્રકારની છે. ચિલ્લંવીત, મધ્ય, દૃત બહુ ધીમે ધીમે ચાલવાવાળી લય તેને વિલમ્બિત કહે છે. વિલમ્બિતથી ડબલ (દુગણી) ચાલવાવાળી તે મધ્ય અને મધ્યથી ડબલ ચાલવાવાળી તે દૃત લય કહે છે. જે માણસને લયકારીનું બાન થાય છે તે માણસ સંગીતમાં ધણો રસ લે; હું તો એટલે સુધી કહું છું કે તાલ અને લયકારીમાં ઉંડો ઉતરશે માણસ ખાવા પીવાનું પણ જુદી જલ, જેમ તમે આ વાંચનામાં રસ શો તો કોઈ પડે તેનો જવાબ પણ ન દો તેમ.

એમ અવાજ માપવાને સાત સ્વર છે, તેમ લય માપવાને “માત્રા” છે. એક માત્રાની લયકારી એક એક સેકન્ડ બરાબર છે. “માત્રા”ના સાત ભેદ છે. ચતસ્ર, ત્રિ, લઘુ, દ્રૂત, અણુઅણુદ્રૂત, અણુઅણુઅણુદ્રૂત. આ ભેદોની માત્રા નીચે પ્રમાણે છે. ચતસ્રની આર, ત્રિની બે, લઘુની એક, દ્રૂતની અડધી (૧/૨), અણુ દ્રૂતની પા (૧/૪), અણુઅણુ દ્રૂતની પાના અડધો (૧/૮), અણુઅણુઅણુ દ્રૂતની પાની પા (૧/૧૬), માત્રા જાણવી. માત્રા જાણવાથી લય ધીમી કે ઉતાવળે માપી શકાય છે.

લેખ ધણે લાંબો થઇ જાય માટે હું અત્રેથી અટકીશ; અને સમ, તાન, પલ્લવો, આડ, રાગ ઇલાદી વસ્તુઓ વિષે વાત દુરસદે કરીશું. હુંકમાં હું એટલું કહીશ કે જે માણસ સુર, તાલ, લય, માત્રા એટલી બી વસ્તુ જાણે તો શું અભ્યાસ બેગવે, તો સંગીતની અંદર ઉતરેલા, ઉતારો શું-કશું દુઃખી હોય ? અસહના વખતમાં ગાવા વગાડવાથી વરસાદ લાવતા હતા, હીવા સળગાવતા હતા, તે હવે ક્યાં છે ? પણ મને આશા છે કે સમય બદલાયો છે અને લોકો સંગીતમાં આગળ વધ્યા જાય છે. શું પ્રીતિ વાંચકો તમે ઉમા રહી સમાજની પછાડી પડી જશો કે તે લોકો સાથે દોડી તે લોકોની સાથે અગર અગાડી જવા પ્રયત્ન કરશો ?

વાંચકવર્ગ, અત્રે એક ચેતવણી આપવાની મને ખાસ જરૂર પડે છે, સંગીત શીખવાની આટલી વાત કરી તેમાં તમારે એમ સમજી ન લેવું કે નાટક-ચેટકના ગાયનો અથવા તો ખરાબ રસ્તે દોરવનારા ગાયનો પર શોખ લગાડવાનો મારો બીજકુલ પણ ધરિદો છે ઉલ્લટો, હું તેથી વિરુદ્ધ છું. સંગીત, સંગીતની ખાતર શીખવાની જરૂર છે અને એકવાર પણ જે સંગીતનો શોખ લાગ્યો તો ગાયનના અર્થ કરતાં સંગીતપર વધારે પ્રેમ પડશે. સંગીતનો પ્રેમી સંગીત પછાડી ગાંડો હોય છે, નહિ કે તેના બોટા અર્થપર. એ સંગીત, જે ઇશ્વર ભક્તિમાં ખપ લગાડશે તો અનન્ય લાભ થશે, કેટલાંક પોતાની છોકરીઓને નિશાળમાં કે ઘેર માસ્તર રાખીને—

શ્યામ ઝુલે હીંગળા.....

દાસ ગમે જૈયા, મેં રાધે રાધે જાનીયાં.....

મારી પાસે પાસે આવે, છાની વાતો સંબોધે;

મારું દીલ લલચાવે, પેલો ગરજ.....

આવા આવા ગાયનો શીખવે છે. તેમાં સેજ ફેરફાર કરવાની જરૂર છે. તેટલાજ ભારથી “હું” “હું” છું કે છોકરાઓને પણ એવા ગાયનો શીખવા, શીખવવા નહિજ જોઈએ.

શું ઇશ્વરલીલા ! મહિલાઓની ગળી ! એ લોકોને સંગીત કળામાં ઇશ્વરી બક્ષીસ હોય છે, એ વાતપર બે અભિપ્રાય વિદ્વાનોના હોતા નથી. માટે શું આર્થ મહિલાઓ સંગીતકળા રૂપ મહીલા ભૂષણ અંગીકાર ન કરે ?

અસ્તુ.

અહિંસાપાલન વા નિંદાનો ત્યાગ.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના પૃષ્ઠ ૮૦ થી.)

ધર્મીવાર મેં જોયું, અનુભવ્યું છે તેમ, ઘણાની પ્રભાત, સવારના કાર્યનો આરંભ, ઇશ્વર સ્તવન કે તેમના કૃપાશુભરી નામોચ્ચારને બંધે તારી મારી, કોઈની કુચલી પરનિદાથીજ શરૂ થાય છે—તે રાત્રિએ તેમની જીવ્હા આરામ લે તેની છેલ્લી ઘડી સુધી.

સમાજ, મેળાવણી, લગ્ન, કોઈની માંદગી—ના મરણ સમયે પણ એનું અસ્તિત્વ હોયજ. માંદગી અને મરણ પ્રસંગે આશ્વાસનને સ્થાને નિંદા ચાલુજ હોય તો પછી ત્યાં જવાનું પ્રયોજન શું છે? શા સાર જઈએ છીએ તે બરાબર સમજતાંજ નથી; જો સમજતાંજ હોય તો માંદાને શાન્તી વળે, તેના આસપાસના મનુષ્યોને ધૈર્ય આવે તેવું માયાણુ વર્તન હોવું જોઈએ. મરણ સમયે પણ મરનારના આત્માને શાન્તીના વિચાર, અને તેના સંબંધીઓને પણ શાન્તવન આપનાર શાખ્તો હોવા જોઈએ. આ પ્રસંગે સિવાય મંદિરે અને દેવસ્થાનમાં પણ એજ પ્રકારનું વર્તન જોવામાં આવે છે. પ્રભુના પવિત્ર આવાસ રૂપ સ્થળો—મંદિરો તે પણ નિંદા સ્પર્ધા રહિત રહેવા બચવા પામ્યા નથી. નિંદાના, ઈર્ષ્યાના, સ્પર્ધાના, ભિન્નતાના દાખવતા વાતાવરણથી. જ્યાં—જે સ્થળે સર્વ જીવાત્માની ઐક્યતા હોવી જોઈએ. જ્યાં સર્વ અંતઃકરણો ઐક્યતા હોવી જોઈએ. જ્યાં સર્વ અંતઃકરણો ઐક્યતાથી જોડાઈ, એક પ્રભુના ચરણમાં સાથે શીર નમાવના હોય હોય “તું” એકજ મહાન શક્તિ અમે સર્વમાં વ્યાપી રહેજ છે, આત્માથી અમે સર્વ અભિન્ન છીએ; અભિન્નતા વડે અમે સર્વ તું એક—અદિતિયમાં ભળીએ છીએ.” એવી ભાવનાને સ્થાને ઉપસા દુયંત્રોથી પવિત્ર વાતાવરણ અશુદ્ધ કરી દે છે. પ્રભુના નામથી, તેના કૃપાશુભરી ઉચ્ચારથી, તેના ભવતરંગ ધ્યાનથી પણ ‘કુચલીની, ખોરા બકબકારની મદલતવા ચડી જતી જણાય છે કે ત્યાં પણ તેનું સામ્રાજ્ય હોયજ.

આ અહિંસા માર્ગનો ધર્મ છે? આ ધર્મની અને પ્રભુના સદેશમાં માન્યતા છે? ધર્મગુરુઓમાં અને પ્રભુમાં આસ્તિકતા છે? ધર્મ સ્થળે માટે આ ઉચ્ચ ભાવના છે? આ દૈવી સંપેદતા લક્ષણ છે? જેને ધર્મ સ્થાપકો નિંદાની વિરુદ્ધ બોધ આપી ગયા છે તેમની અંતરમાં પધરાવવા યોગ્ય મૂર્તિઓ પાસેજ નિંદા એ ધર્મ આજ પાલન છે? આરોગ્ય ધર્મ હોય, આરીજ ભાવના હોય આત્મીય લક્ષણ અને આત્મ પાલન હોય તો આપણે ક્યાં ઉમાં છીએ તેના ખ્યાલ આવે છે? અધોગતિના ઉડા—કાળા અધકારમાં—જ્યાં આશ્રી સંપતિના સૈનીકાએ ઘેરી લીધેલા છે ત્યાં ઉડા ખૂરી ગયલા, અજ્ઞાનતાથી અંધ દશામાં, આત્મજ્ઞાનને બહી ગયલી દશાએ પ્હોંચેલા છીએ, હૃદય આમાંથી ઉગરવું હોય તો રાક્ષસો નિયમ, તેની આત્માનુસાર—નિંદાનો ત્યાગ કરવો. તેનું બીજાં માત્ર આપણામાંથી નંકળા જવું જોઈએ. હવે, એ નિંદા ક્યાંથી શરૂ થાય છે? કોઈ પ્રત્યે ઈર્ષ્યાભાવ, કોઈ માટે હલકા વિચાર, નિરર્થક, તહેમ એ દુશ્મણો એવા એક બીજા સાથે યુધ્ધાઈ ગયેલ છે કે તે નિંદાનુંજ દિંસાનુજ સ્વરૂપ છે, નો આવા દુયંત્રોના બીજાજ શા માટે આપણામાં હોવા જોઈએ? આવાં બીજા રાગીને, તેને પેટીને—આપણે આપણુંજ હૃદય કોતરી જીવન નિર્માલ કર્યું છીએ, બીજા માટે ખોરા વિચારો દેવાનીએ છીએ, અને જેમ એક સુગંધ ભરી વાટિકા હોય અને ત્યાં ક્યાંકથી દુર્ગંધમય પવનનો ઝપાટો આવી તે પરિમથ ભરી હવા બીગાડી નાંખી અસ્વચ્છ કરી નાંખે છે તેમ આ નિંદા, હેમ, છાંરેપી દુર્ગંધ—સુદમાં શુદ્ધ

ચવિત્ર વાતાવરણ, સ્નેહમય હૃદય તેની ઝેરી હવાથી કમકમાતરી દે છે. આ દુર્ગંધી સગથી કેટલાં સુખી હવેના નહીં થયાં છે. આજ વર્તનથી, હલકા વિચારથી અન્યને દુઃખી કરાય છે. અને નિન્દા કરનાર વા હલકા વિચાર, બ્લેમ કર્યાનો અને દાંસ પોતાનું મન વિચાર, ધાણી તેને આધિન કરી દુર્ગંધમય બનાવે છે અને બધાં ત્યાં તેનો ચેપ ફેલાવતોજ રહે છે. આવા પ્રકારના વર્તનથી તે મનુષ્ય શું મેળવે છે ? ફક્ત તેની પોતાની અધોગતિજ, જે બીજાં વધાય છે તેના કષ્ટ એને પોતાનેજ આપવાનાં છે. બીજાને હલકા પાડવા જતાં તે માણસ પોને દુઃખી હેરાન નથી થતો ? એનું હૃદય તે અહોધાન નથી બાળી નાંખતો ? તેની શાન્તીનો તે પોનેજ ભંગ નથી કરતો ? આખર, તે સઘળું કષ્ટ તે એકજોજ ભોગવે છે. શા માટે બીજા માણસની રીતબાતની, વર્તનનો બીજાએ દરકાર રાખવી જોઈએ ? સામા માણસમાં દુર્યુષ્ણ છે વા સદ્યુષ્ણ છે, તે અમુક રીતએ કામ કરે છે-અમુક નથી કરતો ચોક્કસ માન્યતાઓ ધરાવે છે, ચોક્કસ નથી ધરાવતો વિગેરે વિગેરે બાબતોથી બીજાએ ત્રાહિતે શા માટે ખટખટ કરવી જોઈએ ? તે ચાહે તેમ કરતો હોય. ગમે તેવો દુર્યુષ્ણ તેમાં હોય વા નહિ પણ હોય, તેમાં આપણને શું ? તેનો દુર્યુષ્ણ ખામી એને નહીં, એનું કર્મ એને ભોગવવાનું છે તેમાં અન્યને શા માટે હકજાટ થવો જોઈએ ? આપણે પોતેતો કોઈનું ભોગવવાના નથીને ? તો પછી બીજા માટે શા સારું બહુ વિચાર તથા ધરવા રાખવી જોઈએ ? કોઈના માટે વિચાર બાંધવા તથા અભિપ્રાય આપવાને આપણને બંધાયે દક નથી, કારણ આપણે પોતે પણ કોઈને કંઈ ખોડ ખામીથી રહિત તો નહિજ હોઈ શકીએ-વા નથી,

જે નજરથી બીજાના દુર્યુષ્ણો જોવાય છે તેજ નજરથી આપણા પોતાના જુઓ. આપણે કેવા છીએ, આપણામાં શું, શું, ખોડ ખામી છે તે કેમ વિચારતા નથી ? અગર કેમ કોઈને પૂછતા નથી કે, મારામાં શું દોષ-દુર્યુષ્ણ છે તે કહી શકશો ? જો તેઓ કહેશે તો તે આપણે એકદમ ક્ષુલ્લ કરીશું ? જો તેઓ માટે અભિપ્રાય ન્યાય આપવા તત્કારતા દાખરીએ છીએ તેવી પોતાના માટે ધરાવીએ છીએ ?

જો આપણામાં સદ્યુષ્ણતું બળ હોય તો સામા માણસમાંથી સદ્યુષ્ણતું તત્વ ખેંચી લઈએ. પરંતુ લોહ-લોહને આકર્ષે તેમ દુર્યુષ્ણ. દુર્યુષ્ણ પ્રતિ આકર્ષક ઉત્તેજિત થાય છે. અને વૃદ્ધિ પામે છે બંનેમાં તે વૃદ્ધિને પામે છે. એવા દુર્યુષ્ણથી મુક્ત થવું હોય અને સામા માણસને તેમાં ઓછાં ભાગીદાર કરવા હોય તો. સામા માણસના દુર્યુષ્ણ શોધવા કરતા, તેમાં ક્યા ક્યા ગુણો યદલ કરવા મોત્ય છે. તે શોધતા રહેવાય તો તે બંને પક્ષને ફળદાયી છે. બંને પક્ષના સદ્યુષ્ણ એક બીજા પ્રત્યે આકર્ષક પોષાક દદ યશે, અને સદ્યુષ્ણ આપણો કાયમનો મિત્ર બની, નિર્ભય વિચારો પ્રગટાવવામાં સ્લાયકારી નીવડશે. આ સ્લાયતા સુગંધ-ભરી વાટિકા વિશેષ સુગંધવાળી કરશે, તેમ દુર્ગંધભરી હવાના ઝેરથી કરમાઇ જતાં ધુપ્પ હવેનો તેમાંથી મુક્ત કરવાની શીતળના જોટલી તેનામાં શક્તિ છે. અસ્વચ્છને સ્વચ્છ બનાવવાનું તેમાં સામર્થ્ય રહેલું છે.

ખરેખર, નિન્દા પાપરૂપ છે. પ્રેમ અને સર્વ સદ્યુષ્ણની વિરુદ્ધ છે. ચાહે તેમ કોઈ માણસ પોતાને 'ધર્મી' કહેવાડતો હોય. પણ બધાં સુધી તેના યુગલોખાર કાતો અને ખામી શોધતી આંખો, આડી ખાતી જીવતા-કોઈના દોષ શોધવા આતુર હૃદય તે ધરાવે છે ત્યાં સુધી તે માણસ લાખોની સુખાવત કરતો દોષ, દાનેશ્વરી અને, પુણ્યચાળી, લોકો તેને બલે કહે પણ, સત્યની નજરે, 'ધર્મ'ની નજરે, પ્રભુની નજરે આમાંની કોઈ પણ ઉપમા વા વિશેષણને તે લાયક નથી. જે 'કહી

કોઈની સંભાળતો નથી, જે કદી કોઈનો દોષ શોધતો નથી; શોધવા પ્રયત્ન કરતો નથી; જે કદી અશામદ્ધ ખાતર કોઈનું ખૂર્ જોલતો નથી. કોઈના કાર્યમાં માથું મારતો નથી. કોઈના કામમાં આડે આવતો નથી. તે ઉપરાંત તેમ છતાં અંતરથી બનુભાવ રાખી સર્વ તરફ નિઃસ્વાર્થ અને પ્રેમ ભાવનાથી શુભ ઇચ્છી રહેા છે; સૌમાં સારૂં જોય છે અને સારૂં પોતે છે તેજ ખરો પુણ્યશાળી, પ્રભુનો આદાપાલક સેવક છે. અને તેનું જ જીવન સુગંધી પુણ્ય જેવું છે. તેનું જ જીવન ખરી સખાવત છે કે જેનો સદ્ગુણથી સખાવતનો લાભ, જાણે કે અજાણે રંક કે શ્રીમંત એક સરખો લે છે. જેનું જીવન-અન્યને દુષ્ટાંતરૂપ અને ઉત્કર્ષતા બન્યું છે તેજ ખરો સાધુ પુરુષ. ખરો સંત છે. સંસારમાં છતાં તે સાધુ-સંતની ઉપમાને લાયક છે. નિન્દાની અટકાયત મૌન છે. જ્ઞાન બહુ અધરો વિષય છે. પરંતુ તે સર્વેએ ગ્રહણ કરવા જોગ છે. જ્ઞાન કેવા પ્રકારનું કયે સમયે જ્ઞાન તે સમજવાનું છે, ઘણી વેળા આપણે જે વાતો કરીએ છીએ તે ઘણે ભાગે નકામી અને સુખાંધ બરેલી-અને છેવટમાં તો તેમાંથી સાર ગ્રહી ન શકાય તેવી નિર્માલ્યજ હોય છે. અને અતે નિન્દા અને બીજાની વાતો થતી હોય છે. આવું યાવ ત્યારે તે નિન્દાનોજ વિષય છે, એમ તમને જણાય અને તમને નિન્દાથી મુક્ત રહેવું હોય તો, આ વાતમાં તમારે મુદ્દત ભાગ લેવો નહિ. મુદ્દત એક શબ્દ બોલવો નહિ. અને જે તમારામાં હિમત હોયતો તે વાતજ સાંથી-કહેતાં અટકાવો કોઈની વાતજ સાંભવાની ઝોછી કરો. એટલે તમારી કોઈની વાત સાંભળવાની તેમજ કરવાની ટેવ ઝોછી થતી જશે, અને પછી તદ્દનજ પછી તો નિન્દા શબ્દ પ્રત્યે અણુગમો રહેશે.

કોઈની વાત ગમે તેવી હોય-તે વાત સત્ય પણ હોય તો પણ-ગમે તે યાવ, કદી દેવાને તમારી ઉમ ઇચ્છો યાવ તો પણ-સત્યને ખાતર સત્ય વર્તન રાખી જરૂર જ્ઞાન રાખજો. અને તે વાત તમારામાંજ સમાવી દેજો; પણ કોઈ પાસે શબ્દ ન ઉચ્ચારશો. આ પ્રકારનું મૌન એ નિન્દાની અટકાયત છે. બોલવા કરતાં સાંભળવું વધારે ઉત્તમ છે. સાંભળવાની ટેવ ફરેલ અને શાન્ત વિચાર ઉપજાવે છે; તથા અને જ્ઞાનતંતુ શાન્ત રાખે છે. આથી કરીને કોના માટે ઉતાવળો અભિપ્રાય કે બીતિ રહેતી નથી.

શાસ્ત્રોમાં અને અગાઉના સમયમાં એકાન્તવાસમાં-અરણ્યોમાં વાસ કરી મુનિઓ વ્રત લેતા હતા તે આ કારણથીજ કેમ ન હોય ? તેઓ વૈરાગ્યજતિ-જીવન ધારણ કરતા. વૈરાગી કહેવડાવતાં હતા તો જરૂર વૈરાગ્ય સાથે જ્ઞાનનો સંયમ, હેતુ આજ હોવો જોઈએ. સંસારી ઝીંજે સંસારી અવધાર, સંસારી બંધનોથી વિરક્ત દશામાંજ પૂર્ણ વૈરાગ્યનો સમાવેશ થતો નથી. તે ઉપરાંત-વિચાર, વાણી મનપર કાંચુ હોવો જોઈએ. તે સિવાય કદી વૈરાગ્ય દશા પૂર્ણ નથી. વાણી, વિચાર, અને મન-જ્ઞાનતંતુ શાન્ત અને શુદ્ધ ન હોય તો મન, વાણી કે કર્મનું તપ અપ્રાપ્ત વસ્તુ છે. સર્વ તપમાં મન અને વાણી પણ તપ છે. મન-વાણીનો સંયમ તે તપશ્ચર્યા છે. પરંતુ બંધી વસ્તુનો વૈરાગ્ય-એકપક્ષી વૈરાગ્ય (જડ વસ્તુના મોહનો અભાવ પરંતુ ઇદ્રિયનિગ્રહ કે મનોનિગ્રહની ખામી તે એકપક્ષી વૈરાગ્ય) હોય પણ મન અને વાણીનોજ સંયમ નહિ હોય તો ? મન, વિચાર-વાણી શુદ્ધ ન હોય તો ? તો વૈરાગીનો નિશ્ચય, દૃઢતા, અને મનોજતિઓ પણ સ્થિર કેમ હોઈ શકે ? સ્થિરતા વિના ક્ષમાભણવ અને સમાનતા કેમ સંભવી શકે ? અંતઃકરણની શુદ્ધિ આ શુભો માટે અવરયની છે, અતે તેનું મુળ, સર્વ દોષરહિત થવું તે છે. અને એકદમ તદ્દન દોષરહિત થવાનું નથી. દોષ, ઇર્ષા, વ્રેમ, ક્રોધ એવા દુનુંજો રહેવા પામ્યા હોય તો તેને અગે પ્રસંગવશાત્ કોઈની વાતો, કોઈના છિદ્રો, અન્યનો ભેદ-ઈર્ષા, વ્રેમ, ક્રોધના આવેશમાં બીજા પાસે ઉઘાડા પાડે. નિંદાકર્મ આચરેશો તે માણસ વૈરાગી કેમ કહેવાઈ શકે વા ખરી રીતે યદ્ય શકે ?

નિન્દા એક અધોગતિની નિશાની છે. અને તેનાથી સુક્ત સ્થિતિ ઉત્તમ ગતિ છે. ઘડણ કરવા યોગ્ય સર્વોત્તમ સાધનોમાં મૈત્ર એક સાધન છે. તે આજ હેતુથી, કારણ નિન્દા કર્મબંધનમાં નાંખનાર છે; જ્યારે મૈત્ર સુક્ત કરનાર છે. શુદ્ધસંસાર, સમાજ, મનુષ્યના સમુદાયથી વેગળા-જંગલમાં જઈ તપ-વ્રત કરવાનો આજ હેતુ કે, આવી જનના બંધનનો પાશમાં પડાય નહિ. અને પોતાની ઇચ્છામાં પણ સફળ થવાય. પરંતુ ખરું તપ અને ખરી ખુશી, ખરી માદત્વનાનો પ્રતિકુળ સંલેગમાં રહીને-સંસારી જીવનમાંનાં વાણીનું તપ કરવું તેજ છે. ખરે સંયમનો તેજ કહેવાય. વાણીપર સંયમ મેળવવા સારું-અંદર ખાલીગી દૃઢ વિચાર-અને વિચારને યોગ્ય મનને બનાવવું. તે મન અને વિચારનો સંયમ. એ ત્રણેનો સંયમ તે આત્મોન્નતિ-આત્મગણ-આત્મપ્રકાશ.

હવે તમે જોશું હશે કે નિન્દા શું વસ્તુ છે. નિન્દાને આધિન થનાર કયી દશાને પામે છે, અને તેને છતનાર કય ઉપમાને યોગ્ય છે. અને તેનું કેવું ઉચ્ચ ફળ અને શક્તિ છે. માટે બે નિન્દાથી સુક્ત થવું હોય તો-તમારૂં વ્રત-નિયમ લોક નિન્દા કરતી નહિ. તેમજ સાંભળતી નહિ. જ્યાં ચતી હોય ત્યાં તેથી વાતોમાં બાગ, લેવો નહિ. અને બની શકે તો તેથી વાન અટકાવી. કોઈ માણસ શું કરે છે, કેવી રીતે કરે છે, કેવાં વિચાર ધરાવે છે કેવી માન્યતા રાખે છે શું કહે છે તેની સાથે જરાપણુ લેવા દેવા તમારે રાખતી નહિ. તમે તમારે રસ્તે-એ એને રસ્તે. જ્યાંસુધી તમારા માનેલાં કર્મ વાણી અને વિચારથી વચ્ચે ન આવે ત્યાંસુધી તેના વિશે કાંઈ પણ કહેવા વિચારવાનું તમારે કાંઈજ પ્રયોજન નથી.

નિન્દાની અટકાયત-જેમ મૈત્ર છે તેમ ખીજે ઉપાય પ્રેમ છે. મૈત્ર નિન્દાને અટકાવે છે. જ્યારે પ્રેમ, નિન્દા અને નિન્દનાર બેયને વચાં કરી વિજય બ્રાત્રમાવ કરાવે છે. અંકયતા કરાવે છે. જ્યારે તમને એમ જણાય કે અમુક વ્યક્તિ, તમારે માટે અમુક શબ્દો ઉચ્ચારે છે, ચોક્કસ વિચારો ફેલાવે છે. ત્યારે પણ તમારો ધર્મ મૈત્રાજ છે. તે સાથે શાન્તી ધરી, તેના પ્રત્યે માયા-ગુણ વર્તન રાખશો. કારણકે નિન્દા એ અજ્ઞાનતાની સખી છે. જ્યાં અજ્ઞાનના હોય ત્યાં આવો પ્રકાર હોયજ. તમારે તમારો બચાવ કરવાની જરૂર નથી. કારણકે અજ્ઞાની સાથે વાદવિવાદ વા વિરોધબાવ કરવો એ સાથે સાથે જ્ઞાનની પણ અજ્ઞાનતાજ ગણાય.

એ મનુષ્યો જ્યારે નિન્દા એ પાપ છે એમ સમજશે. ત્યારે અમુક તે છોડી દેશે. પરંતુ જ્યાં સુધી તેઓ તેના પાશમાં છે ત્યાં સુધી તેઓ દવાને પાત્ર છે. તેઓ પ્રત્યે સારો વિચારો માયાણુ વર્તન શમા બાવ. અને પ્રેમ એ જ્ઞાનીનું જીવણ છે. અને બનવા બેગ છે કે આવા વર્તનની સારી અસર થઈ તે મનુષ્યનો સ્વભાવ સુધરી પણ જાય. કારણ મનુષ્ય સ્વભાવ આખરે દેવી સંપદજ છે. કોઈ કારણસર અમુક સમય-ચોક્કસ સદગુણુ દંકાઈ રહે, પરંતુ તે કારણ દર ચતાં તેના મળ સ્વરૂપમાં એક સમયે તો જરૂર પ્રગટી નીકળે છે. તો સરસ ઉપાય એ છે કે, તેઓ પ્રત્યે શમા બાવ અને પ્રેમ રાખવો. આખર-એવો સમય આવશે કે, તમારા નિન્દાજન સમય જતાં-તમારા શુભેચ્છક મિત્રો બનશે પરંતુ તે ક્યારે કે તમે પોતે દેના-મિત્રો અને શુભેચ્છક બનો ત્યારે, પ્રેમ એક અખંડ વિજયી શસ્ત્ર છે. સર્વ દુશ્મણુથી દુશ્મનો-વિત્રો સામે નેજ એક વિજયી શસ્ત્ર છે. જેનું તે શસ્ત્ર છે તેનો વિનય સદા સવંદ છે. નિન્દા નાશ પામે સર્વંજ પ્રેમ પ્રસરી. તા. ૮-૧૧-૨૩.

લી૦ 'જ્યોતિ'

સર્વં સ્વયં બ્રાત્રમાવ અને શાન્તી હો.

સ્ત્રી કેળવણી.

(ગતાંકથી ચાલુ)

પ્રિય વાંચક ! આપણે ગત અંકમાં ભાષા સુધી આવ્યા હતા. પછીથી અટકી ગયા. ભાષા વિષે તો એટલુંજ હાલ તો બસ છે. હવે જરા ગણિતશાસ્ત્ર તરફ દૃષ્ટિ ફેરવીએ. પ્રીયુત મગનલાલ મહેતા સ્ત્રીઓને ભાષા સાથે ગણિતનું જ્ઞાન આવશ્યકતું છે એમ કહે છે. અને ખરેખર તેમનું કહેવું વ્યાજબીજ છે તેઓથી પોતે કહે છે કે,

“ગણિત એ એક એવો વિષય છે, કે જેના જ્ઞાનને અભાવે દુનિયામાં એ બહુ કઠિન થઈ પડે છે. અંકગણિતના મૂળતત્ત્વો શીખી રહેલા લાખલા કરવાની ટેવ સ્ત્રીઓમાં અવશ્ય પાડવી જોઈએ ભવિષ્યમાં આ જ્ઞાન તેમને ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડે છે.”

આ સિવાય કન્યાઓએ થોડુંઘણું નામુદ્રમુ (commerce) પણ અવશ્ય શીખવું જોઈએ કારણ કે સંવાદણ નામુદ્રમુ (હિસાબ) રાખતાં આવડતું હોય તો તેમને કરકસરથી ઘર કેવી રીતે ચલાવવું તે આવડે છે. આ વિષયમાં જેન વનિતાઓ પારંગત હોય છે અને તેથી તેમને કરકસર કરતાં ઠીક આવડે છે. કેટલીક સ્ત્રીઓ કહે છે કે ‘અમારે આ બધું શીખાને શું કરવું છે ? અમારે ક્યાં નોકરી કરવી છે જે ?’ આમાંજ તેમની મોટી ભુલ છે. નોકરી કરવા સાથે કંઈ જાણવતું નથી કેળવણી લેવી એટલે મનુષ્યત્વ મેળવવું, જીવનની પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવી.

ઇતિહાસને ભૂગોળ પણ કન્યાઓએ શીખના જોઈએ પણ તે જરૂર પુસ્તકો, કારણ કે અર્વાચીન કાળમાં આપણને ઇતિહાસનું તેમજ ભુગોળનું ખૂં જ્ઞાન નથી મળતું અને જે કાંઈ શીખવવામાં આવે છે તે મગજમાં ખાલી કચરો ભરવા જેવું છે રાષ્ટ્રીયની દૃષ્ટિએ જે ઇતિહાસ ભુગોળ લાખાયા હોય તે અવશ્ય શીખવવા. કારણ કે તેથી તેમનામાં શુરાતન આવે છે. વિરોધિત ભાવનાઓ પેદા થાય છે. આ કારણથી તેમના સંતાન માંયકંકલા ન યતા બડવીર બને છે. મહાન આદર્શવાદિ યતા તેમના બાળકને આવડે છે.

કન્યાઓને કળાનું શિક્ષણ અવશ્ય આપવું જોઈએ. કળાનો અર્થ ધણોજ સંકુચીત કરવામાં આવ્યો છે. જેને અંગ્રેજી ભાષામાં (fine arts) કહે છે તે કળા અથવા સ્ત્રીઓને શોભે તેવીજ કળાનું જ્ઞાન સંપાદન કરવામાં સ્ત્રીઓને આવશ્યકતા છે.

એની બિસાંટના કહેવા મુજબ ‘સિવવું ચુચવું અને ભરવું Sewing, Knitting and Embroidery) કાવ્યવિનોદ પાકશાસ્ત્રમાં સમાવેશ થઈ જાય છે (Cooking) વજેરે કળાઓને. આ fine arts પણ આ બધામાં વધારે અગત્યનું એ છે કે કન્યાઓએ સુંદર ને ઝીણું કાંતતા શીખવું જોઈએ. કાંતવું એ પણ એક સુંદર કળા છે એના ! અગાઉ તમેજ સુંદર કાંતતા હતા. તમારી અહીંની લાક્ષણિક મહમલને માટે તો રપેનના રામની રાણીએ હક કરી હતી તમેજ અગાઉ તમારા બાળકોના શરીરને ઉત્તમ વસ્ત્ર બનાવી લાંબતા હતા. પરંતુ હાલ તમારે વિદેશીયર આધાર રાખવો પડે છે એ શું તમને શોભારપદ લાગે છે ? ઉચ્ચવર્ણની (બ્રાહ્મણ વિગેરેની) ન્યાતોમાં લગ્ન વખતે તરાક બતાવે છે. આ તરાક બતાવનાનો ઉદ્દેશ શો હશે ? આપણા શાસ્ત્રકારો કાંઈ મુખ્યોએ ન હતા. તેમનો ઉદ્દેશ તો એ ઉપર જણાવ્યો તેજ હોઈ શકે. મીસ લેથમ પુનેથી મુંબઈ આવી રેંટીઆ ઉપર સુતર કાંતતા શીખી ગયા હતા. અને અધાધિ પૂર્વત તેઓ અહમદનગરમાં રેંટીઆનો પ્રચાર કરી રહ્યા છે. બ્યારે આવી વિદેશીય બેન રેંટીઆ કાંતે ત્યારે શું તમારી એ પવિત્ર દરજ

નથી કે પવિત્ર રેંટીઓ કાંતવો. સર્વ કળાઓમાં આ કળા અગ્રસ્થાન લે છે. આનાથી કેવળ દેશનું શ્રેય એટલું જ નહિ પણ સાદાઈને, શુભ આ વિષયમાં પારંગત થવાથી તમારા ચારિત્ર્યની અંદર દૃઢિગોચર થશે.

પાકશાસ્ત્રના જ્ઞાનમાં તો જેમ અને તેમ શ્રેયતા પામવી તે સ્ત્રીની પહેલામાં પહેલી ફરજ છે. પરંતુ અફસોસની વાન એ છે કે અર્વાચીન સમયમાં શહેરમાં વસતી કેટલીક ફેશનની શીસીઆરીમાં સુધરેલ ગણાતી સ્ત્રીઓ આ પહેલી ને પવિત્ર ફરજને છેલ્લી કહેતાં અચકાપ છે—શરમાપ છે.

એક લેખકે બરાબર જ કહ્યું છે કે “આત્મ જમાનામાં કેટલાક અર્થદમ્પ માત્રાએ કેળવણીને એવો અર્થ કરે છે કે જેથી તેમને, તેમના કુટુંબને જાતિને તેમ ઉત્તરોત્તર સમસ્ત દેશને ધડને બદલે અનિષ્ટ-પરિણામની પ્રાપ્તિ થાય છે કેળવણીનો અર્થ એવો નથી કે જેની અંદર શૈક્ષણિક મિશ્ટનના કાબો અને બીજા પાઠ્યાલ્ય ક્વિના કાબો અને યોગોનાજ સમાવેશ થાય.”

“એ કેળવણી પ્રાપ્ત કરવા સાથે સ્ત્રીઓને ‘પાકશાસ્ત્ર’ની કેળવણી પ્રાપ્ત કરવી તેજ શ્રેય છે એટલું જ નહિ પણ દેશનું શ્રેય પણ તેમાં જ રહ્યું છે. પોતાના પતિની સાથે મિટિગોમાં (બહેર બાપણોમાં) હાજરી આપવી, સીનેમા તથા સરકસમાં જવું, તથા નાટકોમાં ખાંસ ઇન્ટરેસ્ટ (ધ્યાન) લેવું પરંતુ રસોઈ બાબતમાં કહેવામાં આવે ત્યારે નાક ચડાવવું અને કહેવું કે હાલમાં કામનો બોજો વધી પડવાથી રસોઈને પહેલ્યાવું નથી. (જે કે આ બાબતમાં એક બહાવું છે. કારણ કે આ શાસ્ત્રમાં પોતાનું યોગણ છે.) માટે રસોઈ સખો તો ઠીક. અને એવોજ અર્થ આત્મ જમાનામાં યોગ હોય તો લુક્કમરેકું છે અમારી બારતવર્ષની મહિલાઓને તેવી કેળવણીની આવશ્યકતા નથી. બલે અમારી આર્થાવર્તની આર્થાઓ અમજી રહે. અને શીડમ (સ્વતંત્રતા) માટે બિવિધમાં પાસાંમેન્ટમાં ન લડે.”

શ્રીયુત મગનજ્ઞાન મહેતાએ એક ઠેકણે કહ્યું હતું કે “રસોઈ કેમ તૈયાર કરવી સારાંસારાં પકવાનો કેમ બનાવવા તથા સાદી તથા નમાલી વસ્તુઓમાં સ્વાદ કેવી રીતે લાવવો તે સધળી બાબતનું જ્ઞાન સ્ત્રીઓએ સંપાદન કરવું જોઈએ. આત્મ જમાનામાં સ્ત્રીઓ યુનિવર્સિટીમાંથી પ્રવીણ બી-એ ની ડીગ્રી ન મેળવે એ કેટલું બધું શોચનીય !

સરસ્વતીચંદ્ર દ્વીતિય ભાગમાં શ્રીયુત સ્વ. સાક્ષર શીરોમણી ગોવર્ધનરામ શુભચન્દ્રી પાસે વિધાયતુરને નીચે પ્રમાણે કહેવડાવે છે:—

શુ” ઇશ્વરે જગત એવું નિર્મેલું છે કે સ્ત્રીએ પણ ધનની સેવા કરવી ! અમને અમારું કામ જે આવું મોડું છે તે શિખવામાં મદદ આપો. તમારી પાસે દ્રવ્ય વધે તો અમને અમારા કામમાં ઉચી પડી આપો. કુંવારા પુરોષ ગરીબ હોય છે, ત્યારે પોને પોતાના ચાકર તથા રસોયા બને છે, તેવીજ રીતે ગરીબ પતિની સ્ત્રી બને છે. રસોઈનું કામ સોંપી સ્ત્રીને હલકી કરી નાંખી એવું બોલનારા વગર વિચાર્યું જોઈ છે. કારણકે રિયલિ પ્રમાણે તે કામ સ્ત્રીપુરુષ ઉભયને કરવું પડે છે. દશ રૂપિયા કમાવા બજારમાં મજૂરી કરવી અથવા બસો રૂપીયા કમાતા ડોક્ટર બની દવા ઉકાળી અને શુભજ્ઞાન પડ્યાં હાય બોળવાં તેના કરતાં રસોઈની કિંમત હલકી છે કે !

બહેનો ! તમારે હવે ક્વિના તથા ગરબીઓમાં પણ ફેરફાર કરવો જોઈએ. હવે કંઈ ફાગટની તાળીઓ પાડી તથા ગીતોને બદલે જે પરસ્પર ભુંડું બોલવાની જે ટેવ તમને પડી હોય છે. તે તજ દેવી જોઈએ.

હવે તો જમાનાને અનુસરતી એવી જ્ઞાનની, ગરબીઓ ગાવી કે જેથી તમારા બાળકોમાં સ્વદેશપ્રેમનો જુસ્સો આવે. કેટલીક સ્ત્રીઓ હાલરકું ગાતી વખતે ગાય છે કે:—

“ હાલરડું ને હલરડું,
ને ધીનિ ખાવડી ચડાડું ! ”

શું હલુએ તમારે આવાજ હાલરડાઓ ગાવા જોઈએ કે ? નહિ નહિ હવે તમારે એવાં હાલરડાઓ ગાવા જોઈએ કે “હિન્દુસ્તાનના હિરાઓના, એ પવિત્ર હૃદયના બાળકો ! તમે આત્માઓ છો. પ્રભુના પ્રિય પુત્ર છો, અને હિન્દની આશાઓ છો, બાઈ ડરીશ નહિ.

પ્રભુ મહાન છે. તમને ડરવાને મારે નહિ પણ બહાદુરી કરી દેશયત્રમાં હંમાવા પ્રભુએ યોગદાતા છે. ડરીશ નહિ. રૂદન તમને શોભે નહિ. મધુર સ્મિત હાસ્ય કરો. અને તમારી પવિત્ર ફરજો બજાવો. આવું ગાવાને બદલે “ વાટકે ચાટશે મારો ગુણવંતો બાઈ ” આ તમે ગાઓ એ શું શોભારૂપ લાગે છે ? શું દીલગીરબરેણું તમને નથી લાગતું. આજ મુજબ લગ્નના ગીતોમાં પણ તમારે ફેરફાર કરવો જોઈએ. લગ્નના ગીતો કેવા ગાવા જોઈએ એ ઉપર સ્વં દક્ષપતરામ ગાલાભાઈ કવિએ તથા નર્મદાચંદ્ર નાગરના ગીત એ ઉપર બે અતુકમે કાવ્યો લખ્યા છે. પણ હાલ નાગરની કોમમાં કેવળ પરસ્પર ગાણે લગ્ન વખતે બડાય એ મિથુલ શોભારૂપ નથી. બહેનો ! તમારે તો એવા ગીતો લગ્ન વખતે ગાવા જોઈએ કે, “ તમારે યુગલ બહુ સુખી થશે. કારણ કે કન્યા ગુણવાન મળેલી છે, એ બહા વેવાઈ ! તમે આવું કીમતી રત્ન આપારા પુત્રને આપ્યું મારે અને સૌ તમારો ઉપકાર માનીએ છીએ. તમે અને સારો સહાર આપ્યો. મારે તમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ, આવા આવા હૃદય કાટીના સ્વદેશસેવાના તેજ સાંસારિક ગીતો તમારે શીખવા જોઈએ. કારણ કે સંગીતથી ઘણી સારી અસર સાંભળનારના મનપર થાય છે.

આ સિવાય શ્રીએને ગૃહવિજ્ઞાન (Science of one house) જ્ઞાન પણ ખાસ કરીને સપાદન કરવું જોઈએ. વાણિયજો ચલાવે છે તે મુજબ કરકસરથી ઘર કેમ ચલાવવું, વડિલોની સાથે હાલભાવથી કેમ વર્તવું, બહાર માણસોની સાથે કેવી નમ્રતાથી વાતચીત કરવી પતિ દિવસના કામથી કંટાળી ઘેર આવે તો તુરંતજ ઘરની કુચળીથી કંટાળો દેવાને બદલે સુખ કરી કેવી રીતે આશાવેશ આપવી, કેવળ બાહ્ય સંસ્કારોને મારે અલંકાર તથા વસ્ત્રો ઉપર ધ્યાન આપવાને બદલે ગુણસુન્દરીની માફક અઙ્કારને પ્રિય ન ગણતા પતિને સુખે સુખી ને દુઃખે દુઃખી. એના ઉપર દમયંતિ ને સિતાનું ઉદાહરણ લખને મનન કરવું, દુઃખના સમયે, દુઃખ કંઈ હંમેશાં પાપની શિક્ષા તરીકે નથી હોતું, દુઃખમાંથી દીલાસા હોય છે, દુઃખમાંથી કેટલીક વખત પ્રભુનો મહાન હેતુ હોય છે,

ભગવાન સૂર્યનારાયણ ઉન્નતાળામાં વિશેષ તપે છે કે તે શું પ્રધ્વીને દુઃખ દેવાને કે રસાળ બનાવવાને. સીતા જેવી સતિને, દમયંતિ જેવી દિવ્યાંગનાને, હૃતારામતિ જેવી હરિશ્ચંદ્રની રાણીને કે જેઓ કોમળ પુષ્પો પર પણ ચાલવાને અસમર્થ એવી કોમળાંગીઓને પણ જ્યારે દુઃખ પડ્યું. રાજા જેવા દેવા દેવને દુઃખ પડ્યું, તો આપણે કાણ માન ? એવા ઉત્તર વિચાર કરીને દુઃખમાંથી હિન્મત ન હારતાં કવિ દક્ષપતરામની કવિતાની પ્રથમ લીટી “મથા કાંટ કાળે ધણું ધૈર્ય ધારો સદા રાંછે રાંછ હદમાં રહેવું.” નું મનન કરવું. વગેરે ઘણી બાબતોનો આમાં સમાવેશ થાય છે.

આ ઉપરાંત ધાર્મિક જ્ઞાનનાં સંસ્કાર પણ શ્રીઓમાં હોવા જોઈએ, અલગત મારે કમ્બલ કરવું જોઈએ પુરૂષ હંમેશ ધર્મની બાબતમાં નારીતક રહે છે, સંશયી રહે છે, કે બેદરકાર જણાય છે. પરંતુ ધર્મની ખરી રક્ષક તો સ્ત્રી જાતિજ છે. જેણે સરસ્વતિચંદ્રના ખીખ બાગમાં ધર્મલક્ષ્મીને તેના પતિ માનવતુરના વર્ણનો વાંચ્યા હશે તેમને ઉપલી વાત સ્પષ્ટ સમજાશે, અને એટલે એના-

પર મારે વિશેષ કંઈ કહેવાનું ન હોય. કેવળ સ્ત્રી કેળવણીનોજ અભાવ છે આપણે જો આપણી કન્યાઓને સદ્ સ્ત્રી કેળવણી આપીએ તો જરૂર તેમના હૃદયમાંથી અધર્મદા ને ખોટાં ખોટાં બહેનો ઝટ દૂર થાય.

શરીરે સુખી તો સદા તે સુખી છે,
શરીરે દુખી તો સદા તે દુઃખી છે.

એ મુત્ર ધ્યાનમાં લઈ દરેક બહેને અવશ્ય યોડી યોડી કસરત કરવી. અને બહેનો ! કસરત કરવાં ક્યાં આધું જવું પડે એમ છે ? દરરોજ ૭ રોર ૮ રોર દળવાની પ્રેક્ટીસ રાખશે તો તમને બે રીતનો ફાયદો પડશે એક તો તમારા શરીરને પૌષ્ટિક ખોરાક મળશે અને બીજું તમારા શરીરને કસરત મળશે અને આટલા માટે તો મહાત્મા ગાંધી દરેકને ધંડીનો (યક્રી) દોસો લેાટ ખોરાક તરીકે લેવાને બ્રાહ્મણ કરે છે જેમણે આરોગ્ય સંબંધી ધ્યાન ખાસ આપવું હોય તે જરૂર મહાત્માજીની બનાવેલી 'આરોગ્ય વિદ્યા' વાંચે, મહાત્મિ કાળિદાસે પણ કહ્યું છે કે શરીર-માર્ગ ચલ્લુ ધર્મસાવનમ્ એ વિદ્યાનના વાક્યને અનુસરી સ્ત્રીઓએ પોતાની તેમજ પોતાના સંતાનની કાળજી રાખવી જોઈએ.

સ્ત્રી કેળવણીનાં હિમાયતીઓ પણ બીએ છે, કે રખેને પુરપના જેવા સમાન હક માન મેળવી માંગશે તો પછી આપણી વાસનાઓ કેમ સંતોષાશે. પરંતુ સુશોચના બેનના કહેવા મુજબ "સ્ત્રી પણ પ્રભુની સરજેલી વ્યક્તિ છે ને તેને પણ આત્મવિકાસનો હક છે."

આપણે સ્વરાજ લેવું છે, અને બેનોને સુધામગીરિમાં રાખી દુનિયામાં શા ખજાનગણ ચાત્રી રહેશે છે તે દરેક વાતથી અત્યંત રાખવી એ કેમ બની શકે ?

સ્ત્રીઓની છવનભાવના અને આદર્શોનું ચિત્ર સ્વં ગોવર્ધનરામભાઈના રાષ્ટ્રોમાંજ જે સરસ્વતિચંદ્ર બીજા ભાગમાં વાપર્યા છે તેજ રાષ્ટ્રો હું હુંકમાં કવિના લખું તો,

ત્રીપાડી પુત્ર માધવના, ગુર્જર બાપા કવિચરે;
અર્ચ્યા છે હક સ્ત્રીજના, તે સંજો ધ્યાનથી તમે.
નવિનચંદ્ર તણી સામ્ર, વાતમાં નીજ બનુંસું;
હસંતા મોદથી કહેતિ, નવા શું હક આપવા.
તમે જે ખાઓ, ખાકું, તમે જ્યાંત્યાં અમે ખરાં;
સુતું રેવું બધું સરખું, કહો શું હક આપશે.
રાંધવું કામ છે, હમનું, કમાવું તમ શીરખે;
પાથડી ના હમે ઝોપે, સાડી કે કેમપડેરશે.

અંતમાં હું એટલુંજ જણાવા માંચું છું કે દેશના મહાન નેતાઓએ મહાત્મા ગાંધીજી, દેશમન્દુ દાસ, લાલા લજપતરાય વિગેરેઓના બનાવેલાં માર્ગે સુદ વડિલે તેમજ માત્રાપોએ પોતાની કન્યાઓને 'National Education' અર્થાત્ રાષ્ટ્રીય કેળવણી આપવી જોઈએ. તેથીજ આપણો ઉદ્ધાર થવાનો છે અને તેમાંજ દેવનું શ્રેય છે.

૩ મન્દેમાતરમ્

ગંગાશંકર ગણપતરામ અશમણ-મુરત.

બહેનોને એક પત્ર.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૪૬ ૯૬ થી)

તમારામાંની ઘણી માતાઓ હશે. તમે નકુલમાતા જેવી યદ્ય નકુલનું માગ્ય એ ત્રાજકોને અર્પણ કરી શકો તો તમારાં બાળકોનું, તમારું અને તમારાં બન્ને કુળોનું હિત યાય અને જગતમાં તમારે લીધે કોઈનું અહિત તો યાયજ નહિ.

ગાંધીજીને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે ધર્મી પક્ષપાત છે; દિન્દુસ્થાનના પુરોહિત કરતાં સ્ત્રીઓ પર વધારે વિશ્વાસ છે, એમ એમણે અનેકવાર કહ્યું છે હું તો અન્યાર સુધી સ્ત્રીને પ્રત્યુત્તી સૃષ્ટિની એક જૂલ સમજતો હતો. પણ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ શેમાં છે અને યોગ્ય પરિસ્થિતિ હોય તો, પુરુષ અને સ્ત્રી પૈકી કોનામાં એ ઉત્પત્તિ સાધવાની વિશેષ લાયકાત છે, તેનો વિચાર કરતાં જણાયું કે સ્ત્રીઓમાં ધર્મની રક્ષા કરવાની વિશેષ લાયકાત રહેલી છે, એમ જ ગાંધીજી માને છે એ બરાબર છે. એમનો સ્ત્રીમતિ પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ યોગ્ય છે.

પણ આનો અર્થ એ નથી કે તમારી આજની દશા સંતોષકારક છે, કે તમે આજે છો તેવીજ સ્થિતિમાં ધર્મની રક્ષા કરી શકો એમ છે. પણ એનો અર્થ એ છે કે તમારામાં જે વિચારશક્તિ જ્યોત યાય, સત્ય અને અસત્ય પારખવાની તમારી વિવેકશક્તિ વધે, તો સસંધર્મ સ્ત્રીકારવા, પાસન કરવા, દેસાવચ અને તેને માટે સ્વાર્પણ કરવા પુરોહિત કરતાં તમારામાં વધારે સ્વાભાવિક લાયકાત છે.

આતું કાશ્વ હું તમને સ્પષ્ટ કરી સમજાવું. ધર્મનું મૂળ દયામાં છે,—અને એ પુરોહિત કરતાં તમારામાં વિશેષ છે. વળી, ધર્મનું મૂળ પેનાનાં સુખોને જતાં કરી, અનેક અમલો વેડી બીજાને માટે હેતુથી ધમ્માવામાં—બીજાની સેવા કરવામાં છે,—અને બીજાની સેવામાં ધમ્માઈ જવાની શક્તિ બરજીવાન પુરુષ કરનારે ધરણમાં ધરડી અચાન સ્ત્રીમાં વધારે છે. વળી, ધર્મનું મૂળ હૃદયની કોમળતામાં છે,—અને એમાંયે પુરુષથી તમે હડી શકો નહિ.

પણ ધર્મના વૃક્ષને વધવા માટે બીજ એ વસ્તુઓની પણ જરૂર છે. શ્રદ્ધાનું પાણી અને પ્રજ્ઞા—વિવેકશુદ્ધિ. તોડ કરવાની શક્તિનું આતર. આ એમાંથી તમારામાં શ્રદ્ધા ખૂબ હોય છે; એટલી બધી હોય છે કે સ્વાર્થી લોકો તમારી શ્રદ્ધાને દુરુપયોગ પજુ કરી શકે છે. પણ પ્રજ્ઞાની—શુદ્ધિની—કલ્પ રહે છે. આની લીધે તમારા હૃદયમાં ધર્મનું વૃક્ષ લીડું રહે છે, પણ વિશાળ નથી બનતું. શ્રદ્ધા વડે તમે એક રિવાજ ધર્મ તરીકે સ્વીકારી લો, પણ એમાં બૂલ માત્રમ પડે તો પણ તેને બદલી નથી શકતાં અને કાંઈક કરતાં અલ્લો છો વળી એ રિવાજને પણ એવા જોરથી પકડો છો કે એમાં પાંડી શૂન માત્રમ પડનાં એને બદલાવવામાં એ!કુંજ કષ્ટ સહન કરતું પડે છે.

આથી ઉસડું પુરોહિતમાં શુદ્ધિ લીક ખીચેલી હોય. છતાં શ્રદ્ધાની ન્યૂતનને લીધે, જેમ જમીનમાં ગમે તેટલું આતર નાખ્યું હોય, પણ પાણી ન મળે તો ઝાડ ઉડાં મૂળ ઘાતે નહિ તેમ પુરુષનાં હૃદયમાં ધર્મ:શુદ્ધિ અને ઉપર ચોરીયો જ રહે છે. અમે પુરોહિત બહુ વાદવિવાદ કરી જાણીએ છીએ, પણ અણીને પ્રસંગે ધર્મનું આચરણ કરી શકતા નથી.

કોઈક ગાંધીજી જેવા વિરલ પુરુષ ‘એવા’ જન્મી ઉઠે છે, કે જેમાં ઝીણામાં ઝીણી પ્રજા સાથે અત્યંત શ્રદ્ધા હોય, સ્ત્રીના જેવો હેતાળ સ્વભાવ હોય, અપૂર દયા અને હૃદયની કોમળતા હોય. કેટલાંક બાળકો પિતા પર જ ઉતરે છે અને કેટલાંક માતા પર ઉતરે છે. આવા પુરુષો માતાપિતાનો સમાન અંશ લઇને અવતર્યા હોય એવા જણાય છે. જે લોકોની વચ્ચે એવા પુરુષના જન્મ થાય છે, એ—જે સમજતા હોય તો—કેવળ એમના જન્મદિવસ માટે નહિ, પણ આવા કોળમાં પોતાનો જન્મ થવા માટે ધન્યતા માને.

પણ સ્ત્રીઓની પોતાની સાચી શુદ્ધિનો પૂરો વિકાસ ન થાય તો એમની એ ઉન્નતિ અધુરી છે. જ્યાં સુધી તમારી વિચારશક્તિનો પૂરો વિકાસ થવાનો તમને અવકાશ ન મળે ત્યાં સુધી તમારી ઉન્નતિ ધણે અંશે પરાવલંબીજ રહેવાની; તમને એક જાતનું પાંગળાપણું—અખળાપણું—લાગ્યા કરવાનું; તમે બચરહિત નહિ થઇ શકો, તમે નકુલમાતાની માફક પોતાને માથે સર્વ બાર ઉપડી લેવાની દિમ્મતથી પતિને સુખે મરવાનો બોધ નહિ આપી શકો. જ્યાં સુધી ધર્મ શું, અધર્મ શું આનો વિચાર કરવાની તમારા પોતાનામાં શક્તિ ન આવે ત્યાં સુધી તમને પુરુષો જ તેનો બોધ આપ્યા કરશે. અને એ બોધમાં કાંઈક પોતાની જાતિનું હિત સાચવવાનો સ્વાર્થ રહેશે હોય તો ન વાઈ ન કહેવાય પુરુષોએ ઘણા ગ્રંથો લખ્યા હોય તેને તમે ધર્મનો બોધ આપવાને ક્ષાયક માની એના ઉપર કાદા રાખી એનો વચ્ચે રવીકારી લ્યો છો. પણ ધર્મનું રહસ્ય એ કાંઈ એન્યોને સમજાવવાની શક્તિથી આવતું નથી; એ તો દયાશક્તિથી, સ્વાર્થરહિત પ્રેમશક્તિથી, સર્વનું હિત ઈચ્છવાની અને સાધવાની શક્તિથી આવે છે. ધર્મગ્રંથો શીખેલા એવા પવિત્ર હૃદયના હોય છે જ એમ નથી બનતું.

સદ્શુદ્ધિ અને કાદાની સમતા વિના પુરુષ અને સ્ત્રી બનેલી ખરી ઉન્નતિ મતી નથી. પણ પુરુષ હોય કે સ્ત્રી હોય, બે કારણથી બનેલી પ્રજા કાં તો બંધનમાં પડે છે, અથવા એનો વિકાસ આટલી પડે છે.

સાચી શુદ્ધિને બંધનમાં રાખનાર પહેલી આપણી કામનાઓ છે. જ્યાં સુધી ખાતુપીપુ હરવુંકરવું એવી એવી યીજ્ઞેતું આપણા ઉપર જળ ચાલે છે, જ્યાં સુધી છોકરાં હોવાં, લગ્નવિવાહ ઊંચવા, ન્યાતો જમાડવી જમવી, એવું સંસારસક્ત ચિત્ત છે, જ્યાં સુધી ધનવાન થવામાં ‘સુખ’ મનાયું છે; જ્યાં સુધી બીજના કલ્યાણ કરતાં આપણી વાલવાલ થાય, આપણી કીર્તિ ફેલાય, આન મળે, આપણો કંકડો ખરો પડે, આપણને સર્વેના મનો મળે, આપણો દોર ચાલે, આપણી સત્તા જામે, આપણે બીજને નીચા ખાડીયે, હરાવીયે—એવા આશ્રદો રહેલા છે; જ્યાં સુધી સ્વર્ગના ભોગો ભોગવવાની, સારો જન્મ મેળવવાની કે એવી કોઈ પરલોકની પણ ઇચ્છા છે—હાં, સુધી પુરુષ અને સ્ત્રી બનેલી વિવેકશુદ્ધિ બંદીખાનામાં છે. એવા સ્ત્રીપુરુષ ગમે તેટલા વિદ્વાન હોય તોપણ એ ધર્મઅધર્મનો ચોખ્ખો નિર્ણય કરી શકે નહિ.

વિવેકશુદ્ધિનો વિકાસ આટલી પડવાનું બીજું કારણ સંકુચિત જીવન છે. કુવામાંના દેકકા જેવી રીતિ વિવેકને વિરોધી છે. ખુબ વિચાર કરવાની અને વિચારવાને માટે નીરખવાની સગવડ હોવી જોઈએ. પણ શૃદ્ધવ્યવસ્થામાં પુરુષ તરફથી તમને મદદ નથી મળતી—અને ન મળી શકે—એવી સમાજની રચના છે. ધરતો બોલે તમે ધણી વહેલી વયે વહેલી લો છો. ખાધા પીધા. દ્વિના—વ્યવસ્થિત ધરમાં રહ્યા વિના પુરુષોને પણ આવતું નથી.

છતાં ખાવાપીવાની તૈયારી કરવામાં કે શુદ્ધચર્યા જાળવવામાં તમને કાંઈ મદદ કરવી એમાં પુરૂષો નાનમ સમજે છે. મિત્રો પોતાના બાહ્યધની પત્ની ઘેર હોય ત્યારે જમવા જવામાં—જમવાનું માગી લેવામાં—સંકેત નથી માનતા; પણ મિત્ર હાથે રાંધી ખાવું હોય ત્યારે એને ઉપાધિરૂપ થવા નથી ઇચ્છતા. પુરૂષને જમવું, સાફ કરેલા ઓરડામાં બેસવું, ચળકતા લોટામાં પાણી પીવું, એમાં ઉપાધિ નથી લાગતી; પણ અગવડે સ્ત્રીને માટે રાંધવું, ઘર વાળવું કે વાસણ અજવાળવાં એમાં ત્રાસ છુટે છે. પણ પુરૂષો કહે છે કે અમે બહાર જઈને કમાવાનો ત્રાસ વેડીએ છીએ કેની ! પુરૂષો એટલું કમાઈ લાવતા હોત તો એક વાત હતી; તેઓ કમાવાની સાથે અન્યેક જગ્યાએ ફરી આવે છે, અને ફરીને જ્ઞાનમાં ઉમેરો કરી આવે છે. તમને એવી તક જ નથી. જે વસ્તુને ભોગવવામાં કામની વહેંચણી થઈ ન શકે તે વસ્તુ જનાવવામાં પણ બંને તેટલો સહકાર જ થવો જોઈએ; નહિ તો કોઈને વધારે સહન કર્યા વિના છુટકો ન થાય. જમવાની ક્રિયામાં કામની વહેંચણી ન થઈ શકે, હરેકે પોતપોતાનું ખાવું જોઈએ, ધરની સગવડો ભોગવવામાં કામની વહેંચણી થઈ ન શકે, હરેકે પોતે જ ભોગવવી જોઈએ, તો જમવાની વસ્તુ જનાવવામાં, ધરને વ્યવસ્થિત રાખવામાં, પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્નેએ સરખો સમય આપવો જોઈએ.

આપણા કરતાં પછાત વર્ગોનાં સ્ત્રીપુરૂષોનું જીવન વિશેષ સમાન હોય છે, પણ એમને વિચારોને ગરીબીને લીધે, સંસ્કારહીનતાને લીધે બુદ્ધિના વિકાસ માટે તક નથી મળતી.

હરેક સ્ત્રી પોતાની અને પોતાની બહેનોની રિયતિ પોતાની જ આંખેથી તપાસે; કેટલા અજ્ઞાનમાં તેમનું જીવન વીતે છે, કેટલા રોગોથી એમનું આયુષ્ય ખવાઈ જાય છે, કેટલા પ્રકારના સામાજિક જુલમ નીચે એમનો ઉત્સાહ માર્યો જાય છે, એમને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં કેટલા પ્રકારની વિઠંબણા વેઠવી પડે છે, એમની કેટલી બહેનોને કેવા નીચ ધંધાઓનો આશ્રય લેવો પડે છે, પુરૂષો પોતાની પાપી વાસનાઓ તૃપ્ત કરવા માટે સ્ત્રીઓની કેવી દુર્દૃશા કરે છે, ચાંચવે પાવડે પેસો ખસેડવા માટે સ્ત્રીઓના શીમને કેવા પ્રકારના જોખમમાં નાખે છે, આ સર્વે જુએ અને તપાસે; એમાં પોતાનો દોષ કેટલો છે, પુરૂષોનો કેટલો છે. સમાજના રીતરિવાજોનો અને આદર્શોનો કેટલો છે, ધાર્મિક મનાયથી માન્યતાઓનો કેટલો છે, એનો પોતે જ વિચાર કરે.

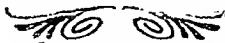
તે જ પ્રમાણે બહેનો સ્વાદરૂપિને વશ કરે, વસ્ત્રાલંકારનો મોહ ઓછો કરે, પોતાની આંખ આંખ દૃષ્ટિ નાખીને જૂએ મરતાં, ગરીબાઈ અને રોગોથી પીડાતાં કરોડો લોકો તરફ નજર નાખી પોતાની શ્રીમતાઈ છતાં સ્પર્શ લે, ધનના લોભને લીધે નહિ પણ દયાથી પ્રેરાઈ એમને માટે ઉચમ કરી એમને પોતે.

આની સાથે, બહેનો નિર્મમ બને, પોતાની શુદ્ધતા ઉપર વિશ્વાસ રાખવાવાળી બને, સંયમી બને, પુરૂષોની ઓશીયાળી ન રહે.

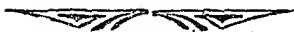
આટલું કરી વિચારશે તો એમને સમજશે કે ગાંધીજી શા માટે સ્ત્રીઓને રેડીયો ચલાવવા કહે છે, ખાદી પહેરવા કહે છે, અન્ત્યજ્ઞોની છાંટ કાઢી નાખવા કહે છે, હિન્દુમુસલમાનની એકતા માટે કહે છે અને આની સફળતામાં જ સ્વરાજ્યપ્રાપ્તિ માને છે. સર્વેનું અગળપણ મટે એવી પરમાત્માની કૃપા થાઓ.

(નવજીવન)

દિશોરલાલ ધ. મશરૂવાળા.

વિધવા બહેનોને !

બહેન ! વિધીતું નિર્માણ ! તારા નસીબમાં હવે તો સહન કરવું એ એક જ કામ બાકી છે ! તને કોઈ સંક કહેશે, કોઈ કંઈ કહેશે-ગેરીકર રહે.....તું તારે રસ્તે ચાલી જા ! સહન કરવું એજ તારું કાર્ય શ્રેય-તેજ શ્રેયમાં તારા પવિત્ર છોડને ઉગાઠ !

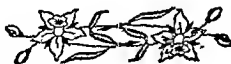
પવિત્ર ! એક નંદનવનમાં એક વખત ટહુકતો મથુર બ્યારે તેજ નંદનવનને ઉત્તરડ વેસાન સમું દેખે ત્યારે રહે છે-આંસુ પાડે છે. તેમ તું પણ રહે તે સ્વાભાવીક ! ખસ તારે માટે એક જ કામ ! બહાલાતું સ્મરણ ! અને તેજ તારા જીવનનું એક લ્હાણું !

સગિની ! ગયેલાને સંભાર ! તેની લગ્યતવ્યતાને પિછાણ. કાલાચ્ચ સ્ત્રીતિમાં ન પિછાણી શકી હોય તો પશ્ચાત્તાપ કર ! એજ તારું લ્હાણું ! તે કરમાયેલા છોડને ફસીથી ખીલેલો માન ! અને કરમાયેલો રહે પણ એ તારી વાડીમાં હજી પણ ઉગેલો છે માન.....તારી સર્વશક્તિઓ તેને જળપાન કરાવવા પાછળ ખરચી નાંખ. બ્યાં સુધી કાચામાં જીવ છે ત્યાં સુધી ખીલ જમે તેવા સુગંધીત.....સુશોભીત છોડને ઉગાડવાનો વિચાર પણ ન કર ! એજ તારા જીવનનું લ્હાણું અને ક્ષેત્રનૈ ફળદ્રુપતા !

ચાલીજા ! પણ સંચુર ! રખે ચુકતી એ કરમાયલા છોડને ! હજી તારે મન જીવતો જાગતો-ને ફાલતો રાખ ! એજ અભ્યર્થના.

ભાવનગર.

મણુદાસ મહેતા

પ્રજ્ઞા અને જયોતિ.

(અનુસંધાનં વર્તમાનં વર્ષના ૫૪ ૧૦૭ થી.)

પ્રકરણ ૩૭.

ન્યાતિના અગ્રણ.

આજે સંવારના ૧૧ વાઆથી મુરતની ફર્ટ કલાસ કોર્ટ માણસોથી ચીકાર બરાબ ગઇ હતી. નાગર શાંતિનો કેસ હોવાથી બિશુક નાગરો ચક્રી દક્ષણી પાપડીને પહેરીને અને ગૃહસ્થ નાગરો કાયસ્થસાહી બેડી પાપડી પહેરીને આજે કોર્ટમાં આવ્યા હતા. નાગર યુવકો પાણી, માથે ચીનાઈ અથર્સની બેંગલોર અને લંગરીયન ટોપીઓ પહેરી ચરમાં લગાવી, કેટલાક કોટ પાટલુન સાથે અને કેટલાક ધોતીઆ અને કોટ સાથે કચેરીમાં આવ્યા હતા.

બરાબર સાડા અગીઆર કલાકે જડજ સાહેબે ન્યાયાસન સ્વીકાર્યું. પહેલોજ કેસ આ નીકળ્યો. એક બે જણાની જુવાની યઇ. પછી ચંદ્રમુખરાયની જુવાની નીચે પ્રમાણે યઇ.

જજ—તમારું નામ શું ?

જવાબ—ચંદ્રમુખરાય.

સવાલ—આપનું નામ ?

જવાબ—પરમાર્નદ.

સવાલ—ઉંમર.

જવાબ—૨૮.

સવાલ—જાત.

જવાબ—વડનગરા નાગર બ્રાહ્મણ.

સવાલ—તમે આ અગ્રણ આવત શું જાણો છો ?

જવાબ—મારો જવાબ ધણે લંબાય છે. પણ આપ નામદારનો વધારે વખત નહિ રોકતાં હુકમાં જણાવું છું કે અમારી શાંતિમાં પ્રથમ બિશુક અને ગૃહસ્થ એમ બે જાતના ભેદ હતા. પરંતુ પાછળથી પરદેશગમન સંબંધી મત ભેદો પડવાથી અમારા આ તે ભેદોમાં પણ વિજ્ઞાપતી અને સ્વદેશી એવા ભેદ પડી ગયા. અમારા બિશુક અને ગૃહસ્થના ભેદ હતા ત્યારે અમારામાં પણ પશુ દેવભાવ નહોતો પરંતુ ન્યારથી આ વિજ્ઞાપતી અને સ્વદેશીના ભેદ પડ્યા છે ત્યારથી અમારું અધઃપતન થવા લાગ્યું. કેમકે અમારામાં માંભોમાંલ દેશભાવના જન્મત થવા પાગી. અને ન્યાં આ પ્રમાણે દેશભાવના હોય ત્યાં અધઃપતન યાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. આ ભાવના દિવસે દિવસે વધતી ચાલી અને અમારામાં આજના ફરીયાદી હિરાલાલને ત્યાં તેમની નવી સ્ત્રીને સીમ-તનો દિવસ હતો ત્યારે ન્યાતિમાં ભોજન સમયે માંભોમાંલ તકરાર થઇ. આ તકરાર તાના સ્વરૂપમાં હતી પરંતુ ધાસની ગંજમાં એક નાની સરખી ચીનગારી પડતાં પ્રથમ તે ધણાં નાના સ્વરૂપમાં હોય છે પણ પાછળથી ધણા મોટા રૂપને ધારણ કરે છે તેમ આ તકરારે પણ મોટું પરિણામ પામ્યું. પરિણામમાં મારામારી થઇ. સહસહના લાગતા વળગતાએ એક બીજાને માર્યા તેમાં હિરાલાલ-આક્રોધને પણ થોડો માર પડ્યો અને પરિણામમાં આપની આગળ ફરીયાદી થઈ.

જગજ—તમારી ન્યાતિઓમાં આવી રીતે ભેદભેદ હશે એ મેં આજેજ જાણ્યું, આવી રીતના ભેદભેદને લીધેજ તમારા સંસારની ઉન્નતિ નથી. અમારે પારસીઓમાં આવા ભેદ નથી. મુસલમાનોમાં પણ નથી. રસ્તે ગમે તે મુસલમાન અથવા પારસીનું શય જતું હોય તો ઓળખાણ વગરનો મુસલમાન કે પારસી ત્યાં જઈ યોડા સમય તે સરખસની સાથે ચાલવા લાગે છે. અને તમારામાં આવી રીતના ભેદ અને તેમાંથી આટલી બધી વિપરીતતા સાંભળી મને આશ્ચર્ય થાય છે. અંગ્રેજ પ્રજા આને માટેજ જણાવે છે કે હિન્દુઓની જ્ઞાતિમાં જ્યાં સુધી પરસ્પરની વિચ્છેદતા દૂર નહિ થશે ત્યાં સુધી તેમની વાસ્તવઃ ચડતી નથી.

ચંદ્રમુખરાય—“સાહેબ આપના વિચારની સાથે હું જરોબર મળતો થાઉં છું પણ જ્ઞાતિઓના આ વિચ્છેદ તુટી શકે એવું લાગતું નથી.”

જગજ—“આ જગતમાં અશક્ય એવું કંઈપણ હોજ નહિ. મી. ચંદ્રમુખરાય તમે કંઈક પ્રગતિના વિચાર સમજી શકો છો તેથી તમને જણાતું છું કે આ વિચ્છેદને તોડવા માટે તમારી ન્યાતમાં એક એક કમિટી સ્થાપો. અને પ્રથમ તમારા નાનાં નાનાં વિચ્છેદને દૂર કરો. આમ કરવામાં તમને સુગમતા અર્થે સઘળા બિહુક નાગર એક થાઓ. પછી સઘળા ગૃહસ્થ એક થાઓ આમાં ભેદ ન રાખો અર્થાત્ બિહુક નાગરમાં સર્વ બિહુક નાગરનો સમાવેશ થઈ જવો જોઈએ. અને ગૃહસ્થમાં સઘળા ગૃહસ્થનો સમાસ થવો જોઈએ. પછી તેમાં આ અધિક પદ્ધતિનો એવા ભેદ ન રાખવા જોઈએ. આ પ્રમાણે બ્યારે સઘળા બિહુકો અને સઘળા ગૃહસ્થો એક થાય ત્યાર પછી તેમણે બધાએ એક થવું જોઈએ. અને વડનગરા નાગર કહેનાં તેમાં સર્વ વડનગરાનો સમાવેશ થઈ જવો જોઈએ. આજ પ્રમાણે વીસનગરા, સાંકોદરા, વગેરેમાં પણ આ મોટા અને આ નાના તડનાં એવો ભેદ દૂર કરી એક થવું જોઈએ. અને પછી વીસનગરા નાગરનું નામ દેતાં તેમાં સર્વ વીસનગરાનો સમાસ થવો જોઈએ. સાંકોદરાનું નામ દેતાં તેમાં તમામ સાંકોદરાનો સમાસ થવો જોઈએ. વળી બૌદ્ધિઓમાં પણ અમદાવાદી ટાળણીયા સીધપુરીયા વગેરેનો ભેદ હો. તે પણ નીકળી જવો જોઈએ. અને આમ દરેક જ્ઞાતિઓમાં જે પેટા વિભાગ અસમ્ય થઈ ગયા છે તેને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.”

ચંદ્રમુખરાય—“આપ જ્ઞાતિએ પારસી હોવા છતાં અમારા હિન્દુ સંસારનો જે અનુભવ દર્શાવો છો તેને માટે આપના પ્રત્યે મારું સંપૂર્ણ માન છે.”

જગજ—“ચંદ્રમુખરાય અમે તમારા ધર્મને એક સત્ય તરીકે આજે ઘણા સમયથી જોવાને તેવો ટકી રહેલો જોઈએ છીએ અને તેથી અમારા અંતઃકરણમાં તમારા ધર્મનાં રહસ્યો જાણવાની હઝાસા થાય છે. અને નેથીજ અમે તેમજ પ્રાચીન પ્રજાનાં કેટલાક વિદ્વાનો તમારા શાસ્ત્રનાં ગ્રંથો પ્રેમપૂર્વક અવગોષ્ટીએ છીએ. હું તમને પૂછું છું કે તમે તમારા શાસ્ત્રના અથવા પેદના કોઈ પણ ગ્રંથમાં આવી ભિન્ન ભિન્ન જ્ઞાતિઓને તથા તેમાં પણ અનેક પ્રકારના પેટા વિભાગ પાડવાનું શાસ્ત્ર સંમત છે એમ જતાવી શકો છો ?

ચંદ્રમુખરાય—ના. અમારી પાસે એવું સાધન નથી. જ્ઞાતિઓમાં અનેક પ્રકારના પેટા વિભાગ અદર અંદર પાડવાનું કામ કોઈ પણ શાસ્ત્રપર સુચવી શકે એમ નથી. શાસ્ત્રનો હેતુ સંપન્ને ઔચ્ચતાને વધારવાનો છે અને તેથી તેઓ આવા અંદર અદરના ફાંટાને વધારવા ઉત્તેજન આપવાનું કાર્ય કરે તે શી રીતે જતી શકે. આ કાર્ય શાસ્ત્ર સંમત નથી. માત્ર મનુષ્યોએ પેતાનાજ આપણા વિચારથી આવા ફાંટા પડ્યા છે. કોઈની સાથે ન જાણ્યું કે લાગતો તડ પાડ્યો એ પ્રકારનો પ્રધાન ઉદ્દેશ આજે વ્યાપી રહ્યો છે.

જન્મ—“ખરેખર તમારા કહેવા પ્રમાણે જ છે. કેમકે મેં તમારા બધા ખરા ગ્રંથો અવલો-
ક્યા છે પણ તેમાં આવા પેટા વિભાગ પડવા સંબંધનું વર્ણન આવેલું” અને યાદ આવતું નથી.
હવે તમારા શાસ્ત્રમાં જાતિના સંબંધમાં શું ઉદ્દગાર કહ્યા છે તે સાંભળો. તેમાં એમ કહેવામાં
આવ્યું છે કે” જાતિનો હેતુ જન્મ છે. કરોડો પ્રકારના કુર્મો કરવાથી પણ જન્મથી પ્રાપ્ત થએલી
જાતિ અન્યથા કદી જ થઈ શકતી નથી. જેવી રીતે પશુ વિગેરેમાં ગાય બકરી વગેરે જાતિ જન્મ
પડે જ સિદ્ધ થએલી હોય છે અને કાંઈ પણ અન્ય પ્રકારે થએલી હોતી નથી તે જ પ્રમાણે
માત પિતા દ્વારા જન્મ થયો હોય છે તે જન્મથી જ જાતિ સિદ્ધ થાય છે. પરંતુ આ જાતિ એક
જે કહો છે તે ભૌતિક સ્વુલ દેહનો જ છે. એ દેહમાં વ્યાપેલો જે અજન્મ આત્મા છે તેને જાતિ
નથી કારણ કે જન્મ એ લક્ષણથી જ જાતિની સિદ્ધિ હોવાથી જન્મ રદિને જાતિ હોય નહિ.
આમ હોવાથી જાતિને માટે જે ધર્મો શાસ્ત્રો કહેલાં છે તે ધર્મોમાં માત શરીરની જ પ્રવૃત્તિ હોય છે.
આત્માની હોઈ શકતી નથી વળી તમારી શ્રુતિમાં પણ આ બાબત સારી રીતે ચર્ચા કરેલી છે.
તેનો વિચાર કરવાથી આપણને કેટલું ખુદ્ ગ્લાન પ્રાપ્ત થાય તેમ છે.

ચંદ્રમુખરાય—શ્રુતિ અને ઉપનિષદના પુરતકો એ જ્ઞાનનો પરમ ભંડાર છે, અને જ્યારે
જ્યારે જ્યારે તેનું અવલોકન કરવામાં આવે છે ત્યારે ત્યારે મનની ગતિ કુંઠીન થઈ જાય છે.
આપે અમારા પુરતકો જોઈને તેમાંથી જે જ્ઞાન સંપાદન કર્યું છે, તેને માટે આપને ફરીથી ધન્યવાદ છે.

જન્મ—હવે સમય વધારે થયો છે. આ કચેરીનો વખત છે તેથી આપણી આ વિજ્ઞાનની
પાતેને વધારે લંબાવીએ તો તેમાં રસ પડતો હોવા છતાં બીજા કામવાળાઓને અન્યાય થાય છે.
માટે હવે તમારા આજ્ઞા કેસનો જલદી નીકાલ થઈ જાય તો સારું પછી તેમણે જાતિના આગે-
વાનો અને ફરીવાદી ઉદ્દેશીને બોલવા માંડ્યું કે બાઈઓ. આ કેસ તમારે જાતિ સંબંધનો છે
એટલે તેમાં સરકારને નાંખવા કરતાં તેનું અંદર અંદર સમાધાન કરો તો સારું. ચંદ્રમુખરાયની
સાથે મારે અસાર મુઠી જે વાતચિત થએલી છે તે તમે બધાએ સાંભળી છે. એટલે તમે મુનુક્ષીત
હોવાથી સમજી શક્યા હશે કે માંહેા માંહે આવેા દેપ રાખવેા મજ નથી. તેમાં ઉન્નતિ નથી.
પૂર્વકાગમાં દેપને લીધે કેટલાં કેટલાં બચકેર પરિણામે જન્માં છે તેની કતિહાસ ઉપર દૃષ્ટિ નાંખતાં
કાંઈક માહિતી મળે છે. પાંડવેા ઉપરના દેપને લીધે કૌરવ કુળનો નાશ થયો. અને પૃથ્વીરાજ
જપરના દેપને લીધે જયચંદ્રનો નાશ થયો. આ સર્વ હકીકત તો તમને ખબર છે જ. માટે એવા
ખોટા દેપને છોડી દો. આવા જાતિના વિચિત્ર ફાંટાઓને દૂર કરો. માંહેા માંહેા સલાહ અને
સંપથી રહો. અને આ કજ્યાની પતાવડ કરો તો કીક મિં ચંદ્રમુખરાય હાથ ઢું ટીરીત કરવા
જઈ છું સાંથી પાછો આવું તે દરમ્યાન તમે તમારા જાતિજનોને સમજાવજો એમ કહી
તેઓ એખરમાં ગયા.

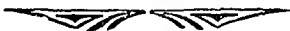
ખરાખર એક કલાક રહી તેઓ સાગ્રજણ વાગે પુનઃ કચેરીમાં આવ્યા. આ વખત
દરમ્યાનમાં ચંદ્રમુખરાયે જાતિજનોને સમજાવ્યા હતા તેમજ જઈ સાહેબના ઉપદેશની અસર
પણ તેમને થઈ હતી તેથી તેઓએ રાજનામું આપ્યું. રાજનામું સ્વીકારતાં સાહેબે જણાવ્યું કે
તમે સર્વે સજ્જન અને સદ્ ગૃહસ્થ છો એટલે તમે ચોખ્ખાચોખ્ખા વિચાર કરી શકો છો તેથી
આ બાબત તમે જે માંહેા માંહેા પતાવડ કરી તેને માટે તમને તેમજ તમારી મુધારણને માટે
જન્મે પડેા મહેનત કરનાર મી. ચંદ્રમુખરાયને આ કાર્ટ અભિનંદન આપે છે.

કોટ તરફથી અભિનંદન મળવાથી જ્ઞાતિના આગેવાનોએ એકત્ર થઈ જણાવ્યું કે હવેથી અમે અમારા માંડણો માંડવના બેઠ દૂર કરી એકત્ર થવાનો પ્રયત્ન કરીશું અને ચંદ્રમુખરાયને અમારા પ્રમુખ કરી તેમની સચના અનુસાર વર્તીશું.

જગજ—તોજ તમારો અબ્યુદય સત્વર થશે. વળી તમારીજ પેઠે બીજી જ્ઞાતિના આગેવાનો પણ તમારંજ અનુકરણ કરી આવી પેઠા જ્ઞાતિઓને દૂર કરી એકત્ર જ્ઞાતિ સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરશે તો તેમનો અબ્યુદય પણ સત્વર થશે.

ચંદ્રમુખરાયે—જ્ઞાતિના માણસો સાથે ઉડતાં-ઉડતાં જણાવ્યું કે આપની ઇચ્છા પરમેશ્વરની કૃપાથી સત્વર ફલિજુત થાઓ એવુંજ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

તમારા શુભ કામમાં પરમાત્મા તમને જરૂર મદદ કરશે. જગજ સાહેબે પ્રતિ ઉત્તર વાગ્યો.
(અપૂર્ણ)

જૈન સતી રત્ન.

પ્રકાશક—અન્ય ભંડાર, લેડી હાર્ડિંગ રોડ, માહુંગા.

ઉપર જણાવેલ નામનું પુસ્તક અન્ય ભંડાર, લેડી હાર્ડિંગ રોડ માહુંગા તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. ઉપર પુસ્તક 'મહિલા ગૌરવ અન્યમાળા'નું પ્રથમ પુષ્પ છે. શુભરાત્રી બાપામાં સ્ત્રી ઉપયોગી સાહિત્યનો વિશેષાંગે અભાવજ ગણાવ. સાહિત્ય, સંગીત અને કળા નરનતિ કરતાં નારીનતિમાં વિશેષ સંચાર કરે તો હોદમાં અનેક સાહિત્યાર્થ, ગાંધર્વો અને કળાકોવિદો પેદા થાય એમાં શંકા છેજ નહિ. આ અન્ય સામાન્ય દૃષ્ટિએ સર્વ કોષને, વિશેષે સ્ત્રીઓને અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે. જૈનધર્મવલ્લભિની મહિલાઓ માટે તો આ પુસ્તક આશીર્વાદેષ છે. આ પુસ્તકમાં મહાસતી સીતા, દેવી બ્રાહ્મી, દેવી સુંદરી, કુમારી ચંદનમાળા એ ચાર સતી સ્ત્રીઓમાં જીવનચિત્ર કંઈક વિસ્તારરૂપે ખેંચવામાં આવ્યાં છે. સતીઓનો પ્રભાવ પ્રાચીન કાળમાં કેટલો જોયો હતો તેનો સદજ ખ્યાલ આ પુસ્તક વાંચનારને આવી શકે ખરો. ચંપાપુરીના રાજા દશિવાહનની પતિપરાયણ પત્નીની શિયળરક્ષાની કથની અત્યંત પ્રમાણપાદક છે. આ જમાનામાં ને પુરુષ પણ અનેક વખત ધૈર્યચ્યુત થઈ જાય છે તો પછી અજ્ઞાનજ્ઞાતિ વિશે તો પૂછવું જ શું ? પૂર્વે સતી સ્ત્રીઓ પોતાના શિયળને માટે પ્રાણ પાયરી દેતી અને હેવટે અમર નામના મેળવી આ સંસારમાંથી પ્રયાણ કરતી. સતી ધારણીના શબ્દો હૃદયને વીંધી નાંખે છે. તે અટકાવ કરી કહે છે કે 'અમર નરાધમ ! લે ! હવે આ શરીરને છોડીને અત્મા જાય છે ! પછી રક્તમાંસથી ભરેલા આ ઓગોથી તું અમૃતનું પાન કરજે અને તારી તરસ મરાડજે.

મેં જે કિવસે મારું હૃદય પોતાના સ્વામી-મારા પ્રેમના અધિકારીને અર્પણ કર્યું હતું તેજ કિવસે મેં તેમને ભરોસો આપ્યો હતો કે હું સર્વેશ તમારી છું. હવે મારા પર કોઈનો અધિકાર નહિ થશે. તે વચનને નિભાવીશ. પોતાના પ્રેમ પોતાના વચન અને પોતાના શિયળને માટે નરકમાં જવું સારું લાગે છે. ઓ શિયળના લુગરા ! ઓ ધર્મના ઝાડ ! લે જઈ છું. આવ મારી રક્તિ ને ? જૈન સ્ત્રીઓજ નહિ જદકે સ્ત્રીમાત્રને આ પુસ્તકનું એક વખત પણ મનન કરવા ખાસ નિવેદન છે. જે સ્ત્રીઓ પોતાની ઉન્નતિ દર્શાવનારા સાહિત્ય પાઠી કંઈ ખરચી શકે છે. તેમણે તો

આસ કરી આ પુસ્તક વાંચવું અને અન્યને વર્ચાવવું તેમણે જાણવું જોઈએ કે તેમના માથે આ સંસારનો ભાર રહેલો છે. એ ભાર ઉપાડવાને, સંસારની કડચ યાત્રા નિર્વિધે પૂર્ણ કરવાને આ પુસ્તક સહાયબૂત થઈ પડે એવું છે. એક કવિ કહી ગયા છે કે “મહાપુરુષો અને શ્રીઓનાં જીવન-ચરિત્રથી એટલે તો લાભ મળે છે કે આપણે પણ એમના જેટલા ઉચ્ચ થવા પ્રેરાઈએ છીએ, અને સંસારમાંથી પ્રયાણ કરતી વખતે વિદેહ યત્ર ગયા હોવા છતાં આપણી પાછળ આપણું નામ હમેશને માટે અમર કરી નાખીએ છીએ. પ્રકાશના આ શુભ કાર્યમાં અમે પૂર્ણ ફોદ છીએ છીએ અને આશા રાખીએ છીએ કે ભવિષ્યમાં શ્રી ઉપયોગી સાહિત્યને સર્વત્ર સંચાર કરવામાં તેઓ અત્યંત સહાયબૂત થઈ પડશે. છાપાની કેટલીક ભૂલો બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવાય તો આ ‘સાર’ પુસ્તકમાં સાત ચિત્રો મૂકવામાં આવ્યાં જેને લીધે પુસ્તક અત્યંત રસ્યક બન્યું છે.

૨. ગી.

શ્રીઓનો દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૪૪૬ ૯૨ થી.)

લેખક—સદગત રા. રા. વી. ટી. કોઠારી. બી. એ. એલ. એલ. બી. વજીલ, દરંચી.

વિવાહની પ્રણાલી સંબંધી પાશ્ચાત્ય પ્રજામાં પણ કેટલાક વિદ્વાનો પ્રથમ વખતના વિવાહને કાયદેસર અથવા પ્રથમ પાંક્તના—બીજી વખતના મધ્યમ અને ત્રીજી વખતના તદ્દન કનિષ્ઠ ગણતા હતા. એ રીતે પુરુષોની વિષય વાસના ઉપર અંકુશ મૂકવામાં આવ્યો હતો. અને વિધવા તથા વિધુરોના લગ્ન તરફ અપ્રસન્નતા દર્શાવવામાં આવતી હતી.

આ વિષય સંબંધીની જિનન જિનન પ્રકારની જે વલણો દર્શાવાઈ હતી તે તે વખતના સમય અને સંજોગોને અનુકૂળ હતી.

આ વિષય ઉપરની ખ્રીસ્તીધર્મ મદતોની ભાષા સાંપ્રત મતને તદ્દન વિચિત્ર લાગે છે, પણ તેઓ બીજી વખતના વિવાહને માત્ર પ્રત્યેષિત કરવા અથવા કોઈ એવાજ અસાધારણ સંયોગોમાં રમ આપતા હતા. અને એજ જતાવી આપે છે કે તેઓની લાગણી તેની તદ્દન વિરહજ હતી.

આ વાત સિદ્ધ કરવા નીચેના કેટલાક દાખલાઓ બસ યશ. ત્યાંનો એક વિદ્વાન બીજી વખતના વિવાહને એક મુંદર પ્રકારનો વ્યભિચાર ગણ્યો હતો. ત્યારે એક બીજા વિદ્વાનના મત અનુસાર એક વિવાહમાંથી બીજી વખતના વિવાહ એ અનેક વિવાહમાં ઉતરવાનું પગલું છે. રેટ જેમ્સ કહે છે કે પહેલાં બાવા આદમને એક સ્ત્રી હતી. બીજા આદમને સ્ત્રીજ નહોતી. જેઓ બીજી વખત પરણવાના મતને માને છે. તે લોકો ત્રીજા આદમને અનુસરે છે. કે જે એ વખત પરણ્યો હતો. તે કહે છે કે જે સ્ત્રી બીજી વખત પરણે છે તેને ધાર્મિક હોવાનો હક રહેતો નથી. ઇસુખ્રીસ્તના નામથી તે ફક્ત નર્કથી બચે છે પણ સ્વર્ગ સુખ તો પામતાંજ નથી. એક બરેલું પાત્ર લેશે. તેમાં સંપૂર્ણ રીતે જળ ભરાઈ ગયું છે. હવે તેમાં બીજા એક મિંદુનો

અવકાશપણ ક્યાં છે. વધારાનું ખિંદુ તો એની ગેજ બહાર નીકળી જશે. તેજ પ્રમાણે હૃદય-
પાત્રમાં એકતો પ્રેમ બરો હોય તો બીજા તરફનો પ્રેમ શી રીતે રહી શકે તે કલ્પનામાંજ આવતું
નથી. પ્રેમ તો એકજ જગ્યાએ આપી શકાય છે. પુનઃસખના દિશાપતીઓ કહે છે 'હવનના
અંત પછી બીજાને પ્રેમ આપવામાં કંઈ હરકત નથી. કેવો અધમ વિચાર ! એમાં પવિત્રતા ક્યાં
રહી. ઉચ્છિષ્ટપાત્રનું જળ-એકું બીજાના કામમાં કેમ આવી શકે ? વિપવટસિના દાસ સિવાય એ કેમ
ખતે ? વિપવટતિ મનુષ્યને મનુષ્યમાંથી પશુમાં લાવનાર છે. એને તો દાખેલીજ કામની.

સેન્ટ પાલના વિવાદ ઉપરની પ્રચ્છિદ્ધ ચર્ચા જેમાં તે લગ્નને કાષ્ટરતું દેવળ સાથેના
સંયોગની સરખામણી કરે છે તેના ઉપર બાબ્બ કરતાં સેન્ટ જ્યોર્જ નજીએકન કહે છે કે "આ
ઉપદેશ ઉપરથી બીજી વખતના વિવાદ નિન્દીત ગણાયા છે. જો આપણે એ કાષ્ટરો માન્ય કરીએ
તોજ આપણે એ સ્વામીને એ પત્ની માન્ય કરી શકીએ. પરંતુ જ્યારે એકજ કાષ્ટર છે, કે દેવળ
તો અધિપતિ છે, જેને એકજ શરીર છે, ત્યારે બીજાનો અંગીકાર નહિજ કરવો જોઈએ. જ્યારે
બીજા વિવાદને આવા સ્વરૂપમાં વળાંક છે ત્યારે ત્રીજાની તો ઉપખાજ શી ? પ્રથમ વખતનો
વિવાદ તે કાયદાસર છે. બીજી વખતનો વિવાદ તે કામચાત્ર છે. પરંતુ ત્રીજી વખતનો વિવાદ તે
અન્યાય પૂર્વક છે. અને તે આ દલ પણ જોળાએ છે તે પરથી લેશપણ ચડીયાતો નથી. બીજી
વખતનો વિવાદ કરનાર, ધર્મગુરુઓની સંસ્થામાંથી તેમજ દેવળની ઉદારતામાંથી આવડ કરવામાં
આવ્યા હતા. અને તેઓને કોમ્યુનીયનમાં દાખલ કરવામાં આવતા તે પહેલા ક્રિયાઓ કરવામાં
આવતી. અને મધ્યકાળનાં એ દહેજ કાયદાઓ, જે કોઈ કેદીએ એ વિવાદ કર્યા વાસ્તે અથવા
એક પણ વિધવાને પરણવાને વાસ્તે ધર્મગુરુના લાભથી બેનશીય બનાવે છે. ચોથા સૈકામાં ઇસીએ-
રીઝની ધારામંડલે જો કે બ્યાબહારિક પુરૂષને ધર્મની પ્રવેશ કરવાની સીમનક્રિયાને વાસ્તે નાલાયક
બનાવે છે, તો પણ બહુજ જરૂરીયાત જોવાતે છુટ આપે છે પરંતુ તેમાં એક ફરજ મુકેલી છે
કે જે સાંસારિક પુરૂષ સીમનની ધર્મક્રિયા કરે તે એ વખત પરજોસો ન હોવો જોઈએ. ત્રીસોમાં
ચોથા વખતના વિવાદ નહન બીનકાયદાસર ગણાતા હતા. અને શહેનશાહ લોડીવાદજ, જે ત્રણ
સી પરજોસો હતો અને ચોથી રખાત રાખી હતી, તેને લોક લાગણી વિરૂદ્ધ રાણી બનાવવા તૈયાર
થયો હતો તેથી બહુ ચર્ચા ઉત્પન્ન થઈ હતી.

ધર્મગુરુઓના બહાવચર્યોના વિષય જેમાં પણ ધાર્મિક વિવાદ વિરૂદ્ધની રતિ પ્રદર્શિત થયેલી
છે, તે અતિ વિસ્તૃત છે અને અહીંયા તે બાબતની ઉડતી મોઢ આપવામાં આવી છે, તે વિષય
પરતે એ બાબત મુખ્યત્વે કરી ધ્યાનમાં લેવાની છે. પ્રથમ તો દેવળના આદિકાળમાં ધર્મગુરુઓને
પરણવાની છુટ હતી અને બીજી બાબત એ છે કે વિવાદ તે અપવિત્ર છે એવી માન્યતા તો
હતી અને તેથી પવિત્રતામાં સર્વોચ્ચ શિરોમણિ એવા ધર્મગુરુઓને સાધારણ મનુષ્ય કરતાં આ
બાબતમાં એકી છુટ હતી જોઈએ. પ્રથમ ગ્રંથ હતી. લાગણીના વલણનું કારણ એ છે ધર્મ-
ગુરુઓનો બીજો વિવાદ અથવા તો વિધવા સાથેના લગ્ન તે બીનકાયદાસર ગણાતા હતા. આ
જાતની લાગણી પ્રાચીનકાળથી અસ્તિત્વ બોગવની આવી છે અને પણ સૈકાઓ મુધી સખ્તાઈથી
પાળવામાં આવી હતી. બીજે તબક્કે આપણને જણાઈ આવે છે કે, ધર્મગુરુઓ વાસ્તે સી સાધે
જ્યવહાર નહિ રાખવો તે સદગુણ ગણાતો અને પાછળના કાળમાં ફરજ લેખાતી હતી. (અપૂર્ણ).

“ ભારતી ”

હે ભારતી ! મા ભારતી !

મંગળકરો આ ભારતી.

અહલ્યા, મહાસતી અનસુયા, આદર્શ દેવી અરૂંધતી,
કુન્તા, અને દ્રૌપદી, હારી કુખે જન્મી હતી;
સીતા, સતી સુલોચના, સાવિત્રી આદિ જે સતી,
એવી સુકન્યા, આજ આર્યાવર્તમાં એકે નથી.

ક્યાં અખિલ કુળ ઉદ્ધારતી ?

સત્તારીઓ એ ને સતી ?....હે ભારતી.

સુગ્રીવની તારા નથી, દમયંતી નળ નૃપની નથી,
ઝાંખી નથી સતી નર્મદા, હરિશ્ચંદ્રની તારામતી;
તારી દુહિતાઓ હતી, મંદોદરી પદમાવતી,
વીર-‘પ્રસુતા’ તું જનેતા, યાદ કર તુજ ઉન્નતિ.

અકસોસ ! આજે અવનતિ,

.. અથ્રુ ઝરે છે આંખથી....હે ભારતી.

ક્યાં છે પતિને કાળ પ્રમદા પ્રાણ પહેલાં આપતી,
સર્વસ્વ સ્વામીનાથ, નિજ સૌભાગ્ય પર ચોવારતી;
ક્યાં પારલૌકિક પ્રેમથી...પતિને પ્રભુ ગણી પૂજતી,
વીરાંગના સમશેર લઈ જે એક સમયે જૂઝતી ?

પલટી ગતિ, પલટી જાતી,

પલટ્યાં પતિ, પલટી સતી....હે ભારતી.

પતિ-પાદ-પ્રક્ષાલન કરી, આંખે અગાડી પ્રીતથી,
સદ્ભાગ્ય સત્તારી સ્વયં એ‘માંજ ત્યારે ઇચ્છતી;
બ્રહ્મચારી સિન્ધ, ભર્તૃહરિ, જેની સંતતિ,
તે ક્યાં છે ? રત્નોની જનેતા, જવલ્લે ઝાંખી થતી.

ત્યાં આપ દુર્બળ દેપતી,

શૂરવીર ત્યાં શી સંતતિ ?....હે ભારતી.

વિનતી પ્રજો ! અમદેશમાં એવી મુશિલા દો અતિ,
ઊરમાં પાતવ્રત-ભાવના, ભરજો નિરંતર સન્મતિ;
આદર્શ-આર્યાઓ, સતી, સત્તારી, દેવી, ભગવતી,
ઊતારજો આલોકમાં, એ ઇન્દ્રની અમરાવતી.

વી રોં ગં ના 'સં' ભા ર તી,
મા ! આજ આંસુ સારતી....હે ભારતી.

છે દેશનો ઉદ્ધાર ને હિન્દુ-મુસલમાન સંપત્તી,
અબળા તણા ઉદ્ધાર છે, પતિવ્રત તણા પાલન થકી;
ઇતિહાસમાં અભિમાન સાથે, નામનાં પણ શ્રીમંતિ,
અંકાવળે કે "પુષ્પ" કર્મોડી ચિરસ્થાયી "સતી"

આલમ ઉતારે આરતી,
તેને નમન ! જય ભારતી....હે ભારતી.

"પુષ્પ"

“પતિ એજ પ્રભુ”

—: ગરબો :—

[ઝીણા ઝરમર વરસે મેહ, લિંબે મહારી સુંદરી...રાહ].

ખેડેની..... પતિવ્રત ખ્યાં. હો....

કે પ્રીતે પાળીએ રે.....(૨)

ખેડેની..... શિયળ સુધાનો કુંભ....

સદા સંભાળીએ રે.....ખેડેની.

॥ સાખી ॥

સાડી સ્વર્ગીય સ્નેહની, ચણીયો ગૃહ-અતુરાર્થ;
કંચુકી કરકસરની, ને સાથે સંતોષને સાદાઈ.

અંતર લાવીએ રે.....ખેડેની.

“ પતિ પ્રમદા તણા પરમેશ ”

હૃદયે ઉતારીએ રે.....ખેડેની.

વશ્નશ્રવણ વિનયના..... વિવેક્તા શંગાર.....

અલંકાર ભક્તિ, નીતિ, ને હંયા દાન મળી ચાર.

અંગે ધારીએ રે.....ખેડેની.

સેવ્યે ચરણકમળ સ્વામીનાથ.... ના

“પુષ્પ”

સુખ પાળીએ રે.....ખેડેની.

સ્ત્રી રત્ન,

શ્રીઓના ધજાજ રોગનો નાશ કરનાર.

શ્રીઓના તમામ દરદોનો શ્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા આનયમિત વધારે છિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને બાળલગ્નથી થયેલ વ્યાધીને દુર કરે છે. વારંવાર ત્યા વધારે પેશાબનું થવું ત્યા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને મટે સમજાણુ છે. બથુની બહુજામી, કમતાકાત, કબજાયાત, સંઘહણી, પેટનું આક્રમ્બ, છાતીનો બળતો દાહ, ખાશ, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (આંખોઈનું ખસવું) થોડો જોરાક ખાવાથી પણ ઊલટી, ગોગો ચડવો, વેણુંચુથા કેળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની કાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે શ્રી રત્ન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩૫ ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરજ નથી.

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

શ્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે. શ્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે. તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરઇચ્છાથી આ દવાથી ઘણી શ્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહુપુત્રી (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ૩૫ ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩૫૫ી ચાર માસ ચાલે છે. અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩૫૫ી સાથે સખવામાં આવે છે.

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ શ્રીઓને ભયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા જોરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે કાયદો થાય છે. ૩૫ ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેતપ્રદર.

આ દરદ શ્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વળત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩૫ ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦.

બાળગોળી.

બાળકાને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩૫ ૧ની કી. રૂ. ૧-૦-૦.

મક્ત !!! ધાતુ વિકાર-આત્મ વિકાર. મક્ત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને શ્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓને ખંડાર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કચાક લખી મક્ત મંગાવી લ્યો.

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી સુ. ધોળકા, જી. અમદાવાદ.

પચુષણ પર્વમાં મુંબઈમાં થએલી ટીપ.

- ૫૧) શેઠ ચુનીલાલ ઝવેરચંદ
- ૫૧) „ મોહનલાલ હેમચંદ
- ૫૨) „ ધનુ કલ્યાણુ
- ૫૧) „ જીવનલાલ પ્રતાપસિંહ
- ૨૫) „ શાન્તીદાસ જેતસી
- ૨૫) „ રીચંદ નાનગંદ
- ૨૫) „ ભાઈચંદ અમુલખ
- ૨૫) „ રતનચંદ ભજુતમલ
- ૨૫) „ પોપટલાલ ગોતમચંદ
- ૨૫) „ અમથાલાલ ચુનીલાલ
- ૨૫) „ ભોગીલલ પ્રેમચંદ
- ૨૫) ગ૦ કેવળભાઈ હ. જશદેવગેન
- ૩૧) શા. ગોરધર ધારશી
- ૩૧) „ હરીદાસ, દુર્લભદાસ શેઠ ઉનાવાળા
- ૩૦) શેઠ સારાભાઈ મગનભાઈના પુત્ર તરફથી
- ૨૧) શા. રતનુ. જેચંદ
- ૨૧) „ શુકનરાજ ભંડારી
- ૨૧) „ રામચંદ ખુણચંદ પાલણપુસ્વાળા
- ૧૫) „ ચુનીલાલ કમળશી
- ૧૫) „ ઝવેરી નગીનદાસ લક્ષ્મીભાઈ એન્ડ સન્સ
- ૧૦) જેન પોપટ
- ૧૦) શા. હીરાચંદ રામચંદ
- ૧૧) „ ગોરધનદાસ લખગીચંદ
- ૧૧) „ હરણચંદ ધારશી
- ૧૦) „ મુંદરલાલ લખગીચંદ
- ૧૧) „ ડાહ્યાભાઈ હરગોવીંદદાસ
- ૧૦) „ જીવરાજ ભીખાભાઈ
- ૧૧) „ રામચંદ હરગોવીંદદાસ
- ૧૧) „ નથમલજી મુલચંદ
- ૧૧) „ ડાહ્યાભાઈ ચીમનલાલ
- ૧૧) „ વાડીલાલ કશળચંદ બાપી
- ૧૧) „ મોતીચંદ દલીચંદ બાપી
- ૧૦) „ શા. ઇરાલલ લકેરચંદ

॥ श्री गौतमयानमः ॥

—: भुरत नैन वनिताविश्रामने अंगे प्रकट थतुं भासिके :—

महिला मूषण

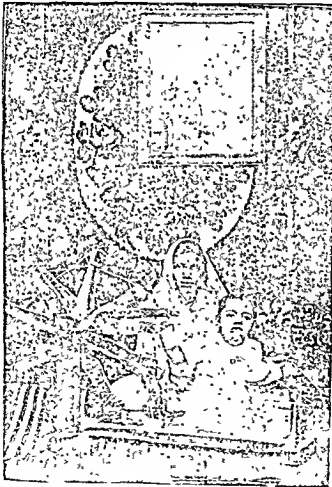
सद्गुणनीतिविधायकलेखै रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलामूषणमेतत्सर्वस्त्रीहितकृते सततम् ॥

पुस्तक
५ भु.

अंक
७ भा.

भागसर
संवत्
१८८०.

वापिक
लयाजम
३१. २.

पोस्टेज
साथे

अगाडि
थीज.

संपादिका:—ज्येष्ठ इन्डिपेंडेंसी २१० सा० हरीशचंद्र भातीचंदनी विधवा.
गोपीपुरा-भुरत.

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર.	વિષય	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	વિનયરૂપી મંત્ર	સંપાદિકા	૧૪૫
૨	આદર્શ લગ્ન	સૌ. હીરાબહેન	૧૪૬
૩	આપણું કર્તવ્ય	સંપાદિકા	૧૫૧
૪	સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આપણું વર્તન	વસંતનંદન	૧૫૩
૫	બે સખીઓનો જીવન પ્રશ્નો સંબંધી સંવાદ	બહેન પુષ્પા	૧૫૪
૬	સ્ત્રી પુરોનાં કર્તવ્ય	મુનિશ્રી વિનય વિજયજી	૧૫૬
૭	લગ્ન મંડપમાં લખવા યોગ્ય વાક્યો	વચંતીરામ જીવિરામ સંઘવી	૧૫૮
૮	ભાતૃભાવની ખીજવણી	બહેન પુષ્પા	૧૬૦
૯	સ્ત્રીઓનો દરજ્જો	રા. રા. વી. ડી. કોઠારી	૧૬૧
૧૦	બાળલગ્ન	સંપાદિકા	૧૬૭

શ્રી જૈન વનિતાવિદ્યામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાંધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંબંધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉઘાડી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું ઝાંડવવાળું તથા આત્મ-શ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાનાં કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યાવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-મુરત.

આ પત્ર મુરત-ચાંદાના પૂજા ઉપર ટાંચી પામે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું અને બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ માતીચંદની તાપવાએ ગોપીપુરા મુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

મોહી ભોગીલાલ જગજીવનના સ્વર્ગસ્થ પત્ની સૌં
 બહેન જવલબાઈ
 રાજકોટ

જૈન વનિતા વિશ્વામને રૂ. ૧૦૧)ની મદદ આપનાર.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૪ થું

માર્ગશિર્ષ સંવત ૧૯૮૦.

અંક ૯ મે.

વિનયરૂપી મંત્ર.

રાગ—આશા ઝોહી

- વિનય વિવેક ઉર ધારો, ભગિની મારી વિનય વીવેક ઉર ધારો,
એ વિના જન્મારો ખારો; ભગિની મહારી૦ ૧
- વિનય વિના વિદ્યા નહિ આવે,
ભાવથી ઉરમાં ઉતારો. ભગિની મહારી૦ ૨
- વૈરી સઘળા જાલ ધરાવે,
ગુણકર થઈ ગુણ ગાવે. ભગિની મહારી૦ ૩
- મોહની મંત્ર અવર નહિ એથી,
આ દુનિયાની માટે. ભગિની મહારી૦ ૪
- ધર્મતાણું આ મૂળ મનોહર,
જ્ઞાનનું બીજ ગણાયે. ભગિની મહારી૦ ૫
- એજ રસાયણ અંતર ફેરાં,
સઘળાં દોષ સમાયે. ભગિની મહારી૦ ૬

આદર્શ લગ્ન.

(લેખિકા. અ. સૌ. જ્ઞેત હીરા.)

ઉચ્ચ પદાભિલાષી સુશીલ જ્ઞેત માલતી ।

આદર્શ લગ્ન કેવું હોવું જોઈએ, તે સંબંધી તમે મારા વિચારો જાણવા માગો છો, કારણ કે તમે આદર્શ ગૃહસંસારને ઇચ્છો છો. આ સંબંધી જે વિચારો હું જણાવું, તે તમને કદાચ વિચિત્ર લાગશે, આપણી પ્રચલિત રીતઝીંઘોની વિરુદ્ધ લાગશે, છતાં મંબીર ચિન્તે તે ખરે વિચાર કરશો, અને પૂર્વબદ્ધ વિચારોને દૂર કરી સચ્ચે અદલ્ય કરવા ઉત્સુક થશો. હું 'માર' છું કે તમે તેમ કરશોજ, કારણ કે તમારો આત્મા નિત્યા કદાચક્રમાં પડી રહેવા સરમ્મથેશો નથી.

આદર્શ લગ્ન વાસ્તે પ્રથમ અને સૌથી અગત્યની બાબત એ છે કે લગ્નમાં જોડાનાર યુવતિ અને યુવક આદર્શ હોવા જોઈએ, અથવા તો તે યુવતિ અને યુવકના હૃદયમાં આદર્શ પાત્રી અને આદર્શ પતિ ધરાવતી પ્રમાણ ઇચ્છા હોવી જોઈએ. કારણ કે લગ્નનો આધાર એક વ્યક્તિ પર નહિ પણ બન્ને ઉપર સમાન રીતે આધાર રાખે છે. ખરીની એક પાંખ મમે તેવી સુદર અને બળવાન હોય, પણ જે બીજી પાંખને ધા લાગ્યો હોય તો તે પક્ષી ઉડી રાકતું નથી, અને બન્ને પાંખો નક્કામ જેવી ઘઈ પડે છે. રથતું એક ચક્ર સુરોક્ષિત અને યોગ્ય રીતે ચાલતું હોય પણ બીજા પૈડાને ખાડો પડ્યો હોય, અથવા બીજું પૈડું ઢાંગી ગયું હોય તો રથની ગતિ કેવી થાય છે, તેના તેવા રથમાં બેસનારને અતુભવ થવા વિના રહેતો નથી.

આદર્શ યુવક અથવા યુવતિનો અર્થ અહીં એટલોજ લેવાનો છે, કે બન્નેની તેંદુરસ્તી સારી હોવી જોઈએ, બન્ને બહેલાં જોઈએ, બન્નેનાં હૃદય પ્રેમાળ જોઈએ, અને બન્ને ચારિત્ર શીલ જોઈએ જે આટલું હોય તો આદર્શ લગ્ન થાય એવું મનિવામાં હરકત નથી.

હવે આપણે માની લેશો કે બન્નેનાં લગ્ન થયાં-પણ આ રીતેજ ખરે ઉપયોગી મુદ્દા એ છે કે તે લગ્ન બનેલી સંમતિથી થવાં જોઈએ. અને તેન્યારે બાળલગ્નનો અંદાજ થાય, સારેજ યઈ શકે ત્યાં સુધી લગ્નો અમુક કુલ, ધન, રૂપ, તથા-જુદારનાં બીજાં-કારણો પર આધાર રાખે છે, પણ લગ્નમાં જોડાનાર યુવક કે યુવતિની તેમાં બીલકુલ સંમતિ હોતી નથી, ત્યાં આદર્શ લગ્ન સંબંધે, તો તો અપવાદ રૂપ ગણાવું જોઈએ. લગ્ન ક્યું મોટે મંડાવું જોઈએ, એ મનુષ્યના હૃદયની કસોટીની છેલ્લી સીમા આવી જાય છે. ત્યાં સ્વાભાવિક પ્રેમ ન ઉપજતો હોય ત્યાં પરાણે અનિચ્છાએ પ્રેમ બતાવવામાં આવતું એ વિગ્રાસક્રમની ઘણી ઉચ્ચ દશા સચ્ચે છે.

મારા કહેવાનો બાવાર્થ એમ નથી કે બંધાં લગ્નો સ્વયંપર કિયાઈ થવાં જોઈએ, પણ એટલું તો કહેવાની હિમ્મત ધરું છું કે જે બન્ને યુવક-તથા યુવતિ વચ્ચે વિવાદ કરવાનો વિચાર થયો હોય તે યુવક અને યુવતિની સંમતિની તો જરૂર છે.

આવાં યુવક યુવતિના લગ્ન થયાં, પ્રેમને તો એક બીજા પ્રત્યે તેઓ ઘણા રનેહ ભાવથી વર્તે છે, પણ યોગ સમયમાં તેઓ એક બીજાના શુભ દોષ જાણી જાય છે. એક બીજાની નિર્બંજતાઓ તથા ખામીયો જણાયા વગર રહેતી નથી. હવે જે આદર્શ લગ્ન બનાવવું હોય તો પતિ તથા પત્નીએ એક બીજાના દોષો તથા નિર્બંજતાનો ઓછો વિચાર કરી એક બીજાના શુભોત્તો વિશેષ વિચાર કરવો જોઈએ. નિર્બંજતાનો વિચાર કરવાથી નિર્બંજતા બંધે છે, અને શુભોત્તો વિચાર કરવાથી શુભોત્તો વૃદ્ધિ થાય છે. જનને એક બીજાના શુભોત્તો મહત્વ સ્વીકારી તે શુભો કેમ આદર્શરૂપ થાય તેવીજ ભાવના કરવી. શુભો ખીલશે એટલે દુર્ગુણો આપોઆપ આજ્ઞા જશે, કારણકે શુભ અને દુર્ગુણ સાથે લાંબો વખત રહી શકે નાહ. મનુષ્યો એક બીજાને ઉપર ઉપરથી જુએ છે, તેથી તેઓ ઘણીવાર સ્થૂલ આજ્ઞા જુએ છે. તેઓ ઘણું તો સામી વ્યક્તિનાં વચનો અથવા કાર્યો તપાસે છે. તેની બોલવાની રીત જુએ છે, તેની કામ કરવાની પદ્ધતિ તપાસે છે, અને તે બહારનાં સાધનો દ્વારા તે આખી વ્યક્તિનો તોલ બાંધે છે. પણ તેઓ તે વ્યક્તિના બહારના શુભ દોષોની પાછળ રહેલી અત્માની અવ્યક્તતાને ખ્યાલ લાવી શકતા નથી. આપણે ક્રોધ વિષે ઉચ્ચ અભિપ્રાય બાંધવામાં ભાગ્યેજ ભૂલ કરીએ છીએ, કારણ કે તેના અંતરાત્મા તો આપણે તેને વિષે બાંધેલા અભિપ્રાય કરતાં પણ મહાન છે, માટે ક્રોધ વિષે સારો અભિપ્રાય બાંધવામાં આપણે સતતના નિયંત્રનો ભંગ કરતા નથી. દરેકમાં મહાન શક્તિઓ શુભ રહેલી છે, તે આ રીતે પ્રકટ થવા માંડે છે.

ધારોકે કોઈ પત્નીને અસત્ય બોલવાની રેવ છે. હવે તેના પતિ તેને અસત્ય બોલવા માટે ચારંવાર કપકો આપે, લોકો આગળ પોતાની સ્ત્રી અસત્યવાદી છે, એમ કહ્યાં કરે, તો તેથી તે સ્ત્રી સત્યવાદી બની જતી નથી; કારણ કે તેથી તો તે પોતાનું અસત્ય છુપાવવાને બીજા અનેક પ્રકારનાં અસત્ય બોલવાને દોરાય છે. પણ પતિ એમ વિચારે કે મારી પત્ની સત્યવાદી બનતી જાય છે, અને પત્ની સત્ય બોલે છે. એવી ભાવના કર્યાં કરે અને તે સ્ત્રી ઉપર વિશ્વાસ રાખે તે પોતાના પતિ ઉપર પ્રેમ ઉપજશે, અને તે પ્રેમને ખાતર સત્યજ કહેશે, પોતાની ભૂલ ચર્ચા હશે, તે પણ કેમુલ કરશે, અને આ રીતે તે સત્યતા તરફ ત્વરાથી દોરાશે.

આપણે બધા જીવનમાં બૂલો તો કરી બેસીયું. પણ આપણે સમજવું જોઈએ કે જોઓએ પોતાનો વિકાસ પોતાના હાથમાં લીધો છે, તેઓ જાણે છે કે આ બૂલો કાલિયુ છે, અને તે નાશ પામવાને સરળથેલી છે. એક મનુષ્ય પાસે પુષ્કળ ધન હોવા છતાં કંજુસ છે તેણે કોઈ ફંડમાં એક રૂપીઓ ભર્યો. હવે આપણે તેને કહીએકે તમારો સ્વભાવ ઉદાર થતો જાય છે, તમે તે ફંડને હીક મદદ કરી, તે મનુષ્યને લાગશે કે મારી ઉદારતાના વખાણ થાય છે, હવે જે કંજુસ રહીશ તો લોકો સારું બોલશે નહિ. માટે મારે વધારે ઉદાર થવું જોઈએ.

આવી રીતે તેનામાં રહેલા ઉદારતાના બીજને યુદ્ધિ મળે છે. તે તમે વિશ્વાસ રાખો. અને સામો મનુષ્ય વિશ્વાસને પ્રાપ્ત થશે. જેમ વિશ્વાસ વિશ્વાસને પેલે છે. તેમ પ્રેમ પ્રેમને પેલે છે. ક્રોધવાર વિશ્વાસમાં દગાવાનો ભય રહે પણ એકંદર વિશ્વાસ સામા મનુષ્યમાં વિશ્વાસ પેદા કરે છે. માટે પતિપત્નીએ એક બીજા ઉપર બહુજ વિશ્વાસ રાખી એક બીજાના શુભોત્તો જોવા. અને તે શુભોત્તો ચિંતન કરવું કે જ્યાં એક બીજાનો પ્રેમ વૃદ્ધિ પામી આદર્શ લગ્નના માર્ગ સમીપ જઈ શકાય.

His hope is treacherous only whose love dies. with beauty which is varying every hour. But in chaste heart to uninfluenced by the outward change, there blooms a deathless flower. That breathes on earth the air of paradise.

દરેક કલાકે અદ્વતી બાણ સુંદરતા સાથે જોનો પ્રેમ નાશ પામે છે. તે મનુષ્યની આશાએ જરૂર નિષ્ફળ જવાની છે પણ બદારનો ફેરફારો છતાં જોને અસર થતી નથી, તેવાં શ્રી હૃદયમાં પ્રેમનું અમર પુષ્પ ઉગે છે, અને તે પૃથ્વીપર ઉગતાં છતાં સ્વર્ગની દવા લે છે.

શરીરનો ફેરફાર થાય, શરીરની સુંદરતા સમય જતાં નાશ પામે, પણ જોનો પ્રેમ હૃદયનો છે, તે તો એક સરખા પ્રેમથી સાંભી વ્યક્તિને ચાહે છે, અને આ સ્થળે એક ઉપયોગી બાબત જણાવવાની રમ્મ લઉં છું કે પ્રેમાળ હૃદયના મનુષ્યો હંમેશા જુવાન રહે છે તેમનાં શરીરો વય વધતાં બેડેલા બને પણ તેમના મુખપર અને ખાસ કરીને તેમની આંખોમાં પ્રેમનો શુદ્ધાત્મી રંગ છવાયેલો માલુમ પડે છે.

પ્રેમ જાતે સુંદર હોવાથી પ્રેમી મનુષ્યો હૃદયની ક્રાંતિ અદ્વતી લાગે છે. અને તે સુંદર લાગવા માટે કોઈને નહિ તેને ચાહનાર વ્યક્તિને તો તેનું સુખ સુંદર બાસ્થા વિના રહેતું નથી. કારણ કે તે પ્રેમની ચક્ષુથી જુએ છે અને તેથી તેને તેનું પ્રેમપાત્ર જરૂર સુંદર લાગે છે અને આમનું જોઈએ.

સ્ત્રીઓની મહત્તા સંમંજવામાં નથી, આવી તેથીજ મોટે ભાગે આદર્શ લગ્નનો અભાવ બન્યો પડે છે સનાતન ધર્મ દાષિકામાં દસયોગી અને નારાયણ કૃષિ વચ્ચેનો સંવાદ વર્ણવવામાં આવ્યો છે. નારાયણ કૃષિ કલિયુગને પવિત્ર ગણે છે. સારે દસયોગી તેનું કારણ પૂછે છે, તેનો તેનો જવાબ આપતાં નારાયણ કૃષિ જણાવે છે કે:—

• કલો યુગે સ્ત્રિયઃ સર્વોઃ સ્વર્થ વિધા વિચક્ષણઃ ।

• યુગાન્તરો દ્વાદ્ધ ધર્મમાશયિષ્યન્તિ ધર્મતઃ ॥

• આયુષો દિ ગતિ પુંસા પરીહ્ય વદુધા સ્વતઃ ।

• તુમ્હ્ય શીલ વપો વૃષ્તં તુમ્પા મિજન મદાનમ્ ॥

• પતિઃ જૃત્વન્તિ વિધિના હંસયોગિન્ કલો યુગે ।

• નાત્રદોષ સ્ત્વયા દૃષ્ટસ્વતઃ સાધુઃ કલિર્મયેત્ ॥

કલિયુગમાં સ્ત્રીઓ સર્વ વિધાઓમાં નિપુણ થશે. તેઓ વિવિધ રીતે પુરુષોનો હવન કરી શકશે, અને પોતાને વાસ્તે વિધિ પ્રમાણે વય, ટેવ, જન્મ અને ચરિત્રમાં પોતાને અનુરૂપ પોતે મોટે ભાગે પસંદ કરશે તેઓ બીજા યુગમાં જે નિયમો ચાલતા હતા તેનું ફક્ત અનુરૂપ રહે જાયેલી તારે આમાં દોષ જોવો નહિ, તે માટેજ કલિયુગ પવિત્ર છે, સ્ત્રીઓ તો પતિમાં દેવકી તેમની આવી છે, પણ જ્યારે પુરુષો પોતાની પત્નીમાં દેવીની બાવના રાખતા થશે, અને બાવિચ્છા જામી માનશે, સન્માન આપતા થશે, સારે ગૃહસ્થાશ્રમમાં કોઈ અપૂર્વ નવીનતા આવશે સ્વાયમ એ કંપાની પથારી નહિ પણ શુદ્ધાત્મનું બિછાનું થશે.

રો. હરહરનંદાસ લખે છે કે:—

લગ્ન એ પવિત્ર દીક્ષા છે અને ભારી પ્રેમ માટે ભારી દેશ માટે અને આખા જગત માટે પોતાના યુગ્મ જીવનનો હોમ કરવા માટે છે. માતૃપિતા થયું એ મોજ માણુવા માટે નથી પણ તે તો વિશ્વનું ત્રણ સુકાવવા માટે અને અહાંક માટે યગ કરવા સાર છે.

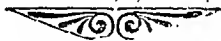
શ્રીયુગ સી. જીનરાજદાસ લખે છે કે:—

દંપતીના સંબંધનો વિચાર કરતાં તેઓ જીવનની તમામ હક અને તેની જવાબદારીઓનું સમાન કક્ષામાં છે. તેમના યુગ જેવાં લાંબાં જીવનમાં તેઓ આ પ્રથમજ વાર મળતાં નથી. તેઓ અગાઉ ધણીવાર મળેલા હોય છે, તેઓ બીજા પણ કેટલાક જીવો સાથે કંઈક જોડાયેલાં છે, અને તે જીવો તેમને લાંબાં બાળક તરીકે આવે છે અરસપરસ અને ઘરના અન્ય સભ્યો વચ્ચેના આવા કંઈકની જ એ જવાબાઓ પત્ની તરીકે સંલગ્ન થાય છે.

ધણીવાર તો આ કાર્યને અંગે પ્રેમ અને દયા વિકસે છે. સારે આપણે તેને એક આદર્શ લગ્ન કહીએ છીએ. અન્યના આત્માની અને પોતાના આત્માની શોધ માટે આ સંબંધ જેવી મહાન તકો અન્ય કોઈ સંબંધ પુરી પાડી શકતો નથી. કમ્મે આપેલી આ તકનો ઉપયોગ કરવાથી ફક્ત આ પુરંપતી આધ્યાત્મિકતા વધે છે, તેઓ પ્રભુતાની તથા મનુષ્ય જાતિના મહાન આત્માની શોધની સમીપ આવતાં જાય છે. જે એ આત્માઓ આ પ્રમાણે આદર્શ લગ્નથી જોડાય, તે અન્નેને ધન્ય છે !

લી. તાર દિનમ્મિક તારી સ્નેહોધિન સંખ્યા

“હીરા” પ્રણામ.

આપણું કર્તવ્ય.

બહેનો, આજે આ આપણી સ્વજાતિને માટે સ્થાપન થએલી મહિલા જ્ઞાનવર્ધક સમાજ જોઈ અને આનંદ થાય છે.

સુશિક્ષિત બહેનો, આજનો વિષય આપણું કર્તવ્ય એ વિશે સંખ્યામાં આપ્યો છે. અને અને તે ઉપર વિવેચન કરવાનું મને સોંપાયું છે. આપણું કર્તવ્ય એટલે આપણી કરતે થું શું અને ક્યાં ક્યાં પ્રકારની છે તેનું વિવેચન કરીએ તો બહોળા વિસ્તારથી લખીએ અને વિવેચન કરીએ તો પણ પાર ન આવે. અને હાલ્ય ખાતર કહેવું પડે છે કે, મતિમિતિ જલ્દતત્ત્વે તેજસ્સા અર્થાત્ જેમ એ સ્ત્રીકર્મા નિષ્કાંચ પ્રમાણે પરમાત્માના સ્વરૂપનો વિચાર કરતાં જેમ તેટલો વિચાર કરીએ તો પણ વાણી પાર પામતી નથી તેમ પ્રમાણે કર્તવ્યના સંબંધમાં આપણી સ્થિતિ થાય. અને તે હારે છું કે તેટલો વર્ષન પણ આજે માંડેજ મળેને દરો. તેથી આજના વ્યાખ્યાનમાં તે આપણા કર્તવ્ય સંબંધમાં જેમ બને તેમ અંશમાંજ નિષ્કાંચ.

કર્તવ્યતા વિષયો ધણા વિશાળ છે. માતપિતા પ્રત્યેની આપણી ફરજ. બાપ બહેન પ્રતિ આપણી ફરજ, સગા કુટુંબ પ્રતિ આપણી ફરજ, સાસુ સસરા સ્વસુરપક્ષ. પોતાની સંતતિ વગેરે તરફ આપણી ફરજો શું શું છે. તે સંબંધી આગળ ઉપર કહીશ. એ સુઠ આપણા કર્તવ્યના માર્ગો છે. આજે તો આપણી સ્વભાવિ પ્રત્યેનું કર્તવ્ય શું છે તે ઉપરજ મારા વિચારો આપની સંમુખ મૂકીશ.

બહેનો સહૃદી પ્રથમ ફરજ અથવા આપણું કર્તવ્ય આપણી ભતિની વારતવિક પ્રગતિ કરવા તરફ હોવું જોઈએ. જે બહેનો તદ્દન અમણ અજ્ઞાન હોય તેના પ્રત્યે આપણે કંઈક અંશે ફેળવાયલી બહેનોની શું ફરજ છે. એ બાબતનો આપણે-કોઈ દિવસ પણ વિચાર કર્યો નથી. એ તેની મુલાકાત તો ક્યાંથીજ લીધી હોય ? આપણી બહેનો પ્રત્યેની આપણી ફરજ પુરેપુરી સમજવી જોઈએ. આપણી અજ્ઞાન બહેનોની શી દશા છે ? કેવી સ્થિતિ છે શું મુશીબતો છે અને તેઓ પોતાના જીવનને કેવા પ્રકારે વ્યતિત કરી રહી છે. તે ખાસ ઘેર ઘેર ફરી તપાસવું જોઈએ. અને બનતો પ્રયત્ન કરી તેઓને મદદગાર બની બુદ્ધો સુધારવી જોઈએ. અને ખરો માર્ગ દેખાડવો જોઈએ. જ્યાં સુધી ફેળવાયલી બહેનો, પોતાની ફેળવણીનો સદ્ઉપયોગ નહિ કરે અને જાતે મહેનત લઈ કાળજીથી પોતાની ભતિને નહિ સુધારે ત્યાં સુધી હિંદનો ઉદય નથી.

પુરો ધણીખરી બાબતોમાં એમ કહે છે કે અમારે પહે મોઢામાં મોઢું જો બંધન હોય તો તે સ્વભાવિત છે. તો તેમનો પ્રહાર આપણે ક્યાં સુધી સહન કરી શકીશું આપણે હવે તો એવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે આપણે તેમના બંધનરૂપ ન થતાં તેમને ગળનવિહારી થવું હોય તો આપણે પવનરૂપ થવું જોઈએ. મતદાન કે તેમને અનુકુળ થઈ તેમની પ્રગતિની દિશામાં તેમને આગળ વધારનાર સાધનરૂપ થવું જોઈએ.

અને આ સાધન આપણે ક્યારે પાર ઉતરી શકીએ ? યોગ્ય પ્રકારની ફેળવણી મેળવી તેનાથી વિખપિત થઈએ ત્યારેજ. અને તેથી આપણું પ્રથમ કર્તવ્ય આપણી અજ્ઞાન બહેનોને જ્ઞાન આપવાનું છે.

ફેળવાયલી બહેનો જ્યાં સુધી પોતાની બહેનોને દશા સુધારવા પ્રયત્ન નહિ કરે ત્યાં સુધી તેમની ફેળવણી શું ઉપયોગની ? ગમે તેટલી સભા બંને ગમે તેટલા લેખો લખે ગમે તેટલી દુષિ-ધારો અને ગમે તેટલી બહાદુરી બતાવે તો તે સર્વ નષ્ટ થઈ જશે. જ્યાં સુધી પોતાની ભતિમાં સુધારો નથી કર્યો ત્યાં સુધી તેણે ધણું ચરમાવસુ છે. વિદ્વાન નેતાઓ કહે છે કે દેશના સુધારાનો આધાર તેમજ. બાલિ પ્રજા સુશિક્ષિત બનાવવાનો આધાર સ્ત્રીઓ ઉપરજ છે. તે વાત ખરી છે. સ્ત્રીઓ સુશિક્ષિત હશે તોજ તેની સંતતિને ફેળવશે, અને સુસંસ્કારવાળી બનાવી શકશે. માટે ફેળવાયલી બહેનોએ અજ્ઞાન બહેનો પાસે જઈ તેને સમજાવી બનતા પ્રયત્ને તેને ફેળવણીનો હિસાબ વધે તેવા ઉપાયો કરવા જોઈએ. બહે તેમની ઉમર થઈ હોય તો પણ તે સુશિક્ષિતતા સહવાસથી કંઈ શીખે જે તેને ગ્રેમથી, હિસાબથી, લાઘવથી ગમે તે પ્રકારે એવી સારી જગ્યાએ આવવાને દોરવી, જ્યાં સારા સારા વિચારો, સારી સારી બાબતો, સારા સારા કાર્યો થતાં હોય ત્યાં આવવાથી કંઈ સાઈજ શીખી જાય-સાંભળી જાય તોપણ તેટલો સુધારો થાય. એ શિક્ષકની ગરજ એક સુસંસ્કારી માતા સારે છે. પોતાની સંતતિને તે સુધારે છે. તેનામાં દિવ્યભાવના અસૂત કરે છે. અને દેશ પ્રત્યેની ફરજ પણ સમજાવે છે. બહેનોમાં ફેળવણી વધતાં સંપ વધે છે. સ-માર્ગીઓ થાય છે. અને મુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

અંશોની બહેનોને જે શિક્ષણ આપવામાં આવે, તે દેશને તથા કોમને ધણીજ ફાયદો થાય. દુરંધો દૂર થાય. એક રીતે મજૂરી કરી પેટ ભરનાર બહેનો પોતાની ફરજ અદા કરે છે. પણ જે સાધારણ તેમજ શ્રીમંત બહેનો છે, તેઓ પોતાની ફરજ સમજતી નથી. બસ તેને તો ખાતું પીલું ખોટા ખર્ચ કરવા, ફેસનેબલ થઈ ફરવું, જોડા ડોળ રાખવો, અને આળસુ થઈ પડી રહેવું એ તેમનું કર્તવ્ય થઈ પડ્યું છે. એવી બહેનોને સમજાવી તેનું જીવન સુધારવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ આખત ધણીજ ઉપયોગી છે. આપણું કરવાની જગ્યાએ વિદ્વાન કેળવણી બહેનોએ ભેગી થઈને બોલવું, તે કરતાં તેની જગ્યાએ પોતાની કોમની, સંગોની, રોહીની તેમજ પડોશની મહાલાની આમતી બહેનોને ખાસ કેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તોજ ધણી લાભ થાય ખાતી તો કેળવણી બહેનોજ સમાજોમાં આવ્યા કરે અને નકામે ટાઈમ વ્યતિત કરે તેમાં કાંઈ વારંતવીક ઉદ્વેગની નિશાની નથી.

આપણું કર્તવ્ય અમલમાં મૂકવું હોય તો આપણી પૂર્વજોની વીરાંગનાઓ, વીરપુત્રોઓ, મહાસતીઓ તા દ્રક્ષોના યાદ કરો. તેમણે કેવાં કેવાં ઉપયોગી કાર્ય કર્યાં હતાં કેટલાં કેટલાં દુઃખ સહન કર્યાં છે તે યાદ કરો અને તેમને પગે ચાલવા શક્તિમાન થાઓ.

આપણા દેશમાં વિધવા બહેનો પણ ધણી છે. જેઓમાંની ધણીખરી દુઃખી અને નિરાધાર છે. તેઓને કંઈ માર્ગ સૂચેતો નથી અને તેઓ રંડી રંડીને પોતાનું જીવન વ્યતિત કરે છે. તેવી બહેનોને સારા સારા દુનર ઉદ્યોગ કેળવણી આપી સન્માર્ગે મગવાય તો પણ તે આગળ જતી દેશને ઉપયોગી થાય. આપણું ખરું કર્તવ્ય આપણી બહેનોને સન્માર્ગે સમજાવી આપણા સમાજમાં રાખી કેળવીને સુશિક્ષિત બનાવવી જોઈએ. જેથી તે દેશને ઉપયોગી થાય. આકાર્ય અઢવાડીયામાં દરરોજ બે કલાક કરવામાં આવે તો આપણે ધણું કાર્ય બજાવી શકીએ. હવે તો કાર્ય કરવાનો ટાઈમ જલદી લેવો જોઈએ. દર અઢવાડીએ આ સમાજને ત્યારે કરેલા કાર્યનો અહેવાલ દર્શાવવો અને નવા કાર્યોની યોજના કરવી, દેશના કાર્યો કરવાં ધણી બહેનોની જરૂર છે. બહેનો જેટલું ધારે તેટલું કાર્ય બજાવી શકે. જેટલો સુધારો કરવા ધારે તેટલો કરી શકે.

આજે આટલાજ વિચારો કરી મગ્યના અભાવે મારા બ્યાખ્યાનને અત્રેથી અટકાવીશ. પરમાત્મા આપણા કર્તવ્યમાં આપણને બળ આપે એવી પ્રાર્થના પૂર્વક વાંચી વેળ વિરમે છે.

સંપાદક.

શ્રીઓ પ્રત્યેનું આપણું વર્તન.

(ઓ. રા. બ. વી. કે. રામાનુજયારીઅરના ભાષણ ઉપરથી)

શ્રીઓ પ્રત્યે આપણે કેવું વર્તન રાખીએ છીએ, તે સુઅંધર્માં હું તમારું લક્ષ્ય બેચવા માગું છું. આપણે શ્રીઓને અગ્રીય દબાણમાં રાખીએ છીએ, એવું બ્યારે એક બ્યાખ્યાનકારે કહ્યું, ત્યારે ધણા સાંભળનારાઓ કહેવા લાગ્યા કે 'નાના', પણ વરતુરિયતિ કેવી છે તેનો ખ્યાલ લાવો. આપણી પુત્રીઓ નાની વયની હોય, અને લગ્ન શું તે સમજતી પણ ન હોય. ત્યારે આપણે તેમને પરણાવીએ છીએ. તેમાંની કેટલીક કુમારિકા-વિધવા બને છે. આ બાળાઓનો શું આ લગ્નમાં જરા પણ હાથ હલો ? હું એમ કહેવા માગતો નથી કે તે પુત્રીના પિતાનો આશય

સારો ન હતો, પણ આવા મહત્વના વિષયમાં પુત્રીની સંમતિ લીધા સિવાય પરણાવવી એ શું યોગ્યજાણી નથી ?

આપણામાંથી કેટલા જાણીતા આપણી સ્ત્રીઓને ગૃહની રાણી તરીકે ગણીએ છીએ ? શું આપણે સ્ત્રીઓ પૈસાને સંપૂર્ણપણે કરી શકશે નહિ એમ માની આપણા બધા પૈસા આપણી પાસે રાખતા નથી ? વળી આપણી પત્ની વયમાં માતા થાય તો તેનું શું પરિણામ આવશે, તેનો કદાચ આપણે વિચાર કર્યો છે ? માતા યતાં ગર્ભનું રક્ષણ કરવામાં, તથા બાળકના જન્મ પછી તેને ઉછેરવામાં તેને કેટલી અડચણ ભોગવવી પડશે તે પત્નીથી અગમ્ય નથી. માતા યુવામાં પોતાને શું જોખમ છે, તેને સમજે છે, પણ આ વખતમાં પતિ જરાપણ લક્ષ આપતો હોય એમ જોવામાં આવતું નથી. યુરોપના દેશમાં સ્ત્રીઓને જે સ્વતંત્રતા છે તેવી સ્વતંત્રતા આપણી સ્ત્રીઓને મળે તો આ દિશામાં વસ્તુસ્થિતિ કાંઈક જુદીજ થયા વગર રહે નહિ.

આપણે પાંજરામાં પૂરેલા પક્ષી તરફ કેવી દયા બતાવીએ છીએ, તેવીજ દયા આપણે સ્ત્રીઓ પ્રત્યે દર્શાવીએ છીએ. આપણે તે પક્ષીને ખોરાક આપીએ છીએ, પણ તેને પાંજરાબહાર જવા દેતા નથી, તેવીજ રીતે આપણે સ્ત્રીઓને ઘરેણું વસ્ત્રોથી શણગારીએ છીએ, પણ જો કોઈપણ બાબતમાં તેઓ આપણી ઇચ્છાને પ્રતિકૂળ થાય તો શું તેઓને નમતું ચકવાની જરૂર પડતી નથી ?

કેટલા દિવસો સ્ત્રીઓને ઘરમાં એવી રીતે ગોંધી રાખે છે કે બીજાઓ તેમને દેખી શકે નહિ. આ કેદખાનું નહિ તો બીજું શું ? સુખી કુટુંબમાં પતિ પત્નીએ સ્વેચ્છાએ એકબીજાને અત્યુક્ત યતું જોડેલું; અને એકબીજાના પર દબાણ ચવાની જરૂર નથી, આપણે આપણી પુત્રીને એવી રીતની કેળવણી આપવી કે તેઓ પોતાને લાભ થાય તેવી રીતે પોતાનો સંસારવ્યવહાર ચોજી શકે. સ્ત્રીઓને એવા પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું કે તે રીતે શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રી પતિને ગૃહવ્યવસ્થામાં ઉપયોગી થાય, અને કેવી રીતે જીવન ગાળવું, તથા બાળકને કેવી રીતે ઉછેરવા તે જાણી શકે. જે યોગ્ય સમયમાં માતા ચવાતી છે, તે બાળકને જ્યારે દુઃખ દેવામાં આવે હારે તે કેવી રીતે તંદુરસ્ત બાળકને જન્મ આપી શકે, તેનો ખ્યાલ લાવો. એ બાળક જરા હઠીલું જણાય તો તેને મારવામાં આવે છે. અથવા ભૂત વગેરેની વાતો કરી બીવણચવામાં આવે છે. આ સ્થિતિમાં બાળક કે બાળકી કેવી રીતે નિર્ભય અને સરાજત બની શકે ?

તમારા કાર્યોમાં ક્ષાત્રબાવના સિદ્ધાંતને લગાડો, તો તમારું સ્ત્રીઓ પ્રત્યેનું વર્તન તદ્દન ફરી જશે. અને ગૃહમાં તમે સુખસાતિના પ્રચારક થશો, જેનો લાભ તમને પોતાને પણ થશે.

અનુવાદક “વસંતનંદન”.

બે સખીઓનો જીવન પ્રશ્નો સંબંધી સંવાદ.

લેખિકા:—બહેન પુષ્પા.

સિરિન અને સરોજ નામની બે બેનપણીઓ હતી.

સિરિન—બહેન સરોજ ! મને ખરેખર, આ સંસારથી કંટાળો આવ્યો છે; કારણ કે હું મારી બાવના પ્રભાવેનું જીવન ગુમરી ચકતી નથી, હું જાણું છું કે મારે કંઈક કરવું જોઈએ.

પણ પરતંત્રતાને લીધે મારા ધાર્યા પ્રમાણે તે કરી શકતી નથી, તેથી મને અસતોષ રહે છે તો મારે શું કરવું ?

કુરોડ—જેન ! તને અસતોષ રહે એ બનવાનો જ છે પણ હું તને એક વાત કહું તે સાંભળ. દરેક મનુષ્યે પોતે પોતાની સ્થિતિમાં સતોષ માનવો જોઈએ, કારણ કે કુદરતે આપણે જે સ્થિતિમાં મૂક્યા છે તે સ્થિતિ આપણે માટે જરૂરી હોય છે, તને તારી સ્થિતિમાં અસતોષ ન રહે તેને વાસ્તે હું તને એક ભાવના કહું છું તે કરજે એટલે તને જરૂર સતોષ થશે. જેન ! જ્યારે તને અસતોષની લાગણી થાય ત્યારે વિચાર કરજે કે કુદરત આપણી સ્થિતિથી અન્યાય નથી, કારણ કે તેણેજ આપણા કર્મ પ્રમાણે આપણને તે સ્થિતિમાં મૂક્યા છે. કુદરત એટલી બધી બની છે કે આપણને આપણા કર્મ પ્રમાણે અમુક સ્થિતિમાં મૂકે છે ખરી, પરંતુ આપણી સ્થિતિના પ્રમાણમાં જ તે આપણી પાસેથી અમુક કાર્યની આશા રાખે છે. જેવી રીતે નાનું બાળક કે જે જરા સરખું કામ કરે, દાખલા તરીકે અમુક નજીવી વસ્તુ અમુક જગ્યાએથી લઈને આપણને આપે, તોપણ આપણે ખુશી યદ્યપે હીએ, અને મોટી ઉમ્મરનો માણસ એવાં હજારો કામ કરે પણ આપણે તેને હીસાબમાં ગણતાં નથી; તેમ કુદરત આપણી સ્થિતિના પ્રમાણમાં જ બની શકે તેટલા કામ કરવાં અને તેમાં સતોષ માનવો એજ આપણે માટે જરૂર છે. તેને માટે હું તને એક દ્રષ્ટાંત આપું છું. તે તમે સાંભળ્યું તો હશે પણ અહીં તે લાગુ પડે છે, એટલે તે દ્રષ્ટાંત લગાડવાની તને વધારે ખુશાસી થશે, “એક ડોશી હતી તેની પાસે કંઈજ નહોતું. ફક્ત એક ધંડીજ હતી. તે મરી ગઈ ત્યારે તેને પૂછવામાં આવ્યું કે તું શા પુણ્યનાં કામ કર્યાં છે ? તેણે કહ્યું કે મારી પાસે શું હતું ! ફક્ત એક ધંડી હતી. ત્યારે તેને કહેવામાં આવ્યું કે ત્યારે તારી ધંડીએ કોઈ ફળવા આવતું ત્યારે તું કોઈને ફળવા દેતી નહોતી, ત્યારે જો તને વધારે દ્રવ્ય મળ્યું હોત તો તો શું વધારે પુણ્યના કામ કરવાની હતી ?” આ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે દરેક માણસની શક્તિના પ્રમાણમાં જ તેની પાસેથી અમુક કાર્યની આશા રાખવામાં આવે છે. વળી જો મનુષ્ય પોતે પોતાની સ્થિતિના પ્રમાણમાં કામ કરે તો તેનામાં વધારે સારું કામ કરવાની લાચકાત આવતી જાય છે, અને આ જન્મે યા બીજે જન્મે પણ તે પોતાની ભાવના પ્રમાણેનું કાર્ય કરી શકે છે. પણ જે માણસ ચાલુ સ્થિતિમાં અસતોષ માની, સંયોગોનો શુભામ બની, પોતાની સ્થિતિના પ્રમાણમાં જ બની શકે તે કાર્ય પણ કરી શકતો નથી તે પોતાની ભાવના પ્રમાણેનું કાર્ય કરવા કોઈ દિવસ પણ શક્તિમાન થતો નથી ?

તનથી અને ધનથી બીજાને મદદ કરવામાં પરિસ્થિતિ આડી આવે છે ખરી, પણ મનથી મદદ કરવામાં પરિસ્થિતિ આડે આવતી નથી. મનથી માણસ ત્યારે ધારે ત્યારે, અને જેવી ધારે તેવી મદદ કરી શકે છે. સ્વયં કાર્ય કરતાં વિચારની અસર વધારે થાય છે તે આપણે જાણીએ છીએ, માટે આપણે બીજાનું શુભ ઇચ્છું એ મોટામાં મોટી સેવા છે, અને તે દરેક માણસ કરી શકે છે. વળી તે સાથે આપણાથી બનતી ધનથી અને તનથી મદદ કરવી જોઈએ.

સિરિન—હા, તમારું કહેવું મને અક્ષરસઃ સસ લાગે છે. હવે હું તમને બીજો પ્રશ્ન પૂછવા ઇચ્છું છું અને તે એજ કે આદર્શ જીવન ગુજરનાર માણસે પહેલાં કયો ગુણ બીજાવવો જોઈએ ?

સરોજ—આદર્શ જીવન ગુજરનાર મનુષ્યે પહેલાં સ્વાર્થ ત્યાગ કરતાં શીખવું જોઈએ. આદર્શ જીવનનો મૂળમંત્ર સ્વાર્પણ છે. આદર્શ જીવન ગુજરનાર મનુષ્યે એવો વિચાર કરવો જોઈએ

કે હું જંગતને વાસ્તે નથી, જંગત મારે વાસ્તે નથી, જંગતનાં દરેક પ્રાણી માત્રને તેણે સકાય કરવી જોઈએ, પણ કોઈની સકાયની આશા તેણે રાખવી જોઈએ નહિ.

“જંગત મારે વાસ્તે નથી, જંગતને વાસ્તે હું છું.” આ સિદ્ધાંત પદાર્થને લાગુ પડતો નથી; કારણ કે જો પદાર્થ વાસ્તે એ સિદ્ધાંત લાગુ પડીએ તો પદાર્થના ગુણમાં યોગ્ય રહેવું પડે. એટલે પદાર્થને માટે એથી ઉચ્ચે સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે અને તે એજ કે, પદાર્થ મારે વાસ્તે છે, હું પદાર્થને વાસ્તે નથી. આ સિદ્ધાંત સર્વજ્ઞવાથી પદાર્થના ગુણમાં બનવાને બદલે પદાર્થના સંસ્પર્શ બનાવ છે. પદાર્થને વાપરવો હોય તો વાપરીએ, અને ન વાપરવો હોય તો ન વાપરીએ એ ગિયતિ કૃણવવી જોઈએ; સ્વાર્થ સ્વાર્થની પગલાડે બીજા સદૃશ્યો દોડતા આવે છે. સ્વાર્થ સ્વાર્થ કરનાર મનુષ્ય ભવિષ્યમાં આદર્શ સેવક બની શકે છે.

સિરિન—જેન ! તમે તો કહેતાં હતાં કે દરેકને પોતાપોતાનાં કામ ભોગવવાં પડે છે. પણ એક જગ્યાએ એમ જોયું કે, જે રોગ આપને હતો તેજ રોગ દીકરાને લાગુ પડ્યો તેથી તે ધણેજ પીડાય છે અને તો નવાઈ-લાગી કે એમ બનેજ કેમ ! માટે આનો ખુલાસો કરો.

સરોજ—હા, હું તને મારી-શક્તિ મુજબ સમજાવીશ જેવી રીતે વીંછીની વેદના કરનારનેજ યાચ છે, તેવીજ રીતે જે કામ કરે છે તેજ ભોગવે છે. સ્ત્રી ધરમાં રહે અને સારાં યા ખોટાં કામ કરે, તેની જવાબદાર તે પોતેજ છે; તેમ પુરુષ બહારતું કામ કરે છે, તેનો જવાબદાર પણ તે પોતેજ છે. કોઈનાં કરેલાં કામ બીજા કોઈને ભોગવવા પડતાં નથી, તો પછી આપનો રોગ દીકરાને લાગુ પડ્યો એમ બનેજ કેમ ? જો કોઈનાં કામ કોઈને ભોગવવાં પડે તો, જગત અન્યાયથી આવે છે, એમજ દરેક કહે છે કે આપનો રોગ દીકરાને લાગુ પડ્યો છે એ વાત ખરી, ધણી રોગો વંશ પરંપરા ઉતરે છે એવું મેં પણ સાંભળ્યું છે, તેમ નજરે પણ જોયું છે. તે પરથી એમ ન કહી શકાય કે આપનું કામ દીકરાને ભોગવવું પડ્યું; કારણ કે એક આપને આર છોકરાં હોય છે તેમાંથી એકનેજ એ રોગ લાગુ કેમ પડ્યો ? તે ઉપરથીજ સિદ્ધ થઈ શકાય છે કે તેણે કોઈ જન્મમાં ખોટાં કામ કર્યાં હશે, અને તેનુંજ આ પરિણામ હશે; જો આપનો રોગ છોકરાને લાગુ પડતો હોય તો દરેકને તે લાગુ થવોજ જોઈએ પણ એવું કંઈજ નથી, પૂર્વ જન્મનાં ખોટાં કામને લીધે તે ખોટાં કામને અનુકૂળ આપાપને પેટે જન્મ લેા, અને તેથી તેને રોગીજ શરીર મળે એમાં નવાઈ નથી.

અપૂર્ણ.

સ્ત્રીપુરુષોનું કર્તવ્ય.

સેખા—સાહિત્ય ક્રંમી મુનિ નો વિનય વિજયજી.

શાસ્ત્રો પતિને પરમેશ્વર માનવાની આજ્ઞા કરાવે છે અને તેમ ન માનવાથી નરકમાં પડાય છે તેવી ક્ષમણી આપનું હૃદયથી બચતી મારી બીયારી સ્ત્રીઓની સાથે લાકડે માંકડું વળગાડવામાં મળે છે. કાંઈ આવે છે તોપણ તે બીયારીથી અંતઃકરણ કચન ન કરે છતાં પણ પતિને પરમેશ્વર માનવા યત્નિને વેગ આપે છે. પણ તે તે વેગ ટપી શકતો નથી. અને અનેક સ્ખલનોઓ થાય છે. ત્યારે ડાહ્યા મણુતા પુરો પણ સ્ત્રીઓને દોષી ગણ્યા તૈયાર થાય છે તેમને પતિવ્રતાના સંસ્કરણથી રહિત મળે છે. આ કેવું અમાન ? કેવો અવિવેક ? તેવાંએને જો આંખથી કુબ્ધી કે

સંગડી, કાણી રોગી અને ગાંડી. સ્ત્રી પરણાવી હોય અને તેની સાથે રામ જેમ સીતાની સાથે અદિતીય પ્રેમથી વરત્યા હતા તેમ વર્તવા કહ્યું હોય. તો તેમની બંધનતા યદી જાય છે. વળી તેમને તેમ પણ કહ્યું હોય કે એક પત્ની, મત્તથી પુરુષને, મોક્ષ મળે છે તો તે વાત તેના ધ્યાનમાં ઉતરતીજ નથી. અને બીજાં સંબંધમાં મત ન મળે એવા પુરુષો સાથે સંગમો જોડી આપી તેમને પરમેશ્વર રૂપે પૂજવવા છે. એ કેવી સ્વાર્થે પરાયણતા, અને આ બધી સ્વાર્થાધતાનો પોટલો તેઓ શાએને માથે ચઢાવે છે. આવાં લગ્નો જ શાંતિને સ્વિકૃત નથી. આમ લાકડે માંકડું વળગાડીને અસ્વામીવિક્ત આચારે પંચાવવાનો શાંતિનો આશય હોયજ નહિ. થોડા સમય થઈ ગયા પછી દેવરોગે પતિદ્રોહી કુબંડો થાય. સાંજ શાંતિની આજ્ઞા પ્રવર્તે છે. અયોગ્ય પતિયોની સાથે સંબંધમાં જોડાઈને સ્ત્રીઓએ પરાધીનતાને આપો જન્મારો શા માટે વેડવી ? શું એટલા માટે ? શું તુચ્છ વિષયોનિર્વાણ માટે ? શું પુરોગામી સ્ત્રીયોત્ત પેટ ભરે છે ? શું અનેક વિષયો સ્ત્રીઓએ પોતાના છોકરાઓને પરિકામ કરીને નથી, ઉછેર્યા ? માટે ફરજ આવી પડતાં પોતાનું તથા પોતાનાં સંતાનોનું પેટ ભરવા, સ્ત્રીઓ સમર્થ થઈ છે. તો પછી પેટ ભરવા ખાતર શા માટે તેમને મન ન માને તેવા પતિ સાથે જોગબંધી પરતંત્રતામાં આધુપપૂર્ણ કરવું. જેમ કુષમાં સાકર મળી જાય છે તેમ જ્યાં હૃદય હૃદયની સાથે એકબેક, થઈ જાય ત્યાંજ સ્ત્રી પુરુષે સંબંધ બાંધવો ધટે છે. પણ દેહાંતે તેમ નહિ ચલાવી આજ્ઞાકાંડ કોષ કુટુંબમાં પતિ પોતાની પત્નીને માર જુડ કરતો હોય છે. તો કોઈ કુટુંબમાં સાસુજ પોતાના પુત્રની નીરાધાર વધુ ને અસહ્ય દુઃખ દેતી હોય છે. કોઈ કુટુંબમાં નણંદના ત્રાસથી પુત્ર વધુ કંપતી હોય છે. તો કોષ કુટુંબમાં જોશી પોતાની દેરાણીને તરવારની ધાર પર ચલાવતી હોય છે. કોષ કુટુંબમાં સાસુથી વહુ કંપતી હોય છે. તો કોષ કુટુંબમાં વહુના જુઠમી રાજ્યમાં સાસુને પેટભરીને અત્ત પણ મલતું હોતું નથી. દોષવાન પતિમાં નિર્દોષ પોતાની ભારત્તા કરવાથી જો સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને સુધારી શકે છે. તથા તેને નિર્દોષ કરી તેનો અવ્યયુદ્ધ સાધી શકે છે. તો દુષિત પત્નીમાં નિર્દોષતાની ભાવના કરવાથી પતિ પોતાની પત્નીને કેમ સુધારી નહિ શકે ? પરંતુ બેદનનક એજ છે કેલ્લણુ મહોત્તમ પતિયો પોતાની સ્ત્રીને પોતાનામાં ધૃષ્ટિરહિત કરવાનો સ્વધર્મ ગણે છે. પરંતુ સ્ત્રીનામાં ઉચ્ચ ભાવના કરવાનો સ્વધર્મ સ્વિમરતા નથી કેટલાકેને તો પોતાની સ્ત્રીનું મોં પણ જોયું ગમતું નથી. બુધાની અધિકારી એ રાંડ શંખણીમાં વળી ઉચ્ચ ભાવના કેવી એવો તેમને દૈનિકીય બંધાઈ ગયો હોય છે. વળી તેઓ પોતાનાથી નીચ દોષો યતાં પણ પોતાને ક્ષમાતું પાત્ર ગણે છે. પણ સ્ત્રીવડે સહન દોષ યતાં પણ તેને ક્ષમાતું પાત્ર ગણતા નથી. એટલુંજ નહિ પણ ઉલટા ગણો કે લાતો વડેજ તેના દોષનો પ્રતિકાર કરે છે. નખજો માટી ખેરી પર શરે એ કહેવતને તેઓ બરાબર સાર્થક કરે છે.

પરંતુ આંવા વરતેનથી જેટલી હાની તે પુરુષને પોતાને જ થાય છે. તેટલી અન્ય કોઈને ચતી નથી. આજ્ઞા પ્રવર્તેનથી શૂદ્રસ્થાત્રમી પુરુષના દુઃખદશનાં મળ ઉડાં અને ઉડાં નંખાતાં જાય છે.—

લગ્ન મંડપમાં લખવા ચોખ્ખું.

લગ્ન પ્રસંગના રહસ્યમાન સુદ્રા લેખો.

સંપ્રદાય: જ્યોતીર્ણાલ છળીલદાસ સંપત્તિ મોરબીવ

૧. કન્યા કેવા વરની વાંચના કરે છે :—

નહિ અધુરો નહિ સમાવડો,
પણ પ્રાણેશ્વર જીવન નિયંત્રા;
જેના આર્દ્રશ ગમ ઉંચું જોઈ,
નેત્રધારી પ્રણામ તો કરું.
સંસાર સાગરમાં મ્હારી નૌકા,
જેના કર કૌશલ્યમાં ધીરું;
એવો રસવીર નાયક,
મ્હારો આત્મજેના યશસ્વી સ્વામીન.
મ્હારો આશાકેન્દ્ર હૃદય નાય,
મ્હારો પૃથ્વી ઉપરનો પ્રભુ;
અહો રાત્ર નમન હું કરવા,
પ્રેમ યાળ ભરી ભરી પૂજવા,
મ્હારે ગૃહદેવ જોઈએ છે.

૨. આત્મા જોળખે તે વર, તે ના જોળખે તે પર.

૩. શ્રીફળ એ માંગલ્યની મૂર્તિ છે.

૪. પીઠી એ શરીરની સંજ્ઞાની છે. (પોળા પાઉર કરતાં એ પીઠો પાઉર બહુ સારો છે.)

૫. વરમાળ તે વરકન્યાની પ્રેમ રજા.

૬. દીવડો તે દંપતિનો સ્નેહભોગ.

૭. વરપોડો એ ગૃહધર્મનો સ્વીકાર છે.

૮. વેવાઈનો કારખર “સ્વાગતમ”

૯. તોરણ તે ગૃહસ્થાશ્રમને રણપુલ્ય સૂચવે છે.

૧૦. ધૂસળ (પોંસર) તે ખેતીવાડીની,

સ્વૈયો તે ગાયો પાળવાની,

અડળ (સમિહુ) તે અનાજ ખાંડવાની,

ચાક તે રેદીઓ રાખવાની

૧૧. માલર તે વરકન્યાનું સ્નેહમંદીર.

૧૨. છોડા છોડી તે વરકન્યાનો પ્રેમ પશ્વ.

૧૩. સંપત્તિની સાત મત્રો:—

(૧) મ્હારો આત્મા ત્હારા આત્મા સાથ જોડું છું.

(૨) મ્હારા પ્રાણ ત્હારા પ્રાણ સાથ જોડું છું.

(૩) મ્હારા અરિય ત્હારા અરિય સાથ જોડું છું.

પોંખતી વખતે સૂચના કરે છે.

(૪) મહાર માંસ તહાર માંસ સાથે જોડું છું.

(૫) મારી ત્વચા તહારી ત્વચા સાથે જોડું છું.

(૬) ભર્તા સંતુષ્ટ ભાર્યાથી ભાર્યા ભર્તાથી તેમજ,

(૭) સદાયે કુળમાં જેહ, લાંબ કલ્યાણુ શાશ્વત.

૧૪. વરકન્યા ચોરીમાં કંસાર જમે છે, તે દંપતિ જીવનને મીઠું બનાવવાની ભમીનગીરી આપે છે.

૧૫. લગ્ન એ પ્રાણુ વિકાસનું વ્રત છે, સ્વર્ગ પંથનું પગથીયું છે; માનવ બાલનો ધમ્મ માર્ગ છે.

લગ્ન એ સ્ત્રી પુરુષની હૃદયગ્રંથી છે.

૧૬. પરણવું એટલે પ્રણુતામાં પમણા પાડવાં.

૧૭. પચોહાં એ જ્ઞાતુભાવનું બાણું છે,

૧૮. હોહ નહિ પણ હૈયાં જોજો, સાધન નહિ પણ સાધના જોજો;

ભોજન નહિ પણ ભાવના જોજો, ફલ નહિ તો ફલની પાંખડી.

૧૯. સુદામાના તાંદુલ, વિદુરની બાણ; દાસની સેવા સ્વીકારી, યાશો રાણ.

૨૦. સંપત છે તેટલું દધશું, પછી હાથ જોડી ઉભા રહેશું.

૨૧. ગૃહિણી એ ગૃહનો સ્તંભ છે.

૨૨. વડીલોની અમી દ્રષ્ટિ એ જીવનની મીઠાશ છે.

૨૩. વડીલોની સેવા એ જીવંતીનું અમૃત છે.

૨૪. તણ મદની તવંગરતા, સરળતામાં રહી નિરપે, પતિપગ પૂજજે બહેની, શિયળ શણગારધારીને

૨૫. છપેા:—

આપણું કન્યા રત્ન, અન્ય વર વહુ બને છે,

વહુ આપણી અહીં, પુત્રી તે પીયર, ગણે છે.

પુત્રી વહુ પર પ્રેમ, સાસરે સરખો રહેશે;

ગૃહસંસારે સુખ, સાસુ માતા સમ લેશે.

ગૃહિણી ગૃહનું નૂર છે, ગૃહાંમડી ગણુશે નહિ,

ફર્લલ દીલ હુલાય છે, દુઃખ કલેશ કરશે નહિ.

૨૬. મહાત્મા ગાંધીજીના ફાટા નીચે:— (મહા પુરોના ફાટા પણ ચાલુ જમાનામાં આવશ્યક છે)

જો ત્રીસ ફાટી હિંદીઓ યદ્દ એક તે ઇચ્છા કરે;

સ્વરાજ્ય એ તો કાંઈ નથી, પણ સ્વર્ગતેય મૂળવસો.

૨૭. અલી બીરાદરોના ફાટા નીચે:—

હિંદુ મુસલમાન એક સરખા, એજ સાચી ટેક છે;

અક્ષાહ કહો ઇશ્વર કહો, એ અર્થ બેતો એક છે.

પ્રિય બધુઓ! લગ્ન મંડપ આવા મુશ્કેલોથી શણગારવો જોઈએ, નહિ કે જેવા તેવા

ફાટા આડખરી અર્થો વિગેરેથી મુશ્કેલો સુંદર અક્ષરે લખાવી યોગ્ય સ્થળે આકર્ષક રીતે

જોડવી દેવા, આકાંક્ષા વધતા મુશ્કેલો એક મોટા પૃથ્થમાં લખવા. આ દુકાં ખરચે માંડવો દીપ્તિ

નીકળવા સાથે જનનૈયા તેમજ દરેક વાંચકને જ્ઞાન મળશે, રહસ્ય સમજશે (આને ધણાખરા અચાત્ક

હોય છે.) તે સુખી થશે. એથી અધિક શું ?

મંગળદાસ બીરડીંગ નં. પ્રીન્સેસ રડીટ.

ચોથે માળે રૂમ નં. બીરડી

મુંબઈ નં. ૧

લી. સેવક,

જયંતીલાલ છળીવદાસ સંઘવી

ચોરેખીવાળા.

બ્રાતૃભાવની ખીલવાણી

(લેખિકા:—બહેન પુષ્પા.)

બ્રાતૃભાવ એટલે ઐક્યતા અર્થવા વ્યવસ્થાની ભાવનાનો નારો. બ્રાતૃભાવને જો વ્યવહાર જનારમાં આવે તો ખરેખર સંસારમાં સ્વર્ગજન ઉતરે પણ સ્વર્ગમાં જઈ શકાય. ભાગવવાની જે ભાવના રહે છે તે રહેજ નહિ.

જો એક સ્ત્રી બ્રાતૃભાવને વ્યવહાર બનાવવા ઇચ્છે તે પહેલાં તેણે વિચાર કરવો જોઈએ કે મારે બ્રાતૃભાવ ક્યાં ક્યાં રાખવો જોઈએ ? ક્યાં ક્યાં હું બ્રાતૃભાવથી વર્તું છું ? અને કઈ જગ્યાએ હું બ્રાતૃભાવના સિદ્ધાંતને બૂલું છું ? લખનાર પોતે પણ સ્ત્રી છે. અને બ્રાતૃભાવને વ્યવહાર બનાવવા ઇચ્છે છે, એટલે અહીં જે સ્ત્રીઓને સૂચના આપવામાં આવે છે તે એને પોતાને પણ લાગુ પડે છે. કેટલીક સ્ત્રીઓ જગ્યાએ છે કે જ્યાં આપણે બ્રાતૃભાવ તદ્દન જણી ગયા છીએ. અને તેથી દરેક દરેક કુટુંબમાં કંઈક વધ્યા છે.

હવે કઈ જગ્યાએ બ્રાતૃભાવથી વર્તાય છે અને કઈ જગ્યાએ બ્રાતૃભાવને તદ્દન જણી જવામાં આવે છે તે જોઈશું, તો માલમ પડશે કે માત્ર પિતા અને સુત્ર-પુત્રી, બે બહેનો, ભાઈ અને બેન એ સંબંધીઓમાં અરસ પરસ બ્રાતૃભાવના દ્રષ્ટિથી જોવામાં આવે છે. જો કે કેટલીક વાર કુર્મીનો નિમમ પ્રમાણે એકી ઉમરું, પણ અને છે ખરું, પણ સાધારણ દ્રષ્ટિથી કહી શકાય કે એકલા સંબંધીઓ અરસ પરસ ઐક્યની ભાવનાથી રહે છે. હવે કઈ જગ્યાએ બ્રાતૃભાવને જણી જવામાં આવે છે તે જોઈશું તો માલમ પડશે કે સાસુ અને વહુ, નણંદ અને ભોળાઈ, દેરાણી અને જદાણી એઓ અરસ પરસ તદ્દન જ બ્રાતૃભાવને જણી જાય છે. અરે ! એને વારતે હું નજીવે દાખલો આપું છું. એક નણંદ અને ભોળાઈ સાથે રહેતાં હતાં. નણંદ કપડાં ધુએ ત્યારે ભોળાઈનાં કપડાં જોઈએ તોવાં સાફ નુકસાન અને ભોળાઈ પણ તેમજ કરે. અરસ પરસ આ વાત એક બીજાં સમજીને મરું પણ કંઈ જોયે નહિ. અરે ! કેટલી બધી અજ્ઞાનતા ! જો આમાંથી એક જણ પણ બ્રાતૃભાવની દ્રષ્ટિથી જીવન ગુજારનાર હોય તો બનેને કેટલો બધો ફાયદો થાય સુધારાં છું કે દરેક માણસ પોતેજ પોતાનું જીવન બ્રાતૃભાવની દ્રષ્ટિથી ગુજારે તો તેના સંબંધમાં અજ્ઞતા દરેક જણના જીવનને ફાયદો થાય અને બ્રાતૃભાવ એ શું છે એ વગર કોઈજ સમજે અમુક સિદ્ધાંત પર બાપણ આપવાથી અથવા લેખ લખવાથી જે ફાયદો થાય છે, તેના કરતાં વિશેષ ફાયદો જીવન જીવી બતાવવાથી થાય છે એ આપણ સર્વે જાણીએ છીએ, જો કે તે માણસને પહેલાં ભોગ આપવો પડે પ્રણામ કરવું આગળ જતાં તે સંસારમાં સ્વર્ગનો અનુભવ કરી શકે. જો વહુ સાસુ પ્રત્યે માતા સમાન વર્તે, સાસુ વહુ પ્રત્યે દાકરી સમાન વર્તે, નણંદ ભોળાઈ એક બીજા સાથે પોતાની બેન સમાન વર્તે, તો ખરેખર આપણા જીવનના સર્વ કલહો દૂર થઈ જાય અને આપણે સર્વે સુલેહ શાંતિમાં રહી શકીએ.

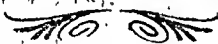
બ્રાતૃભાવને વ્યવહાર બનાવવા એટલે આપણા જીવનની નાની નાની પ્રાથમિકતામાં આપણી પોતાના ઘરમાં ઐક્યથી વર્તવું જોઈ છે. આગળ જતાં કુટુંબમાં, ગામમાં, દેશમાં. બ્રાતૃભાવ જણવી આખરે “વસુધૈવ કુટુંબક” એ પ્રમાણે જીવન થાય જો પહેલેથીજ માણસ આખી પૃથ્વી એક કુટુંબ છે, એમ માનવા જાય તો તેથી પોતાના જીવનને ફાયદો ન થતાં તેના વિદ્વસનને વિકસાન થાય છે. તોયેથી ઉચે ચહેવા પ્રયત્ન કરી શકાય. ઉચે ચહેવાની લાખકાત વગર ઉચે જઈ શકાય નહિ.

બ્રાતૃભાવ કેળવવામાં ક્યા ક્યા દુર્થોએ આડે આવે છે તે હવે આપણે જોઈએ. મોટાપની આવના, સ્વાર્થ, અહંભાવના, વ્યુદ્ધાષ્ટની ભાવના, નિષ્ઠુરતા (પ્રેમ વગરનું જીવન) એ દુર્થોએ માણસને બ્રાતૃભાવ ખીસવવામાં આડે આવે છે; માટે ધીમે ધીમે આ દુર્થોએ કાઢી એની સામેના સદૃશ્યો કેળવવા પ્રયત્ન કરવો એટલે બ્રાતૃભાવ ખીસવવાનું સહેલું પડશે.

પુરૂષ વર્ષે પણ પોતે જે સ્થાનમાં મુકાયા હોય તે સ્થાનમાં બ્રાતૃભાવ કેળવી શકે. જો વેપાર કરતાં હોય તો દુકાન પર આવતા ખરીદનાર પ્રત્યે બ્રાતૃભાવની દ્રષ્ટિથી જુએ તો કદાપિ તેને છેતરી શકે નહિ, જો નોકરી કરતા હોય કે હોદ્દાદાર હોય અને પોતાના હાથ તળે મુકાયલાં માણસો પ્રત્યે બ્રાતૃભાવથી જુએ તો તેઓને દુઝ્મી કરી શકે નહિ.

દરેક મનુષ્ય પોતે જ્યાં છે ત્યાંજ બ્રાતૃભાવ રાખે તો એણે ઘણું કયું કહેવાય. કારણ કે સદાનુ પુરુષોનો સિદ્ધાંત છે કે “જ્યાં છો ત્યાંથી આગળ ચાલો.” જે મનુષ્ય યોગ્ય માણસોમાં બ્રાતૃભાવ રાખી શકશે, તેને ઘણું મનુષ્યો સાથે બ્રાતૃભાવ રાખતાં અવર પડશે નહિ અને કુદરતી નિયમ પ્રમાણે તેને કુદરત તેના યોગ્ય સ્થાનમાં વિશેષ બ્રાતૃભાવ કેળવી શકે એવા સ્થાનમાં મુકેજ નરો. કુદરત દરેક પ્રાણીના વિકાસનું કાર્ય કરીજ રહી છે, ફક્ત આપણે એના નિયમોને અડકુળ વર્તવું, જોઈએ વિકાસકેમની યોજના પ્રમાણે મનુષ્ય આખરે વિકાસ પામતો પામતો “વસુધૈવ કુટુંબક” એ સ્થિતિ પર આવે છે, અને આખા જગતને કુટુંબ તુલ્ય માને છે, તેનું પ્રદર્શન આપણી આગળ મોજુદ છે. ભગવતી બેસન્ટ આખા જગતને કુટુંબ તુલ્ય માની જગતની સેવા કરી રહ્યાં છે.

આપણે આપણી શક્તિ અને સ્થિતિના પ્રમાણમાં આપણા સંબંધમાં આવનારા જીવો પ્રત્યે બ્રાતૃભાવ-મૈત્રીભાવ ખીસવવાં પ્રયત્ન કરવો તેનું આ લેખનો સાર છે.

શ્રીઓના દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વારના પૃષ્ઠ ૧૪૨થી.)

લેખક:-સદ્ગત વી. ટી. કોઠારી, બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ.

ગ્રીસની સભાએ બ્રહ્મચારીની સલાહથી ધર્મશુરોએ શ્રીઓ સાથે વ્યવહાર નહિ રાખવો એવો કાયદો પાસ કરતાં અટકાવ્યો હતો. પરંતુ ચોથા સૈકામાં એ ધોરણ અડ પડ્યું ધર્મશુરોએનો વિવાદ તે અન્ધારપ ગણવા લાગ્યો. આમ છતાં પણ ખુલ્લા દીવથી આવા વિવાદો અનેકવાર ઉજવવામાં આવતા હતા, ધાર્મિક અધિકારીઓએ આ વિષય સંબંધી મિત્ત મિત્ત પ્રકારની જે વચણ બતાવી હતી તે નૈતિક હિતિહાસનો એક વિચિત્ર કાંડ દર્શાવે છે. અને બ્રહ્મચર્યની અનિવૃત્તાનું એક નાદર દિત્ત રજુ કરે છે. અહીંયાં તો આર સૈકા દરમિયાન ધર્મશુરોના ઉદ્દેશોમાંથી તેમજ તેઓની સભાના વિવેચનોમાં પુરાવાનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. એક લોકમાન્ય વહેમ પ્રગ્નમાં

હસ્તી: મોગવે છે. અને તે એ છે કે ધાર્મિક વિશ્વ આપણા મુદ્ધારણા પહેલાં અનીતિ અને દુરાચારની પરિસીમા હતી. પરંતુ આ વહેમ એવા લેખકોથી ઉત્પન્ન થયેલા છે કે જેઓને અન્યકાળના દેવળના દુષ્ટાચાર અને દુષ્ટચર્યાનું જ્ઞાન નથી. આ અજ્ઞાનથી તેઓ કહે છે કે મનુષ્યનું મન શ્રદ્ધાક્રિત હતું ત્યારે, અનીતિનો ઉપદેવ બહુ જ ઓછો હતો. વાસ્તવિક રીતે ધાર્મિક લેખકોના ઉદ્દેશોથી જણાઈ આવે છે કે આદ્ય સૈકામાં તેમજ ત્યાર પછી પણ સૈકામાં ધાર્મિક મંડલના સાધુઓમાં વિષય લંપટતાનું પ્રમાણ બહુ નહોતું. પરંતુ આ પછી જાણવા જેમ બીના છે. દેવળના અધિષ્ઠાત્રીઓ પોષ્ઠ, દશમાં સૈકામાં, પ્રત્યેક દુષ્ટ બ્રહ્મ અને પાપિષ્ઠ હતા, પાદરીના જગ્યાએ લાયક લઈને દેવાતી હતી. જંગલી રાખઓ જાણપણમાં પાણી, અને નિશ્ચયના નિયમથી તદ્દન અજાત હોવાથી, દેવળથી મુખ્ય જગ્યાઓના અધિકારીઓ જનતા અને અતિશય દુરાચાર હસ્તીમાં આવ્યા.

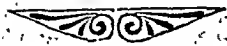
દશમાં સૈકાનો એક દટલીનો ધર્મોપદેશ એમ જોઈએ તેનો કે દુરાચારી પાદરીઓ જે પર કાયદાઓ ચલાવી અપરાધી બનાવવામાં આવે તો સમગ્ર ખ્રિસ્તિ દેવળમાં, જે છોકરાઓ સિવાય કોઈપણ મુક્ત રહે નહિ. અને આ સમયારી છોકરાઓમાંથી પણ ઘણી પુત્રો જારજો ને બાદ કરવા બેઠાએ ખરેખર આ ધર્મોપદેશના વચનો સંસેપમાં દશમાં સૈકાની નીતિનું તાદશ ચિત્ર રજુ કરે છે. આ સંકટ એવી સ્થિતિએ પહેચ્યું હતું કે, પાદરીઓમાં તેઓના પુરોહિતની વૃત્તિ વશપરંપરા બનાવી દીધી હતી.

પાદરીઓના વિવાહ એક સાધારણ બનાવ જેવા ધર્મ પડ્યા હતા અને તે લેશમાત્ર પણ ગુન્હો મૂચવતા નહોતા. અને અધીવારમાં સૈકામાં અદ્યુત્ત બનાવો પ્રકટ કરવાને ૧૫૦૨૩૫ પણ મરી ગયા હતા. પણ આનો અપરાધ હતો આદિકાળથી અનેક ધાર્મિક મંડલોની પરંપરાએ તેમજ, નામાંકિત ધર્મોપદેશો જેવા એ અને તેઓના ઉત્તરાધિકારી પોપોએ પાદરીઓના વિવાહને તેમજ રખત રાખણની સંસ્થાને મરોટો અપરાધ ગણી સખ્ત બંધમાં વખોડી કાઢ્યા હતા. પરંતુ પાદરીનું તે વખતનું જીવન પાપક્રમથી બંદરૂપ હતું.

ત્રત ભંગ કરી, અનીતિનો ઉત્તરનો પરિવર્તિ પ્રાપ્તિ કર્યા પછી પાદરીઓ સાંસારિક પુરવઠો પણ અધિક અવનન થયા હોય તે માનવું કુતુહલ ઉત્પન્ન કરે તેમ નથી.

એવું પણ જોવામાં આવ્યું છે કે પાદરીઓ વિવાહ કરતા ત્યારે જ જાણવા કે તે બીન કાયદા સર છે અને નેથી પરિણીત સ્ત્રી તરફ વર્ષદારી રાખવાનું ધ્યાનમાં લેતા નહિ અને બીજા અને ત્રીજા એવી રીતે અનુરાગની ચંચળતાથી લાગણી રાખીને યદ્ય દત્તી મધ્ય કાલીન લેખકોના આને લીધે પણ સખ્તમાં સખ્ત કાયદાએ પ્રાપ્ત કરવામાં આવના જેમાં પાદરીઓ તેઓની જનની અને બીજી સાથે પણ વસવાન ન કરવાના પણ અનેક પાદરીઓ પણ છે.

(અપૂર્ણ)

$$A_0 = \{x \in \mathbb{R}^n : x_1 = 0, \dots, x_n = 0\}$$

1871

૧૩. સેનાપતિ, પ્રવચીશી, આ પુસ્તક અમને મુજબથી રા. શ્રી. શ્રી. શ્રી. જી. ભગસિંહ બાલિકના નરક્ષી માથું છે તે પણ લખ્યોયો છે. જે દર્શાય ને, આખરે પુસ્તક છે ગયાઓનો અર્થ સાધે છે પણ સારી દગમાં લખેયું છે. મુદ્દા રા. ૬-૧-૨૦ છે.

૫ નેમચંદ બાણાજી બોજામી માટે.

૧૫ રામચંદ પ્રેમાજી

૨૫ ધનરાજે. જી. ખંડેમાર વર્ષમાંની ખુશાલીમાં.

૩૫ બહેન સરસ્વતી ગણામાંની શીના. હ. કેશવલાલ હગનલાલ.

૪૫ શેઠ નરેશભાઈ નેદામાંની નેમચંદની વર્ષમાંની ખુશાલીમાં.

૫૫ શેઠ નરેશભાઈ નેદા.

૬૦ મુની મહારાજશ્રી કેશવચંદ્રાજી મેશીના સદેહપદેશથી વસસાડના સંધ તરફથી.

૭૫ વિક્રમે. સંધ તરફથી હ. સુમેરમંતે સેરાણી.

૮૦ નવચંદ પાનાચંદ

૯૦ રા. રા. મગનલાલ પંચોતમ બદામીના પુત્ર ફકીરચંદને ત્યાં પુત્ર નન્મની ખુશાલી

એક બહેન જીન વનિતા વિશ્રામની વિધાયીના લગ્ન પ્રસંગની ખુશાલીમાં

સાચરા તરફથી.

૧૦૦ ગજરામજીન નાનગદની ત્રણ માસની શીના. હ. ઝવેરચંદ કૃષ્ણાજી.

૧૦૫ મણીલાલ ખુશાલીએ મયા વર્ષની પચુપણની દીપના.

ગૃહકાર્યોથી કાચદા.

લેખક: નવતીલાલ હળીલદાસ સંઘવી, નવજીવન-મારણી.

એક સમય એવા હતા કે સ્ત્રીમાં જણ્યું જણવા, પાણી ભરવા, લુગડા ધોવા વિગેરે ગૃહકાર્યો ફરજમાં ગૈરરૂ જ્યારે આનંદ માનવો, આજે જો જણવું પડે, પાણી ભરવું પડે, લુગડા ધોવા પડે. તો (કહેવાળી) થીમતાંબને, આનંદનીને અંતે મ્હેટાઈને ઝાંખ લાગે. 'કુદરેત' તારી-અલિહારી છે. જણવાથી શરીરમાં શુનિ આવે છે, દરેક અંતરનો ફરવાથી ફરેત થાય છે. પળી લોટ સારો જણાય. સારું અનાજ જાદાઈ નેવંની ખાસતી પચુ ન રહે, ઘરમાં વિશેષ ખાણુસો, હોય તો કામ કરનારી રાખે છે છતાંયે કેટલીક બહેનો તો સર્વ કામ હાંસથી કરે છે.

પાણી ભરવું એ પણ કસરત છે. બેડા જરાગર મંજાથ, સાફ થાય અને પાણી સ્વચ્છ રહે. થોડા સાણુએ લુગડા સારા ધોવાય તેમજ લુગડાનું આયુષ્ય પણ વધે.

રસોઈ હાથેજ કરવી જોઈએ. કસરત હોવાત બનામો બગાડ થાય-તેથી, રસોઈ જાનેજ કરવી એ પ્રત્યેક સ્ત્રીની ફરજ છે.

આખું મહિનાઓની ગૃહિણી તરીકેની એ ફરજ છે. અવકાસે ભરતકામ થાય, પુસ્તકો વંચાય ને બીજું ગૃહકાર્ય પણ ચર્ચ થકે, ઉપરાક્ત કાર્યો નતે કરવાથી શ્રીમંતાઈ અથવા ખાનદાની કે મ્હેટાઈ ઘટતી નથી પરંતુ સમજાએ તો વધે છે. લાભ થાય, પૈસા જાય એ વિશેષમાં. શરીરને જોખની કસરત મળવાથી કેટલાક રોગો પેલું નથી થતા. રોગ દૂર ભાગે છે તે સ્પષ્ટ કરી શકવો નથી. બેડા બેડા પ્રમાણે થઈ જાય માટે કહેવું જોઈએ. (એનો આશય એ નથી આજે દિવસ ને રાત કામજ કર્યા કરવું અથવા થોડીવણી નિશ્ચિની પણ આવશ્યકતા છે). બહે શ્રીમંત બહેનો રપાને બેડે પાણી ભરે. પણ એ બધું જાને કરવું સ્ત્રીઓ થવું હિતકર છે. દેખાદેખી ચૂકી છાં સમજાવેકે જો જાનમાં આવે તો અવરજ લાભમાં છે. "બેડા ધરના પાણી ભરે"

‘સોમ. લાગ્યો’, વિગેરે, સજ્જા કોઈ કહે તો સાંભળવાને સહન કરવા ધનું કામ કરવામાં શું જોડું છે સારી સારું રહે, પૈસો બચે, કમરત થાય વિગેરે કોઈક કહેનારને સમજાવવા. શ્રીમંતજીને નથી કામ કરતી કે નથી સારા પુત્રકો વાંચતી? કુચકીમાં કે ન હિંમતવાળો વિગેરેમાં સમય વિતાડી સારીની તકરૂરી, બુદ્ધિની ખીલણ, પૈસાનો અર્થ, કાર્યની ચોક્કસપણું વિગેરે. કેટલાય કાયદા ગૂઝાવે છે, ઉપરાંત કાર્યો, મહિન વિચારોને પ્રવેશતાં રહે છે. એવું ન હોય તો ધીમે ધીમે એવ પાડવી. રવાઈ મયા બાદ કમુચ કીત નથી. ફક્ત ઉસાહને કાર્ય પ્રત્યે રમ્મ નોંધ્યો. આ સામે આંખ મિચામણું કરવા ન થયે.

બાળ લગ્ન.

આપણું દેશમાં બાળ લગ્નના દુષ્ટ રીતજાની શું શું ગેર કાયદાઓ થાય છે તે કોણની અજાણ્ય નથી. કોઈએ વાંચીને અથવા તો સાંભળીને જાણ્યા હશે. પણ જાણે અનુભવેલાં તો ઘણાંએ હશે. અને ઘણાં દુઃખો પણ સહન કર્યા હશે છતાં તે બંધુનીકંદી પ્રમાણે જ ચાલી પોતાની સંતતીને પણ એ દુષ્ટ રીતજામાં સંકળાયે છે. જ્યાં આવી રીતે વિચાર વગરનું કામ થાય તે દેશની અડતી શી રીતે થાય. પૂર્વકાળમાં આંખજો પાદ કરીશું તો તે સમયમાં બાળ લગ્નનો રિવાજ નહોતો. કારણકે સનિઓનાં ચરિત્રો વાંચવાથી જ સમજાય છે કે તે સમયવા લાયક યોગ્ય ઉમરની ચાલ સાંસુધી શિક્ષણ કળા કુશલ એક એક કાર્યમાં હુશીયારી મેળવી. સ્ત્રીઓને ચોસડ કળા સિખવ્યા બાદ તેના માતા પિતા સ્વર્ધવર રચના હતા, અને તેમાં કન્યાની પસંદગી થતી અને વરમાળા આરાંપની હતી. પુરોનો પણ કેળવણીના કુશલ વિદ્યા દ્વારા, બાંધાર વીગેરેમાં નિપુણ તથા તેમની તર કળામાં બહાદુર હુશિયાર અને વિદ્વાન હતા. અને તેના સ્ત્રી પુરોની ચોગસો પસંદગી કરી નેજ તેમના લગ્ન થતાં હતાં.

જેનો આપણી પૂર્વની મહાસતીઓ બાહી સુંદરી; સુવસ્ત્રા, સંદનમાળા, સીના, સુમદ્રા, સ્વાવિત્રી, દ્રાપદી, મુગાવતિ, દમયંતી આદી વિલાસનાં ક્રેશસ્થાનો બહાદુર હતી. સંકટ આવે તે હિંમતથી સહન કરીને તેમાંથી પસાર થવાના હોય. ફેરતી હતી. અને તેની હિંમત બહાદુરી વિલાસના, એવી અપ્રતિમ હતી કે અચોર જંગલોમાં સંકટ આવે તે સહન કરી લેતી હતી તથા પોતાના પરિને હિંમત આપતી ગુરુતર અકાલની હતી. તે વખતની ભારતની જાહેરશાંતિ અને ચડતી પાદ કરી ક્યાં તે વખતની તીર, રમણીઓ અને આજની આજતાં પણ કોઈ પાદ પડી જાય એવી સ્ત્રીઓ કેટલું જુદું પરિવર્તન અને તે પણ સામે લીધે? ફક્ત બાળલગ્નને લીધે જ.

પૂર્વનો સમય ગયો તે ગયો જ. આજે એમાંનું કંઈક દેખાતું નથી. ત્યારનું રામ, રાજ્ય માદ કરીએ છીએ. પણ ત્યારની પ્રાપ્તિ વિચારો કરતા નથી. જ્યાં સુધી તે પ્રાપ્ત એ ક્યા મારે પોતાનો અબ્યુદય મેળવે હોય તે આપણે જાણીએ નહિ. જાણીએ પણ તેને આજનાં ઉતારીએ નહિ ત્યાં સુધી હિંમતિની આશા તો નિવાજ છે.

બહેનો બાળ લગ્ન અને કન્યા વિકલ્પનો દુષ્ટ રિવાજ તરત જ બંધ કરવો જોઈએ. એક વિશાળ ટકા હોય તેના મુગમાં સડો લાગ્યો હોય તો તે ટકા ચોગ દિવસમાં સુકાઈ જાય પામશે. માનવ જીવન ટકાનો સડો તે બાળ લગ્ન છે અને કહેતાં બેઠ થાય છે કે પોતાના બાળકોને એ સપામાં તેના હિંમત ચિંતક ગણતા માન્યાં નાંખે છે.

સાચના ભારતવાસીઓ આજણ, બીજણ, આપણા દુનર કળામાં પછાત પ્રમાદી બલહિન વિવા કે જુદી તો મળેજ નહિ કુસુપે ધર્મ અદેખાધર્મીજ હવેન બલિત કરનારા પહે બાને જી ગયા છે. આ પ્રમાણે ફેરફાર થવાનું કારણ બાળલગ્નને માતૃપિતાનીજ ભૂલો છે કે પોતાની સંતતિને પુરી ફળવણી આપ્યા વગર દુનરો શિષ્યના વગર નાની ઉમરમાં લગ્ન કરી એકદમ પોતાનો લઢાનો લેવાનુંજ સમજેલા એવી અસાનતામાં દરબાર વરસની ઉમરમાં લગ્ન કરી નાંખે છે. જ્યારે ખરે શિક્ષણ લેવાનો સમય થાય બરાબર સમજવાની શક્તિ આવવાનો ટાઇમ થાય ત્યારે તો લગ્ન થઇ જાય હવે તમેજ કહો કે એવાં બેઠાંઓ તે શિક્ષણમાં હવે શામે કે પોતાના બાળકોમાં? ભવિષ્ય આજ પ્રમાણે તેઓ બગાડે છે. પણ તેના ખ્યાલ માતૃપિતાને ક્યાં છે? સ્વભાવ ન મળ્યા, કે કંઈ રોગ આવે અથવા વિચારોમાં સામ્યપણું ન આવે તો એ ગૃહસ્થાશ્રમ દુઃખમાંજ અતિત થાય છે. પુરુષો બીજી સ્ત્રી લાવે, પણ હજી સુધી સ્ત્રીનું હવન બગાડે છે. બોલી જુદી હોય છે, અને અસાનતામાં ઉધા રહેતા લાઇ અંધ:પંતનેનો માર્ગ સ્વીકારે છે. બાળલગ્ન અને કળેશોના દુષ્ટ વિવાલોથીજ ભારતની પ્રજાની આટલી દુર્દશા થયેલી છે.

બાળ લગ્નના દિશાપતીઓ કહે છે કે દશ વર્ષે મરેત ગૌરી એ વયન અનુસારે. જ્યારના લગ્ન તો જલદીજ કરી નાંખવા બેઠાએ, પણ તેમનું આ માનવામાં ભૂલજ થાય છે. દેશની પૂર્વકક્ષા પછીની વસ્તુ સ્થિતિમાં એ વયન લખાયું હતું પણ તે એક ક્યન રખા છે. તેમાં સલાય નથી.

બાળલગ્નની બાળતામાં ખરે ખરો શોષ માતૃપિતાનેજ છે. પોતાની સંતતિને ઉમર લાવક થવા બાદ લગ્ન કર્યા હોય તો તેની હજી સુખમર્ષ થાય છે. કર્મવશાત કોઇ દુઃખ આવે તો તેમાંથી મુક્ત થવાને માર્ગ મેળવે છે. તથા રાજકવિ કલોપીના વચને પ્રમાણે સદન કરવું એજ છે એક લઢાણું એ વયન અનુસાર દુઃખને સદન પણ કરી શકે છે.

તમારી સંતતિને બીજા શોભાના અલકારો ન આપશો પણ સદગુણોના અલકારો જરૂર તેને આપજો અને તે એનામાં દહ કરી તેના શ્રેષ્ઠ સાથે તેનાથીજ જાતિનો, સંપાતનો તેમ દેશનો ઉચ્ચ થઇ શકશે.

માતૃપિતા પોતાની સંતતિને જેવા સંસ્કારો નાંખે છે તેવી તે થાય છે. પુરુષોના ઉમર તે જવાબદારી બહુ નથી પણ આપણી જવાબદારી કંઈ બોલી નથી. પ્રત બળવાન, દિમ્બતવાન બંદાદુર બનાવવાની જોખમદારી માતા ઉપરજ છે. કારણકે બાળક માતાના સ્વવાસમાંજ વિશેષ રહે છે. માટે તમારા પરજ જાની જોખમદારી છે તેથી સ્ત્રીને ફળવણી આપવાની ખાતર જરૂર છે.

હવે બાળલગ્ન અટકાવીએ તો લગ્નની ઉમરનો વિચાર કરવાનો રહેયો. આપણામાં કહેવત છે કે સોને સાન અને વીશે વાન એ વચન અનુસાર જોઈમાં જોઈ પુત્રોને સોજ વર, પુત્રો આજ અને પુત્રને વીજ વર્ષ પુરો થાય બાદ લગ્ન કર્યાં બેઠાએ. અને ત્યાંસુધી બરાબર ફળવણી આપવી બેઠાએ. જેનાથી આપણી સંપ્રજા રીને પ્રમંથિ થશે.

સંપાદિકા.

શ્રી રત્ન,

શ્રીઓના ધણુજ રોગનો નાશ કરનાર.

શ્રીઓના તમામ દરદોનો શ્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને ખાગલમથી થએલ વ્યાધિને દૂર કરે છે વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને મટે સમજાણ છે. બથુની. બદહુજમી, કમતાકાત, કબજિયાત, સંગ્રહણી, પેટનું આક્રમ્બ, છતીનો બળતો દાહ, ખારા, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (અંખોઈનું ખસવું) થોડો ખોરાક ખાવાથી પચી ભીડી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, ખરડાની ફાટ મસ્તક મુળ વગેરે દરદે. માટે શ્રી રત્ન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩થી ૧ કીં રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરજ નથી

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

શ્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે શ્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરમુચ્છાથી આ દવાથી ઘણી શ્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રા (બચાવાળીઓ) કરી છે !. ૩થી ૧ની કીં રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩૫થી ચાર માસ ચાલે છે અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩થી સાથે રાખવામાં આવે છે

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ શ્રીઓને લયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા જ્વરમાં હોય તો પેણુ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે ૩થી ૧ની કીં રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેતપ્રદર.

આ દરદ શ્રીઓને બહુજ ખતાળ છે અને તે વધારે વંખત રહેવાંથી ઘણી નબળાઈ આવી મરજીને શરણુ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩થી ૧ની કીં રૂ. ૨-૮-૦

ખાળગોળી.

ખાળકાને આ ગોળીથી ઘણુંજ આનંદ રહે છે અને રૂદ્ધ પ્રદ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩થી ૧ની કીં રૂ. ૧-૦-૦

મદ્દત !!! થાતુ વિકાર-અસત્ય વિકાર. મદ્દત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને શ્રી તેમજ ખાળકના દરદની તમામ દવાઓનો સંકર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કચાડી લખી મદ્દત મંગાવી લેશે

વેદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી આ ધોળકા, છ અમદાવાદ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ ગોપીપુરા-સુરત.

દ્રુટીઓ.

- ૧ શેઠ દેવકરજી મૂળજી મુંબઈ
- ૨ શેઠ કંકીરજી નગીનજી કપૂરજી અવેરી સુરત
- ૩ શેઠ ગુલાબજી દેવજી મુંબઈ
- ૪ શેઠ કલીજી વિરજી સુરત
- ૫ ગં. સ્વ. રૂકિમણી બહેન હિરાજી મોતીજી અવેરી સુરત
- ૬ ગં. સ્વ. હીરાકુંવર બહેન પાનાજી તારાજીની વિધવા, મુંબઈ

વ્યવસ્થાપક મંડળ.

- ગં. સ્વ. હીરાકરબહેન શેઠ પાનાજી તારાજીની વિધવા.
 ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ નગીનજી કપૂરજીની વિધવા.
 ગં. સ્વ. સરસ્વતીબહેન શેઠ ઉત્તમજી મૂળજીની વિધવા.
 ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ હીરાજી મોતીજીની વિધવા.

મુંબઈમાં કાર્યક્રમ કરનાર બહેનોની કમિટી.

- ગં. સ્વ. બાઈ મંગળાબાઈ મોતીલાલ
 સા. પુતળીબાઈ શેઠ દેવકરજી મૂળજી.
 સા. જસકોરબાઈ ગુલાબજી દેવજી, અવેરી.
 સા. ચંદનબાઈ મોતીજી ગીરધરલાલ સોલીરીટર.
 સા. કુંવરબાઈ દેવજી કલ્યાણજી સાન્તાકુમ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામના વ્યવસ્થાપિકા ગયા બાદપદ માસમાં મુંબઈની મુલાકાતે ગયા હતાં. અને ત્યાં ફંડનું પ્રચાર કાર્ય કરતાં જણાવું કે મુંબઈ જવા બહેનોનાં સ્વપ્નામાં બાઈબહેને તો આ જૈન વનિતા વિશ્રામ સંસ્થા છે એવીજ ખબર નથી જો તેમનાં ધ્યાન ઉપર આશ્રમની પ્રગતિઓ આવે. તો તેમના તરફથી આશ્રમને સારું ઉત્તેજન મળી શકે તેવી ઉપર દર્શાવેલ બહેનોને મુંબઈમાં આશ્રમના કાર્યોને પ્રચાર કરવા અર્થે સંવત ૧૯૮૦ના વર્ષથી નિમવામાં આવ્યાં છે. હવેથી મુંબઈમાં આશ્રમ સંજોગી ફંડ તેમ પ્રચારનું કાર્ય તેમના ઉત્સાહભર્યા પ્રયાસથી સારું થઈ શકશે. શ્રીમંત બાઈબહેને બહેનોને જણાવવામાં આવે છે કે આ કમીટીમાંથી મને તે બહેનને મળી મદદ માટે નિર્ણય કરી પોતાનો ઉદાર દાય આ સંસ્થા માટે લંબાવવો જોઈએ.

વ્યવસ્થાપક મંડિલા બૃષભુ

જૈન વનિતા વિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

પુસ્તક
૪ થું.
અંક
૮ મો.
પાપ
સંવત
૩૯૮૦.

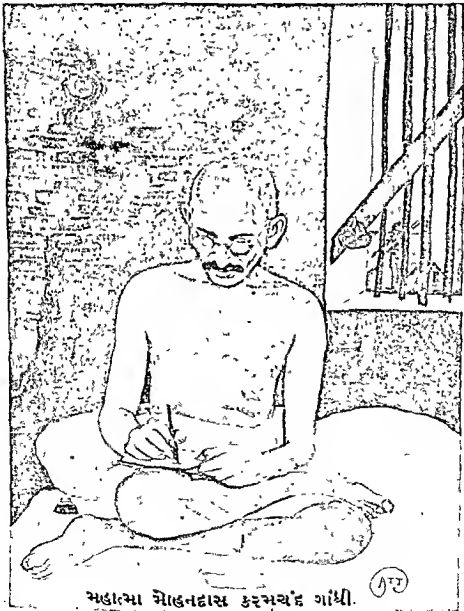
॥ શ્રી ગૌતનાયનમઃ ॥

મુરત જૈન વનિતાવિશ્રામને અંગે પ્રકટ થતું માસિક

મહિલા ભૂષણ

સદ્ગુણનાંતિવિધાયકલેષે રુચિરં પ્રકાશ્યતે ધર્મ્યમ
મહિલાભૂષણમેતરસર્વસ્વીહિતકૃતે સતતમ ॥

વાપિક
સનાજમ
૩૧, ૨,
પોસ્ટલ
સાથે
અમારું
શીર્ષક

મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.

૧૨૭

विषयानुक्रमिका:

નંબર.	વિષય	લેખક.	પૃષ્ઠ.
૧	માતાઓની દુરુજ	સંપાદિકા.	૧૬૯
૨	યશોદા.	અંબાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા.	૧૭૦
૩	પ્રતિજ્ઞા-ગીત.	મલિંગ.	૧૭૪
૪	બાળકેન્દ્ર.	સૌ. પાર્વતીબહેન.	૧૭૫
૫	સ્ત્રી આદર્શચત્રન.	કમળબહેન દેવચંદ.	૧૭૭
૬	કર્તવ્ય.	તનમનગારી.	૧૭૮
૭	સ્ત્રીવર્ગ અને બ્રાત્રમાત્ર.	વસંતનંદન	૧૮૦
૮	ગુજરાત કક્ષાપ્રદર્શન, અમદાવાદ.	શ્રીયુત્ત ન્હાનાલાલ દલપતરામ કવિ.	૧૮૨
૯	પ્રાસંગિક નોંધ.	સંપાદિકા.	૧૮૦
૧૦	સ્ત્રીઓનો દુરુજ.	રૂ. વી. ટી. કોહારી.	૧૮૧

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંબંધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉઘાડી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું આરવવાળું તથા આત્મ-શ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યાવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-મુરત.

[illegible]

આ પત્ર મુસ્ત-ચૌરાના પૂત્ર ઉપર ટાંકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ
લક્ષ્મણરાવ નીકરે જામ્યું અને જ્યેન રૂકિમણી હીરાચંદ મોતીચંદની વીધવાએ

ગાંધીપરા મસ્તમાંથી પ્રગટ કર્યું.

[illegible]

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તાક ૪૫

ષોષ સંવત ૧૯૮૦.

અંક ૮ એ

માતાઓની કૃત્ય.

(કૃષ્ણ કરે તે ઠીક કરે છે, શોચ કરે શીદને શાણી-એ રાગ.)

ભારત ભગિનીઓ ભાવ ધરીને,
બાળાને શિક્ષણ દેને.

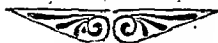
૧

બાળા તમારી ભારત ભાગ્યેદય, ભવિષ્યમાં કરનારી છે;
માતાપદને ધારણ કરીને, દેશને દીપાવનારી છે—ભારત. ૨

જ્ઞેષ્ઠમદારી તમ શીર ભારી, સંતંતિ કેળવવાની છે;
કૃત્ય તમારી ઉરમાં ધારી, બાળાને શિક્ષણ દેને—ભારત. ૩

સહવિધાને ગૃહ વ્યવહારી, ધાર્મિક નૈતિક ઉદ્યોગી;
શિક્ષણ આપી સંદુષ્ટો સ્થાપી, ગૃહિણીપદ સાર્થક કરને—ભારત. ૪

દયાક્ષમાને સંહનશીલતા, સંપ શિયળ વિવેક રાખી;
સેવા ભાવ દૃઢ્યમાં ધારી, ઉત્તમ ગૃહિણી કરને—ભારત. ૫

યશોદા.

લખનાર—અખાશંકર નાગરદાસ પંડ્યા. મુ. માણસા.

(૧) 'માઆપની મુંઝવણ'

કહેવાય છે કે-ઊસો કુંવારો રહે, પણ ઊઘી કુંવારી બણી છે? એ મુશ્કેલી હવે યશોદાનાં લગ્ન માટે તેનાં માઆપ બહુ ચિંતાતુર રહેતાં હતાં સખ્ય કે શાંતિમાં તેમના જેવડી મોટી કન્યા કરનાર કોઈ નહોતાં. લોકો પ્રસંગોપાત યશોદાને હજી લગી કુંવારી રાખ્યા બાબતની ટીકા કરવામાં ચૂકતા નહિ. યશોદાના પિતા તો સુધારાના દિમાયતી હોવાથી આવી ટીકાઓથી ડરી જતા નહિ, પરંતુ તેની માતા આલ્કાલ-બહુ ઉદાસ-રહેતી. ગમે ત્યાં પણ છોડીને ચાર-ફેરા ફેરવી દેવાયતો સારું એમ તેની તીવ્ર ઇચ્છા હતી. બ્યારે પિતાના મનમાં હતું કે દીકરીને માટે સ્વયંદેવ, શુદ્ધિયલ અને-વિદ્વાન મુરતીઓ મળે તો સારું અને એવો મુરતીઓ શોધવા જતાં બે પાંચ માસ વધારે મોડું થાય તો એની દરકાર તેને નહોતી. પણ શાંતિમાં કોઈ એવો વર નહોતો બે ચાર ઠેકાણે દ્રવ્ય ધણું હતું. પણ મુરતીયામાં ચારિત્ર્ય નહોતું. યશોદાની માતા તો દ્રવ્યવાન જમાઈ મળે એમાં સંતુષ્ટ હતી, ચારિત્ર્યનો તેને વિચાર સરખો નહોતો થયો. આમ જમાઈની પસંદગીમાં બંનેના દષ્ટિબિન્દુમાં ફેર હોવાથી આટલી મુશ્કેલી વીતી જવા છતાં કોઈ મુરતીયાને પસંદગી મળી નહોતી. અર્થાત યશોદાને પંદર વર્ષ થવા છતાં તેનું વેવીશાળ પણ હજી સુધી ચક્ર શક્યું નહોતું. દિવસે દિવસે યશોદાનું શરીરરૂપી ફૂલ ખીલતું જતું હતું. તેનાં માઆપ આ ઉધરતી સ્ત્રીધર્મમાં આવતી જતી દીકરીને યોગ્ય રથને પરણાવી દેવા માટે ચિંતાતુર હતાં.

() 'સ્ટી' જનનો વિલય.

પત્ની—આપણા ગોપાલ શેઠનું ઘર કેવું ?

પતિ—ધણું સારું; પણ તેનો હાકરો પૂરી પાંચ ચોપડી ભણ્યોએ નથી...અને વળી બહુ સારી સોબત પણ તેને નથી.....

પત્ની—એમ બધા તમે દોષજ નોવા બેસો તો કાંઈજ પારજ ન આવે. બીજા કોઈના કરતાં શું ખોટો રે ? બહુ ભણ્યો નથી તો શું કામ છે ? તમેજ કહેને તમે ધણું ભણ્યા છો પણ પગાર તો આખો પાંતરીસ મળે હેના ? અને, એટલા તો સહેજે હાથ ખરચના.....

પતિ—તું તો કશુંજ સમજતીજ નથી. ભણતરને અને પગારને કશોજ સંબંધ નહીં.

પત્ની—અમે શેનાં સમજીએ ? બે પાંચનું ઘરેણું ઊંઘમાં કરાવીતિય નથી નાંખી શક્યા; અને આ દીકરી ત્યાં જાશે તો સુંડલી ઘરેણું પેરશે ને સુખે રાટસો ખારો.

પતિ—એતો જાણે દીક વાત; પણ મેં તેને ભણાવી ગણાવી છે, તેના હવે એવા અચ્છક મુરતીયા જોડે પરણા.....

પત્ની—સારું સારું અંબુજડ શેણું છે? રૂપાણું બોલે છે. ચાંચે છે. બે પૈસાં વાંપરે એવો છે. ‘પછી’ બીજું શું જોઈએ?

પતિ—અંબુજ અને હલકા સોજતીઓની સાથે બેસનારો છે.

પત્ની—સોજતી ક્યાં બધાય દિવસ બેસી રહે તેવા છે? અને હલકા સોજતી છે, તેણે કાંઈ ઘરમાંથી પૈસા વેફરી દે છે?

પતિ—ના! ના! એમ નહિ, પણ નંદારી સોજતમાં પડી જાય તે અતે નંદારું થાય.

પત્ની—રાખો! રાખો? આપણા ગોરધન શેકતો દીકરો રૂકી સોજતમાં હોય તારે કેમ ખંડી મેયો?

પતિ—એનો કાંઈ સંસ્કાર.....

પત્ની—તો આમાં પણ સંસ્કાર હોય તો સારોજ નીવડેને.

પતિ—દીક હવે વિચારીશું.

પત્ની—‘વિચારીશું’ વિચારીશું કરીને બે વરસ કાઢી નાંખ્યાં. આ એ કાઢે સવારે પાછો વરી જશે. એવા મોગનાં છોકરાં વરી જતાં શી વાર? (સમજાવતે) તમારે કંઈ નથી પણ નાંતગતનાં લોક મને ટુપી ખાય છે. બહાર લોકમાં મારાથી: તો મોંએ દેખાડાવું નથી. જે હોય તે એવડી મોટી દીકરી અરરૂ બાપ કુંવારી છે કહી મને તો રાશમથી ભોંય ભેગી કરી દે છે. વળી તમે આદમી બધું શું જાણો? હું તમને બીજું કંઈએ શું? હવે જો આ વખત જવા દેશો તો પછી ખાદી છાસ ઉઠરડે ટોળવી પડશે અને ગમે ત્યાં દેવી પડશે. તે કરતાં આ ઠેકાણું શું ખોટું છે? કાંઈ નહિ હોય તો નિરાંતે રાટલો તો ખાશો. પછી મારું વધારે શું જોઈ? તમે ગમે તેમ કરો...હવે જો નહિ કરો તો...અને કાંઈ સારું ખોટું લોકમાં બોલાશે તો હું તો મારે કુવો હવાયો કરી મારું જીવતર ટાળીશ. પછી તમારે ગમે સારે તેને પરણાવજો. આપણાથી તો હવે લોકનાં મેણાં સંખાતા નથી.

પતિ—અરે! અરે! તું આટલી બધી આકળી શા માટે થાય છે. તારી મરજી છે તો. બસે જા, ગોપાળ શેકના ઘેર નડકી વિચાર રાખીશું. સુદર્તે ચાકાં કરી નાંખશું. હું બે ચાર દિવસમાં બધું નડકી કરું છું પછી કાંઈ છે?

(૩) મંગલાચરણ.

યશોદાનું લગ્ન ગોપાળ શેકના એકના એક પુત્ર ‘સુરેશ’ સાથે થઈ ગયું છે. છ માસ થઈ ગયાં છે.

‘સુરેશ’ લાડમાં ઉઠરેલો છઠ્ઠીસ વર્ષનો યુવાન છે. તે આ બીજીવાર પરણ્યો છે. બહુતર પડતું સુકી સ્વચ્છ બિત્તો સાથે નંદારી કુટુંબનો ગુલામ થયો છે.

માત્રાપે તો યશોદાને સુખી યવા આપી છે. ઘરેણાના ઢગલાથી દીકરીને લદાયેલી જોઈ આના ઘરખરો પાર રહ્યો નથી પિતા-ગુણનું કંઈએ યશું હશે એવું માની દુઃખી છે.

આજે યશોદા જ્યેષ્ઠગૃહે આવી છે.

‘યશોદા...યશોદા’ પોતે સુખારક છે એવું પત્નીને દર્શાવવા સુરેશ ધીમેથી પણ દમામથી કહ્યું. યશોદા પલંગ પરની ચાદર બિઝાવતાં બોલી “હં, હં, એમ નામ લખતે શું બોલાવતા દેશો.....નીચે સૌ સાંભળશે”.

સુરેશ જરાક ખોખારો ખાતાં અઘડાઈથી જણાયું—“સાંભળશે તો શું થઈ જશે, તારે નામ લઈ તેમાં શું થઈ જવાનું ? વીજળી, તારા, જ્યાં, રમાં સોનાં-એનનાં-માનાં-કૂંઈનાં કાંઈનાં ખવાનાં નામ લેવાય ને તારું કેમ ન લેવાય ? કહે, કહે-રસિકે કહે નેહ ?” નૃત્ય આવી છેલ્લા રાખ્દો બોલતાં બોલતાં સુરેશ યશોદાનું મુંખ બે હાથે પકડી જરાક ઢુલું કર્યું અને અધરાત્રી આપ્યું. સ્ત્રી સ્વભાવને વશ થઈ યશોદાથી કહેવાઈ ગયું—“અંહ ! આમ તે શું કરેતા હશે ? જરા તો શરમાઓ !” x x x

પ્રસંગોપાત થોડી ઘણી વાતચીત કર્યા પછી યશોદાએ કહ્યું—ત્યારે તમારી પાસે ‘હાર્ડ મંદિર’ છે કે ? હોય નો અને આપોને-મારે વાંચવું છે.

જાણે જરાય હડાયા સુરેશ “અરે ! હું વીંટી ભૂલી ગયો દુકાને”-કહી અચિંતો બડકાને હાથો-યશોદાએ વિચાર્યું કે આનીને ચોપડી આપશે-દમણા વીંટીની ઉપાધીને લીધે-આક્રમ્ય ગયા.

સુરેશ દાદરો ઉતરતાં મનમાં બચ્ચરો—“આને વળી ચોપડી નેહએ છે ! કેવી એ...તેવું નામેય સાધું...હસવાનું ! હસવા ઉપરથી છે કંઈ ! હા ! હા ! સાંભળું એ ‘હાર્ડ મંદિર’ કોને ખબર છે શું હશે એ ?” થઈ ચૂક્યું મંગલોચરણ બેના રસ્તાજી જુદા દતા તેવાને નેહી છઈ આખા પોતાને કૃતકૃત્ય માની રહ્યાં દતાં ! !

(૪) એક રથનાં બે પૈડાં—વિષમયુગ્મ.

જેમ રથ ચલાવવાને રથનાં બે પૈડાં સરખા વાટનાં, સરખા આપનાં, સરખા જાતનાં, સરખા વળનનાં હોય તો રોત્તે અને રથ અટક્યા વગર સરક્ષિતપણે ચાલે. તેમ સંસાર રથનું પણ હોઈ શકે. દરેક વ્યક્તિનો સંસાર ચલાવવાને બે પૈડાં નર-નારી ગુણ, વય, રૂપ, વગેરેમાં સરખે સરખાં-વધાયોગ્ય હોયતોજ સંસાર ચાલે, પણ જો વિષમતા હોય તો ? તો આપણે અર્થ સંસારમાં ધણે સ્થળે નેહએ છીએ તેમ સંસાર ધૂળ જેવો ખારો ઝેર થઈ પડે !

યશોદા અને સુરેશનો સંસાર એવોજ ધૂળ જેવો થઈ પડ્યો છે. તેમને નેહી દેનારાં પૈકી અત્યારે કોઈ નથી. એ તો દીકરી-દીકરાનાં લગ્ન માણી લઈ અવસ્થા પૂરી કરી ગયાં છે. બિચારાં આ તેમને પનારે પડેલાં બે જાણુ વિષમ ગુણેએ એક બીજાથી અસંગત હોઈ તેમનો સંસાર ઝેર જેવો પણ નિભાવી રહ્યાં છે, પણ તેમાં રસ નથી, દંપતિ જીવનની મિઠાસ નથી. સ્વર્ગ સુખનાં વ્હાણુ નથી. ગ્રેમ તણી આણુ નથી.

હરિ: હરિ: આર્થ સંસારમાં એવાં તો ઘણાંએ વિષમયુગ્મ છે.

સુરેશ—કેમ થયું ? સાંભળ્યું કે નહિ ? જા, જા, પેલી પેટીના ખાનાંમાંથી જરા સિગાર તો લાવ.

યશોદા—વહાલા ! હવે દમ ચડે છે ત્યારે તો આ ટેવ છોડો.

સુરેશ—કેમ ! કેમ બોલનાં શીખી કે ? લાવ તું ત્યારે ગરબ નહિ.

યશોદા—અરે વહાલા ! આ ‘શ્લેષ’ ટેવ ? લાખો રૂપીઆનું પાણી કરી નોખ્યું, હજી આની લાન મૂકતા નથી કરાં સુધી દને લાજ આપે....

સુરેશ—લાજ આપે કાંઈની તળાવમાં કુખી ગઈ છે. સમજ ? શેખી ન કરે શેખી ! જે બહુ નેહ છે તારા જેવી બોધ આપનારીને જાણુ બોલીશ તો પ...રી...છ...સ સમજ ?

યશોદા—શ્લેષ લાવી.

સુરેશ—કેમ દિવાસળી વગર સાથી સળગાવું ? મૂર્ખ ! એટલું એ કહ્યા વગર લાવવાની ખબર નથી ?

યશોદા—અગ્નિ લાવું તો ચાલશે ! આજ દિવાસળીની પેટી ખલાસ થઈ ગઈ છે.

સુરેશ—રાંડ ! કમળત ! તદ્દન ખલાસ થઈ ગય છે, ત્યાં લગી 'લાવવાનું' કેમ કહેતી નથી.—લાવ હવે અગ્નિ લાવ-ચાલ ચાલ જઈશી

યશોદા—અરે ગાળો શાને દયો, હો ? બંજરમાં ગયા ત્યારે કહ્યું હતું ; તે જુલ્હી ગયા ?

સુરેશ—સિગાર સળગાવી, બે ચાર ટુંક ભારી રહ્યા બાદ યશોદાને કહે છે—અરે આવ, ક્યાં ગઈ ? બે, સાંતળી લે. હું નાટક જોવા, જઈ છું—એ વાગે આવીશ—કમાડ ખખડાવું કે હારત જામત થઈ સમજ ?

યશોદા—અરે વ્હાલા ! રોજરોજ એવા નાટકમાં પૈસાનો ધુમાડો...

સુરેશ—કેમ ! કેમ ! બોલતાં બોલતાં ફાટી કે ? ધુમાડો થાય છે તો ક્યાં તારા બાપના પૈસાનો ચાલ છે ?

યશોદા—હું એમ ક્યાં કહું, છું પણ વ્હાલા જરા ગુસ્સો તો ખરા, રોજરોજ એવા ઉગ્મ-ગરા કરીને તમારું શરીર પણ.

સુરેશ—શરીરતી મને પરવા નથી સમજ ? જા હવે જાનીમાની સહ જા.

યશોદા—પણ વ્હાલા મને આવડા મોડા ધરમાં એકઠાં ઉઘપણ...

સુરેશ—આવે તો પડ જહાનમાં—હું તો આ ચાલ્યો.

x x x x x x x

(૫) જીવનની મિઠાશ.

યશોદા (મનમાં)—અરે ભગવાન ! આને આ-શું સુઝે છે ? હાથ ! હાથ ! ના પાડવો છતાં સદાની લાને ચડ્યા બાપના લાખો રૂપીઆનું પાણી ક્યું—ખાવાનાં ખાધા—ન પીવાનાં પીધા અને ન થાય એવા અનેક કર્મો કીધા ધરમાં ટુટી જઈએ રહેવા ને દીધી તોય હજી જન્મરાળીને રહેતા નથી. હાથ ! હાથ ! શિખામણનાં બે બોલ કહેવા જઈએ છીએ ત્યાં ગાળોના વરસાદ વર સાવે છે કે મારવા માડે છે ? અરે નાટકની લાને પાપમાલ થઈ ગયા છતાં હજી તે સમજતા નથી. નવરાશના વખતમાં બીડીઆ-ટુંક્યાં કરે છે. કાંઈ મહેનત મળુરી કે યથાથોવ્ય ઉઘમ પણ કરતા નથી આમ તે કેમ જીવશે ? હું કન્યાશાળાની છોડીએને બજાવા રહું તેની એ ના પાડે છે. ખાનગી રીતે ચુંથણ કામ શીખવું છું તે બંધ કરાવી દેવા માગે છે ત્યારે હાથ હાથ ધર કેમ ચાલશે ? હે પ્રભુ હવે તો એને સન્મતિ આપ. બીજી કાંઈ રસ્તો રહ્યો નથી.

યશોદા ઉપર પ્રભુએ ખ્યાલ કરતી ચોધાર આંસુથી રડી રહી છે. માઆપ તરફથી મજેલ જ્ઞાન, વિદ્યા, અને શુભ બધાનો ઉપયોગ કરી એકને પતિને સુધારવાને મથી રહી છે, પણ પરિણામ શુન્ય આવનાં પોતાનું જીવન તેને એર સુધું લાગ્યું છે.

x x x x x x x

મિત્રમંડળમાં સુરેશ જઈ પહોંચે છે. તેને મોડો આવ્યો એકને ગમિત—કેમ સુરેશ મોડું થયું ?

સુરેશ—એ તો પેલી, જણા છે, તેની સ્વભાવ.

૨ જો મિત્ર હાં ! હાં ! તેમણાં 'ધરવાણી' કે ? જો તો 'બાધા' બહુલાં ગણેલાં જલ્દી તમારા પંખમાં ન આવે.

સુરેશ—(અર્થથી) અરે ? ન શું આવે ! બંદા પસિ રાંડતું શું જોર ! એ તો રાંડ રાજ કોતી રહે છે, અને આપણે બંદા તો ચાલ્યા આવીએ છીએ.

૩ જો મિત્ર—જીએ તો રવાના દોંગ જમરો કરી જણે હોં !

૧ લો મિત્ર—એનો દોંગ આપણે ચાલવા શું કામ છએ ?

૨ જો મિત્ર—હા ! હા ! એ તો ધોકે બર બાજરી ને ધોકે નાર પાંસરી. (|||)

સુરેશ—હં દેસ્ત, એમજ. આપણે તો અર્જુ બોલે તો જડવી છએ બરોબર એ ચાર સાક્ષા ! સીધા દોર—ચમત્કાર ત્યાં નમસ્કાર ! ! બાપા ચોરતું રતન તો ઉત્તમ છે—ઉત્તમ !

૧ લો મિત્ર—અરે દોસ્ત 'સુરેશ' તું પણ જબરો હોં નહિતર આજે અમે ચોરચેરફાની આશા નહોતી રાખી—

સુરેશ—કીક ચાર ! એમાં જબરાર્ધ શી ! એ તો પાંચ પૈસા આપણે પેદાએ કરીએ ક્યારેક એકએપણ ખરા—એમાં રાંડતું શું ચાલે ?—જો પૈસા ની બાજતમાંએ બોદતી નથી અને જરાક લવરી કરે તો જણે ને મેથીપાક ! બજે એટલે સીધી દોર—

* * * * *

હરિ હરિ વાંચનાર ! આર્થ સંસારમાં આવાં તદને મિત્ર વિચારનાં જોડાંએને જોડી દધ થાગ માણુનારાં સંબંધીએ કેવું વિપરીત કામ કરી ચૂકે છે તેવું તેમને જ્ઞાન સરખુંએ હોવું નથી. આર્થસંસારમાં સમાન શુણુનાં ઉત્તમ દંપતિ થાઓ.

પ્રતિજ્ઞા—ગીત.

સાખી શાણી ચતુર સુબળ !

આવો પ્રતિજ્ઞા એક કીજએરે લોલ.

બહાલી ! દેશતું ચવાને કલ્યાણ !

આવો પ્રતિજ્ઞા એક લીજએરે લોલ.

સાખી—હોયે વણી કાંતી હવે સજએ વસ્ત્ર હંમેશાં ;

પરદેશી નહિ પહેરીએ, એજ પ્રતિજ્ઞા બેસ.

આલી ! જહેની મરજાને લ્યાણ,

વસ્ત્ર જાડાં પહેરી અંગ ઢાંકીયેરે લોલ.

ઘણા પાકે કપાંસ કામ કામ,

જહેની કાંતવું એ પહેરવું મત સાખીએરે લોલ.

નહિ ચળીએ પતિવૃત્ત ધર્મથી કદીએ.

અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું—અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું.
બીજું સઘળું—ખરું, અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું.

સીનો ધર્મ પતિની સેવા,

તે કરતાં ન કોથી ડરું ?—અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું.

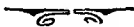
ખાવા, પીવા, જાય ભલે પણ,

પતિવૃત્ત ક્યમ વિસરું—અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું.

ભારતની હા ! આર્ય રમણી હું,

પતિવૃત્તથી નહિ ચળું !—અમારું ધર્મ એજ ધન ખરું.

સહિત.

બાળ ઉછેર.

મહિલા જ્ઞાનવર્ધક સલામાં સૌ. પાર્વતી બહેને દરેહું ભાષણ.

માનવતા પ્રમુખ શ્રી સુર બહેનો ને બાળાઓ.

આપણી જ્ઞાનવર્ધક સમાની આ ચોથી બેઠક ભરાતી બેઠક મને અને તે સાથે દરેક બહેનોને આનંદ થવા વગર રહે તેમ નથી. પ્રભુ, આપણી સમાને દીર્ઘાયુષી કરે અને આપણાં ઉત્સાહમાં વધારો કરી આપણુ સર્વેને સ્ત્રી સમાજ હિતના વિષયોની ચર્ચા કરવામાં વધારે અને વધારે રસ લેતી કરે.

આટલું કલા બાદ હવે હું આજના વિષય ઉપર આવું છું. મારું દ્રઢ માનવું છે કે આજનો વિષય જેટલો મહત્વનો ગંભીર અને સમાજનો ઉન્નતિકર છે. તેટલો ભાગ્યેજ બીજો કોઈ હશે. આખા સમાજની ઉન્નતિ જો કોઈ એક બાબત ઉપર સૌથી વધુ આધાર રાખતી હોય તો તે બાળકોની તન્દુરસ્તી અને મજબુતી ઉપર છે. આજના બાળકો તે કાલના નાગરિકો છે.

આજના બાળકોમાં દેશના આવડી દાલના મહાન ધર્મ પ્રવર્તકો, તત્ત્વજ્ઞાનીઓ, વિજ્ઞાન-સાહિત્યકારો, કળાવિદો, અને દેશમનો હુપાયેલા છે.

કોઈ પણ દેશમાં તેમ કોઈ પણ સમયમાં જન્મથીજ મહાન પુરો પાડ્યાં નથી. પરંતુ તે સર્વે યોગ્ય કેળવણી અને માતાપિતા-આદિ સમાં સખીઓના શુભરસો લઈનેજ તેવા થાય છે. અગર ચએલા છે, અલગત એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે તેમનાંમાં જન્મથીજ એવાં કંઈક દેવી તત્વો તો રહેલાં હોય છેજ, છતાં તે અપ્રકટ હોઈ કેળવણી આદિ બહારના નિમિત્તો વિના પ્રકટ થઈ શકતાં નથી તો હવે પ્રશ્ન એ છે કે બાળકોની અંદર ગુપ્ત પડેલાં તત્ત્વોને બહાર લાવવામાં સૌથી વિશેષ ફાળો કોણે આપવોતો છે. અથવા તે પ્રકટ થવામાં સૌથી વધારે સહાય-બળ કોણે બનવાનું છે તથા તે ધરો બરાબર પ્રકટ થાય તેટલાં માટે કેટલી કેટલી અને કઈ

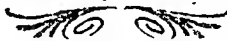
દધ સંભાળ રાખવી જરૂરી છે. એ જાણવું અતી અગત્યનું છે. મારું નમ્ર માનવું એવું છે કે આ કામ પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીનું વિશેષ છે. બાળક જન્મથી માંડી પાંચ સાત વર્ષની ઉંમર થયાં સુધી વધારે સમય માતા સંવાસમાં રહે છે. અને આ સમય બાળકની ખરેખરી કેળવણીનો એટલે નવું નવું બાણવાનો અને જે કંઈ દેખે તેનું અતુકરણ કરી લેવાના સ્વભાવનો હોવાથી માતાજી તે વખતની તેની ખરી ગુરૂ અને છે અહીં એક વાત સ્પષ્ટ કરી દેવા ઇચ્છુ છું કે બાળકની સારીરિક માનસિક અને આધ્યાત્મિક કેળવણી તેના જન્મતા પહેલાં એક રીતે બનારથી તે માતાના ગર્ભમાં આવે છે ત્યારથીજ શરૂ થઈ જાય છે. પોતાનું બાળક સારી રીતે તંદુરસ્ત અને અને સુસંસ્કારી થાય એટલા માટે આપણા તીર્થંકર ભગવાનની માતાઓએ કેવી કેવી સંભાળ પોતાના આદાર વિદાર એસવાં ઉદ્યામાં તથા પહેરવાં ઓઢામાં સંભાળ લીધેલી છે. તે કદમુત્ર જે સાંભળ્યું છે. તે બહેનોથી જરાએ અનુભવ્યું નથી. માતાએ તે દીવસોમાં અતિશય આનંદમાં રહેવાનું છે ધાર્મિક પુરૂષો અને સ્ત્રીઓની પવિત્ર ક્યાંઓ વાંચી તે ઉપર વિચાર કરવાનો છે. તેણે અતિશય ઉતાવળે આશવાની, હોંવકે ખેરી હુતવાની ઘણાં તીખા તમતમા ઘણાં ગળ્યાં વગેરે વૃણી જાતના નુકસાનકારક પદાર્થો ખાવાની મનાઇ છે. આ રીતે પોતાના ગર્ભમાં રહેલા બાળકની આવગત કરવાની છે. ત્યારબાદ યોગ્ય થયે યોગ્ય દંઈપણ વગેરેની મદદથી પ્રમુનિ થાય તેની તત્ત્વનીજ રાખવાની છે. પ્રમુતિશ્રદ્ધામાં સારી હવાને અગ્રવાણું બેઠાએ તે દીવસોમાં ખોરાક પણ બદલે અને પચે તેવું અને પુષ્ટિકારક નીયમિત રીતે લેવાવો બેઠાએ.

સારું ધાવણ આવતું હોય તો બાળકને ખીંછ કોઈ વસ્તુ ઉપર રાખવાની જરૂર નથી પણ જો ધાવણ પુરતું આવતું ન હોય, અગર રાગિષ્ટ હોય તો સારી રીતે પળાતી ગાયનું તાણું કૂધ તેને નિયમિત પાછને મોડું કરવું બેઠાએ. આ હાલતમાં બાળકના સાધારણ બપાઈ તથા રોના ઇલાજનું ચોક્કસ જ્ઞાન હરેક માતાએ લઈ લેવું જરૂરનું છે. બાળકને ધવાવવાની આખતમાં વખતે વખતે ફેરફાર કરવો બેઠાએ. વગેરે દરીકત વેદ અગર ડૉક્ટર પાસેથી જાણી લેવી. ત્યાર બાદ આમરે દોઢથી અઢી વરસની મુદતમાં બાળક પોતાનો સ્વતંત્ર અભ્યાસ કરવો શરૂ કરે છે. તેનું કુગળું મન આસપાસના સંસ્કારોની છાપ પોતાના મન ઉપર લઈ લે છે. એવો એક વિદ્વાનનો અત છે. માટે હરેક માતાપિતાની દરજ છે કે આ મુદત દરમ્યાન તેમણે પોતાના બહાલા બાળકની નજર આગળ જેટલી સુન્દર વસ્તુઓ લાવી શકાય તેટલી તેની આગળ રજૂ કરવી એવા બાળકની આસપાસ સારા સારા ચિત્રો રાખવા. સારા સારા કાગળે બાવ સહિત સુન્દર રાગોમાં ગાવા. તેની આગળ કોથની તથા શેકની લાગણી પ્રદર્શિત કરવી નહિ. તેની સાથે મીઠું સ્વરે મયાણ પહે 'ખાલવું' ખુલ્લી હવામાં રમણીય જગ્યાએ લઈ જવું. 'હલકો' અને શૌષ્ઠિક ખોરાક આપવો. અને તેની ઇચ્છા મુજબ હરવાદરવાની અને રમવાની છુટ આપવી. ત્યારબાદ અગર સાત વરસની ઉંમર થયે તેને પુસ્તક આદિ મારફત શિક્ષણ આપવાનું કામ શરૂ કરવું. બાળકને તેના માતાપિતા શીખવે એ સૌથી ઉત્તમ છે પણ તેમ ન જની ન શકવું હોય, તો સારી નિશાળમાં અથવા સારા શિક્ષક પાસે તેનો અભ્યાસ કરાવવો. અભ્યાસ કરાવવામાં જરાએ બળાહાર અથવા ધાક અતાવવા કરતાં બાળકની રચિ અનુસાર પ્રેમથી કામ લેવામાં વધારે ફાયદો અને લાભ રહેલો છે.

આ ઉમરે પણ બાળકને અભ્યાસનો બોલો જેટલો અને તેટલો ઓછો નાંખવો બેઠાએ. જેટલું ભણે તેટલું આનંદથી ભણે એ સમગ્રે અગત્યનું છે. રમવાની અગર કસરતની પુરેપુરી જુટ રહે તે લાભકારી છે.

અતિશય અભ્યાસથી બાળકનું મન નબળું અને જડ બની જાય છે. પણ રમતને કસરતથી શરીર મજબુત અને ચંચળ બને છે. બાળકને ચાર પ્રકારની કેળવણી એકંદર રીતે આપવાની છે. તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૧ શારીરિક કેળવણી ૨ બુદ્ધિની કેળવણી ૩ નૈતિક ૪ અધ્યાત્મિક કેળવણી. આમ કેળવણી ચાર પ્રકારની છે અને આ ચાર પ્રકારની કેળવણી થોડી રીતે આપ્યાથી હરેક બાળક સારી રીતે મજબુત બુદ્ધિમાન નિતિમાન અને ધાર્મિક બને છે. વિદ્યાર્થીમાં હુશિયાર બને છે અને પોતાની માતિ દેશ અને હેવટ આખા માનવ સમાજનું તે દિન કરવાની લાયકાત મેળવે છે. આ કેળવણીના ચારે અંગો ઉપર મહારે પુષ્કળ કહેવાતું છે. પરંતુ તે વિરે બોલતાં ભણણુ ધણુ લાણુ યજ્ઞ નંધ અને મને એકલાને વધુ વખત લાંગી જવાથી બીજા જુદોને પોતાનાં વિચારો પ્રગટ કરવાને પુરતો વખત મળે નહિ એટલા ખાતર આટલેથીજ વિરંધુ છુ પરમાત્મા આપણુ સર્વને બાળકોને ઉછેરવાતું મહાન અને પવિત્ર કામ થોડી રીતે પાર પાડવાનું બળ આપે. એટલું ચાચી બેસી જવાની રમ લઉં છું. શૌ. જહેન પાર્વતી અંબાલાલ ચંદ્રભૂજ શાહ

શ્રી આદર્શ જીવન.

બહેનો, આજે આપણે વિધાય આપણું આદર્શ જીવન ઉપર રાખવામાં આપ્યો છે. આદર્શ જીવન એટલે નમુનારૂપ કહો કે એક અરીસા જેવું કહો. જેમ એક આરસીમાં જોવાથી જેવી મૂળ વસ્તુ હોય, તેવી દેખાય છે તેમ આપણા જીવનને પણ આદર્શરૂપ બનાવવું તે આદર્શજીવન કહેવાય છે.

આપણે વર્તમાન સમયને અનુભવતા આપણું જે અરીસા સમાન જે શ્રી જીવન તે ઢંકાઈ ગયું છે. તેને પોતાના આદર્શમય જીવનથી સજીવ બનાવવાને બહેનોએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. બહેનો, આપણે અત્યારે જેટલા જેટલા પ્રમાણમાં જાણકાર છઈએ, સમજીએ છઈએ. તેટલા પ્રમાણમાં આપણી અગ્રણ્ય બહેનોથી અજાણ ન રહેતાં વધારે પરિચયમાં આવી અજાન બહેનોને પ્રેમથી, સ્નેહથી અને લાગણીથી જે માર્ગ હાનિકારક છે તે માર્ગથી તેને દૂર કરવી એ આદર્શ જીવન બનાવવાનો મુખ્ય રસ્તો છે.

બહેનોએ પ્રથમ પોતાના ઘરમાં પ્રેમ સંપાદન કરવો જોઈએ. વળી પોતાના ઘરની વાત. પણ કોઈને કહેવી નહિ. એક કવિતામાં કહ્યું છે કે,

પરધરે બહુ બેસવું નહિ,
ઘરતણી કયા કહેવી ના કહી.
હસમુખા રહો પ્રેમ વાધરો,
કુસંપ કલેશ તો દૂર સૌ જરી.

વગેરે કવિતામાં બાળાઓને બોધ આપ્યો છે. જે અત્યારે બીજા છે. તેજ આગળ જતાં એક માતા યવાની છે. માટેજ તેને આ બોધ આપવાનો છે. અને આપણે નહિ જાણતા હોઈએ તો તે જાણીને મદદ કરવાનો છે.

-હવે એક સુશિક્ષિત માતાને પોતાનો સંતાનનું રક્ષણ કરવા માટે કંઈ ઓછી જવાબદારી નથી? બાળકને નિરાશી, ધાર્મિક, નૈતિક, અને અધ્યાત્મિક કેળવણીથી પોષવાનું છે. કુમળા બાળકને વાળાએ હાથે તેમ વળે છે. તેની જ રીતે કુમળા બાળકમાં જેવા રસ નાંખીશું તેવું જ તે ધરાશે. તેથી જ કહ્યું છે કે, એક આદર્શ અને સુશિક્ષિત માતા સો શિક્ષકની ગરજ સારે છે. જે સમય બહેનો નિર્ધારક અને પારકી કુચળીઓ કરવામાં ગમે છે. જે તે સમયનો ઉપયોગ પોતાનું જીવન સુધારવામાં ગાળીએ તો જીવન ફેવું અરીસા જેવું થાય? વસ્ત્રો બહેનો! આપણને કોઈ સુધારવા આવવાનું નથી પરંતુ આપણા હૃદયો આપણે પોતાએ જ ઘાટવાના છે. કહેવાથી કે બોલવામાંથી તે નીકળી જવ ના નથી પણ હૃદયના ભાવથી જ નીકળે છે. આપણે આપણા જીવનને, સુંદર બનાવવાને અને આદર્શ જીવન કરવાને માટે પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ. પ્રથમ બહેનોએ સુધરવાની જરૂર છે. બહેનો, સુધરેલી અને કેળવાયેલી હશે તો પોતાના બાળક પણ તેવા જ નીવડે છે.

હાથમાં જે આદર્શરૂપ માતા પુત્ર કરતુર્યાને આપણે નજરે જોઈએ છીએ કે જેઓ પોતાના પતિ સાથે અને પુત્રની સતીઓ જે આદર્શરૂપ થઈ ગઈ તેના ચરિત્રો પણ આપણે વાંચીએ છીએ.

શું આપણામાં એવી શક્તિ નથી? છે. એ પણ આપણા જીવન સ્ત્રીઓ હતી. તેઓએ સંપૂર્ણ કેળવણી લીધી હતી અને શિક્ષણ પણ એવું જ મધ્યું હતું. આપણે પણ જે ધારીએ તો એવા બની શકીએ. વિધવા બહેનોને કંઈ બાળત કરવાની નથી એમ નથી તેમને પણ દેશના જનતિના ઉદ્ધારના ધણા કાર્યો કરવાના છે અચાન બહેનો જે પોતાનો સમય પારકી નિંદામાં ગાળે છે તેને તે કામથી અટકાવવી અને સન્માર્ગે દોરવવા મહેનત કરવી એ પણ આપણી ફરજ છે. કારણ કે આપણે બીજા તરફ પછી જોવા પ્રથમ પેતા બણી જોવું જોઈએ. જ્યાં સુધી જનતિનો ઉદ્ધાર નથી ત્યાં સુધી દેશને ઉદ્ધાર કયાંથી?

ધરમાં પતિ રાજ છે અને સ્ત્રી પ્રધાનપદને ધારણ કરનાર છે. સારે સ્ત્રીને દેટલી જવાબદારી છે? કરકસરથી વર્તન રાખવું પોતાના પતિને ગૃહચિંતનથી મુક્ત રાખવા એ આદર્શ મય ગૃહિણીની ફરજ છે.

જીવન અદ્ય છે અને અમૃત્ય છે. માટે વર્તમાન સમયમાં થતી સ્ત્રી જીવનની અવદશાને અટકાવવી જોઈએ. અને એ આપણે પોને જ અટકાવીશું. દેશની માટે ધણી બહેનોએ આત્મજોગ આપી દેશસેવા કરી રહી છે સારે આપણી ધર્મ બહેનોને માટે કંઈ નહિ? આપણી ફરજ પહેલાં તો અચાનતા નાશ કરવાની, અને આપણું પવિત્ર આદર્શ જીવન ચુગ્ગરવાની તથા અચાન બહેનોને સન્માર્ગે દોરવાની છે. તેનું જે પાલન કરે છે તે જ સ્ત્રી આદર્શ જીવન બનાવવા યોગ્ય છે.

કર્તવ્ય

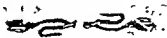
લેખક—તનમનગૌરી.

મોડેશો સર્વ વિદ્વાનો આ વાર્તા માને છે કે પ્રત્યેક મનુષ્યની શારીરિક અને માનસિક શક્તિઓ જુદી જુદી હોય છે. વિકાસના સિદ્ધાંત પ્રમાણે સર્વ મનુષ્ય આત્મિક ઉન્નતિની જુદી જુદી રીડીઓ પર ચઢી રહ્યા છે. કોઈ આગળ, કોઈ પાછળ, કોઈ ઉતાવળા-ઉતાવળા ચલી રહ્યા છે; કોઈ ધીરે ધીરે પોતાનાં પગલાં ફેરવી રહ્યા છે. કોઈ એક માણસ પોતાની આત્મિક ઉન્નતિની વૃદ્ધિ કરી રહ્યા છે, તો બીજે પોતાની શારીરિક ઉન્નતિની. એક હોશિયાર દુકાનદાર બની શકે છે, તો બીજે હોશિયાર ફારીગર થઈ શકે છે. તાત્પર્ય એજ કે સમાજરૂપી ઉદ્યાનમાં પ્રત્યેક પુખ્ત પોતાનાં રેષ રંગ અને સુગંધમાં એક બીજાથી ભિન્ન છે.

આ વિષયમાં વિકાસનો એ જન્મનાં અપેક્ષા નથી માર્યા તેમણે એવું નથી માન્યું કે કોઈ ખાસ જાતિ અથવા ખાસ વર્ણમાં ઉત્પન્ન થયેલી મનુષ્યની શક્તિઓમાં ભેદ પડી જાય છે, વિકાસનો સિદ્ધાંત સર્વ વ્યાપક છે. અમેરિકામાં મ્હોટા મ્હોટા વૈજ્ઞાનિક ઉત્પન્ન થાય છે તે ભારતમાં પણ થઈ શકે છે, અથવા ભારતમાં જે મહાત્મા જન્મ લે છે, તે ઈંગ્લાંડમાં પણ લઈ શકે છે. આત્મા મહાન હોવો જોઈએ ગમે તો ત્હેનો અસ્તાર સુધાર ઇત્યાદિ રત્ન હોય કે ગમે તો રાજકુમાર જુદા હોય.

માઠ રાખવું જોઈએ કે ધર્મને જોઈતાં અંગ છે ત્હેની ઉત્પત્તિ મનુષ્ય સમાજમાં જ થાય છે. હમારે બીજાની સામે 'શા. માટે સામું બોલવું' જોઈએ? એટલા માટે કે એવું ન કરવાથી સમાજનો વ્યવહારમાં ગડબડ થયે, અને કોઈ કોઈનો વિશ્વાસ ના ફરે. 'બોધવાની સ્વતંત્રતા' 'કામ ફેરવાની સ્વતંત્રતા' હમારા અધિકારમાં સામેલ છે, પરંતુ જ્યાં આ અધિકાર મનુષ્ય સમાજમાં અશાન્તિ અને ગડબડટ ફેલાવનાર થઈ જાય છે, ત્યાં આગળ ધર્મનાં વાડા અધાય છે. તે વાડા આંધીને ધર્મ અથવા કર્તવ્ય માનવામાં આવે છે. ત્યાં આગળ કોઈ એવો પ્રશ્ન કરી શકે છે કે શું મનુષ્યસમાજદાર હમારા હક છીનવી લેવાતા નથી? અમે પ્રતિકેતર દક્ષુ કે નહિ. સમાજ મનુષ્યનાં અધિકારોને છીનવી લેતી નથી, પરંતુ તેમનાં ઉપયોગનો સત્યમાર્ગ દર્શાવે છે.

કોઈ મનુષ્ય કોઈ કરવામાં, અસત્ય બોલવામાં, જુગાર રમવામાં, અને એકલી જેને ગાળો દેવામાં ખૂરી સ્વતંત્રતા રાખે છે, અને આ બધું ત્હેનાં પોતાનાં અધિકારોની અન્તર્ગત છે, પરંતુ આ અધિકારોનો આ સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ મનુષ્યસમાજમાં રૂઢીને કરવાનો તેને હક નથી, કેમકે ત્યાં એવું કેરવાથી સમાજને હાની થાય છે. એટલા માટે સમાજ મનુષ્યને માટે એક પ્રકારની નિયામક છે. સમાજ મનુષ્યની જરૂરીઆતોને પુરી કરવાને, અને તેમને ચોખ્ખું સુમાર્ગપર ચલાવવાનું સાધન છે.

સ્ત્રીવર્ગ અને બ્રાતૃભાવ.

પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બન્ને હૃદયમાંથી છે, એ સિદ્ધાંતનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે, પણ સ્ત્રીવર્ગ તરફની જનસમાજની ભાવના તથા વર્તન જોતાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ સિદ્ધાંતનો જનમથી તે મરણ સુધી અનાદર કરવામાં આવે છે.

જો પુત્રનો જન્મ થાય તો ઘરમાં આનંદ આનંદ વર્તાઈ રહે છે. સાકર કે પેડાં જેવાં વસ્તુઓ આવે છે, અને જે કોઈ મળે તેને કહેવામાં આવે કે અમારા પુત્રની વેદને પુત્ર જન્મેલો. પણ જો પુત્રીનો જન્મ થાય તો કહે છે કે પત્થરો આવ્યો. હંમેશાં જો હંમેશાં ખર્ચ આવ્યું, પુત્રને જન્મ આપનારી માતાનાં પણ તે કુટુંબમાં અને તેના પતિ આગળ માન વધે છે, અને પુત્રીની માતાનો ઘરમાં દિસાળ પણ ગણતો નથી.

છોકરો નાનો બાળક હોય ત્યારથી તેને વાસ્તે રમવાના અનેક રમકડાં લાંબવામાં આવે છે પણ છોકરી તો કુકા રમી આવે.

બચુવાની બાંધતમાં તપાસીએ તો છોકરીને બચાવવા વાસ્તે ખાસ્તો રાખવામાં આવે, તેને નિશાળમાં બચુવા વાસ્તે જોડતાં અગત્યનાં સાધનો માગતાંવાર લાવી આપવામાં આવે, પણ પુત્રી ખીચારી કરગરે તોપણ કેટલાક દિવસ તે વસ્તુઓ લાવતાં થઈ જાય, નિશાળની શી આપવાના સંબંધમાં પણ પુત્રની શી જલદીથી અપાય, પણ પુત્રીની શી આપતાં જીવ પાછો દડે. પુત્રી ૧૦ વર્ષની થાય કે કહેવામાં આવે કે તેને નિશાળેથી ઉઠાડી મૂકે. અહીં ઘરમાં તેના વિના અડચણ પડે છે. ઘેર હશે તો જરા કામઝાજ પણ કરશે; બણીને ક્યાં તેને કમાવા જવું છે? શું આ પુત્રી મસાણામાં ગાય દોવરાવવાની હતી કે તેના બચુવા પાછળ પૈસા ખર્ચે છે? આવા અથવા આવી જાતના ઉદગાર આપણે કાને પડે છે. આ ભાવનાથી ઘણી નાની વયે પુત્રીઓને પોતાનો અભ્યાસ છોડી દેવો પડે છે, અને પછી ઘરના કામઝાજમાં જધો વખત ગાગવાની ફરજ પડે છે, થોડા સમયમાં થોડું ધણું બણેલું પણ બૂલાય છે અને બણા તે ન બણા તેવી સ્થિતિ સમાન થઈ પડે છે.

પણ આ ભેદભાવ એટલેથી અટકતો નથી. લગ્નના સંબંધમાં તો ભેદભાવની હદ ઓળી જાય છે. જો પુત્રને કન્યા મળતી હોય તેના ગદલામાં પુત્રીને ગમે તેવા વસ્તુ આપવી પડે, તો તેમ કરતાં માત્રાજ જરાપણ આંચકો ખાતા નથી. પુત્રના લિત આગળ પુત્રીની કિંમત નથી.

લગ્ન થયા પછી પણ જો તે પુત્રીને કંઈ સંતતિ થાય તો તો દીક, નહિ તો તેને શોકો વધ્યા (વંચીયણ) કહે છે, અને તેવી સ્ત્રીને અપશુકનવાળી ગણે છે.

જો ભોગભોગ તેનો પતિ મરી જાય અને તે વિધવા અને તો જ ઘરમાં તેનો રાજકારમારે ચાલતો હતો, અને જે નોકરો ઉપર રૂઆળ ચલાવતી હતી, તે એક કુટુંબની દાસીનુસ જતી જાય છે. ઘણાં કુટુંબોમાં તો ફક્ત તેને અરણ્યપોષણ જેટલું આપવામાં આવે છે, અને મદામહેનને તે પોતાના દિવસો પુરા કરે છે.

મુસલમાન રીસાલત પ્રમાણે પિતાની મુડીમાંથી પુત્રના એ બામ અને પુત્રીનો એક બામ એ પ્રમાણે બહેનથી થાય છે. પણ સમાનતાના સિદ્ધાંતને ચાનનાર હિંદુ કાયદા પ્રમાણે તો પુત્ર પિતાની સર્વ મિશ્રકતનો માલીક થાય છે. પુત્રીને તો પિતાએ જે કંઈ આપ્યું હોય તે સે; અથવા માછીની કૃપા થાય અને બહેનને કંઈ આપે તો જુદી વાત. પણ કાયદા પ્રમાણે તે કંઈ હકથી માગી શકે નહિ.

પતિર્દેવોહિ નારીયામ્ શ્રીમં મનં પતિ એ દેવ સમાન હોવો જોઈએ. એ વાક્યને પતિ આગળ ધરે છે, પણ યજ્ઞર્નાયસ્તુ પૂર્જ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવતાઃ જ્યાં શ્રીઓનું સન્માન થાય. ભાંગ દેવો પ્રસન્ન થાય, એ વાક્યનો હરેક ડગલે અને પગલે ભંગ કરવામાં આવે છે.

શ્રીનો પતિ મરી જાય તો તેણે આખી જીંદગી મુખી વેધવ્ય ધર્મ પાળવો. પણ જો પત્ની મરી જાય તો પતિએ પણ વિદુરાવસ્થા ગાળવી એ નિયમને કોઈ કેમ આગળ લાવતું નથી ?

બકરીની છંદ થાય પણ વાધની છંદ કોઈ દિવસ સાંભળવામાં આવી છે ?

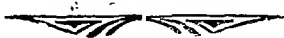
સતતિ વધના કાયદામાં પણ પુરોના સ્વાર્થ તરફજ લક્ષ આપીને તે ઘડવામાં આવ્યો છે.

આ અને આવા બીજા ઘણા ભેદભાવ આપણી નગરે પડે છે, આ ભેદભાવનું મોટું કારણ એ છે કે શ્રીઓ પણ પુરોનાની માફક જીવાત્માઓ છે, અને તેમને પણ વિકાસ કરવાનો છે. તેઓ પણ પરમાત્માના ચર્ચ છે, અને તેમને પણ જ્ઞાનની, હૃદયના પ્રેમની, અને આત્મિક વિકાસની જરૂર છે, તે બાબત સર્વથા ખૂસી જવામાં આવે છે. પુરોના આવું કેવળ સ્વાર્થબુદ્ધિથી કરે છે, એમ પણ નથી. ધણી સમયની રૂઢીઓના બળથી ભોયનવંતા-જ્ઞાની પુરોના પણ અધ જની જાય છે, અને ગતતુગતિક અને છે.

પણ હવે જાગ્યા ભાંધી સવાર ગણી પુત્રીઓને લક્ષ્મીનો અવતાર ગણતા શીખો, તેમને બેસાડો, તેમને વધ, કંજા, શુભ અને ચારિત્રમાં અનુકૂળ પતિ સાથે પરણાવો, તેમને વારસામાં હિસ્સો મળે તેવા કાયદાઓ રચાવો, વિધવા યદ્ય એટલે કુટુંબની ઘસી યદ્ય, એ વિચારને દુર કરી તેમના માટે સન્માન બુદ્ધિથી જુઓ, અને પવિત્ર જીવન ગાળવામાં સહાય કરો. જે જે તેના વિકાસમાં અડચણરૂપ હોય તેવી રૂઢીઓને દેશવેદે આપો, તોજ તમે ખરા પ્રાતૃભાવના સિદ્ધાંતને સ્વીકારનારા ગણાશે, અને તોજ સર્વના હૃદયમાં-પુરોના તેમજ શ્રીઓના હૃદયમાં-રહેશે પ્રભુ તમારાપર પ્રસન્ન થશે, અને શ્રીઓના ઉદ્ધારધારા તમારો પોતાનો પણ ઉદ્ધાર થશે. કારણ કે એક કેવિએ યથાર્થ કહ્યું છે કે:—

પુરુષનો પક્ષ તેજ શ્રીનો પક્ષ છે. તેઓ સાથે ઉચે ચડે છે, અથવા સાથે નીચે પડે છે તેઓ કોનો અંસુર સમાન અથવા દેવસમાન અને છે. તેઓ કોનો સાથે બધાય છે. અથવા સાથે મુક્ત થઈ શકે છે. માટે ખરા પ્રાતૃભાવમાં પુરુષો તથા શ્રીઓને સમાન સ્થાન મંગવું જોઈએ.

લી० વસંતનંદન.

ગુજરાત કલાપ્રદર્શન, અમદાવાદ

શ્રીગુતાંદ્યાનાકાલ દલિપતરામ કેવિએ આપેલું વ્યાખ્યાન.

ગુજરાતનાં કલારસિક નરનાર !

ગુજરાત કલાપ્રવર્તક મંડળ તરફથી એ મંડળના પ્રમુખ તરીકે, તેમજ ગુજરાતની લલિત કલાઓના એક ઉપાસક તરીકે આપ સર્વેનો આજ સહાર કરવાનું મારું મદમાગ્ય છે. ગુજરાતની લલિત કલાઓનાં આજે તદ્દમને અભિવદન છે, એ, કલામંદિરનાં પૂજારીઓનાં આજે તદ્દમને આવદાર છે, એ કલાદેવીઓનાં ચરણામૃત, ગુજરાતને, કલાપ્રદારી હો ! ગુજરાતના સૌન્દર્ય બંધારે વિચાર્યું છે. તહેમંથી કાંઈક, ફલ નહીં, તો કુલની પાંખડી, આજે આ કલામંડળ આપને ધરાવે છે. ભાવના અને કૃતિ વચ્ચેનાં અન્તર આ ન્હાનકડા કલાપ્રદર્શનમાં જે અમને પ્રત્યક્ષ થાય છે. ગુજરાતના કલામંડારે આથી અનેક માન્યહોય છે. અમારા પ્રયત્ન અધુરા હોય નહોતો, તદ્દાં તે નિભારી લેઇને આપના આત્મામાંના સૌન્દર્ય સદાકરની સામગ્રીથી પૂરવણી કરી લેવા વિનંતી છે. કલાદેવીગેને કલામંદિરે સૌન્દર્ય પૂળને કાઢી આપનાં દારાં સંમત્ત ગુર્જર સંધોને આ મંડળ આજ ન્હોતરે છે.

કલા એટલે મનુષ્યાત્મામાં વસેલા સૌન્દર્યબાનેનું મતિવિધાન એ મતિવિધાન શબ્દમાં વાણીમાં રંગમાં કે સ્વરૂપમાં જે હોય. સંગીતાત્મા શબ્દશક્તિ બાંધારીને વાણીને અર્થથી જે પર સ્પૃહિપ્રદેશથી અળગી, રસિકતાને અને સુન્દરતાને શ્રુતિગમ્ય કરે છે. કૃતિ કાવ્ય કલા દારા વાણી અને અર્થના અગોચર ભેદોનાં દર્શન કરાવે છે. સ્થાપત્યશાસ્ત્રી શીશ્પી શ્યૂકમાં ચેતનના કુવારા માટે છે. ચિત્રકાર રંગ અને રેખા દારા અદ્ભુતતાના અમ્બર આંકડાઓ આવેળે છે. હાન્ય આવથી, અંગોના વિલાસથી, અભિનયની મંકાણીથી-દશિનામાંનું સંગીતમાંનું અગોચર સૌન્દર્ય નટરાજ દ્રશ્યમાન કરે છે. સુખદુઃખના, સદસદગાવના, પ્રુપ્ત પરમાર્થ ધાર્મિકતાના બકિતના, પૂળના, જેમ ગનુઆત્મામાંથી સ્વયંભૂ કુવારા છુટે છે, તેમ સૌન્દર્ય બાંધનાના જે ચેતનબોમમાં રસકુવારા ઉટે છે. ચૈતન્યવિહારી એ અગોચર સૌન્દર્યને હન્દિયગમ્ય કરવું, હન્દિયપર એ આત્મ વારી ને જાણાંવારી તત્તને હન્દિયદેશમાં ઉતારવું. આરસના રંગનાં વાણીના શબ્દના હાવબાંધનાં પડાઓ ભેગને કુદરતના એ પડાઓની પાછળ ઉભારવું સૌન્દર્ય, વિધવિધતા એ સૌન્દર્ય આત્મા-રૂપ રસ, અને આત્મામાં જે પરમાત્મા વસે છે તેમ એ રસાત્મામાં જે બકી વગેરી પ્રભુતાનાં દર્શન કરાવનાં કલાને એ પરમ કલાધર્મ છે. શ્રુતિ ભગવતિ તો કહે છે કે રસો વૈ સા. જેટલે આંશે કલા એ સૌન્દર્યદર્શન, રસદર્શન, પરાપદર્શન, કરે કરાવે એટલે આંશે એ કલાનું ને કલા-જ્ઞતાનું કલાસાદૃશ્ય છે. પ્રેમાનન્દ કે દયારામ, મહાપ્રદા કે આદિસરામજી, પ્રેમચન્દ. કે રામ નિવર્મા, જયશંકર કે બાલગામર્વઃ એ સહુ એ તાવના ઉપાસક છે, એ અગરપતાના શોધક છે. કલાવન્ત સ્વાર્ધા નથી, પોતા કાળે જ માત્ર રંધનાર નથી. પોતે જગી જગતને જમાડે છે. પોતે આણી જગતને મણાવે છે. ઉદારતા સામ્યા કલાવન્તોના જીવનરંગ છે.

અગર હમ બાગમાં હોને,

તો શુભચિન્તકો લૂટા દેતે.

એમ યુગાર લુપ્તવાથી કિંદાય યુગાર જ ન રહે! હોં જે કલાવન્તનાં તો એજ ઉભાવ હોં. સ્વમાં હેલુ વિશ્વ સંગ્રાહ શકતું નથી. માત્ર વર્તમાનને કાળે નહીં, યુગયુગને કાળે કલા વન્તો સૌન્દર્યના બળીયા સરજે છે, ઉછરે છે, કલાકારો તો સદાય સુન્દરતાની મિજ માનીઓ મોરે છે. એવી એક ન્હાનકદી મિજ માની આંજે આ યુગરાત કલાપ્રેરેક્ષે જાડળ યુગરાતેનાં રસરસિયાં નરનાને કાળે ઉઠવે છે.

કહે છે કે દીપક રાગ ગવાય તો અંગઅંગમાં અગ્નિવાણી પ્રગટે. કહે છે કે મહેલાર રાગ ગવાય તો સંસારમાં મેઘ વરસે: સૌન્દર્યદર્શને જે એમ અંગઅંગમાં આનંદદીપક પ્રગટે, અંગઅંગ દેશનો અગ્નિવાણી થાય. વસ્તુવાસી સૌન્દર્ય અનુભવાતાં અન્તરમાં રસાનન્દ જાગે છે, તે એ રસાનન્દ કે કાવ્યનન્દ શ્રુતિત્યાગાવેષે અભ્યાનન્દ છે. કલા મિથ્યાચાર નથી, પાપ નથી: કલા પુણ્ય છે. પવિત્રતા છે. કલા જગવાદ નથી. કલોપાસના સ્થૂળપૂજન નથી; અલ્પાકવાસીની અલ્પપૂજા છે. રસ એ મદિરા નથી, અમૃત છે: રસમિઝા કેદની નથી, પરમાનન્દની છે. આ જગતના લોક કે બાળક બાલિકાઓને સાચા સૌન્દર્યમન્દિરે પાકવનાં કરનાં મા. સાચા સૌન્દર્ય મન્દિરોમાં પાપપૂજન નથી હોતી, પુણ્યપૂજન જ હોય છે.

સૌન્દર્યસિક સર્જનો! સર્વ લક્ષિત કલાઓમાં સંસ્કારશાબન-classical અને શૃંગાર પક્ષવિત-Romantic શૈલીઓની પ્રણમિકાઓને, એમની કંઈક અથગમ્ય, દીર્ઘકાલથી ચાલી જ છે. કાનિદાસ તે હાંમેરની classical, કે બાલુ તે ગોષ્ઠયેની Romantic, કવિતા; શ્રીકૃષ્ણનું સ્થાપત્યની classical ને ગોષ્ઠિય સ્થાપત્યની Romantic ધાટીઓ: સંગીતાચાર્યોનું Classical સંગીત ને જોજર પ્લાવરાતું Romantic સંગીત: એમ ગંગાધરુના જેવી એ બે કલાશૈલીઓ દેશદેશમાં યુગયુગથી પ્રચરેલી છે. મદને તો એમાં સ્વતન્ત્રતા ને સંસ્કારનાં, Freedom ને Discipline નાં સર્વમચારી વિવિધતા ને. સંગ્રામ દેખાય છે. Romance એટલે સ્વતન્ત્રતા-Freedom ને માટેનાં ફાંફાં કે હુડયનો: classics એટલે સંસ્કાર-Disciplineની નિયમાવધી. Romance એટલે મેઘચિત્રો: classics એટલે બુનિનિની નિયમાવધિનાં રંગચિત્રો. અરે કલા વિધાયકો તો એમનો વિરોધ નથી જોના, એમની પરસ્પરની અનુમતિ નિહાળે છે. "ગંગાત્રી ને જન્મોત્રી નિરનિરાળાં: પેલુ આર્યનું પ્રવાગતીય કે ઇસ્લામનું અલાહાબાદ તો ગંગાધરુના સંગમતીરે પ્રવૃત્તિ ને નિવૃત્તિની એવીજ માર્ગમિનનતા ને પયવિટજણાં મુમુક્ષુઓને નડતી. શ્રી કૃષ્ણચન્દે બાપ્પુ કે પ્રવૃત્તિમાં નિવૃત્તિ ને નિવૃત્તિમાં પ્રવૃત્તિ ચ: પદ્યતિ સ પદ્યતિ: જ પેળે છે. તે પેળનાર છે. વસ્તુનું કે પ્રજાનું પરમ શ્રવન સ્વતન્ત્રતાને સંસ્કારના, Freedom ને Disciplineના, સંગ્રામમાં નથી. સંગ્રામમાં છે. યુગરાત! પરમ સ્વતન્ત્રવાદી તેજ પરમ તપસ્વી છે. Romantic ને classical નો સંગમ એ પરમ કલાવિધાન છે, મારી કવિતાના કલાકૃતિઓમાં યથાશક્તિમતિ કલાવિધાનું એ આદર્શ રાખ્યું છે. રૂદ્રમહાગ્રયનાં તોરણોમાં, સોદરી સોમનાથની સંગેરતીરનાં ખંડેરમાં, આશુનાં મન્દિરોમાં એ સંગમ છે. સરસ્વતીચન્દની કાંદેશ્વરીમાં જે કલાસંગમ છે. Classics સંસ્કારિતાના કલાનિયમન ને Romance ની કંદેશનાનાં ઉર્ધ્વમાંથી હુડયનો: પરમ કલાને ઉભય આવશ્યક છે. યુગરાતની ગરબીઓમાં એ છે, સોરઠિયાણીઓના ને યુગરાતજોગ રાસંગઓમાં એ છે. અને,

A thing of Beauty is a joy for ever એ સૌન્દર્યનાથે આપુના એ મન્દિરો ને એ સરસ્વતીચન્દ્ર, ગુજરાતની એ ગરબીઓ ને ગુજરાતજીના એ રાસડા તેથીજ નિત્ય સૌન્દર્યની પ્રેરણા પ્રતિભાઓ છે.

કલાદૃષ્ટિએ ગુજરાતનું કલાવ્યક્તિત્વ Romance ને Classical ના સંગમકલા વિધાનમાં પેખાય છે; ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ગુજરાતનું કલાવ્યક્તિત્વ આર્ય ને ઇસ્લામના કલાસંગમમાં દર્શાય છે. મસ્જિદોની બાંધણીમાં મન્દિરોનાં પત્થરજ માત્ર નથી સંચાયા, મન્દિરોનું કલાવિધાને સંચારેલું છે. કલાશાસ્ત્રીઓ એ કલાવિધાને Indo-Saracenic Art—આર્ય ઇસ્લામનું કલાવિધાન કહે છે. હિંદુ ઇસ્લામનો સહવાસ દેશમાં રાજમન્દિરોમાં તેમજ ધર્મમન્દિરોમાં આજ સુધી તે ગુજરાતમાં અવિચ્છિન્ન રહ્યો છે. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયમાં અનેક યોગબ્રહ્મા છે; દરયાહોમાં અનેક હિંદુ નરનાર જોલીયાઓને પુષ્પ ધુપ દીપ ધરાવે છે. હિંદુ ઇસ્લામની સંગમકલાનો ઇતિહાસ ગુજરાતનો મધ્યકાલીન મહાલયોમાં લખેલો છે. અમદાવાદ શહેરજ ઇતિહાસનો એક અગ્રણ્ય કલાગ્રંથ છે. સૌન્દર્યનું વેરણ હેરણ યગેલુ અમદાવાદ એક ઉદાન છે સુરતની ને સુરતીઓની સૌન્દર્યભાવના રસમાં રૂપમાં સ્વાદમાં સુગન્ધમાં સંગીતમાં કવિતામાં અનેકધા વિકાસેલી છે. જામનગર સૌરાષ્ટ્રનું સુરત છે. કુંકુમ કુલ અતર બાંધણી જરીકામ સંગીત શાસ્ત્રવિશારદતા અનેકધા ત્યાં ત્યાંના શેઠીયાઓએ શણગાર્યાં છે; વડોદરાને મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડે શણગાર્યું છે; ભાવનગર જૂનાગઢ જામનગર ગોરખી ગોંડળ પોરબન્દરને ત્યાં-ત્યાંના રાજવીઓએ ઓઝાં વધતાં શણગારેલાં છે. પણ ગુજરાતનો પ્રાચીન કલાઇતિહાસ એટલે ગુજરાતવત્સી આર્યતાનો કલાઇતિહાસ બાંધીનો કલાઇતિહાસ, શૈવોનો કલાઇતિહાસ, જૈનોનો કલાઇતિહાસ, ઇસ્લામનો કલાઇતિહાસ, વૈષ્ણવોનો કલાઇતિહાસ, ગુજરાતનો પ્રાચીન કલાઇતિહાસ, એમ પચરંગી છે. દારિકાના દરિમન્દિરોમાં બૌદ્ધ સ્તૂપ ને વૈષ્ણવી સૌન્દર્ય છાયાઓ યુધાપેલી છે. મહારાજ અયોધના શિલામન્દો, વસ્ત્રાભિપુરનાં કોક-કોક ખડેર, ગિરનાર શિખર ઉપરનાં ને સાગરતીરનાં કોઇ કોઇ મન્દિરો, સુદર્શન સરોવરની સીમાઓ ને ભગિણી બેખડો; એ બૈદ્ધ કલાઇતિહાસનાં ભાગ્યારૂઢ્યા અંશેરો છે. પ્રભાસપાટણના સોમનાથનાં ખડેર, સિદ્ધપુરના રૂપમહાલયનાં ઉચ્ચ અગ્ર તોરણો, પાટણના પડછાયા, મેઢરાનાં ખડેર, ઝિંજીવાડાનો ઉત્કંઠ કિસ્લો, જૂનાગઢના ઉપરકોટનાં કાંગરા; એ શૈવ યુગની જાહોજાલીના ભાગેલા કાંતિસ્તંભો છે. એજ કાળમાં જૈનયુગ પણ પ્રવર્તેલો. ગિરનારને ને સિદ્ધાવળને શિખરે આપુને ને તારંગાને માથે, સુરત અમદાવાદ જામનગરને ખેળે જૈનસંઘે સૌન્દર્યના અગ્ર અલંકાર ગુજરાતને ધરાવેલા છે, અને પછી આવ્યો ઇસ્લામનો યુગ. અમદાવાદ એટલે ઇસ્લામી સૌન્દર્ય-વિધાનનું સંગ્રહસ્થાન. વીસ લાખની વસ્તીના આ શહેરમાં મસ્જિદોનાં એક જગર મિનારા હતા. બાદશાહી સેના ટંકરાળ હતી. નાગોરથી સાલસેટ સુધીની સદતનતત્તુ આ રાજનગર હતું. દુમાયુન અકબર જહાંગીરશાહ શાહજહાનને ઔરંગઝેબ બાદશાહે આપણી નગરીમાં વસી ગયેલા છે. બાદશાહઝાદાઓ અમદાવાદની સૂર્યાગિરિમાં ગૌરવ માણતા. શહેનશાહબાનુ તુરજહાંન ને શાહબાનુ સુમતાજ મહેલ આપણા સાગરતીરે રહી ગયાં છે. આગ્રમખાનનો મહેલ બાદશાહીના એક સુમેઘરનો મહેલ છે. દાદા દરીદરની, વાવ બાદશાહીની એક દસીએ બન્ધાવેલો જલમહેલ છે. સરખેજનો રોઝો, શાહબાગનો રોઝો, દરિયાખાનનો ધુમ્મટ બાદશાહના ધર્મગુરુઓના રોઝો છે. સુમતાજની ગ્રેમસમાધિ ને શ્રીવાસ યમુનાતીરે મંડાયા તે પૂર્વે સુમતાજના રંગમહેલ ને સંસારવાસ સાગરતીરે મંડાયા હતા સર ટેમસરો અમદાવાદ જોઇને એલો હતો. તે બાબી ગયો છે કે દેશ દેશની

વસ્તુઓ ને દેશદેશની જનતા માર્જેકચેકમાં ને ત્રણ દરવાજે એકડી મળતી. ઉદું કવિતાને પ્રથમ કવિ વંદી અમદાવાદી હતો. ઇસ્લામની મહિમવાલીને ઇતિહાસ 'કબીર' વચ્ચે સાથે. આને 'એ' અમદાવાદમાં મેળું છે. પછી 'ગુજરાતમાં' મેળું. વૈષ્ણવ 'યુગ' નરસિંહમીરાંથી મેળું. એ કલાયુગ પ્રેમાનંદ ને દયારામેશ્વરમાં ખીલી નીકળ્યો. વલ્લભ સંપ્રદાયની કૃષ્ણમંડળીઓ ને હિરણ્ય, પૂંજ સામંત્રી, કીર્તનસંગીત ને છપ્પનમેળ તેમજ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના મન્દિરમહાલયો એમણે વૈષ્ણવી કલાવિધાનોથી ગુજરાતને શોભાવ્યું. આમ ગુજરાતનું ઐતિહાસિક કલાવિધાનોથી ગુજરાતને શોભાવ્યું. આમ 'ગુજરાતનું' ઐતિહાસિક કલાવિધાન પંચામૃત સરિખડું પંચ પરમ દ્રવ્યોનું બનેલું છે.

ગુજરાતની સૌન્દર્યવાટિકા, વિવિધ ને વિશાળ છે, જગન્મોહિની છે. એ સૌમાં ગુર્જરી સૌન્દર્યોદ્યાનની પરમ રસકલા, સર્વશ્રેષ્ઠ કલાકલિકા તો ગુર્જર. સુન્દરી; શુ હિન્દુ કે . શુ. ઇસ્લામી, શુ પારસી કે શુ ખ્રીસ્તી યાહુદી. ગુર્જર સુન્દરીના ગરબા ભરતખંડમાં અનુપમ છે, જગતભરમાં અનુપમ છે; ગુજરાતથી જગતસુન્દરીઓમાં એવી અનુપમ છે. ગુર્જર સુન્દરીઓના પોષાક સગવડ સૌન્દર્ય લાઝમથી ને માર્ટે બેનમૂત છે; મદ્રાસમાં મદારાષ્ટમાં બંગાળામાં ધણી નવસુન્દરીઓ ગુજરાતના પોષાક ઉપર મોહી છે, ને ધારણે છીધા છે. ગુજરાતની સંસ્કૃતિની સંગીતની કલાની કવિતાની ધાર્મિકતાની ગુર્જર સુન્દરી પરમ પુણ્યકલિકા છે; એની પાંખડીએ પાંખડીએ અદ્ભુતને અલૌકિક પરિમલ પમરે છે. રાજમહેલોમાં તેમજ ગરીબોની ખુપડીઓમાં ગુર્જર યશસ્વરૂપ ગુજરાતથી જન્મે છે, રજુવાસમાંની એ રાજકહેવડી ને સદ્ભવિગ તળાવ ઝોડતી એ જસમા ઝોડણુનો પરિવાર નિવેશ નથી થયો ગુજરાતને ગામેગામ સતીઓની દેહ-રીઓ છે. ગુજરાતની એ નવસુન્દરીઓ! ગુજરાતની એ ગરવી શુષ્કિલનું, એના પુણ્યનું, એના સૌન્દર્યનું, એના સતીત્વનું નવવિકાસને નામે. નવયુગને નામે, નવમાવનાઓને નામે ખૂન મા કરતી હો !

એ યદ્ય ગુજરાતના કલા ઇતિહાસની રૂપરેખા. ગુજરાતના અર્વાચીન કલાદર્શનની કાંઈકે ઝાંખી કરી લાઇએ.

આંજો દેશની જ ગરીબી છે, પ્રજાની જ ગરીબી છે, તે જ કલા અને કલાવન્તોની ગરીબી છે, વીસપી સદી ભરતખંડમાં તો છપ્પનિયાથી બેડી. તે પછીની યે પચ્ચીસીમાં કેટલીક ન્હાની ન્હાની દુકાળ છાંયડીઓ આવી ગઈ. મોંઘવારી ને અછત છપ્પનિયા પછી વધી. મયાં. કલાઓની પણ એવી અછત, એવી મોંઘવારી છે. હોયે ગુજરાત બાપુ બાપુ પશુ ભર્ય છે. ગુજરાતને બગીચો કરમાયો છે, છતાં યે કરમાયેલો તે બગીચો છે. સો વર્ષ ઉપરે સ્વામીનારાયણના મન્દિરો બાંધનાર કારીગરો ગુજરાતમાં હતા; પોણેસો વર્ષ ઉપર આ હડીમાઈની વાડી ને અંજનશાલા બાંધનાર પ્રેમચંદ સલાટ હતા; વીરોક વર્ષો ઉપર તચ્ચગુપ્ત કરે એવું કતાશાહનો પોળમાંનું. ખેનરપાળની પોળમાંનું. શેઠની પોળમાંનું દહેરાસર બાંધનાર રવિકરણ ને શુલાબજી હતા. પચ્ચાશક વર્ષો ઉપર મૌલાબક્ષ ને આદિત્યરામજી જેવા સંગીતાચાર્યો, ગુજરાત-ખેળે રમેતા. રામ રવિવર્મા આપણે ત્યાં નથી નીવડ્યા, પણ છેક ચિત્રકલા વિનાનું ગુજરાત નથી રહ્યું. સમસ્ત ભારત પૂજ્ય ને આર્ચીવર્તપ્રખ્યાત એક ચિત્ર તો ગુજરાતને આ યુગમાં આપ્યું છે. આ પ્રજાયુગમાં, સ્વદેશભક્તિના આ સંદવારમાં, હિન્દુ મૈયાની મૈયા સ્વરૂપી મૃતિ આપણા ગુજરાતી ચિત્રકાર સદગત મગનલાલ લીલાધર શર્માએ આપી છે. મોતબંકિતની તાદરૂપતા એ

યુગરાતીએ ખડી કરી. કવિએ તો અમે ધણા કહેવાય છે છતાં; તોયે સાહિત્ય ધાંત્રિયું રહ્યું નથી. સરસ્વતી ચન્દ્રના આર પુસ્તકો લેખને ૧૯ મી કે ૨૦ મી સદીની જગત્ સાહિત્ય પરિવર્ધમાં પ્રવેશતાં યુગરાતીએને શરમાવું પડે એમ નથી. યુગરાતના ધનિકો ધન કમાઈ બાજુ છે એમ ખોખરે ને ટેપરે આપી ચે જાણે છે. ત્રીસ લાખની સખાવત કરનાર જમશેદજી તાતા, ચન્દર લાખની સખાવત કરનાર સર વિઠ્ઠલદાસ જેવાં વિદ્યારસિક મહાયુગ્મરો આ યુગના યુગધુત્તરો છે. ગ્રેમચન્દ રાયચન્દની ભારતીય ઉદ્યોગ લાખખોની હતી, અમદાવાદમાં જ રણુજીડાભાઈ કુટુંબની છેલ્લાં ૫૦ વર્ષોમાંની સખાવતોનો સરવણો લાખખોનો છે. ટીબક સ્વરાજ્ય ફાળાની વખતે લગભગ ૫૦ લાખ રૂપીઆ યુગરાતીએએ દેશવત્તમાં હોમ્સા હતો. જગદુશાહ વિભજાશાહ ને સમાજશાહનો વસ્તુપાળ ને નેજાપાળનો, પુણ્યચોક એ યુગ્મર વૈરોનો વંશ વિસ્તાર હજી આપખી ગયો નથી. મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ જગતના કોઈ પણ મન્ત્રીમંડળમાં ઓજસ પાડે. મહારાજ ભગ્નમી રણુજીતસિંહજીએ ઇંગ્લેંજ દેશમાં ઇંગ્લેંજ ખેતના અખાડાઓમાં ફિગુવિજય કરી છે. મહાભાજી મહાત્મ્ય ને કસ્તુરબાઈ સ્ત્રીવત્તમાન યુગરાતના દામ્યત્વ એ પરમ દર્શન આજે જગત્વન્દના પાળી રહ્યું છે. જગતનો તપસી આજ આપણી વાડીએ છે. યુગ્મરી સૈન્દર્યોધાનનાં આજનાં એ પુષ્પો ફેટમાં સુંદર છે ! યુગરાતની આત્મસમૃદ્ધિ ઓછી અધુરી, ઓતરેલી તોયે ધોડી નથી.

રસિક સજ્જનો ને સન્તારીઓ ? સૈન્દર્ય અને કલાનો પરમ નિયમ સમપ્રમાણતાનો છે, આવના અને દર્શનની સમગુજ્ઞાનો છે. વીમ્મી સદોમાં જગતની પ્રગતિઓનાં નાવ જોલે મહામાં છે, ને આપણું એ જહાજ આજ ભરદરિયે ઓલાં ખાય છે. સંસારની રાજ્યની જીવનની પ્રેમની પૂણ્યપાપની ભાવનાઓની, તેમજ આત્મ સૈન્દર્ય અદ્ભુતત્વની જૂની નિયમાવધિઓ ઉપરથી આપણી શ્રદ્ધા ઉડી ગઈ છે; શુદ્ધ સંકલ્પો જન્મી છે, મહા ગાજદાઓ ઉગી છે. એમાંની કેટલીક નિયમાવધિઓ તૂટી છે, કેટલીક તૂટે છે, કેટલીક તૂટશે. નવી નિયમાવધિઓ કઈ અને કેવી રચાશે ? સૈન્દર્ય આવનાઓની એ આંગ્રેડામાં, રસચાત્રની સંકલ્પિતમાં મહારી એ જવા જાદારી છે; એ: જાદોની નિયમાવધિઓના સાર્વભૌમ અખંડ સત્તાવાદ મ્હારે ચે જોડો પડ્યો છે, એ છતરે ચે ઉચ્ચે સ્વરે ઉચ્ચારે છું કે ઉચ્છેદ એ કલાકારનો પરમ કલાધર્મ નથી. સજ્જન એ જ પરમ કલાધર્મ છે. સંસારમાં રાજ્યમાં રસપ્રદેશમાં પ્રજાધિકારો અખંડ રહે ને ન બદલાય, એ અશક છે. કાંઈક અવનવા યુગ ઉગરો જ, કંઈ કંઈ પ્રજાધિકારો જાદારો જ. જગતની જાદવી વહે નહીં, ચંબી જાય એ જહાંડનિયમના ઉકાલિવાદથી વિરોધ છે, યુગધર્મની વિરોધી સંસારની આત્મદેશની ઘટનાઓ પ્રગતિના યુગાન્તરોમાં પવટારો જ. સંસારના ધર્મના રાજ્યના કવિતાના નવકલાવિધાયકોએ આ સંકલ્પિતયુગમાં ન વિસરવાનું તો એકજ મહાસત્ત છે; કે પેતે ઉચ્છેદ છે વધારે કે સૂજે છે વધારે ? જહાંડ એ જ જહાંડનાયનો પરમ ચમત્કાર છે, અદ્ભુત નિયમમદ એ ચમત્કાર છે, સુંદર કલાવિધાન છે. સૈન્દર્યનાં સર્વ કલાવિધાન નિયમમદ ચમત્કાર છે. સૈન્દર્ય-શાસ્ત્રીની નિયમાવધિ એ કલાવિધાનની રસિક નિયમાવધિ છે. નકાર કે ઉચ્છેદ કલાકારોની આવના ન હોય. નવવિધાનની રચાવના એજ કલાવિધાયકોનું કલાધર્મ હોય. ઇતિહાસની, પ્રાચીનતાની ભૂમિકા ઉપર નવવિધાનના સંસાર મહેલો રચાવવા એજ કલાનું પરમ લક્ષ્ય. I come not to destroy. but to fulfil - પયગમ્બરનો, સંસારશાસ્ત્રીનો, મહાકવિનો એ જ મન્ત્રોચ્ચાર હોય કેમ ને લાકરગસ, મતુ પંરાશર ને વાયવકલ પશ્ચિમના ને પૂર્વના એ પ્રાચીન સંસાર ચન્દ્રવન્તરીઓને એ જીવનમન્ત્ર હતો. નિજનિજના યુગના યુગધર્મની યુગસ્મૃત એજ રચી.

આરસની શિલાનો બાગીને બૂકો કરવો એમાં કલાધર્મ નથી. આરસની શિલાને છેલ્લી સમારી એ અણુધડ અસંસ્કારી ઘાતને ઘડી સંસ્કાર આપી સજીવન કરવી; રસના કે સંસારનાં અહાંડનાં મહાકલાવિધાયકનો સજીવરોપણ એજ પરમ કલાધર્મ છે. જર્જરિત પ્રાચીન પ્રણલિકાઓ પડે એમાં સંસારને ભય નથી. એથી એ અનુપમ નવપ્રણલિકાઓ મંડાય એમાં પ્રતિમા ને પ્રેરણાનું સાદૃશ્ય છે. અમદાવાદ શહેરનો કોટ પાડવો સહેલો છે. અમદાવાદની મ્યુનિસિપલિટિ તોડવી તોડાવવી સહેલું છે. ચિરંચાલી કાંગરા ને બુદ્ધને બાંધવા, બદના દુર્ગ રચવા, એજ અધર્મ છે. જયા-જયન્ત નાટકના આદિમાં સર્વદ્રષ્ટા અહાંતિ ઉચ્ચારે છે કે:—

અમારે યોગીઓએ જોવાનું છે એ એક જ

કે જગત ઉંચે ચઢે છે, કે નીચે પડે છે.

ગતિ પ્રગતિ અવનતિનો, સંક્રાન્તિ યુગનો સરવાળો સારવનાર અહાંતિએ સવદ્રષ્ટાની દૃષ્ટિથી એજ સારવવાનું છે કે લોક કદયાણુ માગે સંચરે છે કે અકદયાણુને ? અમદાવાદીઓ ! ત્રીશક વર્ષો ઉપર અમદાવાદના કોષ્ટક શિખરેથી, દરકુંવર શેઠ છીની હલેલીની અગાસીએથી સ્વામીનારાયણના મંદિરની અન્તરિક્ષ ઉભી હલેલીએથી, જેમણે અમદાવાદ ત્યારે નિરખ્યું હોય ત્યેને મારી એક વિનતિ છે. આજે ત્રીસ વર્ષો પછી ફરીથી એ અગાસીએ ચઢે ને નિરખે. ગુજરાત કોશેજની શિખરદેવડીમાં કે સેન્ટ્રલ એન્ડ ઓફ દક્ષિણની ઉચ્ચ અગાસીમાં ઉભા રહો ને આસપાસ નિહાળો. વાંસમાંથી જેમ ફણમા યુટે, ન્હાનકડી ટેકરીઓમાંથી જેમ ન્હાનકડાં દિખરો પ્રગટે, એમ અમદાવાદ શહેરના સારા પગથાર ઉપરથી હલેલીઓનાં નવ શિખરો પ્રકટી નીકળતાં દેખાશે. છેલ્લાં ત્રીશક વર્ષમાં અમદાવાદની પેળામાં કાદવ હતો તે બસાયો, ને સાડકો ઉપર આળ્યો. અમદાવાદનું વાતાવરણ સ્વચ્છ નિર્મળ પારદર્શક હતું તે અસ્વચ્છ ધુમાડિયું ઝાંધું-ઝાંખવાતું થયું. પણ એજ યુગમાં અમદાવાદ વામણ હતું તે ઉત્કંઠ યયું છે. કોટ ફરતી પ્રદક્ષિણ કરતાં ન્હાળો તો નવરંગી હલેલીઓ ઠામ ઠામ કોટના કાંગરા ઉપરથી ડોકિયાં કરે છે. અમદાવાદનો ધુમાડિયો વાતાવરણ જોવો એ બીજી દૃષ્ટિ છે. અમદાવાદનાં ઉર્ધ્વગમન ને ઉર્ધ્વગમનના અભિલાષ નિહાળવા એ નીજી દૃષ્ટિ છે. સંસારમીમાંસકેએ સર્વદ્રષ્ટા થવું ઘટે છે. અમદાવાદના ગુજરાતની પાટનગરીનાં ઉર્ધ્વગમનના એ અભિલાષ ઉચ્ચાદના ઓગસ માણવાના એ કોડ પ્રભુ પૂરા પાડે !

આ કલાપ્રવર્તક મંડળ છે એક માસનું બાકક છે. લગભગ સો એક એના સંભાસદો છે. સુખર્ષિના છે, સુરતના છે, વડોદરાના છે, અમદાવાદના છે, સૌરાષ્ટ્રના છે, સમસ્ત ગુજરાતનું આ મંડળ છે, એક નગરીનું નથી. આ બાલકે જન્મનિયિએ જ નિષ્કપ કાપો કે વસંતપંચમી ઉપર કલાપ્રદર્શન ભરવું. ધણા ધનિકોની ધનસંહિતાથી ને ચોડા કમવન્નોની કલાતકિતથી આ પ્રદર્શન ભરાયું. પણ બાળકના તો બાળમેત્ર જ હોય ને ! કોષ્ટક કવિનું પહેલું કાવ્ય કે કોષ્ટક ચિત્રકારનું પહેલું ચિત્ર કહેવું હોય ? આ મંડળ મ્હોટું ધરે— વયમાં ને સુખમાં—ત્યારે કાલે નહીં તો પરમ દિવસે અમદાવાદમાં યે ગુજરાતનું કલામંદિર મંડાશે. સૌન્દર્યદેવીઓનાં કલામંદિરે સ્વપાષ્ટ નગરે નગરે સૌન્દર્યપૂજના સમારંભ, સ્પર્ધા, પ્રગ્લનો પરમ વિકાસ થયો માનશે. રોમ ને ગ્રીસના મહાલયોનાં ખડેરો ને મહાકાવ્યો, મુગ્ધાધર્મના દિલ્હી ને અગ્નિ ને કનેદપુર સીકીના રાજમહેલો, પ્રાચીન સંસ્કૃતિઓનાં એ તાજમહેલ ને કાદબરી એ યુગના અમ્મર સંભારણું છે.

સૈન્દર્યનો ધર્મ, સંસ્કારિતાનાં મંદિરો, કલાનાં મહાલયો, મરીઓની પરકુરીઓનાં નેવાં ને જોડ્યાનું પ્રમથનના પોત પ્રેમ વિધાયક છે. સમાજના આત્મામાંના રસમલનાં એ દ્વારો છે.

આજે સુરત ગુજરાત ભરતખંડનો ગુજાર ગુજરાત વ્યાપારપ્રધાન દેશ છે. ઉદ્યોગ-પરાયણ ગુજરાતના જહોએથી ભરતખંડનો બેપાર દેશપરદેશ જતો આવે. સુરત અમદાવાદ પાટણ સોનાગ્રામી કામીઓ તંબોરી જમનના વાઝરોમાં જતી. ખદશાહો અમદાવાદી મથર ને કિનખામ પહેરના. ગુજરાતના દુનંદ ઉદ્યોગો ભૂતકાલમાં સૈન્દર્યવિદોષા કલાવિદોષા ન હતા, વર્તમાનમાં કલાવિદોષા નં જ હોય. કાપામાં પોત ને જાન બનતે થે પારખૂઓ તો પારખે છે. પ્રમથનનાં એ પોત એટલે દુનંદઉદ્યોગો, એ જાત એટલે સૈન્દર્ય ને કલા. ઉદ્યોગ ને કલાનો વિરોધ નથી. પોત એ જાતની પેઠમ એકબીજાની પૂરવણી છે. અમદાવાદી અતઃકાળના રંગો, અમદાવાદી મથરની તંવિષ જાઓ, અમદાવાદી કિનખામનું કસબીપણું, અમદાવાદની ઉદ્યોગભાવનાનું તેમ જ સૈન્દર્ય ભાવનાનું જ્યોત છે. ગુજરાતના કેટલાક કઠારસિંહો ને કેટલાક ધનિકોનો આ સમારંભ ગુજરાતના સર્વ કઠારસિંહો ને સર્વ ધનિકોનો સમારંભ યાવ એવી કીધા ગુજરાતીની ભાવના ન હોય.

પણ આશાને એ આંખે મ્હાર કહારે આવે ? પ્રેરણા ને પરિશ્રમ સંગાયે સંચરે તંદારે. સર્વ કલાવિધાયકોને મ્હારી એક વિનંતી છે: પરિશ્રમને, પરિભ્રમણો મા. કલાકારનો સ્વભાવ જ હોરખડો હોય છે. પણ આનંદી પ્રાપ્તિ એટલે આગસ પ્રપ્તિ એમ અનર્થ થયો ન જોઈએ. પ્રેરણાના પ્રેરાયેલાઓને પણ પરિશ્રમનાં જ પણી ઉઠે છે. સર્વમાન્ય સોક્રાટિસ છે કે Plato of inspiration, & 93 p. c. of perspiration. ૨ ઠા પ્રેરણા ને, ૯૮ ઠા , પ્રેરણાનાં જાગરો પરિશ્રમના ધાવણુ વિનાનાં જાવણુમાં જ કરમાઈ જતો અનેક દોષો છે.

ધર્મકલાને કેળવણીના માયા સમદષ્ટિ ઉપર મોડાએ; પદ્માપક્ષીમાં પરમેશ્વર નથી.

વસન્તોત્સવ રમ્યે મ્હારે તો પચ્ચીસ વર્ષો વીતી ગયાં. અમદાવાદ આજ વસન્તોત્સવ

ઉજવે છે, આજે આનન્દ ને હૃદયસત્ત્વ પરવ છે. મહાત્માજીની આઝાદી પણ અણધાર્યો આનન્દ ઉભરાવે છે, પવિત્ર ને પ્રણયવન્તી સૌન્દર્યપૂર્ણનો નવયુગ આજથી આરંભાય છે. એ સૌન્દર્યપૂર્ણ જો છાયાપૂર્ણ નહીં હોય, એ હૃદયસત્ત્વ ને આનન્દ આચમતા સૂર્યના માત્ર વાદળરંગોજ નહીં હોય. તો પ્રમજ્જવનમાં આત્માનન્દના ક્રવારા તે હિઝારશે. આશાઓ અનેક હોય. સર્વ આશાઓ કંઈ ફલતી નથી. વ્યક્તિઓનાં પુરુષાર્થને, પ્રજાનાં ભાગ્ય, પ્રભુના પરમ સંકેત, એ સહમાંથી શુભ-શુભ ભવિષ્ય પરિણમશે. ભાવિનાં વચન આપણાં જોતાં છે, કારણ કે ભાવિ મનુષ્યાધીન છે તેથી અનેકધા અગમ્યને આધીન છે.

ગુજરાતમાં આર્યસંસ્કૃતિ હતી; બ્રાહ્મ સંસ્કૃતિ આવી ગઈ; ને જૈનસંસ્કૃતિ ભાવ્યવિધાત્મક રહ્યું. પછી ગુજરાતને ઇસ્લામે ને વૈષ્ણવોએ ઝોળા દીધા. ગુજરાતને અહિંસાત્મક જૈનસંસ્કૃતિએ રાખ્યું. ગુજરાતના રાજકુળને જૈનસંસ્કૃતિએ સંરક્ષ્યું; ગુજરાતની પ્રાકૃત અણધાર્યા પરમ સમર્થ જૈનાચાર્ય હેમચન્દ્ર સુરીજીએ રંગી; જૈનોનાં રાસાઓએ ગુજરાતની સાહિત્યનું બ્લેજ બ્લેજ રાખ્યું. એ જૈનસંસ્કૃતિને જો પ્રમુખ શ્રી! આપનાં સ્વર્ગસ્થ વડિલશ્રીએ, એ વડિલના ને આપના પૂજ્ય બ્રહ્મચર્યવચ્ચેવી આચાર્યશ્રીએ આ જમાનામાં પોલી પ્રદુસ્લાવી છે. અમદાવાદના દલગભગ અડધું શેઠિયાઓએ પ્રજાપ્રતિનિધિ સમાને યોગ્ય આપને હમણાંજ ઉચ્ચાર્યા છે. આશા છે કે આપને શુભ હસ્ત અમદાવાદનું સાંવજનિક કલ્યાણ થશે. ગુજરાત કલાપ્રવર્તક મંડળ વતી, ગુજરાતના કલારસિકો વતી, ગુજરાતનું આ કલાપ્રદર્શન બુદ્ધિ મૂકવાની, ગુજરાતના સૌન્દર્યનો મુગ્ધ, ગુજરાતની ઐતિહાસિક આત્મસમૃદ્ધિનો ગૌરવશાળી, ગુજરાતના જગતસન્દેશનો એક ઉપાસક, ગુજરાતી સૌન્દર્યમંદિરનો આ પૂજારી ગુજરાતનાં રસરસિયાં નરનારને અભિવંદી આપને વિનનિ કરે છે.

સૌન્દર્યનાં ધામ, સંસ્કારિતાનાં મન્દિરો, કલાનાં મહાલયો, મરીખોતી પર્યટકીરોનાં મેવાં ને નેટલામ પ્રમથવનના પોષક ત્રે ક વિદ્યાસક છે. સમાજના આત્મામાંના રસમલના એ કૂવારા છે.

આપણો મુન્દર ગુજરાત, ભરતખંડનો ગુજરાત ગુજરાત વ્યાપારપ્રધાન દેશ છે. ઉદ્યોગ-પરાયણ ગુજરાતના બન્દરોએથી ભરતખંડનો બહુપાર દેશપરદેશ જતો આવતો. સુરત અમદાવાદ પાટણ સૌરાષ્ટ્રથી કારીગરી તરફથી જંગતના વાઝરોમાં જતી. ખાદ્યારો અમદાવાદી મથર ને ક્રિતખામ પડેરતા. ગુજરાતના હુનાર ઉદ્યોગો બૂતખામો સૌન્દર્યવિદ્યોમાં કલાવિદ્યોના ન હતા, વર્તમાનમાં કારિવિદ્યોના ન જ હોય. કાપડમાં પોત ને ભાન બને છે પારખૂઓ તો પારખે છે. પ્રમથવનનું એ પોત એટલે હુન્નરકુદ્યોગો, એ ભાત એટલે સૌન્દર્ય ને કલા. ઉદ્યોગ ને કલાનો વિરોધ નથી. પોત એ ભાતની પેડમ એકબીજાની પૂરવણી છે. અમદાવાદી અતવશતા રંગો, અમદાવાદી મથરતી વિવિધ ભાતો, અમદાવાદી ક્રિતખામનું કસખીપણું, અમદાવાદની ઉદ્યોગભાવનાનું તેમ જ સૌન્દર્ય ભાવનાનું દર્શન છે. ગુજરાતના કેટલાક કારસિકો ને કેટલાક ધનિકોનો આ સમારંભ ગુજરાતના સર્વ કારસિકો ને સર્વ ધનિકોનો સમારંભ થાય એવી કીયા ગુજરાતીતી ભાવના ન હોય!

શ્રીઓનો દરજ્જો.

લેખક—સદ્ગત વી. ટી. કોઠારી. બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ-કરાંચી.

(અનુસંધાન ગયા અંકના પૃષ્ઠ ૧૬૨ થી આશુ.)

નારી નર્કનું દાર તેમજ મનુષ્યના સંકટ આપત્તની જનની ગણાતી હતી. તેણીએ પોતે મળ્યા છે તે એક વિચારથીજ શરમાતું જોઇએ.

તેણીએ તપ નિર્વમના આચરણ કરવા જોઇએ કારણકે પૃથ્વી ઉપર તે આપ આણનારી છે. તેણીએ તેના વસ્ત્રથી પણ લગ્નનું જોઇએ કારણકે તેણીના વિનિષાતનું તે ચિન્હ છે. તેણીએ તેના સૌંદર્યથી શરમાતું જોઇએ કારણકે તે શેતાનની રમતનું સંધાન છે.

શારીરિક સ્વરૂપ ધાર્મિક લેખકોના આક્ષેપોનું ખાસ કારણ છે, અને વિષય છે અને જો અપવાદરૂપ માત્ર એકજ દાખલો છે, તે એ કે મધ્યકાળમાં ધાર્મિક ગુરુઓની ક્રાન્તિ તેની કમરો ઉપર કોતરવામાં આવતી હતી. મુશ્કરી (prognosis) સમાજે સ્ત્રીને તેણીની અશુદ્ધિને લઇને નગ્ન હાથે coarctist નહિ અલસ કરવાનું કારણું હતું તેઓના હલકો દરજ્જો હમેશાં ધ્યાનમાં રાખવામાં આવતો હતો.

ઉભય જાતિ વાસ્તે કાયદા રચવામાં આ શિક્ષણે અસર કરી છે. તે માનવું સંભવિત છે.

જંગલી લોકોના કાયદાઓ અબજાની અસકિત અને મુશ્કેલીઓજ બતાવે છે અને કાયદાની ક્ષિત્તિ તેઓના તરફથીમાં કોઈ પ્રવૃત્તિ યદ્ય તો તે constantismથી તે great iniam ના રાજ્યમાં પરંતુ સાથે એટલું જોવાનું છે મધ્યકાલીન કાયદાએ સ્ત્રીને જંગલી કાયદા કરતાં પણ હલકી ગણી છે.

કુલેવિક શિક્ષણને લઇને વિવાદો કરવાના સિદ્ધાંત ઉપરની અંગત અડચણો અને બંધનો તેમજ સ્ત્રીને હલકી લેખવાંના શિક્ષણ ઉપરાંત અનેક કાયદાઓથી સ્ત્રીને ક્રોધ મોટા માલની ખીલતની માલેક અને વારસ યતી અટકાવવામાં આવી હતી અને તેણીના વાસ્તે બે રસ્તા ખુલા મુકવામાં આવ્યા હતા. કંતો વિવાહ અથવા તો મકમાં રહેવાનું. કૌભારા કાયદાથીજ સ્ત્રીનો હલકો દરજ્જો સ્વીકારવામાં આવતો હતો. અને રામનો ઉદાર કાયદાને કે જ્યાં કુમારિશને નહિ વારસ થતો અન્યાય મટાડવામાં આવ્યો હતો તે તદ્દન નષ્ટ થયો.

જ્યારે પણ ધાર્મિક કાયદાની સરસાઈ આપણે જોઇ છે ત્યારે તેને પરિણીત સ્ત્રી અને કુમારિના વારસાઇ હકને બેગ આપતો અનુભવ્યો છે.

શ્રીઓની આ પ્રકારની મુશ્કેલીઓ અને વિટંબણાનો અંત ૧૮માં સદીના છેવટ સુધી આવ્યો નહોતો.

trench સંક્રાંતિ નેતાઓએ જે કે *knives* *condolect* ની સ્ત્રીઓને રાજદ્વાર સ્વતંત્રતા આપવાની માંગણી જે કે ઉઘડી ઝેલી તોપણ સ્ત્રીપુરુષને સમાન વારસ તરીકેનો હક સ્વીકાર્યો હતો અને આવી રીતે કાયદા અને પ્રજામતમાં મહાન વિપર્યાસ ઉત્પન્ન કરવાને નશીબદાર નીવડ્યો છે, જે બ્લેકો મોરો સહજ પૃથ્વી ઉપર ફરી વળવાનો જ.

શુદ્ધિનો આશય ઉચ્ચતર બનાવવામાં પ્રયાસી કીસ્મીઅન શુરૂએને જંગલી લોકોના હુમલાઓ તોમજ નિબંધથી ધણી સહાયના મળી હતી. શુદ્ધિઓની સંરચાને નાશ, રમન ગમતના અપમાનનું ધણીક વખતનું બધે થયું, અને ગરિબાઈ જે હુમલાને લીધે લોકોમાં આવી હતી તે સર્વે સ્ત્રીના સદ્ગુણને સહાયક હતા. અને આ બાબતમાં તુકાંતી, હુલકી, બીનકાયદાસર જંગલી બનતો સંસ્કૃત પ્રજા કરતાં સરસાઈ ભોગવતી હતી. Tacitus એ તેની પ્રસિદ્ધ પુસ્તકમાં ધણીજ સ્ત્રીઓ મિશ્રિત બાપામાં જરમન લોકોની રીતિ શુદ્ધિની તારીફ કરે છે.

વ્યભિચાર તે લોકોમાં તદ્દન વિરલ હતો. વ્યભિચારીણીને મુંડન કરી ઘર બહાર કાઢી ગેઢવામાં આવતી અને ગામમાં પ્રદાર મળતો. મનોહરતા, લક્ષ્મી કે યૌવન એક વખત પાપ કરેલી સુવર્ણ વાસ્તે પતિ મેળવી શકતા નહોતા. અનેક પત્ની વિવાદ માત્ર રાજ્યશ્રેણે વાસ્તેજ અમલમાં હતો જે લોકો પણ અનેક પત્ની વિવાદને માન મરતમાંનું ચિન્હ ગણતા અને નહિ કે વિપર્યયતિના સામન તરીકે માતાઓ પોતેજ પોતાના બાળકોને ધાવન આપતી.

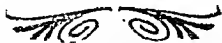
બાળક વધ પ્રતિબદ્ધ હતા. વિધવાઓ પુનર્વિવાહ કરી શકતી નહોતી.

પુરુષો કારાગૃહથી તેઓની સ્ત્રીનાં હિત વાસ્તે બીતા અને નહિ કે પોતાના વાસ્તે. તેઓ એવું માનતા કે સ્ત્રીમાં અમાત્યની અને દંડી શકિત હોય છે. અને તેઓને બધિપ્યવેતા તરીકે વારંવાર પૂછતા હતા અને સલાહ અનુસાર કર્તવ્ય કરતા.

એવું મનાય છે કે Tacitusની આ પ્રસિદ્ધ પુસ્તકનો હેતુ, પોતાના હમવતનીઓની દુરાચારી રીતભાત બાબત કપકો દેવાનો હતો અને તેથી અસંસ્કૃત પ્રજાના સદ્ગુણોને ધટ રંગે ચિત્ત છે. પરંતુ આ દારૂમાં સ્ત્રીનો અંશ ધણો છે તેના આપણી પાસે પુરાવા છે.

Salavian જે તમુ જનકે પછી જગારે આ જંગલી લોકોએ સુધરેલા રામને આધીન થઈ સ્વામી રીતરીવાજ વર્ધવે છે તેમાં તે ઉપર કથિન દશકતને મળતીજ બીતા કહે છે. તે કહે છે કે, જર્મન મુંડરીઓમાં પાનિમય અને શીતની લાગણી ધણી તીવ્ર હતી અને વશ કરેલી પ્રજાના હુમ્મણ, આ લોકોના સદ્ગુણો તદ્દાત રજુ કરે છે.

અપૂર્ણ.

સ્ત્રી રતન,

સ્ત્રીઓના ધણાજ રોગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રતન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને ખાળલગ્નથી થયેલ વ્યાધિને દુર કરે છે વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આવા દરદોને માટે રામળાણુ છે. બાથુની બદલુજમી, કમતાકાત, કબજીયાત, સંઘ્રહણી, પેટનું આફરવું, છાતીનો બળતો દાહ, ખાશ, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (અંગોઈનું ખસવું) થોડા ખોરાક ખાવાંથી પણ ઊલટી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની ફાટ મરતક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રીરતન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અંકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩ખી ૧ ઈં. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરેજ-નથી

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇન્ધરધ્રમ્છાથી આ દવાથી ઘણી સ્ત્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રો (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ૩ખી ૧ની કિં રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩ખી ચાર માસ ચાલે છે અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩ખી સાથે રાખવામાં આવે છે

લોહીયા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને લયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા જોરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે ૩ખી ૧ની ઈં રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વખત-રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩ખી ૧ની કીં રૂ. ૨-૮-૦

ખાળાગોળી.

ખાળકાને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩ખી ૧ની કીં રૂ. ૧-૦-૦

મક્ત !!! ધાતુ વિકાર આતપ વિકાર. . . મક્ત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્ત્રી-તેમજ ખાળકના દરદની તમામ દવાઓનો સંડાર નામે “આતપ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કચાડ લખી મક્ત મંગાવી લ્યો

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કહાનજી આ ધોળકા, છ અમદાવાદ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ ગોપીરા-સુરત.

દૂસરીઓ.

- ૧ શેઠ દેવકરજી મુળજી મુ'બઈ
- ૨ શેઠ ફકીરજી નગીનજી કપૂરજી અવેરી સુરત
- ૩ શેઠ ગુલામજી દેવજી મુ'બઈ
- ૪ શેઠ દલીજી દિવરજી સુરત
- ૫ ગં. રવ. રૂકિમણી બહેન હિરાજી માતીજી અવેરી સુરત
- ૬ ગં. રવ. હીરાકુંવર બહેન પાનાજી તારાજીની વિધવા મુ'બઈ

વ્યવસ્થાપક મંડળ.

- ગં. રવ. હીરાકોરબહેન શેઠ પાનાજી તારાજીની વિધવા.
 ગં. રવ. રૂકિમણીબહેન શેઠ નગીનજી કપૂરજીની વિધવા.
 ગં. રવ. સરસ્વતીબહેન શેઠ ઉત્તમજી મુળજીની વિધવા.
 ગં. રવ. રૂકિમણીબહેન શેઠ હીરાજી માતીજીની વિધવા.

મુ'બઈમાં કાર્યક્રમ કરનાર બહેનોની કમિટી.

- ગં. રવ. બાઈ મંગળાબાઈ માતીકાકા
 સૌ પુતળીબાઈ શેઠ દેવકરજી મુળજી.
 સૌ જસકોરબાઈ ગુલામજી દેવજી અવેરી.
 સૌ ચંદનબાઈ માતીજી ગીરધરજી સોલીસીટર.
 સૌ કુંવરબાઈ દેવજી કદબાણજી સાન્તાકુંઝ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામના વ્યવસ્થાપકા ગયા બાદશદ માસમાં મુ'બઈની મુસાફરીએ ગયા હતાં. અને ત્યાં ફરતું પ્રચાર કાર્ય કરતાં જણાવું કે મુ'બઈ જેવા બહોળા ક્ષેત્રમાં ધણાખરા બાકીઓને તો આ જૈન વનિતા વિશ્રામ સંસ્થા છે એવીજ ખબર નથી જો તેમના ધ્યાન ઉપર આશ્રમની પ્રતિષ્ઠા આવે તો તેમના તરફથી આશ્રમને સારું ઉત્તેજન મળી શકે તેથી ઉપર દર્શાવેલ બહેનોને મુ'બઈમાં આશ્રમના કામને પ્રચાર કરવા અર્થે સંવત ૧૯૮૦ના વર્ષથી નિમવામાં આવ્યાં છે. હવેથી મુ'બઈમાં આશ્રમ સંબંધી ફરતે તેમ પ્રચારનું કાર્ય તેમના ઉત્સાહમાં પ્રયાસથી સારું ચલ શકશે. શ્રીમંત બાકીઓ ને બહેનોને જણાવવામાં આવે છે કે આ કમીનીમાંથી ગમે ને બહેનોને મલી મદદ માટે નિર્ણય કરી પોતાનો ઉદાર હાથ આ સંસ્થા માટે લગાવવો જોઈએ.

વ્યવસ્થાપક મહિલા બૃંદાવ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ, ગોપીપરા-ગુરત.

॥ श्री गौतमायनमः ॥

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામને અંગે પ્રકટ થતું માસિક

મહિલા ભૂષણ

સદ્ગુણનીતિવિધાયકલેખે રુચિરં પ્રકાશ્યતે ધર્મ્યમ્
મહિલાભૂષણમેતદસર્વસ્ત્રીહિતકૃતે સતતમ્ ॥

પુસ્તક ૪ થું.]

માધ સંવત ૧૯૮૦.

[અંક ૯ મા.

વિષયાનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧. બ્રહ્મચર્યના અભિલાષીની ભાવના	૧૯૩	૭. વીરશાળા	૨૦૭
૨. નાગની કરામત.	૧૯૪	૮. પૂર્વ આફ્રિકા અને સ્ત્રી રત્ન.	૨૧૦
૩. સાચો સન્વાસ.	૧૯૭	૯. ડોસી.	૨૧૧
૪. હિતકર સુખોષ.	૨૦૧	૧૦. વડુ.	૨૧૧
૫. ગંગેપદુ ડોસી.	૨૦૩	૧૧. સુતિ.	૨૧૨
૬. ચંદ્રિકા.	૨૦૫	૧૨. પ્રજા અને જ્યોતિ.	૨૧૩

સંપાદિકા,

રૂકિમણીબાઈ રા. મા. હિરાચંદ્ર મોતીચંદની વિધવા.

જૈન વનિતાવિશ્રામ.

ગોપીપુરા-સુરત.

આર્થિક લવાજમ રૂ. ૭૦ પોસ્ટેજ સાથે અગાઉથી.

જરૂરી સૂચના.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામને અંગે મોકલાતી મદદ તથા મહિલા ભૂપણના લવાજમના રૂા. હવે અમદાવાદના ગ્રાહકોએ પણ નીચેને શિરનામેજ મો'લી આપવા કૃપા કરવી. અમારા વતી ત્યાં કોઈને સ્થાનીક પૈસા આપવા નહિ.

વ્યવસ્થાપિકા-સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

➤➤ સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામની બાળાઓ માટે ➤➤

૨૫ રેંટીઆની જરૂર છે.

કોઈ ઉદારચિત્ત સજ્જન સદ્ગુણસ્થ અથવા ખુલેન તન્દ્રી આ જરૂરીયાત પુરી પાડી સશ્વિયસેવાનું મહત્ પુણ્ય પ્રાપ્ત કરાશે એવી આશા છે.

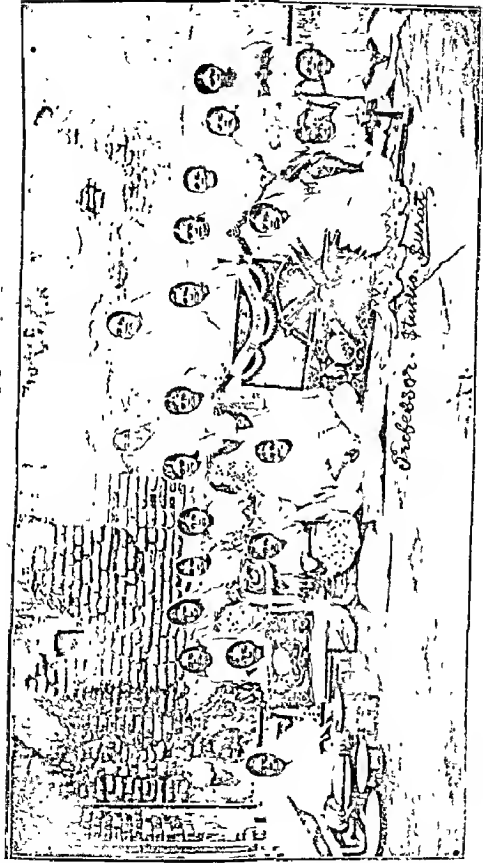
વ્યવસ્થાપિકા-સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંજ્ઞાની જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂદ્ધમી જીવન ઉદ્યોગી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ મુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ સાંતિવાળું ગૌરવવાળું તથા આત્મ-શ્રદ્ધાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યાવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-સુરત.

આ પત્ર સુરત-ચાંદના પૂત્ર ઉપર ટાંકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે બાપું અને બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ મોતીચંદની વીધવાએ ગોપીપુરા સુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

श्री जैन वनिता विद्यालय.

अभीपरा-संस्कृत.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક : ૪-થું

માધ્યમ, સંવત ૧૯૮૦.

અંક ૯ મો

અહાયર્યના અભિલાષિને સમગ્ર જનતાપર ભાવના.

પુરુષોને—

શાદ્દલ.

(પોતાની ધર્મપત્ની સિવાય.) મોટી તે સૌ માતૃતુલ્ય ગણું હું,
છોટી ગણું પુત્રીઓ,
જે હોય સમવર્ષમાં મુજ તણા,
તેને ગણું ભક્ષિઓ.

સ્ત્રીઓને—

મોટા તે સૌ પિતૃતુલ્ય ગણું હું,
છોટા ગણું પુત્રકે,
જે હોય સમવર્ષમાં મુજ તણા,
તેને ગણું બાંધુઓ.

સર્વને—

એવી માનવ માત્રમાં
મુજ થજો પ્રીતિતણી વૃદ્ધિયો,
આ નર્સે મુજને પ્રભો, કરી દૃષા
આશિષ એવી દીયો.

નામની કરામત !

(લેખક:—આલકવિ—જામનગર.)

શંકરલાલને તે બાળક હતો. સારથીજ કવિના લખવાનો શોખ હતો. અને તેણે ૨-૮-૧ લખવાની શરૂઆત પણ કરી હતી.

ધણા પરિશ્રમથી નોટણુકના પાનાપર લાલ ચાવીથી ફેમની જેમ ડમલ લીટીએ. મારીને તે બેવડી લાઇન વચ્ચે. તે પાનાઓની પેટાણી ચીનરીને તે બોર્ડરવળા પાનામાં એ લીટી શાહી વડે પોતાની કવિતાઓ લખી રાખે. અને નોટના મુખપૃષ્ઠ-દાઢટલ ઉપર 'શંકરલાલ શાસ્ત્રી' એવાં અક્ષરો લખી રાખવામાં પણ તે જરાએ વિચરતો નહોતો.

પોતાની એક એક કવિતા-તે જુદા જુદા આસિકો તરફ મોકલવા લાગ્યો. પરંતુ તેને ક્યાંઈજ સ્થાન મળ્યું નહિ. એટલે શંકરલાલે નિશ્ચય કર્યો કે 'યોગ્ય પૈસા બેળા ધાવ' એટલે પોતાના આસિકે સર કરવું.

શંકરલાલના પિતા શુભંદરી જવા પંડો તેના હિનેશું મિત્રોએ અને ઘડીમાં બાણીયાને તેને વારંવાર કહ્યું કે "બાઈ! કાંઈક ઉલોગ ધધે મડો. નોકરીનો પ્રયાસ કરો. ખાલી કવિતાઓ અને તેઓ લખવામાં વખત ચુમાવો નહિ."

શંકરલાલ જરા હસ્યો, અને પાછું 'પોતાનું' લખવાનું કામ શરૂ કર્યું. એક, બે, ત્રણ પુસ્તકો એક પછી એક છપાવી કાઢ્યાં.

પોતાના આ પુસ્તકોથી શુભંદરી-સાહિબમાં હંમેશા યંદને ધણી ધમાલ મચી રહેશે એવી તેણે મોટી આશા બાંધી હતી. પણ વ્યર્થ ! કાંઈ આવજ પૂજારે નહિ !

એક વાચકના મનમાં માત્ર ધણી ધમાલ મચી રહી. એ વાચક તે શંકરલાલનો, નોકરીનો બાણીયા હતો ! તેણે હમણાંજ મળાક્ષરો અને પારાક્ષરી પૂરાં કર્યાં હતાં. એટલે, નવાં વાંચનની અમિશ્ચીથી તે ને ચોપડી હાથમાં આવતી, તે એ મેટિથી વાંચવા મડી જતો.

એક દિવસે એક ચોપડી હાથમાં લઈ, દોડતો દોડતો તે મામા પાસે આવ્યો. અને બોલ્યો— "જુઓ, જુઓ મામા ! અહીં તમારું નામ છે !" મામાએ હસીને સ્નેહથી બાણીયાને બહો લીધી. કેમકે તેની આટલી ઊંચ બાલ્યાવસ્થામાં તે અક્ષરો વાંચેલા લાગ્યો. અને તેમાં 'જુઓ મામાનું-પોતાનું' નામ !

પોતાની પેટી ઉઘાડીને તેમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને મામાએ પોતાના બાણીયાને કહ્યું— "આપુ ! હે આ વાંચ જોડ".

આપુએ એક પછી એક અક્ષર બેસાડીને વાંચ્યું. સાં તે ફરી મામાનુંજ નામ ! પેટીમાંથી ફરી બીજું એક પુસ્તક કાઢીને તેના ઉપરનું નામ આપુએ વાંચી જોડું—તે એ નામપણ મામાનુંજ.

એક પછી એક ત્રણ પુસ્તકો પર બેઠા રે બાપુએ મામાનું જાણેલ નામ જોયું. ત્યારે તેટલાથી તેને સતોષ થયો નહિ. તેણે પોતાના ઝીણકા નાણકડા હાથે આગળ કરતાં બહાજી-હથેથી પૂછ્યું—“મામાની મામાની તમારું નામ કેટલાં-કેટલાં ચોપડાં પર છે ? સો-ચાળીસ કે દશ-પચાસ-ચોપડાં પર ?”

પોતાના નેત્રપરથી હાથ ફેરવી શકેલાં જોઈને—“એ ધીરે ધીરે જણાશે તને.” એ ત્રણ પુસ્તકો અગલમાં મારીને બાપુ ધરમાંની કામ કરનારી ડોસ્તીને બતાવવાને તે કુદકો મારતો મારતો ગયો ।

વચલા થોડા અવકાશમાં મામાએ એક નાટક લખ્યું હતું. મહાત્મા ગાંધીજી એ નાટકના નાયક હતા.

તેના મિત્ર રતિલાલે ઉત્તેજન આપવા અર્થે કહ્યું—“ઓહો ! આ નાટક તો રૂટેજ ઉપર ખૂબ સારી છાપ પડશે ! ગમે તે કંપની આ પૂર્ણ બજાવવાને માટે માગણી પર માગણી કર્યો કરશે.”

રંસ્તે, રંસ્તે અને ચોટે, ચોટે પોતાના લખેલ નાટકના મોટા મોટા અક્ષરોની અને તેના કરતાં જરા નહાના કદના અક્ષરોથી પોતાના નામની જાહેર ખબરો ચોટાડાવથી મામાને માનસિક-નજર આગળ ચોખ્ખે-ચોખ્ખા દેખાવા લાગી ! નગરદૂધી શુંદરીના અંગ પર એ જાણે એક જાહેર અંજરના-રંગબેરંગી-ચોટેલા કાગળો તે ઘમીનાજ ચમ પડ્યા હોય ।

આજે રવિવાર હતો. મામાના નાટ્યપ્રેમિય દોસ્ત જેહુંજીમોદ, રતીલાલભાઈ નાટક કંપની તરફ મામાશ્રીના નાટકનો નિકાલ શું આવે છે તે જાણવાને ગયા હતા. શકેરમામા ઉલ્લેખપૂર્ણે તેમની આવવાની રોડ એટા હોય ।

રવિવાર એટલે બાપુની નિશાળને પથુ રૂમ્મજ હતી. તેણે સવારથી આજે જુદીજ રમત કાઢી હતી. મામાનું મન, આજે કેકાણા પર ન હોવાથી તેમનું માત્ર તેના પર ધ્યાન ગયું નહિ ।

બાપુની નિશાળ પોસેજ એક છાપખાતું હતું. એ છાપખાતામાંથી તેણે પોતાના નામના સીસાના ટાઇપ મેળવી આપ્યા હતા. તેમાં કેટલાંક અક્ષર બહુ મોટાં હતાં. તે કેટલાંક નાનકડાં નહાના હતાં ।

ગમે તે પુસ્તક હાથમાં આવતું, કે-એ પોતાના નામના સીસાના બેળાં કરેલાં અક્ષરો પર શાહી ચોપડીને બાપુ એના પર ઝપાટાથી પોતાનું નામ છાપી કાઢતો હતો. કેમકે મામાને આશ્ચર્યથી અકિત કરી દેવા જોઈએ ખરાને ?

મામાને તેણે આશ્ચર્યથી દિગ્ બનાવ્યા ખરાજ । તે એકવાર દિવાનખાનામાં આવીને જોવા લાગ્યા, ત્યાં બાપુ મશગૂલ બની પોતાના છાપવાના કામમાં મગ્ન રહ્યો હતો.

“કાં બાપુ ! શું કરે છે ?”

પોતે શું કરે છે એ તેને મામાને ઉત્તરકતાપૂર્વક બતાવી આપ્યું. કેવળ ત્રણજ પુસ્તકો પર નાહ પેણ લગભગ પચીસકે પુસ્તકો પર બાપુનું નામ છપાવેલ ।

૬૫ “આ શું? લખના વાંચવાનું મને નહિ જોઈએ! આવી રમત રમવા કરે છે! જ્યાં આ રમત પણ કંઈ જાતની છે”

બાપુએ મહા મહેનતથી મેળવી આવેલ તેના નામના અક્ષરો મામાએ તેના હાથમાંથી જમરાઈથી છુંટાવી લીધાં.

બાપુ હુમથી-શોક પૂર્ણ રડવા લાગ્યો. પછી તે વધારે-ને વધારે ઉંચા સ્વરે-રસપૂર્ણ રડવા લાગ્યો. “એ પછી તે જરા રહી રહીને થોડાં ખાંધને રડવા લાગ્યો કેઈ રીતે તેનું મનામનું ચર્મ ન હોય તેમ” એ રડવાનો પણ રહેતો ન હતો.

કામ કરનારી ડોસી દોડતી તેની પાસે આવી અને બોલી-“બાપુમાઈ! શું થયું? બાપુએ રડતાં રડતાં કહ્યું-“મારું નામ!”

તેની માતાએ આવી પૂછ્યું-“કેમરે બાપુ! શું થયું?”

જરા હંસીને બાપુ બોલ્યો-“મારું નામ!”

ડોસીએ બાપુનો હોયમાં એક મગજનો લાડવો આપ્યો. બાપુએ તુરંત તે તાણું કરતો ફેંકી દીધો. અને તે રડતાં રડતાં બોલ્યો-“મારું નામ!”

તેની માતાએ આગળ આવીને કહ્યું-“બાપુ! જો આ તારી આગમણી છે, જો કેવી મળતી છે?”

એ ગાડી ફેંકી દહને બાપુ ચોરથી જૂમ પડેલો બોલ્યો-“મારું નામ!”

નાટક કંપની તરફથી શંકરલાલના દેસ્ત પાછા આવ્યાં. દરવાજા સુધી સામા દોડતા જઈને આમાએ પૂછ્યું-“કાં રતિમાઈ! કાં જોડુભાઈ! શું થયું?”

“માઈ! શું કહેવું? આ પહે તેમને પસંદ ન પડી!”

ઘણીવાર સુધી મામા ચુપચાપ રહ્યા. કેટલીકવાર તે બોલ્યા-“બસ, મારું જુદું નામ તો યુ આલશે. પણ હું મારી પોતાનીજ હવે નાટક કંપની ઉભી કરવાનો. ચોક્કસ એમને.”

સંતલાલે પૂછ્યું-“કાં આજે મેં જોયું નથી ચાલવું?”

મામાએ કહ્યું “ના માઈ! મારું જરા ચરીર તપી આવ્યાં જેવું લાગે છે.”

ત્રીજે પહોરે શંકરલાલની માતાએ તેના પાસે આવીને કહ્યું-“માઈ! હું તારી કપારની હં જોઈ છું નાસ્તલું કરીએ ચંચુ!”

મામાએ કહ્યું “મને જરાપણ ખૂબ નથી.”

સાંજે મામાએ આવીને ગ્રેમથી કહ્યું “કેમ પેલી નવી વાર્તા મને વાંચી નહિ જતાવો શું?”

“ના આજે મારું માથું બહુ દુખે છે.”

બાપુએ રડતાં રડતાં આવીને કહ્યું-“મારું નામ અને પાછું આપોને મામા!”

મામાએ વગર બોલવે એક ચપાટ બાપુના ગામપર લગાવી દીધી.

“ખર” છે. મામાશ્રીની તખ્તપત આજે તાળાપર કેમ ફેંટી? તે તેની બધી સે! અદા નામની કેવી કરમત જગતમાં છે? તે એક બાળકથી તે મોટા સુધી પોતાનો અમલ ચલાવી રહી છે! નામ-નામ-નામ!!!

સાચો સંન્યાસ

અનુવાક સોંઘેલ પ્રસાદ દિવાન.)

તે એક રમ્ય સંજો, હાડી યુનુનાના તટપરની રૂપેરી રેતીમાં શ્રી શ્રીમદ્ધુણ્ણુ રમી રહ્યા હતાં. એટલામાં પવનની હાડી લહરી સાથે વેદિક સંગીતનો એક અખૂટ ઝરો વહી રહ્યો. રાધાજીએ આશ્ચર્ય પામી પોતાના સોબતીને પૂછ્યું, “આ નાદ ક્યાંથી આવે છે ?” ભગવાને કહ્યું, “પ્રિયા પાસેના જંગલમાં આવી રહેલા એકાદ આશ્રમમાં રહી કાષ્ઠ સંન્યાસી તપશ્ચર્યા કરી રહ્યો છે. આ પવન તેના તરફથી આવતો લાગે છે.” રાધાજીએ કહ્યું, “પોતાનાં ઘર અને સ્ત્રી છોડીએના પરિત્યાગ કરી જંગલમાં રહેતા એવા આ સંન્યાસીઓજ પવિત્ર છે. તેઓજ માત્ર સ્વર્ગીય કૃપાને લાંબક હોઈ તે જંગલથી મેળવે છે. પણ પોતાના કુટુંબ સાથે રહી તેની જિંતામાં એકાદ યથેચ્છા ગૃહસ્થ ગમે, તેટલો પવિત્ર હોવા છતાં મોક્ષ મેળવી શકતો નથી. ભગવાને કહ્યું, “કદાચ તેમ પણ હોય” એટલું કહી તેમણે પોતાની વીણા વગાડવા માંડી.

પણ વનવાસીઓની ઝુંઘળી અને તેના પદમય સંસર્ગે રાધાજીના હૃદયમાં એટલું ઉર્જા રચાન મેળવ્યું કે તેમને આ વાત પડતી મૂકવી ઠીક લાગી નહિ ને ફરી બોલ્યા, “નેઓનાં ભગવાં કપડાં અને નમ્ર મુપડામાં પણ પવિત્રતા છે. હવે આ અને મોટી નદીઓવાળા પ્રદેશમાં રહેનાર વ્યક્તિ કેવી બન્ય હોવી જોઈએ ! કુટુંબની જાળમાં મગ્ન રહીને કરેલી ભક્તિ એમાંના સમગ્ર કરેલી ભક્તિને પહોંચતી નથી. જંગલના આ આશ્રમો કરતાં ત્રણે પવિત્ર પુરુષોનો પગલ આજ પણ મહારાથી થઈ શકે એમ નથી. આ શાંતિને સમગ્ર વેદોચ્ચાર કરી રહેલા તે પવિત્ર મુનીની સુલકાતે આજે જોઈએ ! શાંતિમાં કહ્યું છે કે,

“પવિત્ર માણસોનાં દર્શન માત્રથી પવિત્ર થવાય છે”

ભગવાને કહ્યું, “પ્રિયા, તમારી ઇચ્છા તેજ મહારી ઇચ્છા. પણ અનંદ અને ભક્તિનો સાચો ઉપભોગ કરવા આપણે એક કારસ કરીએ. હું એક રૂઢ શિકારીનો વેશ લઉં પણ તમે તો તે ચાર રાત્રીકુંવરીને રહેજો. જંગલી પશુઓના ત્રાસથી બચવા આજની રાત્રિ આપણે નેની મુપડીમાં ગાળવા માંગણી કરીશું. હું તેને એક વિચિત્ર કથા કહીશ પણ તે દરમિયાન તમે હરો પડતી નહિ. એક ક્ષણમાં તો ભગવાને કસબી પડી ગયેલા આલવાળા, સફેદ વાળવાળા અને ખુદા એવા એક રૂઢ શિકારી બની રાત્રીકુંવરીના હાથનો ટેકો લઈ લયડતા પંચે આવવા માંડ્યું.

જંગલનાં એક ખુણામાં આવી રહેલા એક સુંદર ઝરાને નાકે તે આશ્રમ આવી રહ્યો હતો. તે નીચો કાષ્ઠ પુખ્તિયા બાંધેલો હતો. નેની આસપાસની સ્વચ્છતા પરથી તેના માલીક અપ્રમત અને શોધીન હોય તેમ લાગતું હતું. કેટલાક માટીનાં તેમજ કેટલાક મરગણુ બોસણુ કીચારાનાં એકઠેરે લાકડાંનાં સફાઈસર આસનો અને કુમળાં કેળવેલાં બાંધ અને મુખ્યત્વે તે જાંબોનાં શાયરચીકાં હતાં વેળી તેમજ પુખ્તિયા બાંધેલાં પણ હતાં. તે મુપડી પર આવી રહેલાં કેટલાંક ઝાડો તેને મંદિર જેવી બનાવતાં. ડાળીઓ પર સૂકવેલાં કપડાં (ભગવાં) ઝાડોને પવિત્ર પાંતોવરણમાં આંચકાઈને કરી રહ્યાં હતાં. તે યાદવ યુગમાં આશ્રમ આગળ આવી પહોંચ્યું. સાચે

સ્થસ્તિ યથાને લાંબો કાળ થઇ ગયેલ હોય. ચંદ્રમાએ ચેડાક સુમયથીજ પોતાનાં રૂપેરી કીરણો ફેંકવા માંડ્યાં હતાં.

આશ્રમવાસી મધ્ય વયનો હતા. તેની ઘડી બેઠકએ તે કરતાં વધારે મોટી હતી. તે દેખાવમાં સુંદર કાંઈ કોમળ ચંદ્રના કીરણમાં ઝળગી હતાં બગવાં વસ્ત્રમાં સજ્જ થયેલો હતો, તે આશ્રમ બહાર આતી રહેલાં એક પથ્થર પર પૂર્વ તરફનું મોં કરી બેઠેલો હતો. રાજકુંવરી અને પાર્થિ તેને બેઠે પંચે પડ્યાં. ચેડાકે તેમને આશીર્વાદ આપી પૂછ્યું, “તમે કોણ છો ? અને ક્યાંથી આવો છો ?” પાર્થિએ કહ્યું, “મહારાજ, આ છોકરી સુવર્ણનાં રાજની કુંવરી છે. તે રાજાએ એક મોટા રસાલા સાથે આ તરફના જંગલોમાં શિકાર આવેલા, સવારે હાથીનાં એક રાજાએ તેમને વીખેરી મૂક્યાં. રાજકુંવરી પોતાના પિતાથી છુટી પડી જઇ આમ તેમ હોડતાં એક મોટા વાંચ સમક્ષ આવી ગઈ તે બહારીક લોકે કંઈકેજાથી હું ત્યાં જઈ ચડ્યો. મહારાજનો નિર્ણય રજાસલા ધનુષ્યવધાના ચતુરે મેં તે વાંચને મોર્ચો. મને તેણે પોતાની, સંધળી વાત કહી સંભળાવ્યાથી મેં તેને તેના પિતાને લાંબોયતી કરવા માથે લીધું છે તે રસાલાની શોધમાં અને આજો દિવસ રજામાં અને યાદી ગયાં છીએ અને જંગલના બધથી બચવા આપના પવિત્ર આશ્રમમાં આજની રાત્રિ ગાળવા માંગીએ છીએ આપની પવિત્ર હાજરીમાં અમને કાંઈ રીતનો ભય રહેશે નહિ. કંઈકેજા આગને આપે અંદોને સમયે આપું સંજ્ઞામત રહેલાં મેળની આપ્તિ લાગે છે.”

રાહુઆએ રાજકુંવરી તરફ ધણીજ મમતા દર્શાવી અને તે બંનેને લાંબુ પુરીથી રહેવા કહ્યું તેણે તેમની શારી બરદાસ્ત કરી પોતાની પાસે જ કાંઈ ખાવાનું હતું. તે તેમને આપ્યું વળી તેણે તે પાર્થિની કિંમત દર્શાવી અને સૌથીનાં વખાણ કર્યાં. સવારે જવાને માટે છૂટ પડતી વખતે તેણે તે પાર્થિને એક પીણું આપ્યું તેણે કહ્યું, “આ પીણુંથી તમે જરૂર પુશી થશો.” તે હુઆ પાર્થિએ તે પાણું સાબર સ્વીકાર્યું અને અર્ધા કલાકમાં તો તેણે સ્વપ્ન જવાનો દોગ કરી ઘોરવા માંડ્યું રાજકુંવરી પણ છુટીના એક પુણ્યમાં સ્વપ્ન ગઈ.

કદાચક બાળેજ પચાર થયો હશે, એવામાં સાધુઆએ આવી રાજકુંવરીને જગાડી તે ઉડી અને સંભાસીને પોતાની પથારી પાસે ઝુટણીયે પ્રેરેલો બેઠે શરૂસાથી બોલી, “તારું અહીં આં જામ છે.” તે બોલ્યો, “સુંદરી, મને માફ કરજો પણ આવી સુંદરતા કદી મહારી દષ્ટિ નાંખે પડી નથી. તારી દદપારની શોભા આગળ કાંઈ મનુષ્ય-ટકી શકે એમ નથી તો, પ્રિયા, મહારી આગળ આવો કિંમતી ભંડાર હોવા છતાં હું કેમ શાંત રહી શકું ?” કુંવરીએ આશ્ચર્ય પામી કૈવલ્યી કહ્યું, “ઓ દુવાને પાત્ર એવાં મણુસ, હું, આજ તારું તપ તારી પવિત્રતા તારો પરિલાભ ? આ લુગ્યા, તારો અબ્યાસ તારો પવિત્ર પેશાક તારો સાધુ જેવો દેખાવ એ નયનાં દોગનું છે ? તું જાણે છે કે “સાધુ બોલી દઈયો, બલી બાધ, મને માફ કરજો પણ તપ કંઈ ઘન છે તે ધણું તો રહેવાય એવું છે, પણ એમાં મળ તો નથીજ, પવિત્રતા અને પરિલાભનું તો દબે નામ માત્ર બાકી રહ્યું છે મો ન, છુટકે આ વચ્ચની છંદગીતો સ્વીકાર કર્યો છે કારણ કે મહારી સુંદર (નિ) કે તારાથી તો સતરમે અરો પણ નહિ હતા પણ તે મને છોડી ચાલી જઈ. કંઈકેજા મહારાજ પર દુવાને ખાતર તને આવા સારા સંજ્ઞામાં મહારે. આશરે મોકલી લાગે છે. મહારી સુંદરતાથી કંઈકેજાની બીનિ રાખેલો ચંદ્ર પૂર્ણ કરાવાનું બાકે છે અને પેલો મુખે કો મોર છે. તે શીમળ ત્રણ વધુ દિવસ સુધી ઉઠવા નવામ, એવું પીણું મેં તેને આપ્યું છે.

ઓ. રાજવંશી એટલુંજ નહિ પણ દિવ્ય છોકરી, હવેજ—” “ઓ દુહા, “કુવરી એટલુંજ ખોલી રાખી. યુસ્માના આવેશમાં તેને ગળે ખખરી બાજી એટલામાં ઉઠવાનો ડોળ ધાલી સહ રહેતાર પારધિ એક ભયાનક નાગનું રૂપ લઈ તે યોગીપર ધસી ગયો. યોગી તેના ત્રાસથી બચવા જંગમ-સમાં લપાઈ ગયો.

પછી ભગવાન રાધાજીને આવી મળ્યા. રાધાજીએ કહ્યું, “હું કેવી અંશાન કે બદારના દેખાવથી છેતરાઈ ગઈ પરિભ્રમ—” પણ તે પોતાનું વાક્ય પૂરું કરે એટલામાં તો ભગવાન ખોલી ઉભા, “પ્રિય રાધા, મને કોઈ કોઈ અંગણી ચીજ મળે છે. ખેંચી જાય છે.” રાધાજીએ આશ્ચર્યમાં ગરક થઈ તેમના હાથ ગ્રાહ્યો પણ તે પણ ખેંચાવા લાગ્યા. તેમણે હલ રહેવા પ્રયત્ન કર્યો પણ વ્યર્થ એક નામે વગરની બેઠી ચીજ તેમને એક નિશ્ચિત સ્થળ કે જગતી રાધાજીને તો ખખર નજ દતી—૧૨૬ ખેંચી રહી હતી. તેમણે આ વિચિત્ર વિષય સમજાવવા ભગવાનને વિનંત્યા આખરે ભગવાનને કહ્યું, “મને પોતાને જ સમજ પડતી નથી. કદાચ મહારા કોઈ બદન તેના પ્રેમના પ્રભાવથી આપણને પોતાની તરફ ખેંચી રહ્યો હોય વળી તેમણે મીઠી મસ્કરી કરતાં કહ્યું, “જોયું! ભગવાન થયું કેટલું કેટલું છે?”

તેઓ એક સુંદર વક્ષ વાટિકામાં ઘસડાઈ આવ્યાં ત્યાં રાધાજીએ ન જોયો કેલ દાદીવાળો સાધુ પુરુષ કે ન જોયો કોઈ ધ્યાન નિમગ્ન બક્ત! ત્યાં તો છ યુવાન અપ્સરાઓથી ઘેરાયલા કેવિપર ખેસી શીંગા ચોંદની અનુભવતો એક યુવક નજરે પડ્યો. આ અપ્સરાઓ તેને શુભ કરવામાં એક ખીંખતી સ્પર્શ કરતી હતી તથા તે બંધ્ય વ્યક્તિની આસપાસ રાસ મંડળ રમી રહી હતી. રાધાજીએ કંદાકમાં પૂછ્યું, “નાથ, આજ તમારા બંકત કે?” ભગવાને કહ્યું, “હવે શું થાય છે તે આપણે જોઈએ.”

તેઓને જોતાં વારીજ તે અપ્સરાઓ ચરમ અને ગંભીરતાને લીધે તે સ્થળ છોડી ગઈ પેલા આનંદી દેખાતો યુવક પોતાની જગ્યા પરથી કુધો અને રાધાજીના ચણીવિદમાં પડી બોલ્યો “પ્રભુ, હું બધે પધાર્યો મારા નસ હલકને તારે આસન બનાવ મારા હૃદયથી તારે પાદ પદ્માનન ચાઓ તારી અનંત કૃપા આગળ મહાર તપ મિન્દુ તુલ્ય છે. તારી અનંત કૃપાથી તારી આ કૃપાથી દરિદ્રાઈ કરી શકે એમ છે. મહારી છુલ્હા તારી અનંત કૃપાથી, દેહ ત્યાગી થવા સુરે છે મહારી છોતરાઈ ધૂનમાં હું તારી કૃપાને દૂધના એક અમેય. તેમજ અગાધ સમુદ્ર સાથે સરખાવું છું. સુખ, ચંદ્ર અને તારાઓનું મંડળ તે સમુદ્રનાં ચોળાં હોઈ, ઘવાનિ અને જન પ્રલય તેનાં પ્રાસંગિક તોફાનો છે અને અમારી લઘુતામાં આકાશ, પવન અને નદી-ઓને મહોલ કહીએ છીએ પણ તેઓ તો આ સમુદ્રનાં રીપાં જેવાં છે. દેવોને પણ તેની ભરતીના કાચઘાઓનો, તેની ઉડી ગર્જનાના સંજીતનો અને તેના શુભ ભામમાં રહેલા અદ્ભુત કૃપ્યનો વિચાર સરખો આવવો મુશ્કેલ છે. જ્યારે તને તારી અનંત સિવાય ખીજા કશા માયે સરખાવી શકાય એમ નથી તારે મહાર તારામાં રખાંતર થયા વિના હું તને કેવી રીતે જોઈશી શકું? વેદમાં કહ્યું છે કે:—

“જાનમ—છે મુખ્ય—જી—જી—જી—”

તું સર્વોદાર છે તોપણ નિરાકાર છે ગત્યાત્મક છે તોપણ નિમત્તિક છે, સવનામ છે તોપણ અનામ છે સર્વજ્ઞાત્મક ને સર્વદિગ્દર્શક છે તોપણ દેશાત્મકી અવચિન્ન છે. અલ્પરી પણ અણીવાન છે ને મક્ષી પણ મહીવાન છે. (ત્રીવેણી)

તું હમણાં માણસરૂપે દૃષ્ટિએ પડે છે પણ હું તને જન્મ જન્મ નીરખતો. મારું હું તેમ તેમ તું સંપૂર્ણ તારા, સૂર્યો, ચંદ્રો, સુષુપ્ત અને સંજાગરો તારી અંતર્યામીના આપાર માત્ર દેખાય તેટલા મહેશ થયો બધા છે. વધારે બારીકાઈ જોતા તું જ આ પૃથ્વી અને અનંત વિશ્વ હોય એમ લાગે છે. વધુ ઉગ્રાશુમાં ઉતરતા આ દુનીયા અદૃશ્ય થાય છે અને સનાતન તેજ પ્રેમ અને સુખ માત્ર નજરે પડે છે એ પ્રભુ હું તને અસાર સુધીમાં ન દોડેલાં એવા ખરા સ્વરૂપમાં દેખું એવું કિરં.

તે આનંદી યુવક આ પ્રાર્થના ઉચ્ચારી રહ્યા કે તરતજ તે અને બગવાન એક બીજાને જોડ્યા રાધાશુની આનુભવી વચ્ચે એક ક્ષણમાં તો તેઓ બન્ના ઉમેલા ત્યાં પ્રકાશનો એક જથ્થો યદ્ રહ્યા આ પ્રમાણ ધીમે ધીમે વધતો ગયો. અને તરતજોને ગાળનો, આદ્યો, પૃથ્વી અને સંધ્યાની દુનીયાઓ કીડાણાની ધુળની માફક તેમાં નરવા લાગી. અતે પ્રકાશના એક અનંદદર્શન મિત્ર ત્યાં કંઈ રહ્યું નહિ માત્ર રાધાનેજ બનાવવા ખાતર ત્યાં બીજા કોઈને ન દેખાય એવાના દર્શનાયે, દિવ્ય સંગીત અને આનંદ તથા તારા, સૂર્ય અને સૂર્યના અનુવાજાને કાળાં પાંડુ સાંધન તેજ જગતી હાથુ તે આ સુખ અનુભવવામાં ગરક થઈ ગયાં. થોડાક ક્ષણને અંતે રાધાશુનાં માથાનાં પગાં દર યદ્ ગયાં તરતજ તેમણે પોતાની જાતને પોતાના મહેલમાં શ્રી કૃષ્ણના આકૃષ્ટાંજકાવલી દીડી.

તે બોલ્યો, “ઓખાઓનાં શ્રેષ્ઠ સાચાં પરિભ્રમણ શું છે તે તમે મને શીખવ્યું જી, અને હોમશ્રી દર નાસી ગયા છતાં મનને વિચાર કરવામાં, ધરને છોડી ધરમાં જદ્ વસવામાં, તેમજ ઓજાનું સંગીત તદ્ વગાડનાં પડીનાં ગીત શ્રવણ કરવામાં સાગ આવી રહ્યા નથી. પરિભ્રમણ આ રીતે છે કારણ કે બન્નાં સુધી જડ ચીજોમાંનું શ્રેષ્ઠ (એવું ને) શરીર રહે છે ત્યાં સુધી સ્પર્શ વસ્તુનો ત્યાગ થઈ શકે નથી ત્યાં જન્મ સંસાર આંતરિક છે, બાહ્યિક નથી, કારણ કે સંસાર કાષ, લોભ, મોહ વગેરે ચિત્ત ચક્ષુને બંધે છે. તમારાં કામું બોધ બોધિક વસ્તુ સાંધેનો સંબંધ છોડી દેવામાં, તેમાં રહીને તેના ત્યાગ કરવામાં તમને ઓળખવાં પડ્યું રહેવું છે તે ઓળખવા પશુમાં દરેક આકૃતિ અને નામને બૂલવાં એ સંન્યાસ છે. પેલા લુચ્યા સાંધુએ દુનીયાની ચીજોને શારીરિક ત્યાગ કર્યો પણ મનમાં તો તેમને મારે સ્થાન રાખ્યું. પેલા આનંદી યુવક તેમને શરીરમાં સંધરતો પણ મનમાં તેમને પગ પેસારો કરવા દેતો નહિ. એક જગતનાં એકાંતમાં પણ દેખતા દર રહેતો બીજા, સંગીત, ઓજા અને નાચ વગેરે અનુભવવા છતાં તેની સાથેજ તેના બનવાન આપીને પહેગએ તેમને ન ઓળખતો બધા અને શરમને લીધે પમાયન ક્યું ન્યારે પાંજરાએ તેમને તેની તરફ ઓછા પ્રાર્થના અને આનંદમાં મગ્ન કરી તમારામાં પોતાની જાતને ગરકાવ કરી.

“કોણ સંન્યાસી છે તેજ ખરો સંન્યાસી છે. કે ને બધાં ધર્મનો સાગ કરી તથા હું અને તું નો ગેર બાર કાઢી નોખી ‘અલ્પ’માં આશરો લે છે તેજ. પૂજને ખાતર છે—ખરા ગોળી છે—ખરમહેસ છે—અવધૂત છે—અલ્પ છે.”

(અગ્રીમ પરથી)

હિતકર સુબોધ

હિતકર સુબોધ.

જે તમે તમારી જાતને, તમારા કુટુંબને, અને છેવટે તમારા દેશને, સુખી કરવા માંગતા હોવ; તો તમે પોતાના જાતી બધું તરફ માથાણું પણ વર્તવા અને નિરંતર શુદ્ધ અંતઃકરણથી જાતીને પ્રત્યે પૂજ્યમાન અને સરખાપણું રાખશે તો તમે પોતાનું તથા તેઓનું અવસ્થા બહુ કરી શકશો.

ધર્મ.

ધર્મ વિના આ અસાર સંસાર તરી શકાતો નથી મનુષ્ય માટે ધર્મ ખાસ અગત્યનો છે, ધર્મ, અર્થ અને કામ, માણસ જાતને દરેક શુભ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. સારા કુળનાં જન્મ, વિધાયુષ્ય, દિવ્યકાન્તી, બળપ્રાપ્તિ, વિદ્યાલક્ષ્મીનો વાગો, સુપુત્રોથી થતી કુળ વૃદ્ધિ, સુખસ વગેરે દરેક શુભ કાર્ય ધર્મ પડેજ થાય છે. મોક્ષ પણ તેનાથીજ મળે છે. દુઃખના વાદળોને દૂર કરનાર, જીવન નૌકાને અંધારામાં મુસ્કેલીઓથી ખડકોને ભાંગી ચૂકું કરનાર અને સર્વ પ્રકારની વ્યાધિઓથી મુક્ત કરનાર ધર્મજ છે, ધર્મ બેલવામાં કે ખોટા દંભમાં રહેતો નથી. ખરો ધર્મ મનની નિર્ભંગતા, શુદ્ધચરણ અને કર્તવ્ય બુદ્ધિમાં પ્રમાણ છે.

પ્રાર્થના.

ભ્રમર પેડે ભગતા મનથી કરેલી પ્રાર્થના તે પ્રાર્થના નથી. પરંતુ એક ચિત્તથી કરેલી પ્રાર્થના તે પ્રાર્થનાના નામને યોગ્ય છે. એકાન્તમાં જઈ આ સંસારના દોસાહમથી તમારા કર્ણ દૂર રાખો. તમારા નેત્ર દારને બંધ કરો. અને કલ્પના દેવીની સહાયતાથી પરમ કૃપાળુ પ્રભુની મતિ નીહાળો. 'તેના શુભેતુ' ગાન કરો. અને તેવા શુભે તમારા હૃદય મંદીરમાં વાસ પુરે તેથી તેને નમ્રતાથી સ્તુતિ કરો, જે તમે આમ કરશો તો સાક્ષાત પ્રભુ તમારી સાથે વાનો કરે છે એમ તમેને બાસ થશે, તમારા દુઃખી આત્માને દીકાસો મળશે. તમારું કષ્ટાણુ થશે.

રાજવા જેવી કુટેવો.

સવારમાં સાત આઠ વાગ્યા સુધી ઉઠવું, દિવસ પણ ઉઠવામાં ગાળવો, શરીરની આખત બેઠકાર રહેવું પોતાની ફરજ સંબંધી આજસ અને નિરુદ્ધમી રહેવું, ધરતો કારભાર નહીં સંભાળવો. પૈસાપેદા કરનાં નહીં શીખવું; ઉઝાવણું. ખોટા ડામ ડમામ કરવો, લાપકાન વિનાનો બપોડો કરવો. આવી ચાલોને બેલવું, લોકોથી અંકાતી પોતાની કિમતનો વિચાર ન કરવો, ખોટી ખટપટો કરવામાં તત્પર થવું હાંધી કરવી વગર વિચાર્યું લજાણુથી બેલવું તથા લખવું. નામનની દોસ્તી કરવી. ખીડણ અને બચચ બનવું રાખશક્તી જેવા તરંગો દોઝવવા, નકામી ચિંતાઓથી શરીરને ક્ષીણ કરવું છૂટું બેલવું. સોગમ આવો. દરેક કામમાં દોઝવતુર બનવું, ખોટી બડાબડો મારવી કોષ કરવો, રીસ ચઢાવવી. દાંત કાઢી ખડખડ હસવું. પહેરેલાં કપડા વારે વારે સમારવાં. પારકાને ત્યાં બેસી ગપ્પા મારવા, ગઈ ચુકરી નજીવી વાનો સાંમળી બળાપો કરવો. પામડી લડાઈ થેર ધાલવી. પારકાના અવશુભો ગાવા, શુભ વાત પેટમાં ન ટકાવવી, આફતો અને મુસ્કેલીઓથી ડરી જવું, પરબીવું સેવન કરવું. છુગટું રમવું, સટો કરવો, કેશી વસ્તુઓ પીવી, બૈરીઓ. આગળ ખડાસ મારવી વડીયેની બસિત ન કરવી, દરેક કાર્ય કરતા પારકા પર આધાર રાખવો, પોતાની જાતનો, વિશ્વાસ ન કરવો. પરાધાની ખુસામત કરવી. જેવી જેવી કુટેવોનો તમારે સત્તર ત્યાગ કરવો.

પાળવા જેવા સદ્ગુણો—

સત્ય વદતું, સોગત નહીં ખાવા. સર્વાંગમાં વહેલાં ઉઠતું. પોતાની ફરતેને સમજાવી રવચ્છ રહેવું. ગંભીર તથા ધૈર્યવાળા થતું. મોટા મનવાળા, રિવેકી, શાશ્વા, સંમતોદાર, હિંમતવાન, બાહોશ અને હોશીઆર બનવું, સદ્વિદ્યા સંપાદન કરવી. પ્રમાણિક થવું. કુટુંબ પ્રત્યે પૂજ્યમાન રાખવો. હુન્નર કળા ખતથી શીખવાં. ઘરખર્ચનો હીસાબ રાખવો. વૃત્તિઓ પર અંકુશ રાખવો, ચોંટુ બોલવું, બોલવા કરતા સાંજગવાની વખારે દેવ પાડવી આફતો તથા મુશ્કેલીઓ દેખી રાજી થઈ ખતથી દૂર કરવી. દુસ્મનો પર ડિનિ રાખવી, પારકાની વાનો, છીદો, તથા ભુલો ભણવા છતાં બાહેર ન પાડવી, રાખતી અમલદારોની કે પોતાના કુટુંબની વિરુદ્ધ કંઈ ખાસ કારણ થીવાય પડવું નહીં, લોકોના અવગુણો ગ્રહણ નહિ કરતાં ગુણ ગ્રહણ કરવાં, પોતાની જાતપર વિશ્વાસ રાખી કામ કરવું, સંપત્તિ રહેવું, વિગેરે તમામ સદ્ગુણોને તમે અવશ્ય અંગીકાર કરો.

અભ્યર્ચ—

વિદ્યા, આરોગ્ય, આયુષ્ય તથા બળની આબિષ્કરિને અર્થે અભ્યર્ચની જરૂર છે. અભ્યર્ચના નિયમોના અભાવનેજ લીધે આર્થ સુવાનો પીપ્પાના ખગતા પાતાની પોંડે ખરી પડે છે; અને કુમળી વયની બાળાઓને રંડાયા વેઠતા પડે છે. અભ્યર્ચના નિયમોના અભાવને લીધે હાસના સુવાનોને વારંવાર વેંધે અને ડાકટરોના ઘર જોળવા પડે છે, અને આર્થ તરણો અનેક પ્રકારના બ્યાધિઓથી પીડાય છે, વ્હાલા વીરાં તમારું દિત તમારા ચિત્તથી વિચારો એક ક્ષણના સુખની ખાતર વિચરેને ગેરહિતચોચ ન કરો. દસ્તક્રિયા આદિ દોષોથી વિચરેને ક્ષમિત કરી તમારા શરીરને વિચરે વિનાયું ન બનાવો, વેરયા મંદીરે કે દોષ કુલટાની સાથે જરૂર કર્મ કરી બ્યાધિઓને ખરીદી ન લેશો. પરજ્ઞા તમને શું સુખ આપનારી છે ?

જે તમે પોતાની પત્નીથી સતોષ નથી પામતા તો પરાઈથી તમારું શું, સુકિત થશે ? તેનો વિચાર કરો, મન મકંડને વશ રાખો પાણીને વ્હાય તો સુવર્ણના કે રત્નના કે કંથીરના પ્યાસ માં ભરીને પીઓ પણ તે રવાદ બદલાશે નહિ. સધળું તેમજ સમગ્રયું માત્ર મનનાજ કારણ છે, પરનારી તે દુઃખની કપારી છે. પરનારીનો સંગ, તે નર્કમાં દહ જનાર છે. જુઓ ? સિતા કાળે દસ શિશ રાવણ રણમાં રોળાયો, દોષદો કાળે કાચક મરાણો. રૂપસુંદરી ખાતર કરણને રવડી રખડી મરવું પડ્યું. અભ્યર્ચના નિયમોને પળી બાહુબળ અબેકુમાર, રામ, લક્ષ્મણ બીમ, અર્જુન, પ્રતાપ, રાણાસંગ કે શીવાજી જેવા બનો. ને મન પાળવાથી તમે વિદ્યા સંપાદન કરી શકશો અને આ લોક તથા પરલોકમાં સુખી થશો.

દિવસનો કારભાર—

સવારમાં વહેલાં ઉઠવું, જગ્યા પછી આજસ કરી પચારીમાં પડ્યા ન રહેવું. પચારીમાંથી ઉઠવા પછી તરતજ દધિરતું સ્મરણ કરવું અને આખા દિવસ પર્યંત કરવાના કામનો વિચાર કરી નોંધ કરી લેવી. મળસુવનો લાગ કરી, તથા દાંનણ પાણીથી પગારી થોડુક ગાળેવું. દડું પાણી પીવું, ત્યારબાદ કસરત કરી રંગી પ્રમાણે સારું ઉઘાળેવું દુધ પીવું. પાએક કલાક પછી શરીરે તેલનું મદન કરી, દસ પાણીવડે સાયુથી નહાવું. અને શરીરને તરતજ સ્નાનથી લુછી કોરું કરી નાખવું. નહાવાની જગો એવી રાખવી જેમણે કે જ્યાં પવનના સપાટા આવતા ને હોય. થોડો વખત ઉપર પ્રમાણે પ્રાચીના કરતામાં નિરમખન કરવો; સાત વાગ્યાની બાદર આ બધાં કામથી પગારી તૈયાર થવું.

“ ગંગે પંડુ ડોસી ”

લેખક “ કાસાર ”

એક સરિયામ-રોડ-ઉપર-એક વૃદ્ધ ડોસી, છાણું વીણતી હતી, તેની ઉમ્મર લગભગ ૬૦ ૭૦ વર્ષની હશે. માથે નાની રોપલી ને-રસ્તામાં જ્યાં ત્યાં ધીમે વાંકી નમી છાણુના પોચાં ભેગી કરતી ફરતી-હતી. તેવામાં, દૂરથી એક ઘોડા ગાડી આવવાનો અવાજ થયો, પણ ડોસીમા જમાનાના આંધેલાં હતાં તેમનાથી છાણુના પોચાકાનો લોભ તમચો નહિ ને અટકું એક લેધને દુર ખસું છું ને આ બીવડુ તો હમણું લઈ દુર ખસી જઈ એમ વિચાર કરતાં ડોસી જનતી ઝડપથી ધારેલાં છાણું વીણવા લાગ્યાં. ગાડીવાળો કાચમેન પોષસ, પોષસ, ફરી યુમો પાડવા લાગ્યો પણ ડોસીમા લોભને લીધે રસ્તો છોડી-શક્યાં નહિ. આખરે ઘોડા મરત તથા તોફાની હતો તેથી ધણું સંભાળ્યા છતાં પણ ડોસીમાની રોપલીને ગાડીની આપટ વાગીને રોપલી પડી ગઈ. આથી ડોસીનો મીઝાજ ગયો ને મારા રોષા? વધારાના, હરવેગાએકા, વિગેરે વિગેરે સંબોધનથી ગાળોનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યાં ગાડીવાળો તો પસાર થઈ ગયો, ડોસીમાને ઘાટો પાડી ગાળો ભાંગતી સાંભળી ધણું ગાણુસો ત્યાં બેગા થઈ ગયાં ને સહુ ડોસીમાને કહેવા લાગ્યાં કે તમે તે ગાડીવાળા પર ફરીયાદ મારો. સાદાઓ ગાડીવાળા બહુ ફાટી ગયા છે, માટે તેમને ઘટતી શિક્ષા કરાવવી જોઈએ ને, તમને પણ કોઈ બે પૈસાની પ્રાપ્તિ થશે. ને એજ ગાડીવાળો પગે લાગશે જે ગાડીવાળાએ તમને ઇજા કરી છે તેનો નંબર ચાલે છે. ડોસીનો વીચાર દૃઢ થયો ને મૂળ લોભી તેથી મહત્તના પૈસા, ગેરવિ-લેવાની દાનતથી તેણે કોરટમાં ફર્માઈ કરીને આરજ કરી કે ૪૩૨મા નંબરના ગાડીવાળાએ જાણી જોઈને મારાપર ગાડી નાંખી ને મને વગાડ્યું, સરેં થયું કે હું, ખચી ગઈ નહિતર મારે મોત થઈ જત મને બહુ વાગ્યું છે તો તેને સજા થવી જોઈએ.

ડોસીએ ફર્માઈ કરી છે જાણી ગાડીવાળો ગમરાયો ને એક વફાઈ પામે જઈ ખરેખરી હકીકત કહી દીધી. કે સાહેબ હું ધણે દુરથી પોષસ, પોષસ. એમ યુમો પાડનો હતો છતાં આ ડોસી છાણું વીણવાના લોભથી દૂર ખસી નહિ મેં બહુ સંભાળથી ઘોડાને કમળે રાખી ગાડી ચલાવી પણ તે ડોસીની માથા પરથી રોપલી ગડી ગઈ બાકી ડોસીને કાંઈ વાગ્યું નથી પણ નકામી ડોસી-ગણે પડે છે તો કોઈ ઉપાયે અચ્ચાવો વફાઈ તેના અસીલની તગામ હકીકત સાંભળી લીધી ને વિચાર કરી કહ્યું હું તારો કેશ હાથમાં લઉં પણ તારે હું કહું તે પ્રમાણે કરવું પડશે.

ગાડીવાળો—સાહેબ તમે કહેશો તેમ કરીશ. પણ મને આ ઉપાધીમાંથી છોડાવો.

વફાઈ—તારે કોરટમાં કાંઈપણ બોલવું નહિ ને બોલવું થઈ જવું. મેં જજ સાહેબ તને પૂછે તો મોટે હાથ દઈ બે, બે, બે, કરી બોલો હોવું તેવો ટોંગ કરવો. તને મને તેટલું પૂછે પણ તારે તો એમજ કરવું જો જુદો તો ફસીમેયો સંભળજે.

ગાડીવાળો—સાહેબ ન બૂલું, બરાબર બોલો બહુ દીક સારે જ મુદતે હું હાજર થઈશ.

કેશની મુદત આવી પહોંચી વાદી તથા પ્રતિવાદી હાજર થયા. વાદીની બુલાની લેવી શરૂ થઈ.

જન સાહેબ:—ડોસી આ ગાડીવાળાને તમે આપ્યો છો ?

ડોસી:—હાથ આ ઉભો છે એજ મારો રોયો હતો.

જન:—એ બાપન તમારે જે કહેવું હોય તે કહો.

ડોસી:—સાહેબ હું જદ્દ માણસ છું છતાં વીણેલી હતી ને આ મારા રોયોએ એકદમ બોલ્યા ચાંચ્યા વગર કકડેબૂસ કરતી ઘોડા ગાડી મારા ઉપર નાંખીને મને વગાડ્યું સાહેબ ?

જન સાહેબ:—હવે પ્રતિવાદીને પૂછવા લાગ્યાં. કેમ ભાઈ તમે આ ડોસી ઉપર નાંખી બેઠાં, ઘોડાગાડી નાંખી કે ?

ગાડીવાળા:—એ-એ-એ-એ-એ.

જન:—અરે કેમ આ બોબડાની મક્ક કરે છે સાચું બોલો કેમ તમે ઘોડાગાડી ડોસી ઉપર નાંખીને ડોસીને વગાડ્યું.

ગાડીવાળા:—એ-એ-એ-એ-એ.

જન:—અરે આતો બોબડો છે.

આ ગાડીવાળાને બોબડો બની ગયો તો જોઈ ડોસીનું લોહી ઉઠાવ્યું. ને નાંખ્યું કે એ મારો રોયો બોબડો થઈ છૂટી જશે તો મારી વાત મારી જશે એમ નાણી મહાન કોષથી ચાલી પીળી થઈ જતાં ડોસી બોલી સાહેબ ? આતો મારો રોયો ટોંગી છે. એ તો રૂપાણું બોલે છે એ તો અંત્યારે તમારી આગળ બોબડો થયો છે. કે નાણે મને છાડી મકે પણ એમ કાંઈ છૂટી જશે મને બંદૂજ વગાડ્યું છે. સાહેબ ? બપોરે મારે રોયે મને વગાડ્યું લ્યારે તો છેડેથી મોટા ઘાટા પાડીને પોષસ, પોષસ, એમ બુમો પાડતો હતો આતો અંત્યારે ટોંગ કરીને બોબડો બન્યો છે.

ગાડીવાળાને વકીલ:—અરે જમાનાની આપેલી ડોસી બપોરે એ છેડેથી પોષસ, પોષસ,

એમ બુમો પાડતો હતો એવું તમે જાનેજ કહો છો ત્યારે તો તમારે દુર ખસી જવું હતું તેણે તમને પોષસ, પોષસ, કરી ચેતવણી આપી છતાં તમે કેમ દુર ખસી ગયાં નહિ ?

જન:—ડોસી ? તમેએ ખોટી રીતે આ ગાડીવાળાને હેરાન કરવા ર્થાત મોડી છે. હું તમારો કેસ કાઢી નાંખું છું ને પ્રતિવાદીને ખોટી રીતે નશીયત કર્યા આમંત તેનો ખર્ચ આપવા હું તુકાદો આપું છું.

ડોસી તો આ સાંભળી ચરચર મુછ પડીને પેકેપેક મૂકી રડવા લાગી કે હાથ બાપ હું પ્રતિવાદીનું ખર્ચ ક્યાંથી લાંબી આપીશ. પણ શું વળે

ધરમાંથી વાસણ વેચતે ગાડીવાળાને ખર્ચ આપવું પડ્યું. જેનું ને કાંઈ બીજાને ગળે પડી ખોટી રીતે હેરાન કરવા માંગે તે જાનેજ હેરાન થાય છે.

ચદ્વિકા.

(૦)

આજે આશ્વિન માસમાં આવતી. દિનદુઓના હયાને આજે આપની સરદ પૂજિમાં હતી. સંધ્યા સમયે મંદમંદ સમિર વાઈ રહ્યો હતો. પશ્ચિમાકાશે ભગવાન સૂર્યનારાયણ અસ્તાચળ પર્વત પર વિરામ લેવાને જતા હતા. જોત જોતામાં સાગ્ર છતો અમલ ધડિઆળમાં થયો. ભગવાન સૂર્યનારાયણ દવે ગરાબર અસ્તાચળ પર્વતે પહોંચ્યા હતા. પ્રાતઃકાળના જેવો અત્યારે પણ એ સૂર્યવર્ણ વર્ણો દેખાતો હતો. પ્રિય વાંચક? પ્રભુની આ મહાન અગમ્ય લીલામાંથી તું કંઈ મહાન ઉપદેશ લઈ શકે છે? વિચાર કરી જો. શું સૂર્યદેવ એમ નથી દર્શાવતા ભાતે બુદ્ધિ જનને કે ખરો વિર તો તેજ કે. જે યદ્વતીમાં ને પડતીમાં એક સરખો રહે તે? ધ્યાનમાં લેજો સૂર્યદેવનો આ મહાન ઉપદેશ, સખ સમયે છત્રી ન જતું હુઃખ સમયે ન હિંમત દારતી.

સંધ્યા સમયે કુદરતનું અવલોકન કરવાને, કંઈ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય નિહાળવાને, અને વંશી તેમણે સરદપૂજિમાં એટલે સાતના ટકારા વાગતાંજ ધરથી હું નીકળી ચુક્યો હતો. મારા મામથી યોડેજ છેટે પવિત્ર તાપીનદી નિર્ભજ જળ લઈ વહી રહી હતી. હું આ પવિત્ર નદીને કિનારે આવી પહોંચ્યો. સરિતા તંટે આવી હું પરમાત્માની અંગાધ લીલાને અનિમેષ દૃષ્ટએ અવલોકી રહ્યો પતિતપાવતી તાપીતું ખળખળ ધ્વનિ કરતું જળ વહી રહ્યું હતું. રજનીપતિ પોતાની શ્વેત લીલર આજે એક તો શુકલપક્ષ હોવાથી તેમજ સંદેહપૂજિમાં હોવાથી અવનીતંત્રપર વિસ્તારવાતી તૈયારીમાં હતા. આમવાસીએ આજે રજનીદેવીને વધારવા અને તેના પ્રિયતમ ચંદ્રનાં દર્શન કરવાને આતુરે હતાં. કુશુદિનીનો ઉત્સાહ આરંગ હતો. હું એક રેતીના ઢગપર બેઠો. પ્રભુ તારી કસો અગમ્ય અંકજિત છે. તારી કલાનો પાર કોણ પામી શકે છે? પાપ-તાપ નિવારક એ પ્રભુ આ રૂકે બાળના, માવાવા જરતનાં પાસંથી, કે કંઈક ભૂલથી કે કંઈક બાળકની અલ્પબુદ્ધિથી કંઈ અપરોધથી થયો હોય તો માફ કરજો. કરેલું તુતો દયાનો સાગર છે. તને નિહુર થયું નં થટે' એમ કહી હું નીચે ઉતર્યો. અંધમોહારિણી તાપીતું પવિત્ર જળ હસ્તમાં લઈ અખિ ચંદ્રાન્યું. અંધપારે અસ્તકે પણ ચંદ્રાન્યું. પુનઃ હું પાછો તે રેતીના ઢંઢપર બંધ પહોંચ્યો. દીકરે જોડી નંધતો મિચ્યો ધંડીમરને માટે હૃદયમાં મંગગમય નિરંજન નિરંકાર નિયુણી પરમાત્માનું ધ્યાન ધંધું. મધુર પવનની લહેરાથી ચદ્વિકાની શિતળ ઠંડકથી મારો આંખો મિચોઈ. એટલે સ્વપ્ન સૃષ્ટિના દ્રવ્યો એક પછી એક દ્રષ્ટિગોચર થવા લાગ્યા.

વાંચક! તને પણ કદી કદી સ્વપ્નાઓ તો આવતી હશે? તે જણાવીશ કે સ્વપ્ન એટલે શું? દિવસના કાર્યો અને વિચારો જે જે આપણે કર્યો હોય તે ગંધાનો એકત્રણ ચિતાર સમીપે જે દ્રષ્ટિગોચર થાય છે તે સ્વપ્ન. એ કે બીજું કંઈ? જણે 'રશિયોન' મેટરકો સંહાર' જોયું નથી તેના વિષે સાંભળ્યું કે ભૂગ્રજળમાં વાંચ્યું નથી. તેને તેના સંબંધી વિચાર કદી આવી શકે ખરો? એ તો કન્યાવિકચન, ધણી, હૃદયદ્રવ્ય દ્રવ્યો નજરે નિહાળેલા, સ્નેહમુગ્ધ ને. એવાં અનેક પુસ્તકો આંધી વચેયુએ ખાંડે, તેથી મને તત્ત્વસંબંધી સ્વપ્ન આવે, તો નવાંચીની વાત નથી. એ તો સ્વાભાવિક છે. અને તેથી હું હોપને ખાતે તો નથી જ.

કંઈક સ્વપ્નાઓ પસાર થઈ ગયાં. પુરુષોને અલૌકિક સ્વપ્નદર્શન મારી નજર દ્રષ્ટિ-
 ઝલ્યર થતું. તે હજી જુલાય એવું નથી. ચંદ્રિકાની દેહિયમાન રમણિય તે સ્વેન જ્યો-
 તિમાં દૂર દેખાઈ એક ગૌરાંગી બાળાની ચત્તિ. ધડિકમાં પૃથ્વીમાં છુપાતી તો ધડિકમાં દ્રષ્ટિગોચર
 થતી તે યુવતી ધીમે ધીમે પગલે ચાલતી હતી. શું એ વનદેવી તો ન હોય? નહિ તો દેવી
 સિંચાય આવું સુંદર સ્વરૂપ કેવું હોઈ શકે? એ તો છેડે તટપર આવી પહોંચી. અને તે પણ
 ક્યાં? મારી પાસે આવેલા દંભથી થોડે છેટેજ તટપર ધવલ ચંદ્રિકામાં સરિતમાં પડતી તેની
 લાવણ્યસારી કાયાનું પ્રતિબિંબ ખરેખર તિરતો કાચ સમાન આબેહુલ બાંસણ હતું. એ વનદેવી
 નહોતી. કારણકે શાસ્ત્રોમા લખ્યું છે કે દેવીને પડછાયો ન હોય અને તે તો અહર ચાલે, ગમે
 તેમ હો! પણ એ કોઈ દુષિત બાળા હતી. કારણકે તેમા ગાથો રદને ને દુઃખથી શીકા પડ્યા હોય
 તેવા દેખાતા હતા. જળમાં ઝંઝાપાત કરીને આપધાતનું મહાન પાપ ખેતાને શિરે ખેંચવા તૈયાર
 અને આવેલી એવી તે ધ્વસવસ્ત્રો કિશોરીના બે કરો (દાંતો) જગતનિયંતા પ્રતિ લંબાયા. દુઃખના
 દાગનળથી ગમગીન ચએલી એવી તે સુકુમાર યુવાના મુખથી નિઃસાસ અને કરુણાભર્ષી આં શબ્દો
 પડ્યા. “પાપ-ત્યાગ-નિવારક પવિત્ર જનની આ અભાગીને તારા આંકમાં આશરો આપજો.” એમ
 કહીને જતી. તે કંઈકોટો વાળીને નદીમાં પડ્યા બધાં છે તેવોજ હું તરત દોડ્યો તેની તદ્દન
 નજીક જતાં મને શું માત્રમ પડ્યું લાંબા ચએલા તેના સુકોમળ હરતો (બાહુઓ) નહોતા
 ચોખ્ખાવતાં સોભાગ્ય. કંઈકોટો અર્થાત્ સધવાની ચૂડી દિન હતા. કેવળ કનકની બે બંગડીઓ
 હતી. ફિક્કર ભેડી એકાગ્ર મને અભિલેશનું હૃદયમાં ચિંતન કરતી તે બાળાએ ફરી પોતાની
 અધુઓને બધ કરી એ અલૌકિક યોગિની, બાળ સંન્યાસીની કે જેની ઉમર ભાગ્યેજ સાળ
 વરસની હશે તેણે સંસારની ને પરમાત્માની મોહિનિ માગને અંતિમ નીરખી લેવાને ફરી નયનો
 ઉઘાડ્યાં. આપધાત કરવા જતી એ બાળાને સહસ્રા સ્પર્શવાંગી દિગ્મત આંશમાં ન આવી. લંકા
 શી રીતે અટકાવવી એને આ કાર્યોમાંથી? કદાચ બોલીને? પરંતુ શું બોલું? શું કહીને સંબોધું?
 વિચારની પરંપરાને બાંજીએ મૂકીને આખરે મારાથી બોલી જવાયું “એન આત્મચંદાં ન ચાય.
 આપધાત કરવો એ મહાન પાપ છે હોં. દયાળુ પ્રભુને આપધાત નથી “ગમતો.” જલ સમાધિ
 કરનાની અણીપર એવી તે બાળા એકાએક મારા અવાજે ચમકી આઠાં ને શરમાળ નયનોએ
 તેણે પોતાની મુઠ પ્રતિ ઉમેશ એવા મારા તરફ ધડિક બેંધું. તેજ પળે...ને તેની બીજીજ
 પળે તેના નયનો, નીચાં લંબાં. પરંતુ મેં તેનું મુખચદ્ર બરાબર જોયું. તેના બાલ-પ્રદેશમાં
 કુમકુમો સોભાગ્ય ચંદ્ર નહોતો અલંકાર ને સુંદર આંબુપંચો દીન તે સ્વેતવસ્ત્રા મુંઝેલા પ્રશરય
 લલાટ પવિત્રતાની રિનચ જ્યેનિ ચંદ્રની ચંદ્રિકાને તેજમાં બાંજીએ મુંઝવા બમ હતી. યૌવના
 વસ્ત્રામાં પ્રવેશી ચુકેલી તે સુન્દરના સ્વાંગમાં સૈનદ્ય ફાટફાટ થતું હતું. પ્રલંગથી સ્વર્ગીય મુખ
 સૈનદ્ય ઝડપ હતું, તેના શરીર હોજમાં સૈનદ્યનું એ અખિયેશ અપિત જળ ઉમરાવું હતું.
 હું સ્વસ્તજ પોદારી ઉઠ્યો, “શું કરું છે એ પરમાત્માને તારા અર્પણ આવા અદિતી લાવણ્ય
 આગળ કૃત્રિમ અલંકારોને આબુલોનાં બોપ ?

(૨)

તેના ગૌર સુકોમળ વદન પર નિરંજનને મોહનની કૃષ્ણરેણાં દ્રષ્ટિગોચર થતી હતી. એક
 સમયે સમયે પોતાની પાસે એક અણબણી પુરૂષ વ્યક્તિને નિહાળી તેના મનમાં શું થયું થયું
 હશે? અન્યના મનોમાત્રો જાણી લેવાની ઉંચેર અને ચકિત આપી હોત તો કેવું સારું? ખરેખર

તે સમયના એ દ્રશ્યને, એ અનુપમ સૌન્દર્ય. નિધિને એ શરમાળતાને અને એ ગમગીન શરીર મુખને કથનું કયા. કવિની કંઈ કલમ સમર્થ થતે,? કયા ચિત્રકારની કંઈ પીંછી કામ કરતે? તે શરમાળ બાળાનો આંખોમાંથી આવણું બાદરવા સમાન મૌકિતક કણો નીકળી દેવી વસ્ત્ર-ધરાના પટને ભીંજવના હતા. હાય ! એની આશા મનમાં ને મનમાંજ સમાઈ ગઈ. મારા આગમન-રૂપી ભરતીની ઊંઘમાં એની આશારૂપ અવરોધ કણિષ્ઠ પથ કિનારેથી ધમકાઈ ગઈ. તેના મૃદુ હૈયામાં હોંસા હતી હૃદયમાં કોઈ અન્યથેજ ઉમળકો હતો? સર્વ શુન્ય હાય ને બપોરે જીવશેષ આશા શું હતી? "આત્મધાન".

(૩)

સમિરના મદોન્મત તોફાની સુસવાટને તે દુખીઆરીની દયા ન આવી. તેના આછા ખાદીના ધ્વજ વજનો છેડે માથાપરથી તેણે એક સપાટે ઉડાડ્યો. હસતા હસતા આવી વાસુદેવે એ ચિતારીને છેડી. કાળો ભ્રમર જેવો તેનો અલક પરંતુ તેલના અભાવે ચુંધાયેલો, મનાહર કેસ રાશી છતાં વિખરાયેલી, ચુંચવાયેલી ને અખદ્દ હોઈ પૃથ ભાગે અવ્યવસ્થ. ઘુલતી ને ફરફરતી હતી મારા અનુમાનને પુષ્ટિ મળી કે બાળાએ વેષ રાખ્યો છે. બાકી તેલું સૌભાગ્ય પાત્ર તો કુટી ગયું છે. હાય ! નિષ્કુર વિધાતા ! પાસવ સંકલતી, મંદ મદ પુષ્પલતા સમ ધ્રુમતી માથા પ્રતીતો સરી જતો ને ઉડી જતો છેડે ઓઢતી, એવી કામળ દેહ-લતાપર આખરે મારો ધ્રુમતો પરંતુ કંકેશ, અને અત્યંત અનુકંપા બળે દસ્ત પડ્યો, અને તે સાથેજ ઉદ્ગાર પડ્યા "બેન આપનું નામ ?"

(૪)

વાસુદેવના સ્પર્શે કરી જેવી રીતે પુષ્પલતાની અને માનવદસ્ત સ્પર્શે કરી જેવી લગ્નમણીના છોડની દશા થાય છે તેવુંજ તેના સંબંધમાં બન્યું. મારા સ્પર્શથી તે ધ્રુજ, પરંતુ ખીજીજી પળે 'બહેન' શબ્દના ઉચ્ચારે તેને કંઈ આશ્વાસન મળ્યું. હૃદયના ઉમરાઓ દાખી બોલવા તો ગઈ... પરંતુ શું બોલે? તેનાથી રડી દેવાયું? મેં તેના ઉઠાં અથ્રુઓ લુછ્યાં.....તૂટે સ્વરે તે.....કરણ મૂર્તિ બોલી 'બાઈ! આ દુર્ભાગીનીનું નામ.....ચંદ્રિકા" આટલું બોલતાં તો તેણે પોતાના બેઠે હાથો પોતાના મુખપર ઢાંકી દીધા. અને જાણે હૃદય ખાલી કરતી ન હોય તેમ ફરી બોલવા લાગ્યા....."જીવ.....બાઈ.....ન.....જેશે.....એક.....કમભાગ્યનું" મુખ જોઈ આપ શું સુખી થવાના છો? મને મરવા લો.....મારી જીવન નૌકા ખરાબે ચડી છે, ધોધને રસ્તે વિચરી રહી છે. વખતમાં ફસાઇ ડુગવાની, તૂટવાની તૈયારીમાં છે. ગાછ પ્રાણુદિપક બળે છે પરંતુ ક્ષીણ મંદ, નેજાં જાંખુ છે પ્રાણુધાર-જીવનાધાર તેલ ખૂટી ગયું છે, હોલવવાની, પુરાવાની, ધડી ગણાઈ રહી છે. કેવળ કાળ પંચનના સ્નેહ 'સુસવારાનીજ વાર છે.....તો..... બચાવવા કરતાં મરવા દેશે તો વધુ પુણ્ય હાંતલ કરશે.....બાઈ મને પ્રાણુબીક્ષા નહિ પરંતુ મૃત્યુબીક્ષા અર્પો.....ઉત્તર દીલ કરો.....ન જોવાય તો આંખોને સઘને માટે જંધ કરો..... દુનીયામાં દયા નથી.....મારે દયાની ભીક્ષાએ જોઈતી નથી જાવ.....એક બાઈ તરીકે ફક્ત બચાવવાના હોય તો કહું છું કે બહેનની મરજી સચવે. મને દક છે. કેવાનો દક છે.....એક બગિચી તરીકે કે બાઈ! બોલો? જે રસ્તે બહેનનું હિત થયું હોય તે રસ્તે વિચરવાની છૂટની વચ્ચે એકે બાઈને આવવું કાઠપણું પકારે શોભે છે?" બહાલા વાંચકો? શું આવજા પ્રશ્નો પૂછાતા-હશે કે એક બહેનથી સાચા બાઈની પરિક્ષામાં?

(૫) : હું શું બોલું? નિષ્કુરં પાપાણી હૃદયના માણસને-તેના વંચે નેવાં કંઠથી હૃદયને પીગળાવે એવા તેના રેદનમિશ્રિત કંઠથી શબ્દો! હું આ પ્રયેક ઝેઝીવાર નેઈ શક્યોં નહિ. મારી આંખોમાં તો અગામીઆં ભરાઈ આવ્યાં-એની સાથેજ હું રડી પડ્યો. તેની આ દશા! નેવા મને આંખો નહોતી! તેના કંઠથી શબ્દો અવળા કરવાને મને શું કહ્યોં ન હતા! હું હૃદયહિન ન હતો! ચોતેરફાના વૃક્ષોપણ ઉપ્પ-નિશ્વાસ છોડવા લાગ્યા. સરિતાનું જલ રથબધુ રગનીચરો કીધકીધાદ ને તમરાએએ ધ્વનિ તમ્યા ધરાધ ધરાધને રડ્યા. અન્તે આશ્વાસન સુચક સ્વરે મહેન વાત ઉપાડી "એન મને તારી કંઠાકથની કહીશ? તારે સર્વ હૃદય ખુલ્લું કરીશ ચંદ્રિકા નહિ કહીશ તો તને મારા સોગમ છે હોં."

(૬)

કંઠાકથને વિશ્વાચિનિનિતરસ્વર કંઠપટે પ્રત્યુત્તરમાં અથડાયો. ઓ.....બાઈ આ બાઅહીન ચંદ્રિકાનું લલાટ કુટી ગયું છે. મારી હૃદય-વિજ્ઞાના પ્રેમ તંતુઓ તૂટી ગયા છે. આ હન બાગીનીના હૃદયનું પુરતકના પ્રયેક જ્ઞતાંન ચસક પાના કાળી શાહીથી નહિ, પણ કાળલથી આવે-આપલા છે. કુમકુમથી નહિ પણ હૃદયના રક્તથી આવેઆપલા છે. એની પ્રયેક લીટી દુઃખ દુઃખ ને દુઃખનાજ શબ્દોથી ભરેલી છે. પ્રયેક શબ્દો પણ રે! હા-ઓ! અરે! હાવ! અશૈષ! એવાજ ઉદ્ગારોથી બનેલી છે. પ્રયેક અક્ષરોમાં પણ શોકની જવાબો તરવરી રહી છે. બાઈ! મારા મનના મનેદાયો, હૈયાની હોસિ, ને સુખના સ્વપ્ન ઉપર પાણી ફેરું છે. સામાન્ય-સૂર્ય અસ્ત થયો છે. આ જગતની આંખે સાંસારીની પરતુ અંતરની દિવ્ય આંખે વિરાગીની એવી આ ચોડશવધિની બાળાની કમંકયા આપને સંતાપ વિના બીજે કયે સંતોષ આપી શકશે? બાઈ! આ રૂપને ગુણ જોવાના છે? છતે રૂપે ને છને ગુણે અમારાં નશીબ દેવાનાં છે? નામ પંજુ કેવાં? ચંદ્રિકા? પરતુ હાય ભરેલું છે ભાંગ્ય પુરં અધકારથી! ખરેખર.....બાઈ.....મારે આ સાંન્ય બસે જગતની આંખે સુધા હોં પરતુ મારે મન ઝેર છે..."

મં કહ્યું "બહેની ધૈર્ય રાખ! પ્રભુ ને કરે છે તે સારજ કરે છે. ભાવે કે અભાવે વેદનું એજ આપણું કર્તવ્ય! દુઃખમાંયે પ્રભુનો મહાન આદેશ હોય છે. દુઃખ કંઈ હમેશ પાપની શિક્ષા તરીકે નથી. હોવું, દુઃખમાંયે દીલાસા હોય છે. કવિ જ્ઞાતાલાસે જોને પેલા છંદુકમાં નામક નાટક એક દેકાજી નરી કહ્યું. "દુઃખમાંયે દેવતાં દર્શન છે; દુઃખનાયે સજ્જાતવિકાશમાં સ્થાન છે" મુરવાર્યપર છે તે પ્રારબ્ધ અંક, ને શ્રમસાધ્ય નથી તે વિધિનિષેધ:-

છે વૈવંચે વધુ વિમળતા, બહેન સામાન્યથી કે.
રે જાતિથી વધુ વિમળતા, બહેન મૂંઝારથી કે.

માટે એક વાર તારે અખિલ દુઃખ કહે-જરૂર આ ઋપિરાજ તારા દુઃખમાંભાગ પડાવશે? હે.....આ તારા ધર્મજન્યનું વચન."

(અપૂર્ણ)

અગામી-સુરત.

ગાગારાંકર (ઋપિરાજ)

વીરબાળા.

સાંજનો સમય હતો. આકાશ સ્વચ્છ હતું. સારી દિવસ વરસાદ વરસ્યા પછી જરા હવાય ચતાં અને અહાર કરવા નીકળ્યાં. કુદરતનું સૈન્ય નીકળતાં અને ઘણે દૂર નીકળી ગયાં. એટલામાં એકાએક વાદળાં ધેરાઈ આવી વરસાદ પડેવા લાગ્યો. આગળઆગળ જોતાં એક છબ્બે મેકાન નજરે પડ્યું. અને ત્યાં જાંબળ બારણું હોયું. થોડીવાર રહીને એક વૃદ્ધ મણસ આવ્યો અને બારણું ઉઘાડ્યું. તેના દેખાવ પરથી તે એક સાધુ જેવો લાગતો હતો. અને અનુમાન કર્યું કે આ એક મંડ હોવો જોઈએ. અને અહાર ગયા પછી સાધુ બોલ્યા, 'અચ્ચા, આને તમારું ધરજ સમજાવો.' એટલું કહી તે અંભારી સાથે ફરીને બહુ બેતાવવા લાગ્યા.

એક ખીડી પર એક કમડલુ ઘટકતું ટાંગેલું હતું, તો દેરી પર એક સફેદ પીછોડી વા ખાતી કરી હતી. આ ખુલામાં પાવડીની, જોડી પડી હતી. તો ખેલામાં એક ચમરી બેઠી હતી. એક અમરાધ પર થોડાંએક ધર્મનાં પુસ્તક પણ સફાઈપદે ગોઠવેલાં. જોવામાં આવતાં હતાં. પ્રાર્થના કરવાનો ઓરડો આવતાંજ અમને વાતાવરણ બદલાયતું લાગ્યું. આતેનાં બાડી બારણાં કાચની તકતીઓથી મટેલાં હતાં. નારંગી એક આરી આગળ ગાદી તેમજ બીજાંબીજાં હતા તે પર બેસી સાધુઆના ધર્મોપદેશ કરતા. આ બેઠકની સામેન દીવાલ પર ટાંગેલી એક છબ્બીએ અમારું ધ્યાન ખેંચ્યું. તે છબ્બી એક પરિવારજાની હતી. તેનું મુખ આકર્ષક હતું. શીકકું તથા દામળ, હોંધ તે પ્રર દુઃખની છાંયા હતી. માત્ર તેને નાનુક બાંધે, શાંતે વિહારે અને મમતાળુ સ્વભાવ તેને આકર્ષક બનાવતા, અને તે છબ્બી તરફ જોઈજ રહ્યા એટલામાં સાધુ બોલી કહ્યા.

તે ઘણું પ્રિય હતી. તેણે પોતાની જાત પ્રજુને સમર્પી. તે બેઠકવાનીમાં ગઈ.

તેને હંજુ યાદ કરાય છે, તથા અશ્રુની અંજનીઓ અપાય છે.

અમે પૂછ્યું, બાંવાણ, એ કાણ ?

બાવા બોલ્યા, એ એક પ્રખ્યાત ઝવેરીની પુત્રી હતી. એનું નામ વીરબાળા હતું. ઉંમર લાંબક ચતાં, તેનાં હાથ એક એવાજ શેઠના બહેણા ગણેલા પુત્ર સાથે કરવાનું નક્કી થયેલું પણ (અને બાવાએ એક હડા નિસાસો મકથો) કમનસીબે તે શેઠ દેવાળું કહાડ્યું. તેથી તેના હાથ માંડી વળાયાં. આથી એના હૃદયને સખત આઘાત થયો. પોતાના પિતાની મરણ વિદ્વ પોતાનાં લગ્ન તે હોકરા સાથે કરવાનું તેનામાં જળ ન હતું. તેમજ બીજાં કાંઈ સાથે તે લગ્ન કરવા આંગતી ન હતી આથી તેણે પરિવ્રાજકનો ધર્મ સ્વીકારી આ મકાન પોતાની હંડી જીવંતી પસાર કરી આવી પેણ.

બાવા વધારે બોલી શક્યા નહિ.

થોડીવાર પછી તે સ્વસ્થ થયા. વરસાદ પ્રજુ પડેલો બધ યથો હતો. અને તેમની રજા લાંબ અમારે મુકામ આવવા નીકળ્યા.

લક્ષ્મણસાહે દિવાન.

“ પૂર્વ આફ્રીકા અને સ્ત્રી રત્ન. ”

મુંબઈથી પૂર્વઆફ્રીકાનું પ્રથમ બંદર, મોમ્બાસા આવે છે; તરમે દિવસે ત્યાં પહોંચ્યા પછે, તે વિભાગને “કેનિયા કોલોની” કહે છે, આ સરકારમાં હિન્દી અને ગોરા વચ્ચે ઘણા વખત ચલા, મત ભેદ અને હાક માટે યુગ્મેશ ચાલે છે. ત્યાં ઇન્ડીયન એસોસિએશન છે. મોમ્બાસાથી ઉપરના શહેરોમાં જવા માટે આગગાડી છે. ત્યાંથી ૨૪ કલાકે મોહોર શહેર નાઈરોબી આવે છે, જ્યાં રાષ્ટ્રીય આન્દોલનોની આબેહુજ પ્રતીતિ થાય છે. “ધી ઇસ્ટર્ન આફ્રીકન” ઇન્ડીયન નેશનલ કોન્ગ્રેસ” ની સ્થાપના કરવામાં આવી છે, જેની પાંચમી બેઠક જન્યુઆરીના છેલ્લા દિવસોમાં ચર્ચ. ત્યાં ખાતે બાહોસ અને વિદ્વાન ઘણા માણસો છે, છતાં તે કોન્ગ્રેસના અધ્યક્ષ તરીકે હિન્દમાંથી શ્રીમતી સરોજની નાયડુને, આમન્ત્રણ કરીને બોલાવવામાં આવ્યા હતા, એને તેવજી કરા ગોલા નામની આગબોટમાં, શ્રી જનારસીદાસ ચતુર્વેદી વિગેરે સાથે મુંબાઈના કીનારાથી ઉપડી ગયા હતા. અને મોમ્બાસા વખતસર પહોંચી ગયા હતા, જ્યાં અપૂર્વ માન મળ્યું હતું. હજારો ડેલીગેટો અને સ્વયમ સેવકો તેવજીના દરબારે આવી પહોંચ્યા હતા, અને સ્ત્રી વર્ગનો હર્ષ તો ક્યાંક સમાતો નહોતો. ટાંગાનીકા રેસિડેન્ટ તથા જંગબાર વિગેરે સ્થળેથી પ્રેક્ષકો વિગેરે ઘણા માણસો આવ્યા હતા. અને કાળા ગોરાના દર્દો દૂર કરવા માટે શાશા ઉપાયો સેવા તેના કરાવો પસાર થયા હતા. કેનિયા કોલોનીમાં કર નહીં ભરવાનો કરાવ પસાર થયો હતો. શ્રીમતી નાયડુએ અસરકારક લખાણ યુક્ત સંભાષણો આપ્યા હતા. કોન્ગ્રેસ નિર્વિને પસાર થવા પામી હતી. કેનિયા અને જંગબારમાં રાષ્ટ્રીય ભાવનાઓની ચીજીભારીઓ આબેહુજ તરવરી રહે છે. શ્રીમતીને જુદા જુદા વિભાગોમાં પધારવા માટે નિમન્ત્રણ કરવામાં આવ્યા હતા. અને તેવજી ગયાં પણ હતા. મહારી માન્યતા મજબૂત આફ્રીકાની રીયતિથી, તેઓ પૂરતા માહિતગાર તો નહીંજ, તેથી તેઓએ, ચાર છ દિવસ વહેલા જવાની આવશ્યકતા હતી, છતાં શાખા છે, તે સંજારીને ॥ તે રાષ્ટ્રીય સ્ત્રીનેતાને ॥ કે ૨૫૦% માછલ દરના પ્રદેશમાં રાષ્ટ્રીય ભાવનાઓની જ્યોતિ જગાવી. હિન્દના સ્ત્રીવર્ગે ખરેખરે ગર્વયુક્ત બહાર આવવું જોઈએ. તે સ્ત્રીરત્ન, પાંચમી કોન્ગ્રેસ દીપાવી.

સ્ત્રી રત્નને જ્યાં આવકાર છે, ત્યાં મંગળ છે.

શ્રી કળા બુધન
સુઝા (કાઠિયાવાડ)

ગુલાબચંદ મૂળચંદ બાવિશી.

ડોશી.

(૧) હું કોને કહે ? મહાર હવે કોણ સાંભળે ? કારણકે હું ડોશી છું; મહાર સૌંદર્ય નહીં યથું છે, વૃદ્ધાવસ્થાથી મહારો રંગ જુદો યથું ગયો છે, એટલે મહાર કહેવું કોને ગમે ? મહાર કોણ સાંભળે ?

(૨) હું ડોશી છું. મહારામો લાવણ્ય નથી. મહારી પાંસે ધન નથી, ધન હોયતો હમરે માણસો, મહારા જેવી ડોશીનો ભાવ પૂછતા આવે. પણ તેણે નથી, તેથી મહાર કોણ ધ્યાન રાખે ?

(૩) હું ડોશી છું, આંખોનું તેજ નાશ પામ્યું છે, આંખું આંખું દેખાય છે, મને કાંઈ દોરનાર નથી, તેમ મહારી પાસે કશું જ્ઞાન નથી. તેથી મહારી ચાકરી કોણ કરે ?

(૪) હું ડોશી છું, દેખું છું, પણ હૃદયે જીજ્ઞાસા વ્યાધિઓથી પીડિત રહું છું, કારણકે મહે, યુવાવસ્થામાં ધણા પાપો કર્યા છે એટલે મહારી હવા પણ કાંઈ વેવ કે ઝાંકર ધ્યાનપૂર્વક કરતી નથી, મને એતન કોણ આપે ?

(૫) હું ડોશી છું, મહારા પુત્રો તથા વદુઓ, સૌ મૃત્યુવશ થયાં, હવે મને અધુન સાથે છે, તેઓ જીવંત હતા, સારે હું તેઓને દોષો શોધાતો તેઓને સતાવતો, તેઓને રડાવતો, મુઝવતો અને હેરાંને કરતો, તે વખતે અગ્નિનાતને અગ્નિ મને કાંઈ મુશ્કેલી ન હતી, પણ તેઓ સૌ જતાં, હું એકલી ગઈ પડી, મહાર કાંઈ ભરણ પોષણ કરનાર ન રહું, હવે મહારે જીવન શી રીતે ?

(૬) હા, હું ડોશી છું; પણ સંસારના પરિતાપથી હેરાન થયેલી છું, પણ મહે ભગવાનને મહારા અંતરમાં માન દીધું છે, તો મહારો ભગવાન મને હવે, દુનિયાની પેટે પાર ઉતારશે, મહાર ઉત્તરાવસ્થામાં, ભગવાન રક્ષણ કરી, મને વધુ દુઃખ નહીં આપી, મહાર અવસાન સુધારશે, એમ માનું છું, હવે હું સહમણ છું. ભવિષ્યની દોષીઓએ પોતાનું જીવન સુધારી સેવા ધ્યાન રાખવું. (મહારા સદગત પત્ની કમળાગીરીના અશુદ્ધ લંબાણના આધારે.)

શ્રી કમળા જીવન

યુગ (ક્રિયાવોડ)

ગુલાબચંદ મૂળચંદ આપિશી.

(૦)

વહુ.

મહેન ! આમ ચુંદડી ને એટાપ ! કાલે રહવારે વહુ જી યશે, તે વખતે પણ આંતી આટેવ રહેશે, માટે જરા સમી એટા.

માણા ! આમ માથું ઝુંચાય ! એતો આઝકલી કહેવાય, કાલે રહવારે વહુ જી યશે, તે વખતે સૌ મરકરી કરશે, તહમો પણ ચરમાશે.

ખાપુ ! આમ અયોગ્ય સંભાષણ મોટેરા સાથું ન થાય ! જે કહે તે સાંભળી લેવું. કાલે રહવારે વહુ જી યશે, તો તહમારા માટે હલકો વિચાર આવશે, માટે સમજને એટા.

હિર્રી ! આંડોશી પાડોશીના યુવાનો કે હોકરીઓ સાથે દુઃખ મરકરી ને હોય ? શા માટે વાતચીતો થાય ? કાલે રહવારે વહુ જી યશે તે વખતે ધણીથી તજવાનો ભયંકર સમય આવશે, માટે અત્યારથીજ મર્યાદા જળવે.

પ્રસાદે લાંબો હાથ કરી બતાવેલું ખુણા તરફ જોઈ ગંગાનો જીવ થર થર કંપનો હતો. ચંદ્રમુખરાયે તેને આવી બપમિત જોઈ કહ્યું, બહેન ? તમારે થેર જમને સુધ્ધ જાંઝો કામ પડે બેઠાવીશ.

ગભરાયેલી ગંગાને એટલું જ જોઈતું હતું. તેણે બોલ્યા માથા વગર તરત ત્યાંથી રસ્તો માંખો.

મંગા ગંધ પછી પ્રસાદનો લવારો તો ચલુજ હતો. ડોકટર હજી આવ્યા ન હતા. એટલે ચંદ્રમુખરાયે પોતાના ઉપચાર પ્રમાણે ઉપર અજમાવ્યા માંડ્યા તેણે ધીમે રહી પ્રસાદના માથા ઉપર હાથ ફેરવી હરિનામનું સ્મરણ કર્યું. પછી પ્રકટપણે લવારો કરતી પ્રસાદને ઉદ્દેશી બોલ્યા કે વહાલી દરિ ? દરિ ? બોલો. પ્રિયા ? શું તમને પેલું બગ્ગન યાદ નથી આવતું ? જુઓ !

“કેવું ? મધુર ? મન જોતું-દરિતું નામ છે.

જ્યાં થઈ શરૂ બીજે એ વીણ ક્યાં વિશામ છે ?” કેવું—

દરિ શબ્દમાં એટલી બધી મીઠાસ છે. અને એટલે બધો પ્રભાવ છે કે તેનું નામ જ્યાં ઉચ્ચારવામાં આવે છે ત્યાં પ્રસન્નતા પ્રકટી રહે છે. વિપત્તિ અને દુઃખમાં ગરક થઈ ગયેલા મનુષ્યને તેમાંથી બહાર કાઢનાર હરિનામનું સ્મરણ એ વિમાન છે. તેના સાધનવડે તેઓ કાલમાંથી બહાર નોકળી ગગનવિહારી થઈ શકે છે. આ સંસારસમુદ્રમાં પછી વાવાઝોડાનાં તોફાનમાં ગોચા ખાનાં હોડામને કીનારે ખેંચી લાવનાર ‘સદ્’ ને પછી હરિનામજ છે. આ હરિનામના સ્મરણનો ગોરાંમ પ્રભુએ બંગાલના સોહને ગંગા-ધોલા બનાવી દીધાં હતાં. હરિનામ સ્મરણની ખુમારી એવી અચક્ષ્ણ છે કે જે કોઈ પછી ઉપાયે ઉતરતી નથી. દારૂ, ભાંગ, ગાંજે વગેરેના સેવનથી ખુમારી આવે છે તે અચક્ષ્ણ નથી પણ થોડા સમય રહ્યા બાદ ઉતરી જનારી છે. વળી તે જીવનને વધારનારી નહિ પણ ધરાડનારી છે ત્યારે આ હરિનામ સ્મરણથી પ્રાપ્ત થતી ખુમારી અચક્ષ્ણ છે. તેના નાશ કોઈપણ દિવસ થઈ શકે નથી. વળી તે જીવનને વધારનાર છે. આ હરિનામની અસર તાવમાં તરફડતી અને સન્નિપતમાં લવારો કરતી પ્રસાદને બદલે રીને થઈ તેણે મુખથી બોલાવા માંડ્યું દરિ ? દરિ ? દરિ ? ક્યાં છે ? દરિ ? ક્યાં છે ? દરિ ? દરિ ?

તમારી પાસેજ છે. જુઓ તે આ ઉભા રહ્યા ? નમે. તેનું સ્મરણ કરો, અને તરત તમારી પાસે આવશે. ચંદ્રમુખરાય બોલ્યા.

દરિ ! જો દરિ ! તમે કેમ મારી જીમ સાંભળતા નથી. હરિતું નામ દેવાથી જીવને કાંઈક ચાંતે મળવાથી પ્રસાદે આગળ ચલાવ્યું. શું તમે દુઃખીજનોની જુએને સાંભળી નહિ શકો એવા નિષ્કુર છે. શાસ્ત્ર તમને કરણા નિધાન કહે છે અને આવા નિષ્કુર મારાથી તમને કેમ કહી શકાય ? મારા આવા દુઃખની વખતે પછી જો તમે નહિ આવશો તો પછી તમે શું કામનાં ? ત્યાંના દુઃખથી પીગાળેને પ્રાણ જવા પછી પાણી લાવી આવ્યું તે શું કામ આવી શકે ? હે દરિ ? તમે શું મારી વ્હારે નહિજ આવી શકો. જ્યારે અનાયની વ્હારે તમે નહિ આવશો તો બીજું કોણ આવશે. બરી સમાજમાં લગ્ન જતી વખતે સતિ કૌપદીની વ્હારે તમેજ આવીને નવસે નવ્વાણું ચીર પુર્યાં હતાં. તેલની તાલી કદામાં સુધ્ધવાને નાંખતા તમેજ તેને શિતકલાનું આમ કરાવ્યું હતું ઉના તપવેલા રથબમાં પ્રદક્ષાને પછી તમેજ દર્શન આપ્યું હતું. આ સિવાય અકોનાં અનેક કામ તમે કાધા દના. જો દરિ હવે તો વ્હારે આવજો.

પ્રસાદની આ પ્રમાણે કરેલી મૃતિની અસરથી પથ્થર પણ પીગળી જાય તેમ હતું ત્યારે અક્ષત વત્સલ ભગવાનના અંતઃકરણમાં તેની અસર ન થાય એ કેમ જાને ? તેમણે આ પ્રાર્થના સ્વીકારી પ્રસાદનું દુઃખ ધીમે ધીમે ઓછું થવા લાગ્યું.

જુઓ આ હરિ આવ્યા ? તમે તેમના દર્શન કરો. જુઓ તો ખરા તેમનું ધનસ્વામ સ્વરૂપ ? તેમના કંઠમાં વરમાળ કેવી શોભી રહી છે. તેમને પ્રણામ કરી કૃતાર્થ થાઓ. જુઓ તેઓ આપણા સામું જોઈ હશે છે. વળી તેઓ કહે છે ને સાંભળ્યું કે ? પુત્રી પ્રજ્ઞા તારે હજી દુનિયામાં રહેવાની અવધ છે. બિલકુલ ગમગાઈ નહિ. અરે પણ જુઓ પેલો અને મારવા આવનારો પુરુષ નાસી જાય છે. પ્રણુને જોઈ તે પ્રણામ કરી નાંસવા માંડે છે. અરે પણ ઉભો રહે અભ્યા ? મારા હરિને કહેવા દે કે એ અને મારવા આવતો હતો ? કેમ ચાંચો જાય છે ? હવે કેમ નથી ટકાવું ? તારું સામર્થ્ય હોય તો હવે ઉભો રહી અજમાવને ? કરે છે ? શા માટે ?

પ્રજ્ઞા આ પ્રમાણે બોલતી હતી. અને નીચે આદર્શ - ખખડ્યું. થોડીવારમાં બટલ અને ડોક્ટર સાહેબ ઉપર આવી પહોંચ્યા.

“પધારો ડોક્ટર સાહેબ” એમ બોલી ચંદ્રમુખરાયે ડોક્ટરને ખેસવા ખુરશી આપી. ડોક્ટરે ખુરશી પ્રતાની પથારી પાસે લઈ જઈ તેની નાક તપાસવા માંડી તથા કેટલીક બાલ ચિકિત્સા પણ કરી પછી બોલ્યા કે મી ચંદ્રમુખરાય ગમરાવા જેવું કંઈ જ નથી. તુરંતજ સાર થશે. દુ દવાખાને જઈને દવા મોકલાવું છું તે લેવાથી તુરંત આરામ થશે.

ડોક્ટરના ઉચ્ચારેલા આ શબ્દો ચંદ્રમુખરાયને એક ખરેખરા અમૃત સમાન લાગ્યા. ચેતરફ સંસળગતી આગમાં સપડાઈ ગએલા મનુષ્યને જેમ મુશળધાર મેષની પૃષ્ઠિ પરમ મુખને આપનાર હોય છે તેમ ચંદ્રમુખરાયને પણ થયું. પછી તે પોતાના મનના બાવને વ્યક્ત કરી બોલ્યા કે ડોક્ટર સાહેબ, કૃપા કરી આજની રાત્રિ આપ અંતર રહી એની સારવાર કરો તો હીં. આપણે ઘણું દિવસે આજે એક જ મળ્યા છીએ તો વાર્તાચિત્તો પણ આનંદ થશે.

ડોક્ટર અને ચંદ્રમુખરાયને પૂર્વેના સ્નેહ હતો. તેથી તે આવી તેની સ્ત્રીની બધ બરેલી હાલતમાં રહેવા માટે કરેલા આર્મનશનને અસ્વીકાર કરી ચક્રવા નહિ. તેમણે પ્રીતીકસન લખી બંટજીને દવાખાને મોકલ્યા અને કમ્પાઉન્ડર પાસેથી દવા લઈ આવવા જણાવ્યું. પવનવેગી બટલ તુરંતજ દવાખાને જઈ દવા લઈ આવ્યા. તેમાંથી એક ભાગ પ્રજ્ઞાને પાથો.

દવાની અસર અડધા કલાકમાં પ્રજ્ઞાને થઈ તેના લવારો સમી ગયો. અને તાવ ઉતરવાના પૂર્વ ચિહ્ન દરીકે તેના મુખ અને સરીર ઉપર પ્રસ્વેદના ખિન્નુઓ ઝળકવા લાગ્યાં અને તે સહજ નિદ્રાધિન થઈ.

પ્રજ્ઞાને નિદ્રાધિન થએલી જોઈ ડોક્ટર છતાંતથી ચંદ્રમુખરાયને બીજા ઝોરડામાં લઈ ગયા.

પ્રકરણ ૫. મું.

અભિન સંવાદ.

ઝોરડામાં બેઠાં હોતાં ચંદ્રમુખરાયે ડોક્ટરને પૂછ્યું, “ડોક્ટર સાહેબ, આમ શાથી થયું હશે. ડોક્ટર-તમારા આ પ્રશ્નો જવાબ હું અત્યંત દ્વિષ. તમે કદાચ અને એમ પૂછ્યું હોત કે, આ વ્યાધિ શું હશે તો તેનો જવાબ હું આપતાં વિચાર કરત. પ્રથમ રોગની ઉત્પત્તિ શાથી થય તે સલાહનું ઉત્તર આપતાં મને માન હિપ્ત છે. હો તમારી પહેલ દરેક મનુષ્ય સમજે તો આમારે પછી બીજા ધંધાનો આશય લેવો પડે. હો ત્યારે હવે નકામું ટાલેલું જવા દઇ તમને જણાવું છું કે આમ થવાનું કારણ બેયમ છે.”

ચંદ્રમુખરાયને તરતજ આ કહેવું સાંચ લાગ્યું તેથી તેઓ પ્રકટપણે બોલ્યા કે હા, ખરી વાત છે, આજે, મારે, કોર્ટમાં જવું, થયું હવું તે વખત અમરી ન્યાયની કેમીઓ એની આગળ ચમે તેમ લવી ગમ્ હશે, તેવું પરિણામ આ આવ્યું.

ડોક્ટર-“મેં આપને પ્રથમથીજ કહ્યું છે કે બંધને લીધે પ્રતી બહેનની તબીબત આંદોલી ભગડવા પામી છે. મી. ચંદ્રમુખરાય એવા માણસોને તો ખબર નેવાં આવવાનું ન હોય બોધ્યો. આવી રીતે કેટલાએ ડોસી ડગરોએ વ્યાધિગ્રસ્ત મનુષ્યના અંતઃકરણમાં વિષ રેડતાં હશે તેવું પ્રમાણ કાઢવું મુશ્કેલ છે.”

ચંદ્રમુખરાય-ના સાહેબ, પ્રમાણ કાઢવું જરાણું મુશ્કેલ નથી. હું આપને ખાત્રી પૂર્વક જણાવું છું કે સંકેતે ૯૦ ટકા મનુષ્યો એવાજ હોય છે.

ડોક્ટર-“ત્યારે આમ છે ત્યારે એવા મિત્ર અને સગાં ધર્મ દુરમતની ગરજ સારે એવા મનુષ્યોને શા માટે રોગીઓને ખબર લેવાં આવવાં દેવાં નોંધ્યો ?

ચંદ્રમુખરાય-“હું તો આવવાં દેતોજ નથી. પણ અમારા હિંદુ સંસારમાં જે આમ કરવામાં આવે તો એટલું લાગે છે પ્રકારની માન્યતા. અજાનને લીધે આવી ગએલી છે. તેથી તેનો એકદમ નાશ થવો એ મદદ મુશ્કેલ વાત છે. પરંતુ હું તો એ અજાનની માન્યતા માનતો નથી. અજાને લીધે આવી પાછળ મારી સ્વચ્છતા છે અને તેની પરવા નથી ત્યાજ આવી ગેરહાજરીમાંજ એ ડોસીઓએ પોતાનું ડીટકટીવપણું બતાવ્યું છે.”

ડોક્ટર-“એટલું લાગવાપણનો વિવાદ હિંદુ સંસારમાં ઘણું ભાગે રહેલો છે અને તેને લીધે અનેક દુષ્પરિણામો સંદર્ભ કરવાં પડે છે. સુચિહિન મનુષ્યોએ તેનાથી દમરો બચતા રહેવું બોધ્યો. તમે પણ તેનાથી મુક્ત હો તે અભિનંદનને પાત્ર છે.”

ચંદ્રમુખરાય-“ત્રાતનું બીલું સ્વચ્છ પવટાવીને બોલ્યા, “ડોક્ટર, સાહેબ, કહો એને રોગ શું હશે ?”

ડોક્ટર-“એ જણાવવાની હું જરૂર પારતો નથી. રોગીને અથવા તેના સંબંધીને તેને અચૂક રોગ થયો છે એવું જ કહેવામાં આવે છે તે બધા ઉત્પન્ન કરનાર હોય છે. નળ્યા અને રોગના મનના રોગીઓ અને તેના સંબંધીઓને રોગની વાત કહેવાથી તેઓ હેબતાઇ નાય છે. ખરે આ બાબતમાં માનનેજ સેવવું ઉત્તમ છે.”

ગરબો

જય! જય! ગરવી ગુજરાત.

જય જય ગરવી ગુજરાત.

દીપે અઠણ પરભાત.

જય જય.

ધ્વજ પ્રકાશરો ઝળળ ઠસુંબી પ્રેમ-શૌર્ય અંકિત,
તું ભણુવ ભણુવ નિજ સંતતિ સહુને પ્રેમભક્તિની રીત
હૈંથી તુજ સુંદર ખત.

જય જય.

ઉત્તરમાં અંખા માત

પૂરવમાં કાળી માત

છે દક્ષિણ દિશમાં સ્થાય કરતા વિશ્વેશ્વર મહાદેવ,
ને શોભનાય ને દારકરા એ દક્ષિણ કરા દેવ
છે સ્થાયમાં સાક્ષાત.

જય જય.

નદી તાપી નર્મદા જોય

મહીને ખીજ પણ જોય

વળી જોય સુભટના જુદા રેમણને રાનાગર સાગર
ખર્ચત હિપરથી વીર પૂર્વજો દે આશીષ જયકાર
સંચે સોઢે સહુ ખત.

જય જય.

તે અણુહિસવાડના રંગ

તે સિદ્ધરાજ જયશિંગ

તે રંગ યજ્ઞ પણ અધિક સરસ રંગ યશે સરખરે માત
શુભ રાકુન દિશે મધ્યાહ્ન શોભશે વીતી ગઈ છે રાત
જન ધૂમે નર્મદા સાથ.

જય જય

સ્ત્રી રતન,

સ્ત્રીઓના ઘણાજ રેગનો નાશ કરનાર.

સ્ત્રીઓના તમામ દરદોનો સ્ત્રી રત નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું ત્ય તોને નિયમિત લાવે છે. અતિવિકાર અને બાગલગથી થએલ વ્યાધિને દુર કરે છે વારંવાર ત્યા વધારે પેશાબનું થવું ત્યા શરીરનું ધોવાવું (ધાતુનું જવું) આ દરદોને માટે સમજાણ છે. જાથુની બદહુજમી, કમતાકાત, કબજીયાત, સંગ્રહી, પેટનું આકસ્વું, છાતીનો બળતો દાહ, ખારા, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂંચાંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (અંબોધનું ખસવું) થોડા ખોરાક ખાવાપણુ ઊલટી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની ફાટસ્તક સુખ વગેરે દરદો માટે સ્ત્રીરતન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમકસીર (નવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩ખી ૧ ઈં. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પદેજ

ગર્ભ ધારણનીસીર દવા.

સ્ત્રીઓને માટે આ એક આશીર્વામાન દવા છે સ્ત્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે તેમાંથી આ ૭ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇન્ધરઇચ્છાથી આ દવાથી ઘણુંઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રા (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ૩ખી કિ. રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩૦ખી ચાર માસ ચાલે છે અંબી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩ખી સાથે રાખવામાં આવે છે

લોહીવા શાહ.

આ દરદ સ્ત્રીઓને ભયંકર લાગેને તે ગમે તેટલા જોરમાં હોય તો પણ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે ૩ ઈં રૂ. ૨-૮-૦

સ્વેત

આ દરદ સ્ત્રીઓને બહુજ ખરાબો તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે ૨ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩ખી ૧ની કીં રૂ. ૨-૮-૦

બાળાં

બાળકાને આ ગોળીથી ઘણુંજ રહે છે અને રૂઢ પુષ્ટ થાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩ખી ૧ની કીં રૂ. ૧-૦-૦

મક્ત !!!

ધાતુ વિકાર કાર.

મક્ત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્ત્રી પેકના દરદની તમામ દવાઓનો સંકાર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક લખી મક્ત મંગાવી લ્યો

વેદ શા. ગીરધરલાલ કહધોળકા, છ અમદાવાદ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ ગોપીપુરા-સુરત.

૨૨૬૫.

- ૧ શેઠ દેવકરજી મૂળજી મુંબઈ
- ૨ શેઠ કુકીરજી નગીનજી કપૂરજી અવેરી સુરત.
- ૩ શેઠ ગુલાબજી દેવજી મુંબઈ.
- ૪ શેઠ દલીજી વિરજી સુરત
- ૫ ગં. સ્વ. રૂકિમણી બહેન શિયાજી મોતીજી અવેરી સુરત.
- ૬ ગં. સ્વ. હીરાકુંવર બહેન નાનાજી તારાજીની વિધવા મુંબઈ.

વ્યવસ્થાપક મંડળ.

- ગં. સ્વ. હીરાકોરબહેન શેઠ નાનાજી તારાજીની વિધવા.
- ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ નગીનજી કપૂરજીની વિધવા.
- ગં. સ્વ. સરસ્વતીબહેન શેઠ કિત્તમજી મૂળજીની વિધવા.
- ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ હીરાજી મોતીજીની વિધવા.

મુંબઈમાં કાર્યક્રમ કરનાર બહેનોની કમિટી.

- ગં. સ્વ. ગાંધી મંગળાબાઈ મોતીલાલ.
- સૌ. મુતળીબાઈ શેઠ દેવકરજી મુળજી.
- સૌ. જસકોરબાઈ ગુલાબજી દેવજી અવેરી.
- સૌ. ચંદનબાઈ મોતીજી ચીરધરલાલ સોલીસીટર.
- સૌ. કુંવરબાઈ દેવજી કલ્યાણજી સાન્ત કું.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામના વ્યવસ્થાપિકા ગયા સંવત ૧૯૫૬ માસમાં મુંબઈની સુસાદરીઓ ગયા હતાં. અને ત્યાં ફક્ત પ્રચાર કાર્ય કરતાં જણાયું કે મુંબઈ જેવા બહોળા ક્ષેત્રમાં ઘણાખરા લાઇઓને તો આ જૈન વનિતા વિશ્રામ સંસ્થા છે એવીજ ખબર નથી જો તેમના ધ્યાન ઉપર આશ્રમની પ્રવૃત્તિઓ આવે તો તેમના તરફથી આશ્રમને સાડું ઉત્તેજન મળી શકે તેથી ઉપર દર્શાવેલ બહેનોને મુંબઈમાં આશ્રમના કામનો પ્રચાર કરવા અર્થે સંવત ૧૯૮૦ના વર્ષથી નિર્મવામાં આવ્યા છે. હવેથી મુંબઈમાં આશ્રમ સંબંધી ફક્ત તેમ પ્રચારનું કાર્ય તેમના ઉત્સાહલયા પ્રયાસથી સાડું થઈ શકશે શ્રીમંત્ લાઇઓ અને બહેનોને જણાવવામાં આવે છે કે આ કમીટીમાંથી ગમે તે બહેનને મહત્ત્વ મળે માટે નિર્ણય કરી પોતાનો ઉદાર હાથ આ સંસ્થા મટે લગાવવો જોઈએ.

વ્યવસ્થાપક મહિલા ભૂપણ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

જરૂરી સૂચના.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામને અંગે મોકલોતી મદદ તથા મહિલા ભૂપણના સવાજમના રૂા. હવે અમદાવાદના ગ્રાહકોએ પણ નીચેને શિરનાંગેજ મોકલી આપવા કૃપા કરવી. અમારા વતી ત્યાં કોઈને સ્થાનીક પૈસા આપવા નહિ.

વ્યવસ્થાપિકા-સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

૨૨ સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામની બાળાઓ માટે

૨૫ રેંટીઆની જરૂર છે.

કોઈ ઉદારચિત સમજન સદ્ગૃહસ્થ અથવા બહેન તરફથી આ જરૂરીયાત પુરી પાડી રાષ્ટ્રિયસેવાતું મહત્ પુણ્ય પ્રાપ્ત કરાશે એવી આશા છે.

વ્યવસ્થાપિકા-સુરત જૈન વનિતાવિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

શ્રી જૈન વનિતાવિશ્રામનો હેતુ.

આ સંસ્થાનો મુખ્ય હેતુ એ છે કે વિધવા બહેનો આ સંસ્થામાં રહી સાધુ જીવન ગાળે, ધર્મનીતિ સંબંધી જ્ઞાન પામે, તેઓનું નિરૂઘમી જીવન ઉદોગી બને, તેઓ કર્તવ્યપરાયણ થાય, તથા તેઓની માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સ્થિતિ સુધરે કે જેથી તેઓનું જીવન આપોઆપ શાંતિવાળું ગૌરવવાળું તથા આત્મ-અદાવાળું બને, અને તેઓ પોતાના કુટુંબને સહાયક તથા સમાજને પણ ઉપયોગી થઈ પડે, તે ઉપરાંત સધવા શ્રાવિકા બહેનો તથા જૈન કન્યાઓને ધર્મનીતિની તથા વ્યાવહારિક કેળવણી આપવી કે જેથી તેઓ ઉત્તમ ગૃહિણી તથા માતા બને અને કર્તવ્યનિષ્ઠ થાય.

૬૦ ગોપીપુરા-સુરત.

આ પત્ર સુરત-ચૌદાના પૂજા ઉપર ઠાંકી પાસે આવેલા “શંકર” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપ્યું અને બહેન રૂકિમણી હીરાચંદ માતીચંદની વાંધવાએ ગોપીપુરા સુરતમાંથી પ્રગટ કર્યું.

મહિલા ભૂષણ.

પુસ્તક ૪ થું

કાગળ, સંવત ૧૯૮૦.

અંક ૧૦ માં

ઓ ચરખા !

(લાગી લગની મને તહારી—ઓ રાહ)

નિરખી અજબ કળા તહારી ! ઓ ચરખા ! નિરખી અજબ કળા તહારી !
દેશીના હુઝાર, દીધાં ટાળી ! ઓ ચરખા ! નિરખી અજબ કળા તહારી !

પરદેશે નાહું તહે જતું અંકાવ્યું,
માન સ્વદેશી તાહું નાહું ટકાવ્યું;

તહારી યુખી ન્યારી—ઓ ચરખા ! (૧)

સ્વરાજ કેરું ક્યેય કતારે તહે વિંટાવી,
શુદ્ધ પવિત્રતામાં ભારત ઝુકાવી;

બઉ હું તો વારી—ઓ ચરખા ! (૨)

કેઠલાળ.

‘મરતાન’

મહાવાની જરૂરીયાત.

જેનો આજનો વિષય ધણો મહત્વનો છે.

મહાવાની જરૂરીયાત તે ખાસ આપણે સમજવી જોઈએ.

મહાવું એટલે કેળવણી લેવી. પણ એ કેળવણી કયા પ્રકારની એ મહાવાની જરૂર છે.

જેનો મહાવાની જરૂરીયાત સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેને છે બંને કેળવાયેલાં હોય તો તેમને અદ્વિતીય સારી રીતે ચલાવી શકે. અને પોતાનો સંસાર સુખમય ગાળી શકે કેળવાયેલાં માતા પિતા પોતાની સંતતિને શુભસંસ્કારી બનાવી શકે સર્ગ કુટુંબમાં સારી રીતે સુધારો કરી શકે કામને તથા દેશને ઉપયોગી થાય માટે કેળવણીની ખાસ જરૂર છે.

વિદ્યા વિના મનુષ્ય પશુ સમાન છે.

વિદ્યાન મનુષ્ય રાજ્યમાં દેશમાં પરદેશમાં કામમાં સર્વ જગ્યાએ પૂંજય છે ધનવાન કરતાં વિદ્યાન વધારે જાન પામે છે. વિદ્યાથી બુદ્ધિ ખીણે છે વીવેક, વિનય, સંપ, સહનશીલતા, દયા, ક્ષમા, ભક્તિ, સ્નેહ, પરોપકારી અનેક સદ્ગુણો વિદ્યા મેળવવાથીજ પ્રાપ્ત થાય છે.

હવે તે વિદ્યા કયા પ્રકારની લેવી તે વીધે વિચારીએ. ગામપણીનું ફક્ત પોપડીનું જાન લેવું નહિ. બપુયા પણ ગણ્યા નહિ એવી વિદ્યા નકામી છે.

જેનો આપણી શું જરૂર છે. એ સમજવું. જોઈએ ને આપણી કન્યાઓ શુદ્ધિથી થવાની છે તેને પણ સારી સમજુતી સાથે શિક્ષણ આપવું જોઈએ કે ઉપરોક્ત વર્ણવેલાં સદ્ગુણો તેનામાં અપ્ત થાય અને તે પોતાનો સંસાર સુધારી શકે તેને મુખ્ય કયા કયા વીધેથી ખાસ જરૂર છે શુદ્ધ વ્યવસ્થા, આરોગ્યતા, માંદાની માવજત, પાકશાસ્ત્ર, વડીલોનો વિનય સંતતીને કેળવવી ધરમાં સર્ગ કુટુંબ સાથે કેવી રીતે વર્તવું વ્યવહારીકને નિતી શિક્ષણ મેળવી પૂર્ણ અને તેની સુસંસ્કારી બનાવવી જોઈએ. તેવાં શિક્ષણનાં આપણામાં સાધનો છે પણ તેનો ઉપયોગ બરાબર થતો નથી. આપણી જેનો આજસુને નીર ઉઘમી છે નવરાસના ટાઇમમાં નકામો સમય ગાળે પારકી નીંદાઓ કરે પણ કંઈ શીખવાનું જાણવાનું તેને મને નહિ ત્યારે તે ક્યાંથી સદ્ગુણો સમજી શકે ને કેવી રીતે પોતાની સંતતિને શિક્ષણ આપી શકે કહેવત છે કે દેખે તેવું જ શીખે. માતાનાં સંસ્કાર જાળકેમાં આવે છે આવી અસાન માતાઓ કુરીયાતો અને બેઠમને ફેલાવી કંઈક બનાવી પોતાની સંતતિને આડે માર્ગે દોરે છે એટલે તેની સંતતિ તેવીજ નીવડે છે અને તે નિરંદ્રી ને આજસુજ થાય છે. તેથી દેશની અગ્રગતિ દેખાય છે. આપણો દેશ કેળવણીમાં બહુજ પછાત છે. જાળકગના કુરીયાતોને કન્યા વિક્રય જેવા દુષ્ટ રીવાજો એ જ દેશની પાયામૂલી થઈ છે.

જેનો આપણી કન્યાઓ જ્યારે કેળવણી લેવા લાપક થાય ત્યારે તેના લગ્ન ફરી દેવામાં આવે છે. તો તે કેવી રીતે કેળવણીનું રહસ્ય જાણી શકે. આપણી પૂર્વની વીરંગનાઓને સતીઓના અદિત્રા વાંચો તો સમજશે કે તેઓએ કેળવણી કેવી લીધી હતી. ને તેમાં લગ્ન લાપક ઉમરે પુરી લાપકાત મેળવ્યા વગર થતાં નહોતાં. કન્યાઓ યોગ્ય ઉમરની થાય ત્યારે સ્વયંવરો રચીને તેની પસંદગીએ વરમાળા આરોપી હતી. ત્યારે તે જોકું લાપકાતમાં, વિદ્યામાં, વિચારમાં, ગુણમાં સર્વ રીતે સરખું નીવડવું ને તેનો સંસાર સારી રીતે ચલાવી શકતા. બંનેના મનો એક થતાં તે સર્વ વિદ્યાનોજ પ્રતાપ.

પહેનો આપણે જ્યારે તેવું અનુકરણ કરીશું ત્યારેજ એવી વીરાંગનાઓને વીરપુત્રો ઉત્પન્ન થશે. અને ત્યારેજ ભારતનો ઉદ્ધાર થશે. માટે એવાં શિક્ષણનીજ ખામી છે.

પહેનો આપણાં હિન્દુસ્તાનની પ્રથમની મહોજલાલીવાદ કરે. આ હિન્દુઓ વિરાંગનાઓ અને વીરપુત્રો જન્મ્યા હતા જેનાં નામે હજુ આપણે યાદ કરીએ છીએ. પણ અદ્વિસોસ છે કે તેનાં જેવાં બનવાને ક્યારે પ્રયત્નવાન થશે. આ હિન્દુને આ દશમાં લાવનાર આપણેજ છીએ. નીર ઉદ્ધમી નિર્ધન આજેસું વહેમી બનાવવામાં અને બાયલો બીકણ બનાવવાથીજ આ હિન્દી પાયમાલી થઈ છે. હજુ એનો તે ઉદ્ધમી બનો તો આપણાંજ હાથની બાજુ છે. જે દેશમાં કંઈ નહોતું તે દેશમાં આજે કેવો ઉદ્ધમ વેપાર હજાર ચાલી રહ્યો છે. જુઓ જાપાન ચીન જરમન ઇંગ્લેન્ડ પીગેરે દેશોમાં સ્ત્રીઓ પણ એક મીનીટ નક્કામી બેસી નીરર્થક સમય ગાળતી નથી. ત્યાં સ્ત્રીઓ હજાર ઉદ્યોગનાં કામ કેવાં સારાં બનાવે છે. તે તમે જાને જુઓ. સ્ત્રી પુરુષ બન્નેએ મહેનત ને ઉદ્યમ કરવાની જરૂર છે.

પુરુષ ધરનો રાજા છે ને સ્ત્રી પ્રધાન છે જે રાજ્યમાં પ્રધાન સારો ફળવાયેલો બહાદુર હુશીયાર હોય તે રાજ્ય ક્ષણી સારી રીતે ચાલી શકે. પ્રધાન હુશીયાર ન હોય તો તેવું રાજ્ય ખરાબર ચાલી શકતું નથી તેમ પુરુષ રાજા છે તે બહારથી કમાઈ લાવે પણ તેની બ્યવસ્થા કરવી ખરાબર વહેવાર ચલાવેલો તે સ્ત્રી પ્રધાન તરીકે છે તેનાંજ હાથમાં છે ને તે જો સારી ફળવાયેલી શુદ્ધિમાન હોય તો તેનાં રાજમાં ખામી ન આવે.

ફળવણી લેવી તે તદ્દન સમજ્યા વગરની ન હોવી જોઈએ જેમકે એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે.

શું કરશે સાઈ પહેન કેરી ફળવણી.

સદચલની જો નહિ હોય સાથે મેલવણી.

બહેને જેઝુએટ થયા હોય પણ જોને ખરું રહસ્ય સમજ્યા વગરનું જ્ઞાન લીધું છે તે કંઈ ઉપયોગનું નથી બલે થોડી વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી હોય પણ અનુભવ સાથેને સારી રીતે સમજીતીથી શીખ્યા હોય તે ક્ષણી ઉપયોગી થાય છે.

સૌ પુત્રપ્રમાતુથી કરતુરયા ત્યા પ્રાતુથી બી અમ્મા કાંઈ જેઝુએટ થયાં નથી. પણ ફળવણીને ખરો ઉપયોગ જાણ્યો છે કે સંકટ આવે ત્યારે ધૈર્યતાથી હીમ્મતથી સહન કરી પોતાના કાર્યમાંથી પાછા નહિ હઠવું આવી સહન શીલનાની જરૂર છે. એ પુત્ર્ય માતાઓનું અનુકરણ લઈ એનાં જેવાં સુસરકારી દેશની લાગણી હીમ્મત અરે એનાં જેવાં કાર્યો કરવાને ઉત્સાહી બનો ખરેખર મહાવાની જરૂરીયાત માતાને ખાસ છે કાનણ તેના ઉપર જવાબદારી મોટી છે. પીતાને તો ફળવણીની જરૂર છે જ પણ ને પહેને નથી સમજતીને બોલે છે કે બૈરાંઓને બહુવાનું શું કામ છે. તે અજ્ઞાનતાથી બોલે છે. સ્ત્રીઓને ખાસ મહાવાની જરૂરીયાત છે. માટે પહેનોએ મંકામે ટાઇમ નહિ કાઢતાં, બહુવુંજ જોઈએ. અને પોતાની પુત્રીઓ પુત્રોને મહાવાવજ જોઈએ.

સંપાદિકા

સત્સંગ.

શ્રી. પાર્વતી જ્ઞેને મહિમા જ્ઞાનવર્ધક સલામાં આપેલું ભાષણ.

આનંદતા પ્રમુખ, જ્ઞેનો અંબને બોળાઓ, આજે પાંચ અઢવાડિયાં પછી છપ્પરૂપાએ ફરીથી આપણે એકઠાં થઈ શક્યાં છીએ એ ધણી આનંદની વાત છે. કેટલીક જ્ઞેનોને નિરાશા ઉપજેલી કે હવે આ સંસ્થા પડી ભાંગી. પણ મારી તો આડગ શ્રદ્ધા હતી કે જ્યાં સુધી આપણી સંસ્થામાં એક પણ સભાસદ જ્ઞેન ઉત્સાહી હશે ત્યાં સુધી સંસ્થાનો અંત નહીં જ આવે. અને આજ આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે આપણા મંડળના ઉત્સાહી પ્રમુખ ગાં. સ્વ. રફિમણી જ્ઞેનનાં ખૂબ અને ઉદ્યોગથી આપણી સંસ્થા યુનિયન પામી છે. મનુષ્યની કસોટી જ વિદ્યા અને નિરાશાઓની સામે થઈ તેને હટાવવામાં રહેલી છે. મારી સર્વે જ્ઞેનોને નમ્ર વિનંતિ છે કે કોઈપણ અંતરાય અંગર વિધન આપણા આર્ગમાં આવે તેનાથી બચી જઈ તેને જરાએ વશ ન થતાં આપણે આપણું કામ આગળ ચલાવ્યાં કરવાનું છે.

આટલી આજ્ઞના પ્રસંગને અનુસરતી પ્રસ્તાવના કર્યા પછી હવે હું મારા ભાષણના વિષય ઉપર આવું છું.

આજનો વિષય સત્સંગ છે. સત્સંગ એ શબ્દનો અર્થ સંસ્કૃતમાં સારા માણસોની સોબત એવો થાય હવે આપણે એ જાણવું જોઈએ કે સારા માણસ કેને કહેવાં. એક શુભરાતી કવિએ ગાયું છે કે

“ શાંતિ પંખડે તેતે તોં સંત કહીએ. ”

એટલે જે માણસ આપણને, આત્માની, મનની અને શરીરની શાંતિ આપે એટલે કે જે આપણા કષાયો, નિકારો તથા વ્યાધ અને ઉપાધિઓને શમાવવાનું બળ આપે તે સંત, અથવા સારો માણસ. ખીજાને શાંતિ આપનાર ખોતે તો શાંતિ પામે એ એટલે કષાય રહિત હોય.

સમજનનું લક્ષણ આપતાં ભર્તૃહરિ નાંચના સંસ્કૃત કવિ કહે છે કે ‘જે પોતાનો સ્વાયં છોડીને રાતદિવસ પરાપકાર કરે છે તે સત્પુરુષ જાણવા.’ વળી નરસિંહ મહેતાએ સમજન માણસનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે

વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ જે પીડ મરાઈ જાયેરે;
પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોએ મન અભિમાન ન આણેરે.
સર્કળ લોકમાં સદ્ગુણ વહે નિંદા તે ન કરે ફાનીરે;
વાંચ કાચ મન નિશ્ચલ રાખે તો ધન્યધન્ય જનની તેનીરે.
સમદષ્ટિ ને તૃષ્ણા ત્યાગી પરસ્ત્રી જેને માતરે;
જિહ્વા ચક્રી અસત્ય ન બોલે પરધન નવ ગણે હાથરે.
વણુ બોલીને કપટ રહિત છે કામ ક્રોધ નિવારેરે.

વગેરે વગેરે.

વૈષ્ણવજનનો અર્થ પ્રભુનો, બક્ષ એટલે ફક્ત સંજ્ઞાનુજ્ઞ લેવાનો છે, અને પછી કવિતાનો અર્થ પ્રકાશ છે. સજ્જન કોને કહેવો એ વિષયમાં આ યુગમાં મારે વિશેષ કહેવાનું શું હોય ? સજ્જનતાની મૂર્તિ-મહાત્મા ગાંધીજીનું નામ સ્મરણ તે માટે પ્રસૂત છે. એ મહાપુરુષનું નામ દીધાં પછી સજ્જનને જાળખવાની જરૂર નહીં રહે. હવે વિચારો કે આવા અથવા આથી ઉતરતા છતાં એવાંએને પેમે યોગ્યતામાં મહાં સ્ત્રી પુરુષોનો સમાવેશ આપણને કયો લાભ ન કરે ? સંસ્કૃતમાં કહ્યું છે કે સત્સંગતિ યુદ્ધિની જડતાને દૂર છે, વાણીમાં સાચું રહે છે. માન જાળવવાના ઉન્નત રસ્તા બતાવે છે, પાપ દૂર કરે છે આપતિમાં આપણને કદાપિ છોડતી નથી. જરૂરને પ્રસંગે પૈસાની મદદ કરે છે, ટૂંકામાં કહીએ તો બધું એ હિત કરે છે. મહામાણનોજ દાખલો લઈએ. એએશીના સમાગમમાં આવેલાં કેટલાં બધાં સ્ત્રીપુરુષોનાં જીવન સુધરી ગયાં છે. એવાં સ્ત્રીપુરુષોની સંખ્યા એવડી તો મોટી છે કે આવાં આવાં દુઃખ બાપણે કરવાયી પણ તેમનાં નામ અને જોખ આણુ આપી શકાય નહીં, આથી ઉત્તરુ નહારા માણસની સોજતથી માણસને તન, મન, અને ધન સંબંધી નુકસાન થાય છે. અમીરોની અમીરાઈ, કુળવાનનું કુલીનપણું જતું રહે છે. માટે દરેક જણે એવી સોજત કરવી નહીં, અને હોય તે છોડી દેવી. આપણે ધણા દાખલા બોધ્યે છીએ કે ફલાણા શેઠનો છોકરો ખરાબ રસને ચઢી બીખ માંગતો થઈ ગયો, ફલાણાએ બાપનું નામ જોખ્યું, ફલાણો તો વહી ગયો એનું કારણ કુસંગ છે. કુસંગત આ ભવમાં દુઃખ આપનારી છે, અને પરભવમાં નરક લઈ જનાર છે અને સારી સોજત એ સુખ અને સંતોષ આપી બને ભવમાં લાભ આપનારી છે, આ પ્રમાણે ઉત્તમ મિત્ર-સોજતનું વર્ણન કરી બીજી કેટલીક જાતની સોજત ટૂંકમાં વર્ણવી મારે બાપણુ સમાપ્ત કરીશ. મહાદેવ થી ભૂતંહરિએ એક શ્લોક લખ્યો છે તેમાં મધ્ય પ્રકારના મિત્રો આ પ્રમાણે વર્ણવા છે. પહેલી જાતના મિત્રોને તપાવેલા લોહાની ઉપર આપી છે જે પોતાના ઉપર પડેલાં પાણીના ટીપાને બાળી નાખે છે અને તેનું નામ પણ રહેલાં દેવું નથી. તેમ દુષ્ટ મિત્રો પોતાનાં સોજતીને તન, મન અને ધનથી ખુવાર કરી નાખે છે. બીજી જાતના મિત્રો જે પહેલા કરતાં સારા છે તે કમળના પાંદડા જેવા છે જે પોતાની ઉપર પડેલા પાણીના ટીપાને મોતીના જેવી શોભા પમાડે છે. દુનિયામાં પણ સારાં મિત્રો પોતાની સાથે હરનારા ફરનારને મોટા મનોવંશવે છે, માન પાન અપાવરાવે છે અને સજ્જન ન હોવા છતાં પોતાના મિત્રોને, પોતે સજ્જન હોવાથી, સજ્જન ગણાવરાવે છે. અને સૌથી ઉત્તમ મિત્રો દરિયાની સપાટી ઉપર સ્વાતી નક્ષત્ર વખતે તરતી છીયો જેવા વર્ણવાયા છે કે જે છીયો પોતાની અંદર પડેલા પાણીના ટીપાને સાચું મોતી બનાવી દે છે. ઉત્તમ મિત્રો પણ તેજાજ હોય છે કારણ તે પ્રણ તેમના સમાગમમાં આવનાર માણસને પોતાના જેવાજ બનાવી દે છે. આ ઉપરથી આપણે એ સાર લેવાનો છે કે બની શકે ત્યાં લગી આપણે ઉત્તમ સ્ત્રી પુરુષોનો સંગ રાખવો અને તેવાં ન મળે તો બીજી જાતના તેમનીથી ઉતરતા સારા મિત્રોને સહવાસ કરવો પરંતુ તપેલા લોહાના જેવા તામસી સ્વભાવના અને સ્વાર્થ મિત્રના તે જાણે પણ ઉમા નારદેયું. મિત્ર ન મળે તો ઉત્તમ પુસ્તકોને મિત્રો બનાવી તેમના સમાગમમાં રહી આપણા જીવનને ઉન્નત કરવું. કારણ જેવી સોજન તેવી અસર આપણને થાય છે. મારે કહેવાનું તો ઘણુંજ છે પણ બાપણુ બોધ્યે તેટલું લાંબુ થઈ ગયું છે અને આપનો ધણો સમય લીધો છે અને બીજી બહેનો પણ જોડવાની હોવાથી આટલેથી મારે બાપણુ સમાપ્ત કરું છું.

વદે માતરમ્

સૌ. પાર્વતીબહેન અં. ચ. શાહ.

આપણી જાહેરો પરમાર્થનાં કામ કેમ નથી કરી શકતી ?

(લેખક... ચંપકલાલ મગનલાલ લાકડાવાળા, ચાંદાળીરી, મુરત.)

એ સદે તેરસની સંવારે આંખોની મોટી સંખ્યા મળનાર હતી. સાંઝાઝાડોનો સુમારો થયો જોઈએ બધી મહિલાઓ શુભગાર સંજ સંખ્યા મંડપમાં દાખલ થઈ ગઈ. મંડપને છેક નાકે એક ઉચ્ચ એક હતી. તેના પર ત્રણ દેદિપમાન પુરશીઓ ગાવેલી હતી. તેની આગાડી એક મોટું ટેબલ હતું. તેના પર સુદર ટેબલકોથાય પાંચરેલું હતું, અને તે ટેબલકોથાય પર કોરો કાગળો, રૂપાનાં હોલરસ્ટીલ ચુકલાં હતાં. પુરશીની સામી બાજુએ સંખ્યોની એકઠા હતી. આ બધી એકઠા ભરાઈ ગઈ હતી અને બધા કોઈની રાહ જોતાં હોય એવું માલમ પડતું હતું.

નવરે ત્રણ મિનિટ થઈ કે ઘૂં ઘૂં કરતી મોટર આવી બધાનાં મોં દરવાજા તરફ વળ્યા. સંખ્યા એક એક વચ્ચે પહેરેલાં વદબાઈ માલ થયાં. દાખલ થતાંની સાથે જ સંખ્યોએ ઉભા થઈ માન આપ્યું તેની આસપાસ તથા પછાડી બીજી મુવતીઓ કાગળો આ હાથમાં રાખીને આસપાસ હતી. 'વદ' માણે ધીરે ધીરે આગળ વધે અને સૌથી આગલી દારની એકપર એક જોઈએ સર્વે બેસી ગયાં.

(ચંચળજાહેરે સમામાં હાજર રહેલાંઓનો તરફી સેવા બદલ આભાર માન્યો પણ 'હું' હું તે કામને માટે તેઓનો આભાર માનતો નથી; કારણ બધા હાજર રહેલા તે પોતાનાં કારણ માટે; નહિ કે કોઈ ઉપર ઉપકાર કરવા માટે 'વાર' બાંધ, માનો તે સીકોનો ઉપકાર નહિ તો વળી રીજ વખત પધારશે નહિ.)

પછી મેનાજાહેર જમણા હાથમાં કાગળો લઈ, છાતી બદાર કાઢી, ટેબલ પાસે આવ્યા અને ત્યાં " જાહેરો, આજની સમાના પ્રમુખ મં. સ્વ. સરસ્વતી જાહેરને નીમવા હું દરખાસ્ત જાહેર છું. "

ચોડી સેકન્ડ રહીને સરસ્વતી જાહેર એકપરની વચલી પુરશીપર બેઠાં. ત્યાં જમણા હાથપર સ્વાગત સનાનના પ્રમુખ ચંચળજાહેર બેઠા અને ડાબા હાથપર સમાના મંત્રી જસીજાહેર બેઠા.

પછી સરસ્વતી જાહેરે, " આપણી જાહેરો પરમાર્થનાં કામ કેમ નથી કરી શકતી ? " તેનાં કારણ આપવા રમ આપી જોઈએ કુમારીકા (Miss) મંગળાજાહેર દબ દબ કરતાં એકપર ચટાં, અને જોખારો કરી, ડાબો હાથ કેડપર અને કાગળોઆવળો જમણો હાથ ટેબલપર મૂકીને ઉભા. પછી સેજ ચરમાને બરાબર નાકપર સીધા કાંધા અને બાજુ ચાર કેરું:—

"માનવતા પ્રમુખ સાહેબ, અને દિન્દતી આર્થ મહિલાઓ.

પ્રથમ આપણા મોં આગળ છે તેનો આપણામાંથી કેટલાંઓએ જવાબ આપવા જાહેરોમાં મહેનત લઈએ ? અદ્યત બદલ ચોડીઓએ. જમારે સવાઈ કેટલીઓ પૂછી હતી ? લગભગ બધી. એ જ પ્રશ્નો ધણો પ્યાર કર્યો છે અને તેનાં ઘણાં કારણો શોધી કાઢ્યા છે પરંતુ આપણો અમુલ્ય વખત ન ગુમાવતાં હું ટુંકમાં ચોડા પોઈન્ટસ આપી બેરી જમણ.

૧. પ્રથમ કારણ તો એ છે કે પરમાર્થનાં કામો કરવા જેટલો વખત નોંધએ તોટલો આપણને વખત મળતો નથી,

૨. બીજું કારણ એ કે પરમાર્થના કામો કરવા માટે શરીરમાં જેવું બળ નોંધએ તેવું બળ આપણામાં નથી.

૩. ત્રીજું કારણ એ કે પરમાર્થ કરવા માટે ધન નોંધએ તે ધન આપણી પાસે નથી.

૪. ચોથું કારણ એ કે પરમાર્થના કામો કરવા માટે અને તેમાં ફતેહ મેળવવા માટે વિશાળ બુદ્ધિ નોંધએ અને મનબુદ્ધ મન નોંધએ, તે આપણી બહેનોમાં નથી.

૫. અને પાંચમું એ કે આજુબાજુનાં સાધનો નોંધએ, તેવા અનુકૂળ સાધનો આપણી મદદમાં નથી તેથી આપણે પરમાર્થનાં કામો કરી શકતાં નથી."

એટલું કહી રહ્યા પછી મીસ મંગળાબહેન બેસી ગયા કે તરતજ અ. સૌ. સૌભદ્રાબહેન ઉભાં થયા અને શરૂ કર્યું.

"બહેનો, આપણે મીસ મંગળાબહેને આપેલા કારણો સાંભળ્યાં. જો એમણે એનાં ઉપર વધારે વિવેચન કર્યું હોત તો થયું સારું થાત પણ દૂક સમયને લીધે આપણે એટલું બધું એની પાસે માગી શકીએ નહિ; પરંતુ હું આપને એમ સવાલ પૂછું કે "એ બધું આપણામાં નથી એવું કારણ શું ? તો મને હશી ન કાઢશો. પેલા બુદ્ધિમાં કેટલી બહેનો ખીખી કરી હસે છે છતાંએ હું બારથી પુછું છું કે શા માટે તે આપણામાં નથી" આ પ્રશ્નનો વિચાર કરવો ઘણું અગત્યનો છે. એટલું કહી એ બેસી ગયાં.

હવે વારો આપો મણીબહેનો; તેણે ધમકાવ્યું:—

"ઓહો ! એનાં કારણો તમારે જાણવાં છે ? એનાં કારણો તો ખડું ઉઘાડાં છે. જુઓને હમણાં જન્મ્યાબાઈના નણુંક રાંડ્યાં એટલે દરરોજ બપોરે મહીનાઓ સુધી તેમને લાં જવું પડે કે નહિ ? અને ન જાય તો કેવી એટા યાય ? હવે બહેનો વિચાર કરો કે દુનીયામાં મરણ પણ યાય મોત તો સૌને માથે લખેલું જ છે તેથી તેની અફસોસ ન કરવો નોંધએ એમ શાસ્ત્રમાં લખેલું છે વળી કહ્યું છે કે મરનારની પાછળ તેનાં સગાવડાલાંઓ જો રવેં ફૂટે, અને હોંટ, લાળ આંસુઓ પાડે, તે બધું મરનારના જીવને ખમતું પડે, માટે ન રોવું નોંધએ. એવો શાસ્ત્રનો એવો હુકમ છે. પરંતુ શાસ્ત્રના હુકમની ઉપર પગ મુકીને આપણો બાઈડીઓનો રીટાઈલ 'શુ' કહે છે તે તમે જાણો છો ? એ તો કહે છે કે મોંઝા વાળવાનું નોંધએ; છેડા લેવાનું નોંધએ; કાંણો કરીનું નોંધએ અને રોતાં ન આવડે તો ઉઘડી મશ્કરી યાય ! ! હવે વિચાર કરો કે જ્યાં રોતા ફૂટવામાંજ વખત જતો હોય અને તે પણ એક બે દલાડા નહિ, પણ મહીનાઓ સુધી રોજના શોક હોય એટલુંજ નહિ પણ ખાસ પોતાનાજ ઘરમાં એવો માડો બનાવ બન્યો હોય, અને તેથી પાંચ પંદર દીસ શોકના જય તો એ કાચ ચાલી શકે પણ આ તો ક્યાંતું ક્યાંય દુરનાં સગાંમાં હોય તેની પીડા પણ આપણે ઘેર આવી પડે અને તે પણ એક બે દીવમ નહિ પણ મહિનાઓ સુધી રોજરોજ નીચમીત વખત રોવા જવું પડે, આ બહેનો, એ પીડા કંઈ થોડી છે. આવી રીતે રોવામાંજ આપણે વખત ચાલ્યો જાય, એટલે પછી પરમાર્થ તે ક્યાંથી કરી શકીએ.

(આપણી.)

કન્નેડાં.

૧૩૦ ૧૫૫ ૫

કન્નેડું એટલે નકારી રીતે બોડાએલું બેડું. કન્નેડાં ધણી જાતનાં છે. જેમકે ઉમ્મરનું, સ્વર્વીવનું, રૂપગુણનું વગેરે એ દરેક કન્નેડાંથી સ્ત્રીપુરુષનો સંસાર સારી રીતે ચાલી શકતો નથી. અસહ આપણાં દેશમાં પ્રેમયુગ્મ તથા વયનાં સ્ત્રી પુરુષ, પરણતાં, ને તેને માટે આગાઉથી વર તથા કન્યાનાં માળાપ્રયોગ તપાસ કરી, પોતાના જાણકને, પરણાવતા. વિવાહની કંટાળત આખ્યાયિકી કહેતા કે વર કન્યાની તપાસને માટે તત્પર રહેવું. વળી યોગ્ય વરકન્યા યોગી ન કાઢતાં તેમનો કેટલો ધીકાર થતો તે નીચેનાં શ્લોક ઉપરથી સમજાશે.

અસવદ્ધોઽવરેવાલે ચેદદન્તિ વશંસુતામ્.

તેમ્નો મુર્ખાશ્વકે હેયા, સ્વપુત્રી હુઃખદાપકા.

અર્થ=જો રૂપ, વય તથા ગુણથી લાયક નહીં એવો આગાહ તેને પોતાની શ્રેષ્ઠ પુત્રી આપે છે તેનાં જોડો મુર્ખ કેણું? તેઓ પોતાની પુત્રીને હુઃખ આપવાવાળા છે.

એ બધાં પરથી જણાય છે કે આગાહ સરખી કન્નેડાં લગ્ન કરતાં, પણ પાછળથી આજીવન ખોટું કુળ બેવાની રીત, તથા મ્યવરની બધી ચતાં કન્નેડાં વધવા સામ્યાં હાકતો ઉમર તથા સ્વભાવનાં એ બેજ કન્નેડાં મુખ્ય મનાય છે. તેમાં ધણી ખરા તો ઉમરનાં કન્નેડાનેજ કન્નેડું કહે છે, ઉમરનાં કન્નેડાં બે જાતનાં છે. પુરુષ છેક નાનો અને સ્ત્રી મોટી ઉમરની હોય તે તથા સ્ત્રી, આગાહ અને પુરુષ ધરડો હોય તે.

પાછળ આજીવનમાં કહેવા પ્રમાણે નાની વયમાં પરણાવતાં વંખતે સ્ત્રી કે પુરુષમાંથી કોઈને રાગ થઈ કોઈક અંગની ખામી આવી જાય છે, તો પછી તેમને બરાબર બનતું નથી. કુળના મોહને લીધે કે પૈસાની લાલચે ગમે તેવા નાની ઉમરનાં કે કાણાં કુળાને પોતાની કન્યા પરણાવે છે. એથી આગળ જતાં એક જીજ્ઞાસુ બને રહી શકતાં નથી. વંખતે સ્ત્રી દસ, અગીઆર વર્ષની, અને પુરુષ પચાસ કે સાઠ વરસનો હોય તો પણ તેમને મંજૂતી રાશ આવતી નથી, તેમજ સ્વભાવની બાજતમાં પણ છે. પુરુષ બહેણો ગંજેણો હોશિઆર હોય અને સ્ત્રી અમણ, વરેગી તથા સંસારી રીત બાતથી અજાન હોય તો બનતું નથી; એથી કંઈક સ્ત્રી બહેણી અને હોશિઆર હોય તથા પુરુષ અજાન હોય તો પણ બરાબર બનતું નથી.

એ બધાં કન્નેડાંથી ધણું તુકરાન થાય છે. એતો સ્વભાવિક નિયમ છે કે સરખાં રૂપગુણ વયવાળાનેજ બનતી રાશ આવે ને તેણે પોતાનો ભાવ અખંડ પ્રેમતા બંધનથી બંધાઈને સુખ રૂપે ગુજરે પુરુષ સાત આઠ વર્ષોને સ્ત્રી પંદર સોળ વર્ષની હોય તો એ બંને પોતાનું સુખ કેવી રીતે માણે? તેમ પોતાની સંસારી ફરજો થી રીતે બંધવે કે સાસુ નણંદનાં મેલ્યાં સ્ત્રીને ખમવાં પડે, ધણીનું માન નહિ હોવાથી બીજા પણ હલકી ગણે ત્રખતે આડે રસ્તે થીને કલક લગાડે, તેમની સંતતિ પણ નિર્જનને હોય વગરની નીપજે. છોકરાને બણવા જતાં શરમ આવે, સોળતી બીજવે સ્ત્રીને પણ તેની સાહેલીથી બીજવે, સ્ત્રી સારાં ધરની હોય તો પણ પતિનું સુખ ન દેખતાં બળાપામોને બળાપમાં સોસાઈ જાય, પુરુષ પણ મોટી સ્ત્રીને બેદ હુબકી જાય.

તેમાં મામાય ગમે તેવી દવા ખવરાવે પણ યુષ્ઠ લાગે નહી વળી વહુ બે સાસુ સસરાની યુવા-
મગીરીમાં ન રહેતો, વખતે તેની ઉપર શોષણ લાગે છે, ને તેથી પહેલી સ્ત્રીના પુરા ભોગ મળે
છે. કર્મે કર્મોક્તિ આપ્યા જગમાં વગોણુ એવાં એવાં શોક જનક રદન કરે છે ને બંનેનો ભવ
બધ્ધી દુઃખ ભરેલી રીતે બળે છે.

ધરડા પતિવાળીને પણ તેવુંજ થાય છે. એકબેનું જીવાન મગજને બીજાનું ધસાઈ ગયેલું,
એકને પહેરી ઓઢીને વૈભવ ભોગવવાની આકાંક્ષા, ત્યાં બીજાને એ સુખ પરવારવાનો વખત હોય,
એમ એક બીજાના સ્વભાવ, સ્વર્ભાવીક રીતેજ ઉલટાઈ હોવાથી, બંને જાણીવડે ભાગ્યેજ ગાઢો
પ્રેમ બંધાઈ સુખ ભોગવી શકે છે ધરડા વર, વાળી સ્ત્રીથી, સારા વસ્ત્રાવકાર પહેરી યોગ્ય છુટ
ભોગવાતી નથી, ધર બહાર નિકળતાં તો કંઈ કંઈ તુલ મળે છે, એમ બીયારી વૈભવ ભોગવવાને
આતુર થઈ રહી હોય ને વખતે તેને બધી તરેહની આફતો નડે છે

સ્વભાવના કર્મોક્તિ તો બધી હેરાન મેલી ભોમવરી પડે છે. એક કવીતામાં કહેલું છે તેમ
આઈ તો ભૂગોળને ખગોળમાં રમે છે. બાછનું તો ચિત્ર સુસામાય-દેશી કહેને, પુરૂષ મોટાં મોટાં
બાપણી કરી બોધ હેતો હોય, વિદ્યાનોની મંડળાઓમાં ફરતો હોય ને વિદ્યાનંદ ભોગવતો હોય.
તેમાં અબણુ, વહેમી અને અંચાન રહી બધી હંકરતો નાંખે છે, ધરમાં શાન્ત પાડવાને બદલે ઉલટો
અમણી પરીતાપે વેઠવો પડે છે. ધરમાં રહેવાનું મન થતું નથી.

કેટલીક સ્ત્રીઓ પહેરતું ઓઢતું, વિવેક રાખવો, કે બીજું સંસારી બાંધેનામાં આડી યધને
પુરૂષને હેરાન કરે છે. બે પુરૂષ સોફેટીસ જેવો શાન્ત હોય તો ઠીક નહિ તો રોજ રંગીયાં ઉડે છે
ને કળયો કંકાસ મટતો નથી, નેમજ સ્ત્રી બણેલા હોય અને પુરૂષ અચાન હોય તો પણ તેવુંજ
પરીણામ આવે છે. એમ દરેકને કર્મોક્તિ બધું નુકસાન થાય છે. અને શાસ્ત્રથી આડે રસ્તે
આવી રહી દેવીને આધીન થઈએ તો માઠાં ફળ નિષ્કળે તેમાં નવાહ પણ નથી.

હુંકમાં એટલું કહેવાનું કે શાસ્ત્ર બણેકો, ધનવાન, રૂપવાન, અને કન્યાથી મોટી ઉમ્મર
વાળા સુવાત પુરૂષનેજ પરિક્ષા કરીને કન્યા દેવી, આ બાબત મા બાપોએ બધી કાળજી રાખી,
પોતાના સ્વાર્થ પર નજર ન રાખી, પ્રાપ્તના આગમાં ન ઉતરતાં પોતાનાં પ્યારાં બાળકોને સુખ યવા
પર લક્ષ દેવું પૈમાનાં લોભથી કુળના મિથ્યા મોહથી કે બાળપણમાં લાકડે માંકડુ વળગતી લ્હાવો
દેવાની ખોટી આતુરતા કે મોટાઈથી પોતાનાં બાળકોનો ભવ બાળવો નહી. આગમાં આંધું પાંચ
વરસનું અંતર રાખી કે મોટી ઉમર હોયતો જમણું અંતર રાખી સદામા રૂપ યુષ્ઠ અને
સ્વભાવનાં જોડાં પસંદ કરવાં. એથીજ તેમનો ભવ સુધરશે ને તમે પણ સુખી થશો. એટલું
ખોલી હું, બેસી જવાની રમ લઉં છું.

સૌ. પાર્વતીબહેન.

મહિલાબૂધ.

વસંત.

(રંગ.) સાર આ સંસારમાં ન જોયો)

કેવી વસંત આજ ખીલી, રજીયામણી.

હો.....રૂપાળી

કેવી વસંત આજ ખીલી.

આઝ વૃક્ષ પર આવી કેરીઓ,

સુંદીર રંગમાં રંગેલી.

હો....રૂપાળી રજીયામણી.

કેવી વસંત આજ ખીલી,

આમલીયા કેરી સુદૃઢ હાળે.

મધુરી કોયલ એ ટહુકી.

હો...રૂપાળી રજીયામણી.

કેવી વસંત આજ ખીલી,

મીઠું સુવાસીત શુભાખ ખીલે.

મોગરાની કળીઓ એ આવી,

હો....રૂપાળી રજીયામણી.

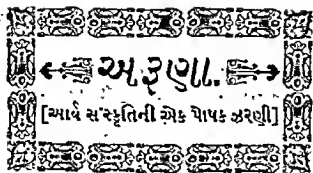
કેવી વસંત આજ ખીલી,

પૃથ્વી ઉપરની સરવે વણી.

આનંદે વસંતમાં નહાતી,

હો....રૂપાળી રજીયામણી.

કેવી વસંત આજ ખીલી,

(લેખક:—રા. રામચંદ્ર હરિપ્રસાદ પંડ્યા.)

પ્રકરણ ૧ લું.

૧૮ પૂજન.

૧૮ પૂજન કરો આખા ૫ઠી અરણ્યા અતિ ઉદાસમય અને પ્રકુલીત મનથી ધરના ન્હાના જ્યોત્સના કામમાં ગુંચાઈ રહી છે. પરંતુ કવચિત્ કવચિત્ એ આનંદભર્યા મુખાલિંક પર ચિંતાનાં વાદળાં આવી ને પસાર થઈ જતી ભાસતી હતી. યોડી યોડીવારે ત્હેના અધરોટ કોઈએ ન સાંભળી શકે એવા ઉચ્ચારણોથી કુદકડતા લાગતા હતા. એવામાં કોઈક આંગનુકની પગલીઓ ત્હેની શ્રવણેન્દ્રિય પર આવી ને અચકાઈ પાછું વળી જોવા જાય છે તો ત્હેના પૃથ્વીપરના 'પ્રભૂ' અરવિન્દને દીધા.

“મહારા પ્રભૂ! આખા? ૫ધાર્યા? આટલાં ‘અધા મોડા થયાં?’”

અરવિન્દ ન સમજી શકે તેવો ભાવવાહક સવાલ અરણ્યાએ ઉચાર્યો.

“કેમ? અરણ્યા? વ્હાણી! મહારી વાટ-ગાડ જોતીજ એડી હતી કે શું? એવું તે શું ખાસ કામ પડ્યું હતું ને?” વિર્ધિવચન અરવિન્દે પૂછ્યું.

“ગભરાશો નરિ. મુઝારો નરિ સ્વામિજી! એ તો સૈંજ મનનુંજ કારણ હતું. ચિત્ કવચિત્ કવચિત્ અસ્વસ્થ બની ઉરકેરાર્જી જતું હતું જેથી ત્હમારી અમી ભરી હાજરીની જરૂર હતી. ખરેજ નાથ! વ્હાણા! ત્હમારા વિનાનો આજનો સારોય દિન યુગ યુગ સમાન સાથો.”

“આજનો ૧૮ પૂજન નો સુદિન તો આર્ય મહિલાઓને માટે પરમ મહિમા ભર્યો હોવો જોઈએ આર્ય સન્નારીઓએ અનેક ઉલ્લાસ ને અનેરા આનંદ સહ ઉજવવો જોઈએ આજે ન હોવી જોઈએ ચિત્ની અસ્વસ્થતા કે ન જોઈએ તેનાં સુરેખ ભક્ત ભર્યા મુખપ્રા પર સૈંજ પશુ ગ્વાની પ્રાતઃસ્મરણ સાવિત્રિજીની જીવન સુષ્ટિમાં સૂદૃઢ વ્રત લેખ આજે તો આનંદ-સહરો સહ દિડોળાણા છે, પ્રિયે! આવાં ધન્ય દિવસે ચિત્-મનની આવી દૂરમ્થ સિંચતી કેમ?”

“અરવિન્દ ! મહારા અરવિન્દ ! સાંભળશો, સ્વિકારશો ? એક વિનંતી છે—યાંના છે ?”

અરવિન્દ આભો બન્યો. અરણ્ય કેલ્પ દિવસ નહિ, ને આજ કેમ આમ ઉરકેગઈ ગય છે. વાતવાતમાં ગામરી બને છે તે જોઈ જોઈ વિચારી વિચારી આભો બન્યો. પણ તેને રીચારને વટપૂર્ણન સ્થળે બનેલી ધરનાની શી અંતર કે જેથી તે અરણ્યને સમજી શકે. વાંચક તે પણ તેજ રિચતી અનુભવી તો હોઈશ. થોડી પણ ધીરજ. ધરજે આ પ્રકરણને અન્તે તે ઘટનાથી વળે પણ પરિચિત થઈશ.

“બોલ મીઠી બોલ. ચિંતની સ્વરંધતા નાંખો. સુખેથી બોલ. યાત્રાના રૂપમાં નહિ. વિનંતિ થે નહીં. ત્હારા હકકની રૂએ બોલ. પ્રગટ કર ત્હારા આંતર. પ્રદેશની યુગળાતી ઉર્મિઓ—આશાઓ.”

સર્વાંગ સ્વર્ણ મહીદો. નાથ ! ધૃપર-રંગ મંમમાળાં-સ્વર્ણ કંકણ. મુદ્રિકા પગના સાંકળાથી મહાર અગ સોહાવો. સાન્દર્ભવતી મનાવો એ દાગીના—આભૂષણો ધડાવી ધડાવી. લોકો આંગળી ચિંતે છે, અભૂષણહીના આભૂષણીના કહી કહી.”

“ઓહો ! બસ. આટલા આવા નજીવા કારણે ચિંતાએ સારા દિવસમર ચેન પડવા ન દીધું ?”

“નજીવો વિષય નથી નાંખી દેવાનો વિષય નથી.” બોલો મહને ક્યારે તેજાવી આપશો ?”

“અરણ્ય ? ત્હને જે છે તેથી સંતોષ નથી. ? ત્હને ત્હારા આભૂષણ બંડારે ઓછા લાગે છે ?”

“હાં. અરવિન્દ બહાણા ! ઉણાં ઉણાં બંડાર ભાણું છું ત્યારે તો વધારે વધારે મુંઢર નકસીદાર આભૂષણ અપાવો ધરેણાં ધડાવો.”

“અરણ્ય ! અવશિત રીતે આધક ધરેણાં કરાવી પહેરવાથી બોલો વધાર્યા સિવાય બીજો શું લાભ છે ?”

“વાદ ? એથી તો નવજીવરીઓની લોભમાં સોન્દર્યતામાં, આર-આર કણો વધારે આવે છે. લોકોમાં પ્રશંસા પ્રશંસાજ વરે છે. જગતથી એ આગળ ઉઘીજ કડપાવે છે.”

“ને તેથી શું ?”

“વળી એજ લોકો રીઝે છે. પ્રશંસા કરે છે. માનની નબરથી નીરખે છે. વાટે ને ઘાટે મળના લોકો લળી લળી માન મૂકે છે. રસ્તો દેખ છે.”

“ત્હારી ઇચ્છા લોકને એ રસ્તે રીઝવાની છે ? આકર્ષવાની છે ? મીઠ્યાડઅંતરમાં ફસાવવાની છે ? સાધ્વી સતી સ્ત્રીઓને તો સ્વપ્નેએ એવા વિચાર લાધના નથી.”

“ગમે તેમ હોય. ધરેણાં ને ઝવેરાત પરિધાન કરનારી સ્ત્રીનું અન્ય ઓયો સન્માન સાચવે છે. આદરસત્કાર કરે છે. ઘરમાં બેઠાં બેઠાં જે ઝવેરાત અને દાગીનાની પ્રશંસા કરે છે.”

“હારે શું અવેરાતનાં ચળકાટથીજ સ્ત્રીઓની પ્રસંસા થાય છે? જો જોહેવું જ હોય તો પ્રથમે શ્રદ્ધાએ વેસ્થાએજ માનને પ્રસંસાને પાત્ર હરે છે. તેઓની પાસે સુંદર, મનોહર ને અધિક પ્રભાવમાં દાગીનાનાં ભંડાર હોય છે.”

“તમે નથી સમજ્યા મહારી વાતને કે નથી સમજ્યા મહારા અભિપ્રાયને છું કહેવા માંછું છું તે એ છે કે અવેરાત કે દાગીના પહેરનાર સ્ત્રીની પ્રસંસા સાથે સાથે એકના કમાઉ પતિની સુંદર કમાણીની-આવકની પણ મોટી કિંમત અકાંચે છે. જોહની પાસે દાગીના નથી હોતા તેના પતિની નિન્દા થાય છે. બે કોડીનું મુસ થઈ જાય છે.”

“કેવો નિન્દનિય વિચાર! અફસોસ હજાર વારે અફસોસ! કેટલી ગાઢ અજ્ઞાન તિમીરની છાયા! સ્ત્રી સમાજનો કેટલો અધઃપાત? કોઈપણ સમજદાર શુશિલ સ્ત્રી એકવી હલકી વાત નજ કરે.”

“તો નાથ! શું બધી ગુણી સ્ત્રી એટલું જે ન સમજી શકતી હશે કે દાગીના અવેરાત સ્વસાન્ધ્ય વર્ધન કરનારી ચતકૃતી છે? સરજનહારની મહામુશી ઓતો ભેટ છે મહિલાઓને.”

“કદી નહીં અરણ્યા! કદી નહીં. તેઓ રજ પણ માને કે કણને નહીં કે આભૂષણ સ્ત્રીનો સૌન્દર્ય વર્ધક છે, શિશિતા સ્ત્રીને સ્વપ્નેયે ખ્યાલ ન હોઈ શકે. ચેતન જડના ભેદ તે બરાબર રીતે પીછાની શકશે. જડ ચેતનને કે ચેતન જડને સોઢાવે?”

“તે તેઓ એવા તે કંઈ અવેરાત કે દાગીનાથી જે ચડીઆની વસ્તુના વિચાર કરે છે ને જ્યો તેઓ સૌન્દર્ય અને આદર પામે છે.”

“ચુચરિત.”

“તો શું અવેરાત પહેરનારી સ્ત્રીઓના ચારિત્ર કલંકિત હોય છે.”

“જર દેખીને મુનીવર ચળે’ જગત એમ કહે છે. સ્ત્રીઓ દાગીના માટે કે અવેરાત માટે પોતાના પતિને સંતાપે છે. રંજડે છે. આ સ્ત્રીઓ નથી સમજતી ગાઢસ્થિરતા કે નથી પીછાનતી પતિના પ્રેમને વસુવિનાના પતિને કુછ બીસાતમાં ગણે છે. ને ચારિત્ર્યને કડુષ બનાવે છે. પછી સુચારિત્વવાન કેમ લેખાય?”

“સુચારિત્વવાન સ્ત્રીઓ ધરણ્યા પરિધાન કરતી નથી ન કરવા જોઇએ તો નિર્ધન રંકવર્ગની સ્ત્રીઓ કે જેને ધરણ્યા પહેરવા સ્વપ્નેયે મળતાં નથી તો શું તેઓને ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળી કહેવી?”

“નિસન્દેહ તેનીઓને ઉત્તમ ચરિત્રવતીજ લેખવી જોઇએ અને માન-આદર આપવા જોઇએ. એજ સ્ત્રી વિદુષી છે કે જે પોતાના પતિની અધિક દશાપર સદા સર્વદા ધ્યાન આપે છે અને તદનુસાર ગૃહવ્યવહાર ચલાવે છે ને એટલેજ તેનો પતિ પ્રસન્નચિત્ત રહે છે અને ત્યારે જ એક મુક્ત યર્ષા પોતાની સરવ હૃદયા પ્રિયતમાના ઉત્તમ ગુણો જોઈ સન્મુષ્ટ રહે છે.”

“કિન્તુ જેઓ ધનિ છે જેઓનાપર લક્ષિમણની શીળી ઝાંયડી છે તેવાઓની સ્ત્રીઓ તો દાગીનાનો અનુરોધ નથી કરતી.”

“તેમ ન કરતી હોય તો તે શિક્ષણની વંચનાને આભારી છે. ધનરાણી હો કે નિષન હો. હો તે. હો. ઝવેરાતથી શું લાભ છે? સ્ત્રીઓનું શુદ્ધ-આભૂષણ તો તેઓનું સતિત્વ છે. આભૂષણ કે ઘડીનાઢીના સતી સ્ત્રીઓનું સૌન્દર્ય સતિત્વના ચળકાટથી ચિરકાળ ટકે છે. અમર વય સંપાદન કરે છે. તે કદીયે એવું વાંચું કે સાંભળું છે કે ગડ ઘડીના કે ઝવેરાત સ્ત્રીના સૌન્દર્યને ચિરકાળ ટકાવી શકે છે?”

“સ્ત્રીની બીનાનાયે કાંઈ ઇતિહાસ લખાયા બંધ છે. અને લખાયા પણ હોય તો શું મેં તેના પ્રમાણ શોધી રાખ્યા છે?”

“જાને તેમ પણ હવે એટલું તો સમજાવું લાગે છે કે એ એક આરમ્ભર છે. ઝવેરાતમાં નાણાનો દુર્લભ થાય છે. કરને કાઢી ધડાવેલા ઘડીના બ્યારે વેચવા જાય એ છીએ ત્યારે સોળના આઠે ગાંડ ગાંડ મળનાં નથી. રામાયણની કિતિકયાં તો તે વાંચીજ હશે. એમાં પૂણ્ય સીતાજીની પ્રતીક્ષા લોકિક આભૂષણથી યથા કે સદચરિત્ર દ્વારા? સતિત્વના પ્રભાવ દ્વારા? આજે વળી અવકાશે સીતા-અનુયાયીના સંવાદ વાંચી જોજો ને મનન કરજો કે જેથી ‘તું’ ક્યાં શુદ્ધ મારે છે તે જાણેજ દેખાશે.”

એક પછી એક પ્રશ્નોની પરપરા ચલાવતાં ચલાંચી તો ખરી પણ આશ્ચર્ય એમાં પોતાની શીજીપત સમજી ગઈ, હલકાઈ નિચતા અનુભવાં ગઈ. ખીસીઆણી પડી ધરના નાના નાના કામે સમૈકવામાં પડી ગઈ. અરવિન્દે આજના સંવાદની છાયાં અનુવતો અનુભવતો મોજન લઈ અતરંગી વિચાર વમળે શુદ્ધતો શુદ્ધતો ઓદિસ તરફ હાંકી મૂક્યું.

અરણે ગાંડ ગાંડ એન્ટ્રન્સ પસાર કરી ક્લેકટર સાહેબની ઓદિસમાં કોરકુનની જગ્યા સ્વીકારી છે. પરંતુ હવેના હવેશા પોતાના બરીપ્ય ને માન ભર્યાં માટે ચિન્તા રહેતી કેમકે તે સ્વમાનની મનિ રૂપ હતો. તેજેવન દેહવધથી વધારે સાથે એમ હતું. તેને પોતાના પગપરજ અવલંબન લેવાતું હતું. જગીરદાર પિતા જરદાર હતા પરંતુ અભણ માતાના અનિતિ ભર્યા ખર્ચે સચિનકન એક બેટા હતા. મારી મુસ્તકિય જમીનદારી પણ ચાંચી ગઈ હતી. આજ સંજોગમાં પ્રચનશિલ અરણે ‘એન્ટ્રન્સ’ સૂધીજ બપોયે એવું કારણ એજ “સ્વમાન” “સ્વાવલંબન”.

આરણા સોજ વર્ષની એક ગૌંગમ રાણી વનને ઉમ્મરે ચડેલો ધનાઢ્ય પિતાના સંસાર સંમૂદ્ર મંથનનું ફળ-નદામુદનું રતન હતું. લક્ષ્મીના લાડીલાએ. ચોગાજન સરસ્વતિ દેવીનાં ચર્પાં લંગાંમે છે. ને એ ચોગામંતા એક શાસ્ત્રી અવિન્દ હતાં વારાણસીની સંસ્કૃત પાઠશાળા શું એમને ‘શાસ્ત્રી’ પદ આપ્યું હતું. શાસ્ત્રી પિતાએ એક શાસ્ત્રી દાતાજ એકના એક લાડપેશી દીકરીને શું શિક્ષણ આપ્યું હતું. ને ચોગ્ય વય થયે એક ચારિત્ર્યવાન યુવકને પનારે બાંધી. અરણ આરણાની બેવડી રમી.

આરણા નગરની અન્ય કેમણીઓ સાથે આજે જ્યેષ્ઠ શુકલ પક્ષની પૂર્ણિમાએ વડ યજ્ઞન કરવા પળી હતી. નગરની મિત્ર મિત્રસ્વભાવની સ્ત્રીઓ ત્યાં ઝમાવ થયા હતા. આસ રોજે હેમાની ધણી ખરીને ઘડીનાં ઘડીનાં વિશે વાત કરતી જોઈ હતી. એક એકને પૂછતી.

“બહેન ! આ વેસર ક્યારે ઘડાવ્યું ?” એ તો અપ્રતિમ કારીગરીવાળું બાસે છે. વાહ બહેન ! એ પહેરવાથી તું ચંદ્રકળા જેવીજ દીપે છે કેમના પેરા બહેન ! જેનાં પાન કમાય છે તેહની વાતજ શી કરવી ? જેહનો પતિ અથુ કમાડ પુરખ પડ્યો હોય તે બિચારી શું પેર ? તેનું કયાળ ?” આવી આવી રીતે કોઇએ આને પૂછ્યું તો એણે કોઇને પૂછ્યું ને તેમાં કલાકના કલાક નિકળી ગયા ને વટ-પૂજનમયિ-વિદ્યમયેરો આલતી ઘટનામાં અરણ્યનું ધ્યાન દણુ વટ પૂજનમાંજ હતું. તે મિચારી એકલી-અટલી (આખૂણુ વિહિના) આવીને ઉઘાસીન ચિન્તે વટની છાયા તજે બેસી ગઇ ને તે કોઇએ જોયું પણ નહિ તે પોતાની આ બધામાં નવિ લેખવા લાગી પરન્તુ શું કરે ? તેના શરિર પર એકંદાગીતો હોતો નહિ. હજી વસ્ત્ર થઈ વટ-પૂજન કરી ઘર તરફ પ્રયાણ કયું રસ્તે અન્ય સ્ત્રીઓ મળી તે પણ દાગીનાને દાગીનાનીજ વાનમાં રસ્તો કાપતી હતી. તેમાંની એક તારણીએ જરા મેં ભરડી કહ્યું “અરણ્ય બહેન, એવા તે કેવા અકર્મી વેરે ત્હમારા પાના પડ્યા કે બસો અડીસોતો ખરચ કરી ધરેણાં કરાવી શકતાં નથી. શું આવું સહુલું શરીર આમજ મોજશોખ વિના મિટ્ટીમાં મિલાવી દેશે ? ધિકાર છે એવા દિણુ કમાડને ? શું સંસારમાં ત્હમને એવો કોઇ બીજો કમાડ પુરખજ ન મળ્યો ? સુવતિના ખરા પહેરવા ઓઢવાના દિવસો તો આજ છે, પછી શું ઘડપણમાં પહેરી ઓઢી મહાસરો ?”

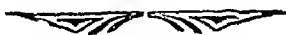
અરણ્યને આ વંચતો વગ્ન જેવાં લાગ્યાં, સાવવા લાગ્યા પરન્તુ બિચારી ઉત્તર પણ શું દેવર

તેની આશિંકે દશો સાચી ન હતી. હંમેશાંજ દુકે મુક્ત થયાં પોતાનો પતિ માંડ માંડ ૪૦નો પગાર લાવતો હતો આવું છતાં એ અરણ્યએ પોતાનો સ્ત્રી સ્વભાવ તેજ કર્યો રસ્તામાંને રસ્તામાંજ ચાલના ચાલતાં મન સાથે નિશ્ચય કર્યો કે “આજે ઘેર જઇ ગમે તેમ કરી પણ અરણ્યને શરેણા માટે ફરજ પાડીરા. મ્હારે તો ધરેણા જોઇએજ એવી હઠ લઇરા.”

આ પછી તે ઘેરે આવી અને ત્યાર પછીનો સંધળો પ્રસ્તાવ આપણે જોઇ ગયા છે.

અરણ્ય ! શુદ્ધ આર્ય ગૃહિણી અરણ્ય ! ત્હારી કેવી ભયંકર જૂથ ! ત્હારા શિક્ષણે જે ત્હારી દયા ન ખાધી ! ત્હારા ગૌરવ્ય ધર્મ ભૂલવામાં સાથ દીધી ! પણ તું શું કરે ! ત્હારી જ્ઞાતિની નમજાઈ ત્હને કેમ હોડે. દાવ આવે સોફરી મારવી કેમ ચૂકે. ગમે તેવી સમજણી સિસિતા પરન્તુ તું સ્ત્રીજ ને અબળા તે અબળાજને આવી જલો અરણ્યને-અરણ્યની જ્ઞાતિને પ્રતિ સુલભ છે.

(અપણું)

ગુજરાત કલા પ્રદર્શન અમદાવાદ.

(મિત્રબંધુમાંથી યોગ્ય ફરદાર સીધે)

કલા પ્રવર્તક મંડળ તરફથી ગુજરાત કલા પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકવાનો સમારંભ શુક્રવાર તા. ૮-૨-૧૯૧૦ના રોજ સાંજે પાંચ વાગે હાંસીદાસની વાડીમાં કરવામાં આવ્યો હતો. વાડીને ધ્વજ પતાકાથી અલંકૃત શોભાવમાન બનવેરામાં આવી હતી અને એક સુશોભિત મંડપ રચવામાં આવ્યો હતો. તેની આસપાસ યુરોપીઓમાં પ્રતિષ્ઠિત સ્ત્રી પુરુષો બેઠાં હતાં અને વચમાં અન્ય ગૃહસ્થો બેઠાં હતાં. ઓટલો ઉપર સ્ત્રીઓ મોટી સંખ્યામાં બેઠી હતી. શરૂઆતમાં અલ્પચારીઓએ વેદન ત્રો ભણાવ્યો હતો. તે પછી શ. આચર્યેએ વેદનમાં ગોઠવેલી અને મોઢવી ઇમામ સાહેબ તંદુરથી ફરાને શરીફની આંખનું પદાધાર્યું હતું. તે પછી પ્રભુચતુરિય યજ્ઞ હતી અને પ્રમુખ શ. નાનાલાલે કવિ સ્વામીનંદન બાપજી વાંચી સંબોળાવ્યું હતું જે રસપૂર્વક સાંભળવામાં આવ્યું હતું.

સ્વામીનંદન બાપજી પૂરે થયા પછી પ્રમુખશ્રી શેઠ માણેકલાલ મનમુખમાઈએ પોતાનું આખ્યાન વાંચ્યું હતું જેમણે પ્રદર્શનની વિવરણની બત્તીની સ્ત્રીએ દાખીને પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું જાહેર કર્યું હતું.

પ્રમુખની સમ્પાદિત પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકયા પછી પ્રમુખ તરફથી કવિ નાનાલાલે જાહેર કર્યું હતું કે શેઠ માણેકલાલ કલા પ્રવર્તક મંડળને રૂ. ૧૦૦૧ આપશે જેના વ્યાજમાંથી દર વર્ષે ગુજરાતમાં ચિત્રકલાનો આદેશ મનમુખમાઈ ભંડુમાઈના નામથી આપવામાં આવશે.

ગરબો, બાદ બાળાઓ તેમજ સ્ત્રીઓએ ગરબા ગાવાનું શરૂ કર્યું હતું. પ્રેક્ષકો પ્રદર્શનના જુદા જુદા વિભાગોમાં તથા સ્ટોલ્સમાં ફેરવા નીકળ્યા હતા. શેઠ માણેકલાલના પત્નીએ ગરબો ગાતારી બાળાઓ તથા સ્ત્રીઓને એકએક ચાંદીની કંકાવટી આપવાનું જાહેર કર્યું હતું.

પ્રદર્શનની રચના—જુદાં જુદાં સ્ટોલ્સ.

પ્રદર્શનમાં પ્રવેશ કરતાં શરૂઆતમાં હાથમાં ચાલતાં પુતળાઓનું એક નાનું સમૂહસ્થાન આવેલું હતું. નાના બગીચાની આમપાસ ગુજરાત અને ગુજરાતની બદારથી આવેલા જુદા જુદા વેપારીઓ તથા કારીગરોના સ્ટોલ્સ આવેલાં હતાં. યુનિવર્સલ ક્રાઉન મીઠાસે પોતાના નમુના કાનસામે કાપડોને એક મોટો સ્ટોલ રાખ્યો હતો. કેલીકા અને જુબીલી મીઠાના સ્ટોલમાં એ મીઠાસું કાપડ, પોતાની જ મીઠામાં કોલેકા જારીક સુતરના પોતીયા વિગેરે, શીવવાના સફેદ તથા જુદા જુદા રંગના દોરા સ્વદેશી શીંગળી કારીગરીમાં એક નવીન-દિશાની પ્રગતિનું દર્શન કરાવતું હતું. ગુજરાત ઇર્નિંગ કંપની, આર્થોલ્થ સ્પીનિંગ અને લીવિંગ કંપની અને ગોરધનમીલના સ્ટોલોમાં એ મીઠામાં બનેલું તરેહવાર કાપડ ગોઠવવામાં આવેલું હતું. દીલ્હરબન સાડી ડીપમાં સ્વદેશી સાડીઓ ઉપર રેયમ, સુતર તથા કમળનું આરીનું કામ ખાસ કરીને સ્ત્રીપ્રેક્ષકોનું ધ્યાન ખેંચતું હતું. ગુજરાત પ્રતિક સમિતિએ પોતાના સ્ટોલમાં તરેહવાર-શુદ્ધ ખાદીની બનાવટો મુકી હતી યુગધર્મ અને નવજીવન પ્રકાશન મંદીરના પ્રસ્તુતો ત્રણે એક નાનો સરખો સ્ટોલ હતો. મેસર્સ અંબાલાલ

૨૩૪ મહિલા જીવન.

એમ. પટેલની કંપનીની બનાવટની હેડપંચ અને લોખંડી રેલ્વે એક સ્ટોલમાં હતા. સોરાખ દલાલ ટાઈલ વર્કસના જુદી જુદી ટાઈલ્સનો એક નાનો સ્ટોલ હતો. લાં મુકામાં આવેલા ટાઈલ્સ, ફોર્સીંગ ટાઈલ્સ, બરછીઓ વિગેરે નમુના ધાતની માટીમાંથી બનાવેલા હતા; તે સાથે છટલી, છપ્પાંડ, વિગેરે દેશીની બનાવટના નમુના મુકેલા હતા. તે ઉપરથી આ યુગચાત્રના કારખાનાની બનાવટ કેટલી ઉચી હતી, તેનો સહેજ ખ્યાલ આવી શકતો હતો. મી. સી. વલ્લભરામ, હીરાચંદની તીજેરીઓ અને એ. એમ. શાહની ટોપીઓ બે જુદા જુદા સ્ટોલમાં હતી, અમલ સોપ ફેક્ટરી (લાઈ)ના ઉચી બનાવટના સાબુઓ, દાદી બીરકીટ કંપનીની બીરકીટો, કલકત્તા સોપ વર્કસના સાબુઓ અને, બંગાળ કેમીકલ વર્કસની દવાઓ, તે બધી બનાવટોના એજન્ટ મેસર્સ પંડિત શાહ અને કંપનીના સ્ટોલમાં, બેવામાં આવતી હતી. આગળ વધતાં, મી. એમ. એમ. ગોપાળદાસની તીજેરીઓ, તાળાં અને કળો, અસીગદની બનાવટના મુંદર સરના બટન, બંગાળની ટી. પી. દાસની કંપનીના બટન, રેશમ અને સુતરની હાથવણીટની સાડીઓ, ચાંદીનું કામ બંગાળી કારીગરીને કાર્થક ખ્યાલ આપતું હતું. લાક્ષા બીચનદયાળના તેલ અંમર પાંચ એક સ્ટોલમાં હતા. એક સ્ટોલમાં અધ્ય પ્રાંતોનો સ્વસ્તિક છાપેલા સીમેન્ટ ચેલીનથ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. મી. વ્યંકાન્ત પ્રેમચંદ કામીનીઆ કંપનીના તેલો, અલરેડો વિગેરેના સ્ટોલ રાખ્યો હતો. એક સ્ટોલમાં વર્તમાનપત્રો, માસિકો, વિગેરે હતાં. તેમાંના હસ્તલિખિત માસિકો રસ ઉપન કરે તેવાં હતાં. સારંગપુર વ્યાયામ શાળાના વિદ્યાર્થીઓનું માસિક 'પ્રભાત' ઉમરેલા વિદ્યાર્થી મંડળનું 'વિદ્યાર્થી સાહિત્ય' આજુબની અંદરત એન્ડુકેશનલ સોસાયટીની 'અંકચારી', 'વર્ણ', 'સુરોદ્ય', 'અરજોદ્ય', 'વડ', એ માસિકો, યુ.એન. રાષ્ટ્રીયશાળી સમિતિનું 'માનેસહસ', 'કણ્ઠરીનું' 'ઉદ્ય', કરમસદના વિનયમંદીરનું 'લીલા', સોજીત્રાના વિદ્યાર્થી મંડળનું 'દાન માંગ', 'અકાચતા બોર્ડિંગ હાઉસનું' 'અભ્યાસ', નડિયાદના લોક-આનંદ વિનય મંદીરનું 'આજોધ્યાન', સાહિત્ય ઉત્તેજક સમાજનું 'હૃદયપીણા', ઓડનું સાહકો સ્ટાઇલથી નીકળતું માસિક 'બંધારી' એ બધાં યુગચાત્રના વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રીયતમી, જતી, કલા-આવનાનું બાન કરાવ્યા વિના રહેતાં નથી.

ચિત્રકલા—પ્રદર્શનની જગી સંગ્રહમાં ચિત્રકળા અને જુદા જુદા પ્રકારની સ્ત્રીપ્રકળા સૌથી વધારે રચાત રાકતાં હતાં. ચિત્રકળામાં મી. રવિશંકર રાવળ, દોટાઆદર જનાઈન, મી. મેહુલીકર, મી. ચંદુલાલ શાહ, ચિત્રકાર ધુરધર ઈમાંદિ ચિત્રકારોએ પોતાના ચિત્રો રજુ કર્યા હતાં. નીચેના મોટાં હોલમાં જુની કાળના નર્તકામત્રા નમુના, આધુનિક નર્તકામત્રા નમુના, રો. જોકમ સોશામને મુકેલા પર્ચન ગાંધીયા, વિદ્યાર્થીઓના રંગકામની કેટલીક સુંદર કૃતિઓ, જુદી જુદી રકુતોના વિદ્યાર્થીઓનાં ડ્રેઈંગના નમુના તથા 'એ ઈલિ-વોટર' કલરનાં કેટલાંક ચિત્રો, છબીઓ, સિલિસોઈડનાં ટુવો, ઈપાદિ મુખ્ય હતાં. બીનળી પ્રાંતરી અને મેસર્સ એમ. વાડીલાલની કંપનીના ઈપાદામનાં નમુનાઓ અમદાવાદની ઈપવાંની કળાનો સારો ખર્શ આપતા હતા. વોટરકલરમાં મી. કમલેનું મિસ્કેલેનું ચિત્ર, મી. ચંદુલાલ શાહનું 'વાનનું' સુંદર દૃશ્ય, મી. સમખનું 'માનુદેવોમવ' તથા 'મરિત સાંભાવનું' ચિત્ર મી. રમેશનું 'શિવોદ્ય', 'નળદમયંતી', 'પ્રભાતમાં' સાગરકેંડની દ્રશ્યની ચિત્રો, મી. મરિકેનું સિલિસોઈડનું દ્રશ્ય, મી. કલ્યાણજીનું રાણપુરની કાજાની ખેડેલું દ્રશ્ય, મી. ડી. રૂમીરાવનું એજેન્ડાની ગુણનું 'મોતોદેર' દ્રશ્ય, અમરકુંભ ચિત્રકાર મી. ટી. જી. પટેલનાં 'નોવેલોને' કામતાં અંકેક ઈમેન હાઇટ ચિત્રોનો મોટો જથ્થો, એન્ડેપા ધ્યાન-એચનારા ચંદ્ર મડના હતા. અહિં બીજી નાની શીઘ્રકૃતિઓ સારા પ્રમાણમાં ગોઠવવામાં આવેલી હતી. ઉપરના હોલમાં

ચિત્રકળાના નમુનામાં મોટે ભાગે તૈલ ચિત્રો ગોઠવવામાં આવેલાં હતાં મહુમ ચિત્રકાર મી. મગન-
લાલ લીલાધરનાં હિન્દુદેવી, સિદ્ધરાજ અને રાણકદેવી, રોક સગળશા, શિવ પાર્વતી છત્રાદિ જાણીતા
ચિત્રો હતાં મી. માહુલીકરનાં એ ચિત્રો જેવામાં આવતાં હતાં જેમાં એક ચિત્ર મુવનો તેપોમંગને
લગતું હતું. રાજા રવીવર્માએ દોરેલાં 'વિશ્વ મિત્ર-મેનકા' ઉપરથી મી. રાવળે કરેલી આંગ્રેજી નકલ
અહિ આકર્ષણ કરતી હતી. એ મેળ ચિત્ર બાવનગરના રાજમહેલમાં છે અને મી. રાવળે તે ઉપરથી
નકલ કરી છે. મી. દામોદર અંબારામ વ્યાસે 'મદાલસા' અને બીજાં અંગ્રેજી નકલોમાં પોતાની
પીછી બતાવી હતી. મી. મુકરતું 'શાંતાનો ટુલશશુભર' તથા સીતા, મી. રાવળનું દુષ્યંત ચક્રવર્તી,
મી. ધુરંધરનું 'રામ અને બરતનો મેળાપ', મી. શીરમંગળનું એક દ્રશ્યને લગતું 'પેચ વક' મી.
પુચનું 'લાઘકસ્ટકી', મી. ચંદુલાલ શાહનું 'મહાવીર ને શૂવપાણીનો ઉપસર્ગ', મી. ધુરંધરનું
'લગનક્રિયા', મી. મુકરતું એક પક્ષેક અને વ્હાઇટ રેડ્ય એ બધાં ચિત્રો પ્રથમ પકિતના અને
પ્રેક્ષકને લાજુમર લીન કરે તેવાં હતાં. ફેટલાંક સહિસાંદર્શના દ્રશ્યો પણ ધડીમર જેવા ગમે તેવાં
હતાં, એવાં દ્રશ્યોમાં મી. ચાંદેકરનું ચંદોદયનું દ્રશ્ય, મી. હાટેનો પાંડવશુકનો દેખાવ, મી. કંધ્યાણુ
શુકલનો કાંકરીયાનો તથા રખારી-થેડાંનો દેખાવ, મી. અમંગનું સિંહ ઉપર સ્વારી કરેલી દેવીનું
ચિત્ર, મી. મોદીનો 'શરણુલવાળો' મી. ગોરક્ષકરનાં લાઘન ફોર્મિંગ અને મી. શાવકશાનું કાઠરનું
પેક્ટરિંગ મુખ્ય હતાં. મી. નાનાલાલનું 'રખારીનું' ચિત્ર અને ફેટલાંક જાણીતા ચિત્રકારોના સામાન્ય
પકિતના ચિત્રોનો પણ તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. છબીના રેડ્યમાં મહાત્મા ગાંધીજીના
તૈલ ચિત્રો એકથી વધારે હતાં. મી. મંગળદાસ બી. શાહ, મી. માહુલીકર, મી. રાવળ વગેરેએ
ચિત્રેલી ફેટલીક છબીઓ ધ્યાન ખેંચતી હતી. પેસ્ટલ વર્કસના સારા નમુનામાં મુખર્ષના મી. ફકે
મી. મુકર, મી. માહુલીકર, અને મી. ફરનાંડીએ, પોતાના કામના સુંદર નમુનાઓ રજુ કર્યાં હતાં.
મી. મુલશમાઈ લંડુભાઈના ફોટો આઉટ લાઈન્સ અને ગોંડળના મી. પુરોયોતમે અંબારામનું
કાચ ઉપરનું ચિત્રકામ ચિત્રકળાની જૂદીજ શાળાઓનું દર્શન કરાવતાં હતાં.

શિલ્પકળા—દાદાભાઈ નવગેળ મીંસને અંગે હતી યથેલી કોલ્લેટર સાયકલિક આટ-
ફાઉન્ડરીના કાંસાના ફેટલાંક નાનાં મોટાં પૂતળાંઓ ધ્યાન ખેંચે તવાં હતાં. કંસારા દયાળજીના
પિતળનાં પૂતળાં તથા રમકડાં પણ કલાકૃતિના સુંદર નમુનાઓ હતાં. મી. દામોદર વ્યાસના
નમુનાઓ જેવાં કે સીદીનો છોકરો, જાળકૃષ્ણ એ પ્લાસ્ટર ઓફ પારિસના બનાવેલાં હતાં અને
લાકડાં ઉપરનું તેમનું મીનાકારી કામ સારું હતું. મી. ડોંગરેનું રેન્સીજ કાતરનું કામ, મી. ગણેશ
ગોવિંદ ગોખલેનું પથરનું કાતર કામ જેવાં 'હજીનું હસે છે?' એ એક ઉચો નમુનો હતો.
નખથી કાગળપર ઉપસાવેલી આકૃતિઓના નમુના, મી. મેડે કરનું ગાંધીજીનું પ્લાસ્ટરનું ખરટ, મી.
પીરખાની લર્જીગની બનાવેલી જેલ અને કપાટ. મી. ફકેનું શિયાળુનું ખરટ એ બધાં ધ્યાન ખેંચે
તેનું શિલ્પ કામ રજુ કરતાં હતાં મહાત્મા ગાંધીજીના એક લેખના લખાણ વડે મુકા હાસ્યનો
ગાંધીજીનો ચહેરો ઉઠાવવાની મી. ટુલચંદ ઝવેરચંદની કૃતિ 'મહાત્મા ગાંધીજીનો અક્ષર દેહ' આશ્ચર્ય-
પમડે એ ઉપગ્રંથ એ વિભાગમાં બીજા પણ સામાન્ય પ્રકારના સંખ્યા બંધ જેવા લાયક-
નમુના રજુ થયા હતા.

ફોટોગ્રાફી—ફોટોગ્રાફીના વિભાગમાં ગુજરાતના જાણીતા ફોટોગ્રાફરોએ પોતાના નમુના
મોડલી આપ્યા હતા. મી. વીરકરના સહિ સાંદર્ભના નમુના સારી કલા દાખવતા હતાં. મી. જોશી
અને વોરાંના થોડા 'સ્નેમ શોટ' જેવા કે વાસ્તવ્ય, ગદગમન, પ્રતિબિંબ ધડીમર જેવા રહેવા

ગમે તેવા હતા. મી. કીર્તિકરના અગ્રણી શુભના દેખાવો, મી. જનાદન અને રાવજીત દેસ-
બક્તોના ચિત્રો તથા અમદાવાદના નાણીતા સ્થળોના દૃશ્યો, મી. વીરેન્દ્ર તૈયાર કરેલી મં. માંધીજીની
જુદી જુદી સ્થિતિઓની છબીઓ, મી. સેમ્યુઅલનું એક બાળકનું ચિત્ર એ ઉચી કક્ષા દાખવતું
હતું. મી. મંગનલાલ પુરષોત્તમના બે ફોટોગ્રાફો 'દુકાનો' અને 'પરપોટ' પૃથ્થુ સુંદર હતા. આ
વિભાગમાં મી. હુકમાની અને મી. ભાવનગરીના કેટલાક ફોટોગ્રાફો પૃથ્થુ જોવામાં આવતા હતા.
મી. જેવરેકર, મી. નવાયે અને મી. સાંછવાળેની 'રંગીની' કક્ષા 'ધડીમર' જેમ રહેવાનું ગમતું
હતું. જાણે કોઈ ચિત્રકારની પીછીનું જ એ કામ હોય એવો ભાસ થતો હતો.

ગૃહકક્ષા અને સ્ત્રીવિભાગ-ગૃહકક્ષા અને સ્ત્રીવિભાગમાં અમદાવાદ, સુરત અને વડોદરાની
નાણીતી સ્ત્રી સંસ્થાઓએ સારો ભાગ લીધો હતો. અમદાવાદનાં વનિતા વિશ્રામ તરફથી રજુ
થયેલા સ્ત્રી કામની તથા ગૃહ ઉપયોગી વસ્તુઓનાં નમુનાઓમાં સુતરનો દાર, કાપડ ઉપરનું જરી
કામ, સ્ત્રી તનુમન જુદન ચિમનલાલનું ખેતી પટીથી શુદ્ધતા પુરોવાણું ખોરીંગ પેડ, હાથે શુદ્ધતા
ટેમ્પલ કોથો, ઉચાં પ્રકારનું હાથે કંતેલું સુતર, અને શ્રી. સંવિતા જુદન તરફથી રજુ થયેલા
કેટલાક સુંદર જરી કામના પડદા ખાસ ધ્યાન ખેંચતા હતા. કલેક્ટર મી. મેરેટ તરફથી રજુ
થયેલી હિંદી બનાવટની મીનાકારી કામ વાળી સાંગામાચી અને પારણું સુંદર કલા કૃતિના નમુના
હતા. સુરતના જન વનિતા વિશ્રામના ખાસ કરીને જરી કામનો નમુના સારા હતા. કીડીવાળો
બરતના નમુના, જરીકામનાં વાઈવા વિગેરે ઉચા પ્રકારના હતા. શ્રી મહાલક્ષ્મી ચિમનભાઈ તરફનો
રેશમનો હાથે બરતનો ચણીયો, વેશ્વરુડીના ચણીયો એ સૌ કામના સારા નમુના હતા. કીડીવાળી
બરેલી પુરણી આ વિભાગમાં ધ્યાન ખેંચતી હતી. તે સ્વામનારાયણ સપ્તદાયના એક મહારાજને
તેના બકત તરફથી ભેટ મળેલી હતી. કીડીયા અને મોલી-સંગીતા પડદા; એમથી લઈગીના તોરણ
શ્રી. હીરાગીરીનું કીડીવાળું શિવ મંદીર, શ્રી. મદુ જુદનનો કીડીવાળો ખંભો, શ્રી ચંદ્રકાળો
મોલીનો પડદો, શ્રી બલુભતિનો કૃષ્ણની આકૃતિનો પડદો, જુદન રીતનું શુદ્ધેલું ટેમ્પલ કોથ, તે
ઉપરાંત દેવાસ ઉપર કરેલા રંગ કામના નમુના, કામગના કુલ, કપડાના કુલનાં તોરણ, કીડીવાળો
કુલરોપ, મખમલના ઓશીકા ઉપરનું બરત કામ, મદાલક્ષ્મી શીમેજ-ટ્રે. કોલેજની વિચાર્થાઓનું
હાથે શુદ્ધતા તથા જરી કામ, માત્રીના રમકડાં, લાકડાના રીલ્પ કામનાળું કપાટ, એ બધાથી
આ વિભાગ ભવ્ય દેખાતો હતો. સ્ત્રીઓએ દોરેલાં ચિત્રો પૃથ્થુ તે વિભાગમાં હતાં. મી. રિનોલ્ડની
એ 'રાહનો પર્વત' નાટકમાં વિચાર નિમગ્ન રાઈનું દોરેલું જોડે એન્ડ બ્રાઈટ ચિત્ર. સા. સરકુદા
દિનેશીવાળાં કેટલાક રંગીન ચિત્રો, ગિસ ગ્રામ દાક્ષિણાળાનું કિરોનનું કામ, સ્ત્રીઓનું દસ્ત ત્રિખિત
પત્ર 'હવા'ના આકે, નાણીતી શુભરાત્રી સ્ત્રી લેખિકાઓના ફોટોગ્રાફો, જુદન રંગાગીરી રજુગોડાના
નામની ૧૧ વર્ષની આળાનું રંગકામ વડોદરાની શીમેજ ટ્રેનીંગ કોલેજની બાળાઓનું ચિત્ર કામ,
જરીકામ, સોયકામ, સમેઝકાના નમુના વિગેરે પ્રેરણાનું ધ્યાન સારું ખેંચતા હતા.

પરચુરનું નમુના-પ્રદર્શનમાં આ ઉપરાંત મટલાક પરચુરનું નમુનાઓ પૃથ્થુ ધણાં હતાં.
જંગરાણીનાં ગ્રીસ વર્કસના 'સાદા' તથા રંગીન કાચના નમુના, લોટા, દીવી, દાળડા, એવાં પિત્તળનાં
કોનેર કામનો નમુના, સુંદર કારીગીરી વાળાં ૩૦૦ વર્ગની જુની એક ચાથ, સરસ્વતી, મુખન
કાપેટ ફેક્ટરીનાં માંધીયા વિગેરે જોવાં જુની અને હાલની શુભરાત્રીની કારીગરીનું બાન યાચ
તેનું હતું. રોક પુરોત્તમ વિભાગ માનજના સમદગાંની કેટલીક મધ્યવાન મીને પાટો એક ઓરડો

રોકવામાં આવ્યો હતો. આ વિભાગમાં ધાનુરી બનાવેલી મૂર્તિ, લોખંડ ઉપરનું ચાંદી કામ, જૂના વખતના કીનખાખના ઝખ્યા તથા લેંધા, અષ્ટિક્ત્રા કુદરતી સુંદર નમુના, તાડપત્ર, હિપર લખવાની કલમ, જેમાં અપ્પુ તથા રખરની ગોઢવણ પથુ-હતી તે, કમંડળ ઉપરનું નક્કી કામ હાંપીની, દાઢ, જ્યપુરી ચાંદી કામ, રિગેરે જેતાં ભારતની પ્રાચીન કલાના સુખસ્વરૂપો અનુભવતાં હતાં. આ આરડામાં અકબરનો વખતના કેટલાક ચિત્રો હતાં, જેમાંના દરેકનું મૂલ્ય રૂ. ૧૦૦૦ જેટલું થઈ પુરૂષોત્તમ અરમ્બુ છે. કારમીરી મીનાકરી હતી. લાકડાનું અને કાગળ કુટીને બનાવેલા ટોપલા ઉપરનું સુંદર કામ, ૩૦૦ વર્ષ પહેલાની મૂલ્યવાન સાડીઓ, જરી અને ચાંદીના કામવાળી જૂના વખતની ઢાલો, એરેબીક ખાતું જેની ઉપર અરબી અક્ષરોની સુંદર કોતરણી છે, મી. અંખાલાલ દરંગોવિંદુ ચાંદીનું વઢાણ જે પાણીમાં ચાલી શકે છે, એ બધી વસ્તુઓ એ વિભાગમાં ગોઠવેલી હતી. શેઠ પુરૂષોત્તમના એક સમિત રામાયણના ૪ પૃષ્ઠ ત્યાં મૂકવામાં આવ્યા હતા, જે દરેક પૃષ્ઠનું મૂલ્ય રૂ. ૪૦૦ અને આખું રામાયણ ૬૦૦ પૃષ્ઠનું છે અનેક પ્રકારના રત્નોની બનાવેલી પંચ દેવની તથા મહાકાળીની મૂર્તિઓ શેઠ પુરૂષોત્તમના સમ્રાટમાંથી લાવી મૂકનામાં આવી હતી અને તેનું મૂલ્ય હજારોનું થતું હતું. પહેલી સંગીતનું યુદ્ધનું મસ્તક, મૈયકાગનું શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિનું મસ્તક, સૂર્યમંદિરનો જૂનો રૂ. ૭૦૦ ની કાંમને ખરીદ્યો ચિત્રાલેખ, શિવાજીના રમવાના પાનાં પેશવાઈ વખતની કંઠાના કેટલાક નમુના રિગેરે આ વિભાગમાં પ્રેક્ષકની ભૂતકાળની ભારતની બહોળાંકીનો સ્વપ્નમાં રમાડતાં હતાં.

શ્રીઓનો દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના ૫૪ ૧૯૨ થી)

લેખક સદગત રૂ. રા. વી. ડી. કોહારી બી. એ. એસ. એસ. બી. વકીલ કરાચી.

પૂર્વેના લોકોની શુદ્ધિ આજતની દંતકથા આ અસરકારક પ્રગ્નની મનોરતિ જેનાં પથુ જહુ સારી રીતે જણાઈ આવે છે. તેમાં એવો પથુ એક નિયમ રાખવામાં આવ્યો હતો કે અનીતિના માર્ગમાં અનુસંગવાળી વૃત્તિ ધરનાર પુરૂષ અથવા સ્ત્રીને સમાજ તરફથી ભારે શિક્ષા થતી હતી. આજે કારણ એ છે કે મકાનની મજબૂતીનો આધાર જેમ તેના પાપા ઉપર હોય છે તેમ આદર્ય ધર્મમાં પરસ્પર પ્રેમ પ્રદર્શો રાખવાનો આધાર તે સ્ત્રી પુરૂષની શિષ્ટવૃત્તિ ઉપરજ રહે છે. આજના સમયમાં બધે તે સંબંધી ઉપેક્ષા કરવામાં આવે. અને એવો નીનિશ્ચય અનુષ્ઠ બને કારણની સુગામમાંથી પણ છૂટી જતો હોય પરંતુ કુદરત આજણ તો તેને સખ ભોગવરી પડે છે જ. નંદનવનસમા સૌરમ પ્રસાદતા મુદરયાથમમાં શિવચિતિના બંગળી એક પ્રકારનો અગ્નિ પ્રકટે છે. અયમ તો તે દંપતિમાં પ્રેમને વડાટે છે અને પછી આગળ જતાં તેની જાણ એકવી બધી પસરે છે કે સધળું મેદાન મેદાન થઈ જાય છે.

અસરકારક પ્રગ્નની લલિતરણા વેદિકાન ધરાવતી હતી. વિગતરીના સ્વપ્નાનો અર્થ પથુ સમગ્રની જાણતી અનેકવાર પતિ સંગમાં રહી પત્ની પોતાની દિલ અને આત્માની ફરજો અદા કરતી હતી. સુદમાં શૌર્ય અને વીરતાની તે પ્રેરક હતી. આવો દાખલો આપણમાં તો સત્ત જુનેમો છે. ધાનસ્પરણીય રામચંદ્રના પિતા દશરથ રાજા યુદ્ધમાં લડતા હતા. રાણી કૈકેયી તે વખત તેમની સાથે હતી. લડતાં લડતાં દશરથ રાજાના રચની ધરી બાંગી મળે રહી દેઈએ પોતાના હાથને ધરીને દેઢાણે ઘાલ્યો અને અણીની વેળા સાચવી લીધી. સતિ શૌર્યની વીરતા

પશુ કોઈ આપણને અગણી નથી. તારાગાંધ અને અહત્યાગ્રાહના નામે તો હજીએ આપણને સ્મરણ, પટ ઉપરથી છું સાચા નથી.

‘ઉદેપુરના રાણાના’ શરીર સીપાઈ ચંદાવતણી વીરતા પણ આપણને હજી યાદ છે. ‘યુદ્ધનો પ્રસંગ આવતા ચંદાવતણ કુધે ચઢ્યા. પોતે તરતના’ પરણીને આવેલા એટલે યુદ્ધમાં જતી વખત પોતાની પત્નીનો વિચાર આવ્યો. ‘મારા મરણબાદ પોતાના શિલ ધર્મને તે બરોબર સંભાળશે કે નહિ એ નિવેદ બરેલા વિચારની છાયા તેનાં મુખ ઉપર પ્રસરી અને આંખો આવી પતિને આમ ઉદાસ ચએલા જોઈ શરીર રાજપુતાણીએ કહ્યું કે પ્રિયતમ યુદ્ધના સમય જ્યો તો રજપુતોને બીજો ઉત્સવ નથી અને આપ આમ ઉદાસિન કેમ છો? ચંદાવને કહ્યું દેવી? એ અરે પણ તમે તમારો ધર્મ સંભાળજો. મારા મરણ બાદ મારા નામને કોઈ એળ ન લાંગે. તે વીરનારીએ કહ્યું કે નાથ? મારા સંબંધી ચિંતા તમે સર્વ છાડી દેશો. ધર્મ એ તો મારો પ્રાણ છે. અને જ્યાં સુધી આ પ્રાણ અને દેહને સંબંધ છે ત્યાં સુધી તો હું અધર્મમાં પ્રાતિવાણી નહિ થાઉં મારે એજ જોઈએ છે એમ કહી ચંદાવતણ ત્યાંથી વિદાય થયા. થોડે દૂર જ્યાં અને પુનઃ વિચાર આવ્યો કે સ્ત્રીઓના મન હમેશાં ચંચળ હોય છે હજી તો તે ઉગતિ આવે છે. યૌવન કલિકા ખિલવાનો સમય તો આ છે. તેમાં એ પોતાના ચિત્તને કેમ કરી સંયમિત રાખી શકશે. કહેવાય છે કે પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીઓમાં કામ આદ્યજો હોય છે પણ તે સ્વચ્છતા પડાથી દબાયેલો છે. સંજોગ વસાત પવન લહરિ આવતાં પડ્યાને ઉડતાં શી વાર? અને જો તેમ થયું તો મારી સુધળી આખર પાણીમાં જવાની. હું તથા મારા પિતરો નકડી નકડી પડવાના. શિવ? શિવ? આ પ્રમાણે વિચાર આવતાં ફરી એક રજપુત સીપાઈ સાથે કહેવગમ્યું કે ચંદાવતણ રણમાં તો જાય છે. પણ તમે તમારો ધર્મ સંભાળજો. શરીર રાજપુતાણીને આ વાક્ય માયા વાદ જેવું સાચ્યું. તેણે મન સાથે નિશ્ચય કર્યો કે નકડી મારા પતિનું ચિંત મારામાં રહ્યું છે. તે પોતાની રજા બગાડી શકવાના નહિ. તરતજ એમ વિચારી હાથમાં ખર્જ લીધું એક ચીઠ્ઠી લખી કે હૃદયદેવ? મારી ચિંતા કરવાની હવે રહી નથી. હું આપની પહેલાંજ સ્વર્ગે સિધાવું છું અને આપની ત્યાં રાહ જોઉં છું. એ ચીઠ્ઠી પેલા સદેશો લાવનારના હાથમાં આપી તરતજ હાથમાંના ખર્જેથી પોતાનુંજ મથું છાપી નાંખ્યું.

આવી પણ એક કાળે સ્ત્રીઓ હતી. પૂર્વકાલિન યુરોપમાં પણ તે સમયની વાર્તા વાંચત આવાં દ્રષ્ટાંતો કણાં જળી આવે છે. પરાધિન યએલી પ્રજાની સ્ત્રીઓ પણ પોતાના શિયલ ધર્મને સાચવતી. તે વખતમાં એક સમયે સરદારે (Gomae નામની એક સ્ત્રીના હાથની મોંઘણી કરી હતી. પણ એ પતિ પદાયણ બાનુએ એ સરદારની બધી વિનંતીનો અનાદર કર્યો હતો. તે સરદારે તેના પતિનું પ્ત પણ કર્યું અનેક કાસદો પણ તેને રીઝવવા મોકલ્યા છેવટ તેણે પોતે જમને પણ તેનું મન તાવા લણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે પોતાના નિશ્ચયથી વિચલિત ન થઈ તેણે સેવા ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો. પોતાના આશક યદને આવેલા સરદારને કહ્યું કે મારો પ્રેમ સંપાદન કરવાને માટે પ્રથમ મોટો ભોગ આપવો પડશે. અને તે પણ મરણનો ભોગ માત્ર છું આ વિષ મિથીત મદિરાનું હું તમારો સમક્ષ પાન કરું છું. અને તમારે અને એજવની હોય તો તમે પણ કરો. પુર્ન જન્મમાં આપણે પતિ પત્ની તરોંકે કોણકણ કેમકે આ જન્મનો દેહ તો મારા મૃત પતિને સર્પપાઈ બચો છે. અને તેના ઉપર મારી આવીકા રહી નથી. આ પ્રમાણે કહી તેણે વિષપાન કરી પોતાના આણને શુભાચ્છા પતિ પ્રેમનો આના જેવો દાખવો બીજો કયો હોઈ શકે? અપૂર્ણ.

ચંદ્રિકા.

(અસુસંધાન વર્તમાન વર્ષના 'પૃષ્ઠ' ૨૦૮ થી).

(૯)

શિવે બન્યું ! આપનો અતિ આગ્રહ છે તો સાંભળો.....

શું મારી આત્મકલાશી, મારી જાતેજ કહેતી પડશે ! તેની આંખોમાંથી ફરી એ ઉન્દ્ર જળજળો નીકળી પડ્યાં... મારી પાસેના શ્વેત શુભ્ર ખાદીના રૂમાલથી મેં તેનાં નયનોલુછી નાંખ્યા ખરેખર તે પ્રત્યેક અશ્રુઓમાં શોક તરવરતો હતો. મારો રૂમાલ પણ એ અશ્રુમિન્દુઓની બિનારો અફસોસની પરિભ્રમે પીગળતો હતો. શું બાધ ! આપ ખરેખર મારા બાધજ છો ? ના, પણ હું કેમ છું ! બાધ વિના આટલું બધું સાહસ કરી મને આ અસાર સંસારમાંથી બચાવનાર કોણુદે આપે આટલું સાહસ કરી મને બચાવી અને આપ મારી વિક વાત બાળવાને આટલા બધા મંતેજાર છે તો પછી મારી વિક વાત આપને કહેવામાં શું બાધ છે ? બાધ થવનું કરો મારી વિક વાત. "સાંભળો ને રજો. ધરાધ ધરાધ અશ્રુઓ વેરજો, અભિજ્ઞ જગતને મારી આ વિક વાતથી વાકેફ કરી રહાવજો". તેના આદતામરેલા કોકિલ કંઠમાંથી કરણ ને પાપાણ હંફાને પણ પીગળાવે એવું અપૂર્વ ગાયન સરી પડ્યું.....તેવું એ સંગીત વાયુદેવે શીલ્યું.....ને રૂક્ષોની ધટામાં શુંભળ્યું હતુપે સાંભરે છે. મને એ અલૌકિક પ્રસંગ ! અને એ બાવનામયું સંગીત.

(૮)

(રાજ-હરીગીત.)

ચંદ્રિકા :— મને ધનવાનની છું એટલી, કુળવાનની હું કન્યા; તોયે અરેર ! બાધ ! હુમાંપે કરી બેઠાંસ આ. માતા પિતાને લાડની, હું બહેન બહેન ચાલી હતી; જોતાં જોમિતિ નહિ રહેને, રવજંદ નિદરૂતી હતી. મારા માતાપિતાને એકલી હું હોવાથી, મને અનેક પ્રસારના લાડ લગાવતા. કદી હું આહાર કરવાને કંઈક બાળકથી કે કંઈક અન્ય કારણથી નહિ બેસતી, તો : "એન ચંદા, બોબન કરી લે આમં ઘેસા કરેનાં તને શોભે ?" માત્ર આંક ઘેલી ! જટી પાસે, શું બેન તું કોમથી રીસાધ છે ? બેન ! રીસ-આપણને ન શોભે" એવી તરેફથી અનેક પ્રકારે પધાવી ફોસવાવી બોબન કરવા બેસાડતી. કદી હું મારી નહાનકડી સખી મંડળીમાં રમવા જતી અને કોમક અકચવાળી હોમરી અને ગાંભીપ્રધાન કરે આશર વડે તો હું તો તેમને એમ કહેતી "હાલી રહે, હું મારી જાને બેવાલી આવું. મારી બા આવશેને તો તમને વડશે હોં" એટલે-હુંકમો, કહેવાતું, એટલુંજ કે-હું મારા સિવાય જગતમાં અન્ય કોમને વિશેષ ઝાળખતી ન હતી. હું બ્યારે પાંચ, છ વર્ષની થઈ હાથ તારે સરસ્વતી મંદીરે દેશદાસથી ખરેખર-સચ્ચિય-ચિત્તણ થેવા બેસાડવામાં આવી. અમૃત સરસ્વતી મંદીરમાં ફક્ત રાખવામાં નહોતો બિચારો. પૂર્વથી આંત્રીન પ્રણાલી પ્રમણે વિધાર્યાંજાને સાયેજ શિક્ષણ દાન મળતું. મારી શેરીની પરોવામાંથી એક ગુણિયજ યુવક સરેજ કરીને પણ, મારી

શય્યાએ વિદાદાન લેવાને આવતો. જાનાલયમાં વિદ્યાર્થીઓ તથા વિદ્યાર્થીનીઓ મળી આવશે બસે
અડીસોની સંખ્યા થતી. પણ બાધ ! રજૂની સમયે જેમ ધવલ ચંદ્ર વિના મંદ મંદ પ્રકાશતા
તારકોની જેવી સ્થિતિ થતી હતી તેવી સરોજી વિના સર્વ વિદ્યાર્થીમંડળને થતી. અધ્યાપકોને અને
વડિલ આચાર્યને પણ તે પ્રિય-ચર્ધ, પચરો હતો. એના ગુણના પ્રભાવે એણે સર્વના મન વશ કર્યો
હતા. કોઇ બાળકોને નહીં આવડે તો તે તેની પાસે દોડી જતો અને પોતાને જે કંઈ ન આવડે
તે સમજાવવાને તેને કહેતું ગુજરાતી પાંચમાં ધોરણમાં તેણે પ્રથમ નંબર પાસ થઇ પારિતોષિક
મેળવ્યું હતું હું તે સાથે ગુજરાતી, જીલ્લા, ધારણમાં હતી. હું તેના તરફ નિષ્કામ પ્રેમની દૃષ્ટિએ
નિહાળતો લાગી. અને તેવું તેવું અતઃકરણ પણ મારી તરફ આકર્ષવા લાગ્યું હતું. પછી તે
આમારી શાળાની નજીકમાં આવેલી (લોકમાન્ય વિનય મંદિર) એટલું શાળાએ પ્રથમ વર્ષમાં
દાખલ થયાં. પરંતુ યેરોની આરંભની રજા સમયે અમે બંને સાથે જોડાતા, ગોળતા, ને અનેક
પ્રકારની સુખદુઃખની વિવરણ કર્યાં. તે બંને પ્રેમથી કહેતાં. વાર્તા કહેતાં પણ શી તેની હતા !
અમેક ! મહતા ! તે બંને કરણ રસની વાર્તા કહેતો હોય તો મારી આંખમાંથી અંશુ આંખ્યા
વધર રહેતા નહિ. પરંતુ બાધ ! આ જગતમાં કંઈનાં સંસ્કારો દિન દરેક મેશ જતા નથી. માનવી
માન જગતમાં સુખ દુઃખને પોતાના પ્રાર્થનામાં લખાવી આવે છે. તેણે અંગ્રેજી પ્રથમ પુસ્તકની
મરિશા પ્રથમ નંબર પાસ કરી કે બેચારે દિન પછી તેના પિતાશ્રીને કુદ ધાળવડે આ કાની
કુનિયામાંથી હરી ગયો. તેની માતૃશ્રી દરેક મેશ કલ્યાણમાં દિનો વિતાવતી હતી. મારા કનેદેશ
સરોજને તે પોતાની ગાદમાં લઇને નાના પ્રકારનું આકંદ કરતી. મિચારે શિરમડી સરોજને તેની
માતૃશ્રીના કંઠે વળગી પડ્યો. ને તે પણ રડતો હતો તેના પિતાશ્રીના વિરહ તેમાં પુત્રની દશી મારી
થઇ. અખિલ રાત પિતાશ્રીને સંભારી સંભારી તે કંઈપાત કરતી. ધણીયે સખીઓ ખાસ કરીને
મારા માતૃશ્રી તેને ધણું ધણું સમજાવતી. પૂર્વેની પુરાણમાંથી અનેક વાર્તાઓ તેને કહેતી પરંતુ
શોકથી કોણ તેની માતૃશ્રીનું આંતરિક હૃદય કોરી રહ્યો હતો ત્યાં પછી તેને કંઈ રીતે આનંદ
પડે એમ હતું ? તેને નળ-દમયંતિની વાર્તા હવે પ્રિય નહોતી લાગતી. રામસીતાની વાત કે જે
વાત અનેક સખીઓને તે કરતી અને તેના વિરેહ મેશ બળજબાને જોતો જીવ આગનુક રહેતો
તેમાંયે હવે તેને કંઈ રસ રહ્યો નહોતો લાગતો. મળવા આવનાર સખીઓને તે કહેતી કે “જે
પ્રિયતમ સાથે વસી આ સંસારની અનેક પ્રકારની વાસનાઓ ભોગવી જેની સાથે રહી પ્રેમાશ્રુતપાન
કીધું તેનો વિયોગ હવે કેમ સહન થાય ! પ્રાણવહન જતાં જગતમાં કેમ જીવાય !” બિચારો
સરોજ નિશાળે ગયો. પણ ઘેર આવે એટલે માતૃશ્રીની સ્થિતિ જોઈ તેને પણ રૂદન બરાબ આવે.
મારી માતૃશ્રી અને સાથે લઈ તેને ઘેર જતી. ત્યાં આંગણમાં હું ને સરોજ બાળકિડાઓ રમતા.
આમ બાળકિડાઓમાં સરોજ જો કે કંઈક અંશે પિતાને જુલો ગયો હશે. પરંતુ તેની માતૃશ્રી
પિયનનેતા સ્વર્ગ સિધાત્વાથી તેની એક ચિંતા, પ્રિય સરોજની ભાવિ ફિકર ચિંતા, તેમાંયે હવે
તેને પોતાને જીવનનો બરોસો રહ્યો નહિ તેની ચિંતા આમ હૃદયમાં એક ચિંતા તેનાપર ખીજ
ચિંતા-એરી રીને પડતાપર પાડુ જેવી દશા તેની થઇ. મારી માતાને તેણે કહ્યું હતું કે “મહેનડી
ચિના ને ચિંતા ફેર કશોયે નથી. દેહને તો બંને બાજે છે, ચિંતા બાજે છે બંને નિજીવને.
ત્યારે ચિંતા બાજે છે દેહધારીને, ખરતા ?”

(અપૂર્ણ)

ગંગાશંકર (સંપિરાજ)

શ્રી રત્ન,

શ્રીઓના ઘણાજ રોગો નાશ કરનાર.

શ્રીઓના તમામ દરદોનો શ્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. રજસ્વળા અનિયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિકાર અને બાળલગ્નથી થયેલ વ્યાધિને દુર કરે છે વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થવું તથા શરીરનું ધોવાતું (ધાતુનું જલું) આવા દરદોને માટે સમજાણુ છે. બલ્યુની અદહનમી, કમતાકાત, કબજિયાત, સંઘ્રહણી, પેટનું આક્રમ્બ, છાતીનો બળતો દાહ, ખાસ, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (અઘોઈનું બસવું) થોડા ઓસક આવાથી પણ ભલટી, ગોળો ચડવો, વેણાંચુથા કળતર, કમ્મરનો દુખાવો, બરડાની ફાટ, મસ્તક સુખ વગેરે દરદો માટે શ્રીરત્ન નામની દવા ઉંચામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦)ની ૩ખી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરિજ નથી

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

શ્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે શ્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રોગ) છે તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રોગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇન્દ્રિયઘટ્ટાથી આ દવાથી ઘણી શ્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રી (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ૩ખી ૧ની કી. રૂ. ૨-૮-૦

એક ૩ખી ચાર માસ ચાલે છે અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની હકીકત ૩ખી સાથે સખવામાં આવે છે

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ શ્રીઓને લયકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા નેરમાં હોય તે પણ પહેલેજ દીવસે કાયદો ચાય છે ૩ખી ૧ની કી રૂ. ૨-૮-૦

વેતપ્રદર.

આ દરદ શ્રીઓને બહુજ બરાબ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ૩ખી ૧ની કી રૂ. ૨-૮-૦

બાળાગોળી.

બાળકાને આ ગોળીથી ઘણાજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ ચુદ ચાય છે ગોળી ૧૦૦ની ૩ખી ૧ની કી રૂ. ૧-૦-૦

મંદત !!! ધાતુ વિકાર આતંત્ર વિકાર. મંદત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને શ્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો સંહાર નામે “આતંત્ર વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કપાડી લખી મંદત મંગાવી લેશે

વૈદ શા. ગીરધરલાલ કલાનજી આ. યોગકા, જી અમદાવાદ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ ગોપીપુરા-સુરત.

ટ્રસ્ટીઓ,

- ૧ શેઠ દેવકરજી મૂળજી મુંબઈ.
- ૨ શેઠ કૃષ્ણચંદ નગીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરી સુરત.
- ૩ શેઠ શુભાળચંદ દેવચંદ મુંબઈ.
- ૪ શેઠ દલીચંદ વિરચંદ સુરત.
- ૫ ગં. સ્વ. રૂકિમણી બહેન હિરાચંદ મોતીચંદ ઝવેરી સુરત.
- ૬ ગં. સ્વ. હીરાકુંવર બહેન પાનાચંદ તારાચંદની વિધવા મુંબઈ

વ્યવસ્થાપક મંડળ.

- ગં. સ્વ. હીરાકોરબહેન શેઠ પાનાચંદ તારાચંદની વિધવા.
 ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ નગીનચંદ કપૂરચંદની વિધવા.
 ગં. સ્વ. સરસ્વતીબહેન શેઠ ઉત્તમચંદ મૂળચંદની વિધવા.
 ગં. સ્વ. રૂકિમણીબહેન શેઠ હીરાચંદ મોતીચંદની વિધવા.

મુંબઈમાં કાર્યક્રમ કરનાર બહેનોની કમિટી.

- ગં. સ્વ. ગાઈ મંગળાબાઈ મોતીલાલ.
 સૌ. પુતળીબાઈ શેઠ દેવકરજી મુંબઈ.
 સૌ. જસકોરબાઈ શુભાળચંદ દેવચંદ ઝવેરી.
 સૌ. ચંદનબાઈ મોતીચંદ ગીરધરલાલ સોલીસીટર.
 સૌ. કુંવરબાઈ દેવજી કલ્યાણજી સાન્ટાક્રુઝ.

સુરત જૈન વનિતા વિશ્રામના વ્યવસ્થાપિકા ગયા ભાદ્રપદ માસમાં મુંબઈની સુસાક્ષરીએ ગયા હતાં. અને ત્યાં ફંડનું પ્રચાર કાર્ય કરતાં જણાયું કે મુંબઈ જેવા બહોળા ક્ષેત્રમાં ઘણાબધા ભાઈઓને તો આ જૈન વનિતા વિશ્રામ સંસ્થા છે એવીજ ખબર નથી જો તેમના ધ્યાન ઉપર આશ્રમની પ્રવૃત્તિઓ આવે તો તેમના તરફથી આશ્રમને સાડું ઉતેજન મળી શકે તેથી ઉપર દર્શાવેલ બહેનોને મુંબઈમાં આશ્રમના કામનો પ્રચાર કરવા અર્થે સંવત ૧૯૮૦ના વર્ષથી નિમવામાં આવ્યા છે. હવેથી મુંબઈમાં આશ્રમ સંબંધી ફંડ તેમ પ્રચારનું કાર્ય તેમના ઉત્સાહભર્યા પ્રયાસથી સાડું થઈ શકશે. શ્રીમંત ભાઈઓ અને બહેનોને જણાવવામાં આવે છે કે આ કમીટીમાંથી જમે તે બહેનને મઠી મદદ માટે નિર્ણય કરી પોતાનો ઉદાર હાથ આ સંસ્થા મટે લંબાવવો જોઈએ.

વ્યવસ્થાપક મહિલા ભૂપણ.

જૈન વનિતા વિશ્રામ, ગોપીપુરા-સુરત.

॥ श्री गौतमायनमः ॥
-सुरत जैन वनिता विश्रामने अंगे प्रकट-थलु भासिकः-

महिला भूषण.

सद्गुणनीतिविधायकलेखी रुचिरं प्रकाश्यते धर्म्यम्
महिलाभूषणमेतत्सर्वस्वीदितकृते सततम् ॥

पुस्तक ४ बुं.] वैशाख, संवत् १९८०. [अंक १२ भा.

विषयानुक्रमशिका.

पृष्ठ.	विषय.	लेखक.	पृष्ठ.
१	छात्रांशुर्देव वृत्ति	सा० भद्राक्षमी.	२६५
२	पंचपात्र	सा० भद्रप्रसाद-दीवान	२६६
३	अश्रुषु	सा० रामचंद्र हरिप्रसाद पंड्या	२७२
४	नक्षत्रा न्नेम संचल		२७४
५	दाननी अंगत्त	सा० "पुष्पलक्ष्मी"	२७५
६	स्त्रीश्रीमती महत्ता.	संपादिका	२७६
७	माही	सा० देवराक्षर जे. पंड्या.	२७८
८	सावकीनो स्नेह	सा० "पुष्प"	२७९
९	प्रासंगिक नोष.	संपादिका	२८१
१०	स्त्रीश्रीमती दर्शन	सा० सद्गुरु वा. टी. ठासारी.	२८२
११	अद्रिका	सा० गंगाधरकर (अपिराज)	

संपादिका,

इक्षिमणीभाई सा. सा. हिरायद मोतीचंदनी विधवा.
जैन वनिताविश्राम. गोपीपुरा-सुरत.

वार्षिक सवायम सा. जे.

पोस्टेज साये अगाडशीन.

(૨):

એક દિવસ મધ્યાહને નૌવેલ લઈ હું આરામ ખુરશીપર પડ્યો પડ્યો વાંચતો હતો. એટલામાં હેમેશ આગ્યો તે બોલ્યો, વીતુ ! ચાલ આપણે કુતુને ત્યાં જઈએ.

કપડાં પહેરી લઈ હું તેની સાથે ચલ્યો.

કુતુ અમારા મિત્ર થતો હતો. તેનું ઘર વનિતાના ઘરની સામેજ આવેલું હતું. આ વખતે તે બારીબેજ હતો હતો. અમે માલો ગયા. પછી હેમેશ, કહ્યું, આપણે પાનાં રમીએ.

બધા એકમત થતાં કુતુ તે લઈ આવ્યો. હેમેશ રવેશમાં બેસી રમવાનું સૂચવ્યું. સામે 'લોરેન્સ' (હાથ બોલાવતી રમત) રમવા વિચાર કર્યો. કુતુની બહેનને પણ રમવા બોલાવતાં ચાર જણા યથા રહ્યા. બીજા પાડયા એક તરફ હું અને મહિલા, અને બીજા તરફ હેમુ અને કુતુ બીજા કપડાં રમત થઈ થઈ.

મહિલા તે મહિલાજ હતી. તે બહુ સુંદર તો નહિ. પણ ધટીથી હતી. તેનામાં બહુ બહુ મધુર્ય હતું. વળી તે બહુથી ગણેલી કાંઈ વીનથી હતી. હું એને ધણું મહત્તો તે નીચું જોઈ રમતી હતી. રમત દરમિયાન હેમેશની દૃષ્ટિ અસ્થિર રહેતી જોતો મને ધણું લાગતું હતું. એટલામાં હેમેશની નજર સામા ધર તરફ ચોટીથી જોઈ મેં તે તરફ રહેજ નોંધ્યું. એક રમત પૂરી થતાં હું કહ્યો યહ દેશ પાસે આવ્યો, મેં શું નોંધ્યું ?

વનિતા પક્ષગપર ચલી હતી. તે કાંઈક વાંચતી હતી. તેના કેશ વિખરાયલા હતા. તેનો હુમડોનો ઝેડા ખરી જઈ તેના રક્ષાટિલ ત્રેવા સફેદ ગળાનો ભાગ દર્શન દેતો હતો તેણે ચોપડી-મથિા ઉધું નોંધ્યું. મને જોઈ તે સારમા ગઈ. સ્વસ્થ થઈ તેણે બારી પાસે આવી અને બોલાવ્યો. હું મહારા મિત્રને લનચાં આવું છું. હટી નેત્રે ત્યાં ગયો.

તેનું શયનમંદિર જોઈ હું અસ્તિ થયો. ત્યાં લવંડરની સુગંધ ફેલાઈ રહી હતી. બાલણને એક સારોચક શોભાવી રહ્યા હતા. એટલાની વચમાં એક જોળ દેખાત હતું. તેપર એક બીજારી કાચના વાજમાં રહેજ બીજાગણા ફૂલો દના. વળી તેપર થોડાંક પુસ્તકો પણ સજાઈથી ગોઠવેલાં હતાં. સૂરના પ્રખર તાપને આ એટલામાં આવવાનો અધિશ્ચાર, પણ દીનનો નહતો.

મને એક ખુરશીપર બેઠવા કંઠે તે બે ધ્યાન સંરખત લંઈ આવી. તે પીતાં બાગે-મેહેરત' તો ખ્યાલ થતો હતો. હું બોલ્યો. વનિત બહેન ! તમે ઘણા આગળ વધેલા હો. મહિલા તમરા હાથ નીચે ટ્રેનીંગ લઈ એક આદર્શ શુદ્ધિ ધાય એમ હું હમ્મુ છું. સામેજ રહે છે એટલે તમારી બહેનપણી તો થતીજ હશે.

તે બોલી, બાઈ ! હું તમારા દહેવાના મુદ્દા સમજી ગઈ. પણ ઉમ્મરે તે મહારા કરતાં નાની હોવાથી મહારી સંખ્યા યતાં ખંચાય છે. વળી તે આવે તો મને પણ તેની પાસેથી ધણું શીખવાનું મળે એમ છે. દીલરખા વગેરેપર દેતો અમ્મો કાપુ છે. મહારે હવે ધણું શીખતું બાકી રહ્યું છે.

મેં હજુ, એને અહીંઆ મોકલવા હું (હસીને) ઠીકા. ખીજી પણ કેટલીક વાત કરી હું જવા હોય. તેમને આવળે હાલ-આરણ્ય મુખી વળાવવા આવી. એનો આમાર આની હું ક્યુને ત્યાં ગયો.

ત્યાં જઈને જોઈ હું તો રમનારાઓના મન ઉપાં યથેલાં દેખાયાં. મને, જોઈ દેમેશ હું પણ જોઈ લાઇશ હાલ ધડકા કરતો દાદર ઉતરી આવ્યો ગયો. મને કાંઈ સમજ ન પડી. ક્યુને પૂછતાં 'માલમ પંડુ' કે મદારે ગયા પછી રમત-રમાતાં તેણે હુમ્મસાઈ કરવા માંડેલી. આમાં તે પડાઈ જવાથી તેને ક્યુ સાથે રહેજ ખોલાયાલી યથેલી. તેણે પ્રીણામ આટલે આવી અટકેલું.

ક્યુને સાત પાડી હું મદારે ઘેર ગયો.

(૩)

એક દિવસ હું અને દત્ત કરવા ગયા. આને શનિવાર હોવાથી શહેરના જાહેર બાગમાં જોઈ વાગવું રહ્યું. અમે ત્યાં ગયા. દત્તની આનીતી ચીજ વાગતાં તે તેમાં તક્તીન યથો. હું આમતેમ જોતો જોઈ.

કાંઈ સમજે આવતા તો કાંઈ એકલા. એકનાં વચ્ચે ખીજાં કરતાં થઈ જતા. સ્ત્રીઓની સંહાર ક્યાં તેઓની એક બીજાપરની ટીકા પરથી સિદ્ધ મતી હતી. અહીંઆ વખત રહેતો પચાર થાય એમ હતું.

એટલામાં મદારી નજર રહેજ દૂર કરતી બે યુવકો પર પડી. તેમની સાથે દેમશને જોતાં મને આશ્ચર્ય લાગ્યું. જોળખાખ પડતાં મેં તેઓને અમારી તરફ આવવા નિશાન કર્યું. અમને જોઈ દેમેશ બીડમાં બળી ગયો. વનિતા અને મહિલા અમારી પાસે આબ્યાં. તેઓ મેટાંકે વાત શરૂ થઈ મેં પૂછ્યું, પેસો દેમેશ શું કહેતો હતો ? વનિતા બોલી હતી, એ કહેતો હતો કે હું હવે સુખાઈ જઈશ.

હું બોલો હોયો, એ જઈ રહ્યો. એ મહિલા યથાં જાઉં જાઉં કરે છે. એની જગ્યાએ હું હોત તો કેટલું શીખી ગયો હોત.

હતું બોલ્યો. એની દાનતજ ક્યાં છે ?

વનિતા બોલી, વીનુબાઈ ! તમારો દોસ્તદાર આવો 'વેગેજેન્ડ' ક્યાંથી ?

મેં હજુ, મને એની સાથે દત્તને 'હ-ટ્રોડયુસ' કરેલાં-અને પૂછી જુઓ.

હતું શરમાઈ જઈ નીચું જોઈ રહ્યો.

વાંત બદલવા મેં હજુ, વનિતા બહેન ! હવે તમારી શિખા વિશે કાંઈક કહો.

મહિલા નીચું જોઈ રહી.

વનિતા બોલી આલવિકાથી ગણદાસ મારહું એનાથી સંતુષ્ટ છું, ક્યાં જઈ એમને પ્રત્યુપદેશ કરે છે. આત્રો કરવી હોય તો કાંઈ 'હ-સપેશન' કરવા આવળે.

પછી થોડીક બીજી વાતો કરી અધાર' થતાં અમે ઘેર ગયાં.

ખીજો દિવસ થયો. જોડવેલાં પ્રોથામ મુજબ બપોરે બે વાગે હું તથા મનુવનિતાને ઘેર બધાં દારમાં પ્રવેશ કરતાં જ ટોપ દીલ-બહેલાવનારું ગીત અમે સાંભળ્યું. અમે યોડીકવાર સુધી નીચેજે ઉભાં રહ્યાં મહિલાનો મધુર સોદ રપટ સંભળાતાં હું મ્હારે બાન બૂલ્યો. યોડીક વારે મનુએ મને મ્હારી સંભાધિમાંથી નમત કર્યો. અમે ઉપર ગયા.

સંગીત બધે થયું. ગાનારી સ્તબ્ધ બની વનિતાતા અતિ આશ્ચર્ય છતાં તેણે નજ આપું.

મેં કહ્યું, અંમે નીચેથી એક ગાયન તો સાંભળેલું.

મહિલાનો ગાલપર શેરડા પડ્યા.

પછી વનિતાએ અમને યોડાએક સીવેણ-ગુથણના નમુના બતાવ્યા. અમે એક અધુરું તોરણ પણ જોયું. ઇન્સપેકશન ચમ રહ્યું. મેં શિક્ષક અને શિષ્યાને અંતરના ઉર્મળાંથી સર્ટીફિકેટ આપ્યું, કનુનું નૌનમત તોડવા મેં પૂછ્યું, મનુ! ઇનામ કોને આપીએ ?

તે બોલ્યો, ક્યાં શિક્ષક અને ક્યાં શિષ્યા ?

વનિતાએ એક સચક દર્ષક ફેંકી કનુનું હૃદય બેઠાયું.

(૪)

હેમેશનાં પિતાની સ્થિતિ પેસે ટકે સારી હતી પણ વડિઓપાછત દ્રવ્ય વગર મહેનતે વધારી દેવાની આશાએ તેણે તે સદામાં રાક્યું. શરૂઆતમાં તે ઠીક કમાયા પણ હક્કીની છુપા કદી તમ ચમ સંભળામ છે ? તેમને જો યથે વધારે મેળવવાનો લેખ થયો. આ વખતે તેમણે મેળવેલું શુભાવ્યું, એટલું જ નહિ પણ હુકમાં કહીએ તો ખુશાર ચમ ગયા. અધુરામાં પૂરું હેમેશની મા આ સમયે ગુજરી ગમ.

હેમેશની સંભાળ ટોપ લેવું નહિ. તેનું મિત બહુવામાં લાગતું ન હતું. તે સ્વચ્છંદી જીવન ગુજારતો તેને ક્યેબી ઠેકાણે પાડવા તેના પિતાને શીકર પડી તેમના સારા વખતમાં તેમને સુંમમના એક બે શેડીયાઓ સાથે મૈત્રી બંધાઈ હતી. તેમાંના એકાદની મીલમાં હેમેશને મોકલી કાંધક શીખવવા તેમણે વિચાર કર્યો. હેમેશ 'આજ નાક' છું; કાલે જરૂર જમશ' એમ કહ્યો કરતો હતો તેને વનિતા મેળવવા ધણું મન હતું.

વનિતા એકની એક દોવાથી ઘણા લાડમાં હજરી હતી. એક ઓતે થોડા કસરત તથા તેની સાથે જરૂરતું સ્વાતંત્ર્ય મળ્યાથી તેના શરીરનો બાધો સદા થયો હતો, એટલું જ નહિ પણ તેનું લાવણ્ય પણ આ સમયે ખીલી નીકળ્યું હતું. તેની કેળવણી પર પણ ખાસ ધ્યાન અપાયું હતું. તેનું જ્ઞાન તેને વિચારવંત અને વિનયી બનાવતું. તે શહેરની બુદ્ધિઓમાંની એક ગણાતી.

ચત્તરપ્રયોગ વિપદે પ્રાચિકમુપદ્વિશતે મયાતસ્યૈ ।

તત્તદ્વિશેષકરણાત્મત્યુપદ્વિશતીત્ર મેવાલા ॥

(માલવિકાગ્નિમિત્રે)

વનિતા સંબંધી કંઈ નક્કી થાય તો હમેશા જવા તૈયારજ હતો.

આમાં તેને અજેલી નિષ્ફળતા વિશે આગળ ઉદ્દેશ્ય કરવામાં આવ્યો છે. તે ભવિષ્યથી તેની વર્તણૂકમાં આસમાન જમીનનો ફેર પડવા લાગ્યો. તે મોટી રાત્રી સુધી તે વિચારમાંનો ફેરવ્યા કરતો તેનું શરીર લેવાતું ગયું. તેની આંખ હાડી હતરતી ગઈ. તેના પિતાને લાગ્યું કે આ પહેલાંનો હેમશ નહિ કોઈક વખત તે પોતાની જોરડીમાં આમથી તેમ આંટા મારતો ક્યાંક હાથ પછી અજાણતો વખત બે વખત તેનાથી મોટીથી બોલાઈ જવું. કોઈક વખત તે તેના પિતાની પછી અવગણના કરતો તેની માતાનું મરણ આવ્યું નિમિત્ત બન્યું લાગ્યું. સર્વે મૃત્યુનો નિષ્ફળ જતાં સોઝે જે સાથે તે જોયા કરવા નિશ્ચય કર્યો. એક વખત વિવાદની વાત નીકળતાં તેણે સ્પષ્ટ કહી દીધું કે હવે મારે પરણવું નથી.

એક દિવસ તે હું હમણાં આવું છું કહી બંદારે ગયો રહેતો જતાં તેને બે પહાણે અથવા તેમાંના એકને સંબંધી તેણે હું, રહેમાન, હું, મને, આજે મદદ નહિ કરે !

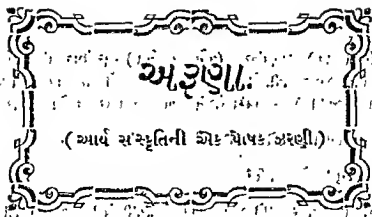
રહેમાન બોલ્યો, સાથે ! મેં પ્રમેશ નોકર હું. હુકમ હોય સો ફરમાવિશે.

પછી હમેશો તેના કાનમાં કાંઈક કહ્યું. તે બોલ્યો, બેત અમ્મણ. પણ આ વાત તેના જોડીદારને, રમીકર ન લાગી-તે બચે હતો. આ બાદ ત્રણે જણા બાગ આગળ આંટા મારવા લાગ્યા.

વનિતા અને મહિલા પણ બાગમાં ફરવા આવેલાં એટલામાં વનિતાની નંજરે હમેશો અને તેના બંદાર હમેલા જોડીદાર પડતાં તેને કાંઈક વિપરીત લાગ્યું. આથી મહિલાના નંરે મહાદયને આઘાત થશે જાણી તેણે તેને કાઢ કહ્યું નહિ. તેઓ પહેલાંની માફક આમથી તેમ ફર્યા. લોગની આવ જાવ વધી. ચોડીવાર સુધી કાંઈ બન્યું નહિ. ફાજાનર વનિતાને લાગ્યું કે અતી આવેલું વાદળ ઉતરી ગયું.

રાત પડી ભોંક વીજરવા લાગ્યા. વનિતા અને મહિલા પણ વારે આવતાં બંદાર નીકળ્યા. રહેજા દર જતાં પેલા દુષ્ટો દરિયું પર વાઈની જેમ તેઓ પર ટૂંકી પડ્યા. મહિલા બેહોશ થઈ ધડબાદ ટળી પડી. પેલા દુષ્ટોનું કામ સુતરે ચડ્યું લાગ્યું. તેને જેમની તેમ પડી રહેવા રાઈ તેઓએ વનિતાના સૂક્ષ્મ શરીરનો દુષ્ટને લીધો. વનિતાએ પોતાના બગરને હાથ દીધો કહ્યું છે કે, યદ્યપ્યયં વિચિન્ના લલાટ લિલિતં દેવમ્ય કિંહપ્પન્નમ્; તેણે વધારે માવંધ રહેવા અથવા ક્યો, ધડીક તેને પોતાની પાસેજ રહેતા પાળાને હપથોગ કરી સ્વરક્ષણ કરવાનું અને અથુ. તેના હાથ બાંધ્યાં હોવાથી તે વિચાર બીજાજ પણ બાજુએ મૂક્યો. તેનું શરીર કંસાઈતું તો હવંજ. શું ચાલ્યું છે તે તે આંતરતાથી જોવા લાગી.

પેલાઓનું નરમીય બે ઝગલાં આગળ ચાલતું હતું. અણીને વખતે બે માર હાડ્યો આવી પહેર્યા. તેઓ વનિતાની નંજરે ધાયા. અગાધી થઈ તેમાંના બે ખૂબ જૂઝ્યા. કોઈ જાકને સિપાઈએને તેડી લાગ્યું. હમેશા અને પેશો બચે પહાણે દેડ પકડાયા. રહેમાન નાસી છૂટ્યો. વનિતાની શુદ્ધ હવે દેકણે ન રહી. તેને પેલા બે ગાડી બાંડે કરી ઘેર મૂકી આવ્યા.

(આર્ય સંસ્કૃતિની એક યોષક/અંકુશી)

સેખક:—રા. રામચંદ્ર દરિયાના પહેલા.
 અંકુશ ૩

અંકુશ પર દિવાનીમાં દાવો.

આજે ૨૦ મી ઓગસ્ટનો દિન છે. ૪૫૫ પહેલી સંજી થઈ જ્યાં અંકુશ બંદરે ફરવા જવા પરમાંથી ડગલું ઉપાડે તેજ, કાગળે બંધાઈ જવાથી અવાજ ક્યો—“અંકુશચંદ્ર છે કે?”

“કાણ છે?” બીતરમાંથી અંકુશ પૂછ્યું.

“બંધી—આખા જીવનમાં સરકારી બંધી” મુસલમાન હુસન બંધી મગરબીથી જવાગ આપ્યો.

“અને કેમ આવ્યા છો?” અંકુશે જવાબથી પૂછ્યું.

“અમલ બંધવવા” નત્યા શેઠ તરફથી.”

“બંધી આપેલા જવાબથી અંકુશ મંત્રાણે. તેના હોંસકાસ ઉડી ગયા. ધીમે ધીમે પગલે માંથી બહાર આવ્યો. બંધી તેના કાગળમાં બે કાગળના લખેલા મુદ્દા. શું મુદ્દા તે પંદરેક નિઠ લખાટામંજ નોંધ લેવા. બંધી એક કાગળ પર તેની સહી લઈ લીધી અને ચાલતો ચલ્યો.

પોતાની પાસે રહેશે કાગળ અંકુશે ફરી ફરી વાંચી ગયો: બે ત્રણવાર મનમાં ને મનમાં વી ગયો. તે નિચે પ્રમણે હતો.

સમન્સ.

વાદી: નત્યાશાહ

જાતિ: મારવાડી

પ્રતિવાદી: અંકુશચંદ્ર

જાતિ: બ્રાહ્મણ

આપતું નામ: અમીચંદ્ર
 રહેવાસી: સુરનગર જિલ્લે રામનગર

આપતું નામ: શિવપ્રસાદ
 રહેવાસી: સુરનગર જિલ્લે રામનગર

પ્રતિવાદી અંકુશચંદ્ર શિવપ્રસાદ ને આથી જવાબવાતું કે મહારી અદાલતમાં તદમારા પર દાવો રા. ૬૦૦) આંકે હોયો. ઉપર દર્શાવેલ વાદી તરફથી નોંધાવવામાં આવ્યો છે. માટે તા. ૨૬મી સપ્ટેમ્બર ૧૯...ને રાજે મહારા રખડે તદમારી-જાતે થા તદમારા વડીલે સવારમાં ખુલતી કોટે ૧૦ વાગે જવાગ આપવા દાખર થયું.

Sd S. M. Ghalla

સિવિલ જજ રામનગર

સમન્સ વાંચ્યા પછી યોડો, સમય મધુકર 'કિંતવ્ય વિમલ' બની રહ્યો. ત્યાર પછી અંદર જઈ કપડા ઉતારી ચૂપચૂપ દિવાનખાનામાં બેઠા રયાન લીધું અને સંકલ્પ વિસ્મયતા ધોરા દોડાવવા સર કર્યો, અને વિચાર વખતમાં ગોચર ખાવા લાગ્યો. એના મહેરાપર ચિન્તાની રેખા દોરાઈ ગઈ હતી. મુખપર કાળજની કાળાચ વ્યાપી ગયેલી લાગતી હતી. મુખકમેળ મલિન મધ ગયું હતું.

આજે ઓફિસે પણ જઈ શક્યો નહીં ચિન્તિતમન બુદ્ધિ યથા રહ્યું હતું. ખાવા પિવાનું પણ બંધ. રૂપિયા લાવવા ક્યાંથી ? આ સંકટમાંથી મુક્ત થવું કેમ ? એજ ચિન્તા ચિતાં મધુકરને પ્રાણી રૂંધી હતી અદાલતમાં જવાજ થું આપીશ ? પ્રતિષ્ઠા-આજ કેમ બળવારી ? શું આત્મહત્યાનોજ રસ્તો છેવે પડશે ? વિચેરે પ્રેમ મનમાં અંગનાં લાગ્યાં. ધૂંધવાં લાગ્યાં. સારોય દિન આનીઓજ ચિન્તામાં પસાર થઈ ગયો. ઓફિસમાં બેઠું ન સંકવાધી સાહેબની 'નોટ' આંશી 'સીકનેસ' ને લાંછ આવી શકાયું નથી એવો મવોજ બખી 'નોટ' પાછી વાળી.

ધીમે ધીમે રાત્રિ વ્યતિત થવા લાગી. ચંદ્ર ઉપર આવવા લાગ્યો. રાત્રિના અગીઆરનો સમય થયો તોયે ત્યાંથી તે જકોયો નહીં. રમણ ખાવા બોલાવવા ત્યાં કપર દિવાનખાનામાં આવી આમ વિલગ્ન થવાનું મારણ પૂજવા લાગી. મધુકર ત્યાં ગંબીર થઈ ખેડો હતો. રમણને આવેલી જ્વેષ્ઠ ત્વેની આંખમાંથી અશ્રુ સરી પડ્યા. રદન વાટે ઉરનો ઉભાટ ખદાર કાઢવા લાગ્યો.

રમણ—આજ આખાં આમ રડો છો કેમ ? ખાવા પીવાનું પણ બૂઠી ગયા લાગે છો ? શું કાંઈ શરીર સંબંધી બેચેની લાગે છે ? અસ્વસ્થતા લાગે છે ?

મધુકર—ના શરીર તો સારું છે. પરંતુ એક ગંબીર મામલો આવીને ખડો થયો છે કે જે ચિન્તાની રિથરતા દરી રહ્યો છે.

રમણ—એવો તે કયો ગુચરણીયો મામલો આવી પડ્યો છે ?

મધુકર—ત્વને કહેવા યોગ્ય નથી.

રમણ—કેમ ? ત્વને કહેવામાં શું કાંઈ હાનિ છે ?

મધુકર—હાનિ તો કેંઈ નથી પરંતુ ત કહેવાથી લાભે શું છે ?

શું ત્વે મને કાંઈ ઉપાય બતાવે એમ છે ?

રમણ—ઉપાય શોધવો, તે બતાવવો તે પુરોલું કામ છે કે સ્વેચ્છા ? એમે આમણાં જીઓ શું ઉપાય બતાવી શકાયે ? અમારું શું મનુ કે જ્યાં હમે ત્વને સંબોધ આપી શકાયે ?

મધુકર—તે તેથીજ મદારા સંકટની વાત ત્વને કહેવી અસ્થાને છે. નિષ્ફળ છે. હા. પરંતુ એટલું તો કહ્યા વિના નથી રહી શકાવું કે આ દુઃખની ઉત્પાદક ત્વે પોતેજ છે.

રમણ—હું ? શું કહે છે ? હું કંઈ રીતે એ મામલાની ઉત્પાદક હરી ? હું ક્યાંએ ધર બદાર તો પગ કાઢતી નથી. જે કાંઈ ત્વમે બદારથી લાવે છે. તેટલાનીજ વ્યવસ્થા હુ ધરમાં બેઠી બેઠી કરી જાણું છું.

મધુકર—હા. પરંતુ તે મને અનેક વેળા ધરેલા માટે સંતાપે—સતાગ્યે નથી ! એને માટે તે ત્વને કટલીયે વાર મેકાડી રિથતીમાં નથી મુકાયો ? બ્યારે બ્યારે તે મને ધરેલાં માટે આજ્ઞવ કર્યો ત્વારે ત્વારે લાયારી સાથે ખરીદી આપ્યા સિવાય છુટકો થયો હતો ? રજૂ કરી કરીને મેકે ત્વને ધરેલાં ધમતી આપ્યાં તોયે ત્વે કંઈ છે "હું કંઈ રીતે એ મામલાની ઉત્પાદક

કરી શેણકાર રૂપીઆ માટે તકરારો કરી રહ્યા છે. અદાલતમાંથી આજે સમન્સ મળ્યો છે. નત્યા શેડે રૂ. ૬૦૦નો દાવો માંગ્યો-નેધિવ્યો છે. રૂપીઆ સપ્ટેમ્બરનો ઠરાવ છે. રૂપીઆ-કર્મ કયે રસ્તે ચૂકવવા તે સ્વક પડતું નથી. કેવલ એક ઉધાપ છે. અને તે તહારી પાસે છે. તહારે કોઈ પણ પ્રકારે તહારા ઘરેણા મ્હને આપી મ્હને લગારવો રહ્યો. ઘરેણાનો વિક્રય કરી હું રૂપી ચુકત થઈ ચકું એમ છું.

(અપૂર્ણ.)

બાણવા જોગ સંગ્રહ.

ઈસ્તિઝમા એક મોઝીએ યાત્રિક થોડો બનાવ્યો છે. જે કલાકના ૬ માઇલની ગતીએ ચાલે છે. આ જાતનું યંત્ર આ પહેલું જ છે.

બ્રોટીશ મ્યુઝીયમના લાંચનાશ્વર્મા ૫૦ લાખ પુસ્તકો છે. અને તેમને ગોઠવવા છાત્રલી એન્ડી મૂકીએ તો તે સાઠ માઇલ પહોંચે છે. આ મ્યુઝીયમની સ્થાપના ૧૮૭૩ની સાલમાં થઈ હતી. દર વર્ષે એક લાખ પુસ્તકોનો તેમાં વખારો ચાલે છે.

ગાવેંમાં એવો કાયદો છે કે જ્યાં સુધી એક કન્યા પોતે રસોઈ ગ્રંથણ અને કાંતવાના કામમાં પાવરધી છે એવું પ્રમાણપત્ર રજુ ન કરે ત્યાં સુધી તેને પરણવાને લાયક ગણવામાં આવતી નથી.

અવાજ ન કરે કે હુમાડો ન નીળે એવી તોપ મુશાપમાં શોધવામાં આવી છે તે પેટ્રોલ એન્જીનથી ચાલે છે. અને એક મીનીટમાં ૨૦૦૦ વારને છેટે ૧૨૦૦ ગેજા ફેંકી શકે છે.

તત્ત્વદોહન.

આ જગતમાં જે કંઈ મહત્વનું છે તે કદી મરત મળી શકતું નથી. અને અનુભવ એ રણ આ સસારનું એક બારે મહત્વનું તત્ત્વ છે. તે પ્રાપ્ત કરતું હોય તો પૂરી કિમ્મત આપવી જોઈએ, અને તેની કિમ્મતનું નાણું તે પ્રાપ્તનું જીવન છે.

મતબેદથી કંઈ સમાજમાં કતલ પેદા થતો નથી. દેવથીજ સમાજની વ્યવસ્થા ઢૂલી જાય છે. અને તેટલા મતબેદો હોવા છતાં એક જીન તરફ આદર ખુદી કાયમ રાખવી.

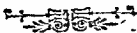
સંયમ એ સંસ્કૃતિનું મૂળ છે. નગજામ વિલાસિતના અયસ અનુકરણના વાતાવરણમાં કોઈ કાળે સંસ્કૃતિનો ઉદ્ભવ થતો નથી અને વિભાસ પણ થતો નથી.

એકલી શ્રદ્ધાથી શું યાપ શકી વિનાની શ્રદ્ધા નકામી. કોઈપણ મહાન કાર્ય પાર પાડવામાં શ્રદ્ધા અને શક્તિ બંનેની આવશ્યકતા છે.

મુક્ત પુરોમાં દયા શાંતિ શીત, મંગળ આકર્ષણ અદિસા. અસ્પૃશ્ય અને અનાયાસ એ આઠ ગુણ સ્વભાવ સિદ્ધ હોય છે.

આનંદ ઉત્સાહ અને આત્મબળ વડે આત્માનો આરિજાર કરવો એજ સર્વોત્તમ કાર્ય છે. બાકી એથી બધા સાધન નીચે છે.

હું આત્મા છું જેમ ઘટની અંદર તથા બહાર આકાશ છે. તે એક જ છે તેમ શરીર અંદર અને બહાર આકાશવત વ્યાપક ચેતન્ય છે અને તેજ આત્મા છે એ બાવના બાન પૂર્વક રાખના રહી તે આત્માનું અભેદ રૂપે ચિંતન કરતા પ્રસન્ન રહેશો.

દાનની અગત્ય.

दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तथ आर्जनम् ॥

(મ. ગીતા.)

જે પોતાનું હોય છે, અગર પોતે મેળવેલું હોય છે; તેમાંથી જે આપણે ખીમને આપીએ છીએ તેનું નામ દાન. આ એક દેવી સંપત્તિનું લક્ષણ છે. તે જગતની ઝાલખાણ કરી દેવાનું એક સાધન છે. અને તે એક પરમાર્થનો માર્ગ છે. પરંતુ તેમાં યુક્તિ ન હોય અને બુદ્ધિ પણ નહોતી તો તે માત્ર બપોર છે.

પોતે મેળવેલું સધળું જો ખીમને આપી દેવામાં આવે, તો પોતા પાસે કોઈ રહેશે નહિ એટલા માટે આપણને આપણું પોતાનું સંરક્ષણ કરીને, ખીમ ધણકોનું સંરક્ષણ કરતાં આવડતું જોઈએ. સધળી ઇચ્છા પોતાપરજ ઉભી હોય છે. સિવાય પોતે પોતાને મુકીને જોવથી એ સંપૂર્ણ દૃષ્ટિ ગણાતી નથી. એટલે પ્રત્યેક દાન યથાશક્તિ આપવું જોઈએ. દાન ફલાણુંજ કરવું જોઈએ. એવો કાનનાં પર એજો પડવો ઉચિત નથી, પરંતુ આજકાલ અયોધ્યા-મીના-હારિશ્ચંદ્ર વગેરે તીર્થ સ્થળોના ગોરદેવતા આ ઉચ્ચ આશયને જરાપણુ સમજતા નથી. તેઓ તો યજ્ઞમાનની શ્રદ્ધાને છેડાવે છે, તેમને કુટાળો આપીને છળીને દાન-દક્ષિણાના રૂપે નાણા પડાવે છે અને તે પૈસાપર, કશ્વર પ્રણિત માનવી કર્તવ્યપાલન નહિ કરતાં યથેચ્છ તાગડધિના-અનાચાર પ્રવર્તીવે છે. એ ખરેખર શોચનીય દશા નહિ તો ખીજું શું? અને આવી રીતે ચલાવી દાન દેનારની શ્રદ્ધાનો ભંગ થઈ સુપાત્રને પણ દાન મળી શકતું નથી.

દાન દેવાની ટેવ નહિ પાડવાથી જગતની પરીક્ષા થઈ શકતી નથી નિત્ય વસ્તુ કંઈ છે! અને અનિત્ય વસ્તુ કંઈ છે એવું પ્રત્યેકને જ્ઞાન થવું આવશ્યક છે. જરૂરનું શું અને બિનજરૂરી ચાતનું શું એ પણ સમજવનું જોઈએ. જે સમયે બ્રાહ્મણો વિદ્યા શીખીને રહેતા ત્યારે તેમને નિર્વાહ આ દાન ઉપરજ ચલે. પરંતુ આજે વિદ્યા કરતાં ધંધાને-ઉદ્યોગને વધારે મહત્ત્વ આપાયું છે. અને બ્રાહ્મણો સિવાયના અન્ય વર્ણોની દૃષ્ટિ જુદાજ પ્રકારની છે. સરકારી કાયદાઓ મનુભગવાનની કેવળ મનુસ્મૃતિનેજ અનુમરીને નથી. એટલે દાનનો માર્ગ બધો બદલાઈ ગયો છે. કોઈ દેવ કે બ્રાહ્મણને પૈસો આપવું નથી.

કેટલાક નવી બંધાતી સંસ્થાઓને મદદ આપે છે. કેટલાક મહે છે કે સાધુ-એડીઓને જરાપણુ મદદ ન કરવી. કોઈ કહે છે કે આંધળા, લુલા, લંગડા એમનેજ મદદ કરવી જોઈએ. આ સિવાય કેટલાક તરફથી થતું દાન તત્ત્વ-વિરુદ્ધ દિશાનું હોય છે. જો કે આજમાલ કોનું રૂડીના નાચ કે ભલામ કરાવતા નથી, તોપણ નાટક અને સીનેમા વગેરે એણે પૈસો ખેંચના નથી! આ એક પોતા તરફથી દાન આપવું છે એ વાત કોઈના ધ્યાનમાં આવતી નથી.

ખીજી જાણુ તપાસતાં દાન દેનારો શ્રેષ્ઠ અને દાન લેનારો કનિષ્ઠ છે. દાન લેવું એ એક આપતિરૂપ છે. કેમકે જો પોતાપાસે વસ્તુ સિલ્લિક હોત તો શીખ માગવાનો વખત ન આવત. આ ખરા તત્ત્વને ધણાઓ સમજતા નથી. પણ દાન લેવામાં પ્રતિષ્ઠા માને છે. ગુર્જર બ્રાહ્મણો આજે વંશપરંપરાનો શીખ માગવાનો ધર્મ છે એવો હક ધણાઓ બતાવે છે પણ કોઈ જાતનો

ધધો કરતા નથી. ગામડાના ઘણા નિવિધ જાદુજીવો તો “ચાર પહોરના બીખારી અને ચાર પહોરના રામ ! એ શું બોલું ?” આવી માન્યતા રાખી સંસ્કારનો વિચાર હેઠી બીજા સે છે એ શું સુવર્ણરૂપ ભારતની પ્રાણને ઉચિત છે ?

અરકા પહેલાં મોજુસ માટે દાન એ એક ટેકારૂં છે. આપણા અંતઃકરણમાં દાનવૃત્તિ અવશ્ય રાખવી જોઈએ. જે રીતે આપણે આપણા કુટુંબનું પાલનપોષણ કરીએ છીએ, તે રીતે જગતમાંના સપજા પ્રત્યે પ્રેમનું વર્તન રહેવા માટે-વહુધૈવ કુટુંબકમ્ એ ઉચ્ચ તત્વના પાલન માટે દાનનો ઉચ્ચત્વ રસો છે એ વાત નિર્વિવાદ છે. પરંતુ આજે એ વાત, ભુલાઈને તે કીર્તિની એક આશુ ગણાઈ ઉલ્લેખ છે. જોકે દાન આપનારે ભૂલે કીર્તિ માટે તે આશુ દોષ તેથી દાન પ્રવૃત્તિની પ્રાચીન આરંભની પ્રજ્ઞાલિપિમાં કાંઈ ખામી આવતી નથી અગર તો ઉપનયુક્તતામાં તેની કિંમત કંઈ જોઈ શકી નથી. પરંતુ વાર્તાવિક વિચાર કરીને મુખ્યે દાન એજ શ્રેષ્ઠ છે.

દાન લેવાને જાદુજીવણ સંપાત્ર છે એ વાત ખોટી નથી. પરંતુ સાંપ્રતમાં જે જાદુજીવ કસાઈખાના આગળ કામ કરતા હોય, અગર તો જોડ કે જાડી, વેચવાની દુકાનપર કામ કરતા હોય, યાને મોચીની દુકાને બેસતા હોય તો એ ઉલ્લેખ જાદુજીવો ગણાશે નહિ અને તેથી એ દાન લેવાને પાત્ર નથીજ પછી તે ભણે કુમરપંચરામ ગોરદેવ દોષ ! જોકે જાદુજીવ એ નામથી તે જાદુજીવ થતો નથી. તેમ શુદ્ધ એ નામ મરાઠી રૂપથી તે શુદ્ધમાંથી કમી ગતો નથી. પરંતુ વર્ણાશ્રમ ધર્મ કર્તવ્યપાલન કરનારની દાનજો સક્રિયાન પુરે પૂર્ણ કરવી એજ દાનની મહત્તા છે.

બાલમંદિર-ગામનગર.

“બાલકવિ”.

શ્રીઓત્તી મહત્તા.

નनु संति जीव लोके क्षाक्षिच्छम शील संयमोपेताः ।

निज वंश तिष्ठकभूताः श्रुत सत्य समन्वितः नार्यः ॥ ૧

(જ્ઞાનાર્ણવ-જૈનશાસ્ત્ર)

અહા ! આ સંસારમાં અનેક શ્રીઓ એવી છે કે જે સમભાવ (જેમના કૃપાય પરિણામ મંદ થયા છે.) અને શીલ તથા સંયમથી વિશુષિત છે તથા પોતાના વંશમાં યશ અને કીર્તિના તિલકજૂત છે. અર્થાત્ પોતાના વંશને ચોખ્ખાવે છે, અને શાસ્ત્ર અધ્યયનથી અને સત્ય બાળશુથી અયંકૃત છે.

તીર્થકરોના શુભન ચરિત્ર સાંબજતાં અને બીજા મહાન આવતારી પુરોગામી વાર્તાઓ વાંચતાં જૈન સાહિત્યમાં શ્રીઓનો, દરજ્જે અને શ્રીઓના સતીત્વના મહાનુપદ તથા શ્રીઓના સતીત્વની જવાબદારી કરતાં કાષ્ઠ પથ્થુ દરજ્જે (૫૬) અને જવાબદારીની બરાબરી કરી શકે તેમ નથી.

જૈન સાહિત્યમાં શ્રીઓનું રચાન બહુજ ઉત્તમ અને વિશાળ અધિકાર ભોગવે છે. જે શ્રીઓની રત્ન કૃષ્ણમાંથી તીર્થકર, ચક્રવર્તિ, બલદેવ, વાસુદેવ જેવા મહાન પુરોગામી ઉત્પન્ન થાય તે શ્રીઓ ત્રણ જગતને વંદનીય, પૂજનીય ગણાઈ છે.

પૂર્વાચાર્યોએ તેમની મુક્ત કંઠે પ્રસંસા કરેલી છે. વર્તમાન કાળચક્રના પ્રથમ આરાત્રી શરૂઆતથી તપાસ કરતાં આગળ ચાલીએ તેમ તેમ આપણને સમગ્રશે કે શ્રીઓની મહત્તા કેટલી પ્રસંસનીય અને વંદનીય છે, પ્રથમ ભરત અને બાહુબલીના સુદ્ધ પ્રસંગે જ્યાં બાહુબલ ભરતને મુર્છિત પ્રદાર કરવા જાય છે અને ઈંદ્ર આત્રીને શેરી દે છે ત્યારે પોતાના ઉપાડેલા ખાલી હાથ ન જવા દેતાં પોતાના મસ્તકના કેશ લોચ કરી ધ્યાનસ્થ ઉભા રહે છે પરંતુ મનમાં અભિમાનને કીધે ન્દાના મ્હોટાને વંદન કરવા મનમાં વિચાર કરી એ વર્ષ પર્વત ધોર તપશ્વર્ધમાં સમય વિતાડે છે. ત્યારે એ મહાન પુરુષને સદ્ગોષ્ઠ કોનાથી થાય છે ? એ બાહુબલને અભિમાનનાં હાથી ઉપરથી ઉતારનારી મોક્ષ માર્ગના આરણે પદોંચકનારી બ્રાહ્મી અને મુંદરી શ્રીઓના હાથી

જૈન સાહિત્યમાં સહુથી પ્રથમ આ વર્તમાન અવસર્ધિયી ચક્રના ચોવીશ તીર્થંકરોમાંથી પહેલા તીર્થંકરની માતા મરદેવી. ન્મુક્તીકલકરની શ્રીએજ મોક્ષના દ્વાર ઉપાડેલાં હતાં. અર્થાત્ પહેલા શ્રીજ મોક્ષે ગય છે. તે પછી બીજા મોક્ષે ગયા છે.

જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં સૌના હથેજ મેક્ષના દ્વાર ઉપડેલા છે. અને પુરુષના હાથે બંધ થયા છે. એ વાત આપણા તમામ વિદ્વાન અને જાણીતા જૈનોના ધ્યાત્થી બહાર નથી. જીતરાગના પ્રરૂપેલા ધર્મ માર્ગમાં શ્રી અને પુરુષોને માટે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા સારું સરખાંજ સાધનો વર્ણવેલાં છે. અર્થાત્ પાંચ મહાવ્રત શ્રાવક અને શ્રવિકા માટે સરખાં છે. જ્ઞાન, દ્વંદ્વ આરિત્રી પ્રાપ્તિના ઉપાયો શ્રી પુરુષો માટે સરખાં છે. દાન, શીલ, તપ અને ભાવના એ ત્યારે સાધનો શ્રી પુરુષો માટે સરખાં છે. જો ક્રિયાદ્વારા પુરુષ જે ગતિ સાધી શકે છે. તે ક્રિયાદ્વારા તે ગતિ શ્રી સાધી શકે છે. જ્યારે પુરુષ તીર્થંકર પદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે ત્યારે શ્રી પણ તીર્થંકર પદ મેળવી શકે છે. અને વર્તમાન ચોવિસીમાં તો અપણા ઓગણીસમા તીર્થંકર શ્રી મલ્લિજન પણ શ્રીજ હતા. ત્યારે હવે શ્રીઓની બાબતમાં જે પુરુષો કરતાં હલકાં અથવા ઉતરતાં વિચાર આંધવામાં આવે છે તે શા કારણે ? એ વિચારવા જેવું છે. કાલના પ્રભાવે જેમ પુરુષોની બહોતેર કલાઓનું શિક્ષણ બંધ થયું છે. તેમ શ્રીઓને ચોસઠ કલાઓનું વર્ણન છે એ ચોસઠ કલાઓનું નામ પણ આપણી શ્રીઓને સાંભળવામાં આવ્યા નહિ હોય. તત્વાદર્શમાં વાંચ્યું છે જેને વાંચ્યું હોય તેને જૈન તત્વાદર્શમાં જેવું.

શ્રીઓની જવાબદારી અથવા શ્રીઓની મહત્તા એ વિષયમાં મેં શાસ્ત્રોમાંથી વાંચીને તથા આપણા ગુરુવર્ષ તેમજ ગુરુણીજી પામેથી મળેલા તથા દલીલો સાથે કેટલુંક બડોલ બેયું કર્યું છે. તે સમય આવ્યે પ્રસ્તુકો દ્વારે આપની આગળ રજુ કરવાં છુટ્યા છે. મને આશ્ચ છે કે આ જૈન સાહિત્ય પરિપદનું કામ આપણા દરેક અંગેને પોષણ કરશે તો તેમાં શ્રીઓની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ અનુસાર વર્તમાન કાલમાં ક્રમ્ય ક્ષેત્ર કાત જાવને અનુસરી શ્રી કેળવણી કેન્દ્ર કેળવણી અને વૈદ્યન્ય જીવન માટે આધ્યાત્મિક કેળવણી વગેરે અનેક પ્રશ્નોનું સમાધાન કરી આપણે આપણા જૈન સમાજનું હિત સાધી શકીશું.

ચાલી.

પ્રભો ! પ્રાણિમાત્રના જીવનદાર ! પરિપાલક ! દીનાનાય ! હું પામર મનુષ્ય; ત્હારાં એક સુખે કેટલાં વખાણ કરું ! ઋષિ મહર્ષિઓ પણ તારા પાર પામી શક્યા નથી; ત્હારાં શુશ્રુ કથન સંપૂર્ણ છે કરી શક્યા નથી; તો હું તો શા દિસાજમાન !

જગત્ માત્ર માયાથી વિદાયલું છે. જેમ જેમ માયાની પસે જતા જઈએ, તેમ તે પોતાની જાદુઈ અસરથી અંધત્વ વૃદ્ધિ કરતી જાય છે. પારધિની જાળમાં મગ્ન હસાય અને નીકળી ન શકે; તેમજ માયાની જાળમાં મનુષ્ય સપડાય છે અને તેને લીધે જગત્ તેને વિશ્વાસ અને સ્વચ્છંદ ભોગવવા માટેજ સર્જાયું હોય તેમ લાગે છે, હું પણ એક અચાન મનુષ્યજ છું; માયાએ મને કેટલો ઘેરો છે; અને તેમાંથી કેવી રીતે છૂટવું તે જાણવા શક્તિમત્ નથી.

મનુષ્ય માત્રને કર્મનો જદરો આપો આપજ મળે છે; મનુષ્ય દિનજરમાં કેટલાય અસત્ કર્મો કરતાં હશે; અને એ અર્ધાંય ગણીને એપડે નોંધીને તું તે પ્રમાણેજ બદલો આપતો હોય તો તો મનુષ્યને દુનિયામાં રહેવાને માટે તલગાર પણ જગ્યા ન હોવી જોઈએ. પરંતુ તું તો દયાનિધાન છે. મનુષ્યની બહો સુધારવા તેને કેટલાય પ્રસંગો આપે છે, અને ક્રાંધપણ રીતે મનુષ્ય માત્ર સુધરે એવી અદ્વિતિય ચિંતા રાખ્યા કરે છે. પિતા તરીકેનું ત્હારું એ કૃત્ય ખરેખર સ્હરયમય છે; પરંતુ એ સ્હરયની ધલ્લા પોડાનેજ ખંખર પડે છે એ શોકની વાત છે વળી કેટલાંય કર્મોની તું મંદી બક્ષતો દોષદંશ એ પણ અમારા સમજ્યામાં નથી આવતું, પરંતુ હા, એટલું તો મન કબુલ કરે છે કે જે અસત્ કાર્ય અજ્ઞાણતાં ચર્ષ ગયું; અને યથા પછી મનમાં અલ્પત પશ્ચાતાપ થયો એટલે તારી મારી મળી ચૂકી એ સુધારવાનું પગથીઈ તે જતાયું આવો પશ્ચાતાપ જેના મનમાં ચાય તે આંવાં અસત્ કાર્યો અજ્ઞાણતાં પણ ન ચર્ષ જાય તેની અદ્વિતિય સંભળ રાખે છે.

મત્ર શાંતિના પ્રસંગોથીજ ત્હારી તરફ મન વળતું નથી. મનુષ્ય માત્ર જ્યારે બય ભાળે છે; અકાળ મૃત્યુ કે એવોજ કોઈ દુઃખદ પ્રસંગ, તે વેળાએ તે તને સંભારે છે; ત્હારી બણી વળે છે, એ પણ સમજનારને મન તો તારી દયાનુંજ કારણ લેખાય છે. મનુષ્યને એ પણ સુધારવાનું પગથીઈ તું જતાવે છે; એટલો ત્હારો મનુષ્ય પ્રત્યે પ્રેમ છે.

અમે તો ગમે તેવા છીએ; પરંતુ તું તો સર્વને સરખોજ ન્યાય અને સમાન દૃષ્ટિથીજ જોતો છે.

૨૭/૫૨.
તા. ૧૩-૧૧-૨૩

}

શ્રીમ પ્રભુનેશ્વર,
દેવશંકર જે. પંડ્યા.

“સાવકીનો સ્નેહ”

પ્રયોજક:—“પુણી”

[અમર રહેા અમ અમરપુરી સેમ-ચાહ. અંતરે ફેર છે.]

એક પતિમત; એક પત્નિમત.....

જીવનમાં પાળો....

તમારા જીવનમાં પાળો....

બધાં નર-નારીઓ પાળો....એક.

મહદ મનુ-તન મળેલ માધવ-સ્મરણ વિષે ગાળો....

ગાંધી મૃતિકા-કુલ સુદૃત્ય-સહીલે અજવાળો....

ભાવના ધર્મ પ્રતિ વાળો....તમારા.

પિતા નવી માતા લાવે,

સાવકાંને તે સતાવે;

સ્વપ્નમાં સુખડાં ન આવે,

આંખથી ભાળો....

સગી તમ આંખથી ભાળો....તમારા.

સાવકીનો સ્નેહ ખારો,

બાળકોને બાળનારો;

જોઈ જગમાં આંસુ સારો,

આપતી ગાળો....

નકારી આપતી ગાળો....તમારા.

મારે મારીને રહોવે,

પેટ પૂરે ના ખવાડે;

કામ કરનાં સાં કરોવે....

અર્પરમા ખાળો....

ભલું ! જીવન વિધુર ખાળો....તમારા.

ખાપડાં બચાવોનાં ખાળો,

ત્યાં અચિન્તા સર્પ કાળો;

જીરવે નહિ ઝેરી ખાળો....

મૃત્યુની ચાળો....

અર્પરમા....મૃત્યુની ચાળો....તમારા.

આપ શું સંતાનના હથો,

ખાપ થઈને તાપે 'શુ' હથો;

ચિત્તામાં હાથેથી હાથો....

જીવતાં ખાળો....

જાળોની જીવંતી ખાળો....

હાથે અંગારા સળભાવો....તમારા.

આંસુ-ધારા આંખે ચાલે,

ચાલે રાજો પૂઠે સાલે;

હાથ ! બોલી કર કપાળે,

સુકવો ચાળો....

નિહાળો ! વૃત્તિ સંભાળો....

પ્રતિજ્ઞા "પુષ્પ"ની પાળોતમારા.

પ્રાસંગિક નોંધ.

ખુશ ખબર.

વેશાખ માસમાં નોંધવા જેવો બનાવ જેને સાહિત્ય પરિષદના બંધા છે. સુરતમાં જેનું સાહિત્ય પરિષદ ભરાઈ ગઈ અને સંપૂર્ણ કુતોદ્બંધથી પાર ઉતરી છે. અમારા હૃદયના આહવાને આ પ્રસંગની ખુસાહીમાં આ માસીકનો આવતો અંક.

મહિલાભૂષણ જેન સાહિત્ય પરિષદ ખાસ અંક.

તરીકે આપવાનો વિચાર રાખ્યો છે. પરિષદને લગતા ફાટાઓ તેમ મુનિ મહારાજોના લેખો તથા તેમના ફાટાઓથી આ અંક અંદર બહાર સર્વોચ્ચ સુંદર કરવામાં આવશે. મુખ્ય પૃષ્ઠ ત્રણ રંગના ચિત્રનું આવશે. પરિષદમાં આપેલા પ્રમુખ વીગેરેના ભાષણો, પરિષદ નિમિત્ત આવેલા ઉપયોગી લેખો વગેરેથી આ અંકની શોભા ઘણી વધશે. લગભગ ૮૦ પૃષ્ઠ જેટલો મોટો આ અંક થશે. અને તેની છૂટક કિંમત રૂ. એક રહેશે.

આ ફળદાર આંક.

અમારા દરેક આહવાને લેઈ આપવામાં આવશે. આહક પુરતીજ નહીં નીઝળતી હોવાથી નવા આહવાને તાકીદે પોતાના નામ નોંધાવવા

જે આહવાનું લવાજમ આંકે પૂરું થાય છે તેમને આ અંક અનુક્રમે વી. પી. થી રવાના થશે. રાજ થોડાં થોડાં વી. પી. જ નતાં હોવાથી જેમને આ અંક જલદી નેપ્રતો દોષ તેમજે તુરત મનીઓર્ડર કરવો. અંક અંદર દિવસમાં પ્રકટે થઈ જશે. તેથી મનીઓર્ડર કરવામાં દીઠ ન કરવી. જેથી આહવાને બે આનાનો ફાયદો ચલાવવા ઉપરાંત અંક જલદી મેગેઝીનમાં જશે.

બીજી ખુશખબર માંગરોળ-કાશગાના સંઘ સંબંધીની છે. માંગરોળ જેન સંઘમાં આજે સાંખા પેળતથી કુસંપ ચાલતો હતો. પુણ્ય મુનિશ્રી દેવ વિજયજી ગાંધી મુજબથી માંગરોળ પધારતાં તેમના શુભ પ્રયાસથી આ કુસંપ જતો રહેવા પામ્યો છે અને પુનઃ એકત્રિય થયા છે.

સીઓનો દરજ્જો.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના શમણ માસના અંકથી)

લેખક:-સદ્ગત વી. ટી. કોઠારી. બી. એ. એલ. એસ. બી. વંદ્યાલ. કરંચી

આનાથી પણ અધિકતર પતિપરાગજનનું ઉદ્બરણ ઉપરાંત સી epporid પુર પાડે છે. તેના પતિએ બંદ થઈ હતું અને સત્ત્વ સાયમાં પકડાયો હતો. તે જર્મનીમાં નાસ્તી બર્ધશકત પણ પોતાની નવધાવન બાપાને છોડી શક્યો નહિ. તે તેના ગામથી દુર વાડીમાં જઈ એક ભોંયરામાં સંતાઈ ગયો. અને તેના મુકન કરેલા શલામને તે મરી ગયો છે એવી કિસ્સાંતી

હકાવવા કરમાન કર્યું. તેની સ્ત્રીએ આનંદયુતી ખજાર સાંભળી અને ત્રણ દિવસ રાત ખાધા પીધા વિના તરફડી. આખરે તે મુક્ત ગુલામ તેની પાસે આવ્યો અને કાનમાં ગુપ્ત મંત્ર કુંકર્યો કે તેના પતિ મરી ગયો નથી પણ આત્મઘાતની વાત જાણી છે. આ ખજારથી તે આનંદિત થઈ ને ઉપરના ડાળને ચાકુ રાખ્યો. તે દિવસે વિલાપ કરતી અને રાત્રિએ ગુપ્ત રીતે તેના ખાલિદને મળતી. તે સગર્જા થઈ. પણ કોઈક લેખથી તેની સદચરીઓથી આ વાત ગુપ્ત રાખી. જ્યારે પ્રસવનો સમય આવ્યો ત્યારે તેણીએ કાંઈ પણ સહાય વિના બેઠકાંતો પ્રસવ લોંબારામાં જ આવ્યો. અને ત્યાં જ મોટાં કર્યો. નવ વર્ષ સુધી માતાની ફરજે તેણીએ અંદા કરી પરંતુ પછીથી આ ગુપ્ત રહસ્યનો રફેટ થઈ ગયો તેની સ્ત્રીની આજીવન અને પ્રાર્થના છતાં જ્યારે તેના મસ્તકહેદ કરવામાં આવ્યો, ત્યારે છેવટે પતિ પરાયણ આ સ્ત્રીએ પોતાના પતિ સાથે જ મરવાની યાચના કરી હતી. અને જે મંજુર રહી હતી. આટલો એક બીજા વચ્ચે પ્રેમ હતો.

આ અસંસ્કૃત પ્રજાની નીતિ શુદ્ધિનો આદ્ય ક્રિશ્ચિયન ધર્મની વિરામ શુદ્ધિ કરતાં બિન્ન હતો. તેઓની શુદ્ધિ વિવાદમાં જ પરિણમતી હતી. તે શુદ્ધિ દાખવત સ્નેહ દાખવવામાં હતી. તે નીતિમાં અહમ્મી જેવું કાંઈ હતું જ નહિ. અને તેથી તે શુદ્ધિ ધર્મ ગુરૂઓમાં અયોગ્ય દ્વારાર અટકાવવામાં અસમર્થ નિવડી હતી. અનેક પતિન વિવહ આ રામઓમાં અપ્રતિભદ્ધ ચાલુ હતો. અને થોડા વખત સુધી ક્રિશ્ચિયાનીટીએ પણ તેને ચાલવા દીધો.

તે કાળમાં એક રાજ પોતાની એક પત્નીની હયાતીમાં જ તેણીની ભગીનીને પરણ્યો હતો. જ્યારે તેની પ્રથમ સ્ત્રીને રાજાએ પોતાની મનોવેણા જાહેર કરી ત્યારે તે બોલી “મારા પ્રાણુવક્ષમ આપની દ્રષ્ટિમાં જે ઉચિત લાગે તે કરો, મન આ દારીને આપના અનુમત્ત નીચે રહેવા દેજો.

જેવું સારું વર્તન ધાર્મિક હતિદાસકારો વખાણે છે. તેણે પોતાના પ્રથમ વખતની સ્ત્રીનો કોઈક પાતક દોષ વારને પરિલાગ કર્યો હતો. અને વેવિશાળ કહેલી સ્ત્રીની હયાતીમાં જ પાણિયહણ કર્યું હતું. તે સ્ત્રીના મરણ પછી ત્રણ સ્ત્રી સ્ત્રીકરણ કર્યું હતું. જેને થોડા વખત પછી તેણે મારી નાંખી હતી. અનેક પતિન વિવાહ વિરૂદ્ધના ઉપદેશ વારને રાજ તે વખત દેશપાર પણ કરતા.

જ્યારે આ પ્રમાણે થયું. ત્યારે ધર્માધ્યક્ષ પોપ અને ધર્મ ગુરૂઓ ગૃહનીતિ ઉપર બહુ જ ધ્યાન આપવા લાગ્યા અને રાજ અને ઉમરાવોની પત્નીનો લાગ કરતી વખત તે સામા યતા હતા.

ઉપર લખેલી હકાકત છતાં એ વાત તો સર્વ પ્રસિદ્ધ છે કે જંગલી લોકોની નીતિ પાછળના કાળના રામન કરતાં સારી હતી. જેની સાખીતી તેઓના કાપદાઓ પૂરી પાડે છે.

એક આધુનિક લેખકે જણાવ્યું છે કે આ સદગુણ એવા અમૂલી યુગથી અંકાનો કે જે તેઓના નીતિ કાંડમાં કોઈ માણસ ઉપર જુદો બીરતા બર્થો અપરાધ મૂકવામાં આવતો તો એને દંડ થતો. પરંતુ જે કોઈ સ્ત્રી ઉપર અસિયળટતનો ભેદ્યા આરોપ મૂકવામાં આવતો તો તેને ૪૫ મણા દંડ થતો હતો.

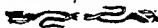
પ્રજાની અનીતિ અને બહાલાર પ્રત્યેની સખત લાગણી તેઓના કાપદાઓ બતાવી આપે છે. તે પ્રજામાં આ ગુન્હા અટકાવવા વારને આંધતામાં આંધતા ઉપાયો લેવામાં આવ્યા હતા. પ્રજાના એક કાપદા પ્રમાણે એક સ્ત્રીનું વહાડકુપ તેના પતિની અથવા અતલગના સ્નેહી કે સંબંધીની હાજરી સિવાય ડોકટર કરી ચક્રતો નહિ અને જે કોઈપણ માણસ સ્ત્રીનો અયોગ્ય રીતે હાથ લાગતો તો તેને ૪૫ સોનામહોર શિક્ષા તરીકે આપવા પડતા હતા.

પરંતુ ક્રિશ્ચિયાનીટીની અસર તીએ, યુદ્ધ ઉપર એક મહાતરંગ ફરી વળ્યું. જે દુર્યુધ્વ વિશે આપણે જાણીએ છીએ, તે ઘણો ઝોછો યુધ્ધ ગયો હતો. અને જો તે દુર્યુધ્વ હસ્તી ભોગવતો હતો પણ પ્હાર દેખાવમાં આવતો નહોતો નીતિની બચવા સરલ યુધ્ધ ગઇ હતી અને વર્તન શુદ્ધ તર વળ્યું હતું. અતિશય નિબસ્ત પ્રકારનું સાહિત્ય નાશ પામ્યું હતું. અને વિવાહ ભંગના દાખલાઓ નિંદા પાત્ર લેખાતા. અને ધર્મીક વખત અંકુશમાં પણ મુકાતા.

અનુતાપની સામણીએ તેમ પાદરીઓએ આપણો દારા ઉપન્ય કરેલા વાતાવરણથી પ્રાપ્તિન મૂર્તિપૂજક પ્રજાને કલ્પનામાં નહોતી એવી સુદૃઢ નૈતિકદર્શિત સમાજમાં હત્યન કરી હતી.

માતાઓએ પેતાનાં બાળકોને અને ધવરાવવાનો ઉપદેશ થતો હતો. વસ્ત્ર આભૂષણની અતિ વ્યય બરેલી નીતિ ઉપર અંકુશ મુકાતો અને ધર્મ મંદિરોમાં વેસ્થા આદિ દુર્યુધ્વી સ્ત્રીપણ જામ શકતી તેના ઉપર પ્રતિ બંધ મજી સમાજની સાથે તેની ભેગશોળ થતી અટકાવી હતી. અને દુરાચારી સ્ત્રી તદન કનિષ્ઠ પંડિતમાં ગણવા લાગી હતી.

અપૂર્ણ

ચંદ્રિકા.

(અનુસંધાન વર્તમાન વર્ષના યુધ્ધ ૨૪૭ થી)

સરોજ એકને બે ન થયો. પેતાના વિચારમાં મક્કમ રહ્યો. મોહિનીએ સમજાવવા ઘણો પ્રયત્ન કર્યો પણ આખરે તે નિરાશ થઇ. વિદેશી વાલજીની પેઠે સરોજને કાષ્ઠપણુ છપાવે ધરમાંથી કાઢી મુકવાને નિશ્ચય કર્યો. પિંગલાએ વિક્રમનો જરાયે વાંક નહોતો, છતાંયે એક નીચ અશ્વ-પાલની ધારીની આતર પેતાના પતિ બલહરિને જોડી રીતે બંભેર્યો હતો તેવી રીતે તેણે મારા પિતાશ્રીને બંભેર્યા. પિતાના અંતકરણમાં હજી દયાનો કંઈ છાટો હતો. એટલે તેમણે કશોયે ઉત્તર ન આપ્યો. ત્યારે મોહિનિબાઈ રહેવાયું નહિ. તેના અંગોઅંગમાં દ્રેપની બવાળા સગમી રહી. એટલે જુદે જુદું બંભેરવા માંડ્યું. પિતાશ્રી તો ધપપણમાં દેખે દેખે ને એક મોહિની બાનેજ, (જેમ બલહરિ પિંગલામાં આરાક હતો તેમ) એટલે મોહિનીબાએ કહ્યું, ‘તમે તો ઘેર નહિ. હશે ને પણ તમારા સરોજ એક દિને મારી પાસે આવી વિધવની માંગણી કરી મેં ધણીયે ના કહી પણ આખરે તે ભગત પર ગયો ને માર’ કહ્યું ગણ્યાર્યું નહિ જગતમાં એવા કંઈ ઘણાં હોય છે. કે પ્હારથી ભગત અને અંતરથી ચપતાન હોય છે, આ અમારું નહિ આમે લારે તે કહેવું પડે, માનવું ન માનવું ત્યારે શીર છે. એમ કહીને એણી (મોહિની) દુરાકે, હુસકે રડવા લાગી.

આ સર્વ મેં મારા પૂર્વપરિચિત ગોખમાં છાના રહી સાંભળ્યું. પવિત્ર સરોજ પર આ આરોપ ! ટોંગીએને ટોંગીના કંઈ દહ હોય છે ? હું પછી દ્વીતીય માણે જઈ હુસકે દુરાકા આપ રડવા લાગી ને વિધાતાને સંબોધી કહેવા લાગી હાય ! વિધાતા ! આ તારો શો જુદમ જો પ્રભુ ! પ્રભુ ! તું તો દયાનો સાગર ! તને આ શું સુઝ્યું ? પાપીઓ તારા રાજમાં સુખ એનમાં ફરે ને બિચારા સરોજ જવા નિર્મળ બાળક પર આ તે શો જુદમ ! ક્ષમા કર ! પ્રભુ ! ક્ષમા કર ! બિચારો સરોજ તેના નિત્યકામમાં રોકાયો હતો. તેને બિચારાને ક્યાંયે ખખર કે તારે માટે સાવધી માતા અહીં જુદન નાટક બજવી રહી છે. બાઈ !

બાપ શું કહું.

સામાન્યના શિરતંત્રમાં મારું સાકની વ્યવસ્થા હતા,
તેથી મેં મને મોડે "પતિશ્રી" મેં પછી માન્યા હતા.
ખાખા વરસ હું સોળની, હસતી જતીતી સાસરે.
આમાન હું સંસારથી શું સમ ના જાણું અરે.

જન એટલે શું? એવું મને હવે જાન નહોતું. કારણકે સરોજને જ આહતી હતી.
એટલે મને સ્વાભાવિક રીતે તે તરફ મન જતું. એટલે મેં એક પત્રિકાં સરોજ પર પૂરના
શિરનામે લખી. તેમાં મેં સર્વ હક્ષિત વિસ્તારથી લખી હતી. પાંચ છ સાત દિનમાં તેની
પુનઃ પત્રિકા આવી. તેમાં તેણે એવું લખ્યું હતું, કે,

અંકિકા! તારા, પ્રેમીને સુખદ વત્ત મળે. સ્વાર્થ માતપિતાઓને આખરે એવું જ મળ્યું
તેમાં તું પરાધિન છું. દરેક કદાચ તું મારા પ્રેમની ખાતર મૃત્યુ પસંદ કરત પણ આપણાત
કરતા જો, પદાચ તો હૃદયી સરકાર ફળેતી યાય પુનર્લગ્ન રૂઢિ આપણી ન્યાતમાં નથી. એટલે
હવે તું મને છુટી જાજે. કારણે તેમ હેય પણ હવે તારી રરમ તારા પતિની સેવા કરતી એ
છે અને તેથીજ રહું છું કે દેહથી વરલા પતિ સાથે બાવે કે અબાવે આનંદથી વિદરજે.

વ્યવન ઋપિની જેમ શાન્તાએ સેવા કરી હતી તેમ તારે હવે સેવા કરતી રહી.
આનંદથી જો કે અટકાવાળીથી દુઃખ વેળાવું હતું. તારે જે સ્વાર્થ પિતાને સાવકા માતાને
સાધ સહન કરવું રજી. વધું હું શું લખું?

તું મને ગૃહસ્થાશ્રમમાં લિપ્ત થયેલો જોવાને માગે છે તું (અંકિકા) લખે છે કે "મારે
લોધે સરોજ હવે દુઃખી થશે નહિ હું તમારી છું ને રહીશ" પણ એ મારે શીદને જોઈએ?
વિવાહ કરવાની મારી વામ્મના નથી જો તારા પિતાશ્રીએ તારું લગ્ન મારી સાથે કર્યું હોત
તો હું તેમ કરત પણ હવે તો, દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે "કાઈપણ ઉપાયે સંસારમાં લિપ્ત ન થવું."

સ્ત્રી પુત્ર આદિનું પાલન કરવું અને આત્મીય જાનેની રક્ષા કરવી એ સનાતન ધર્મ
છે મરો પણ મારા માટે તે નથી.

તું લખે છે કે "તે" રૂપી સાથી વિના જીવનમાં દિનો વિતાડવા એ પણ લખ્યું જ
કષ્ટદાયક ચક્ર પડે છે" અંકિકા તારું કહેવું ચચાર્ય છે. પણ લગ્ન કરવા નોટલા પૈસા મારી પાસે
નથી. કારણે તેમ મને હવે મળતું નથી. તારા પિતાશ્રી જોવા જ્યાંસુધી સંસારમાં વિદરતા હશે
તે ઉદાર થવો મુશ્કેલ છે.

કાયદા. ખાદીનો માની જ છે એટલે હું રાખું છું. કારણકે ગૃહસ્થાશ્રમના બંધનથી હું બંધાયેલો
મારે ખીણ કોણ નથી પણ ગૃહસ્થાશ્રમી યવાની મારા મનમાં ભાવનો ચતી નથી. અને સર્વ
અંકિકા વેદાલી અંકિકા જો છે. તેથીજ દેસસેવાના ભિષ્મકેશ્વરમાં વિદરવાની મહત્વાકાંક્ષા યાય
તારું કશું પણ તારા મારે નિશ્ચય હું દૃઢ કરી, ચક્રો છું. બસ. લીન તારો સરોજ
હયું કરી તે અંકિકા તારા વાંચ્યા પછી હું મારા સાક વરસના શિરતાજને પતિ પ્રમાણે ગણવા
સમયમાં સરોજને પતિ થઈ સેવા કરવા લાગી. સરસ્વતિચંદ્રમાં મેં વાંચ્યું હતું કે "કુસુમ ધણી"એ
ઉમરાલી હતી બાપ. એ સ્વામી સાચા" પણ તેનાથે મગજમાંથી સરસ્વતિચંદ્રનું બૂત ખસતું
જે તણ વાર વેળે નાંખે. આથી બાળપણથી રમ્યા જમ્યા ને ખેલ્યા ને રહ્યા તેની સાથે
હવે સંજોર છે! બાપ! તેમ જાય! બાપ! કહો! કહો! "રસ જોડ્યતા વિણ મન
ધાટીલા અવ્યવવાળો હતો. મને જાય! બાપ, કહો! કહો! "રસ જોડ્યતા વિણ મન
હશે? કારણે ત્યાં હોય

હરિગિત.

મમ લગ્નને જે માસ થતાં, દહાણ લાગી સાસરે;
ડોસા પતિ પોતી ગયા. આવી. પિતાને આસરે.

ચંદ્રક ચુડી ને ચોરલો... સૌભાગ્યના ચિહ્ન ગણાય તે
એ લાઇ! હરિ. લીધા, નિષ્કુર થઇ દુર્ભાગ્યથ

હું મને પેતાને ભાગ્યશાસિની માનના લાગી કે સરે થયું! સરોજની માથે હું
વેધવટ પાળી લક્ષ્મીચરિણી રહું. પણ સંસારમાં તો આપ જુઓ છો ને? એક દિવસે કંઈક
મિહાઇ મેં ખાવાને માટે માંગી ત્યારે, તેણે

હરિગિત.

લપડાક મારી. એક રાત્રીએજ એ આંખો કરી,
માતા વધા "હું" બોલશે આતું કોઈ દરી?

માટી મુઝો તહારે હવે, કયાં જાય માને સાસરે?
કુટ્યું કપાળ હવે બધા. આ એન ચાળા શું કરે?
વિધવા થઇ તું વેઠ તારા કર્મમાં મહાંટી હવે,
ધર કામ કર, ખા રોડલો, મુજ સ્વમ તો પેલા ભવે."

સમજ પડી હું વાતના એ મર્મને, મમ હર્મને,
પાલન કર્યો છે મધ્યે મેં વિધવા ધર્મને.

દહતા ધરી ગાળ્યું જીવન, મહિબ્બર વિષે મેં વેઠમાં;
પણ હાય! સડા રોડલો. ખુશો વિધિના પેટમાં,
આધાર જીવનનો જરા! શતપેહાડ ત્યાં સંતાપ ના,
હું વિધવા! શું જોઇએ પણ શુભ ખુશ આંખમાં?

માતા નવિતો લાડો, સંતાન તે સ્વર્ગ ગયો,
પગલાં નહારા આ રોડના, અસ્તિત્વ મારાપર : પડ્યો.

"માત" કહ્યું મેં એ વાત સરજનદારના છે હાયમાં,

ખાલો વધારે ના હવે પ્રજ્ઞા રહી પરિતાપમાં.

ત્યાં તો ભયંકર રજનાની સાયમાં, ઘટિ થઇ,

વિજળી પડી આકાશથી આ ચંદ્રિકા મિંજાઇ મઇ.

જલજોડની, આલીમ એ તરવારથી હું છુટવા,

મોહક મજા મેલ્યું તણી મેટી સહર્ષે છુટવા;

નહાસી અને આવી અહીં એ ભાઈ આપે જોઇ છે,

દિમ્મન સહનશિલતા હવે મારા હવે ખોલ છે.

એ લાઇ! મરવા દો મહને, સંસાર મારે ઝેર છે,

જીવન જરા વહાલું નથી... કર્મભાગ્ય કાળો, કેર છે.

(૧૪)

તેની કરુણાથી અદી પુરી થઇ. મેં તેને કહ્યું "ચંદ્રિકા મને નહિ જોળખ્યો? તું મને
જોળખતી નથી: બનવા જોગ છે મંદા હુંજ તારો પૂર્વ પરિચિત સરેજ. જો તેમ હું શું
કે નહિ? ચંદ્રિકા એ ધિમે રહી ઉત્તર આપ્યો "કાણ? સરોજ, પરંતુ હું.....ચંદ્રિકા આજળ
બોલી શકી નહિ, તેનો કંઈ રંખાઈ ગયે. આંખોમાંથી અઃખાંધન અશ્રુ પ્રવાહ વહેતો સ્પષ્ટ થયો.

સ્રી રત્ન,

શ્રીઓના ઘણાજ રોગનો નાશ કરનાર

શ્રીઓના તમામ દરદોનો સ્રી રત્ન નામની દવા નાશ કરે છે. સ્વસ્થતાનેયમિત વધારે કિંવા કમી આવતું હોય તેને નિયમિત લાવે છે. અતિવિહાર અને બાળકથી થયેલ વ્યાધિને દુર કરે છે. વારંવાર તથા વધારે પેશાબનું થકું તથા શરીરનું ધોવાનું (ધાતુનું જવું) આવ્યા દરદોને માટે સમખાણ છે. બાથુનું બદલનથી, કમતાકાત, કબજિયાત, સંઘડણી, પેટનું આકરવું, છાતીનો બળતેજ દાહ, ખારા, ખાટા, તીખા, ઓડકાર, ચૂક, આંકડી, પેટનું દરદ, હેડકી, પીચાટી, (અખોઈતું ખસવું) થોડો ખોરાક ખાવાથી થતું ઊલટી, ગોળો ચડવો, વેણુંચુકકેળતર, કમ્મરનો દુખાવો, ખરડાની ફાટ, મસ્તક સુળ વગેરે દરદો માટે સ્રીરત્ન નામની દવા ઉંઝામાં ઉંચી અને અકસીરમાં અકસીર નિવડી ચૂકી છે ગોળી ૧૦૦ની ઠળી ૧ કી. રૂ. ૨-૮-૦ ખાસ પરજ નથી

ગર્ભ ધારણની અકસીર દવા.

શ્રીઓને માટે આ એક આશીર્વાદ સમાન દવા છે સ્રીઓને ગર્ભ ન રહેવાના સાત દોષ (રાગ) છે તેમાંથી આ દવા છ દોષ (રાગ) ને મટાડી ગર્ભ ધારણ કરાવે છે, ઇશ્વરઇચ્છાથી આ દવાથી ઘણી સ્રીઓને વાંઝીયાપણામાંથી મુક્ત કરી સહપુત્રી (બચ્ચાવાળીઓ) કરી છે ! ઠળી ૧ની કિ. રૂ. ૨-૮-૦

એક ઠળી ચાર માસ ચાલે છે અને તેટલી મુદતમાં ગર્ભ રહે છે વાપરવાની સહીકૃત ઠળી સાથે રાખવામાં આવે છે

લોહીવા રક્ત પ્રવાહ.

આ દરદ સ્રીઓને લયંકર લાગે છે અને તે ગમે તેટલા ભેરમાં હોય તે વધુ પહેલેજ દીવસે ફાયદો થાય છે ઠળી ૧ની કી રૂ. ૨-૮-૦

શ્વેતપ્રદર.

આ દરદ સ્રીઓને બહુજ ખરાબ છે અને તે વધારે વખત રહેવાથી ઘણી નબળાઈ આવી મરણને શરણ થાય છે માટે આ રોગની દવા તાકીદે કરવી ઠળી ૧ની કી રૂ. ૨-૮-૦

બાળાગોળી.

બાળકોને આ ગોળીથી ઘણેજ આનંદ રહે છે અને રૂઢ પુષ્ટ માંસ જે ગોળી ૧૦૦ની ઠળી ૧ની કી રૂ. ૧-૦-૦

મદત !!!

ધાતુ વિકાર-આર્તવ વિકાર.

મદત !!!

વધારે વિગત જાણવા અને સ્રી તેમજ બાળકના દરદની તમામ દવાઓનો જાંશર નામે “આર્તવ વિકાર” નામનું પુસ્તક એક કપાડે ઠળી મદત મેળવી રહે.

વેદ શા. ગીરધરલાલ દેહાનજી સુ. મોળકો, છ. અમદાવાદ.

મહિલા ભૂષણ.

જેન સાહિત્ય પરિષદ ખાસે અંક

આ પત્રનું પાંચમું વર્ષ આવતા અંકથી સરૂ થશે. સુરતમાં ભરાયેલી જેન સાહિત્ય પરિષદ નીમિત્ત તથા પત્રના નવા વર્ષ નિમિત્ત આવતા અંક ખાસ અંક તરીકે નીકળશે. રંગબેરંગી ચિત્રો તથા ઉપયોગી લેખો, પરિષદમાં વાંચાયા ઉત્તમ નિબંધો, પુન્ય મુનિ મહારાજોના તથા પરિષદને લગતા ફોટોઓ વીગેરેથી આ અંક સુસજ્જિત કરવામાં આવશે.

અંક લગલગ છપાઈ રહેવા આવ્યો છે. તમારું નવા વર્ષનું લેવાનું શ્રેયશ્રી તે તાકીદે મંગાવી લ્યો.

અંકની છૂટક કિંમત રૂ. એક.

વ્યવસ્થાપક-મહિલા ભૂષણ

ગોપીપુરા-સુરત.

જે રૂ. માં છસો પૃષ્ઠનું વાંચન

આંતરસરિતા.

ભક્તિ, જ્ઞાન, તત્ત્વચિંતાર, નીતિ, વૈરાગ્ય, આત્માનુભવ અને પ્રેમ સંબંધી મરણ સ્વાનુભવના રસપૂર્ણ કાવ્યો આધુનિક પ્રચલિત રંગોમાં અર્થ અને શીકે સાથે (ગદ્યપદ્યમય અંગ્રહ) આ પુસ્તકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં કીર્તનો મનુષ્યમાં રહેલી ગુણ શક્તિઓના ખ્યાલ આપી બળ શુદ્ધિ અને ચૈતન્યની પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે. તે વાંચકો તે જ રૂપ પ્રસન્ન થશે. પ્રત્યેક પુસ્તક ૫૦ પૃષ્ઠનું છે અને તેનું છૂટક મૂલ્ય ફક્ત ચાર આના છે. અગાઉથી આલેખ્ય થઈ નામ નોંધાવનાર પાસે ખાર પુસ્તકોનું ફક્ત જે રૂ. લેવાશે. એટલે જે રૂ.માં છસો પૃષ્ઠનું ઉત્તમ વાંચન મળશે. આલેખ્ય સુરતી નકલ છપાતી હોવાથી નામ તાકીદે નોંધાવવાં.

પ્રથમ પુસ્તક બહાર પડી ચૂક્યું છે. નમુના મારે જોઈએ તો સાડાચાર આનાનું પો.ટી. ટીકીટ બીડવી.

વિશ્વજ્યોતિ. કાર્યાલય, અડાજણ-સુરત.